

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

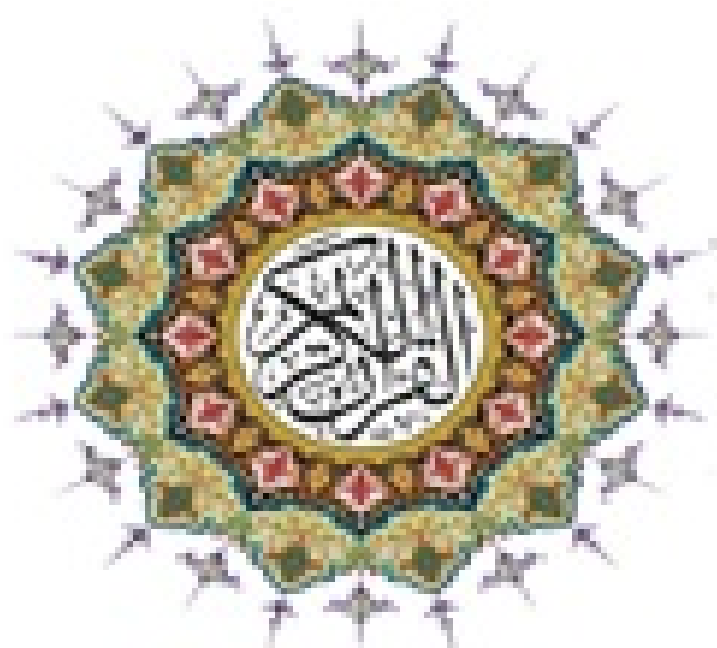
گامی

الحق
علیه
صلاوة
وسلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۹۶

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 96

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶۵	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۹۶
۶۵	مشخصات کتاب
۶۵	۱- احسان به والدین مشرک
۶۵	۲- ازدواج با زن مشرک
۶۷	۳- امتحان اشراف مشرک
۶۷	۴- بطلان گروه های مشرک
۶۷	۵- جوامع مشرک
۶۹	۶- ذلت زناکار مشرک
۶۹	۷- ذلت قاتل مشرک
۶۹	۸- زنان مشرک
۷۰	۹- سفاهت جنیان مشرک
۷۱	۱۰- شرایط آمرزش مشرک
۷۱	۱۱- عذاب رهبران مشرک
۷۱	۱۲- عصیان از والدین مشرک
۷۱	۱۳- قیاس مشرک با مؤمن
۷۳	۱۴- کافران مشرک
۷۳	۱۵- کیفر اخروی زناکار مشرک
۷۳	۱۶- کیفر اخروی قاتل مشرک
۷۵	۱۷- کیفر جنیان مشرک
۷۵	۱۸- لعن بر امت های مشرک
۷۵	۱۹- مردم مشرک
۷۷	۲۰- مسیحیان مشرک
۷۷	۲۱- معاشرت با والدین مشرک

- ۲۲- هجرت از جامعه مشرک ۷۷
- ۲۳- {مشرکان} ۸۰
- ۲۴- آثار استکبار مشرکان ۹۶
- ۲۵- آثار اضلال مشرکان ۹۷
- ۲۶- آثار اطاعت از مشرکان ۹۷
- ۲۷- آثار امداد مشرکان معاهد ۹۷
- ۲۸- آثار امکانات مادی مشرکان ۹۷
- ۲۹- آثار پیروزی مشرکان ۹۹
- ۳۰- آثار تعصب مشرکان ۹۹
- ۳۱- آثار تعصب مشرکان مکه ۱۰۱
- ۳۲- آثار تقلید کورکورانه مشرکان صدراسلام ۱۰۱
- ۳۳- آثار تکبر مشرکان ۱۰۱
- ۳۴- آثار تکبر مشرکان صدراسلام ۱۰۱
- ۳۵- آثار تکبر مشرکان مکه ۱۰۳
- ۳۶- آثار جنگ با مشرکان مکه ۱۰۳
- ۳۷- آثار جهل اکثریت مشرکان مکه ۱۰۳
- ۳۸- آثار جهل مشرکان ۱۰۵
- ۳۹- آثار جهل مشرکان صدراسلام ۱۰۵
- ۴۰- آثار حق ناپذیری مشرکان ۱۰۵
- ۴۱- آثار حق ناپذیری مشرکان صدراسلام ۱۰۸
- ۴۲- آثار ختم قلب مشرکان مکه ۱۰۹
- ۴۳- آثار خرافه پرستی مشرکان ۱۰۹
- ۴۴- آثار خیانت مشرکان ۱۰۹
- ۴۵- آثار دشمنی مشرکان ۱۰۹
- ۴۶- آثار دنیاطلبی مشرکان ۱۱۱
- ۴۷- آثار دوستی با رهبران مشرکان ۱۱۱

- ۴۸- آثار ذلت مشرکان ۱۱۱
- ۴۹- آثار رفاه مشرکان ۱۱۳
- ۵۰- آثار سرمستی مشرکان ۱۱۳
- ۵۱- آثار سرمستی مشرکان صدراسلام ۱۱۴
- ۵۲- آثار سلطه مشرکان مکه ۱۱۵
- ۵۳- آثار سنگینی گوش مشرکان مکه ۱۱۵
- ۵۴- آثار شدت عذاب مشرکان ۱۱۵
- ۵۵- آثار شکست مشرکان ۱۱۵
- ۵۶- آثار طغیانگری مشرکان ۱۱۷
- ۵۷- آثار عجز اخروی مشرکان ۱۱۷
- ۵۸- آثار عدم تعقل مشرکان ۱۱۸
- ۵۹- آثار عدم درک مشرکان ۱۱۹
- ۶۰- آثار عقیده باطل مشرکان ۱۱۹
- ۶۱- آثار عقیده مشرکان ۱۱۹
- ۶۲- آثار علاقه به رهبران مشرکان ۱۲۱
- ۶۳- آثار عمل مشرکان ۱۲۱
- ۶۴- آثار غفلت مشرکان ۱۲۱
- ۶۵- آثار فسخ معاهده با مشرکان ۱۲۳
- ۶۶- آثار قدرت طلبی مشرکان صدراسلام ۱۲۳
- ۶۷- آثار قطع رابطه با مشرکان ۱۲۵
- ۶۸- آثار کفر مشرکان ۱۲۵
- ۶۹- آثار کفر مشرکان صدراسلام ۱۲۵
- ۷۰- آثار گمراهی مشرکان ۱۲۵
- ۷۱- آثار گمراهی مشرکان مکه ۱۲۷
- ۷۲- آثار لجاجت مشرکان ۱۲۷
- ۷۳- آثار لجاجت مشرکان صدراسلام ۱۲۷

- ۱۲۸ ----- ۷۴- آثار مبارزه با مشرکان
- ۱۲۹ ----- ۷۵- آثار محدودیت علم مشرکان
- ۱۲۹ ----- ۷۶- آثار محدودیت فکر مشرکان
- ۱۲۹ ----- ۷۷- آثار مرگ مشرکان
- ۱۳۰ ----- ۷۸- آثار مشکلات مشرکان
- ۱۳۱ ----- ۷۹- آثار مکر مشرکان
- ۱۳۱ ----- ۸۰- آثار هدایت ناپذیری مشرکان
- ۱۳۳ ----- ۸۱- آثار هلاکت مشرکان
- ۱۳۳ ----- ۸۲- آثار هواپرستی مشرکان
- ۱۳۳ ----- ۸۳- آثار هواپرستی مشرکان مکه
- ۱۳۴ ----- ۸۴- آثار یأس مشرکان
- ۱۳۵ ----- ۸۵- آرزوی اخروی مشرکان
- ۱۳۵ ----- ۸۶- آزادی مشرکان
- ۱۳۷ ----- ۸۷- آزادی مشرکان صدر اسلام
- ۱۳۷ ----- ۸۸- آزر از مشرکان
- ۱۳۷ ----- ۸۹- آسایش طلبی مشرکان
- ۱۳۸ ----- ۹۰- آسایش مشرکان
- ۱۳۹ ----- ۹۱- آسیب پذیری اخروی مشرکان
- ۱۳۹ ----- ۹۲- آگاهی مشرکان
- ۱۳۹ ----- ۹۳- آگاهی مشرکان پیرو
- ۱۳۹ ----- ۹۴- آمرزش مشرکان
- ۱۴۱ ----- ۹۵- ابتلای مشرکان
- ۱۴۱ ----- ۹۶- ابراهیم(ع) و استغفار برای مشرکان
- ۱۴۲ ----- ۹۷- ابراهیم(ع) و مشرکان
- ۱۴۲ ----- ۹۸- اتحاد مشرکان با اهل کتاب
- ۱۴۲ ----- ۹۹- اتحاد مشرکان صدر اسلام

- ۱۴۴ ..... ۱۰۰- اتحاد مشرکان مکه
- ۱۴۵ ..... ۱۰۱- انکای مشرکان
- ۱۴۵ ..... ۱۰۲- اتمام حجت با مشرکان
- ۱۴۶ ..... ۱۰۳- اتمام حجت بر مشرکان
- ۱۴۹ ..... ۱۰۴- اتمام حجت بر مشرکان مکه
- ۱۵۰ ..... ۱۰۵- اتمام حجت به مشرکان
- ۱۵۱ ..... ۱۰۶- اجابت دعای مشرکان
- ۱۵۱ ..... ۱۰۷- اجتناب از اندوه بر مشرکان
- ۱۵۱ ..... ۱۰۸- اجتناب از تعجیل در عذاب مشرکان
- ۱۵۱ ..... ۱۰۹- اجتناب از توطئه مشرکان
- ۱۵۳ ..... ۱۱۰- احتجاج با مشرکان
- ۱۵۸ ..... ۱۱۱- احتجاج علیه مشرکان
- ۱۵۹ ..... ۱۱۲- احترام به مشرکان
- ۱۶۰ ..... ۱۱۳- احساس مصونیت مشرکان
- ۱۶۱ ..... ۱۱۴- احضار مشرکان در قیامت
- ۱۶۱ ..... ۱۱۵- احضار معبودان مشرکان در قیامت
- ۱۶۱ ..... ۱۱۶- احکام مشرکان
- ۱۶۱ ..... ۱۱۷- احیای اجداد مشرکان
- ۱۶۳ ..... ۱۱۸- احیای اخروی مشرکان
- ۱۶۳ ..... ۱۱۹- اختفای اخبار بر مشرکان
- ۱۶۳ ..... ۱۲۰- اختلاف طبقاتی در مشرکان
- ۱۶۳ ..... ۱۲۱- اختلاف محمد(صلی الله علیه و آله) با مشرکان
- ۱۶۵ ..... ۱۲۲- اختلاف مشرکان با موحدان
- ۱۶۵ ..... ۱۲۳- اختلاف مشرکان در قیامت
- ۱۶۵ ..... ۱۲۴- اختلاف مشرکان مکه با محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۶۷ ..... ۱۲۵- اختلاف موحدان با مشرکان

- ۱۲۶- اختلافات مشرکان با مؤمنان ۱۶۷
- ۱۲۷- اختیار مشرکان ۱۶۷
- ۱۲۸- اخراج مشرکان از مکه ۱۶۹
- ۱۲۹- ادعاهای بیجای مشرکان ۱۶۹
- ۱۳۰- ادعاهای مشرکان ۱۶۹
- ۱۳۱- ادعاهای مشرکان مکه ۱۷۳
- ۱۳۲- ادعای باطل مشرکان ۱۷۵
- ۱۳۳- ادعای مشرکان ۱۷۵
- ۱۳۴- ادعای مشرکان جاهلیت ۱۷۶
- ۱۳۵- ادعای مشرکان مکه ۱۷۷
- ۱۳۶- ادیتهای مشرکان ۱۷۷
- ۱۳۷- ادیتهای مشرکان صدر اسلام ۱۸۱
- ۱۳۸- ادیتهای مشرکان مکه ۱۸۲
- ۱۳۹- ادیتهای مشرکان و محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۸۳
- ۱۴۰- ارزشگذاری مشرکان ۱۸۳
- ۱۴۱- ارزیابی غلط مشرکان ۱۸۴
- ۱۴۲- ازدحام مشرکان ۱۸۵
- ۱۴۳- ازدواج با مشرکان ۱۸۵
- ۱۴۴- اسارت مشرکان صدر اسلام ۱۸۷
- ۱۴۵- استبعاد مشرکان مکه ۱۸۷
- ۱۴۶- استرداد مشرکان مهاجر ۱۸۷
- ۱۴۷- استغانه مشرکان ۱۸۹
- ۱۴۸- استغفار برای مشرکان ۱۸۹
- ۱۴۹- استغفار مشرکان ۱۹۱
- ۱۵۰- استقامت مشرکان ۱۹۱
- ۱۵۱- استکیار مشرکان ۱۹۱

- ۱۵۲- استکبار مشرکان مکه ۱۹۳
- ۱۵۳- استمداد اخروی مشرکان ۱۹۳
- ۱۵۴- استمداد مشرکان ۱۹۳
- ۱۵۵- استمداد مشرکان دوران ابراهیم(ع) ۱۹۵
- ۱۵۶- استهزاهای مشرکان ۱۹۵
- ۱۵۷- استهزاهای مشرکان صدر اسلام ۲۰۲
- ۱۵۸- استهزاهای مشرکان مکه ۲۰۵
- ۱۵۹- استهزای اخروی مشرکان ۲۰۵
- ۱۶۰- استهزای مشرکان ۲۰۷
- ۱۶۱- اسلام مشرکان ۲۰۷
- ۱۶۲- اسلام مشرکان صدر اسلام ۲۰۹
- ۱۶۳- اصحاب کهف و مشرکان ۲۰۹
- ۱۶۴- اصرار بر کفر مشرکان ۲۰۹
- ۱۶۵- اصرار مشرکان بر گمراهی ۲۰۹
- ۱۶۶- اضطراب مشرکان ۲۱۱
- ۱۶۷- اطاعت از رهبران مشرکان ۲۱۱
- ۱۶۸- اطاعت از مشرکان ۲۱۳
- ۱۶۹- اطمینان مشرکان صدر اسلام ۲۱۳
- ۱۷۰- اظهار بی گناهی مشرکان ۲۱۳
- ۱۷۱- اعتراض اخروی مشرکان مکه ۲۱۳
- ۱۷۲- اعتراض مشرکان صدراسلام ۲۱۳
- ۱۷۳- اعراض از توطئه های مشرکان ۲۱۵
- ۱۷۴- اعراض از مشرکان ۲۱۵
- ۱۷۵- اعراض مشرکان ۲۱۸
- ۱۷۶- اعراض مشرکان مکه ۲۲۰
- ۱۷۷- اعلام بخل مشرکان ۲۲۱

- ۱۷۸- اعلام تبری از مشرکان ----- ۲۲۱
- ۱۷۹- اعلام فسخ معاهده با مشرکان ----- ۲۲۱
- ۱۸۰- اغواپذیری مشرکان ----- ۲۲۱
- ۱۸۱- افتراهای مشرکان ----- ۲۲۳
- ۱۸۲- افتراهای مشرکان جاهلیت ----- ۲۲۷
- ۱۸۳- افتراهای مشرکان صدر اسلام ----- ۲۲۹
- ۱۸۴- افتراهای مشرکان مکه ----- ۲۳۱
- ۱۸۵- افترای مشرکان به خدا ----- ۲۳۱
- ۱۸۶- افراط مشرکان صدر اسلام ----- ۲۳۱
- ۱۸۷- افساد مشرکان ----- ۲۳۱
- ۱۸۸- افساد مشرکان مکه ----- ۲۳۱
- ۱۸۹- افشای توطئه مشرکان ----- ۲۳۳
- ۱۹۰- افشای جهل مشرکان ----- ۲۳۳
- ۱۹۱- افشای خیانت مشرکان ----- ۲۳۳
- ۱۹۲- افشای مشرکان صدر اسلام ----- ۲۳۵
- ۱۹۳- اقرار اخروی مشرکان ----- ۲۳۵
- ۱۹۴- اقرار مشرکان ----- ۲۳۷
- ۱۹۵- اقرار مشرکان به توحید ----- ۲۳۹
- ۱۹۶- اقرار مشرکان جاهلیت ----- ۲۳۹
- ۱۹۷- اقرار مشرکان صدر اسلام ----- ۲۳۹
- ۱۹۸- اقرار مشرکان مکه ----- ۲۴۱
- ۱۹۹- اقلیت مشرکان صدر اسلام ----- ۲۴۱
- ۲۰۰- اکثریت مشرکان ----- ۲۴۱
- ۲۰۱- اکثریت مشرکان صدر اسلام ----- ۲۴۲
- ۲۰۲- اکثریت مشرکان مکه ----- ۲۴۶
- ۲۰۳- اماکن امن مشرکان ----- ۲۴۷

- ۲۴۷ ----- ۲۰۴- امتحان با مشرکان
- ۲۴۷ ----- ۲۰۵- امتحان مشرکان
- ۲۴۹ ----- ۲۰۶- امتحان مشرکان صدراسلام
- ۲۴۹ ----- ۲۰۷- امداد به مشرکان
- ۲۵۱ ----- ۲۰۸- امدادهای مشرکان
- ۲۵۱ ----- ۲۰۹- امکانات دنیوی مشرکان
- ۲۵۲ ----- ۲۱۰- امکانات دنیوی مشرکان صدراسلام
- ۲۵۳ ----- ۲۱۱- امکانات مادی مشرکان
- ۲۵۳ ----- ۲۱۲- امکانات مادی مشرکان صدراسلام
- ۲۵۳ ----- ۲۱۳- امکانات مادی مشرکان مکه
- ۲۵۴ ----- ۲۱۴- امکانات مشرکان مکه
- ۲۵۵ ----- ۲۱۵- امنیت مشرکان
- ۲۵۵ ----- ۲۱۶- امیدواری مشرکان
- ۲۵۷ ----- ۲۱۷- امیدواری معبودان مشرکان
- ۲۵۷ ----- ۲۱۸- انتظار عذاب مشرکان
- ۲۵۷ ----- ۲۱۹- انتظارات مشرکان
- ۲۵۹ ----- ۲۲۰- انتقاد مشرکان مکه
- ۲۵۹ ----- ۲۲۱- انتقام از مشرکان
- ۲۶۰ ----- ۲۲۲- انتقام از مشرکان مکه
- ۲۶۱ ----- ۲۲۳- انتقام جویی مشرکان پیرو
- ۲۶۱ ----- ۲۲۴- انحراف مشرکان
- ۲۶۱ ----- ۲۲۵- اندوه اخروی مشرکان
- ۲۶۳ ----- ۲۲۶- اندوه بر مشرکان
- ۲۶۳ ----- ۲۲۷- اندوه مشرکان
- ۲۶۳ ----- ۲۲۸- اندوه مشرکان پیرو
- ۲۶۳ ----- ۲۲۹- انذار مشرکان

- ۲۳۰- انذار مشرکان صدراسلام ۲۶۹
- ۲۳۱- انذار مشرکان مکه ۲۶۹
- ۲۳۲- انسان شناسی مشرکان ۲۷۱
- ۲۳۳- انقیاد اخروی مشرکان ۲۷۱
- ۲۳۴- انگیزه بت پرستی مشرکان ۲۷۱
- ۲۳۵- انگیزه جن پرستی مشرکان ۲۷۳
- ۲۳۶- انگیزه مشرکان ۲۷۳
- ۲۳۷- انگیزه مشرکان مکه ۲۷۳
- ۲۳۸- انگیزه ملانکه پرستی مشرکان ۲۷۳
- ۲۳۹- انگیزه های مشرکان ۲۷۵
- ۲۴۰- انگیزه های مشرکان صدر اسلام ۲۷۵
- ۲۴۱- اهداف مشرکان ۲۷۵
- ۲۴۲- اهمیت انذار مشرکان ۲۷۷
- ۲۴۳- اهمیت تبری از مشرکان ۲۷۷
- ۲۴۴- اهمیت مبارزه با مشرکان ۲۷۷
- ۲۴۵- اهمیت هدایت مشرکان ۲۷۹
- ۲۴۶- ایجاد محدودیت برای مشرکان ۲۷۹
- ۲۴۷- ایمان مشرکان ۲۷۹
- ۲۴۸- ایمان مشرکان صدر اسلام ۲۸۱
- ۲۴۹- ایمان مشرکان مکه ۲۸۱
- ۲۵۰- بازجویی اخروی مشرکان ۲۸۳
- ۲۵۱- بت پرستی مشرکان ۲۸۳
- ۲۵۲- بت پرستی مشرکان صدراسلام ۲۸۵
- ۲۵۳- بت پرستی مشرکان مکه ۲۸۶
- ۲۵۴- بت تراشی مشرکان ۲۸۷
- ۲۵۵- بت‌های مشرکان در قیامت ۲۸۷

- ۲۸۷ ----- ۲۵۶- بخل مشرکان
- ۲۸۹ ----- ۲۵۷- بدعتگذاری مشرکان
- ۲۹۰ ----- ۲۵۸- بدعتگذاری مشرکان صدر اسلام
- ۲۹۱ ----- ۲۵۹- برتری طلبی مشرکان
- ۲۹۲ ----- ۲۶۰- برتری موحدان بر مشرکان
- ۲۹۳ ----- ۲۶۱- برتری مؤمنان بر مشرکان
- ۲۹۳ ----- ۲۶۲- بشارت شکست مشرکان
- ۲۹۳ ----- ۲۶۳- بطلان عقیده مشرکان
- ۲۹۵ ----- ۲۶۴- بطلان معبودان مشرکان
- ۲۹۵ ----- ۲۶۵- بغض مشرکان
- ۲۹۵ ----- ۲۶۶- بقای نسل مشرکان
- ۲۹۷ ----- ۲۶۷- بنی اسرائیل و مشرکان
- ۲۹۷ ----- ۲۶۸- بنی اسرائیل و مشرکان مکه
- ۲۹۷ ----- ۲۶۹- بهانه جویی مشرکان
- ۳۰۳ ----- ۲۷۰- بهانه جویی مشرکان صدر اسلام
- ۳۰۵ ----- ۲۷۱- بهانه جویی مشرکان مکه
- ۳۰۸ ----- ۲۷۲- بی ارزشی عمل صالح مشرکان
- ۳۰۹ ----- ۲۷۳- بی ارزشی مشرکان
- ۳۱۱ ----- ۲۷۴- بی اعتباری ادعای مشرکان
- ۳۱۱ ----- ۲۷۵- بی اعتباری بدعتگذاران مشرکان
- ۳۱۱ ----- ۲۷۶- بی اعتباری خویشاوندی مشرکان
- ۳۱۱ ----- ۲۷۷- بی اعتباری دوستی مشرکان
- ۳۱۳ ----- ۲۷۸- بی اعتباری عقیده مشرکان
- ۳۱۳ ----- ۲۷۹- بی اعتباری معاهده مشرکان
- ۳۱۳ ----- ۲۸۰- بی اعتنائی به تهمتهای مشرکان
- ۳۱۵ ----- ۲۸۱- بی اعتنائی به مشرکان

- ۲۸۲- بی اعتنایی به مشرکان مکه ۳۱۵
- ۲۸۳- بی اعتنایی محمد(صلی الله علیه و آله) به مشرکان ۳۱۵
- ۲۸۴- بی ایمانی مشرکان ۳۱۵
- ۲۸۵- بی ایمانی مشرکان صدراسلام ۳۱۷
- ۲۸۶- بی ایمانی مشرکان مکه ۳۱۷
- ۲۸۷- بی پناهی اخروی مشرکان ۳۱۹
- ۲۸۸- بی پناهی مشرکان ۳۱۹
- ۲۸۹- بی تأثیری آیات خدا بر مشرکان ۳۱۹
- ۲۹۰- بی تأثیری اقرار اخروی مشرکان ۳۱۹
- ۲۹۱- بی تأثیری تهدیدهای مشرکان ۳۲۱
- ۲۹۲- بی تأثیری حسرت اخروی مشرکان ۳۲۱
- ۲۹۳- بی تأثیری شفاعت از مشرکان ۳۲۱
- ۲۹۴- بی تأثیری عذرخواهی مشرکان ۳۲۱
- ۲۹۵- بی تأثیری معجزه بر مشرکان ۳۲۳
- ۲۹۶- بی تأثیری معجزه در مشرکان ۳۲۳
- ۲۹۷- بی تأثیری هشدارهای انبیا بر مشرکان ۳۲۳
- ۲۹۸- بی تعقلی مشرکان ۳۲۴
- ۲۹۹- بی تعقلی مشرکان صدراسلام ۳۲۵
- ۳۰۰- بی تقوایی مشرکان ۳۲۵
- ۳۰۱- بی شعوری مشرکان صدراسلام ۳۲۵
- ۳۰۲- بی عقلی شفیعان مشرکان ۳۲۷
- ۳۰۳- بی عقلی مشرکان ۳۲۷
- ۳۰۴- بی عقلی مشرکان مکه ۳۲۷
- ۳۰۵- بی عقلی معبودان مشرکان ۳۲۹
- ۳۰۶- بی گواهی مشرکان ۳۲۹
- ۳۰۷- بی لیاقتی مشرکان ۳۲۹

- ۳۰۸- بی لیاقتی معبودان مشرکان ۳۳۱
- ۳۰۹- بی منطقی ادعای مشرکان ۳۳۱
- ۳۱۰- بی منطقی ادعای مشرکان صدراسلام ۳۳۱
- ۳۱۱- بی منطقی عقیده مشرکان ۳۳۳
- ۳۱۲- بی منطقی گمراهی مشرکان ۳۳۵
- ۳۱۳- بی منطقی مشرکان ۳۳۵
- ۳۱۴- بی منطقی مشرکان جبرگرا ۳۴۱
- ۳۱۵- بی منطقی مشرکان صدر اسلام ۳۴۱
- ۳۱۶- بی منطقی مشرکان مکه ۳۴۱
- ۳۱۷- بی یآوری اخروی مشرکان ۳۴۳
- ۳۱۸- بی یآوری مشرکان ۳۴۵
- ۳۱۹- بیمارذلی مشرکان ۳۴۹
- ۳۲۰- بیماری قلب مشرکان ۳۴۹
- ۳۲۱- بینش باطل مشرکان ۳۴۹
- ۳۲۲- بینش غلط مشرکان ۳۵۱
- ۳۲۳- بینش غلط مشرکان جاهلیت ۳۵۱
- ۳۲۴- بینش غلط مشرکان صدراسلام ۳۵۲
- ۳۲۵- بینش مشرکان ۳۵۳
- ۳۲۶- بینش مشرکان جاهلیت ۳۷۱
- ۳۲۷- بینش مشرکان صدر اسلام ۳۷۵
- ۳۲۸- بینش مشرکان مقارن بعثت ۳۸۱
- ۳۲۹- بینش مشرکان مکه ۳۸۳
- ۳۳۰- پاسخ به شبهات مشرکان ۳۹۰
- ۳۳۱- پاسخ تهمت‌های مشرکان ۳۹۱
- ۳۳۲- پایان دشمنی مشرکان ۳۹۱
- ۳۳۳- پراکندگی مشرکان ۳۹۱

- ۳۳۴- پرسش از برخورد خدا با مشرکان ۳۹۳
- ۳۳۵- پرسش از عقیده مشرکان ۳۹۳
- ۳۳۶- پرسش از مشرکان ۳۹۴
- ۳۳۷- پرسش مشرکان صدر اسلام ۳۹۷
- ۳۳۸- پرسشهای مشرکان ۳۹۷
- ۳۳۹- پرسشهای مشرکان صدر اسلام ۳۹۹
- ۳۴۰- پرسدوستی مشرکان ۳۹۹
- ۳۴۱- پرسدوستی مشرکان جاهلیت ۴۰۰
- ۳۴۲- پرسدوستی مشرکان مکه ۴۰۱
- ۳۴۳- پشیمانی اخروی مشرکان ۴۰۱
- ۳۴۴- پشیمانی مشرکان ۴۰۳
- ۳۴۵- پلیدی مشرکان ۴۰۳
- ۳۴۶- پلیدی مشرکان صدراسلام ۴۰۵
- ۳۴۷- پندار مشرکان ۴۰۵
- ۳۴۸- پوچی ادعای مشرکان ۴۰۵
- ۳۴۹- پوچی زندگی مشرکان ۴۰۷
- ۳۵۰- پوچی عبادات مشرکان ۴۰۷
- ۳۵۱- پوچی عبادت مشرکان ۴۰۷
- ۳۵۲- پوچی عقیده مشرکان ۴۰۹
- ۳۵۳- پوچی معبودان مشرکان ۴۰۹
- ۳۵۴- پیامرشناسی مشرکان صدراسلام ۴۰۹
- ۳۵۵- پیروزی بر مشرکان ۴۰۹
- ۳۵۶- پیروزی مشرکان صدر اسلام ۴۱۱
- ۳۵۷- پیروی از رسوم مشرکان ۴۱۱
- ۳۵۸- پیشگویی ارتداد مشرکان مکه ۴۱۱
- ۳۵۹- پیشگویی شکست مشرکان ۴۱۳

- ۴۱۳ ..... ۳۶۰- پیشگویی عذاب مشرکان
- ۴۱۳ ..... ۳۶۱- تأثیر شبهه افکنی مشرکان
- ۴۱۵ ..... ۳۶۲- تأخیر عذاب مشرکان
- ۴۱۵ ..... ۳۶۳- تأخیر عذاب مشرکان صدراسلام
- ۴۱۵ ..... ۳۶۴- تأخیردر عذاب مشرکان
- ۴۱۵ ..... ۳۶۵- تباهی عمر مشرکان
- ۴۱۷ ..... ۳۶۶- تباهی مشرکان
- ۴۱۷ ..... ۳۶۷- تبری از رهبران مشرکان
- ۴۱۷ ..... ۳۶۸- تبری از مشرکان
- ۴۲۴ ..... ۳۶۹- تبری از مشرکان پیرو
- ۴۲۵ ..... ۳۷۰- تبری از معبودان مشرکان
- ۴۲۵ ..... ۳۷۱- تبری رهبران مشرکان
- ۴۲۵ ..... ۳۷۲- تبری مشرکان
- ۴۲۷ ..... ۳۷۳- تبری همدم مشرکان
- ۴۲۷ ..... ۳۷۴- تبعیض نژادی مشرکان جاهلیت
- ۴۲۷ ..... ۳۷۵- تبلیغ علیه مشرکان صدراسلام
- ۴۲۹ ..... ۳۷۶- تبلیغ مشرکان
- ۴۲۹ ..... ۳۷۷- تبلیغ مشرکان صدر اسلام
- ۴۳۰ ..... ۳۷۸- تبلیغ مشرکان مکه
- ۴۳۱ ..... ۳۷۹- تبلیغ ناپسند مشرکان
- ۴۳۱ ..... ۳۸۰- تجاوزگری مشرکان صدر اسلام
- ۴۳۱ ..... ۳۸۱- تجاهل مشرکان صدراسلام
- ۴۳۳ ..... ۳۸۲- تجاهل مشرکان مکه
- ۴۳۳ ..... ۳۸۳- تجدید حیات اجداد مشرکان
- ۴۳۳ ..... ۳۸۴- تجمع اخروی مشرکان
- ۴۳۵ ..... ۳۸۵- تجمع مشرکان در قیامت

- ۳۸۶- تجمل گرایی مشرکان صدراسلام ۴۳۵
- ۳۸۷- تحجر مشرکان ۴۳۵
- ۳۸۸- تحجر مشرکان صدراسلام ۴۳۷
- ۳۸۹- تحریم رابطه با مشرکان ۴۳۷
- ۳۹۰- تحقیر اخروی مشرکان ۴۳۷
- ۳۹۱- تحقیر مشرکان ۴۴۰
- ۳۹۲- تحقیر مشرکان صدراسلام ۴۴۱
- ۳۹۳- تحیر اخروی مشرکان ۴۴۱
- ۳۹۴- تحیر مشرکان ۴۴۱
- ۳۹۵- تحیر مشرکان جاهلیت ۴۴۳
- ۳۹۶- تداوم بهانه جویی مشرکان ۴۴۴
- ۳۹۷- تداوم دشمنی با مشرکان ۴۴۵
- ۳۹۸- تذکر به مشرکان ۴۴۵
- ۳۹۹- تذکر به مشرکان ناقض معاهده ۴۴۷
- ۴۰۰- تذکر ذلت اخروی مشرکان ۴۴۷
- ۴۰۱- تذکر عجز اخروی مشرکان ۴۴۷
- ۴۰۲- ترحم بر مشرکان ۴۴۷
- ۴۰۳- ترس مشرکان ۴۴۹
- ۴۰۴- ترک اطاعت از مشرکان ۴۴۹
- ۴۰۵- ترک امداد به مشرکان ۴۴۹
- ۴۰۶- ترک انفاق مشرکان ۴۵۱
- ۴۰۷- ترک تکلیف مشرکان ۴۵۱
- ۴۰۸- ترک دوستی با مشرکان ۴۵۱
- ۴۰۹- ترک زکات مشرکان ۴۵۲
- ۴۱۰- ترک مجادله با مشرکان مکه ۴۵۲
- ۴۱۱- تزیین عمل مشرکان ۴۵۲

- ۴۱۲- تزیین فرزندکشی مشرکان ۴۵۳
- ۴۱۳- تسلیم اخروی مشرکان ۴۵۵
- ۴۱۴- تسلیم مشرکان ۴۵۵
- ۴۱۵- تشابه برخوردارهای مشرکان ۴۵۷
- ۴۱۶- تشبیه مشرکان ۴۵۷
- ۴۱۷- تشبیهات مشرکان ۴۵۹
- ۴۱۸- تشکل مشرکان صدراسلام ۴۵۹
- ۴۱۹- تشنگی اخروی مشرکان ۴۶۰
- ۴۲۰- تشویق مشرکان ۴۶۱
- ۴۲۱- تصحیح عقیده مشرکان ۴۶۲
- ۴۲۲- تظاهر مشرکان صدر اسلام ۴۶۳
- ۴۲۳- تعجب اخروی مشرکان ۴۶۳
- ۴۲۴- تعدد بتهای مشرکان صدراسلام ۴۶۳
- ۴۲۵- تعدد معبودان باطل مشرکان صدراسلام ۴۶۴
- ۴۲۶- تعدد معبودان مشرکان ۴۶۵
- ۴۲۷- تعدد معبودان مشرکان صدراسلام ۴۶۵
- ۴۲۸- تعدد معبودان مشرکان مکه ۴۶۵
- ۴۲۹- تعصب قومی مشرکان جاهلیت ۴۶۵
- ۴۳۰- تعصب مشرکان ۴۶۷
- ۴۳۱- تعصب مشرکان جاهلیت ۴۶۷
- ۴۳۲- تعصب مشرکان صدراسلام ۴۶۷
- ۴۳۳- تعصب مشرکان مکه ۴۶۹
- ۴۳۴- تعقل اقلیت مشرکان ۴۷۱
- ۴۳۵- تقلید کورکورانه مشرکان ۴۷۱
- ۴۳۶- تقویت عقیده مشرکان مکه ۴۷۱
- ۴۳۷- تکالیف مشرکان ۴۷۱

- ۴۳۸- تکبر مشرکان ۴۷۲
- ۴۳۹- تکبر مشرکان صدراسلام ۴۷۳
- ۴۴۰- تکذیب ادعای مشرکان ۴۷۴
- ۴۴۱- تکذیب مشرکان ۴۷۵
- ۴۴۲- تکذیبگری مشرکان ۴۷۶
- ۴۴۳- تکذیبگری مشرکان صدر اسلام ۴۷۹
- ۴۴۴- تکذیبگری مشرکان مکه ۴۸۰
- ۴۴۵- تکلم بت ها با مشرکان ۴۸۱
- ۴۴۶- تکلم مشرکان با خدا ۴۸۲
- ۴۴۷- تکلیف مشرکان ۴۸۳
- ۴۴۸- تلاش اخروی مشرکان ۴۸۳
- ۴۴۹- تلاش مشرکان ۴۸۵
- ۴۵۰- تلاش مشرکان صدراسلام ۴۸۷
- ۴۵۱- تلاش مشرکان مکه ۴۸۹
- ۴۵۲- تلاوت آیات خدا بر مشرکان ۴۸۹
- ۴۵۳- تناقض گویی مشرکان ۴۸۹
- ۴۵۴- تناقض گویی مشرکان جاهلیت ۴۸۹
- ۴۵۵- تنهایی اخروی مشرکان ۴۹۱
- ۴۵۶- توبه مشرکان ۴۹۱
- ۴۵۷- توجیه عقیده مشرکان ۴۹۴
- ۴۵۸- توجیه عمل ناپسند مشرکان ۴۹۵
- ۴۵۹- توجیه گری مشرکان ۴۹۵
- ۴۶۰- توجیه گری مشرکان جاهلیت ۴۹۷
- ۴۶۱- توجیه گری مشرکان صدر اسلام ۴۹۷
- ۴۶۲- توصیه به مشرکان ۴۹۷
- ۴۶۳- توصیه به مشرکان صدراسلام ۴۹۹

- ۴۶۴- توصیه به مشرکان مکه ۵۰۱
- ۴۶۵- توطئه مشرکان ۵۰۱
- ۴۶۶- توطئه مشرکان صدر اسلام ۵۰۶
- ۴۶۷- توطئه مشرکان مکه ۵۰۹
- ۴۶۸- توطئه های پنهانی مشرکان ۵۱۰
- ۴۶۹- توطئه های پنهانی مشرکان مکه ۵۱۱
- ۴۷۰- توطئه های مشرکان ۵۱۱
- ۴۷۱- توطئه های مشرکان صدر اسلام ۵۱۳
- ۴۷۲- توقعات بیجای مشرکان ۵۱۳
- ۴۷۳- توقعات بیجای مشرکان مکه ۵۱۳
- ۴۷۴- توقعات مشرکان ۵۱۴
- ۴۷۵- توقعات مشرکان جاهلیت ۵۱۵
- ۴۷۶- تهدید مشرکان ۵۱۵
- ۴۷۷- تهدید مشرکان بهانه جو ۵۲۵
- ۴۷۸- تهدید مشرکان صدر اسلام ۵۲۵
- ۴۷۹- تهدید مشرکان قریش ۵۲۹
- ۴۸۰- تهدید مشرکان لجوج ۵۳۱
- ۴۸۱- تهدید مشرکان معاهد ۵۳۱
- ۴۸۲- تهدید مشرکان مکه ۵۳۱
- ۴۸۳- تهدیدهای مشرکان ۵۳۴
- ۴۸۴- تهدیدهای مشرکان صدر اسلام ۵۳۵
- ۴۸۵- تهمتهای مشرکان ۵۳۵
- ۴۸۶- تهمتهای مشرکان صدر اسلام ۵۴۳
- ۴۸۷- تهمتهای مشرکان مکه ۵۴۵
- ۴۸۸- ثروت اندوزی مشرکان ۵۴۵
- ۴۸۹- ثروتمندی مشرکان صدراسلام ۵۴۷

- ۴۹۰- جبرگرایي مشركان ۵۴۷
- ۴۹۱- جبرگرایي مشركان صدر اسلام ۵۴۹
- ۴۹۲- جبرگرایي مشركان مكه ۵۴۹
- ۴۹۳- جرم مشركان ۵۴۹
- ۴۹۴- جلسات مخفی مشركان صدراسلام ۵۵۱
- ۴۹۵- جلسات مخفی مشركان مكه ۵۵۲
- ۴۹۶- جلسات مشورتی مشركان صدراسلام ۵۵۳
- ۴۹۷- جن پرستی مشركان ۵۵۳
- ۴۹۸- جنگ افروزی مشركان صدر اسلام ۵۵۳
- ۴۹۹- جنگ با مشركان ۵۵۵
- ۵۰۰- جنگ با مشركان مكه ۵۵۶
- ۵۰۱- جوسازی مشركان ۵۵۷
- ۵۰۲- جوسازی مشركان مكه ۵۵۷
- ۵۰۳- جهاد با مشركان ۵۵۷
- ۵۰۴- جهاد با مشركان قریش ۵۶۱
- ۵۰۵- جهاد با مشركان مكه ۵۶۱
- ۵۰۶- جهان بینی مشركان ۵۶۲
- ۵۰۷- جهل اخروی مشركان ۵۶۳
- ۵۰۸- جهل اکثریت مشركان ۵۶۳
- ۵۰۹- جهل اکثریت مشركان صدراسلام ۵۶۷
- ۵۱۰- جهل اکثریت مشركان مكه ۵۶۷
- ۵۱۱- جهل مشركان ۵۶۷
- ۵۱۲- جهل مشركان پیرو ۵۷۶
- ۵۱۳- جهل مشركان دوران جاهلیت ۵۷۷
- ۵۱۴- جهل مشركان صدر اسلام ۵۷۷
- ۵۱۵- حاطب ابن ابی بلتعنه و مشركان مكه ۵۷۸

- ۵۷۹ ----- ۵۱۶- حبط عمل مشرکان
- ۵۷۹ ----- ۵۱۷- حتمیت عذاب اخروی مشرکان
- ۵۷۹ ----- ۵۱۸- حتمیت عذاب مشرکان
- ۵۸۴ ----- ۵۱۹- حتمیت فزع اخروی مشرکان
- ۵۸۵ ----- ۵۲۰- حتمیت کیفر مشرکان
- ۵۸۵ ----- ۵۲۱- حتمیت مرگ مشرکان
- ۵۸۵ ----- ۵۲۲- حتمیت مواخذه مشرکان
- ۵۸۵ ----- ۵۲۳- حتمیت ورود مشرکان به جهنم
- ۵۸۷ ----- ۵۲۴- حدس مشرکان
- ۵۸۷ ----- ۵۲۵- حرص مشرکان به زندگی
- ۵۸۷ ----- ۵۲۶- حرص مشرکان به عمر طولانی
- ۵۸۹ ----- ۵۲۷- حرمت استغفار برای مشرکان
- ۵۸۹ ----- ۵۲۸- حرمت مقدسات مشرکان
- ۵۸۹ ----- ۵۲۹- حس گزایی مشرکان
- ۵۹۱ ----- ۵۳۰- حس گزایی مشرکان مکه
- ۵۹۲ ----- ۵۳۱- حسابرسی مشرکان
- ۵۹۳ ----- ۵۳۲- حسرت اخروی مشرکان
- ۵۹۴ ----- ۵۳۳- حسرت مشرکان پیرو
- ۵۹۵ ----- ۵۳۴- حشر اخروی مشرکان
- ۵۹۷ ----- ۵۳۵- حشر مشرکان
- ۵۹۹ ----- ۵۳۶- حفظ امنیت مشرکان
- ۵۹۹ ----- ۵۳۷- حق ستیزی اخروی مشرکان
- ۵۹۹ ----- ۵۳۸- حق ستیزی اکثریت مشرکان صدراسلام
- ۵۹۹ ----- ۵۳۹- حق ستیزی مشرکان
- ۶۰۱ ----- ۵۴۰- حق ستیزی مشرکان صدراسلام
- ۶۰۱ ----- ۵۴۱- حق ستیزی مشرکان مکه

- ۵۴۲- حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام - ۶۰۳
- ۵۴۳- حق ناپذیری مشرکان - ۶۰۴
- ۵۴۴- حق ناپذیری مشرکان صدر اسلام - ۶۰۸
- ۵۴۵- حق ناپذیری مشرکان مکه - ۶۱۱
- ۵۴۶- حق ناشنوایی مشرکان - ۶۱۳
- ۵۴۷- حق ناشنوایی مشرکان مکه - ۶۱۳
- ۵۴۸- حل مشکلات مشرکان - ۶۱۵
- ۵۴۹- حنث سوگند مشرکان جاهلیت - ۶۱۵
- ۵۵۰- ختم قلب مشرکان - ۶۱۵
- ۵۵۱- خدائشناسی مشرکان - ۶۱۵
- ۵۵۲- خدائشناسی مشرکان جاهلیت - ۶۱۹
- ۵۵۳- خدائشناسی مشرکان صدر اسلام - ۶۱۹
- ۵۵۴- خدائشناسی مشرکان مقارن بعثت - ۶۱۹
- ۵۵۵- خدائشناسی مشرکان مکه - ۶۲۱
- ۵۵۶- خدائشناسی ناقص مشرکان - ۶۲۳
- ۵۵۷- خدایان مشرکان - ۶۲۴
- ۵۵۸- خرافه پرستی مشرکان - ۶۲۵
- ۵۵۹- خطای حدس مشرکان - ۶۲۵
- ۵۶۰- خطای مشرکان - ۶۲۷
- ۵۶۱- خطای مشرکان مکه - ۶۲۷
- ۵۶۲- خطر مشرکان - ۶۲۷
- ۵۶۳- خواسته های بیجای مشرکان - ۶۲۸
- ۵۶۴- خواسته های مادی مشرکان - ۶۳۰
- ۵۶۵- خواسته های مشرکان - ۶۳۱
- ۵۶۶- خواسته های مشرکان صدر اسلام - ۶۳۵
- ۵۶۷- خواسته های مشرکان مکه - ۶۴۱

- ۶۴۵ ----- ۵۶۸- خویشاوندی با مشرکان صدر اسلام
- ۶۴۵ ----- ۵۶۹- خیال پردازی مشرکان
- ۶۴۷ ----- ۵۷۰- خیانت مشرکان صدر اسلام
- ۶۴۷ ----- ۵۷۱- خیرخواهی مشرکان
- ۶۴۷ ----- ۵۷۲- درخواست برهان از مشرکان
- ۶۴۹ ----- ۵۷۳- درخواست عذاب مشرکان
- ۶۴۹ ----- ۵۷۴- درخواست مشرکان
- ۶۴۹ ----- ۵۷۵- دروغگویی اخروی مشرکان
- ۶۵۱ ----- ۵۷۶- دروغگویی مشرکان
- ۶۵۵ ----- ۵۷۷- دروغگویی مشرکان جاهلیت
- ۶۵۵ ----- ۵۷۸- دروغگویی مشرکان مکه
- ۶۵۵ ----- ۵۷۹- دشمنان اخروی مشرکان
- ۶۵۷ ----- ۵۸۰- دشمنان مشرکان
- ۶۵۷ ----- ۵۸۱- دشمنی اخروی مشرکان
- ۶۵۹ ----- ۵۸۲- دشمنی با رهبران مشرکان
- ۶۵۹ ----- ۵۸۳- دشمنی با مشرکان
- ۶۶۰ ----- ۵۸۴- دشمنی علمای مشرکان
- ۶۶۱ ----- ۵۸۵- دشمنی مشرکان
- ۶۷۳ ----- ۵۸۶- دشمنی مشرکان صدر اسلام
- ۶۷۹ ----- ۵۸۷- دشمنی مشرکان مکه
- ۶۸۱ ----- ۵۸۸- دعای خالصانه مشرکان
- ۶۸۱ ----- ۵۸۹- دعای مشرکان
- ۶۸۵ ----- ۵۹۰- دعای مشرکان قریش
- ۶۸۵ ----- ۵۹۱- دعوت از مشرکان
- ۶۹۰ ----- ۵۹۲- دعوت از مشرکان پیرو
- ۶۹۱ ----- ۵۹۳- دعوت از مشرکان مکه

- ۵۹۴- دعوت مشرکان ۶۹۱
- ۵۹۵- دعوت‌های مشرکان ۶۹۳
- ۵۹۶- دفع زیان از مشرکان ۶۹۳
- ۵۹۷- دلایل بت پرستی مشرکان ۶۹۳
- ۵۹۸- دلایل سرزنش مشرکان ۶۹۵
- ۵۹۹- دلایل کفر مشرکان مکه ۶۹۵
- ۶۰۰- دلایل مهلت به مشرکان ۶۹۵
- ۶۰۱- دنیاطلبی مشرکان ۶۹۷
- ۶۰۲- دنیاطلبی مشرکان صدر اسلام ۶۹۹
- ۶۰۳- دنیاطلبی مشرکان مکه ۷۰۱
- ۶۰۴- دوستی با رهبران مشرکان ۷۰۱
- ۶۰۵- دوستی با مشرکان ۷۰۱
- ۶۰۶- دوستی با مشرکان مکه ۷۰۳
- ۶۰۷- دوستی دنیوی مشرکان ۷۰۳
- ۶۰۸- دین ستیزی مشرکان صدراسلام ۷۰۳
- ۶۰۹- ذکر بی یآوری مشرکان ۷۰۳
- ۶۱۰- ذکر فرجام مشرکان ۷۰۵
- ۶۱۱- ذکر مؤاخذه اخروی مشرکان ۷۰۵
- ۶۱۲- ذکر مؤاخذه مشرکان ۷۰۵
- ۶۱۳- ذلت اخروی مشرکان ۷۰۶
- ۶۱۴- ذلت دنیوی مشرکان مکه ۷۰۹
- ۶۱۵- ذلت مشرکان ۷۱۰
- ۶۱۶- ذلت مشرکان صدر اسلام ۷۱۲
- ۶۱۷- رد آرزوی مشرکان ۷۱۳
- ۶۱۸- رد ادعای مشرکان مکه ۷۱۳
- ۶۱۹- رد استمداد اخروی مشرکان ۷۱۳

۷۱۵	۶۲۰- رد استمداد مشرکان
۷۱۵	۶۲۱- رد توبه مشرکان
۷۱۵	۶۲۲- رد خواسته های مشرکان
۷۱۷	۶۲۳- رد درخواست مشرکان
۷۱۷	۶۲۴- رد عذر مشرکان
۷۱۷	۶۲۵- رد معجزه اقتراحی مشرکان
۷۱۷	۶۲۶- ردالت مشرکان
۷۱۹	۶۲۷- ردایل مشرکان
۷۱۹	۶۲۸- رسوایی اخروی مشرکان
۷۱۹	۶۲۹- رسوم مشرکان صدر اسلام
۷۲۱	۶۳۰- رفاه مشرکان
۷۲۱	۶۳۱- رفاه مشرکان صدراسلام
۷۲۲	۶۳۲- رفاه نیاکان مشرکان
۷۲۳	۶۳۳- رفع عذاب از مشرکان
۷۲۳	۶۳۴- رفع عذاب دنیوی مشرکان مکه
۷۲۳	۶۳۵- روزی مشرکان
۷۲۵	۶۳۶- روش احتجاج با مشرکان
۷۲۶	۶۳۷- روش اقناع مشرکان
۷۲۷	۶۳۸- روش برخورد با مشرکان
۷۲۹	۶۳۹- روش برخورد با مشرکان لجوج
۷۲۹	۶۴۰- روش برخورد مشرکان
۷۳۶	۶۴۱- روش برخورد مشرکان جاهلیت
۷۳۷	۶۴۲- روش برخورد مشرکان صدر اسلام
۷۳۹	۶۴۳- روش برخورد مشرکان مکه
۷۴۱	۶۴۴- روش تبلیغ مشرکان صدراسلام
۷۴۲	۶۴۵- روش قضاوت مشرکان صدر اسلام

- ۶۴۶- روش مبارزه مشرکان ۷۴۳
- ۶۴۷- روش مبارزه مشرکان مکه ۷۴۳
- ۶۴۸- روش مشرکان ۷۴۵
- ۶۴۹- روش مناظره با مشرکان ۷۴۵
- ۶۵۰- رؤیت شکست مشرکان ۷۴۵
- ۶۵۱- رؤیت عذاب مشرکان ۷۴۷
- ۶۵۲- رهبران مشرکان ۷۴۷
- ۶۵۳- رهبران مشرکان در جهنم ۷۴۷
- ۶۵۴- رهبران مشرکان در قیامت ۷۴۹
- ۶۵۵- رهبری مشرکان صدراسلام ۷۴۹
- ۶۵۶- زمینه استکبار مشرکان صدراسلام ۷۴۹
- ۶۵۷- زمینه اسلام مشرکان صدراسلام ۷۵۱
- ۶۵۸- زمینه اسلام مشرکان مکه ۷۵۱
- ۶۵۹- زمینه ایمان مشرکان ۷۵۱
- ۶۶۰- زمینه تقدیر عذاب مشرکان صدراسلام ۷۵۱
- ۶۶۱- زمینه تنبه مشرکان ۷۵۳
- ۶۶۲- زمینه تنبه مشرکان صدراسلام ۷۵۳
- ۶۶۳- زمینه رفع دشمنی مشرکان ۷۵۳
- ۶۶۴- زمینه رفع کینه مشرکان ۷۵۳
- ۶۶۵- زمینه رنج مشرکان ۷۵۵
- ۶۶۶- زمینه عذاب مشرکان ۷۵۵
- ۶۶۷- زمینه کیفر مشرکان ۷۵۷
- ۶۶۸- زمینه گمراهی مشرکان ۷۵۷
- ۶۶۹- زمینه مبارزه با مشرکان ۷۵۷
- ۶۷۰- زمینه مکر مشرکان صدراسلام ۷۵۷
- ۶۷۱- زندگی با مشرکان ۷۵۹

- ۶۷۲- زندگی تلخ مشرکان ۷۵۹
- ۶۷۳- زندگی مشرکان ۷۵۹
- ۶۷۴- زیانکاری اخروی مشرکان ۷۵۹
- ۶۷۵- زیانکاری مشرکان ۷۶۱
- ۶۷۶- سازماندهی مشرکان ۷۶۳
- ۶۷۷- سپاه مشرکان ۷۶۳
- ۶۷۸- سپاه مشرکان قریش ۷۶۳
- ۶۷۹- سخت ترین روزگار مشرکان ۷۶۵
- ۶۸۰- سختگیری بر مشرکان صدر اسلام ۷۶۵
- ۶۸۱- سخن آشکار مشرکان ۷۶۵
- ۶۸۲- سخن ناپسند مشرکان ۷۶۵
- ۶۸۳- سرزنش احساس امنیت مشرکان ۷۶۷
- ۶۸۴- سرزنش اخروی مشرکان ۷۶۷
- ۶۸۵- سرزنش استغفار برای مشرکان ۷۶۷
- ۶۸۶- سرزنش اکثریت مشرکان ۷۶۸
- ۶۸۷- سرزنش عصیان مشرکان ۷۶۹
- ۶۸۸- سرزنش مشرکان ۷۶۹
- ۶۸۹- سرزنش مشرکان بدعتگذار ۷۷۹
- ۶۹۰- سرزنش مشرکان جاهلیت ۷۷۹
- ۶۹۱- سرزنش مشرکان دوران جاهلیت ۷۷۹
- ۶۹۲- سرزنش مشرکان صدر اسلام ۷۸۱
- ۶۹۳- سرزنش مشرکان مکه ۷۸۳
- ۶۹۴- سرعت عذاب مشرکان ۷۸۵
- ۶۹۵- سرکوبی مشرکان ۷۸۵
- ۶۹۶- سرکوبی مشرکان مکه ۷۸۷
- ۶۹۷- سرگردانی مشرکان حق ناپذیر ۷۸۷

- ۶۹۸- سرنوشت شوم مشرکان ۷۸۷
- ۶۹۹- سرنوشت مشرکان ۷۸۷
- ۷۰۰- سرور مشرکان ۷۸۹
- ۷۰۱- سطحی نگری مشرکان ۷۸۹
- ۷۰۲- سطحی نگری مشرکان صدر اسلام ۷۸۹
- ۷۰۳- سفاهت مشرکان ۷۹۰
- ۷۰۴- سفاهت مشرکان دوران جاهلیت ۷۹۱
- ۷۰۵- سلطه شیطان بر مشرکان ۷۹۱
- ۷۰۶- سلطه مشرکان ۷۹۱
- ۷۰۷- سنت گرای مشرکان ۷۹۳
- ۷۰۸- سنت گرای مشرکان صدراسلام ۷۹۳
- ۷۰۹- سوءظن مشرکان ۷۹۳
- ۷۱۰- سوگند مشرکان ۷۹۵
- ۷۱۱- سوگند مشرکان صدر اسلام ۷۹۵
- ۷۱۲- سوگند مشرکان مکه ۷۹۷
- ۷۱۳- سوگندهای مشرکان جاهلیت ۷۹۷
- ۷۱۴- سوگندهای مشرکان صدراسلام ۷۹۷
- ۷۱۵- سهولت مؤاخذه مشرکان ۷۹۷
- ۷۱۶- شایعه مشرکان ۷۹۹
- ۷۱۷- شبهات مشرکان ۷۹۹
- ۷۱۸- شبهه افکنی مشرکان ۷۹۹
- ۷۱۹- شدت دشمنی مشرکان صدراسلام ۸۰۱
- ۷۲۰- شدت عذاب مشرکان ۸۰۱
- ۷۲۱- شرارت مشرکان ۸۰۱
- ۷۲۲- شرایط آموزش مشرکان ۸۰۳
- ۷۲۳- شرایط اسلام مشرکان ۸۰۳

- ۸۰۵ ----- ۷۲۴- شرایط ایمان مشرکان
- ۸۰۶ ----- ۷۲۵- شرایط ایمان مشرکان جاهلیت
- ۸۰۷ ----- ۷۲۶- شرایط ایمان مشرکان صدراسلام
- ۸۰۷ ----- ۷۲۷- شرایط ایمان مشرکان مدینه
- ۸۰۷ ----- ۷۲۸- شرایط ایمان مشرکان مکه
- ۸۱۱ ----- ۷۲۹- شرایط توحید مشرکان
- ۸۱۱ ----- ۷۳۰- شرایط دوستی با مشرکان
- ۸۱۱ ----- ۷۳۱- شرایط عبودیت مشرکان
- ۸۱۱ ----- ۷۳۲- شرایط عذاب مشرکان
- ۸۱۳ ----- ۷۳۳- شرک ربوبی مشرکان
- ۸۱۳ ----- ۷۳۴- شرک ربوبی مشرکان صدر اسلام
- ۸۱۳ ----- ۷۳۵- شرک عبادی مشرکان
- ۸۱۵ ----- ۷۳۶- شرک عبادی مشرکان صدر اسلام
- ۸۱۶ ----- ۷۳۷- شرک مشرکان
- ۸۱۷ ----- ۷۳۸- شرک مشرکان صدر اسلام
- ۸۱۹ ----- ۷۳۹- شرک مشرکان مکه
- ۸۱۹ ----- ۷۴۰- شعیب(ع) و مشرکان
- ۸۱۹ ----- ۷۴۱- شفاعت از مشرکان
- ۸۲۱ ----- ۷۴۲- شفیعان مشرکان صدر اسلام
- ۸۲۱ ----- ۷۴۳- شقاوت مشرکان
- ۸۲۱ ----- ۷۴۴- شک مشرکان
- ۸۲۳ ----- ۷۴۵- شک مشرکان به معاد
- ۸۲۵ ----- ۷۴۶- شک مشرکان صدراسلام
- ۸۲۶ ----- ۷۴۷- شک مشرکان مکه
- ۸۲۷ ----- ۷۴۸- شکایت اخروی مشرکان
- ۸۲۷ ----- ۷۴۹- شکست توطئه مشرکان

- ۷۵۰- شکست توطئه های مشرکان ۸۲۷
- ۷۵۱- شکست مشرکان ۸۲۷
- ۷۵۲- شکست مشرکان در غزوه بدر ۸۳۱
- ۷۵۳- شکست مشرکان قریش ۸۳۱
- ۷۵۴- شکست مشرکان مکه ۸۳۱
- ۷۵۵- شکنجه اخروی مشرکان ۸۳۳
- ۷۵۶- شگفتی بینش مشرکان ۸۳۳
- ۷۵۷- شگفتی حشر اخروی مشرکان ۸۳۳
- ۷۵۸- شگفتی عذاب دنیوی مشرکان ۸۳۳
- ۷۵۹- شگفتی عصیان مشرکان ۸۳۵
- ۷۶۰- شگفتی قضاوت مشرکان ۸۳۵
- ۷۶۱- شگفتی مرگ مشرکان ۸۳۶
- ۷۶۲- شگفتی مشرکان ۸۳۷
- ۷۶۳- شگفتی مشرکان مکه ۸۳۷
- ۷۶۴- شیطان و مشرکان ۸۳۷
- ۷۶۵- صالح(ع) و مشرکان ۸۳۹
- ۷۶۶- صبر بر اذیت‌های مشرکان ۸۳۹
- ۷۶۷- صبر بر اذیت‌های مشرکان صدراسلام ۸۳۹
- ۷۶۸- صبر بر ظلم مشرکان مکه ۸۴۱
- ۷۶۹- صبر در برابر مشرکان صدراسلام ۸۴۱
- ۷۷۰- صفات مشرکان ۸۴۱
- ۷۷۱- صفات مشرکان صدراسلام ۸۴۳
- ۷۷۲- صلح با مشرکان ۸۴۵
- ۷۷۳- صورت مشرکان ۸۴۵
- ۷۷۴- ضعف فهم مشرکان ۸۴۵
- ۷۷۵- ضعف مشرکان ۸۴۶

- ۸۴۷ ----- ۷۷۶- ضعف مشرکان در غزوه بدر
- ۸۴۷ ----- ۷۷۷- ضعف مشرکان قریش
- ۸۴۷ ----- ۷۷۸- ضیق صدر مشرکان مکه
- ۸۴۹ ----- ۷۷۹- طعن مشرکان در قیامت
- ۸۴۹ ----- ۷۸۰- طغیان مشرکان
- ۸۴۹ ----- ۷۸۱- طغیانگری مشرکان
- ۸۵۱ ----- ۷۸۲- ظلم مشرکان
- ۸۵۴ ----- ۷۸۳- ظلم مشرکان صدراسلام
- ۸۵۵ ----- ۷۸۴- ظلم مشرکان مکه
- ۸۵۷ ----- ۷۸۵- عبادات مشرکان
- ۸۵۷ ----- ۷۸۶- عبادت مشرکان
- ۸۵۹ ----- ۷۸۷- عبرت از فرجام مشرکان
- ۸۵۹ ----- ۷۸۸- عبرت ناپذیری مشرکان
- ۸۵۹ ----- ۷۸۹- عبرت ناپذیری مشرکان صدراسلام
- ۸۶۱ ----- ۷۹۰- عجب مشرکان
- ۸۶۱ ----- ۷۹۱- عجز اخروی مشرکان
- ۸۶۳ ----- ۷۹۲- عجز از اجابت دعای مشرکان
- ۸۶۳ ----- ۷۹۳- عجز از حمایت مشرکان
- ۸۶۳ ----- ۷۹۴- عجز شفیعان مشرکان
- ۸۶۳ ----- ۷۹۵- عجز مشرکان
- ۸۷۱ ----- ۷۹۶- عجز مشرکان صدراسلام
- ۸۷۲ ----- ۷۹۷- عجز مشرکان مکه
- ۸۷۳ ----- ۷۹۸- عجز معبودان باطل مشرکان
- ۸۷۳ ----- ۷۹۹- عجز معبودان مشرکان
- ۸۷۷ ----- ۸۰۰- عجله اخروی مشرکان
- ۸۷۷ ----- ۸۰۱- عجله مشرکان

- ۸۰۲- عدم تعقل اکثریت مشرکان ۸۷۷
- ۸۰۳- عدم تعقل مشرکان ۸۷۷
- ۸۰۴- عذاب اخروی مشرکان ۸۷۹
- ۸۰۵- عذاب استیصال مشرکان ۸۸۵
- ۸۰۶- عذاب استیصال مشرکان مکه ۸۸۵
- ۸۰۷- عذاب جسمانی مشرکان ۸۸۷
- ۸۰۸- عذاب جسمی مشرکان ۸۸۷
- ۸۰۹- عذاب دنیوی مشرکان ۸۸۷
- ۸۱۰- عذاب دنیوی مشرکان مکه ۸۸۹
- ۸۱۱- عذاب روحی مشرکان ۸۹۱
- ۸۱۲- عذاب رهبران مشرکان ۸۹۲
- ۸۱۳- عذاب مشرکان ۸۹۳
- ۸۱۴- عذاب مشرکان پیرو ۹۰۳
- ۸۱۵- عذاب مشرکان صدراسلام ۹۰۵
- ۸۱۶- عذاب مشرکان مکه ۹۰۵
- ۸۱۷- عذابهای اخروی مشرکان ۹۰۵
- ۸۱۸- عذرخواهی اخروی مشرکان ۹۰۷
- ۸۱۹- عذرخواهی مشرکان ۹۰۷
- ۸۲۰- عزرائیل و مشرکان ۹۰۷
- ۸۲۱- عصیان مشرکان ۹۰۹
- ۸۲۲- عصیان مشرکان صدر اسلام ۹۰۹
- ۸۲۳- عصیان مشرکان مقارن بعثت ۹۱۱
- ۸۲۴- عظمت عذاب دنیوی مشرکان ۹۱۱
- ۸۲۵- عفو از مشرکان ۹۱۲
- ۸۲۶- عفو از مشرکان مکه ۹۱۳
- ۸۲۷- عفو مشرکان از محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۱۳

- ۸۲۸- عقیده باطل مشرکان ۹۱۳
- ۸۲۹- عقیده باطل مشرکان جاهلیت ۹۲۳
- ۸۳۰- عقیده باطل مشرکان صدراسلام ۹۲۳
- ۸۳۱- عقیده باطل مشرکان مقارن بعثت ۹۲۵
- ۸۳۲- عقیده مشرکان ۹۲۵
- ۸۳۳- عقیده مشرکان به الله ۹۵۵
- ۸۳۴- عقیده مشرکان جاهلیت ۹۵۵
- ۸۳۵- عقیده مشرکان صدر اسلام ۹۵۹
- ۸۳۶- عقیده مشرکان مقارن بعثت ۹۶۶
- ۸۳۷- عقیده مشرکان مکه ۹۶۷
- ۸۳۸- عقیده نیاکان مشرکان صدراسلام ۹۷۱
- ۸۳۹- عقیده باطل مشرکان مکه ۹۷۳
- ۸۴۰- علایق مشرکان ۹۷۳
- ۸۴۱- علایق مشرکان مکه ۹۷۵
- ۸۴۲- علم مشرکان ۹۷۵
- ۸۴۳- علم مشرکان صدراسلام ۹۷۵
- ۸۴۴- علمای یهود و مشرکان ۹۷۵
- ۸۴۵- عمر طولانی مشرکان ۹۷۷
- ۸۴۶- عمل پسندیده مشرکان ۹۷۷
- ۸۴۷- عمل مشرکان ۹۷۷
- ۸۴۸- عمل ناپسند مشرکان ۹۷۸
- ۸۴۹- عمل ناپسند مشرکان صدر اسلام ۹۷۹
- ۸۵۰- عواطف خویشاوندی مشرکان مکه ۹۷۹
- ۸۵۱- عوامل آزادی مشرکان ۹۸۱
- ۸۵۲- عوامل استهزاهای مشرکان ۹۸۱
- ۸۵۳- عوامل اندوه مشرکان جاهلیت ۹۸۱

- ۸۵۴- عوامل انقیاد اخروی مشرکان ۹۸۱
- ۸۵۵- عوامل تحقق خواسته های مشرکان ۹۸۳
- ۸۵۶- عوامل تحیر اخروی مشرکان ۹۸۳
- ۸۵۷- عوامل تهمتهای مشرکان ۹۸۳
- ۸۵۸- عوامل حق ناپذیری مشرکان صدراسلام ۹۸۴
- ۸۵۹- عوامل دشمنی مشرکان صدراسلام ۹۸۵
- ۸۶۰- عوامل ذلت اخروی مشرکان ۹۸۵
- ۸۶۱- عوامل ذلت مشرکان جاهلیت ۹۸۵
- ۸۶۲- عوامل زیانکاری مشرکان ۹۸۵
- ۸۶۳- عوامل سرور مشرکان ۹۸۷
- ۸۶۴- عوامل سرور مشرکان جاهلیت ۹۸۷
- ۸۶۵- عوامل سرور مشرکان مکه ۹۸۷
- ۸۶۶- عوامل سنت گزایی مشرکان ۹۸۹
- ۸۶۷- عوامل شکست مشرکان قریش ۹۸۹
- ۸۶۸- عوامل طغیانگری مشرکان ۹۸۹
- ۸۶۹- عوامل عبرت ناپذیری مشرکان ۹۸۹
- ۸۷۰- عوامل عذاب مشرکان ۹۹۱
- ۸۷۱- عوامل غضب مشرکان ۹۹۱
- ۸۷۲- عوامل غضب مشرکان جاهلیت ۹۹۱
- ۸۷۳- عوامل فسخ معاهده با مشرکان ۹۹۱
- ۸۷۴- عوامل گمراهی مشرکان ۹۹۳
- ۸۷۵- عوامل مؤاخذة مشرکان ۹۹۹
- ۸۷۶- عوامل مؤثر در سرنوشت مشرکان صدراسلام ۹۹۹
- ۸۷۷- عوامل ناخشنودی مشرکان ۹۹۹
- ۸۷۸- عوامل نفرت مشرکان ۱۰۰۱
- ۸۷۹- عوامل نفرت مشرکان صدراسلام ۱۰۰۱

- ۱۰۰۱- ..... ۸۸۰- عوامل هدایت ناپذیری مشرکان مکه
- ۱۰۰۳- ..... ۸۸۱- عوامل یأس مشرکان
- ۱۰۰۳- ..... ۸۸۲- عهد مشرکان مکه
- ۱۰۰۳- ..... ۸۸۳- عهدشکنی مشرکان
- ۱۰۰۵- ..... ۸۸۴- غافلگیری مشرکان
- ۱۰۰۵- ..... ۸۸۵- غضب بر مشرکان ناسپاس
- ۱۰۰۵- ..... ۸۸۶- غفلت اخروی مشرکان
- ۱۰۰۷- ..... ۸۸۷- غفلت اکثریت مشرکان صدراسلام
- ۱۰۰۷- ..... ۸۸۸- غفلت مشرکان
- ۱۰۰۹- ..... ۸۸۹- غفلت مشرکان صدر اسلام
- ۱۰۱۰- ..... ۸۹۰- غفلت مشرکان صدراسلام
- ۱۰۱۱- ..... ۸۹۱- غفلت مشرکان مکه
- ۱۰۱۱- ..... ۸۹۲- فرار مشرکان جاهلیت
- ۱۰۱۳- ..... ۸۹۳- فراموش شدن مشرکان
- ۱۰۱۳- ..... ۸۹۴- فرجام اخروی مشرکان
- ۱۰۱۳- ..... ۸۹۵- فرجام تبری از مشرکان
- ۱۰۱۵- ..... ۸۹۶- فرجام دنیوی مشرکان
- ۱۰۱۵- ..... ۸۹۷- فرجام شوم مشرکان
- ۱۰۱۷- ..... ۸۹۸- فرجام شوم مشرکان مکه
- ۱۰۱۷- ..... ۸۹۹- فرجام مشرکان
- ۱۰۲۱- ..... ۹۰۰- فرجام مشرکان پیشین
- ۱۰۲۱- ..... ۹۰۱- فرجام مشرکان صدر اسلام
- ۱۰۲۳- ..... ۹۰۲- فرجام مشرکان مکه
- ۱۰۲۳- ..... ۹۰۳- فرزندان مشرکان در قیامت
- ۱۰۲۳- ..... ۹۰۴- فریاد مشرکان
- ۱۰۲۵- ..... ۹۰۵- فزع اخروی مشرکان

- ۹۰۶- فسق معااهده با مشرکان ۱۰۲۵
- ۹۰۷- فسق اکثریت مشرکان صدر اسلام ۱۰۲۵
- ۹۰۸- فسق مشرکان ۱۰۲۵
- ۹۰۹- فطرت توحیدی مشرکان ۱۰۲۷
- ۹۱۰- فطریات مشرکان ۱۰۲۷
- ۹۱۱- فلسفه اسارت مشرکان ۱۰۲۷
- ۹۱۲- فلسفه بت پرستی مشرکان ۱۰۲۷
- ۹۱۳- فلسفه بت پرستی مشرکان صدراسلام ۱۰۲۹
- ۹۱۴- فلسفه تأخیر عذاب مشرکان ۱۰۲۹
- ۹۱۵- فلسفه تأخیر عذاب مشرکان صدراسلام ۱۰۲۹
- ۹۱۶- فلسفه جبرگرایی مشرکان ۱۰۳۱
- ۹۱۷- فلسفه جنگ با مشرکان ۱۰۳۱
- ۹۱۸- فلسفه خواسته های مشرکان مکه ۱۰۳۱
- ۹۱۹- فلسفه دشمنی مشرکان ۱۰۳۱
- ۹۲۰- فلسفه سرزنش مشرکان ۱۰۳۳
- ۹۲۱- فلسفه شبهه افکنی مشرکان ۱۰۳۳
- ۹۲۲- فلسفه قتل مشرکان ۱۰۳۳
- ۹۲۳- فلسفه کمین به مشرکان ۱۰۳۳
- ۹۲۴- فلسفه مبارزه با مشرکان ۱۰۳۵
- ۹۲۵- فلسفه محاصره مشرکان ۱۰۳۵
- ۹۲۶- فلسفه ملانکه پرستی مشرکان ۱۰۳۵
- ۹۲۷- فلسفه ممنوعیت استغفار برای مشرکان ۱۰۳۵
- ۹۲۸- فلسفه مهلت به مشرکان ۱۰۳۶
- ۹۲۹- فلسفه مهلت به مشرکان صدراسلام ۱۰۳۶
- ۹۳۰- فواید اقتصادی مشرکان در مکه ۱۰۳۶
- ۹۳۱- قبض روح مشرکان ۱۰۳۶

- ۹۳۲- قبول اسلام مشرکان ۱۰۳۶
- ۹۳۳- قبول توبه مشرکان ۱۰۳۸
- ۹۳۴- قبول درخواست ملاقات مشرکان ۱۰۳۸
- ۹۳۵- قبول ولایت مشرکان ۱۰۳۸
- ۹۳۶- قتل مشرکان ۱۰۴۰
- ۹۳۷- قتل مشرکان صدر اسلام ۱۰۴۰
- ۹۳۸- قتل مشرکان قریش ۱۰۴۰
- ۹۳۹- قدرت طلبی مشرکان ۱۰۴۰
- ۹۴۰- قدرت مشرکان ۱۰۴۲
- ۹۴۱- قدرت مشرکان صدراسلام ۱۰۴۲
- ۹۴۲- قدرت مشرکان مکه ۱۰۴۴
- ۹۴۳- قدرت معبودان مشرکان ۱۰۴۴
- ۹۴۴- قدرت نظامی مشرکان صدر اسلام ۱۰۴۴
- ۹۴۵- قرآن و مشرکان ۱۰۴۴
- ۹۴۶- قربانی مشرکان ۱۰۴۶
- ۹۴۷- قساوت قلب مشرکان ۱۰۴۶
- ۹۴۸- قضاوت اخروی بر مشرکان ۱۰۴۸
- ۹۴۹- قضاوت بین محمد(صلی الله علیه و آله) و مشرکان ۱۰۴۸
- ۹۵۰- قضاوت مشرکان ۱۰۴۸
- ۹۵۱- قضاوت ناپسند مشرکان جاهلیت ۱۰۵۰
- ۹۵۲- قطع رابطه با مشرکان ۱۰۵۰
- ۹۵۳- قطعی پنداری مشرکان ۱۰۵۰
- ۹۵۴- قیاس مشرکان مکه ۱۰۵۲
- ۹۵۵- کتمان حق مشرکان ۱۰۵۲
- ۹۵۶- کتمان حق مشرکان صدراسلام ۱۰۵۲
- ۹۵۷- کراهت مشرکان ۱۰۵۲

- ۹۵۸- کری مشرکان ۱۰۵۴
- ۹۵۹- کفر اکثریت مشرکان صدر اسلام ۱۰۵۴
- ۹۶۰- کفر مشرکان ۱۰۵۶
- ۹۶۱- کفر مشرکان صدر اسلام ۱۰۶۴
- ۹۶۲- کفر مشرکان مکه ۱۰۶۹
- ۹۶۳- کفران مشرکان ۱۰۷۲
- ۹۶۴- کفران مشرکان صدراسلام ۱۰۷۳
- ۹۶۵- کفران مشرکان مکه ۱۰۷۴
- ۹۶۶- کفران نعمت مشرکان ۱۰۷۴
- ۹۶۷- کفران نعمت مشرکان مکه ۱۰۷۵
- ۹۶۸- کفرمشرکان ۱۰۷۶
- ۹۶۹- کمی مهلت به مشرکان ۱۰۷۶
- ۹۷۰- کوردلی مشرکان ۱۰۷۶
- ۹۷۱- کوردلی مشرکان صدراسلام ۱۰۷۸
- ۹۷۲- کوری مشرکان ۱۰۷۸
- ۹۷۳- کوری مشرکان حق ناپذیر ۱۰۷۸
- ۹۷۴- کیفر اخروی مشرکان ۱۰۷۹
- ۹۷۵- کیفر اخروی مشرکان صدر اسلام ۱۰۸۲
- ۹۷۶- کیفر پیروی از مشرکان ۱۰۸۲
- ۹۷۷- کیفر دنیوی مشرکان ۱۰۸۲
- ۹۷۸- کیفر دنیوی مشرکان مکه ۱۰۸۲
- ۹۷۹- کیفر مشرکان ۱۰۸۴
- ۹۸۰- کیفر مشرکان صدراسلام ۱۰۹۰
- ۹۸۱- کیفر مشرکان مقتدی ۱۰۹۰
- ۹۸۲- کیفر مشرکان مکه ۱۰۹۱
- ۹۸۳- کیفیت ورود مشرکان به جهنم ۱۰۹۲

- ۹۸۴- کینه مشرکان ۱۰۹۲
- ۹۸۵- کینه مشرکان صدر اسلام ۱۰۹۴
- ۹۸۶- گرایش به مشرکان ۱۰۹۴
- ۹۸۷- گرایشهای مشرکان ۱۰۹۴
- ۹۸۸- گروههای مشرکان ۱۰۹۴
- ۹۸۹- گفتگوی رهبران شرک با مشرکان ۱۰۹۶
- ۹۹۰- گفتگوی عزرائیل با مشرکان ۱۰۹۶
- ۹۹۱- گفتگوی مشرکان با معبودان باطل ۱۰۹۶
- ۹۹۲- گمراهگری مشرکان ۱۰۹۸
- ۹۹۳- گمراهی رهبران مشرکان ۱۰۹۸
- ۹۹۴- گمراهی مشرکان ۱۰۹۸
- ۹۹۵- گمراهی مشرکان دوران جاهلیت ۱۱۰۴
- ۹۹۶- گمراهی نیاکان مشرکان صدر اسلام ۱۱۰۴
- ۹۹۷- گناه مشرکان ۱۱۰۴
- ۹۹۸- گناه مشرکان پیرو ۱۱۰۴
- ۹۹۹- گناه مشرکان صدراسلام ۱۱۰۶
- ۱۰۰۰- گناه مشرکان مکه ۱۱۰۶
- ۱۰۰۱- گواهان مشرکان ۱۱۰۶
- ۱۰۰۲- لجاجت مشرکان ۱۱۰۶
- ۱۰۰۳- لجاجت مشرکان صدر اسلام ۱۱۱۲
- ۱۰۰۴- لجاجت مشرکان صدراسلام ۱۱۱۶
- ۱۰۰۵- لجاجت مشرکان مکه ۱۱۲۰
- ۱۰۰۶- لذایذ دنیوی مشرکان ۱۱۲۴
- ۱۰۰۷- لذایذ دنیوی مشرکان صدراسلام ۱۱۲۴
- ۱۰۰۸- لعن بر مشرکان ۱۱۲۶
- ۱۰۰۹- ماده گزایی مشرکان مکه ۱۱۲۶

- ۱۱۲۶-----۱۰۱۰-مادیگرایی مشرکان
- ۱۱۲۸-----۱۰۱۱-مادیگرایی مشرکان صدراسلام
- ۱۱۲۸-----۱۰۱۲-مادیگرایی مشرکان مکه
- ۱۱۲۸-----۱۰۱۳-مادیگری مشرکان صدر اسلام
- ۱۱۲۸-----۱۰۱۴-ماههای مهلت به مشرکان مکه
- ۱۱۳۰-----۱۰۱۵-مبارزه با مشرکان
- ۱۱۳۱-----۱۰۱۶-مبارزه با مشرکان دوران ابراهیم(ع)
- ۱۱۳۲-----۱۰۱۷-مبارزه با مشرکان صدر اسلام
- ۱۱۳۲-----۱۰۱۸-مبارزه با مشرکان مکه
- ۱۱۳۲-----۱۰۱۹-مبارزه مشرکان مکه
- ۱۱۳۳-----۱۰۲۰-میانی عقیدتی مشرکان
- ۱۱۳۴-----۱۰۲۱-میانی عقیدتی مشرکان مکه
- ۱۱۳۴-----۱۰۲۲-میانی عقیده مشرکان
- ۱۱۳۴-----۱۰۲۳-مثل مشرکان
- ۱۱۳۶-----۱۰۲۴-مجادله اخروی مشرکان
- ۱۱۳۶-----۱۰۲۵-مجادله با مشرکان
- ۱۱۳۸-----۱۰۲۶-مجادله گری مشرکان
- ۱۱۳۸-----۱۰۲۷-مجادله گری مشرکان صدراسلام
- ۱۱۳۸-----۱۰۲۸-مجادله مشرکان
- ۱۱۳۸-----۱۰۲۹-مجادله مشرکان صدر اسلام
- ۱۱۴۲-----۱۰۳۰-مجادله مشرکان مکه
- ۱۱۴۲-----۱۰۳۱-مجازات مشرکان
- ۱۱۴۴-----۱۰۳۲-مجرمیت مشرکان
- ۱۱۴۴-----۱۰۳۳-محاصره مشرکان صدر اسلام
- ۱۱۴۴-----۱۰۳۴-محاكمه اخروی مشرکان
- ۱۱۴۸-----۱۰۳۵-محاكمه اخروی معبودان مشرکان

- ۱۰۳۶- محدوده مسؤولیت مشرکان ۱۱۴۸
- ۱۰۳۷- محرومیت اخروی مشرکان ۱۱۴۸
- ۱۰۳۸- محرومیت مشرکان ۱۱۵۲
- ۱۰۳۹- محرومیت مشرکان از یاور ۱۱۵۸
- ۱۰۴۰- محرومیت مشرکان صدر اسلام ۱۱۵۸
- ۱۰۴۱- محرومیت مشرکان مکه ۱۱۵۸
- ۱۰۴۲- محمد(صلی الله علیه و آله) و استغفار برای مشرکان ۱۱۶۰
- ۱۰۴۳- محمد(صلی الله علیه و آله) و شبهات مشرکان ۱۱۶۰
- ۱۰۴۴- محمد(صلی الله علیه و آله) و مشرکان ۱۱۶۰
- ۱۰۴۵- محمد(صلی الله علیه و آله) و مشرکان مکه ۱۱۷۵
- ۱۰۴۶- مخالفت مشرکان ۱۱۷۶
- ۱۰۴۷- مخالفت مشرکان با قرآن ۱۱۷۷
- ۱۰۴۸- مخالفت مشرکان با محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۷۸
- ۱۰۴۹- مخالفت مشرکان صدر اسلام ۱۱۸۰
- ۱۰۵۰- مخلوقیت معبودان باطل مشرکان ۱۱۸۰
- ۱۰۵۱- مدت اعراض از مشرکان ۱۱۸۰
- ۱۰۵۲- مدت مهلت به مشرکان مکه ۱۱۸۲
- ۱۰۵۳- مرده بودن مشرکان ۱۱۸۲
- ۱۰۵۴- مرگ مشرکان ۱۱۸۲
- ۱۰۵۵- مسخ چشم مشرکان ۱۱۸۴
- ۱۰۵۶- مسلمانان صدر اسلام و مشرکان ۱۱۸۴
- ۱۰۵۷- مسلمانان و مشرکان ۱۱۸۴
- ۱۰۵۸- مسلمانان و مشرکان قریش ۱۱۸۶
- ۱۰۵۹- مسلمانان و مشرکان معاهد ۱۱۸۶
- ۱۰۶۰- مسؤولیت مشرکان صدر اسلام ۱۱۸۶
- ۱۰۶۱- مشاجره مشرکان ۱۱۸۶

- ۱۱۸۸ ----- ۱۰۶۲- مشرکان اسیر
- ۱۱۸۸ ----- ۱۰۶۳- مشرکان اقوام پیشین
- ۱۱۸۸ ----- ۱۰۶۴- مشرکان انسان های نخستین
- ۱۱۹۰ ----- ۱۰۶۵- مشرکان بنی اسرائیل و هارون
- ۱۱۹۰ ----- ۱۰۶۶- مشرکان به هنگام احتضار
- ۱۱۹۰ ----- ۱۰۶۷- مشرکان به هنگام عذاب
- ۱۱۹۲ ----- ۱۰۶۸- مشرکان پیرو
- ۱۱۹۲ ----- ۱۰۶۹- مشرکان پیرو در جهنم
- ۱۱۹۲ ----- ۱۰۷۰- مشرکان پیرو در قیامت
- ۱۱۹۴ ----- ۱۰۷۱- مشرکان جاهلیت
- ۱۱۹۴ ----- ۱۰۷۲- مشرکان جاهلیت و قیامت
- ۱۱۹۴ ----- ۱۰۷۳- مشرکان حق ناپذیر
- ۱۱۹۶ ----- ۱۰۷۴- مشرکان در آخرت
- ۱۱۹۶ ----- ۱۰۷۵- مشرکان در جهنم
- ۱۲۰۶ ----- ۱۰۷۶- مشرکان در دنیا
- ۱۲۰۶ ----- ۱۰۷۷- مشرکان در سختی
- ۱۲۰۸ ----- ۱۰۷۸- مشرکان در عالم برزخ
- ۱۲۰۸ ----- ۱۰۷۹- مشرکان در غزوه بدر
- ۱۲۱۱ ----- ۱۰۸۰- مشرکان در قیامت
- ۱۲۳۴ ----- ۱۰۸۱- مشرکان در ماههای حرام
- ۱۲۳۴ ----- ۱۰۸۲- مشرکان دوران اصحاب کهف
- ۱۲۳۴ ----- ۱۰۸۳- مشرکان دوران جاهلیت
- ۱۲۴۲ ----- ۱۰۸۴- مشرکان صدر اسلام
- ۱۲۴۶ ----- ۱۰۸۵- مشرکان صدر اسلام و انبیا
- ۱۲۴۶ ----- ۱۰۸۶- مشرکان صدر اسلام و توحید عبادی
- ۱۲۴۸ ----- ۱۰۸۷- مشرکان صدر اسلام و ربوبیت خدا

- ۱۲۴۸ ----- ۱۰۸۸- مشرکان صدر اسلام و عزت
- ۱۲۵۰ ----- ۱۰۸۹- مشرکان صدر اسلام و قرآن
- ۱۲۵۴ ----- ۱۰۹۰- مشرکان صدر اسلام و قربانی مسلمانان
- ۱۲۵۴ ----- ۱۰۹۱- مشرکان صدر اسلام و قیامت
- ۱۲۵۴ ----- ۱۰۹۲- مشرکان صدر اسلام و محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۲۵۸ ----- ۱۰۹۳- مشرکان صدر اسلام و مسلمانان
- ۱۲۶۰ ----- ۱۰۹۴- مشرکان صدر اسلام و معاد
- ۱۲۶۰ ----- ۱۰۹۵- مشرکان صدر اسلام و معبودان باطل
- ۱۲۶۲ ----- ۱۰۹۶- مشرکان صدر اسلام و معجزه
- ۱۲۶۲ ----- ۱۰۹۷- مشرکان صدر اسلام و مؤمنان
- ۱۲۶۲ ----- ۱۰۹۸- مشرکان ظالم
- ۱۲۶۲ ----- ۱۰۹۹- مشرکان قریش
- ۱۲۶۴ ----- ۱۱۰۰- مشرکان قریش در غزوه بدر
- ۱۲۶۴ ----- ۱۱۰۱- مشرکان کوردل
- ۱۲۶۴ ----- ۱۱۰۲- مشرکان لجوج
- ۱۲۶۶ ----- ۱۱۰۳- مشرکان محارب
- ۱۲۶۶ ----- ۱۱۰۴- مشرکان مصر
- ۱۲۶۸ ----- ۱۱۰۵- مشرکان معاهد
- ۱۲۶۹ ----- ۱۱۰۶- مشرکان معاهد صدر اسلام
- ۱۲۷۰ ----- ۱۱۰۷- مشرکان مکه
- ۱۲۷۱ ----- ۱۱۰۸- مشرکان مکه در غزوه احزاب
- ۱۲۷۲ ----- ۱۱۰۹- مشرکان مکه در غزوه بدر
- ۱۲۷۴ ----- ۱۱۱۰- مشرکان مکه و آیات خدا
- ۱۲۷۴ ----- ۱۱۱۱- مشرکان مکه و احکام ذبح
- ۱۲۷۴ ----- ۱۱۱۲- مشرکان مکه و پیروان انجیل
- ۱۲۷۶ ----- ۱۱۱۳- مشرکان مکه و پیروان تورات

- ۱۲۷۶-..... ۱۱۱۴- مشرکان مکه و قرآن
- ۱۲۷۸-..... ۱۱۱۵- مشرکان مکه و قصه نوح(ع)
- ۱۲۷۸-..... ۱۱۱۶- مشرکان مکه و محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۲۸۲-..... ۱۱۱۷- مشرکان مکه و مسلمانان
- ۱۲۸۲-..... ۱۱۱۸- مشرکان مکه و مشیت خدا
- ۱۲۸۲-..... ۱۱۱۹- مشرکان مکه و معجزه
- ۱۲۸۳-..... ۱۱۲۰- مشرکان مکه و مؤمنان
- ۱۲۸۴-..... ۱۱۲۱- مشرکان مکه و نبوت
- ۱۲۸۴-..... ۱۱۲۲- مشرکان مکه و نبوت بشر
- ۱۲۸۴-..... ۱۱۲۳- مشرکان مکه و نزول وحی
- ۱۲۸۶-..... ۱۱۲۴- مشرکان مکه و هشدارهای انبیا
- ۱۲۸۶-..... ۱۱۲۵- مشرکان ناقض معاهده
- ۱۲۹۱-..... ۱۱۲۶- مشرکان نیکوکار
- ۱۲۹۲-..... ۱۱۲۷- مشرکان و آخرت
- ۱۲۹۲-..... ۱۱۲۸- مشرکان و آیات خدا
- ۱۲۹۳-..... ۱۱۲۹- مشرکان و آیات قرآن
- ۱۲۹۴-..... ۱۱۳۰- مشرکان و احکام ذبح
- ۱۲۹۴-..... ۱۱۳۱- مشرکان و اخبار خدا
- ۱۲۹۴-..... ۱۱۳۲- مشرکان و اسلام
- ۱۲۹۶-..... ۱۱۳۳- مشرکان و الوهیت خدا
- ۱۲۹۶-..... ۱۱۳۴- مشرکان و امانت خدا
- ۱۲۹۶-..... ۱۱۳۵- مشرکان و انبیا
- ۱۲۹۸-..... ۱۱۳۶- مشرکان و انکار شرک
- ۱۲۹۹-..... ۱۱۳۷- مشرکان و بازگشت به دنیا
- ۱۳۰۰-..... ۱۱۳۸- مشرکان و بت پرستی
- ۱۳۰۰-..... ۱۱۳۹- مشرکان و بتها

- ۱۳۰۱ - ۱۱۴۰ - مشرکان و بهشت
- ۱۳۰۲ - ۱۱۴۱ - مشرکان و تحریم حلال
- ۱۳۰۲ - ۱۱۴۲ - مشرکان و تعالیم قرآن
- ۱۳۰۲ - ۱۱۴۳ - مشرکان و تقرب به خدا
- ۱۳۰۲ - ۱۱۴۴ - مشرکان و تکذیب قیامت
- ۱۳۰۴ - ۱۱۴۵ - مشرکان و توجیه شرک
- ۱۳۰۴ - ۱۱۴۶ - مشرکان و توحید
- ۱۳۰۸ - ۱۱۴۷ - مشرکان و توحید ربوبی
- ۱۳۰۸ - ۱۱۴۸ - مشرکان و جنیان
- ۱۳۰۸ - ۱۱۴۹ - مشرکان و حسن فرجام
- ۱۳۰۹ - ۱۱۵۰ - مشرکان و حشر
- ۱۳۱۰ - ۱۱۵۱ - مشرکان و حق
- ۱۳۱۰ - ۱۱۵۲ - مشرکان و حقانیت محمد (صلی الله علیه و آله)
- ۱۳۱۲ - ۱۱۵۳ - مشرکان و خدا
- ۱۳۱۲ - ۱۱۵۴ - مشرکان و خویشاوندان مؤمن
- ۱۳۱۳ - ۱۱۵۵ - مشرکان و دختر
- ۱۳۱۴ - ۱۱۵۶ - مشرکان و دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)
- ۱۳۱۵ - ۱۱۵۷ - مشرکان و دین
- ۱۳۱۶ - ۱۱۵۸ - مشرکان و ذکر خدا
- ۱۳۱۶ - ۱۱۵۹ - مشرکان و ذکر معبودان باطل
- ۱۳۱۶ - ۱۱۶۰ - مشرکان و ربوبیت خدا
- ۱۳۱۸ - ۱۱۶۱ - مشرکان و رحمانیت خدا
- ۱۳۱۸ - ۱۱۶۲ - مشرکان و زندگی
- ۱۳۱۸ - ۱۱۶۳ - مشرکان و زندگی دنیوی
- ۱۳۱۸ - ۱۱۶۴ - مشرکان و سهم المال بتها
- ۱۳۲۲ - ۱۱۶۵ - مشرکان و سهم المال خدا

- ۱۱۶۶- مشرکان و شرک ----- ۱۳۲۴
- ۱۱۶۷- مشرکان و شفاعت ----- ۱۳۲۵
- ۱۱۶۸- مشرکان و شفاعت بتها ----- ۱۳۲۶
- ۱۱۶۹- مشرکان و شفاعت معبودان ----- ۱۳۲۶
- ۱۱۷۰- مشرکان و صحابه ----- ۱۳۲۶
- ۱۱۷۱- مشرکان و عبادت محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۳۲۷
- ۱۱۷۲- مشرکان و عذاب ----- ۱۳۲۸
- ۱۱۷۳- مشرکان و عذاب اخروی ----- ۱۳۲۸
- ۱۱۷۴- مشرکان و عذاب استیصال ----- ۱۳۲۸
- ۱۱۷۵- مشرکان و عمل صالح ----- ۱۳۳۰
- ۱۱۷۶- مشرکان و عیسی(ع) ----- ۱۳۳۰
- ۱۱۷۷- مشرکان و فصاحت قرآن ----- ۱۳۳۲
- ۱۱۷۸- مشرکان و قدرت خدا ----- ۱۳۳۲
- ۱۱۷۹- مشرکان و قرآن ----- ۱۳۳۲
- ۱۱۸۰- مشرکان و قیامت ----- ۱۳۳۸
- ۱۱۸۱- مشرکان و کتاب آسمانی ----- ۱۳۳۸
- ۱۱۸۲- مشرکان و کتمان حق ----- ۱۳۳۸
- ۱۱۸۳- مشرکان و کعبه ----- ۱۳۴۰
- ۱۱۸۴- مشرکان و کفر ----- ۱۳۴۰
- ۱۱۸۵- مشرکان و گمراهی ----- ۱۳۴۰
- ۱۱۸۶- مشرکان و گواهان ----- ۱۳۴۰
- ۱۱۸۷- مشرکان و مالکیت خدا ----- ۱۳۴۲
- ۱۱۸۸- مشرکان و محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۳۴۲
- ۱۱۸۹- مشرکان و مرگ ----- ۱۳۵۴
- ۱۱۹۰- مشرکان و مسجد الحرام ----- ۱۳۵۴
- ۱۱۹۱- مشرکان و مسلمانان ----- ۱۳۵۶

- ۱۱۹۲- مشرکان و مسلمانان صدر اسلام ۱۳۵۸
- ۱۱۹۳- مشرکان و مسیحیت ۱۳۵۸
- ۱۱۹۴- مشرکان و مشیت خدا ۱۳۵۸
- ۱۱۹۵- مشرکان و معاد ۱۳۶۰
- ۱۱۹۶- مشرکان و معبودان باطل ۱۳۶۲
- ۱۱۹۷- مشرکان و معبودان مشرکان ۱۳۶۷
- ۱۱۹۸- مشرکان و معجزه ۱۳۶۸
- ۱۱۹۹- مشرکان و معجزه محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۶۸
- ۱۲۰۰- مشرکان و ملائکه ۱۳۶۹
- ۱۲۰۱- مشرکان و موحدان ۱۳۷۰
- ۱۲۰۲- مشرکان و مؤمنان ۱۳۷۰
- ۱۲۰۳- مشرکان و نبوت ۱۳۷۲
- ۱۲۰۴- مشرکان و نزول ملائکه ۱۳۷۲
- ۱۲۰۵- مشرکان و نماز محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۷۲
- ۱۲۰۶- مشرکان و وعده های خدا ۱۳۷۲
- ۱۲۰۷- مشرکان و ولایت ۱۳۷۴
- ۱۲۰۸- مشرکان و یهودیت ۱۳۷۴
- ۱۲۰۹- مشرکان وفادار به معاهده ۱۳۷۴
- ۱۲۱۰- مشرکان هدایت ناپذیر ۱۳۷۴
- ۱۲۱۱- مشرکان هنگام تلاوت قرآن ۱۳۷۶
- ۱۲۱۲- مشرکان هنگام رفع سختی ۱۳۷۶
- ۱۲۱۳- مشرکان هنگام سختی ۱۳۷۸
- ۱۲۱۴- مشرکان هنگام عذاب ۱۳۷۸
- ۱۲۱۵- مشرکان هنگام عذاب استیصال ۱۳۸۰
- ۱۲۱۶- مشرکان هنگام مصیبت ۱۳۸۲
- ۱۲۱۷- مشرکان پیرو در قیامت ۱۳۸۲

- ۱۳۸۴ -..... مشکلات مشرکان -۱۲۱۸
- ۱۳۸۴ -..... مصونیت از مشرکان -۱۲۱۹
- ۱۳۸۴ -..... مصونیت از مشرکان مکه -۱۲۲۰
- ۱۳۸۴ -..... مطالعه تاریخ مشرکان -۱۲۲۱
- ۱۳۸۶ -..... مطالعه فرجام مشرکان -۱۲۲۲
- ۱۳۸۶ -..... معاهده با مشرکان -۱۲۲۳
- ۱۳۸۹ -..... معاهده با مشرکان صدر اسلام -۱۲۲۴
- ۱۳۹۰ -..... معاهده مشرکان -۱۲۲۵
- ۱۳۹۰ -..... معاهده مشرکان مکه -۱۲۲۶
- ۱۳۹۰ -..... معبودان باشعور مشرکان -۱۲۲۷
- ۱۳۹۱ -..... معبودان باطل مشرکان -۱۲۲۸
- ۱۳۹۴ -..... معبودان باطل و امدادهای مشرکان -۱۲۲۹
- ۱۳۹۴ -..... معبودان مشرکان -۱۲۳۰
- ۱۴۰۲ -..... معبودان مشرکان صدر اسلام -۱۲۳۱
- ۱۴۰۴ -..... معبودان مشرکان و شفاعت -۱۲۳۲
- ۱۴۰۴ -..... معجزه اقتراحی مشرکان -۱۲۳۳
- ۱۴۰۶ -..... مغالطه مشرکان -۱۲۳۴
- ۱۴۰۶ -..... مغالعه مشرکان -۱۲۳۵
- ۱۴۰۶ -..... مغضوبیت مشرکان -۱۲۳۶
- ۱۴۰۸ -..... مقابله به مثل با مشرکان -۱۲۳۷
- ۱۴۰۹ -..... مکاری مشرکان -۱۲۳۸
- ۱۴۱۰ -..... مکر مشرکان -۱۲۳۹
- ۱۴۱۰ -..... مکر مشرکان صدر اسلام -۱۲۴۰
- ۱۴۱۲ -..... ملاک ارزیابی مشرکان صدر اسلام -۱۲۴۱
- ۱۴۱۲ -..... ملاک قضاوت مشرکان در صدر اسلام -۱۲۴۲
- ۱۴۱۲ -..... ملاکهای غلط مشرکان صدر اسلام -۱۲۴۳

- ۱۲۴۴- ملانکه پرستی مشرکان ۱۴۱۲
- ۱۲۴۵- ملانکه پرستی مشرکان جاهلیت ۱۴۱۴
- ۱۲۴۶- ممانعت از جنگ با مشرکان مکه ۱۴۱۴
- ۱۲۴۷- ممانعت از سلطه مشرکان ۱۴۱۶
- ۱۲۴۸- ممانعت از ورود مشرکان به کعبه ۱۴۱۶
- ۱۲۴۹- مملوکیت مشرکان ۱۴۱۶
- ۱۲۵۰- ممنوعیت استغفار برای مشرکان ۱۴۱۶
- ۱۲۵۱- ممنوعیت تعرض به مشرکان ۱۴۱۸
- ۱۲۵۲- ممنوعیت دوستی با مشرکان ۱۴۱۸
- ۱۲۵۳- ممنوعیت ورود مشرکان به مسجد الحرام ۱۴۱۸
- ۱۲۵۴- منازعه با مشرکان ۱۴۲۰
- ۱۲۵۵- منازعه مشرکان با موحدان ۱۴۲۱
- ۱۲۵۶- منازعه مشرکان پیرو ۱۴۲۲
- ۱۲۵۷- منازعه مشرکان صدراسلام ۱۴۲۲
- ۱۲۵۸- منافقان و مشرکان ۱۴۲۲
- ۱۲۵۹- منشأ افتراهای مشرکان ۱۴۲۳
- ۱۲۶۰- منشأ امکانات مادی مشرکان ۱۴۲۴
- ۱۲۶۱- منشأ بت پرستی مشرکان مکه ۱۴۲۴
- ۱۲۶۲- منشأ بهانه جویی مشرکان مکه ۱۴۲۴
- ۱۲۶۳- منشأ پاسخ به شبهات مشرکان ۱۴۲۵
- ۱۲۶۴- منشأ تغذیه مشرکان ۱۴۲۶
- ۱۲۶۵- منشأ خرافه پرستی در مشرکان ۱۴۲۶
- ۱۲۶۶- منشأ دشمنی با مشرکان ۱۴۲۶
- ۱۲۶۷- منشأ دشمنی مشرکان صدراسلام ۱۴۲۷
- ۱۲۶۸- منشأ شبهه افکنی مشرکان ۱۴۲۸
- ۱۲۶۹- منشأ شک مشرکان صدراسلام ۱۴۲۸

- ۱۲۷۰- منشأ شکست مشرکان صدراسلام - ۱۴۲۸
- ۱۲۷۱- منشأ عذاب مشرکان - ۱۴۳۰
- ۱۲۷۲- منشأ عقیده مشرکان - ۱۴۳۰
- ۱۲۷۳- منشأ عقیده مشرکان صدراسلام - ۱۴۳۰
- ۱۲۷۴- منشأ قبول توبه مشرکان - ۱۴۳۲
- ۱۲۷۵- منشأ کیفر مشرکان - ۱۴۳۲
- ۱۲۷۶- منشأ گرایشهای مشرکان - ۱۴۳۲
- ۱۲۷۷- منشأ گمراهی مشرکان - ۱۴۳۲
- ۱۲۷۸- منشأ لجاجت مشرکان - ۱۴۳۴
- ۱۲۷۹- منشأ مجادله مشرکان - ۱۴۳۴
- ۱۲۸۰- منشأ یأس مشرکان - ۱۴۳۴
- ۱۲۸۱- منشأ یأس مشرکان صدراسلام - ۱۴۳۴
- ۱۲۸۲- منفعت طلبی مشرکان - ۱۴۳۶
- ۱۲۸۳- منفعت طلبی مشرکان صدر اسلام - ۱۴۳۶
- ۱۲۸۴- منفعت طلبی مشرکان مکه - ۱۴۳۸
- ۱۲۸۵- مواجهه مشرکان با عذاب - ۱۴۳۸
- ۱۲۸۶- موانع اطاعت از مشرکان - ۱۴۳۸
- ۱۲۸۷- موانع ایمان مشرکان - ۱۴۴۰
- ۱۲۸۸- موانع بهانه جویی مشرکان - ۱۴۴۰
- ۱۲۸۹- موانع دوستی با مشرکان مکه - ۱۴۴۰
- ۱۲۹۰- موانع عذاب مشرکان - ۱۴۴۲
- ۱۲۹۱- موانع قبول عذر مشرکان - ۱۴۴۲
- ۱۲۹۲- موانع هدایت مشرکان - ۱۴۴۲
- ۱۲۹۳- موجبات عذاب اخروی مشرکان - ۱۴۴۴
- ۱۲۹۴- موجبات عذاب مشرکان - ۱۴۴۴
- ۱۲۹۵- موضعگیری مشترک مشرکان - ۱۴۴۴

- ۱۲۹۶- موضوعگیری مشرکان ۱۴۴۴
- ۱۲۹۷- موضوعگیری مشرکان صدر اسلام ۱۴۴۶
- ۱۲۹۸- موضوعگیری مشرکان مکه ۱۴۴۷
- ۱۲۹۹- موضوعگیریهای مشرکان صدراسلام ۱۴۴۸
- ۱۳۰۰- موعظه ناپذیری مشرکان ۱۴۴۸
- ۱۳۰۱- موعظه ناپذیری مشرکان صدراسلام ۱۴۴۸
- ۱۳۰۲- مولای مشرکان ۱۴۵۰
- ۱۳۰۳- موهومات مشرکان ۱۴۵۰
- ۱۳۰۴- مؤاخذه اخروی مشرکان ۱۴۵۰
- ۱۳۰۵- مؤاخذه مشرکان ۱۴۵۲
- ۱۳۰۶- مؤاخذه مشرکان در قیامت ۱۴۵۳
- ۱۳۰۷- مؤمنان و استغفار برای مشرکان ۱۴۵۴
- ۱۳۰۸- مؤمنان و مشرکان ۱۴۵۴
- ۱۳۰۹- مهلت به مشرکان ۱۴۵۶
- ۱۳۱۰- مهلت به مشرکان صدر اسلام ۱۴۶۰
- ۱۳۱۱- مهلت به مشرکان مکه ۱۴۶۰
- ۱۳۱۲- ناخشنودی مشرکان ۱۴۶۱
- ۱۳۱۳- ناکامی اخروی مشرکان ۱۴۶۲
- ۱۳۱۴- نامه عمل مشرکان ۱۴۶۳
- ۱۳۱۵- نجات مشرکان از هلاکت ۱۴۶۴
- ۱۳۱۶- نجات مشرکان پیرو ۱۴۶۴
- ۱۳۱۷- نجوای مشرکان صدراسلام ۱۴۶۴
- ۱۳۱۸- نزول عذاب بر مشرکان ۱۴۶۶
- ۱۳۱۹- نشانه های تبری از مشرکان ۱۴۶۶
- ۱۳۲۰- نشانه های جهل مشرکان ۱۴۶۷
- ۱۳۲۱- نشانه های حق ناپذیری مشرکان ۱۴۶۸

- ۱۴۶۸ ----- ۱۳۲۲- نشانه های زیانکاری مشرکان
- ۱۴۶۸ ----- ۱۳۲۳- نشانه های عدم تعقل مشرکان
- ۱۴۶۸ ----- ۱۳۲۴- نشانه های غفلت مشرکان
- ۱۴۷۰ ----- ۱۳۲۵- نشانه های گمراهی مشرکان
- ۱۴۷۰ ----- ۱۳۲۶- نعمت رفع دشمنی مشرکان
- ۱۴۷۰ ----- ۱۳۲۷- نعمتهای دنیوی مشرکان
- ۱۴۷۰ ----- ۱۳۲۸- نعمتهای مشرکان
- ۱۴۷۲ ----- ۱۳۲۹- نعمتهای مشرکان مکه
- ۱۴۷۲ ----- ۱۳۳۰- نفرت از مشرکان
- ۱۴۷۳ ----- ۱۳۳۱- نفرت مشرکان
- ۱۴۷۴ ----- ۱۳۳۲- نفرت مشرکان جاهلیت
- ۱۴۷۴ ----- ۱۳۳۳- نقش رهبران مشرکان مکه
- ۱۴۷۴ ----- ۱۳۳۴- نقش مشرکان
- ۱۴۷۶ ----- ۱۳۳۵- نقش معبودان مشرکان
- ۱۴۷۶ ----- ۱۳۳۶- نگرانی اخروی مشرکان
- ۱۴۷۶ ----- ۱۳۳۷- نگرانی از فرجام شوم مشرکان
- ۱۴۷۸ ----- ۱۳۳۸- واژگونی قلب مشرکان
- ۱۴۷۸ ----- ۱۳۳۹- وجدان مشرکان
- ۱۴۷۸ ----- ۱۳۴۰- ورود مشرکان به جهنم
- ۱۴۷۹ ----- ۱۳۴۱- وضوح تفاوت مؤمنان با مشرکان
- ۱۴۸۰ ----- ۱۳۴۲- وعده به مشرکان
- ۱۴۸۰ ----- ۱۳۴۳- وعده شکست مشرکان
- ۱۴۸۲ ----- ۱۳۴۴- وعده عذاب به مشرکان
- ۱۴۸۲ ----- ۱۳۴۵- وعده معجزه به مشرکان
- ۱۴۸۲ ----- ۱۳۴۶- وعده هلاکت مشرکان
- ۱۴۸۲ ----- ۱۳۴۷- وقت اعلام تبری از مشرکان

- ۱۳۴۸- وقت شکست مشرکان صدراسلام - ۱۴۸۴
- ۱۳۴۹- وقت عذاب مشرکان - ۱۴۸۴
- ۱۳۵۰- ولایت بر مشرکان - ۱۴۸۴
- ۱۳۵۱- ولایت مشرکان - ۱۴۸۵
- ۱۳۵۲- ولی مشرکان - ۱۴۸۶
- ۱۳۵۳- ویژگیهای حشر مشرکان - ۱۴۸۶
- ۱۳۵۴- ویژگیهای مشرکان - ۱۴۸۷
- ۱۳۵۵- ویژگیهای مشرکان دوران جاهلیت - ۱۴۸۸
- ۱۳۵۶- ویژگیهای مشرکان صدراسلام - ۱۴۸۸
- ۱۳۵۷- ویژگیهای وعده های مشرکان - ۱۴۹۰
- ۱۳۵۸- هتک آبروی مشرکان - ۱۴۹۰
- ۱۳۵۹- هدایت مشرکان - ۱۴۹۰
- ۱۳۶۰- هدایت ناپذیری مشرکان - ۱۴۹۲
- ۱۳۶۱- هدایت ناپذیری مشرکان صدراسلام - ۱۴۹۴
- ۱۳۶۲- هدایت ناپذیری مشرکان مکه - ۱۴۹۴
- ۱۳۶۳- هشدار به مشرکان - ۱۴۹۵
- ۱۳۶۴- هشدار به مشرکان صدر اسلام - ۱۴۹۹
- ۱۳۶۵- هشدار به مشرکان مکه - ۱۵۰۰
- ۱۳۶۶- هلاکت مشرکان - ۱۵۰۲
- ۱۳۶۷- هلاکت مشرکان اقوام پیشین - ۱۵۰۴
- ۱۳۶۸- هلاکت مشرکان صدراسلام - ۱۵۰۵
- ۱۳۶۹- هلاکت مشرکان مکه - ۱۵۰۶
- ۱۳۷۰- هماهنگی اهل کتاب با مشرکان - ۱۵۰۶
- ۱۳۷۱- هماهنگی مشرکان - ۱۵۰۶
- ۱۳۷۲- هماهنگی مشرکان مکه و فرعونیان - ۱۵۰۷
- ۱۳۷۳- هماهنگی منافقان و مشرکان - ۱۵۰۸

- ۱۳۷۴- همدم مشرکان ۱۵۰۸
- ۱۳۷۵- همنشینی با مشرکان ۱۵۰۸
- ۱۳۷۶- هواپرستی مشرکان ۱۵۱۰
- ۱۳۷۷- هواپرستی مشرکان مکه ۱۵۱۲
- ۱۳۷۸- هود(ع) و مشرکان ۱۵۱۴
- ۱۳۷۹- هوشیاری در برابر مشرکان ۱۵۱۴
- ۱۳۸۰- یأس اخروی مشرکان ۱۵۱۴
- ۱۳۸۱- یأس از ایمان مشرکان مکه ۱۵۱۶
- ۱۳۸۲- یأس از هدایت مشرکان ۱۵۱۶
- ۱۳۸۳- یاور مشرکان ۱۵۱۶
- ۱۳۸۴- یقین اخروی مشرکان ۱۵۱۸
- ۱۳۸۵- شرایط ایمان مشرکان مدینه ۱۵۱۸
- ۱۳۸۶- {مشرکان مکه} ۱۵۱۸
- ۱۳۸۷- آثار تعصب مشرکان مکه ۱۵۲۰
- ۱۳۸۸- آثار تکبر مشرکان مکه ۱۵۲۰
- ۱۳۸۹- آثار جنگ با مشرکان مکه ۱۵۲۰
- ۱۳۹۰- آثار جهل اکثریت مشرکان مکه ۱۵۲۰
- ۱۳۹۱- آثار ختم قلب مشرکان مکه ۱۵۲۲
- ۱۳۹۲- آثار سلطه مشرکان مکه ۱۵۲۲
- ۱۳۹۳- آثار سنگینی گوش مشرکان مکه ۱۵۲۲
- ۱۳۹۴- آثار گمراهی مشرکان مکه ۱۵۲۲
- ۱۳۹۵- آثار هواپرستی مشرکان مکه ۱۵۲۴
- ۱۳۹۶- اتحاد مشرکان مکه ۱۵۲۴
- ۱۳۹۷- اتمام حجت بر مشرکان مکه ۱۵۲۴
- ۱۳۹۸- اختلاف مشرکان مکه با محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۵۲۶
- ۱۳۹۹- ادعاهای مشرکان مکه ۱۵۲۶

- ۱۴۰۰- ادعای مشرکان مکه ۱۵۲۶
- ۱۴۰۱- اذیت‌های مشرکان مکه ۱۵۲۷
- ۱۴۰۲- استبعاد مشرکان مکه ۱۵۲۸
- ۱۴۰۳- استکبار مشرکان مکه ۱۵۲۸
- ۱۴۰۴- استهزاهای مشرکان مکه ۱۵۲۸
- ۱۴۰۵- اعتراض اخروی مشرکان مکه ۱۵۳۰
- ۱۴۰۶- اعراض مشرکان مکه ۱۵۳۰
- ۱۴۰۷- افتراهای مشرکان مکه ۱۵۳۲
- ۱۴۰۸- افساد مشرکان مکه ۱۵۳۲
- ۱۴۰۹- اقرار مشرکان مکه ۱۵۳۲
- ۱۴۱۰- اکثریت مشرکان مکه ۱۵۳۲
- ۱۴۱۱- امکانات مادی مشرکان مکه ۱۵۳۴
- ۱۴۱۲- امکانات مشرکان مکه ۱۵۳۴
- ۱۴۱۳- انتقاد مشرکان مکه ۱۵۳۴
- ۱۴۱۴- انتقام از مشرکان مکه ۱۵۳۴
- ۱۴۱۵- انذار مشرکان مکه ۱۵۳۶
- ۱۴۱۶- انگیزه مشرکان مکه ۱۵۳۶
- ۱۴۱۷- ایمان مشرکان مکه ۱۵۳۸
- ۱۴۱۸- بت پرستی مشرکان مکه ۱۵۳۸
- ۱۴۱۹- بنی اسرائیل و مشرکان مکه ۱۵۳۸
- ۱۴۲۰- بهانه جویی مشرکان مکه ۱۵۳۸
- ۱۴۲۱- بی اعتنایی به مشرکان مکه ۱۵۴۲
- ۱۴۲۲- بی ایمانی مشرکان مکه ۱۵۴۲
- ۱۴۲۳- بی عقلی مشرکان مکه ۱۵۴۴
- ۱۴۲۴- بی منطقی مشرکان مکه ۱۵۴۴
- ۱۴۲۵- بینش مشرکان مکه ۱۵۴۶

- ۱۴۲۶- پرسدوستی مشرکان مکه ۱۵۵۲
- ۱۴۲۷- پیشگویی ارتداد مشرکان مکه ۱۵۵۴
- ۱۴۲۸- تبلیغ مشرکان مکه ۱۵۵۴
- ۱۴۲۹- تجاهل مشرکان مکه ۱۵۵۴
- ۱۴۳۰- ترک مجادله با مشرکان مکه ۱۵۵۵
- ۱۴۳۱- تعدد معبودان مشرکان مکه ۱۵۵۶
- ۱۴۳۲- تعصب مشرکان مکه ۱۵۵۶
- ۱۴۳۳- تقویت عقیده مشرکان مکه ۱۵۵۸
- ۱۴۳۴- تکذیبگری مشرکان مکه ۱۵۵۸
- ۱۴۳۵- تلاش مشرکان مکه ۱۵۶۰
- ۱۴۳۶- توصیه به مشرکان مکه ۱۵۶۰
- ۱۴۳۷- توطئه مشرکان مکه ۱۵۶۰
- ۱۴۳۸- توطئه های پنهانی مشرکان مکه ۱۵۶۲
- ۱۴۳۹- توقعات بیجای مشرکان مکه ۱۵۶۲
- ۱۴۴۰- تهدید مشرکان مکه ۱۵۶۴
- ۱۴۴۱- تهمتهای مشرکان مکه ۱۵۶۶
- ۱۴۴۲- جبرگرایی مشرکان مکه ۱۵۶۸
- ۱۴۴۳- جلسات مخفی مشرکان مکه ۱۵۶۸
- ۱۴۴۴- جنگ با مشرکان مکه ۱۵۶۸
- ۱۴۴۵- جوسازی مشرکان مکه ۱۵۷۰
- ۱۴۴۶- جهاد با مشرکان مکه ۱۵۷۰
- ۱۴۴۷- جهل اکثریت مشرکان مکه ۱۵۷۱
- ۱۴۴۸- حاطب ابن ابی بلتعنه و مشرکان مکه ۱۵۷۲
- ۱۴۴۹- حس گرایی مشرکان مکه ۱۵۷۲
- ۱۴۵۰- حق ستیزی مشرکان مکه ۱۵۷۴
- ۱۴۵۱- حق ناپذیری مشرکان مکه ۱۵۷۴

- ۱۴۵۲- حق ناشنوایی مشرکان مکه ۱۵۷۶
- ۱۴۵۳- خدانشناسی مشرکان مکه ۱۵۷۶
- ۱۴۵۴- خطای مشرکان مکه ۱۵۷۹
- ۱۴۵۵- خواسته های مشرکان مکه ۱۵۸۰
- ۱۴۵۶- دروغگویی مشرکان مکه ۱۵۸۴
- ۱۴۵۷- دشمنی مشرکان مکه ۱۵۸۴
- ۱۴۵۸- دعوت از مشرکان مکه ۱۵۸۶
- ۱۴۵۹- دلایل کفر مشرکان مکه ۱۵۸۸
- ۱۴۶۰- دنیاطلبی مشرکان مکه ۱۵۸۸
- ۱۴۶۱- دوستی با مشرکان مکه ۱۵۸۸
- ۱۴۶۲- ذلت دنیوی مشرکان مکه ۱۵۹۰
- ۱۴۶۳- رد ادعای مشرکان مکه ۱۵۹۰
- ۱۴۶۴- رفع عذاب دنیوی مشرکان مکه ۱۵۹۰
- ۱۴۶۵- روش برخورد مشرکان مکه ۱۵۹۰
- ۱۴۶۶- روش مبارزه مشرکان مکه ۱۵۹۳
- ۱۴۶۷- زمینه اسلام مشرکان مکه ۱۵۹۴
- ۱۴۶۸- سرزنش مشرکان مکه ۱۵۹۴
- ۱۴۶۹- سرکوبی مشرکان مکه ۱۵۹۶
- ۱۴۷۰- سوگند مشرکان مکه ۱۵۹۶
- ۱۴۷۱- شرایط ایمان مشرکان مکه ۱۵۹۷
- ۱۴۷۲- شرک مشرکان مکه ۱۶۰۰
- ۱۴۷۳- شک مشرکان مکه ۱۶۰۰
- ۱۴۷۴- شکست مشرکان مکه ۱۶۰۰
- ۱۴۷۵- شگفتی مشرکان مکه ۱۶۰۲
- ۱۴۷۶- صبر بر ظلم مشرکان مکه ۱۶۰۲
- ۱۴۷۷- ضیق صدر مشرکان مکه ۱۶۰۲

- ۱۶۰۴-..... ۱۴۷۸- ظلم مشرکان مکه
- ۱۶۰۵-..... ۱۴۷۹- عجز مشرکان مکه
- ۱۶۰۶-..... ۱۴۸۰- عذاب استیصال مشرکان مکه
- ۱۶۰۶-..... ۱۴۸۱- عذاب دنیوی مشرکان مکه
- ۱۶۰۶-..... ۱۴۸۲- عذاب مشرکان مکه
- ۱۶۰۸-..... ۱۴۸۳- عفو از مشرکان مکه
- ۱۶۰۸-..... ۱۴۸۴- عقیده مشرکان مکه
- ۱۶۱۲-..... ۱۴۸۵- عقیده باطل مشرکان مکه
- ۱۶۱۴-..... ۱۴۸۶- علایق مشرکان مکه
- ۱۶۱۴-..... ۱۴۸۷- عواطف خویشاوندی مشرکان مکه
- ۱۶۱۴-..... ۱۴۸۸- عوامل سرور مشرکان مکه
- ۱۶۱۴-..... ۱۴۸۹- عوامل هدایت ناپذیری مشرکان مکه
- ۱۶۱۶-..... ۱۴۹۰- عهد مشرکان مکه
- ۱۶۱۶-..... ۱۴۹۱- غفلت مشرکان مکه
- ۱۶۱۶-..... ۱۴۹۲- فرجام شوم مشرکان مکه
- ۱۶۱۷-..... ۱۴۹۳- فرجام مشرکان مکه
- ۱۶۱۸-..... ۱۴۹۴- فلسفه خواسته های مشرکان مکه
- ۱۶۱۸-..... ۱۴۹۵- قدرت مشرکان مکه
- ۱۶۱۸-..... ۱۴۹۶- قیاس مشرکان مکه
- ۱۶۱۸-..... ۱۴۹۷- کفر مشرکان مکه
- ۱۶۲۲-..... ۱۴۹۸- کفران مشرکان مکه
- ۱۶۲۲-..... ۱۴۹۹- کفران نعمت مشرکان مکه
- ۱۶۲۲-..... ۱۵۰۰- کیفر دنیوی مشرکان مکه
- ۱۶۲۲-..... ۱۵۰۱- کیفر مشرکان مکه
- ۱۶۲۴-..... ۱۵۰۲- گناه مشرکان مکه
- ۱۶۲۴-..... ۱۵۰۳- لجاجت مشرکان مکه

- ۱۵۰۴- ماده گزایی مشرکان مکه ۱۶۲۸
- ۱۵۰۵- مادیگرایی مشرکان مکه ۱۶۲۸
- ۱۵۰۶- ماههای مهلت به مشرکان مکه ۱۶۲۸
- ۱۵۰۷- مبارزه با مشرکان مکه ۱۶۳۰
- ۱۵۰۸- مبارزه مشرکان مکه ۱۶۳۰
- ۱۵۰۹- مبانی عقیدتی مشرکان مکه ۱۶۳۰
- ۱۵۱۰- مجادله بامشرکان مکه ۱۶۳۰
- ۱۵۱۱- مجادله مشرکان مکه ۱۶۳۲
- ۱۵۱۲- محرومیت مشرکان مکه ۱۶۳۲
- ۱۵۱۳- محمد(صلی الله علیه و آله) و مشرکان مکه ۱۶۳۴
- ۱۵۱۴- مدت مهلت به مشرکان مکه ۱۶۳۴
- ۱۵۱۵- مشرکان مکه ۱۶۳۴
- ۱۵۱۶- مشرکان مکه در غزوه احزاب ۱۶۳۶
- ۱۵۱۷- مشرکان مکه در غزوه بدر ۱۶۳۸
- ۱۵۱۸- مشرکان مکه و آیات خدا ۱۶۳۹
- ۱۵۱۹- مشرکان مکه و احکام ذبح ۱۶۴۰
- ۱۵۲۰- مشرکان مکه و پیروان انجیل ۱۶۴۰
- ۱۵۲۱- مشرکان مکه و پیروان تورات ۱۶۴۰
- ۱۵۲۲- مشرکان مکه و قرآن ۱۶۴۰
- ۱۵۲۳- مشرکان مکه و قصه نوح(ع) ۱۶۴۴
- ۱۵۲۴- مشرکان مکه و محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۶۴۴
- ۱۵۲۵- مشرکان مکه و مسلمانان ۱۶۴۶
- ۱۵۲۶- مشرکان مکه و مشیت خدا ۱۶۴۷
- ۱۵۲۷- مشرکان مکه و معجزه ۱۶۴۸
- ۱۵۲۸- مشرکان مکه و مؤمنان ۱۶۴۸
- ۱۵۲۹- مشرکان مکه و نبوت ۱۶۴۹

- ۱۵۳۰- مشرکان مکه و نبوت بشر ۱۶۵۰
- ۱۵۳۱- مشرکان مکه و نزول وحی ۱۶۵۰
- ۱۵۳۲- مشرکان مکه و هشدارهای انبیا ۱۶۵۰
- ۱۵۳۳- مصونیت از مشرکان مکه ۱۶۵۰
- ۱۵۳۴- معاهده مشرکان مکه ۱۶۵۲
- ۱۵۳۵- ممانعت از جنگ با مشرکان مکه ۱۶۵۲
- ۱۵۳۶- منشأ بت پرستی مشرکان مکه ۱۶۵۲
- ۱۵۳۷- منشأ بهانه جویی مشرکان مکه ۱۶۵۴
- ۱۵۳۸- منفعت طلبی مشرکان مکه ۱۶۵۴
- ۱۵۳۹- موانع دوستی با مشرکان مکه ۱۶۵۴
- ۱۵۴۰- موضعگیری مشرکان مکه ۱۶۵۵
- ۱۵۴۱- مهلت به مشرکان مکه ۱۶۵۶
- ۱۵۴۲- نعمتهای مشرکان مکه ۱۶۵۶
- ۱۵۴۳- نقش رهبران مشرکان مکه ۱۶۵۶
- ۱۵۴۴- هدایت ناپذیری مشرکان مکه ۱۶۵۸
- ۱۵۴۵- هشدار به مشرکان مکه ۱۶۵۸
- ۱۵۴۶- هلاکت مشرکان مکه ۱۶۶۰
- ۱۵۴۷- هماهنگی مشرکان مکه و فرعونیان ۱۶۶۰
- ۱۵۴۸- هواپرستی مشرکان مکه ۱۶۶۰
- ۱۵۴۹- یأس از ایمان مشرکان مکه ۱۶۶۲
- درباره مرکز ۱۶۶۳

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 96

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- احسان به والدین مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 8 - 3

3 - فرزندان ، موظف اند به پدر و مادرشان ، احسان کنند و از آنان ، اطاعت نمایند ، هرچند مشرک باشند .

و وصینا الإنسن بولدیه حسناً وإن جهداک لتشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعهما

از اطلاق «والدی» استفاده می شود که به والدین، در هر آیینی باشند، باید احسان شود و هیچ قیدی وجود ندارد که اطلاق را مقید سازد. گفتنی است «إن جهداک لتشرک بی» قرینه است بر این که نهی «لا تطعهما» مربوط به دعوت به شرک آنان است و نه سایر جهت ها.

2- ازدواج با زن مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 3 - 3، 1

1 - ازدواج مرد زناکار جز با زن زناکار و یا مشرک ، حرام است .

الزانی لاینکح إلاّ زانیه أو مشرکه

جمله «الزانی لاینکح...» به قرینه ذیل آیه (و حرّم ذلک علی المؤمنین)، در مقام نهی و اخبار در مقام انشا است.

3 - مردان زناکار ، شایستگی ازدواج جز با زنان زناکار و یا مشرک را ندارند .

الزانی لاینکح إلاّ زانیه أو مشرکه

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که مقصود از «الزانی لاینکح . . .»، «لما یلیق به أن ینکح» باشد؛ یعنی، آیه شریفه حاکی از بی‌لیاقتی مرد معروف به زنا، برای گزینش همسر از میان زنان مؤمن باشد.

ص: 1

3- امتحان اشراف مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 8

8 - انکار ارزشمندی مؤمنان مستمند، پیامد آزمون الهی از دولتمندان مشرک

و كذلك فتنا بعضهم ببعض ليقولوا أهؤلاء من الله عليهم من بيننا

«ل» در «ليقولوا»، بنابر یک دیدگاه، «لام عاقبت» و بیان نتیجه «فتنا» است. برداشت فوق بر این اساس است.

4- بطلان گروه های مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 32 - 7

7 - کلیه گروه هایی که اعتقادشان براساس شرک است ، بر باطل اند .

و لا تكونوا من المشركين . من الذين فرقوا دينهم

«من الذين فرقوا دينهم» بدل از «المشركين» است و به خاطر توجه دادن به این حقیقت آمده است که اگر چه مشرکان، عقیده واحدی ندارند و گروه های عقیدتی مختلفی اند، اما همه، مشرک اند و باید از قرار گرفتن در صف هر کدام از آنها پرهیز شود.

5- جوامع مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 1

1- جامعه اصحاب كهف ، جامعه ای مشرک و معتقد به معبودهایی متعدّد بود .

هؤلاء قومنا اتخذوا من دونه ءالهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 24 - 9

9 - عناصر قدرتمند و مرفّه ، سردمداران انحراف و كفر در جوامع كافر و شرک پيشه

قال مترفوها . . . قالوا إنا بما أرسلتم به كفرون

از این که در جوامع شرک پیشه، تنها سخن مرفهان ذکر گردیده - با آن که اندیشه شرک مختص آنان نبوده است - می توان استفاده کرد که آنان، نقش اصلی را در تعیین گرایش های جامعه داشته اند.

ص: 2

6- ذلت زناکار مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 6

6 - کسانی که رو به سوی شرک آرند و دست به آدم کشی و زنا بیالایند ، در حال خواری و برای همیشه در عذاب الهی گرفتار خواهند شد

و یخلد فیہ مهاناً

فوق مبتنی بر همین نظریه است. و چنان چه «ذلک» اشاره به یکایک گناهان یاد شده به صورت مستقل باشد، در این صورت چون اتفاق همه علما و مفسران بر آن است که زناکار به عذاب ابدی در قیامت گرفتار نمی شود، از این رو مقصود از «یخلد» طولانی بودن عذاب است نه جاودانگی آن.

7- ذلت قاتل مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 6

6 - کسانی که رو به سوی شرک آرند و دست به آدم کشی و زنا بیالایند ، در حال خواری و برای همیشه در عذاب الهی گرفتار خواهند شد

و یخلد فیہ مهاناً

فوق مبتنی بر همین نظریه است. و چنان چه «ذلک» اشاره به یکایک گناهان یاد شده به صورت مستقل باشد، در این صورت چون اتفاق همه علما و مفسران بر آن است که زناکار به عذاب ابدی در قیامت گرفتار نمی شود، از این رو مقصود از «یخلد» طولانی بودن عذاب است نه جاودانگی آن.

8- زنان مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 4

4 - مردان و زنان مشرک ، در قبال امانت الهی ، به وظیفه خود عمل نمی کنند .

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَةُ

9- سفاہت جنیان مشرک

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

19 - جن - 72 - 4 - 1

ص: 3

1 - اعتراف ایمان آورندگان از جن ، به سفاقت و کم خردی مشرکانشان

وَأَنَّهُ كَانَ يَفْعَلُ مَشْرُكًا

10- شرایط آمرزش مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 82 - 2

2- توبه کنندگان از شرک ، کفر و عصیان ، با ایمان و عمل صالح و پی گیری هدایت ، قطعاً مشمول مغفرت خداوند قرار خواهند گرفت .

وَأَنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَآمَنَ . . . ثُمَّ اهْتَدَى

مراد از توبه به قرینه آیه قبل، توبه از گناه تعدی در مأكولات است و چون پس از «تاب»، سخن از ایمان به میان آمده است، شامل توبه از شرک و کفر نیز می شود.

11- عذاب رهبران مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 15

15 - کافران و مشرکان پیرو، همانند رهبرانشان، دارای عذابی مضاعف از آتش دوزخ

قال لكل ضعف

12- عصیان از والدین مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 8 - 2

2- فرزندان ، موظف اند از تلاش والدین برای مشرک ساختن آنان ، سرپیچی کنند .

وإن جهداک لتشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعهما

13- قیاس مشرک با مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - همسنگ قرار دادن کافر و مشرک نیک کردار با مؤمن مجاهد، عملی ناصواب و شایسته ملامت و توبیخ است .

ص: 4

أجعلتم سقايه الحاج و عماره المسجد الحرام كمن ءامن بالله و اليوم الآخر و جهد في

14- كافرين مشرك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 3

3 - امداد غيبی خداوند ، در شکست کافران شرک پيشه

و هو خير التاصرین. سنلقى في قلوب الذين كفروا الرعب بما اشركوا

15- كيفر اخروي زناكار مشرك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 69 - 1,2

1 - كسانی که رو به سوی شرک آرند و دست به آدم کشی و زنا بیالایند ، در قیامت دو چندان عذاب و کیفر خواهند شد .

يضعف له العذاب يوم القيمة

در این که چرا افراد یاد شده، دو چندان مجازات خواهند شد، میان مفسران دو دیدگاه وجود دارد: 1- مقصود از «يضعف..» دو چندان شدن مجازات کسانی است که هر سه گناه شرک، آدم کشی و زنا را با هم مرتکب شوند؛ زیرا شرک موجب دو چندان شدن مجازات بزه کاری می شود. برداشت یاد شده و برداشت بعدی مبتنی بر این نظریه است. 2- مقصود، تشدید مجازات افراد یاد شده است نه دو چندان شدن آن.

2- شرک ، موجب دو چندان شدن کیفر بزه کاری (آدمکشی ، زنا و ...) در قیامت

يضعف له العذاب يوم القيمة

16- كيفر اخروي قاتل مشرك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 69 - 1,2

1 - كسانی که رو به سوی شرک آرند و دست به آدم کشی و زنا بیالایند ، در قیامت دو چندان عذاب و کیفر خواهند شد .

يضعف له العذاب يوم القيمة

در این که چرا افراد یاد شده، دو چندان مجازات خواهند شد، میان مفسران دو دیدگاه وجود دارد: 1- مقصود از «یضعف..» دو چندان شدن مجازات کسانی است که هر سه گناه شرک، آدم کشی و زنا را با هم مرتکب شوند؛ زیرا شرک موجب دو چندان شدن مجازات بزه کاری می شود. برداشت یاد شده و برداشت بعدی مبتنی بر این نظریه است. 2- مقصود، تشدید مجازات افراد یاد شده است نه دو چندان شدن آن.

ص: 5

2- شرک، موجب دو چندان شدن کیفر بزه کاری (آدمکشی، زنا و...) در قیامت

يضعف له العذاب يوم القيمة

17- کیفر جنیان مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 2,4

2- آتش دوزخ جایگاه اجتماع و به هم پیوستن جنیان و آدمیان کافر و مشرک است.

قال ادخلوا فی أمم قد خلت من قبلکم من الجن و الإنس فی النار

4- جنیان نیز همانند آدمیان، در صورت تکذیب آیات الهی و گرایش به کفر و شرک، در معرض مجازاتهای الهی هستند.

قال ادخلوا فی أمم قد خلت من قبلکم من الجن و الإنس فی النار

18- لعن بر امت های مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 14

14 - امتهای مشرک و گمراه به خاطر فراهم سازی زمینه های ضلالت برای نسلهای بعد، در قیامت مورد لعن و نفرین آنان قرار می گیرند.

لعنت أختها .. قالت أخرجهم لأولیهم ربنا هؤلاء أضلونا

چنانچه مخاطب «ادخلوا» به قرینه آیه 35 همه بنی آدم باشد، مراد از «أمم قد خلت ..» انسانها و جنیان مشرکی خواهد بود که پیش از نسل بنی آدم می زیسته اند. و اگر مخاطب آن انسانهایی باشد که پس از نزول قرآن به وجود آمده و می آیند، مقصود از «أمم» امتهای مشرک و کافری از نسل بنی آدم است که پس از امت مشرک پیشین به صحنه زندگی می آیند. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است. گفتنی است که بر این فرض مراد از «امت اولی» نسل قبل و مراد از «امت آخری» نسل بعدی می باشد.

19- مردم مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 1,23

1 - گروهی از مردم (مشرکان) با وجود نشانه های فراوان بر توحید، غیر خدا را همتا و همانند او می پندارند.

لأيت لقوم يعقلون. و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً

«ندّ» (مفرد أنداد) به معنای همانند است.

ص: 6

23- گروهی از انسان ها (مشرکان) سران و بزرگان خویش را در قدرت ، همتای خدا می پندارند و آنان را همپراز او دوست دارند .

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً يحبونهم كحب الله

با توجه به آیه بعد - که مشرکان را به سران شرک و پیروان آنان تقسیم می کند - می توان گفت: مراد از «من الناس» مشرکان پیرو مقصود از «أنداد» سران آنهاست. ارجاع ضمیر «هم» به «أنداد» این احتمال را تأیید می کند؛ زیرا کاربرد این ضمیر برای انسانها و دارندگان عقل و شعور است.

20- مسیحیان مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 12

12 - حضرت مسیح (ع) در حضور بنی اسرائیل ، خود و تمامی انسان ها را مملوک خدا ، بنده او و تحت تدبیر وی دانست .

بینی اسرائیل اعبدو الله ربی و ربکم

21- معاشرت با والدین مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 15 - 7

7 - انسان ، به داشتن رفتار نیک با پدر و مادر ، حتی در صورت مشرک بودن آنان موظف است .

وإن جهداک علی أن تشرک . . . و صاحبهما فی الدنيا معروفاً

22- هجرت از جامعه مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 16 - 5,8

5- لزوم هجرت از محیط کفر و شرک ، برای حفظ عقیده

و إذ اعتزلتموهم . . . فأووا إلى الكهف

بیان اعتزال اصحاب کهف از جامعه شرک و مردم مشرک، در حقیقت، بیان الگو و رهنمودی برای موحدان و مؤمنان است که به هنگام تعارض، حفظ ایمان را بر ماندن در جامعه، ترجیح داده و از محیط کفر هجرت کنند.

8- اطمینان اصحاب کهف به برخورداری از رحمت الهی در صورت هجرت کردن از حاکمیت شرک و جامعه مشرک

فَأُوُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ

فعل «ینشر» در جواب امر قرار گرفته و جزا برای شرط مقدر است؛ یعنی «إِنْ تَأُوُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ ..» و مفاد آن، حتمی بودن

ص: 7

نشرِ رحمتِ الهی در صورتِ هجرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 5,6,8,9,16

5- ابراهیم (ع) ، هجرت از محیط شرک و بت پرستی را جهت حراست از عقیده توحیدی خود و عبادت پروردگار یگانه برگزید .

و أعتزلکم و ما تدعون من دون الله و أدعوا ربّی

از جمله معانی «دعاء» عبادت است. در این آیه نیز «أدعوا» به قرینه «لِمَ تعبد» در آیات قبل می تواند به معنای «عبادت می کنم» باشد. براین مبنا ابراهیم، هجرت خود را برای میسرشدن عبادت خداوند دانسته است.

6- هجرت از محیط شرک ، در صورت بی تأثیر بودن تبلیغ ، بر ماندن در آن جا ترجیح دارد .

و أعتزلکم و ما تدعون من دون الله

حضرت ابراهیم پس از آن که سرسختی و لجاجت آزر را مشاهده نمود، چند راه در پیش داشت 1- ماندن در محیط شرک و اختفای عقیده و دست برداشتن از مبارزه 2- مبارزه با بت پرستی و گرفتار شدن به رجم 3- بیرون رفتن از محیط شرک. حضرت از این سه راه، راه سوم را برگزیده است که نشان ترجیح آن در شرایط خاص خود است.

8- لزوم هجرت از محیطی که نتوان در آن ، خدای یگانه را عبادت کرد .

و أعتزلکم و ما تدعون . . . و أدعوا ربّی

9- ابراهیم (ع) در هجرت منفردانه خود از جامعه مشرک ، تنها متکی بر خداوند و یاری او بود .

و أدعوا ربّی عسی ألاّ أكون بدعاء ربّی شقیّاً

16- ابراهیم (ع) ، در آستانه هجرت خود از دیار بت پرستان ، به رفع سختی ها و کسب سعادت خود امیدوار بود و دعا به درگاه خداوند را عامل آن می دانست .

عسی ألاّ أكون بدعاء ربّی شقیّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از محیط شرک و بت پرستی هجرت کرد و از بت پرستان و معبود های آنان کناره گیری کرد .

فلَمَّا أَعْتَزَلَهُمْ وَ مَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَ هَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ

مشرکان

23- {مشرکان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 22

22 - بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان به پرستش غیر خدا گرویدند و حقوق والدین ، خویشان ، یتیمان و مساکین را ضایع ساختند .

لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَ بِالْوَالِدِينَ إِحْسَانًا .. ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ

ص: 8

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 13 - 5

5 - مشرکین در جنگ بدر ، نیروهای رزمنده مسلمان را دو چندان می دیدند .

یرونهم مثلهم رأی العین

بنابراینکه ضمیر فاعلی در «یرون»، به کفار برگردد و ضمیر «هم» در هر دو مورد، به مسلمین برگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت اهل کتاب و مشرکان مکه و درس نخواندگان فاقد کتاب به تسلیم در برابر خدا

وقل للذین اوتوا الكتاب و الامیین ءاسلمتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 5

5 - وجود منکران آیات الهی ، قاتلان پیامبران و عدالتخواهان ، در میان اهل کتاب و مشرکان

قل للذین اوتوا الكتاب و الامیین . . . انّ الذین یکفرون بایات اللّٰه و یقتلون الن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 63 - 8

8 - علمای نصارای نجران ، مفسد ، مشرک ، مجادله گر ، حق ناپذیر و مورد تهدید خداوند

فمن حاجک . . . فان تولّوا فانّ اللّٰه علیم بالمفسدین

در شأن نزول آمده که این آیات درباره علمای نجران نازل شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 67 - 8

8 - یهود و نصارا ، منحرف از حق ، عصیانگر در برابر خدا و مشرک

ولكن كان حنيفاً مسلماً و ما كان من المشركين

بنابراینکه جمله «ولكن كان .. .»، تعریضی به یهودیان و نصارا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 3،10

3 - امداد غیبی خداوند ، در شکست کافران شرک پیشه

و هو خیر التّاصرین. سنلقى فی قلوب الّذین کفروا الرّعب بما اشركوا

10 - کافران ، مشرک هستند .

سنلقى فی قلوب الّذین کفروا الرّعب بما اشركوا

ص: 9

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 7

7 - لشگریان کفر و شرک و دشمنان اسلام ، دوستان شیطانند .

انّ التّاس قد جمعوا لكم فاخشوهم .. . انّما ذلكم الشّيطان يخوّف اولياءه

برداشت فوق بر این اساس است که «کُم» از «يخوّف اولياءه» حذف شده باشد؛ یعنی «يخوّفكم اولياءه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 8،10،11،15

8 - پیش بینی آزار فراوان اهل کتاب و مشرکان به مسلمانان

ولتسمعنّ من الّذين اوتوا الکتب من قبلکم و من الّذين اشركوا اذیّ کثیراً

10 - مسلمانان صدر اسلام ، مواجه به آزار فراوان اهل کتاب و مشرکان بودند .

ولتسمعنّ من الّذين اوتوا الکتب من قبلکم و من الّذين اشركوا اذیّ کثیراً

11 - آزار زبانی (تبلیغات سوء) از روش های اهل کتاب و مشرکان علیه مسلمانان

ولتسمعنّ من الّذين اوتوا الکتب من قبلکم و من الّذين اشركوا اذیّ کثیراً

15 - آزار های اهل کتاب و مشرکان نسبت به مسلمانان ، از مهمترین موارد آزمایش و امتحان مؤمنان

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم و لتسمعنّ من الّذين اوتوا الکتب من قبلکم و من الّذين

جمله «ولتسمعنّ .. .» ، می تواند توضیح یکی از موارد امتحان مالی و جانی باشد ؛ چرا که تهمت‌ها و سخنان ناروا، جانها را می‌گزد و

تبلیغات سوء علیه انفاق می‌تواند موجب ازدیاد بخل شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 3،4

3 - اهل کتاب ، مردمی مشرک ، به خاطر کفر به قرآن

فلا يؤمنون الا قليلا .. . يا ايها الذين اوتوا الکتب امنوا بما نزلنا ... انّ ال

4- دین سازان و مروجان آیین های منسوخ ، در حقیقت خود را در رتبه خدا و شریک او قرار داده اند .

یا ایها الذین اوتوا الکتب امنوا بما نزلنا .. انّ الله لا یغفر ان یشرک به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 14،15

14 - مسیحیان معتقد به الوهیت مسیح (ع) مردمی کافر و مشرک

لقد کفر الذین قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم .. انه من یشرک بالله

15 - معتقدان به الوهیت و ربوبیت غیر خدا ، کافر و مشرکند .

لقد کفر الذین قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم .. انه من یشرک بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 10

5 - انعام - 6 - 21 - 6

6 - مشرکان، از مصادیق بارز افترا زندگان به خدا و تکذیب کنندگان آیات الهی هستند.

أنتکم لتشهدون أن مع الله ءالهه . . من أظلم ممن افتری ... أو کذب بایته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 2

2 - ابراهیم(ع) با تظاهر به ستاره پرستی و استدلال جدلی به ابطال عقیده شرک قوم خود پرداخت.

فلما جن علیه الیل رءا کوکبا قال هذا ربی

جمله «فلما جن» تصریح بر «کذک نری . . .» است. یعنی نتیجه ارائه ملکوت به ابراهیم(ع) آن شد که او بدین صورت به مبارزه با شرک پردازد. بنابراین سخن ابراهیم(ع) تنها از سر مجادله و به برای ابطال باطل بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 9

9 - قوم نوح ، مردمانی مشرک بودند .

ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 10

10 - قوم عاد ، مردمی مشرک بودند .

ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 4

4 - دودمان و پیشینیان قوم هود ، مردمی مشرک و پرستش کننده معبودانی دروغین

و نذر ما کان یعبد ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 9

9 - قوم ثمود ، مردمی مشرک

ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 10

10 - مردم مدین مشرک بودند .

وإلی مدین . . . ما لکم من إله غیره

ص: 11

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 28

28 - شرک ، ظلم است و مشرکان مردمی ظالم هستند .

ولا تجعلني مع القوم الظالمين

مراد از «الظالمين» همان مشرکان و گوساله پرستان هستند. بنابراین هدف از آوردن کلمه «الظالمين» به جای «المشركين» ظالم خواندن مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 202 - 5

5 - شیطان برادر انسان های مشرک و بی تقواست .

وإخوانهم يمدونهم في الغي

ضمیر در «إخوانهم» می تواند به مشرکان و بی تقوایان برگردد. بر این مبنا مراد از «اخوان»، به قرینه آیه قبل، شیطان است. قابل ذکر است که در این صورت ضمیر فاعلی در «یمدونهم» به «اخوان» و ضمیر مفعولی به مشرکان و بی تقوایان بر می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 10

10 - یهود و نصارا ، مردمانی شرک پیشه

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً من دون الله . . . سبحانه عما يشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 10

10 - یهود و نصارا ، مردمانی شرک پیشه

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً . . . ولو كره المشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 3 - 23

23- اعراب جاهلی ، مردمانی شرک پیشه و بت پرست

ذلکم اللہ ربکم فاعبدوه أفلا تذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 18 - 1

1- عرب جاهلی ، مردمانی شرک پیشه و منکر ربوبیت خداوند

و یعبدون من دون اللہ

ص: 12

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 29 - 2

2 - عرب جاهلی ، مردمی بودند مشرک و بت پرست .

فکفی . . . إن کنا عن عبادتکم لغفلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 35 - 2

2 - اعراب جاهلی ، مردمانی بودند شرک پیشه و بت پرست .

قل هل من شرکائکم من یهدی إلى الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 7

7 - قوم نوح ، مردمانی مشرک و بت پرست بودند .

یقوم . . فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 4

4 - قوم نوح ، مردمانی مشرک بودند .

أن لاتعبدوا إلا الله

نهی از عبادت غیر خدا و فرمان به پرستش او - که جمله «أن لاتعبدوا إلا الله» گویای آن است - می رساند که قوم نوح شریک و یا شریکهایی را برای خدا پذیرفته بودند و آنها را عبادت می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 8

8 - قوم عاد ، مردمی مشرک و پرستشگر معبود های خود ساخته

ما لكم من إله غيره إن أنتم إلا مفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 53 - 4,5,6

4- اصرار و پافشاری و تعصب قوم هود، بر شرک‌ورزی و پرستش غیر خدا

و ما نحن بتارکی ءالھتنا عن قولک

جمله اسمیه «ما نحن . . .» و آوردن «با» ی زایده در خبر (تارکی ءالھتنا) حکایت از تأکید و اصرار قوم عاد بر پرستش بتها دارد.

5- قوم عاد، مردمی مشرک و پرستشگر معبودهایی چند

و ما نحن بتارکی ءالھتنا عن قولک

«آلهه» جمع «إله» و به معنای معبودهاست.

ص: 13

6- دعوت هود (ع) و سخنان او، بی تأثیر در بازداری قومش از شرک و پرستش خدایان دروغین

و ما نحن بتارکی ءالھتنا عن قولک

«عن» در «عن قولک» برای تعلیل است. بنابراین معنای جمله «ما نحن ...» چنین می شود: سخن و ادعای تو، باعث نخواهد شد که ما خدایان خویش را رها کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 1

1- قوم عاد، پرستشگر معبودهایی متعدد و معتقد به تأثیرگذاری آنها در امور جهان

إن نقول إلاّ اعتریک بعض ءالھتنا بسوء

تعدد معبودها از کلمه «آلهه» که جمع «إلاه» (معبود) است، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 1

1- قوم عاد، رسالت هود (ع) را نپذیرفتند و به شرک و کفر اصرار ورزیدند.

فإن تولّوا .. یستخلف ربی قومًا غیرکم ... ولما جاء أمرنا نجینا هودًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 8

8- قوم ثمود، مردمی مشرک و معتقد به معبودهایی متعدد

یقوم اعبدوا اللہ ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 5

5- قوم صالح و پدرانشان، مردمانی مشرک و پرستشگر غیر خدا بودند.

أتھننا أن نعبد ما یعبد ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 9

9- قوم شعیب ، مردمی مشرک و روی گردان از پرستش خداوند

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 4

4- قوم شعیب و پدرانشان ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودی غیر از خدای یکتا

أن نترك ما يعبد آباؤنا

ص: 14

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 23

23- اکثریت مردم آلوده به شرکند .

ما كان لنا أن نشرك بالله .. و لكن أكثر الناس لا يشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 2,6

2- دوزندانی هم بند یوسف (ع) ، از مشرکان بودند .

یص- حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر

6- مصریان باستان ، معتقد به خدایانی متعدد که هر کدام تدبیر کننده بخشی از امور جهان بودند .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 1

1- مصریان عصر یوسف (ع) و اجدادشان ، مردمی مشرک و پرستشگر خدایانی متعدد و دروغین بودند .

ما تعبدون من دونه إلا أسماء سمیتوها أنتم و ءاباؤکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 9

9- گروه هایی از یهود و نصارا دارای گرایشهایی شرک آلود بودند .

و من الأحزاب من ینکر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله و لا أشرك به

چون جمله «قل إنما أمرت . . .» - که حاکی از توحید و یکتاپرستی است - در پاسخ گروه هایی از یهود و نصارا قرار گرفته است ، معلوم می شود این گروه ها به پرستش غیر خدا و شرک در عبادت روی آورده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20- پيروان شيطان اورا در اطاعت ، شريك خداوند قرار مي دهند و از القانات او تبعيت مي كنند .

إلا أن دعوتكم فاستجبتم لى . . . إنى كفرت بما أشركتمون من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - حجر - 15 - 96 - 1

1- استهزاگران پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، مردمي مشرك و معتقد به معبود ديگري جز الله

المستهزئين. الذين يجعلون مع الله إلهاء آخر

ص: 15

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 1

1- جامعه اصحاب كهف ، جامعه ای مشرك و معتقد به معبودهایی متعدد بود .

هؤلاء قومنا اتخذوا من دونه ءالهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 7

7- برخلاف همه پدیده های جهان هستی ، مردم دو دسته اند : بسیاری از آنان معتقد به توحید ربوبی و اهل خضوع و انقیاد در برابر خدا و بسیاری دیگر منکر توحید ربوبی و دیگر پرست هستند .

ألم تر أن الله يسجد . . . و كثير من الناس و كثير حق عليه العذاب

جمله «حق عليه العذاب» کنایه از شرک و دیگرپرستی و روی گردانی از خضوع در برابر خدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 9

9- مردم مصر (فرعونیان و قبطیان) ، منکر یکتایی خدا و مشرك بودند .

تدعونني لأكفر بالله و أشرك به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 8

8- بدگمانی به خداوند ، از گناهان بزرگ و موجب قرار گرفتن انسان در زمره منافقان و مشركان

المنفقين . . . و المشركين ... الظانين بالله ظنّ السوء

وصف «الظانين . . .» مشعر به علیت است؛ یعنی، این بدگمانی است که روح اصلی نفاق و شرک را تشکیل داده و انسان ها با این بدگمانی، منافق و مشرك می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - منافقان ، به رغم ظاهرشان بر آیین شرک باقی بودند .

ما هم منکم و لا منهم

24- آثار استکبار مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 1

1 - استکبار و حيله گری مشرکان ، دو عامل تنفر و دوری آنان از گرایش به اسلام و دین الهی

ص: 16

فلما جاءهم نذير ما زادهم إلا نفورا . استكباراً في الأرض و مكر السيِّ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «استکباراً» مفعول لأجله بوده و «مکر السيِّ» نیز بر آن عطف شده باشد.

25- آثار اضلال مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 163 - 1

1 - گمراه گری مشرکان و معبودهایشان ، تنها در کسانی مؤثر خواهد بود که راه دوزخ را برگزینند .

ما أنتم عليه بفتنين . إلا من هو صال الجحيم

«صال» اسم فاعل و به معنای «لازم» است (اصل آن «صالی» می باشد); یعنی، کسی که ملازم و هم راه دوزخ است و دست از این راه دوزخی بر نمی دارد. گفتنی است: صیغه اسم فاعل هرگاه در مورد موجود عاقل به کار رود، به مفهوم انجام کاری از روی اختیار و انتخاب است.

26- آثار اطاعت از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 6

6 - پیروی از هواها و تمایلات نفسانی مشرکان، موجب ضلالت و محروم ماندن از هدایت می شود.

قل لا أتبع أهواءكم قد ضللت إذا و ما أنا من المهتدين

27- آثار امداد مشرکان معاهد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 8

8 - کمک و پشتیبانی طرف معاهده به دشمنان ، علیه مسلمانان ، نقض پیمان عدم تعرض است .

إلا الذين عهدتم من المشركين . . . و لم يظهروا عليكم أحداً

28- آثار امکانات مادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 6

6 - مشرکان ، با برخورداری از امکانات اندک ، شادمان شده و با اندک گرفتاری ، ناامید می شوند .

ص: 17

و إذا أذقنا الناس رحمته فرحوا بها و إن تصبهم سيئه . . يقنطون

ممکن است به قرینه آیات پیش - که درباره مشرکان است - «ال» در «الناس» عهد و مراد از «الناس» مشرکان باشد. لازم به ذکر است که تنوین «سیئه» تکبیر و برای قِلت است.

29- آثار پیروزی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 8 - 9

7- شرک پیشگان صدر اسلام در صورت پیروزی بر مسلمانان، از زیر پا گذاشتن حقوق خویشاوندی و شکستن پیمان، باکی نداشتند.

و إن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلا و لازمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 99 - 4

4- «عن أبي جعفر (ع) . . . وقوله « و ما أضلنا إلا المجرمون » یعنی المشركين الذين اقتدوا بهم هؤلاء فاتبعوهم على شركهم و هم قوم محمد (صلی الله علیه و آله) ليس فيهم من اليهود و النصرارى أحد . . . و قولهم « و ما أضلنا إلا المجرمون » إذ دعونا إلى سيئهم . . . ;

از امام باقر(ع) در باره سخن خداوند «و ما أضلنا إلا المجرمون» روایت شده که فرمود: این مجرمان همان مشرکانی بودند که گمراهان به آنها اقتدا کردند و در شرکشان از آنان پیروی نمودند و آنان گروهی از امت محمد(صلی الله علیه و آله) بودند و در بین آنان احدی از یهود و نصارا نبود . . . و سخن آنان «و ما أضلنا إلا المجرمون» بدین معنا است که آن گاه که آنان ما را به راه خودشان دعوت کردند».

30- آثار تعصب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 61 - 9

9- پافشاری برخی از مشرکان بر شرک، معلول تعصب یا اهداف خائنانه است، نه ناشی از نادانی صرف.

بل أكثرهم لا يعلمون

قید «أكثر» بیانگر این واقعیت است که در میان مشرکان، کسانی وجود دارند که علی رغم آگاهی به بطلان شرک، به خاطر اهداف نادرستی از آن حمایت می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- وجود استکبار و تعصب های جاهلی در قلب مشرکان ، زمینه استحقاق آنان برای عذاب الهی

ص: 18

لَعَدَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ .. إذ جعل الذين كفروا في قلوبهم الحميّه

«إذ» ممکن است ظرف برای «لَعَدَّبْنَا» باشد.

31- آثار تعصب مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 1

1 - تعصّب جاهلی و غرور مشرکان مکه ، مایه بستن راه مسجدالحرام بر مؤمنان در حدیبیه

هم الذين كفروا و صدّوكم عن المسجدالحرام .. إذ جعل الذين كفروا في قلوبهم الحميّه

«إذ» ظرف برای «صدّوا» است.

32- آثار تقلید کورکورانه مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 5 - 3

3- اعتقاد به وجود فرزند برای خدا ، معلول تقلید کورکورانه مشرکان عصر بعثت از نیاکان خویش بوده است .

قالوا اتخذ الله ولداً . ما لهم به من علم و لا لأبائهم

33- آثار تکبر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 5

5- کبر و خودبرتربینی ، عامل جدال و ستیزه جویی کافران و مشرکان با آیات الهی و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

إنّ الذين يجدلون في آيات الله .. إن في صدورهم إلاّ كبر

34- آثار تکبر مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 5

5- غرور و سرمستی ، ریشه بهانه جویی های مشرکان عصر بعثت

و کم اهلکنا من قریه بطرت معیشتها

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که درباره بهانه جویی های مشرکان مکه است - برداشت یاد شده استفاده می شود.

ص: 19

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 11

11 - مخالفت کافران و مشرکان صدر اسلام با پیامبر اسلام، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود.

كانوا أكثر منهم وأشدّ قوه وءاثاراً فى الأرض

نکوهش مخالفان پیامبر اسلام، بر عبرت نگرفتن آنان از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، می رساند که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دلخوشی آنان به امکانات و اقتدار نسبی خود بوده است.

35- آثار تکبر مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 1

1 - تعصّب جاهلی و غرور مشرکان مکه، مایه بستن راه مسجدالحرام بر مؤمنان در حدیبیه

هم الذين كفروا وصدّوكم عن المسجدالحرام. .. إذ جعل الذين كفروا فى قلوبهم الحميّه

«إذ» ظرف برای «صدّوا» است.

36- آثار جنگ با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 17، 14

14- آسیب دیدن مؤمنان ناشناخته شهر مکه، در صورت وقوع جنگ میان مسلمانان و مکیان در حدیبیه

و لولا رجال مؤمنون. .. أن تطوهم

17- پایمال شدن حرمت مردان و زنان مؤمن در صورت جنگ در حدیبیه، مایه ننگ برای مسلمانان

و لولا رجال مؤمنون و نساء مؤمنت. .. فتصيبكم منهم معرّه

37- آثار جهل اکثریت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - جهل بیشتر مشرکان مکه به خاستگاه الهی امنیت و رفاه اقتصادی آن شهر، عامل روی گردانی آنان از پذیرش هدایت الهی (اسلام) بود.

وقالوا إن تتبع الهدى... ولكن أكثرهم لا يعلمون

ص: 20

38- آثار جهل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 10

10 - جهل و ناآگاهی مشرکان ، فلسفه دستور خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر به حضور پذیرفتن آنان و ابلاغ پیام وحی به آنان

و إن أحد من المشركين استجارك فأجره . . . ذلك بأنهم قوم لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 29 - 7

7 - زیر سؤال بردن وقوع قیامت از سوی مشرکان ، ناشی از جهل آنان بوده است .

ولكن أكثر الناس لا يعلمون . و يقولون متی هذا الوعد إن كنتم صدقین

برداشت یاد شده بنابر عطف «يقولون» بر عبارت قبل، از باب عطف مسبب بر سبب است؛ یعنی، بیشتر مردم نمی دانند و [به خاطر همین ندانستن]، معاد را زیر سؤال می برند.

39- آثار جهل مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 19

19 - گرایش مشرکان صدر اسلام به شرک ، برخاسته از جهل و ناآگاهی اکثریت آنان بود .

بل أكثرهم لا يعلمون

40- آثار حق ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 5

5- عدم اعطای معجزات اقتراحی مشرکان از سوی خداوند ، به دلیل علم خدا به حق ناپذیری آنان

و لقد آتينا موسى . . . فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مسحورًا

یادآوری کفر فرعون، علی رغم ارائه معجزات فراوان از سوی موسی (ع) در پی رد درخواستهای مشرکان، می رساند که دلیل عدم اجابت خواسته های مشرکان، تصمیم آنان بر عدم ایمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 21

3- لجاجت و روح حق ناپذیری مشرکان ، مانع از تأثیر نهایی دعوت و هدایت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آنان بود .

إن كاد ليضلننا عن الهتنا لولا أن صبرنا عليها

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که صبر و مقاومت در برابر دعوت به حق پیامبر (صلی الله علیه و آله)، معنایی جز لجاجت و عناد ندارد و نشانه وجود روح حق ناپذیری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 2

2- پیشوایان شرک ، عامل اصلی گمراهی مشرکان را ، روح طغیان و حق ناپذیری خود آنان معرفی خواهند کرد .

بل كنتم قومًا طغين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 1

1- روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان ، موجب مستحق بودن آنان به عذاب الهی (دوزخ) در نظر سران شرک

بل كنتم قومًا طغين . فحق علينا قول ربنا إنا لذائقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 2

2- روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان ، زمینه ساز تأثیر پذیری آنان از اغواگری سردمداران شرک

بل كنتم قومًا طغين . . . فأغوينكم

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «فأغويناکم» می تواند متفرع بر جمله «بل كنتم قومًا طغين» باشد؛ یعنی، چون شما مردم سرکشی بودید، پس ما توانستیم به اغوای شما پردازیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 7

7- دلجویی خداوند از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، در قبال حق ناپذیری مشرکان

فاصفح عنهم... فسوف يعلمون

41- آثار حق ناپذیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 9

9- ایمان نیاوردن و حق ناپذیری مشرکان ستم پیشه، فلسفه و دلیل ردّ شدن پیشنهاد آنان مبنی بر ارائه معجزه از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 22

فلیأتنا بایه . . . أفهم یؤمنون

42- آثار ختم قلب مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 2

2- مشرکان مکه ، در اثر مستوری قلب و سنگینی گوشه‌هایشان ، از ادراک صحیح آیات خدا ، محروم بودند .

و جعلنا بینک و بین الذین لایؤمنون بالأخره حجابًا مستورًا و جعلنا علی قلوبهم أکنّ

43- آثار خرافه پرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 39 - 5

5- ذهن خرافه پرست مشرکان ، بدون تمایل به کلام ناب و بی خرافه وحی *

أم له البنت و لکم البنون

با توجه به این که آیات شریفه، در مقام تأیید و تحکیم رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؛ بیان اعتقاد خرافی کافران در آیه بالا، می تواند اشاره به یکی از عوامل عمده سرپیچی کافران از پذیرش رسالت (خرافه پرستی آنان) داشته باشد.

44- آثار خیانت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 61 - 9

9- پافشاری برخی از مشرکان بر شرک ، معلول تعصب یا اهداف خائنانه است ، نه ناشی از نادانی صرف .

بل اکثرهم لایعلمون

قید «اکثر» بیانگر این واقعیت است که در میان مشرکان، کسانی وجود دارند که علی رغم آگاهی به بطلان شرک، به خاطر اهداف نادرستی از آن حمایت می کنند.

45- آثار دشمنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 11

11 - دشمنی مشرکان با خدا ، سرّ عدم جواز استغفار برای آنان

ص: 23

ما كان للنبي . . . أن يستغفروا للمشركين ... فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه

46- آثار دنیاطلبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 2

2- دنیامداری و پندارگرایی ، مانع اصلی نفوذ تبلیغ پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ... إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ... فَأَعْرَضَ عَنْ مَنْ تَوَلَّى

از فای تفریع در «فأعرض»، استفاده می شود که بی اعتقادی مشرکان به آخرت و نیز اتکای آنان بر حدس و گمان، موجب شده بود که آنان قابلیت خود را برای تأثیر پذیری از رهنمودهای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از دست بدهند.

47- آثار دوستی با رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 2

2- اظهار پشیمانی مشرکان پیرو در صحنه قیامت ، از دوستی با سران شرک و اطاعت از ایشان در دنیا

وقال الذين اتبعوا لو أن لنا كرة فنتبرأ منهم

48- آثار ذلت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 8

8- مرگ و ذلت مشرکان پیمان شکن صدر اسلام و پیروزی سپاه اسلام ، شفابخش سینه دردمند مؤمنان آسیب دیده از تجاوز

يعذبهم الله بأيديكم ويخزهم وينصركم عليهم ويشف صدور قوم مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 2

2- مرگ و ذلت مشرکان متجاوز ، فرونشاندن شعله های خشم در سینه های مؤمنان صدر اسلام

قتلوهم يعذبهم الله... ويذهب غيظ قلوبهم

ص: 24

49- آثار رفاه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 1

1- عمر طولانی همراه با بهره مندی جوامع شرک پیشه از نعمت های الهی ، موجب دل بستگی آنان به معبود ها و توهم کارساز بودن آنها

بل هم عن ذکر ربهم معرضون .. بل متّعنا هؤلاء و ءاباءهم حتی طال علیهم العمر

«بل» در جمله «بل متّعنا ..» برای اضراب از موضوع پیش (أم لهم آلهه تمنعهم من دوننا) است؛ یعنی، توهم این که معبودها از آنان حمایت می کنند، بر اثر زندگی پر نعمت، همراه با مهلت و عمر طولانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 18 - 6

6 - معبود های مشرکان در پاسخ به سؤال خداوند در قیامت ، عامل انحراف و گمراهی مشرکان را ، برخوردار می آید و پدران شان از رفاه بسیار و از یاد بردن خدا خواهند دانست .

ولکن متّعتهم و ءاباءهم حتی نسوا الذکر

«لکن» - که در استدراک به کار می رود - در آیه شریفه برای رد این اتهام است که معبودها در گمراهی مشرکان مؤثر بودند و نیز برای بیان علت های واقعی این انحراف است که در این آیه، به دو عامل اشاره شده است: 1- رفاه (که موجب فراموشی خدا است) (متّعتهم .. الذکر). 2- رفتار هلاکت بار آنان (و كانوا قوماً بوراً).

50- آثار سرمستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 75 - 1

1 - شادمانی ناحق و سرمستی گسترده در جامعه از سوی کافران و مشرکان ، سبب گرفتار شدن آنان به انواع عذاب ها در قیامت

ذلکم بما کنتم تفرحون فی الأرض بغير الحقّ و بما کنتم تمرحون

«با» در «بما کنتم» برای سببیت است. «فرح» (مصدر «تفرحون») به معنای سرور و شادمانی است و «مرح» (مصدر «تمرحون») به معنای سرور و شادمانی افراطی و بیش از حد است آن گونه که سبب غرور و سرمستی می گردد. گفتنی است در این برداشت ، مشار الیه «ذلکم» عذاب های یاد شده در آیات پیشین، دانسته شده است.

51- آثار سرمستی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 5

5- غرور و سرمستی ، ریشه بهانه جویی های مشرکان عصر بعثت

ص: 25

و کم أهلکنا من قریه بطرت معیشتها

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که درباره بهانه جویی های مشرکان مکه است - برداشت یاد شده استفاده می شود.

52- آثار سلطه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 1

1 - اقدام مشرکان مکه به کینه توزی و آزار مسلمانان ، در صورت دست یافتن بر ایشان

إن یتفقوکم یكونوا لکم اعداء و یسطوا إلیکم ایدیههم و ألسنتهم بالسوء

«ثقف» (مصدر «یتقفون») به معنای رسیدن به چیزی و دست یافتن به آن است.

53- آثار سنگینی گوش مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 2

2- مشرکان مکه ، در اثر مستوری قلب و سنگینی گوشهایشان ، از ادراک صحیح آیات خدا ، محروم بودند .

و جعلنا بینک و بین الذین لایؤمنون بالأخره حجاً مستوراً و جعلنا علی قلوبهم أکنّ

54- آثار شدت عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 100 - 4

4- شدت عذاب ها و طنین فریاد ، مانع شنیدن مشرکان در جهنم خواهد شد .

لهم فیها زفیر و هم فیها لایسمعون برداشت یاد شده بنابراین احتمال است که «لهم فیها

55- آثار شکست مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 3

3 - شکست کافران و مشرکان در پیکار با اسلام و مسلمانان ، جلوه عذاب الهی

من یأتیه عذاب یخزیه

ص: 26

56- آثار طغیانگری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 2

2- پیشوایان شرک، عامل اصلی گمراهی مشرکان را، روح طغیان و حق ناپذیری خود آنان معرفی خواهند کرد.

بل کنتم قومًا طغین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 1

1- روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان، موجب مستحق بودن آنان به عذاب الهی (دوزخ) در نظر سران شرک

بل کنتم قومًا طغین . فحقّ علينا قول ربّنا إنّنا لذائقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 2

2- روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان، زمینه ساز تأثیرپذیری آنان از اغواگری سردمداران شرک

بل کنتم قومًا طغین . . . فأغویناکم

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «فأغویناکم» می تواند متفرع بر جمله «بل کنتم قوما طاغین» باشد؛ یعنی، چون شما مردم سرکشی بودید، پس ما توانستیم به اغوای شما پردازیم.

57- آثار عجز اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 26 - 3

3- ناتوانی کامل مشرکان در عرصه قیامت، موجب انقیاد و تسلیم شدن آنان در برابر خداوند

ما لکم لاتناصرون . بل هم الیوم مستسلمون

ارتباط میان این آیه و آیه قبل (طرح مسأله تسلیم مشرکان پس از موضوع ناتوانی کامل آنان)، می تواند گویای این حقیقت باشد که تسلیم

آنان از روی ناتوانی و از موضع ضعف است.

58- آثار عدم تعقل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 10 - 9

ص: 27

9- تکذیب قرآن از سوی مشرکان ، نتیجه عدم خردورزی آنان است .

هم فی غفله معرضون.. لا هیه قلوبهم... لقد أنزلنا... أفلا تعقلون

59- آثار عدم درک مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 9

9- ناتوانی مشرکان از درک حقایق معاد ، عامل متهم ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی آنان به سحرزدگی *

إن تتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا .. وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا ... أَعْتًا لِمَبْعُوثُونَ

احتمال دارد که شنیدن سخنان غیر قابل درک از پیامبر (صلی الله علیه و آله) عامل نسبت دادن جنون و سحرزدگی به آن حضرت از سوی مشرکان بوده است و از جمله آن سخنان، تبلیغ پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد معاد جسمانی است.

60- آثار عقیده باطل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 23 - 5

5- خسارت و زیان کاری مشرکان ، نتیجه پندار های ناروای آنان درباره خداوند

ذلکم ظنکم .. فأصبحتم من الخسرین

61- آثار عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 8

8 - انکار معاد و عقیده به نبودن مجازات الهی برای انسان ، مانع پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و عقیده به توحید از سوی مشرکان

وقال الذین لا یرجون لقاءنا لولا أنزل علینا الملائکه أو نرى ربنا

توصیف مشرکان به منکران «لقاء الله» در آغاز کلام، می تواند گویای این حقیقت باشد که اگر مشرکان خواستار نزول فرشتگان وحی بر خود و رؤیت خدا بودند، این خواسته ناشی از حقیقت خواهی آنان نبود؛ بلکه به خاطر عقیده مند نبودن آنان به معاد و انکار مجازات الهی

بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 22 - 2

2 - باور های غلط مشرکان ، حربہ ای علیہ خود آنان از سوی خداوند

ص: 28

أَلْكُمْ الذِّكْرَ . . . تَلْكَ إِذَا قَسَمَهُ ضَيْزَى

خداوند، در مقام تخطئه دختر داشتن خویش، باورهای غلط مشرکان را به رخ آنان کشیده و از آن حربه ای علیه خودشان ساخته است.

62- آثار علاقه به رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 12

12 - شرکوری، محبت به سران شرک و پیروی از آنان، عمل های حسرت آفرین و اندوهبار در سرای آخرت برای مشرکان پیرو

کذلک یربهم الله أعملهم حسرت علیهم

63- آثار عمل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 18 - 10

10 - معبود های مشرکان در روز رستاخیز، عامل انحراف مشرکان را، کردار و رفتار هلاکت بار خود آنان معرفی خواهند کرد.

ولکن . . . و كانوا قومًا بورًا

«بور» یا جمع «بائر» (به معنای هالک) و یا مصدر (به معنای هلاک) است. در صورت دوم، صفت بودن آن برای «قوماً»، از باب مبالغه خواهد بود.

64- آثار غفلت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 95 - 7

7 - استبعاد مشرکان از بشر بودن رسول، ناشی از دم توجه آنان به وساطت ملائکه میان خدا و پیامبران است. *

قل لو كان في الأرض ملئكة يمشون مطمئنين لنزلنا عليهم من السماء ملكًا رسولاً

آیه فوق، می تواند در مقام پاسخ به مشرکان باشد. با این بیان که مشرکان، بعید می شمردند که فردی از بشر با خدای جهان ارتباط داشته باشد. آیه جواب می دهد که: پیامبران، بیواسطه وحی تلقی نمی کنند؛ بلکه اصولاً بین خدا و زمینیان، ملکی واسطه وحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 18 - 6

ص: 29

6 - معبود های مشرکان در پاسخ به سؤال خداوند در قیامت ، عامل انحراف و گمراهی مشرکان را ، برخورداری آنان و پدرانیشان از رفاه بسیار و از یاد بردن خدا خواهند دانست .

و لکن متعتهم و اباؤهم حتی نسوا الذکر

«لکن» - که در استدراک به کار می رود - در آیه شریفه برای رد این اتهام است که معبودها در گمراهی مشرکان مؤثر بودند و نیز برای بیان علت های واقعی این انحراف است که در این آیه، به دو عامل اشاره شده است: 1- رفاه (که موجب فراموشی خدا است) (متعتهم.. الذکر). 2- رفتار هلاکت بار آنان (و كانوا قوماً بوراً).

65- آثار فسخ معاهده با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 4، 1

1 - هلال ماه صفر سال دهم هجرت ، آغاز اجرای فرمان کشتن و منع عبور و مرور مشرکان و سلب آزادی سیر و سیاحت از آنان

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين

توصیف «الأشهر» به «الحرم» حاکی از این است که: منظور از «أربعة أشهر» در آیه دوّم (فسیحوا فی الأرض أربعة أشهر) ماههای حرام سال ؛ یعنی، رجب، ذیقعد، ذیحجه و محرّم است. بر این مبنا «ال» در «الأشهر» برای عهد حضوری می باشد ؛ یعنی هنگامی که این سه ماه حرام - که اکنون با اعلام پیام برائت در روز حج اکبر مصادف شده است - پایان یافت، مشرکان را بکشید. گفتنی است که پایان آن سه ماه، مساوی با آغاز ماه صفر سال دهم هجرت بود.

4 - دستور به کارگیری تمام شیوه های ممکن (به ترتیب : کشتن ، اسیر گرفتن ، محاصره و کمین زدن) برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم و خذوهم و احصروهم و اعدوا

66- آثار قدرت طلبی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 21 - 11

11 - مخالفت کافران و مشرکان صدر اسلام با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار خویش بود .

كانوا هم أشدّ منهم قوّه و اثاراً فی الأرض فأخذهم الله بذنوبهم

نکوهش شدن مخالفان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر عبرت نگرفتن آنان از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، بیانگر این نکته است که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دلخوشی آنها به امکانات و اقتدار نسبی خود بوده است.

ص: 30

67- آثار قطع رابطه با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 12

12 - وعده خداوند به جبران خسارت های مادی مؤمنان صدر اسلام ، که در نتیجه قطع رابطه با مشرکان متوجه آنان می شد .

إنما المشركون نجس فلا يقربوا المسجد الحرام .. . و إن خفتم عيله فسوف يغنيكم الله

68- آثار کفر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 8

8 - ناباوری و ناامیدی مشرکان به حیات اخروی ، عامل عبرت نگرفتن آنان از سرگذشت شوم اقوام پیشین چون قوم لوط

أفلم يَكُونُوا يرونها بل كانوا لا يرجون نشورًا

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که «بل» برای اضراب انتقالی است؛ یعنی، این طور نیست که آنان به خاطر ندیدن آثار به جا مانده از قوم هلاک شده قوم لوط، از آن عبرت نگرفته اند بلکه چون آنان اعتقاد و امیدی به روز رستاخیز ندارند از چنین حادثه ای عبرت نیاموخته اند.

69- آثار کفر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 9

9- ایمان نیاوردن و حق ناپذیری مشرکان ستم پیشه ، فلسفه و دلیل ردّ شدن پیشنهاد آنان مبنی بر ارائه معجزه از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فليأتنا بآيه... أفهم يؤمنون

70- آثار گمراهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 66 - 4

4 - سردرگمی و درماندگی مشرکان در قیامت ، بازتاب گمراهی و هدایت ناپذیری آنان در دنیا است .

ماذا أجبتم المرسلين فعميت عليهم الأنباء يومئذ

تفریع «عمیت علیهم..» بر آیه پیش، نشانگر آن است که نوع موضع گیری در برابر دعوت پیامبران، دارای بازتابی مناسب با آن در قیامت است. بر این اساس، برگزیدن گمراهی و سر باز زدن از پذیرش راهنمایی های پیامبران، به صورت گمراهی و سردرگمی در

ص: 31

قیامت انعکاس می یابد.

71- آثار گمراهی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 4

4- گمراهی مشرکان مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه، به حدی بود که آنان زمینه هدایت را از دست داده بودند.

فضلاً فلا یستطیعون سبیلاً

«فلا یستطیعون» تفریح بر «ضلاً» است و مراد از آن، بسته شدن تمامی راههای هدایت برای آنان است.

72- آثار لجاجت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 3

3- لجاجت و روح حق ناپذیری مشرکان، مانع از تأثیر نهایی دعوت و هدایت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آنان بود.

إن کاد لیضلننا عن ءالہتنا لولا أن صبرنا علیہا

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که صبر و مقاومت در برابر دعوت به حق پیامبر (صلی الله علیه و آله)، معنایی جز لجاجت و عناد ندارد و نشانه وجود روح حق ناپذیری است.

73- آثار لجاجت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 3

3- تصمیم لجوجانه بیشتر کافران و مشرکان صدر اسلام بر ایمان نیاوردن، سبب مقرر شدن عذاب الهی بر آنان بود.

لقد حقّ القول علی اکثرہم فہم لایؤمنون

برداشت یاد شده مبتنی بر این مطلب است که «فاء» در «فہم لایؤمنون» تعلیلیه است و جمله برای بیان علتِ مضمونِ جمله «لقد حقّ القول علی اکثرہم» می باشد؛ یعنی، چون دانسته شد آنان ایمان نمی آورند، عذاب بر آنان مقرر شد.

74- آثار مبارزه با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 5

ص: 32

5- دفاع از حق و حرکت بر مدار توحید در برابر حق ستیزان و مشرکان ، امداد و نصرت الهی را در پی خواهد داشت .

وَأرَادُوا بِهِ كَيْدًا . . . وَنَجَّيْنَاهُ وَلَوْطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا

75- آثار محدودیت علم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 30 - 5

5- اندیشه خرافی مشرکان در مورد فرشتگان ، برخاسته از افق محدود دانش و بینش آنان

لَيْسَمُونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَى . . . ذَلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ

با توجه به این که موضوع اصلی آیات پیشین، طرد و نقد اندیشه خرافی مشرکان درباره دختر انگاشتن فرشتگان برای خداوند بود؛ می توان استفاده کرد که عبارت «ذلک مبلغهم...»، فلسفه رواج این عقیده خرافی را در میان آنان تبیین می کند.

76- آثار محدودیت فکر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 30 - 3

3- اندیشه محدود مشرکان ، مانع از تأثیر پیام وحی در آنان

فَأَعْرَضَ عَنْ مَنْ . . . ذَلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ

در صورتی که «ذلک مبلغهم...» بیانگر فلسفه تکلیف اعراض برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) باشد، مفاد آن چنین می شود: چون محدوده دانش مشرکان از دنیا فراتر نمی رود، بنابراین از درک معارف معنوی عاجزانند. پس از آنان روی بگردان؛ زیرا پیام های الهی در عناصری مانند آنان تأثیر ندارد.

77- آثار مرگ مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 2

2- مرگ و ذلت مشرکان متجاوز ، فرونشان شعله های خشم در سینه های مؤمنان صدر اسلام

قَتَلُوهُمْ يَعْذِبُهُمُ اللَّهُ . . . وَيَذْهَبُ غِيظَ قُلُوبِهِمْ

78- آثار مشکلات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 33

6 - مشرکان ، با برخورداری از امکانات اندک ، شادمان شده و با اندک گرفتاری ، ناامید می شوند .

و إذا أذقنا الناس رحمهم فرحوا بها وإن تصبهم سيئة .. يقنطون

ممکن است به قرینه آیات پیش - که درباره مشرکان است - «ال» در «الناس» عهد و مراد از «الناس» مشرکان باشد. لازم به ذکر است که تنوین «سیئه» تکبیر و برای قَلت است.

79- آثار مکر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 19

19- مکر ها و خودفیبی های مشرکان در اتخاذ خدایان دروغین ، زمینه ساز تعلق اراده الهی به گمراهی آنان

بل زین للذین كفروا مكرهم .. و من يضل الله فما له من هاد

قرآن از یک سو حيله و مکرها را مایه گمراهی مشرکان می داند و از سوی دیگر خداوند را گمراه کننده ایشان می شمرد. این دو حقیقت اشاره به نکاتی دارد، از جمله اینکه هر چند که خداوند گمراه کننده است ؛ ولی آدمی خود زمینه آن را فراهم می سازد و در حقیقت گمراه سازی آنان، کیفر مرام خود آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 1

1 - استکبار و حيله گری مشرکان ، دو عامل تنفر و دوری آنان از گرایش به اسلام و دین الهی

فلما جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفورا . استکباراً فی الأرض و مکر السیّی

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «استکباراً» مفعول لأجله بوده و «مکر السیّی» نیز بر آن عطف شده باشد.

80- آثار هدایت ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 66 - 4

4 - سردرگمی و در ماندگی مشرکان در قیامت ، بازتاب گمراهی و هدایت ناپذیری آنان در دنیا است .

ماذا أجبتم المرسلين فعميت عليهم الأنباء يومئذ

تفریع «عمیت علیهم..» بر آیه پیش، نشانگر آن است که نوع موضع گیری در برابر دعوت پیامبران، دارای بازتابی مناسب با آن در قیامت است. بر این اساس، برگزیدن گمراهی و سر باز زدن از پذیرش راهنمایی های پیامبران، به صورت گمراهی و سردرگمی در قیامت انعکاس می یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 34

7- هدایت ناپذیری مشرکان خداگریز ، موجب فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در روی گردانی از تبلیغ و هدایت آنان

فأعرض عن من تولّى .. إن ربك هو أعلم

با توجه به این که جمله «إن ربك ..» تعلیل برای «فأعرض...» است، مطلب بالا استفاده می شود.

81- آثار هلاکت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 59 - 2

2 - هلاک شرک پیشگان مفسد و نجات مؤمنان به اراده الهی و در سایه تلاش های پیامبران ، شایان سپاس گزاری به درگاه خدا و فرستادن درود و سلام بر فرستادگان او

قل الحمد لله و سلم علی عباده الذین اصطفی

رهنمود الهی به حمد و ستایش برای او و فرستادن درود و سلام بر بندگان برگزیده اش (پیامبران)، در پی یادآوری مکرر نجات مؤمنان و هلاکت کافران، مطلب یاد شده را افاده می کند.

82- آثار هواپرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 9

9- اظهار نظر مشرکان درباره دختر داشتن خداوند و فرزند دلخواه (پسر) داشتن خود ، مبتنی بر خواهش نفسانی بوده است .

و يجعلون لله البنات .. و لهم ما يشتهون

83- آثار هواپرستی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 14 - 11

11- مبارزه مشرکان مکه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ناشی از هواپرستی آنان و نه دلایل منطقی

قریتک الّتی أخرجتک . . . و اتّبعوا أهواءهم

84- آثار یأس مشرکان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 35

8 - ناباوری و ناامیدی مشرکان به حیات اخروی، عامل عبرت نگرفتن آنان از سرگذشت شوم اقوام پیشین چون قوم لوط

أفلم یکونوا یرونها بل کانوا لایرجون نشورًا

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که «بل» برای اضراب انتقالی است؛ یعنی، این طور نیست که آنان به خاطر ندیدن آثار به جا مانده از قوم هلاک شده قوم لوط، از آن عبرت نگرفته اند بلکه چون آنان اعتقاد و امیدی به روز رستاخیز ندارند از چنین حادثه ای عبرت نیاموخته اند.

85- آرزوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 1

1 - بازگشت به دنیا برای تبری از سران شرک و مخالفت کردن با آنان، آرزوی مشرکان پیرو در صحنه قیامت

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کره فنتبراً منهم

«کر» به معنای رجوع و «کره» به معنای یکبار رجوع کردن است و مراد از آن، بازگشت به دنیا می باشد. بنابراین «لو أن لنا کره»؛ یعنی، ای کاش یکبار دیگر به دنیا باز می گشتیم!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 1

1 - پدیدار شدن عذابی که مشرکان آن را انکار می کردند، موجب آرزوی بازگشت به دنیا، نه ایمان واقعی به خداوند و آیات

فقالوا یالیتنا نرد .. بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

جمله «یالیتنا .. و نکون من المؤمنین» در آیه قبل، بیان آرزوی مشرکان برای بازگشت به دنیا و ایمان آوردن بود. حرف «بل» اضراب از آن مطالب است. یعنی نه اینکه آرزوی بازگشت برای ایمان باشد، بلکه به پندار رهایی از عذاب است.

86- آزادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 5

5 - اعطای آزادی سیر و سیاحت به مشرکان پیمان شکن ، در چهار ماه حرام از سال (ذیقعدہ ، ذیحجه ، محرم و رجب)

فسیحوا فی الارض أربعه أشهر

توصیف «أربعه أشهر» به «الاشهر الحرم» (در آیه 5) می تواند قرینه باشد بر این که: مراد از «أربعه أشهر» همان چهار ماه حرام معروف (ذیقعدہ، ذیحجه، محرم و رجب) است ؛ یعنی با الغای اعتبار پیمان صلح و برداشته شدن امان از مشرکان، آنان تنها در ماههای حرام، آزادی رفت و آمد و سیر و سیاحت خواهند داشت.

ص: 36

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 7

7 - دستور آزادی مشرکان (آنانی که به خاطر تخلف از فرمان منع سیر و سیاحت در غیر ماه های حرام اسیر می شدند) در صورت پذیرش توحید و گرایش آنان به اسلام

و خذوهم ... فإن تابوا وأقاموا الصلوه ... فخلوا سبيلهم

87- آزادی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 4

4 - اعطای آزادی رفت و آمد و سیر و سیاحت به مشرکان صدر اسلام ، در ظرف مهلت چهار ماهه

فسيحوا في الارض اربعة اشهر

«سَيِّح» و «سیاحت» (مصدر سيحوا) به معنای سیر کردن است و امر در «سيحوا» به معنای اباحه و اعطای آزادی سیر و سیاحت می باشد.

88- آزر از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 2

2 - پدر ابراهیم (ع) ، از جمله مشرکان و دشمنان قطعی خدا

فلما تبين له انه عدو لله

89- آسایش طلبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 9

9 - در دیدگاه مشرکان ، گمراهی توأم با امنیت و آسایش ، برتر از هدایت همراه با ناامنی و اضطراب است .

وقالوا إن نتبع الهدى معك نتخطف من أرضنا

90- آسایش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 37

4- مشرکان، به رغم کفران نعمت های خداوند، از امکانات و وسایل آسایش در دنیا، بهره مندند.

هم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم و لیتمتّعوا

91- آسیب پذیری اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 9

9- تحریف گران آیات الهی و منحرفان از راه توحید، فاقد امنیت در برابر آسیب های صحنه قیامت

إِنَّ الَّذِينَ يَلْحَدُونَ فِي ءَابِتِنَا .. أَفَمَنْ يَلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي ءَامِنًا يَوْمَ ال

از تقابل دو گروه یاد شده در آیه، مطلب بالا قابل برداشت است.

92- آگاهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 55 - 6

6- مشرکان ناسپاس، از سزای ناسپاسی شان مطلع خواهند شد.

برئهم یشرکون .. فتمتّعوا فسوف تعلمون

93- آگاهی مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 5

5- قیامت، روز آگاهی مشرکان تابع و دنباله رواز گمراهی پیشوایان و بزرگان خویش

إذ تبرا الذين اتبعوا من الذين اتبعوا

94- آمرزش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - عذاب و نیز آمرزش مشرکان در قیامت در اختیار خداوند و به دست اوست

ان تعذبهم . . . و إن تغفر لهم

ص: 38

9 - امکان آمرزش مشرکان ، از سوی خداوند

وإن تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم

11 - عزت و اقتدار خداوند ، دلیل امکان آمرزش مشرکان

وإن تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم

12 - تمامی افعال خداوند و حتی آمرزش مشرکان ، بر اساس حکمت است .

وإن تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 106 - 9

9 - عن ابی جعفر (ع) فی قول الله عز و جل : « و آخرون مرجون لامر الله » قال : قوم كانوا مشركين فقتلوا مثل حمزه و جعفر و اشباههما من المؤمنین ، ثم انهم دخلوا فی الاسلام فوحدها الله و تركوا الشرك و لم يعرفوا الايمان بقلوبهم فيكونوا من المؤمنین فتجب لهم الجنة و لم يكونوا على جحودهم فيكفروا فتجب لهم النار ، فهم على تلك الحال اما يعذبهم و اما يتوب عليهم ;

از امام باقر (ع) درباره سخن خدای عز و جل که می فرماید: «و گروهی دیگر به امر خدا واگذار شده اند» روایت شده: آنان گروهی از مشرکانند که افرادی مثل حمزه و جعفر و امثال آن دو از مؤمنان را کشتند ; سپس داخل اسلام شدند ; پس خدا را به یگانگی خواندند و شرک را ترک کردند; ولی ایمان قلبی نداشتند تا از مؤمنان باشند و بهشت برای آنان لازم آید و انکار قبلی نبودند تا کافر محسوب شوند و آتش برای آنان لازم آید، پس آنان که در این حال بودند یا خداوند عذابشان می کند یا آنها را می آمرزد».

95- ابتلای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 17

17 - مرگ، آغاز گرفتاری مشرکان و تکذیب کنندگان آیات الهی است.

حتى إذا جاءتهم رسلنا يتوفونهم قالوا

96- ابراهیم(ع) و استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 13

13 - عدم تأثیر استغفار ابراهیم (ع) برای پدرش به خاطر اصرار وی بر شرک

فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

ص: 39

97- ابراهیم (ع) و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 83 - 2، 1

1 - ادله و براهین ارائه شده از سوی ابراهیم (ع) در برابر مشرکان، آموخته های خداوند به آن حضرت بود.

و تلک حجتنا آتینها ابرهیم

2 - احتجاجهای ابراهیم (ع)، با قوم مشرک خویش، در نهایت اتقان و متانت و شایسته تأمل و دقت است.

و تلک حجتنا آتینها ابرهیم علی قومه

اضافه شدن کلمه «حجت» به ضمیر متکلم مع الغیر «نا» بیانگر بزرگداشت و عظمت ادله ای است که ابراهیم (ع) در احتجاجهای خویش بدان تمسک جسته است.

98- اتحاد مشرکان با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 5

5 - همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با اسلام و مسلمانان، امری شگفت و به دور از انتظار

ما یوّد الذین کفروا من اهل الکتب و لالمشرکین أن ینزل علیکم من خیر

آوردن عنوان اهل کتاب برای یهودیان - که حکایت از اعتقاد به توحید، رسالت و .. دارد - و بیان همسویی آنان با مشرکانی که هیچ یکی از اصول ادیان الهی را باور ندارند، اشاره به نامعقول بودن آن پیوند و شگفت آور بودنش دارد.

99- اتحاد مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 2

2 - احساس اطمینان مشرکان صدر اسلام نسبت به پیروزی جمع متحد خویش بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

أم یقولون نحن جمیع منتصر

100- اتحاد مشركان مكه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - محمد - 47 - 13 - 3

3- همدلی مشركان مكه ، در خالی ساختن سرزمین مكه ، از وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

قریتك التی أخرجتك

ص: 40

نسبت دادن «إخراج» به قریه، می تواند از آن جهت باشد که همه مردم شهر و یا بیشتر آنان، بر اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) مصمم و همدل بوده اند.

101- اتکای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 3

3 - توانمندی ها و امکانات مادی ، بت ها و خدایان ساختگی ، تکیه گاه مشرکان در دنیا

و لایغنی عنهم ما کسبوا شیءاً و لا ما اتّخذوا

تعبیر «ما کسبوا» - که اشاره به امکانات مادی دارد - و نیز «ما اتّخذوا..» - که ناظر به عقاید شرک آلود آنان است - نشان می دهد که آنان تمامی اتکا و امید خویش را به آن دو معطوف داشته اند.

102- اتمام حجت با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 5

5- خداوند با مشرکان اتمام حجت کرده و گفتنی ها را به آنان گفته است .

قل کفی باللّٰه شهیداً بینی و بینکم

تعبیر «کفی باللّٰه شهیداً..»، پس از پاسخ گویی به شبهات مشرکان، به منزله قول فصل و اتمام حجت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 2، 1

1 - کافران ، چه اهل کتاب باشند و چه مشرک ، بدون اتمام حجت رها نخواهند شد .

لم یکن الذین کفروا من اهل الکتب و المشرکین منفکین حتی تأتیهم البینه

«منفک» ، به معنای منفصل است. مفاد آیه شریفه، کنار نبودن کافران از قانون فراگیر «اتمام حجت» و «آمدن بینه» است.

2- اتمام حجت بر تمام کافران (یهود ، نصارا ، مجوس و مشرکان) و رساندن برهان آشکار به آنان ، سنتی الهی است .

لم يكن . . . منفكّين حتّى تأتيهم البيّنه

103- اتمام حجت بر مشركان

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

8 - يوسف - 12 - 107 - 8

ص: 41

8- وجود دلایل روشن بر توحید و حقانیت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مانع هر گونه بهانه ای برای انکار آنها و موجب استحقاق کافران و مشرکان به عذاب های الهی است .

و ما أكثر الناس .. بمؤمنین ... و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشرکون. أفأمنو

حرف «فاء» در «أفأمنوا» استحقاق عذاب را بر آیه «ذلک من أنباء الغیب ..» - که حاوی برهان بر حقانیت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و آیه «و کأین من آیه ...» - که در بردارنده دلیل بر توحید می باشد - مترتب کرده است ; یعنی، چون اتمام حجت شده، عذر و بهانه ای در کار نیست و کفرپیشگان مستحق عذابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 134 - 4

4- تعالیم رسولان الهی برای اتمام حجت بر مشرکان کافی است ; هر چند که آنان ، رسالت خویش را با معجزه اثبات نکرده باشند .

و لو آتاهم لکنهم .. لقالوا ربنا لولا أرسلت إلینا رسولاً فنتبعه ایتک

خداوند، برای عذاب مشرکان پیش از آمدن پیامبران، اعتراض قابل قبول را، در «محرومیت از آیات الهی» منحصر کرده است; یعنی، برای پی بردن به بطلان شرک، صرف آمدن رسولان و آوردن تعالیم الهی کافی است، نه این که پس آنان از شنیدن آیات خداوند، منتظر صدور معجزه باشند و بعد از آن تا به بطلان شرک پی ببرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 10

10 - بعثت پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله) ، اتمام حجت خدا با مشرکان

و ما کان ربک مهلک القرى حتّی یبعث فی أمّها رسولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 177 - 3

3- کافران و مشرکان تهدید شده به عذاب الهی ، از پیش انداز و اخطار شده و اتمام حجت شده بودند .

فساء صباح المنذرين

منظور از «منذرين» (اخطار شدگان) کافران و مشرکان اند. این تعبیر می رساند که آنان از سوی پیامبراسلام و قرآن، انداز و اخطار شده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 2

2 - عذاب شدن کافران و مشرکان در قیامت ، پس از اتمام حجت و دعوت شدن آنان به ایمان از سوی خداوند

ذلکم بآئہ إذا دعی اللہ وحده کفرتم و إن یشرک به تؤمنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 5

ص: 42

5 - مهلت الهی به کافران و مشرکان ، برای اتمام حجت بر آنان

بل متعت هؤلاء و اباؤهم حتی جاءهم الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 42 - 5

5 - کیفر دنیوی خداوند درباره مشرکان ، پس از اتمام حجت بر آنان است .

أو نریئک الذی وعدنهم

از این که خداوند تحقق کیفر خویش را پس از ابلاغ وعده عذاب به مشرکان (وعدناهم) مطرح می کند، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 25 - 3

3 - اتمام حجت الهی بر مشرکان ، در زمینه حقانیت معاد و حیات اخروی

وقالوا ما هی إلا حیاتنا الدنیا . . . وإذا تتلی علیهم آیتنا بیئت

104- اتمام حجت بر مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 1

1 - نزول قرآن اتمام حجتی است برای مشرکان مکه و سایر انسانها

هذا کتب أنزل نه . . . أن تقولوا إنما أنزل الکتب علی طائفتین

«أن تقولوا» به تقدیر «لام» و «لا» نافیه متعلق به «أنزلناه» در آیه قبل است ; یعنی: «أنزلنا القرآن لثلاث طوائف . . . » مخاطبان آیه همه انسانها، بجز یهود و نصارا، هستند و مشرکان مکه نیز به دلیل آیات گذشته و نیز مکی بودن سوره، مصداق مورد نظر هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 2

2 - نزول قرآن موجب اتمام حجت خدا بر مشرکان مکه و سایر انسانها

أنزل نه . . . أو تقولوا لو أنا أنزل علينا الكتب لكننا أهدي منهم

105- اتمام حجت به مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 13 - 9

ص: 43

9- مشرکان و کفرپیشگان، پس از اتمام حجت بر آنان، در معرض گرفتار آمدن به عذاب استیصال اند.

فإن أعرضوا فقل أندر تكم صعقه مثل صعقه عاد و ثمود

106- اجابت دعای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 41 - 4

4- خداوند برطرف کننده عذاب و سختی از مشرکان، پس از توجه و دعای خالصانه آنان

بل إياه تدعون فيكشف ما تدعون إليه

107- اجتناب از اندوه بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 88 - 9

9- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اندوهگین نشدن و خودخوری نکردن برای کافران و مشرکان

لا تمدنّ عینیک . . . و لاتحزن علیهم

108- اجتناب از تعجیل در عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- مریم - 19 - 84 - 3

3- تأثیر فزون تر و سوسه های شیطانی در مشرکان و افزایش گمراهی آنان بر اثر مهلت های الهی، دلیل شتاب نوزیدن خداوند در عذاب آنان

فلا تعجل علیهم

«لاتعجل» به وسیله «فاء» بر آیات پیشین (نظیر «فلیمدد له الرحمن مدّاً» و «تؤزّهم أژاً») تفریع شده است؛ یعنی، حال که تأخیر عذاب مایه افزایش گمراهی مشرکان و فزونی فریب های شیطانی است، چه ضرورتی در تعجیل عذاب است؟ جمله «إّما . . .» نیز که تعلیل برای «فلا تعجل علیهم» است، همین نکته را تأکید می کند؛ زیرا بر انبوه تر شدن مدارک عذاب مشرکان دلالت دارد.

109- اجتناب از توطئه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 44

5- لزوم پرهیز از هر اقدامی که مقدمه گرفتار شدن انسان در دام کافران و مشرکان گردد .

وليتلطف ولايشعرن بكم احدًا . انهم ان يظهروا عليكم

جمله «انهم ان يظهروا...» تعلیل است برای توصیه های اصحاب كهف كه در آیه قبل ذكر شد. آن ها برای پیش گیری از اسارت به دست كافران، به فرستاده خویش توصیه كردند كه نرمش داشته باشد و اسرار را فاش نسازد.

110- احتجاج با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 2، 1

1 - ارائه شیوه احتجاج با مشرکان ، از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أرءیتم ان جعل اللّٰه علیکم الّیل سرمدًا . . من إله غیر اللّٰه ... أفلاتسمعون

2 - طرح پرسش های تنبه بخش و بیدار کننده ، شیوه ای ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محاجه با مشرکان

قل أرءیتم ان جعل اللّٰه . . أفلاتسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 2

2 - طرح پرسش های تنبه آفرین و بیدارگر ، از شیوه های ارائه شده از سوی خدا به پیامبر در احتجاج با اهل شرک

قل أرءیتم ان جعل اللّٰه . . أفلاتبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 9

9 - ارجاع دادن قضاوت و داوری به خداوند ، آخرین راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محاجه کافران و مشرکان بهانه جو

قل ربّی أعلم من جاء بالهدی و من هو فی ضلال مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور استدلال برای مشرکان جهت اصلاح عقیده شان درباره خداوند

قل من یرزقکم من السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور محاجه و گفتوگو با مشرکان، درباره عقاید و معبودهایشان

قل أریتم شركاءکم الذین تدعون من دون الله أرونی ماذا خلقوا

ص: 45

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 4 - 1

1 - احتجاج الهی علیه اندیشه شرک و پندار مشرکان ، مبنی بر فرزند داشتن خدا

لو أراد الله أن يتخذ ولدًا لأصطفى مما يخلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 43 - 5

5 - مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای احتجاج با مشرکان و اثبات ناتوانی مطلق معبود ها و پوچی آیین شرک

قل أولو كانوا لا يملكون شيئاً ولا يعقلون

برداشت یاد شده از تصریح به ابلاغ حقیقت یاد شده (قل) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 2

2 - خداوند ، آموزگار پیامبر ، در برخورد با مشرکان و چگونه استدلال کردن با آنان

قل أنتم لتكفرون

مطلب بالا با توجه به کلمه «قل»، قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 1

1 - خداوند روش احتجاج و بحث با مشرکان را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ارائه کرده است.

قل لمن ما فى السموت و الارض . . . ليجمعنكم إلى يوم القيمة

فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) (قل)، بیانگر لزوم استفاده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از این روش خاص در مواجهه با منکران معاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 6،25

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به احتجاج و بحث با مشرکان با طرح سؤال و پاسخ

قل أى شیء أكبر شهده قل الله

25 - احتجاجهای متعدد پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مشرکان تحت هدایت خداوند

قل أى شیء أكبر شهده قل الله .. قل لا أشهد قل ... وإننى برىء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 40 - 11،9

9 - اگر مشرکان از صداقت بهره مند باشند، بر گرایش خویش به هنگام سختیها، به خدای یگانه اقرار می کنند.

قل أرءیتکم .. أغیر الله تدعون إن کنتم صدقین

ص: 46

11 - اگر مشرکان در ادعاهای پوچ و شرک آمیز خود صادق هستند، باید به هنگام سختی متوجه معبودهای خود شوند.

أغیر اللہ تدعون إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور احتجاج با مشرکان و بیدار ساختن فطرت توحیدی آنان

قل أریتم . . . من إله غیر الله یأتیکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار یادآوری تجربه های دینی و فطرت توحیدی به مشرکان، برای هدایت و احتجاج با آنان است.

قل من ینحیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 83 - 1,2

1 - ادله و براهین ارائه شده از سوی ابراهیم (ع) در برابر مشرکان، آموخته های خداوند به آن حضرت بود.

و تلک حجتنا ءاتینها إبرهیم

2 - احتجاجهای ابراهیم (ع)، با قوم مشرک خویش، در نهایت اتقان و متانت و شایسته تأمل و دقت است.

و تلک حجتنا ءاتینها إبرهیم علی قومه

اضافه شدن کلمه «حجت» به ضمیر متکلم مع الغیر «نا» بیانگر بزرگداشت و عظمت ادله ای است که ابراهیم (ع) در احتجاجهای خویش بدان تمسک جسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور احتجاج با مشرکان و رد اندیشه های غلط آنان

قل هل عندكم من علم فتخرجوه لنا

111- احتجاج عليه مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 34 - 1

1 - آموزش بحث و احتجاج با مشركان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند

قل هل من شركائكم... قل الله يبدؤا الخلق

ص: 47

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 35 - 1

1 - آموزش بحث و احتجاج با مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند

قل هل من شركائکم من یهدی إلی الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 38 - 2

2 - آموزش بحث و احتجاج با مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند

أم یقولون افتریه قل فأتوا بسوره مثله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 10 - 46 - 3

3- گواهی و ایمان بنی اسرائیل و یهود به حقانیت قرآن ، حجتی علیه کافران و مشرکان

إن کان من عند اللّٰه و کفرتم به و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله

خداوند، ایمان فردی از یهود را - که آگاه به تورات و مفاد آن بود - گواهی بر حقانیت قرآن شمرده است و به کافران تذکر داد و به آن احتجاج کرده است.

112- احترام به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 12

12 - حرمت نهادن و گرامی داشتن مشرکان ، حرام است .

و من یهن اللّٰه فما له من مکرم

جمله «فما له من مکرم» می تواند انشا در قالب خبر باشد؛ یعنی، هیچ کس حق ندارد به کسی که مورد اهانت خدا قرار گرفته، حرمت نهد و او را گرامی بدارد.

113- احساس مصونیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 35 - 5

5- مشرکان، خود را مصون از عذاب الهی می دانند.

وقال الذين كفروا... و ما نحن بمعذبين

ص: 48

114- احضار مشرکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 6

6- قیامت ، روز احضار و محاکمه مشرکان و معبود های آنان

سیکفرون بعبادتهم و یکنونون علیهم ضدًا

115- احضار معبودان مشرکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 6

6- قیامت ، روز احضار و محاکمه مشرکان و معبود های آنان

سیکفرون بعبادتهم و یکنونون علیهم ضدًا

116- احکام مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 21

21 - تأکید ابراهیم (ع) ، بر عدم امکان دخالت او در حکم و قانون خدا علیه مشرکان

و ما أملك لك من الله من شيء

تعبیر «من شیء» در بردارنده تأکید، نسبت به عدم امکان مداخله در حکم خداوند است.

117- احیای اجداد مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 25 - 8

8 - حقانیت معاد از نظر مشرکان ، منوط به زنده شدن پدران آنان در برابر دیدگانشان

قالوا ائتوا بابائنا إن كنتم صدقین

118- احیای اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 52 - 2

2- خداوند ، به هنگام برپایی قیامت ، مشرکان را به حیات مجدد فرا می خواند و آنان بی هیچ درنگ و تأملی ، به او پاسخ گفته و با ستودن او زنده خواهند شد .

یوم یدعوکم فتستجیبون بحمدہ

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مرجع ضمیر «کم» منکران معاد و مشرکان باشد که از زمان وقوع قیامت سؤال می کردند و نیز «یوم» بدل برای «قریباً» باشد.

119- اختفای اخبار بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 66 - 6

6 - پوشیده ماندن خبر ها بر مشرکان ، باعث اقدام نکردن آنان به پرسش از یکدیگر

فعمیت علیهم الانباء یومئذ فهم لایتساءلون

برداشت یاد شده از تفریع جمله «فهم لایتساءلون» بر «عمیت..» استفاده می شود.

120- اختلاف طبقاتی در مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 9

9 - پیدایش دو قشر مستضعف و مستکبر و حاکمیت نظام طبقاتی ، از ویژگی های جامعه کفر و شرک پیشه

تدعوننی لأکفر بالله و أشرك به .. . فيقول الضعفوا للذين استكبروا إنا كنا لكم

121- اختلاف محمد (صلی الله علیه و آله) با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- شرکورزی و انحراف از توحید ، محور و اساس اختلاف پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مشرکان و کافران

قل ربّ . . . علی ماتصفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 50

3- توحید و یکتاپرستی ، محور اصلی اختلاف پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مشرکان

قل إن كان للرحمن ولد... فذرهم يخوضوا... وهو الذى فى السماء إله وفى الأرض

آیات پیشین به ضمیمه تکرار واژه «إله»، نشانگر آن است که سخن اصلی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مشرکان، تأکید بر توحید و یکتا پرستی بوده است.

122- اختلاف مشرکان با موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 39 - 6

6- اختلاف دائمی مشرکان با موحدان

لیبّین لهم الذی یختلفون فیه

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که متعلق اختلاف تعالیمی باشد که انبیا آورده اند و مشرکان آنها را مورد انکار قرار داده اند. لازم به ذکر است که مضارع آمدن فعل «یختلفون» دائمی بودن اختلاف را می رساند.

123- اختلاف مشرکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 14 - 1

1 - میان مشرکان به هنگام بر پایی قیامت تفرقه و جدایی می افتد .

و یوم تقوم الساعه یومئذ یتفرّقون

برداشت فوق، بنابراین است که مرجع ضمیر فاعلی «یتفرّقون» مطابق آیه قبل، مشرکان باشد.

124- اختلاف مشرکان مکه با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 35 - 2

2- مسأله معاد ، از محور های اختلاف مشرکان مکه با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ هَؤُلَاءَ لَيَقُولُونَ . إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتُنَا الْأُولَى

ص: 51

125- اختلاف موحدان با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 13

13 - وجود نزاع و اختلاف مستمر میان موحدان و مشرکان در طول تاریخ

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

آمدن فعل «کانوا» و نیز کاربرد فعل «یختلفون» (به صیغه مضارع) دلالت بر استمرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 3

3 - توحید در ربوبیت ، از محور های عمده اختلاف یکتاپرستان و مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ

خداوند پس از بیان حال کافران، به بیان ویژگی ها و سرنوشت مؤمنان پرداخته و در این راستا شعار «توحید ربوبی» را به عنوان اولین ویژگی آنان مطرح می کند. از این مطلب برداشت بالا به دست می آید.

126- اختلافات مشرکان با مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 16

16 - خداوند ، به اختلافات میان مشرکان و مؤمنان در روز رستاخیز ، داوری خواهد کرد .

إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

بیشتر مفسران بر این دیدگاه اند که مرجع ضمیر «هم»، دو گروه مؤمنان و مشرکان است.

127- اختیار مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 9

ما کانوا ایّانا یعبدون

با توجه به بخش های قبلی آیه، مفاد جمله «ما کانوا..» نفی پرستش نیست؛ بلکه نفی اجبار به پرستش است. بنابراین تقدیر جمله یاد شده چنین است: «ما کانوا ایّانا یعبدون بِالْجَإءِ مَنَّا»؛ یعنی، آنها از روی اجبار ما را عبادت نمی کردند؛ بلکه این عملی بود که خودشان آزادانه به آن مبادرت میورزیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 52

1 - پیشوایان شرک در قیامت ، هرگونه اعمال زور و سلطه از ناحیه خود را برای به گمراهی کشاندن مشرکان ، مردود خواهند دانست .

و ما کان لنا علیکم من سلطن

128- اخراج مشرکان از مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 3

3 - مسلمانان صدر اسلام به نبرد با مشرکان مکه و بیرون راندن آنان از آن سرزمین موظف شدند .

و أخرجوهم من حیث أخرجوکم

مراد از «من حیث أخرجوکم» بنا به گفته مفسران، مکه است و به مجبور شدن مسلمانان به ترک مکه و هجرت به مدینه و حبشه اشاره دارد.

129- ادعاهای بیجای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 13 - 6

6- خداوند ، چگونگی استدلال علیه مشرکان و ادعاهای ناروای آنان را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) تعلیم می داد .

أم یقولون افتریه قل فأتوا

برداشت فوق ، از کلمه «قل» که خطاب به پیامبر است ، استفاده می شود.

130- ادعاهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 6,8

6 - مشرکان ، آیات و نشانه های رسالت پیامبر را نادیده گرفته مدعی نبودن هیچگونه نشانه ای بر حقانیت او بودند .

وقال الذین لا یعلمون لولا . . . أو تأتینا آیه

8 - ادعای مشرکان بر نبود آیه و معجزه ای برای رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشانه جهل آنان است .

وقال الذين لا يعلمون لولا . . . أو تأتينا آية

جلد - نام سورہ - سورہ - آية - فیش

ص: 53

5 - انعام - 6 - 37 - 1

1 - مشرکان، مدعی نارسایی معجزات پیامبر (قرآن) برای اثبات رسالت آن حضرت.

وقالوا لو لا نزل علیه آیه من ربه

درخواست معجزه از سوی مشرکان، علی رغم معجزاتی مانند قرآن، حکایت از آن دارد که آنان معجزات آن حضرت را برای اثبات رسالت کافی نمی دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 40 - 11

11 - اگر مشرکان در ادعاهای پوچ و شرک آمیز خود صادق هستند، باید به هنگام سختی متوجه معبودهای خود شوند.

أغیر الله تدعون إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 17

17 - سخن و ادعاهای مشرکان در مورد مشیت الهی و نتیجه گیری جبر از آن، جز گمان و دروغپردازی نیست.

سیقول الذین أشركوا .. إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 6

6 - مشرکان علی رغم استناد امر ناخوشایند به خداوند، مدعی عاقبتی نیکو برای خود بودند.

و يجعلون لله ما یكروهون و تصف ألسنتهم الکذب أن لهم الحسنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 9

9 - ادعای مشرکان در شریک داشتن خداوند، دروغین و غیر واقعی است.

و من الناس من یجدل .. و إذا قیل لهم اتبعوا ... و من کفر فلا یحزنک ... و لئن س

فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای ادای سپاس و ستایش در پی ذکر پاسخ صریح مشرکان، مبنی بر معرفی خداوند به عنوان خالق عالم، این نکته را می‌رساند که «آنان خود معترف اند که عقیده شان باطل است. بنابراین، تو حمد خدای را به جای آور!».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 168 - 5

5 - مشرکان ، مدعی بی اطلاعی از سرنوشت خوب و بد مؤمنان و یکتاپرستان گذشته بودند .

لو أنّ عندنا ذكراً من الأوّلین

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «ذکر» در آیه شریفه به معنای «علم» باشد و مقصود از «الأوّلین» موحدان و مؤمنان گذشته باشد. بر این اساس معنا و پیام آیه چنین می‌شود: اگر ما از سرنوشت مؤمنان و موحدان گذشته آگاه بودیم و از جایگاه خوب آنان مطلع می‌شدیم، همچون آنان توحید الهی و بندگی خدای یکتا را می‌پذیرفتیم.

ص: 54

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 169 - 2

2 - ادعای مشرکان ، مبنی بر پذیرش آیین توحیدی و بندگی خالصانه خدای یکتا ، در صورت آگاه شدن شان از سرنوشت خوب و سعادت‌مندانۀ مؤمنان و یکتاپرستان گذشته

لو أنَّ عندنا ذكراً من الأولين . لكنا عباد الله المخلصين

توضیح مربوط به برداشت بالا ، در ذیل برداشت شماره 5 در آیه قبل (168) آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 11، 9

9 - اهل کتاب و مشرکان ، خود را در انتظار رسیدن برهانی مشخص و دارای نشانه ، قلمداد می کردند .

حتى تأتيهم البينه

حرف «ال» در «البينه»، عهد ذهنی و اشاره به معروف بودن بینه نزد کسانی است که ادعای انتظار آن را دارند.

11 - اهل کتاب در عصر جاهلیت ، بیش از مشرکان خود را در انتظار آمدن « بینه » جلوه می دادند .

من أهل الكتب و المشركين

تقدیم اهل کتاب بر مشرکان - با این که کفر آنها در مرتبه ای ضعیف تر از کفر مشرکان می باشد - ممکن است به این جهت باشد که ادعای «انفکاک ناپذیری از کفر تا مشاهده بینه» نخست از آنان سرزده و چه بسا مشرکان تحت تأثیر آنها، چنین انتظاری از خود نشان می دادند.

131- ادعاهای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 1

1 - مجادله مشرکان مکه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در مقایسه معبود های خویش با عیسی (ع)

وقالوا ألهتنا خیر أم هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مشرکان مکہ ، مدعی تأثیرپذیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از عوامل مرموز

وقالوا معلّم مجنون

واژه مجنون ممکن است به معنای جن زده و متأثر از عوامل مرموز و ناپیدا باشد.

ص: 55

132- ادعای باطل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 7,8

7- ادعای خوش عاقبتی مشرکان برای خویش ، ادعایی دروغ و دور از واقعیت

و تصف ألسنتهم الكذب أن لهم الحسنى

«أن لهم الحسنى» بدل برای «الكذب» است.

8- مشرکان مدعی بودند بهشت ، از آن آنان است .

و تصف ألسنتهم الكذب أن لهم الحسنى

احتمال دارد مراد از «أن لهم الحسنى»، به قرینه فراز بعدی (أن لهم النار) بهشت باشد.

133- ادعای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 19 - 1,2

1 - ادعای مشرکان در باره وجود معبودهایی جز خداوند ، مورد تکذیب شدید خود معبود های آنها در قیامت

فقد كذبوكم بما تقولون

برداشت فوق با توجه به دو نکته است: 1- فاعل «كذبوا» معبودها و مخاطب «كم» مشرکان اند. 2- آنچه مشرکان ادعای آن را دارند - که مورد تکذیب معبودهایشان قرار خواهد گرفت - ممکن است دو چیز باشد: 1- وجود معبودهای متعدد، به جز خداوند. 2- گمراه شدن آنان به دست معبودهایشان که از سؤال و پاسخ خدا و معبودها - که در آیات قبل آمد - به دست می آید.

2 - ادعای مشرکان در باره نقش داشتن معبودهایشان در گمراهی آنان ، مورد تکذیب همان معبود ها در قیامت

فقد كذبوكم بما تقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 1

1 - مشرکان ، مدعی قابل درک نبودن قرآن و پیام وحی برای آنان

وقالوا قلوبنا فی أکنه مما تدعونا إلیه

134- ادعای مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 8

8- مشرکان مدعی بودند بهشت ، از آنِ آنان است .

و تصف ألسنتهم الکذب أن لهم الحسنی

ص: 56

احتمال دارد مراد از «أن لهم الحسنی»، به قرینه فراز بعدی (أن لهم النار) بهشت باشد.

135- ادعای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 23

23 - ادعای تازگی و پیشینه نداشتن معارف اسلام، از بهانه های مشرکان مکه

شرع لكم... کبر علی المشرکین ما تدعوهم إليه

با توجه به این که آیات پیشین در مورد مشرکان بوده است، ذکر سابقه معارف توحیدی در شرایعت های پیشین؛ می تواند ناظر به این نکته باشد که مشرکان مکه به بهانه تازگی معارف اسلامی تلاش در انکار آن داشتند.

136- اذیتهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 8

8- خداوند، فراخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی در امر رسالت و مقاومت در برابر مشرکان و آزار های آنان

فاصبر

بیان سرگذشت نوح(ع) و سپس دعوت کردن پیامبر(صلی الله علیه و آله) به صبر و مقاومت، گویای این است که: مصداق مورد نظر برای «صبر» تحمل مشکلات و مشقتهای تبلیغ رسالت و مقاومت در برابر آزارها و کارشکنیهای مخالفان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 4، 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) تحت حمایت ویژه خداوند در برابر استهزا، آزار و اذیت مشرکان و دشمنان

إنا کفینک المستهزین

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نیمه نخست رسالت (دوران مکه) مورد تمسخر مشرکان و مواجهه با مخالفت ها و آزار شدید روحی آنان بود.

و أعرض عن المشرکین. إنا کفینک المستهزین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 2،4

2- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده مشرکان

المستهزئين . . فسوف يعلمون . ولقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

آزار دهنده مشرکان

4- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده مشرکان و دشمنان اسلام، اندوهگین و آزرده بود .

ص: 57

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك یضیق صدرک بما یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 9

9- اتکا و اتکال پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پروردگار بخشنده در برابر تهدیدها، رجزخوانیها و نسبتهای ناروای مشرکان و کافران
حق ستیز

و ربنا الرحمن المستعان علی ماتصفون

مقصود از توصیف در «ماتصفون»، ممکن است دو چیز باشد: 1- تهدیدهایی که مشرکان و کافران داشته اند و خود را پیروز و مسلمانان را شکست خورده می شمردند. 2- نسبتهای ناروایی که به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 2

2 - صبر و بردباری ایمان آوردگان از اهل کتاب، در برابر فشارهای هم کیشان سابق خود و نیز تحمل آزارهای مشرکان، عامل برخوردار شدن آنان از اجر دو برابر الهی

أولئک یؤتون أجرهم مرتین بما صبروا

«باء» در «بما صبروا» سببه و «ما» مصدریه است؛ یعنی، «بسبب صبرهم». گفتنی است در این که اشخاص مورد بحث در برابر چه چیزی از خود صبر و تحمل نشان دادند، چند نظر اظهار شده است؛ از جمله آنها صبر آنان در برابر فشار اهل کتاب و مشرکان می باشد. برداشت یاد شده بر پایه همین احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 56 - 3

3 - مسلمانان مکه، مورد اذیت و آزار مشرکان بودند و از عبادت خدا منع می شدند.

یعبادی الذین ءامنوا إن أرضی وسعه

مراد از «عبادی» مؤمنان مکه اند. و «إن أرضی واسعه» کنایه از فرمان به هجرت است. چنین فرمانی، حاکی است که آنان در مکه، مورد آزار قرار می گرفتند و نمی توانستند خداوند را، به درستی، بندگی کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- یادآوری رسالت دشوار موسی (ع) تسلی بخش پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر آزار مشرکان بود.

ولقد آتینا موسی الکتب فلا تکن فی مریه من لقائه

احتمال دارد مرجع ضمیر در «لقائه» آزار و اذیتی باشد که از فحواى کلام، به دلیل طرح رسالت موسی(ع)، برمی آید. در این صورت، آیه در صدد دلدارى و تسلی دادن به پیامبر(صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 14 - 4

ص: 58

4- مسلمانان در مکه، مواجه با حرکت های ایدایی و خصمانه مشرکان و در اندیشه مقابله با آنان

قل للذین ءامنوا یغفروا للذین لا یرجون ایتام اللّٰه

فرمان الهی به غفران و چشم پوشی، از دو واقعیت تاریخی خبر می دهد: 1- حرکت های ایدایی مشرکان مکه; 2- راه یافتن اندیشه انتقام و مقابله به مثل در ذهن مؤمنان.

137- اذیت های مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 14 - 9

9- دل های مؤمنان صدر اسلام، جریحه دار و آکنده از رنج و آزار مشرکان

و یشف صدور قوم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- قصص - 28 - 54 - 4

4- مؤمنان صدر اسلام، تحت فشار و آزار مشرکان

أولئک یؤتون أجرهم مرتین بما صبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- فصلت - 41 - 43 - 3

3- تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر موضع گیری خصمانه و سخنان آزاردهنده مشرکان

ما یقال لک إلا ما قد قیل للرسول من قبلک

از این که خداوند با پیامبر از تبلیغات سوء مخالفان دین علیه پیامبرانشان، سخن می گوید مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18- حشر - 59 - 8 - 6

6- هجرت مسلمانان از مکه، تحت فشار دشمن بود; نه به اختیار و دلخواه آنان.

الذین أخرجوا من دیرهم و أموالهم

138- اذیتهای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 96 - 3

3- مسلمانان صدر اسلام (در مکه) از سوی کافران و مشرکان گرفتار فشار های روحی و تنگنا های روانی بودند .

ص: 59

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ

با توجه به نزول این آیات در مکه، جمله «سَيَجْعَلُ . . .» باید وعده ای نزدیک به مسلمانان صدر اسلام باشد. این نوید حکایت از آن دارد که مسلمانان در زمان نزول آیات، در شرایط سختی از نظر روحی و روانی و مقبولیت اجتماعی قرار داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 1

1 - اقدام مشرکان مکه به کینه توزی و آزار مسلمانان ، در صورت دست یافتن بر ایشان

إِنَّ يَتَقَفَّوْكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم بِالسُّوءِ

«تقف» (مصدر «يتقفون») به معنای رسیدن به چیزی و دست یافتن به آن است.

139- اذیت‌های مشرکان و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 94 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اعراض و بی‌اعتنایی نسبت به اذیت ، آزار و کارشکنی مشرکان و دشمنان و پایداری در دعوت خویش مأمور شد .

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشركين

مراد از «اعراض از مشرکان» کناره‌گیری دز آنان نیست، چون با فراز نخست آیه (فاصدع بما تؤمر) - که فرمان به اظهار علنی دعوت می‌دهد - سازگار نیست؛ بلکه چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه مورد آزار و کارشکنی بسیار دشمنان و مشرکان بودند، مقصود همان است که در برداشت فوق آمده است. گفتنی است آیه بعد (إنا كفيناك المستهزئين) نیز مؤید این حقیقت است.

140- ارزشگذاری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 6

6 - مشرکان ، سنت های دیرپای دینی باقی مانده از پدرانشان را ، بسی ارزشمند می دانستند .

رجل یرید أن یصدکم عمّا کان یعبداؤکم

141- ارزیابی غلط مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 39 - 6

ص: 60

6- داوری مشرکان درباره مسائل دینی ، مخالف داوری خداوند و تعالیم کتاب های آسمانی است .

أم لکم ایمن . . . إن لکم لما تحکمون

142- ازدحام مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 19 - 4

4- ازدحام کافران و مشرکان در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای مشاهده عبادت و نماز آن حضرت

کادوا یکونون علیه لبدًا

مفسران و اهل لغت، «لَبَدًا» را به ازدحام معنا کرده و درباره مرجع ضمیر فاعلی «کادوا» و «یکونون» دو نظر ارائه داده اند. برخی آن را مشرکان و کافران مکه و برخی دیگر آن را مؤمنان جن دانسته اند که برای استماع قرآن کریم در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) ازدحام می کردند. برداشت یاد شده، مبتنی بر نظر نخست است.

143- ازدواج با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 3 - 2,4,5,6,9

2- حرمت ازدواج مردان معروف به زنا ، جز با زنان مشهور به زنا و یا زنان مشرک

الزانی لاینکح إلاّ زانیه أو مشرکه

بسیاری از مفسران بر آنند که «الزانی» حالت وصفی دارد و به کسی «زانی» گفته می شود که عمل زنا را مکرراً انجام داده و به آن معروف شده باشد و شخصی که یک بار مرتکب زنا شده باشد، واژه «الزانی» (زناکار) بر آن شخص اطلاق نمی شود.

4- حرمت ازدواج زنان زناکار ، جز با مردان زناکار و یا مردان مشرک

و الزانیه لاینکحها إلاّ زان أو مشرک

5- حرمت ازدواج زنان معروف به زنا ، جز با مردان معروف به زنا و یا مردان مشرک

و الزانیه لاینکحها إلاّ زان أو مشرک

6- زنان زناکار ، شایستگی ازدواج جز با مردان زناکار و یا مشرک را ندارند .

و الزانیه لاینکحها إلاّ زان او مشرک

9- مردان و زنان زناکار، مردمی بی ارزش و از نظر شایستگی و هم کفوی برای ازدواج، در ردیف مشرکان اند.

الزانی لاینکح إلاّ زانیه او مشرکه و الزانیه لاینکحها إلاّ زان او مشرک و حرّم ذلک

از آن جا که زنان و مردان زناکار، تنها با مردان و زنان زناکار و یا مشرک می توانند ازدواج کنند؛ نه با مردان و زنان عقیف و با ارزش (مؤمن)، برداشت یاد شده به دست می آید.

ص: 61

ازدیاد گمراهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 84 - 3

3- تأثیر فزون تر وسوسه های شیطانی در مشرکان و افزایش گمراهی آنان بر اثر مهلت های الهی ، دلیل شتاب نورزیدن خداوند در عذاب آنان

فلاتعجل علیهم

«لاتعجل» به وسیله «فاء» بر آیات پیشین (نظیر «فلیمدد له الرحمن مدداً» و «تؤزّهم أژاً») تفریع شده است؛ یعنی، حال که تأخیر عذاب مایه افزایش گمراهی مشرکان و فزونی فریب های شیطانی است، چه ضرورتی در تعجیل عذاب است؟ جمله «إئما . .» نیز که تعلیل برای «فلاتعجل علیهم» است، همین نکته را تأکید می کند؛ زیرا بر انبوه تر شدن مدارک عذاب مشرکان دلالت دارد.

144- اسارت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 4

4 - دستور به کارگیری تمام شیوه های ممکن (به ترتیب : کشتن ، اسیر گرفتن ، محاصره و کمین زدن) برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم و خذوهم و احصروهم و اعدوا

145- استبعاد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 61 - 4

4 - تردید و استبعاد مشرکان مکه ، در امکان وقوع قیامت

و إنه لعلم للساعة فلاتمترن بها

146- استرداد مشرکان مهاجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - عهدنامه حدیبیه ، شامل پیمان مسلمانان با اهل مکه در استرداد مهاجران آتی به آنان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ

ص: 62

با استفاده از شأن نزول، از مفهوم آیه دانسته می شود که آنچه در مضمون عهدنامه آمده است، تنها شامل مردان می باشد. بنابراین مسأله استرداد مهاجرین، امری مسلم بوده است.

147- استغاثه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 5

5 - استغاثه و فریادخواهی مشرکان از خدایان خود

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

148- استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 6

6 - شرک و دوزخی بودن، مانع تأثیر استغفار مؤمنان برای مشرکان و دوزخیان

ما كان للنبي والذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين .. أنهم أصحاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 7، 12

7 - جواز استغفار مؤمن برای مشرک، در صورت امیدواری به هدایت وی

ما كان استغفار .. فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه

12 - ممنوعیت استغفار برای مشرکان و لزوم برائت از آنان، حکمی مشترک در ادیان آسمانی

ما كان للنبي .. أن يستغفروا للمشركين ... و ما كان استغفار أبرهيم ... أنه عدو ل

از اینکه خداوند، به موضوع استغفار حضرت ابراهیم (ع) برای آزر، به عنوان تنها موردی که می تواند در ذهن مسلمانان ایجاد تردید کند پرداخت و از راز آن پرده برداشت نشان می دهد که مسأله ممنوعیت استغفار برای اهل شرک، مشترک همه ادیان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- ابراهیم (ع) استغفار برای برخی از مشرکان را مجاز می دانست .

سأستغفر لک ربّی

ص: 63

149- استغفار مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 6

6 - گستردگی رحمت و آمرزش خداوند ، زمینه پذیرش توبه و استغفار کافران و مشرکان

افلا یتوبون . . . و الله غفور رحیم

150- استقامت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 7

7 - اعلام قدرت بی انت های خداوند به مشرکان صدر اسلام و تذکر به بیهوده بودن مقاومت در برابر او

و اعلموا انکم غیر معجزی الله

«عجز» مقابل «قدرت» و «اعجاز» (مصدر معجزین) به معنای ناتوان کردن و به زانو درآوردن است. هشدار به مشرکان نسبت به ناتوانیشان در به زانو درآوردن خدا، اعلام قدرت بی انتهای خداوند و بی نتیجه بودن مقاومت در برابر اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 10

10 - اعلام قدرت بی انت های خداوند به عموم مشرکان صدر اسلام و هشدار به بی نتیجه بودن مقاومت در برابر او

و إن تولیتم فاعلموا انکم غیر معجزی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 2

2 - ایستادگی و مقاومت شدید مشرکان در برابر دعوت و هدایت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن کاد لیضلننا عن ءالہتنا لولا أن صبرنا علیہا

151- استکبار مشرکان

8 - استکبار و سخت دلی یهودیان و مشرکان موجب تأثرناپذیری آنان از قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ترى أعينهم تفيض من الدمع

بیان واکنش خاضعانه مسیحیان در برابر قرآن پس از توصیف آنان به فروتنی در آیه پیش گویای این است که دو گروه دیگر (یهودیان و مشرکان) به دلیل گردنفرازی و استکبار در برابر حق، از پذیرش قرآن سرباز زدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 9

9- توبیخ مشرکان و کافران از سوی خدا ، به خاطر استکبارشان در برابر قرآن

قل أرءیتم إن کان من عند اللّٰه و کفرتم به . . . و استکبرتم

152- استکبار مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 10

10- موضع تکبر آمیز و مستکبرانه مشرکان مکه در برابر قرآن

و استکبرتم

153- استمداد اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 5

5 - نصرت طلبی مشرکان در روز رستاخیز از معبودهایشان

فدعوهم فلم یستجیبوا لهم

154- استمداد مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 5

5 - مشرکان نیز در مخاطرات سخت زندگی، فروتنانه و پنهانی از خداوند یگانه استمداد می طلبند.

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

خطاب آیه متوجه مشرکان است و صحت احتجاج متوقف بر آن است که چنین حالتی برای آنان نیز در شرایط سخت پدیدار گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- مشرکان به هنگام نزول عذاب های الهی ، از بت ها و خدایان دروغین استمداد می کنند و برای رفع آن ، از آنها یاری می جویند .

ص: 65

فما أغنت عنهم آلهتهم التي يدعون من دون الله من شيء لما جاء أمر ربك

مراد از «أمر ربك» عذاب الهی است. اغناء (مصدر اغنت) به معنای کفایت کردن و برطرف ساختن است. «من شيء» مفعول برای «ما أغنت» می باشد و مقصود از آن عذاب است. بنابراین «فما أغنت عنهم آلهتهم ... من شيء»؛ یعنی، خدایانشان آنان را کفایت نکردند و حتی مقدار اندکی از عذاب را از ایشان، برطرف نساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 2

2- مشركان ، در قیامت ، به پندار توان مندی معبودان شان بر یاری آنان ، عجولانه ، از آنان استمداد خواهند کرد .

و یوم یقول نادوا .. فدعوهم

«فای تعقیب» در «فدعوهم» بر بی درنگ بودن کار آنان دلالت می کند. کاربرد فعل ماضی، برای کاری که در قیامت انجام می گیرد (دعوهم) نشانه آن است که - به مجرد فرصت یافتن مشركان - باید استمداد را انجام یافته تلقی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 3

3 - فراخواندن مشركان از سوی خداوند ، برای یاری خواستن از معبودهایشان در قیامت .

وقیل ادعوا شركاءکم

155- استمداد مشركان دوران ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 72 - 5

5 - روی آوری مشركان عصر ابراهیم (ع) به بت ها ، برای ابراز درخواست ها و حلّ مشکلات خویش

قال هل یسمعونکم إذ تدعون

156- استهزاهای مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 9

9 - استهزای یهود و مشرکان به آیات الهی و شرکت منافقان در جمع آنان

إذا سمعتم آيات الله يكفر بها ويستهزأ بها فلا تقعدوا معهم

ابن عباس در شأن نزول آیه گفته است: منافقان، در مجالسی که از سوی یهود ترتیب می یافت و قرآن مورد تمسخر قرار می گرفت، شرکت می کردند و سدی گفته است: مشرکان آنگاه که با مسلمانان در یک مجلس می نشستند، قرآن را استهزا می کردند و به رسول خدا(صلی الله علیه و آله) دشنام می دادند.

مجمع البيان، ذیل آیه؛ الدرالمثور، ج 2، ص 235.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 48 - 4

4 - مشرکان، با تمسخر و استهزا، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان خواستار تعیین زمان وقوع عذاب استیصال و تسریع در آن بودند.

و يقولون متى هذا الوعد إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 1,4,6

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) تحت حمایت ویژه خداوند در برابر استهزا، آزار و اذیت مشرکان و دشمنان

إنا كفینك المستهزءین

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نیمه نخست رسالت (دوران مکه) مورد تمسخر مشرکان و مواجهه با مخالفت ها و آزار شدید روحی آنان بود.

و أعرض عن المشركین. إنا كفینك المستهزءین

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به دشمنی، آزار روحی و تمسخر مشرکان و کافران در صورت علنی و آشکارا نمودن دعوت خویش، نگران بود.

فاصدع بما تؤمر . . . إنا كفینك المستهزءین

جمله «إنا كفیناك المستهزءین» احتمال دارد پاسخی باشد در برابر نگرانیهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) که ممکن بود پس از فرمان آشکار کردن دعوت خود و اعراض از مشرکان (فاصدع بما تؤمر . . . و أعرض عن المشركین) بروز کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 1,2,3,4

1- خداوند آگاهی خود را از دلتنگی و اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از تبلیغات سوء و استهزا های مشرکان، به آن حضرت اعلان فرمود.

إنا كفینك المستهزءین . . . ولقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

و استهزاهای مشرکان، به آن حضرت اعلان فرمود.

2- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده مشرکان

المستهزءین . . . فسوف يعلمون . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

آزار دهنده مشرکان

3- تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده، حربه همیشگی مشرکان و کافران علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

فعل مضارع «يقولون» بر استمرار و همیشگی بودن گفتار و تبلیغات مشرکان و دشمنان دلالت دارد.

4- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده مشرکان و دشمنان اسلام، اندوهگین و آزرده بود.

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 5

ص: 67

5- مشرکان ، انبیا را مورد استهزا و تمسخر قرار می دادند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که سخن مشرکان (لو شاء الله ما عبدنا من دونه) از روی اعتقاد و ایمان نباشد؛ چه اینکه در صورت عقیده به خدا و ربوبیت او مشرک نبودند؛ بلکه از روی استهزا و تمسخر آن را گفته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 9

9- مسلمانان صدراسلام ، همواره مورد ریشخند و مضحکه سران شرک و کفر

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرِيًّا .. و كُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 41 - 3, 1

1 - مشرکان ، همواره به هنگام مشاهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) او را به مسخره می گرفتند .

و إذا رأوك إن يتخذونك إلا هزواً

3 - تمسخر و تحقیر ، شیوه دایمی مشرکان برای مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا رأوك إن يتخذونك إلا هزواً أهذا الذي بعث الله رسولا

برداشت فوق، با توجه به وجود ادات حصر، استثنا، شرط و جزا در آیه شریفه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 12 - 3, 4

3 - مشرکان - به رغم مشاهده عظمت آفرینش و آیات الهی در طبیعت - تعالیم قرآن (معاد و احیای مجدد انسان ها و توحید ربوبی و ..) را به تمسخر می گرفتند .

إنّ إلهكم لوحيد .. فاستفتهم أهم أشدّ خلقاً... بل عجبت و يسخرون

4 - تمسخر و استهزا ، از شیوه های برخورد مشرکان با تعالیم قرآن و پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

از مضارع آمدن فعل «یسخرون» - که دلالت بر استمرار کار تمسخر دارد - ، می توان برداشت یاد شده را استفاده کرد. گفتنی است که تکرار این فعل در دو آیه بعد (و إذا رأوا آیه ... یستسخرون) مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 16 - 5

5 - اعتقاد به معاد و حیات دوباره انسان ها پس از متلاشی شدن جسم آدمی ، عقیده ای مسخره آمیز و سحرگونه در نظر مشرکان

و إذا رأوا آیه یستسخرون . وقالوا إن هذا إلا سحر مبین . أءذا متنا و کنا تراب

برداشت یاد شده با توجه به ارتباط این آیه و آیات گذشته است که در آنها، از تمسخر مشرکان نسبت به مسأله معاد و سحر آمیز بودن چنین تعالیمی سخن به میان رفته است. سخن مشرکان در آیه شریفه، در واقع بیان سحر و مسخره آمیز بودن این تعالیم است.

ص: 68

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 7

7 - عذاب قیامت ، همواره مورد انکار و استهزای مشرکان و ستمگران است .

و حاق بهم ما کانوا به یستهزءون

طبق نظر مفسران آنچه مورد استهزا قرار می گرفت، قیامت و عذاب آن روز بود. گفتنی است آمدن فعل «کانوا» و کاربرد «یستهزءون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 56 - 8

8 - تمسخر ، از شیوه های مبارزاتی کافران و مشرکان با تعالیم آسمانی (قرآن)

یحسرتی علی ما فرطت . . . و إن كنت لمن السخرین

آمدن کلمه «الساخرین» به صورت صفت (در قالب اسم فاعل) گویای این نکته است که به تمسخر گرفتن تعالیم قرآن، به صورت مقطعی و موردی نبود؛ بلکه دائمی و مکرر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 7 - 4

4 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر تمسخر و استهزای مشرکان

و کم أرسلنا . . . و ما یأتیهم من نبیّ إلاّ کانوا به یستهزءون

خداوند با بیان شیوه همیشگی کافران در برابر انبیا، در حقیقت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را مورد تفقید و دلجویی قرار داد تا آن حضرت از مخالفت و حرکت های تمسخرآمیز منکران رسالت، نگران نباشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 2

2 - تأکید قرآن بر بندگی و عبودیت عیسی (ع) در برابر خداوند ، مورد تمسخر و استهزای مشرکان

و لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مِثْلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مراد از «لَمَّا ضَرَبَ ابْنَ مَرْيَمَ مَثَلًا» تکیه قرآن بر بندگی عیسی باشد؛ به قرینه این که در آیات بعد (إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ) بر این مسأله تکیه شده است.

157- استهزاهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 1 - 4

4- مشرکان صدر اسلام از سر عناد و از روی استهزا، خواهان تحقق زودرس وعده های الهی (عذاب، غلبه اسلام و قیامت) بودند.

ص: 69

أتی أمر الله فلا تستعجلوه

محتمل است مخاطب «لا تستعجلوه» مشرکانی باشد که خواهان تحقق وعده های الهی بودند، و از آن جایی که معمولاً کسی خواهان پیروزی دشمن و شکست و خذلان خویش نیست، می توان گفت: تعجیل مشرکان برای آمدن عذاب، از سر عناد و تمسخر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 14 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام، هر معجزه ملموس و روشنی را به شدت مورد استهزا قرار داده و ایمان نمی آوردند.

و إذا رآوا آیه یستسخرون

مقصود از «آیه» معجزه است و متهم کردن آن به سحر از سوی مشرکان (در آیه بعد) مؤید همین مطلب است. گفتنی است «یستسخرون» به معنای «یستسخرون» است و آمدن آن با «سین» و «تا» برای مبالغه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 18 - 1

1 - درخواست تمسخرآمیز مشرکان عصر بعثت، نسبت به برپایی هر چه زودتر قیامت

یستعجل بها الذین لایؤمنون بها

درخواست برپایی قیامت از سوی کسانی که مؤمن به آن نیستند، نشانگر استهزاآمیز بودن خواسته آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 81 - 6,2

2 - شرک پیشگان صدر اسلام، پیام وحی (قرآن) را جدی نگرفته و با آن برخوردی استهزاآمیز داشتند.

أفبهذا الحدیث أنتم مدهنون

6 - نکوهش مشرکان صدر اسلام از سوی خداوند، به خاطر بی اعتنایی آنان نسبت به قرآن، جدی نگرفتن رهنمود های آن و برخورد استهزاآمیز با آن

أفبهذا الحدیث أنتم مدهنون

استفهام در «أفبهذا الحدیث» توبیخی است.

2- صبر در برابر موضع گیری های تکذیب گرانه و استهزا آمیز شرک پیشگان صدر اسلام ، توصیه خداوند به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

سأل سائل بعذاب واقع .. فاصبر صبراً جميلاً

توصیه به صبر - پس از بیان بعضی از گفته ها و درخواست های کافران - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

158- استهزاهای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 1، 2

1- کافران و مشرکان مکه، به هنگام رو به رو شدن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را مورد تمسخر و استهزا قرار می دادند.

و إذا رءاك الذين كفروا إن يتخذونك إلهزواً

2- تمسخر و استهزا، تنها شیوه برخورد مشرکان و کافران مکه با شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

و إذا رءاك الذين كفروا إن يتخذونك إلهزواً

حرف نفی «إن» و حرف استثنا «إلا» پس از آن - که بر قصر دلالت می کند - و نیز آمدن «هزواً» به صورت مصدر، همگی بیانگر استمرار و شدت در کار استهزا و تمسخر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 4

4 - مشرکان مکه، با درخواست تحقق معجزه از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدد تمسخر او بودند.

و قالوا لولا أنزل عليه

تعبیر «و قالوا لولا أنزل عليه آیات من ربّه» به جای «لولا یأتینا» و یا «لولا أنزل علینا»، می تواند برای استهزا و مسخره کردن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 3

3 - موضع گیری استهزاآمیز مشرکان مکه، نسبت به بیان قرآن درباره تولد و زندگی عیسی بن مریم (ع)

و لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مِثْلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ

«صدید» (مصدر «یصدّون») به معنای خندیدن و فریاد کشیدن و سر و صدا راه انداختن است. این امور معمولاً به هنگام استهزا، تحقق پیدا می کند.

159- استهزای اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 5

5 - استهزا شدن ، از عذاب های روحی مشرکان و منکران معاد در عرصه قیامت

فاهدوهم إلى صراط الجحيم

به کار رفتن واژه «هدایت» - که برای راهنمایی به امر خیر و مرغوب است - درباره راندن به دوزخ، از باب تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 25 - 2

ص: 71

2- سرزنش و استهزا، از عذاب های روحی منکران معاد و مشرکان در موقف و بر سر راه دوزخ

ما لکم لاتناصرون

برداشت یاد شده از «ما»ی استفهامیه در «ما لکم» - که درصدد توییخ و تهکم است - به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 12

12 - مشرکان در قیامت مورد سخره و تحقیر الهی قرار می گیرند .

و یوم ینادیهم این شرکاءى

لحن آیه و نحوه خطاب در آن («این شرکائی» و «ینادیهم») می تواند مفید برداشت بالا باشد.

160- استهزای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 7

7 - قیامت، روز استهزای مشرکان و نمایاندن ناتوانی و بطلان خدایان دروغین آنهاست.

و یوم نحشرهم جمیعا ثم نقول للذین اشرکوا این شرکاؤکم الذین کنتم ترعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 66 - 4

4 - قریش و مشرکان از سر استهزا، خواهان عملی شدن عذاب موعود بر خود به دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند.

و کذب به قومک .. قل لست علیکم بوکیل

چنانچه مرجع ضمیر «به» در «کذب به» عذاب باشد، جمله «قل ..» گویا پاسخی است به سؤال ضمنی مشرکان مبنی بر این که اگر عذاب واقع شدنی است باید پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن را عملی سازد. بنابراین جمله «قل لست ...» قرینه ای است بر مطرح شدن سؤال از ناحیه مشرکان.

161- اسلام مشرکان

9- جدایی کافران اهل کتاب و مشرکان از حرکت اسلام گرایانه دیگر هم کیشان خود، پس از اتمام حجت بر آنان بود.

و ما تفرّق الذین أُوتوا الکتب إلاّ من بعد ما جاءتهم البیّنه

در برداشت یاد شده «الذین أُوتوا الکتب» همان «الذین کفروا» در آیه اول، دانسته شده است؛ با این فرض که مراد از آنان، کسانی اند که پس از ظهور اسلام، به آن کافر شدند.

ص: 72

162- اسلام مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 106 - 9

9- عن ابی جعفر (ع) فی قول اللّٰه عز و جل : « و آخرون مرجون لامر اللّٰه » قال : قوم كانوا مشرکین فقتلوا مثل حمزه و جعفر و اشباههما من المؤمنین ، ثم انهم دخلوا فی الاسلام فوحدوا اللّٰه و ترکوا الشکر و لم يعرفوا الايمان بقلوبهم فیکونوا من المؤمنین فتجب لهم الجنة و لم یكونوا علی جحودهم فیکفروا فتجب لهم النار ، فهم علی تلك الحال اما یعذبهم و اما یتوب علیهم ؛

از امام باقر (ع) درباره سخن خدای عز و جل که می فرماید: «و گروهی دیگر به امر خدا واگذار شده اند» روایت شده: آنان گروهی از مشرکانند که افرادی مثل حمزه و جعفر و امثال آن دو از مؤمنان را کشتند؛ سپس داخل اسلام شدند؛ پس خدا را به یگانگی خواندند و شرک را ترک کردند؛ ولی ایمان قلبی نداشتند تا از مؤمنان باشند و بهشت برای آنان لازم آید و انکار قلبی نبودند تا کافر محسوب شوند و آتش برای آنان لازم آید، پس آنان که در این حال بودند یا خداوند عذابشان می کند یا آنها را می آمرزد».

163- اصحاب کهف و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 16 - 3

3- اصحاب کهف ، جهت رهایی از مشرکان ، غاری را برای جای گرفتن برگزیدند .

فأووا إلى الكهف

جای گرفتن اصحاب کهف در غار، ظاهراً، به جهت مخفی ماندن از دید مأموران و تعقیب کنندگان بوده است.

164- اصرار بر کفر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 1

1 - خداوند ، مشرکان و کفرپیشگان را به خاطر پافشاری بر کفر و ناباوری به قرآن ، ملامت و سرزنش فرمود .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالنن

165- اصرار مشرکان بر گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- رویکرد تمام عیار به دین خدا و مشغول نکردن خود به مشرکان هواپرستی که بر گمراهی خود پا می فشارند ، لازم است .

بل اتبع الذین ظلموا .. فأقم وجهک للذین

«فا» در «فأقم» فصیحه و نتیجه گیری از جمله محذوف است؛ یعنی : «حال که روشن شد که مشرکان، به دلیل هواپرستی شان، به خدا شرک میورزند و هدایت ناپذیرند، تو، به آنان توجه نکن و تنها، به دین خدا متوجه باش .» .

166- اضطراب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 74 - 3

3- مشرکان حق ناپذیر و ستیزه جو ، از سرِ ناچاری و اضطراب به انکار عبادت کردن معبود های ادعایی خویش می پردازند .

بل لم تکن ندعوا من قبل شیئاً

167- اطاعت از رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 12، 7، 3، 2

2- اظهار پشیمانی مشرکان پیرو در صحنه قیامت ، از دوستی با سران شرک و اطاعت از ایشان در دنیا

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کره فنتبراً منهم

3- ندامت مشرکان پیرو در قیامت از شرکورزی و پشیمانی آنان از اطاعت سران ، ثمری نداشته و موجب نجات آنان نخواهد شد .

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کره فنتبراً منهم

چنانچه ندامت از شرک و .. در قیامت برای نجاتشان مؤثر می بود، مشرکان آرزوی بازگشت به دنیا را نمی کردند.

7- قیامت صحنه حسرت و اندوه مشرکان پیرو ، از شرکورزی و پیروی از سران شرک

کذلک یربهم الله أعملهم حسرت علیهم

12 - شرکورزی ، محبت به سران شرک و پیروی از آنان ، عمل های حسرت آفرین و اندوهبار در سرای آخرت برای مشرکان پیرو

کذلک یربهم الله أعملهم حسرت علیهم

9- شیطان ، وادار کننده انسان ها به شرک و شرک و ترغیب کننده آنها به دوستی با سران شرک و پیروی از آنان *

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً .. . إنما يأمرکم بالسوء و الفحشاء

از مصداقهای مورد نظر برای «سوء» و «فحشاء» به قرینه آیات قبل، شرک و شرک و .. . است.

168- اطاعت از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 15 - 10

10 - باید از کسانی پیروی کرد که به سوی خدا حرکت می کنند .

جهداک علی أن تشرک بی ... فلا تطعهما ... و اتبع سبیل من أناب إلىّ

169- اطمینان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 2

2 - احساس اطمینان مشرکان صدر اسلام نسبت به پیروزی جمع متحد خویش بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

أم یقولون نحن جمیع منتصر

170- اظهار بی گناهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 28 - 1

1 - تلاش مشرکان فریب خورده برای تبرئه خویش از هرگونه نقش داشتن در امر گمراهی خود

قالوا إنکم کنتم تأتوننا

171- اعتراض اخروی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 4

4 - نازل نشدن قرآن موجب اعتراض گمراهان و مشرکان در قیامت به سبب نداشتن کتاب آسمانی و دور ماندن از هدایت‌های الهی

أو تقولوا لو أنا أنزل علينا الكتب لکنا أهدى منهم

172- اعتراض مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 67 - 4

ص: 75

4- مراسم قربانی مسلمانان، مورد اعتراض ستیزه جویانه مشرکان صدراسلام

لکل أمّه جعلنا منسگًا هم ناسکوه فلاینزعنک فی الأمر

«نزع» (مصدر «ینزعون») به معنای مخاصمه و ستیزه جویی است. ضمیر فاعل در «لاینازعنک» به مشرکان بازمی گردد و «ال» در «فی الأمر»، عوض از مضاف الیه و به تقدیر «فی أمر المنسک» می باشد؛ یعنی، مشرکان در مسأله قربانی، نباید با تو به ستیزه جویی برخیزند.

173- اعراض از توطئه های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 2

2- هشدار الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای برحذر بودن از وسوسه ها و توطئه های مشرکان جهت لغزش آن حضرت

و إن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک

174- اعراض از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 106 - 9

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به رویگردانی از مشرکان و اهمیت ندادن به اتهامات آنان است.

و أعرض عن المشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 94 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اعراض و بی اعتنایی نسبت به اذیت، آزار و کارشکنی مشرکان و دشمنان و پایداری در دعوت خویش مأمور شد.

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشرکین

مراد از «اعراض از مشرکان» کناره گیری دز آنان نیست، چون با فراز نخست آیه (فاصدع بما تؤمر) - که فرمان به اظهار علنی دعوت می دهد - سازگار نیست؛ بلکه چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه مورد آزار و کارشکنی بسیار دشمنان و مشرکان بودند، مقصود همان است که در برداشت فوق آمده است. گفتنی است آیه بعد (إنا کفیناک المستهزءین) نیز مؤید این حقیقت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور وانهادن شرک پیشگان متعصب در غرقاب جهل و گمراهی شان

فذرهم فی غمرتهم حتی حین

ص: 76

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 30 - 2

2 - رویکرد تمام عیار به دین خدا و مشغول نکردن خود به مشرکان هواپرستی که بر گمراهی خود پا می فشارند ، لازم است .

بل اتبع الذین ظلموا .. فاقم وجهک للدين

«فا» در «فأقم» فصیحه و نتیجه گیری از جمله محذوف است؛ یعنی : «حال که روشن شد که مشرکان، به دلیل هواپرستی شان، به خدا شرک میورزند و هدایت ناپذیرند، تو، به آنان توجه نکن و تنها، به دین خدا متوجه باش .» .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 1

1 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر وانهادن مشرکان حق ناپذیر در باتلاق فلسفه های پوچ و بازیگرانه خویش

فذرهم یخوضوا و یلعبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 1

1 - رهنمود خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در وانهادن مشرکان حق ناپذیر به حال خویش

فاصفح عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مکلف به اعراض از مشرکان دنیا محور و خداگریز

فأعرض عن من تولی عن ذکرنا و لم یرد إلا الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 30 - 7

7 - هدایت ناپذیری مشرکان خداگریز ، موجب فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در روی گردانی از تبلیغ و هدایت آنان

فأعرض عن من تولّى . . . إنّ ربّك هو أعلم

با توجه به این که جمله «إنّ ربّك . . .» تعلیل برای «فأعرض...» است، مطلب بالا استفاده می شود.

175- اعراض مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 18 - 6

6- مشرکان و منکران روز قیامت و کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، روی گردانان از دعوت الهی اند .

ص: 77

والذین لم یتجیبوا له

آیات گذشته شاهد بر این است که مقصود از «الذین لم یتجیبوا له» مشرکان و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ناباوران به قیامت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 6,8

6- مشرکان، به هنگام طرح وحدانیت پروردگار از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اساس آیات قرآن، با نفرت بسیار از آن حضرت روی برمی گرداندند.

و إذا ذکرت ربک فی القرآن وحده ولّوا علی أذبرهم نفورًا

8- گریزان بودن مشرکان از توحید، نمونه ای است از عدم تأمل و تعمق آنان در آیات قرآن

و جعلنا علی قلوبهم أکنه أن یفقهوه . . . و إذا ذکرت ربک فی القرآن وحده ولّوا عل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 39 - 5

5- ذهن خرافه پرست مشرکان، بدون تمایل به کلام ناب و بی خرافه وحی *

أم له البنت و لکم البنون

با توجه به این که آیات شریفه، در مقام تأیید و تحکیم رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؛ بیان اعتقاد خرافی کافران در آیه بالا، می تواند اشاره به یکی از عوامل عمده سرپیچی کافران از پذیرش رسالت (خرافه پرستی آنان) داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 9

9- جدایی کافران اهل کتاب و مشرکان از حرکت اسلام گرایانه دیگر هم کیشان خود، پس از اتمام حجت بر آنان بود.

و ما تفرّق الذین أوتوا الکتب إلا من بعد ما جاءتهم البینه

در برداشت یاد شده «الذین أوتوا الکتب» همان «الذین کفروا» در آیه اول، دانسته شده است؛ با این فرض که مراد از آنان، کسانی اند که پس از ظهور اسلام، به آن کافر شدند.

176- اعراض مشرکان مکہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 14 - 1

1- تویخ مشرکان مکہ از سوی خداوند، به خاطر روی گردانی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، به رغم دلایل آشکار آن حضرت

و قد جاءهم رسول مبين . ثم تولّوا عنه وقالوا معلّم مجنون

ص: 78

177- اعلام بخل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 100 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار متذکر شدن و به رخ کشیدن خصلت بخل مشرکان به آنان

قل لو أنتم تملكون خزائن رحمة ربی إذا لمسکتکم خشیه الإنفاق

این برداشت، مبتنی بر این است که مخاطبان آیه، با توجه به آیات قبل، کافران باشند.

178- اعلام تبری از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 216 - 1

1 - فرمان خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اظهار بیزاری از رفتار شرک آمیز خویشاوندان خود در صورت امتناع از ایمان آوردن

و أنذر عشیرتک.. .. فإن عصوک فقل إتی بریء مما تعملون

ضمیر فاعل در «عصوک» به «عشیره» باز می گردد.

179- اعلام فسخ معاهده با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 1 - 3

3 - دستور خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر ابلاغ الغای پیمان عدم تعرض، به مشرکان معاهد

براءه من اللّٰه ورسوله إلی الذین عهدتم

180- اغواپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 31 - 6

6 - شرک ورزیدن به خدای یگانه، فرو افتادن از اوج کمالات انسانی و تبدیل شدن به طعمه شیطان و گرفتار گشتن در دام او است.

و من یشرك بالله فكأنما خرّ من السماء فتخطفه الطير

ص: 79

181- افتراهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 116 - 2

2 - داشتن زاده و اختیار کردن فرزند، از نسبت های ناروای یهود، نصارا و مشرکان به خداوند

و قالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

مراد از ضمیر در «قالوا» - به قرینه آیه 113 - یهود، نصارا و مشرکان است. یهود «عزیر» و نصارا «مسیح(ع)» را فرزند خدا می پنداشتند و مشرکان نیز فرشتگان را فرزند او می شمردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 138 - 7

7 - وعده الهی به کیفر مشرکان به سبب افتراهای آنان به خدا (ممنوعیت خوردن برخی از چهارپایان و محصولات، سوار نشدن بر برخی از چهارپایان، نبردن نام خدا به هنگام ذبح)

سیجز یهم بما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 48 - 2

2 - مشرکان وعده عذاب استیصال را، به دلیل نامعلوم بودن زمان وقوع آن، دروغ و ادعای بی اساس پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان می پنداشتند.

و یقولون متی هذا الوعد ان کنتم صدقین

با توجه به اینکه استفهام در جمله «متی هذا الوعد» برای ریشخند و استهزاست، برداشت فوق از آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 68 - 10

10 - مشرکان بدون توجه به درستی و نادرستی مدعای خویش (فرزندگزینی خدا)، آن را به خدا نسبت می دادند.

قالوا اتخذ الله ولداً .. أتقولون علی الله ما لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 13

13- افترا بستن به خدا (مبنی بر شریک داشتن خداوند در امر روزی) کار دائمی معتقدان به شرک ربوبی

بربهم یشرکون . . . و یجعلون لما لایعلمون نصیباً ممّا رزقنهم . . . کنتم تقفرون

احتمال دارد مراد از «تقفرون» همان نکته ای باشد که در آیه آمده است و آن دخالت دادن و سهیم دانستن معبودها و یا اسباب و عوامل در امر روزی دهی و یا نجات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 6

ص: 80

6- انتساب دخترانی به خداوند از سوی مشرکان ، افترا و دروغی ساختگی است .

و يجعلون لله البنت سبحنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 10، 6

6- مشرکان علی رغم استناد امر ناخوشایند به خداوند ، مدعی عاقبتی نیکو برای خود بودند .

و يجعلون لله ما يكرهون و تصف ألسنتهم الكذب أن لهم الحسنى

10- مشرکان ، در برابر اسناد امور ناروا به خداوند ، برای خود برترین ها را قائل بودند .

و يجعلون لله ما يكرهون . . . أن لهم الحسنى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 63 - 10

10- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر تبلیغات سوء و افترا های مشرکان

و يجعلون لله البنت . . . و يجعلون لله ما يكرهون ... تالله لقد أرسلنا إلى أمم من

التفات از غیبت به خطاب در آیاتی که دارای سیاق واحدی اند، احتمال دارد برای بیان مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 87 - 3

3- دست نیافتن مشرکان در قیامت به بافته های دروغین خویش درباره شریک داشتن خداوند

و ضلّ عنهم ما كانوا يفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 89 - 2

2- پندار فرزندگزینی خداوند ، ساخته و پرداخته خیال مشرکان بود .

لقد جنتم شيئاً إداً

فعل «جنتم» خطاب به مشرکان است؛ یعنی، فرزندگرفتن خداوند، سخنی است که شما آن را آورده اید؛ نه این که ریشه و اصلی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 96 - 5

5 - نسبت های ناروای مشرکان ، به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

نحن أعلم بما یصفون

مراد از «ما یصفون» - به قرینه «سینه» - چیزهای ناروایی است که مشرکان به خدا (از قبیل فرزند و همتا داشتن) و به پیامبر (از قبیل جنون) نسبت می دادند.

ص: 81

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 3 - 2

2 - مشرکان ، قرآن را ساخته و پرداخته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می دانستند .

أم یقولون افتریه

«فری» ریشه «افترا» به آن دروغی گفته می شود که خود شخص آن را بسازد (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 180 - 5

5 - نسبت های مشرکان به خداوند و توصیف های آنان از او ، ناسازگار با مقام عزت او است .

سبحن ربّ العزّه عمّا یصفون

یادآوری وصف «عزت» برای خداوند، در وقت تنزیه او از توصیف ها و نسبت های مشرکان، می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 7

7- کفرورزی و نسبت های ناروای مشرکان به ساحت وحی و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد علم و آگاهی خداوند

قل . . . هو أعلم بما تفیضون فیه

182- افتراهای مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 1

1- مشرکان دوران جاهلیت ، چیزهایی را به خداوند نسبت می دادند که برای خود ، خوش نداشتند .

و یجعلون لله ما یکرھون

مراد از «یجعلون» (قرار می دهند) به قرینه آیات قبل (و یجعلون لله البنات) اسناد دادن و متصف کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- فرزندگزینی، از نسبت های ناروای شرک پیشگان عصر بعثت، به خداوند

وقالوا اتخذ الرحمن ولداً

فعل «اتخذ» گویای آن است که گویندگان این سخن، معتقد بودند: خداوند یکی از موجودات را به فرزندى برگزیده است؛ نه آن که فرزندى از او متولد شده باشد.

ص: 82

183- افتراهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 7

7 - شرک پیشگان عصر بعثت ، قرآن را ساخته ذهن پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته و آن حضرت را فردی مفتری (کسی که بر خدا دروغ می بندد) می خواندند .

قال الذین لا یرجون لقاءنا ات بقراءان غیر هذا أو بدله . . . قل ... فمن أظلم ممن ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 37 - 7

7 - شباهت و همگونی قرآن با کتاب های آسمانی پیشین (تورات ، انجیل و . . .) دستاویز مشرکان صدر اسلام برای زدن برچسب « ساختگی بودن » به آن

و ما کان هذا القراءان أن یفتري من دون الله و لكن تصدیق الذی بین یدیه و تفصیل الک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 38 - 1

1 - « ساختگی بودن » از برچسب های شرک پیشگان عصر بعثت به قرآن و در راستای مبارزه آنان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود .

و ما کان هذا القراءان أن یفتري . . . أم یقولون افتريه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 13 - 1

1- مشرکان عصر بعثت ، قرآن را دروغهایی ساخته و پرداخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم یقولون افتريه

«إفتراه» به معنای دروغ بافتن است. ضمیر فاعلی در «إفتراه» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی ، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم یقولون افتریه . . من کان یرید الحیوه الدنیا وزینتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

ص: 83

184- افتراهای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 61 - 6

6- مشرکان مکه ، علی رغم اسناد سخنان ناروا به خداوند ، مورد عقوبت دنیوی قرار نگرفتند و مهلت حیات پیدا کردند .

کنتم تقفرون . و يجعلون لله البنت ... و لو يؤاخذ الله الناس بظلمهم ما ترك علیها

185- افترای مشرکان به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 2

2 - مشرکان صدر اسلام تحریمها و بدعتهای ناروای خود را به خداوند نسبت می دادند.

قل هلم شهداءکم الذین یشهدون أن الله حرم هذا

186- افراط مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 5 - 2

2 - مخالفت سرسختانه و افراط گرانه مشرکان عصر بعثت ، با قرآن

أن کنتم قومًا مسرفین

187- افساد مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 50 - 6

6 - مشرکان ، مردمی تبهکار و مجرمند .

ماذا یستعجل منه المجرمون

188- افساد مشرکان مکه

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

1 - بقرہ - 2 - 191 - 8

ص: 84

8 - فتنه انگیزی مشرکان مکه علیه مسلمانان صدر اسلام

أخرجكم و الفتنه أشد من القتل

189- افشای توطئه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 103 - 1

1- إخبار و پرده برداری خداوند از توطئه های مخفیانه کافران و مشرکان علیه حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

و لقد نعلم أنهم يقولون إنما يعلمه بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 42 - 3

3- افشاگری خداوند ، در مورد اهداف خائنه و توطئه گرانه مشرکان علیه جان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

نترصب به ريب المنون . . . أم يريدون كيدًا

طبق گفته مفسران، ممکن است عبارت «یریدون . . .» نظر به توطئه «دارالندوه» داشته باشد.

190- افشای جهل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 11

11 - بر ملا شدن ضعف و ناتوانی معبود ها (اصنام) و جهل و نادانی پرستندگان آنها با ضرب المثل خداوند ، برای همگان

ضعف الطالب و المطلوب

«ضَعْفُ عَافِهِ» (مصدر «ضعف») به معنای ناتوان شدن است؛ یعنی، طالب و مطلوب هر دو ناتوان شدند. ظاهراً مقصود این است که با دلایل

قاطع و غیرقابل انکاری که ارائه شد، نه تنها ضعف و ناتوانی بت ها؛ بلکه جهل و نادانی پرستندگان آنها نیز بر همگان آشکار شد.

191- افشای خیانت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - افشاگری خداوند ، در مورد اهداف خائنانه و توطئه گرانه مشرکان علیه جان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

نترص به ریب المنون . . . أم یریدون کیداً

ص: 85

طبق گفته مفسران، ممکن است عبارت «یریدون . . .» نظر به توطئه «دارالندوه» داشته باشد.

192- افشای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 13

13 - افشای رفتار های فریبکارانه و کینه قلبی مشرکان صدر اسلام نسبت به مسلمانان از سوی خداوند

وإن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلاّ و لاذمه . . . و تأبى قلوبهم

آمدن فعلهای «یظهروا»، «یرقبوا» و «تأبى» به صورت فعل مضارع که دلالت بر حال و آینده می کند، می تواند حاکی از این حقیقت باشد که آیه در صدد افشای رازهای منافقان علیه مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 4 - 3

3- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از جلسات سرّی و گفتوگو های محرمانه مشرکان ستم پیشه آگاه ساخت .

أسرّوا النجوى . . . قال ربّی يعلم القول فى السماء

193- اقرار اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 6

6 - اعتراف مشرکان در قیامت به الوهیت و ربوبیت خداوند

والله ربنا ما كنا مشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 86 - 3، 4

3- مشرکان ، در قیامت به ربوبیت خدای یگانه ، اقرار می کنند .

قالوا ربّنا هؤلاء شركاؤنا

4- مشرکان ، در قیامت به گناه و خطا بودن شرک مستمر خویش اعتراف می کنند .

هؤلاء شركاؤنا الذين كُتِبَ عليهم من ذنوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 2

2- اقرار ذلایانه مشرکان در تنگنای دوزخ ، به ربوبیت و پروردگاری خداوند

ص: 86

قالوا ربنا غلبت .. قوماً ضالّین

«غلبه» (مصدر «غلبت») به معنای چیره شدن است. «شقوه» معادل «شقاوه» و در مقابل سعادت است. در این جا مراد از شقاوت، عوامل و اسباب آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 74 - 1

1 - اعتراف مشرکان حق ناپذیر و ستیزه جو ، به بی فایده بودن کامل عبادت غیر خدا و حاجت خواهی از معبود های ادعایی خویش

این ما کنتم تشرکون . من دون الله قالوا ضلّوا عنّا بل لم نکن ندعوا من قبل شیئاً

جمله «ضلّوا عنّا» (از نظر ما ناپدید شدند و آنان را گم کردیم) کنایه از بطلان و پوچی آیین شرک و بی اثر بودن معبودهای ادعایی در عرصه قیامت است. گفتنی است جمله «بل لم نکن ندعوا...» می تواند به معنای بی اثر بودن حاجت خواهی از معبودها باشد؛ زیرا چیزی که بی فایده است مانند این است که وجود ندارد. هم چنین می تواند گویای انکار عبادت معبودها باشد که از سرِ ناچاری و اضطراب به آنها متوسل شده باشند. احتمال نخست مؤید برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 13

13 - اعتراف مشرکان در قیامت ، به بطلان باورهایشان نسبت به معبود های خویش

و یوم ینادیهم این شرکاء قالوا اذنّ-ک ما منّا من شهید

194- اقرار مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 3

3- مشرکان علی رغم اعترافشان به اینکه قوام بخش امور بندگان خداوند است ، برای او شریک های متعددی برگزیده بودند .

أفمن هو قائم علی کل نفس بما کسبت و جعلوا لله شرکاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 1

1 - اعتراف مشرکان ، به تأثیر تلاش هدایت گرانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) تا مرز متزلزل شدن پایه های عقاید شرک آلودشان

إن کاد لیضلننا عن ءالہتنا لولا أن صبرنا علیہا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 6

6 - قرآن ، به اعتراف مشرکان بهانه جو کتاب هدایت است .

وقالوا إن نتبع الہدی معک

ص: 87

با توجه به آیات پیشین - که سخن در آنها تماماً در رابطه با قرآن بود - می توان گفت که مراد از «الهدی» قرآن است؛ یعنی، «إِنْ تَتَّبِعْ هَدَى الْقُرْآنِ مَعَكَ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 13

13 - مشرکان ، به بطلان عقیده شرک آلودشان ، اعتراف ضمنی دارند .

و لئن سألتهم من خلق السموت .. ليقولنَّ اللهَ قل الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 1

1 - اعتقاد و اعتراف مشرکان ، به خالقیت یگانه خداوند و پدید آمدن جهان آفرینش (آسمان ها ، زمین و ...) تنها به قدرت او

و لئن سألتهم من خلق السموت و الأرض ليقولنَّ اللهَ

195- اقرار مشرکان به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 20

20 - مشرکان به هنگام مرگ به کفر و واهی بودن باورهای خویش (پذیرش خدایان پوچ به جای خدای یگانه) شهادت خواهند داد.

و شهدوا على أنفسهم أنهم كانوا كافرين

196- اقرار مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 88 - 4

4- مشرکان عصر بعثت ، به رحمانیت خدا اعتراف داشتند .

وقالوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا

197- اقرار مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 15 - 3

3 - پی بردن مشرکان صدر اسلام به اعجاز و خارق العاده بودن قرآن کریم

ص: 88

وقالوا إن هذا إلا سحر مبين

سحر دانستن قرآن، اعتراف به اعجاز و خارق العاده بودن آن است؛ زیرا سحر، خود نوعی از کارهای خارق العاده است و مشرکان به ناچار و از سر لجاج و عناد، قرآن را به آن متهم کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 1

1 - اعتقاد و اقرار مشرکان عصرت بعثت ، به عزت و دانایی آفریدگار هستی

و لئن سألتهم... ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

198- اقرار مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 4

4 - اعتراف ناخودآگاه مشرکان مکه ، به تأثیر خارق العاده قرآن در مخاطبان خود

قالوا هذا سحر

اگر مشرکان مکه شاهد چنین تأثیری نبودند، دلیلی نداشت که آن را سحر معرفی کنند.

199- اقلیت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 7,9

7 - معدودی از مشرکان می دانستند که خداوند توان آوردن معجزه درخواستی آنان را دارد.

و لکن اکثرهم لا يعلمون

9 - اقلیتی از مشرکان به فلسفه نازل نشدن معجزات ویژه درخواستی خویش آگاه بودند.

وقالوا لولا نزل علیه آیه... و لکن اکثرهم لا يعلمون

200- اکثریت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 75 - 17

17- بیشتر مشرکان نسبت به حقیقت صفات خدا و قابل مقایسه نبودن مخلوقات با او، ناآگاهند .

بل أكثرهم لا يعلمون

ص: 89

برداشت فوق به خاطر این است که صدر آیه سخن از قابل مقایسه نبودن خلق با خدا بود و نفی علم (لایعلمون) نیز به همین زمینه نظر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 29 - 4

4 - بیشتر مشرکان ، وعده پیامبر (صلی الله علیه و آله) را درباره وقوع قیامت باور نداشتند .

ولكن أكثر الناس لا يعلمون . و يقولون متى هذا الوعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 41 - 7

7 - اخبار ملائکه در قیامت به این که بیشتر مشرکان ، به جن ایمان داشته اند .

و یوم یحشرهم . . . یقول للملائکه أهؤلاء إياکم كانوا یعبدون . قالوا ... بل كانوا

201- اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 1 - 8

8 - نقض شدن پیمان عدم تعرض ، از سوی اکثریت مشرکان صدر اسلام

الذین عاهدتم من المشرکین

مقصود از «الذین عاهدتم» - به دلیل آیات 4 و 7 - مشرکان معاهدی هستند که ملتزم به رعایت پیمانهای صلح نبودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 1

1 - نقض شدن پیمان عدم تعرض از سوی اکثریت مشرکان صدر اسلام

کیف یکون للمشرکین عهد

مراد از مشرکان در جمله «کیف یکون للمشرکین عهد» - به قرینه «إلا الذین عاهدتم عند المسجد الحرام» - مشرکان معاهدی هستند که

بر پیمان خود با مسلمانان پایبند نماندند. ذیل آیه بعد (و اکثرهم فاسقون) بیانگر نقض پیمان از سوی اکثریت آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 15

15 - اکثریت مشرکان صدر اسلام بر پیمان عدم تعرض خود با مسلمانان پایبند نمانده و آن را نقض کردند .

و اکثرهم فاسقون

ص: 90

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 83 - 3

3- بیشتر مشرکان صدراسلام، علاوه بر انکار عملی نعمت های الهی، به زبان نیز کفر میورزیدند.

يعرفون نعمت الله ثم ينكرونها و أكثرهم الكفرون

انکار و ناسپاسی نعمتهای الهی یا با زبان است و یا با عمل. جمله «ثم ينكرونها» می تواند گویای کفران عملی و جمله «و أكثرهم الكفرون» بیانگر ناسپاسی با زبان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 8

8 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری، در بیشتر مشرکان صدراسلام

إنّ في ذلك لآية و ما كان أكثرهم مؤمنين

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به قوم نوح بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 71 - 4

4 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان اندک او را در برابر مخالفت اکثریت کافران و مشرکان صدر اسلام، تسلی خاطر و دلداری داد.

و لقد ضلّ قبلهم أكثر الأولین

مفسران برآند که یادآوری گمراهی اکثریت امت های گذشته، در شرایطی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گروندگان اندک به آن حضرت در شرایط سخت مکه قرار داشتند و با مخالفت های بیشتر کافران و مشرکان رو به رو بودند، به منظور دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گروندگان به ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 19

19 - گرایش مشرکان صدراسلام به شرک، برخاسته از جهل و ناآگاهی اکثریت آنان بود.

بل أكثرهم لا يعلمون

202- اکثریت مشرکان مکہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 4

4- بیشتر مشرکان مکّه ، مردمانی حق نشنو و نابخرد

إذا رأوك إن يتخذونك .. أم تحسب أنّ أكثرهم يسمعون أو يعقلون

برداشت فوق، با توجه به نزول آیه شریفه در مکّه است؛ چرا که بیشتر مشرکان آن شهر در نیمه نخست بعثت دارای چنین خصلتی

ص: 91

بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 47 - 10

10 - اکثر مشرکان مکه ، کافر بوده و به آیات خدا ، ایمان نیاوردند .

و من هؤلاء من يؤمن به و ما يجحد بآيتنا إلا الكفرون

به قرینه «و من هؤلاء من يؤمن به»، «الكافرون»، اکثر مشرکان مکه را تشکیل می دهند.

203- اماکن امن مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 8

8 - اماکن سکونت (شهر ها ، روستا ها و . . .) مشرکان پیمان شکن صدر اسلام تنها مراکز امن اعلام شده از سوی خدا برای آنان

فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم . . . ثم أبلغه مأمنه

204- امتحان با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 6

6 - خداوند ، مسلمانان صدراسلام را ، به وسیله کارشکنی و دشمنی مشرکان و کافران در بوته آزمایش قرار داد .

و جعلنا بعضكم لبعض فتنة أتصبرون

از دیدگاه برخی از مفسران، چون آیه شریفه در مکه نازل گردیده است و مؤمنان در آن شهر بسیار مورد شکنجه و آزار قرار داشتند و نیز این آیه در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است، می توان گفت که مقصود از «بعضکم» مسلمانان اند.

205- امتحان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 2

2- تأخیر مجازات مشرکان و کافران ، وسیله فتنه و آزمایش آنان است .

إن أدرى أقریب . . . إن أدرى لعلّ فتنه لكم

ص: 92

206- امتحان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 1

1- آزمایش کافران و مشرکان حق ناپذیر صدر اسلام، فلسفه به تأخیر افتادن عذاب آنان و نامعلوم بودن زمان شکست آنها است.

وإن أدری لعلّهُ فتنة لکم

ضمیر «لعلّهُ» به نکته ای برمی گردد که از دو آیه قبل استفاده می شود. آن نکته، مسأله تأخیر عذاب کافران و مشرکان و یا نامعلوم بودن زمان شکست آنان و پیروزی مسلمین است.

207- امداد به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 43 - 3

3- معبود های مشرکان از یاری رساندن به خود ناتوان و از یاری خدا محروم اند.

لايستطيعون نصر أنفسهم ولا هم متّٰي أصحابون

«یصحبون» (از ریشه «صَحَبَ») به معنای «عاشَر» است و لازمه این معنا، نصرت و تأیید است؛ زیرا همنشین از دیگر همنشینان حمایت خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 8

8 - کافران و مشرکان، منکر ربوبیت مطلق خدا هستند و همواره در برابر آن ایستاده و در این راه پشتیبان یکدیگراند.

و یعبدون من دون الله . . . و کان الکافر علی ربّه ظهیرًا

«الف و لام» در کلمه «الکافر» برای استغراق است و این کلمه شامل تمامی کافران می شود. «ظهیر» (فعلیل به معنای فاعل) نیز به معنای معین و پشتیبان است. گفتنی است آمدن فعل «کان» در آغاز مبتدا و خبر، بیانگر استمرار خبر برای مبتدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 74 - 6

6 - حمایت و یاری شدن ، انگیزه و دلیل مشرکان و بت پرستان ، برای روی آوردن به آیین شرک و بت پرستی

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً لَعَلَّهُمْ يَنْصُرُونَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این اساس است که «لعلّ» در آیه شریفه برای تعلیل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 75 - 3، 1

1 - معبود های ادعایی مشرکان ، از هرگونه نصرت و یاری به آنان ناتوان اند .

لايستطيعون نصرهم

ص: 93

3 - معبود های ادعایی به روز رستاخیز ، در حالی که همچون سپاه آماده به خدمت برای مشرکان اند ، از هرگونه یاری رسانی به آنان ناتوان خواهند بود .

لایستطیعون نصرهم و هم لهم جند محضرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که ضمیر «هم» به معبودها و ضمیر «لهم» به مشرکان بازگردد و این جمله حال برای ضمیر غایبی در «لایستطیعون» باشد. بر این اساس، این ترکیب از باب مبالغه آمده است؛ زیرا متمرکز کردن تمامی نیروها در قالب یک سپاه آماده به خدمت و در عین حال ناتوان بودن از یاری رسانی، نشان دهنده اوج ناتوانی معبودها می باشد. گفتنی است بر اساس این نظر، آیه شریفه ناظر به روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 25 - 1

1 - ناتوانی مشرکان و هم فکران و معبود های آنان از یاری یکدیگر

احشروا الذین ظلموا و أزوجهم . . . ما لكم لاتناصرون

208- امدادهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 8

8 - کافران و مشرکان ، منکر ربوبیت مطلق خدا هستند و همواره در برابر آن ایستاده و در این راه پشتیبان یکدیگراند .

و یعبدون من دون الله . . . و کان الکافر علی ربّه ظهیراً

«الف و لام» در کلمه «الکافر» برای استغراق است و این کلمه شامل تمامی کافران می شود. «ظهیر» (فعلیل به معنای فاعل) نیز به معنای معین و پشتیبان است. گفتنی است آمدن فعل «کان» در آغاز مبتدا و خبر، بیانگر استمرار خبر برای مبتدا است.

209- امکانات دنیوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 3

3- تأخیر عذاب و کیفر مشرکان و کافران حق ناپذیر ، به خاطر بهره بردن ناچیز و موقتی آنان از متاع های دنیوی است .

إن أدری لعلّه . . . متع إلى حین

210- امکانات دنیوی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 94

10 - مشرکان بهانه جو و حق گریز صدر اسلام ، عناصری مرفه و برخوردار از موهبت های دنیوی

وقالوا إن نتبع الهدى معك .. کمن متّعنه متع الحیوه الدنیا

211- امکانات مادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 2

2 - برخورداری مشرکان و کافران از رفاه و در اختیار داشتن امکانات دنیوی ، نشان رستگاری آنان نیست .

لا یفلحون. متع فی الدنیا

جمله «متاع فی الدنیا» پاسخ از پرسش مقدر است ؛ یعنی ، بعد از اینکه خداوند درباره مشرکان افترازننده فرمود: «آنان رستگار نخواهند بود»، این سؤال پیدا می شود که: پس آن همه رفاه و برخورداری از امکانات دنیوی در زندگی آنان چه معنایی دارد؟ خداوند پاسخ داد: «متاع فی الدنیا ..».

212- امکانات مادی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 4

4- برخی از مردم کافر و مشرک در عصر ظهور اسلام ، از ثروت و امکانات چشمگیری برخوردار بودند .

لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجًا منهم

213- امکانات مادی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 5

5 - مشرکان مکه (قریش) ، اندازه یک دهم برخورداری ملت های پیشین را نداشته اند .

و ما بلغوا معشار ما ءاتینهم

«معشار» یک دهم چیزی را می گویند (مفردات راغب).

214- امکانات مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 95

1- قوم عاد ، برخوردار از قدرت و امکانات بس فزون تر از مشرکان مکه

و لقد مکنّ - هم فیما إن مکنّ - کم فیه

حرف «إن» نافیه است.

215- امنیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 11

11 - مشرکان می پنداشتند امنیت آنان با پرستش بتها و دیگر معبودها تأمین می گردد.

فأی الفریقین أحق بالأمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 13

13 - خداوند ، برای غیر موحدان نیز از نعمت امنیت دریغ نمیورزد .

فلیعبدوا .. وءامنهم من خوف

216- امیدواری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 8

8 - مشرکان، غوطهور در پندارهای بی اساس خویش و امیدوار به کمکهای خدایان دروغین در قیامت

أین شرکاؤکم الذین کنتم ترعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 4

4 - مشرکان و بت پرستان ، امیدوار به یاری رسانی معبود های خویش

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً لَعَلَّهُمْ يَنْصُرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 26 - 3

3 - مشرکان ، در امید واهی شفاعت فرشتگان از آنان *

و كم من ملك فى السموت لاتغنى شفعتهم شيئاً

ص: 96

برداشت یاد شده بدین احتمال است که ذکر این آیه - پس از یادکرد عقاید مشرکان - بدان جهت باشد که آنان، بت ها را تمثال فرشتگان دانسته و با پرستش بت ها، انتظار شفاعت را از فرشتگان داشته اند.

217- امیدواری معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 9

9- معبود های مشرکان ، خود ترسان از عذاب خدا و امیدوار به رحمت او هستند .

یرجون رحمته و یخافون عذابه

218- انتظار عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 179 - 3

3 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به صبر و انتظار در خصوص شکست کافران معاند و عذاب شدن آنان

و تولّ عنهم . . . و أبصر

توصیه به نظاره کردن بر احوال کافران معاند، پس از سفارش به بی اعتنایی به آنان (و تولّ عنهم) در حقیقت، توصیه به صبر و انتظار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) با اضطراب و نگرانی چشم به راه نزول عذاب از جانب خداوند بر مشرکان و کافران بود .

فإمّا نریّتک بعض الذی نعدهم أو نتوفّیتک فإلینا یرجعون

آیه شریفه، در مقام دلداری به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است و این، از وجود نوعی نگرانی و ناراحتی در آن حضرت حکایت می کند.

219- انتظارات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- مشرکان ، در انتظار نابودی شریعت پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مرگ وی بودند .

أفاین متّ فهم الخلدون

از لحن آیه استفاده می شود که مشرکان و مخالفان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در انتظار مرگ او و یا در صدد کشتن ایشان بودند;
چنان که

ص: 97

در برخی از سوره های مکی قرآن به این مسأله تصریح شده است (أم یقولون شاعر نتریص به ریب المنون).

3- مشرکان ، در انتظار نابودی شریعت پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مرگ وی بودند .

أفاین متّ فهم الخلدون

از لحن آیه استفاده می شود که مشرکان و مخالفان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در انتظار مرگ او و یا در صدد کشتن ایشان بودند؛ چنان که در برخی از سوره های مکی قرآن به این مسأله تصریح شده است (أم یقولون شاعر نتریص به ریب المنون).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 2

2 - مشرکان ، در انتظار شفاعت معبودان برگزیده خویش در پیشگاه خداوندند .

ولم یکن لهم من شرکائهم شفعا

نفی کردن شفاعت معبودان مشرکان، حاکی از این نکته است که مشرکان، چنین توقع و انتظاری داشته اند و گرنه نفی آن، چندان معنایی نداشت.

220- انتقاد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 2

2 - انتقاد جاهلانه مشرکان مکه به نزول وحی بر محمد (صلی الله علیه و آله) و نه فردی از اشراف

وقالوا لولا نزل هذا القرآن علی رجل من القریتین عظیم

221- انتقام از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 41 - 7

7 - انتقام از مشرکان و کافران ، سنت تخلف ناپذیر الهی است .

فإنا منهم منتقمون

222- انتقام از مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 16 - 5

5- جنگ بدر ، میدان انتقام الهی از مشرکان و ضربه ای سخت و شکننده بر جبهه شرک *

ص: 98

یوم نبطش البطشه الکبریٰ إنا منتقمون

طبق نظر مفسران، ممکن است این آیه نظر به جنگ بدر داشته باشد. این در صورتی است که عذاب ذکر شده در آیات پیشین را عذاب دنیوی بدانیم.

223- انتقام جویی مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 4

4- حس انتقام جویی، وادار کننده مشرکان پیرو به تبری از سران شرک، نه حق جویی و حقیقت طلبی

فنتبراً منهم کما تبرّءوا منا

جمله «کما تبرّءوا منا» (چون آنان از ما بیزارى کردند و یا همان گونه که آنان از ما بیزارى جستند) بیانگر انگیزه اظهار تبری مشرکان پیرو است.

224- انحراف مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 11

11 - شرک، آیینی انحرافی و مشرکان مردمانی منحرف از راه راست

أَئِمَّا إِلَهَكُمُ إِلَهٌ وَحْدًا فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ

225- اندوه اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 7

7- قیامت صحنه حسرت و اندوه مشرکان پیرو، از شرک‌ورزی و پیروی از سران شرک

كَذَلِكَ يَرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَلَهُمْ حَسْرَتٍ عَلَيْهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ناتوانی معبودان مشرکان از شفاعت آنها در پیشگاه خداوند، از عوامل یأس و اندوه آنان در قیامت است .

و یوم تقوم الساعه یبلس المجرمون . ولم یکن لهم من شرکائهم شفیعوا

ذکر «و لم یکن لهم .. شفیعوا» پس از بیان ناامیدی مشرکان در قیامت، ممکن است برای اشاره به این نکته باشد که یأس آنان،

ص: 99

ناشی از شفیع نداشتن شان است.

226- اندوه بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 10

10- کافران و مشرکان حق ناپذیر ، شایسته دلسوزی نیستند .

لا تملدنّ عینیک . . . و لاتحزن علیهم

حزن و اندوه پیامبر(صلی الله علیه و آله) درباره کافران و مشرکان - همان گونه که مفسران گفته اند - به خاطر حق ناپذیری آنان بود. نهی شدن پیامبر(صلی الله علیه و آله) از اندوه برای آنان، ممکن است از این جهت باشد که آنان ارزش چنین اندوهی را ندارند.

227- اندوه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 58 - 5

5- مشرکان ، با دریافت خبر دختردار شدن ، آکنده از اندوه می شدند و از شدت شرمندگی آن را بروز نمی دادند .

و إذا بشر أحدهم بالأنثی . . . و هو کظیم

«کظم» در لغت، راه خروج نفس است و در حبس نفس و سکوت استعمال می شود و در آیه، مراد از «کظیم» کسی است که آکنده از اندوه است.

228- اندوه مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 12

12 - شرکوری ، محبت به سران شرک و پیروی از آنان ، عمل های حسرت آفرین و اندوهبار در سرای آخرت برای مشرکان پیرو

کذلک یربهم الله أعمالهم حسرت علیهم

229- انداز مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 2 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار انذار مشرکان و ترساندن آنان از فرجامی شوم

ص: 100

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 12

12- تهدید شدن مشرکان توطئه کننده علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عذابی غیر مترقبه و غیر قابل پیش بینی

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ .. أَوْ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 55 - 4

4- مشرکان ناسپاس ، مورد تهدید شدید خداوند

بِرَبِّهِمْ يَشْرِكُونَ . لِيَكْفُرُوا ... فَتَمْتَعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 16

16- مشرکان ، به خاطر عقاید و سخنان ناروا ، مورد تهدید خدا قرار گرفتند .

إِنكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا .. تَعْلَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ ... إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

ذکر جمله «إنه كان حلیمًا غفورًا» بیانگر این است که سخنان ناروای مشرکان، شایسته مجازات است اگرچه به جهت حلم و غفران خداوند، فعلاً کیفر نشوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 4

4- تهدید خداوند به هلاکت حتمی و قریب الوقوع مشرکان ، در صورت اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه

وَإِذَا لَا يَلْبِثُونَ خَلْفَكَ إِلَّا قَلِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 4

4- مشرکان و کافران حق ناپذیر و بهانه جو، مورد تهدید خداوند

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً. قل كفى بالله شهيداً بيني وبينكم

تذکر خداوند به گواه و ناظر بودن میان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مشرکان حق ناپذیر، می تواند به منظور تهدید آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 1,10,11

1- هشدار و انداز عمومی به مشرکان لجوج و روی گردانان از توحید، از وظایف پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

فإن تولّوا فقل ءاذنتکم علی سواء

«ایذان» به معنای «اعلام» است و نوعاً در جایی استعمال می شود که این اعلام همراه با نوعی تحذیر و هشدار باشد؛ یعنی، در

ص: 101

معنای «انذار» به کار می رود.

10- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مشرکان و کافران حق ناپذیر را به عذاب الهی تهدید کرد .

إن أدري أقریب أم بعید ما توعدون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ماتوعدون»، عذاب الهی در دنیا و یا آخرت باشد.

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پیروزی اسلام را به مشرکان و کافران حق ناپذیر یادآور شد و شکستشان را به آنان هشدار داد .

وإن أدري أقریب أم بعید ماتوعدون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ماتوعدون» پیروزی اسلام و شکست جبهه شرک و کفر باشد. گفتنی است که جمله «أن الأرض يرثها عبادي الصالحون» در آیه 105 مؤید همین دیدگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 42 - 2

2 - مشرکان ، از سوی خداوند به فرجامی ناخوشایند ، تهدید شدند .

إنّ الله يعلم ما يدعون من دونه من شيء

خبر دادن به این که خداوند، آگاه از چیزهایی است که مشرکان به عنوان خدا و معبود گرفته اند، کنایه از تهدید خود مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 26 - 6

6 - هشدار خداوند به مشرکان درباره عاقبت و آخرتشان

قل يجمع بيننا ربنا ثم يفتح بيننا بالحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 23 - 1

1 - مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مشرکان و کافران لجوج و حق ناپذیر در صدر اسلام، تنها انذار و هشدار بود .

و ما أنت بمسمع من في القبور . إن أنت إلا نذير

حصر در این آیه - با توجه به آیات پیشین - از نوع حصر اضافی و در ارتباط با کافران و مشرکان لجوج است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 13 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بیم دادن به کسانی که آیات روشن توحید و ربوبیت خداوند را نپذیرفته، از آن اعراض می کنند.

فإن أعرضوا فقل أندرتم

آیات پیشین - که بیانگر دلایل توحید و ربوبیت یگانه خداوند بود - قرینه بر این است که متعلق «أعرضوا» دلایل روشن توحید و ربوبیت می باشد.

ص: 102

230- انذار مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 98 - 5

5- خداوند ، کافران و مشرکان متعصب و سرسخت عصر بعثت را به نابودی و عذاب استیصال ، تهدید کرد .

و تنذر به قومًا لُدًّا . و کم أهلکنا قبلهم من قرن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 8

8 - تهدید شدن مشرکان کینه توز به آتش دوزخ ، از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به دستور خداوند

قل أفأتبئکم بشرّ من ذلکم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 6

6 - تهدید مشرکان حق ناپذیر صدر اسلام ، به عذاب الهی

فذرهم فی غمرتهم حتیّ حین

231- انذار مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 63 - 15

15- هشدار خداوند به مشرکان مکه برای اجتناب از اغواها و ظاهر سازی های شیطان

تالله لقد أرسلنا إلی أمم من قبلک فرزین لهم الشیطن أعملهم . . . و لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 3

3- تهدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مشرکان مکه ، در امکان نزول عذاب با سقوط قطعاتی از آسمان بر سر آنان

أو تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 7

7- تهدید سران مشرک و ستیزه جوی مکه از سوی خداوند

ذق إنك أنت العزيز الكريم

چنان که از لحن آیات و برخی از تفاسیر استفاده می شود، این آیات تعریضی به سردمداران شرک مکه دارد.

ص: 103

232- انسان شناسی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 82 - 7

7- انسان ، موجودی جاودان در بینش ادیان الهی و پدیده ای فناپذیر در نگرش شرک پیشگان تاریخ

بل قالوا .. قالوا أءذا متنا ... أءتآ لمبعوثون

233- انقیاد اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 52 - 2

2- خداوند ، به هنگام برپایی قیامت ، مشرکان را به حیات مجدد فرا می خواند و آنان بی هیچ درنگ و تأملی ، به او پاسخ گفته و با ستودن او زنده خواهند شد .

یوم یدعوکم فتستجیبون بحمدہ

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مرجع ضمیر «کم» منکران معاد و مشرکان باشد که از زمان وقوع قیامت سؤال می کردند و نیز «یوم» بدل برای «قریباً» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 26 - 1

1 - تسلیم و انقیاد کامل مشرکان به پیشگاه عدل الهی در عرصه قیامت

بل هم الیوم مستسلمون

آمدن «مستسلمون» از باب استفعال، بیانگر مبالغه در تسلیم است.

234- انگیزه بت پرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 3

3- تحصیل عزت و اعتبار، از انگیزه های مشرکان در پرستش معبود های خویش

واتخذوا... لیکونوا لهم عَزًّا

«عَزًّا» مصدر است و می تواند در توصیف مفرد و جمع به کار رود. کلمه یاد شده در این آیه، یا به معنای اسم فاعل «مَعْرِّین» است (یعنی پرستش معبودها به انگیزه عزت بخش بودن آنها صورت می گیرد) و یا مراد مبالغه است (یعنی مشرکان معتقد بودند که معبودهایشان، عزت مجسم هستند و ارتباط با آنان زمینه ساز دریافت عزت است).

ص: 104

235- انگیزه جن پرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 3

3- تحصیل عزت و اعتبار ، از انگیزه های مشرکان در پرستش معبود های خویش

واتخذوا .. لیکونوا لهم عزا

«عزاً» مصدر است و می تواند در توصیف مفرد و جمع به کار رود. کلمه یاد شده در این آیه، یا به معنای اسم فاعل «معزین» است (یعنی پرستش معبودها به انگیزه عزت بخش بودن آنها صورت می گیرد) و یا مراد مبالغه است (یعنی مشرکان معتقد بودند که معبودهایشان، عزت مجسم هستند و ارتباط با آنان زمینه ساز دریافت عزت است).

236- انگیزه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 43 - 2

2 - شفاعت و واسطه شدن معبود ها ، هدف و انگیزه مشرکان از عبادت کردن آنها

أم اتخذوا من دون الله شفعاء

237- انگیزه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 10

10- برخورد منکرانه کافران و مشرکان مکه با قرآن ، برخاسته از منطق و عقل نبود ؛ بلکه انگیزه نفسانی - روانی داشت .

وإذا ذکرت ربک فی القرآن وحده ولّوا علی أذبرهم نفوراً

«نفرت» از مقولات نفسانی - روانی است. بنابراین موضع نفرت آلود مشرکان با قرآن، برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود.

238- انگیزه ملائکه پرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تحصیل عزت و اعتبار، از انگیزه های شرکان در پرستش معبود های خویش

ص: 105

وَاتَّخَذُوا... لِيَكُونُوا لَهُمْ عَزًّا

«عَزًّا» مصدر است و می تواند در توصیف مفرد و جمع به کار رود. کلمه یاد شده در این آیه، یا به معنای اسم فاعل «مَعْرَّين» است (یعنی پرستش معبودها به انگیزه عزت بخش بودن آنها صورت می گیرد) و یا مراد مبالغه است (یعنی مشرکان معتقد بودند که معبودهایشان، عزت مجسم هستند و ارتباط با آنان زمینه ساز دریافت عزت است).

239- انگیزه های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 6

6 - حمایت و یاری شدن، انگیزه و دلیل مشرکان و بت پرستان، برای روی آوردن به آیین شرک و بت پرستی

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يَنْصُرُونَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این اساس است که «لعلّ» در آیه شریفه برای تعلیل باشد.

240- انگیزه های مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 3

3 - جلب سود و دفع زیان، انگیزه شرک پیشگان عصر بعثت در پرستش خدایان پنداری خود

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ

241- اهداف مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 55 - 2

2- هدف رهیدگان از ناگواری ها از گرایش به شرک، انکار خدایی بودن نجاتشان است.

ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضَّرُّ... لِيَكْفُرُوا بِمَا ءَاتَيْنَهُمْ

لام «لیکفروا» احتمال دارد به معنای «کی» باشد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: آنان شرک ورزیدند تا اثبات کنند که نجاتشان از جانب خداوند نبوده است. در این برداشت مراد از «ما ءاتیناهم» رفع ناگواری و معنای «یکفروا» همان پوشاندن و انکار کردن است.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - نمل - 27 - 61 - 9

ص: 106

9- پافشاری برخی از مشرکان بر شرک، معلول تعصب یا اهداف خائنانه است، نه ناشی از نادانی صرف.

بل اکثرهم لایعلمون

قید «اکثر» بیانگر این واقعیت است که در میان مشرکان، کسانی وجود دارند که علی رغم آگاهی به بطلان شرک، به خاطر اهداف نادرستی از آن حمایت می کنند.

242- اهمیت انذار مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 24

24 - دعوت به توحید و انذار مشرکان، وظیفه ای عمومی برای مسلمانان

کبر علی المشرکین ما تدعوهم إلیه

با توجه به جمع بودن «ما تدعوهم»، برداشت یاد شده به دست می آید.

243- اهمیت تبری از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 2

2- لزوم اظهار تنفر و انزجار از مشرکان و عقاید انحرافی و باطل آنها و ارائه راه هدایت به آنان

إذ قال لأئیه . . . أف لکم و لماتعبدون

244- اهمیت مبارزه با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 37 - 6

6- ضرورت مبارزه قاطع و بدون کمترین تعلل با حاکمیت شرک و مشرکان

فلنأتیهم بجنود . . . و هم صغرون

از سیاق آیات استفاده می شود که هدف اصلی سلیمان، مبارزه با حاکمیت شرک و مشرکان بوده است. به همین خاطر هدیه آنها را نمی

پذیرد و قاطعانه اعلام جنگ می کند و حاکمان مشرک را به تبعید، آوارگی، ذلت و خواری تهدید می نماید. روش سلیمان(ع) به عنوان پیامبر الهی، الگویی است که باید از آن سرمشق گرفت.

ص: 107

245- اهمیت هدایت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 2

2- لزوم اظهار تنفر و انزجار از مشرکان و عقاید انحرافی و باطل آنها و ارائه راه هدایت به آنان

إذ قال لأبيه . . . أف لكم ولما تعبدون

246- ایجاد محدودیت برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 4, 1

1 - هلال ماه صفر سال دهم هجرت ، آغاز اجرای فرمان کشتن و منع عبور و مرور مشرکان و سلب آزادی سیر و سیاحت از آنان

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين

توصیف «الأشهر» به «الحرم» حاکی از این است که: منظور از «أربعة أشهر» در آیه دوّم (فسيحوا في الأرض أربعة أشهر) ماههای حرام سال ؛ یعنی، رجب، ذيقعدة، ذیحجه و محرّم است. بر این مبنا «ال» در «الأشهر» برای عهد حضوری می باشد ؛ یعنی هنگامی که این سه ماه حرام - که اکنون با اعلام پیام برائت در روز حج اکبر مصادف شده است - پایان یافت، مشرکان را بکشید. گفتنی است که پایان آن سه ماه، مساوی با آغاز ماه صفر سال دهم هجرت بود.

4 - دستور به کارگیری تمام شیوه های ممکن (به ترتیب : کشتن ، اسیر گرفتن ، محاصره و کمین زدن) برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم وخذوهم واحصروهم واقعدوا

247- ایمان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 21

21 - «عن ابي جعفر (ع) في قول الله عز وجل : «... فإن تابوا...» یعنی آمنوا...» ؛

از امام باقر (ع) روایت شده است: مراد از توبه مشرکان در آیه شریفه، این است که ایمان بیاورند . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 3، 2

2 - کفرپیشگان و حق ستیزان ، به هنگام وقوع عذاب استیصال ، دست از کفر کشیده ، ایمان خواهند آورد .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالئن

3 - اظهار ایمان به قرآن از سوی مشرکان ، به هنگام وقوع عذاب استیصال ، بی ثمر بوده و مورد پذیرش خداوند نخواهد بود .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالئن

ص: 108

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 52 - 5,6,7

5 - ایمان مشرکان ، پس از گرفتاری به عذاب سودی برای آنان ندارد .

و لو تری إذ فرعوا .. قالوا ءامنّا به و آئی لهم التناوش

6 - ایمان مشرکان در قیامت ، سودی برای آنان ندارد .

و لو تری إذ فرعوا .. و قالوا ءامنّا به و آئی لهم التناوش

«تناوش» (از ریشه «نوش») به معنای تناول و رسیدن است؛ یعنی، آنان چگونه می توانند به ایمان نایل آیند؟ و مراد از آن بی فایده بودن ایمان در غیر زمان و فرصت لازم خودش است.

7 - ایمان آوردن مشرکان به هنگام مرگ ، سودی ندارد .

إذ فرعوا .. و قالوا ءامنّا به و آئی لهم التناوش

248- ایمان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 81 - 1

1 - اظهارات انکارآمیز مشرکان صدر اسلام نسبت به قرآن ، به رغم باور قلبی آنان به آسمانی بودن آن

أفبهذا الحدیث أنتم مدهنون

«إدهان» (مصدر «مدهنون») به دو معنا آمده است: الف) اظهار کردن بر خلاف آنچه در دل است؛ ب) به شوخی گرفتن چیزی و برخورد استهزاآمیز کردن با آن. برداشت یاد شده براساس معنای اول است.

249- ایمان مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 47 - 8

8 - تعداد کمی از مشرکان مکه ، به قرآن ، ایمان آوردند .

و من هُوَ لاءِ من يُوْمِن به

«من» در «من هُوَ لاءِ» تبعيض است و «هُوَ لاءِ» اشاره به مشركان مكه دارد. گفتنی است كه تعبير «من هُوَ لاءِ» - همان گونه كه برخى گفته اند - دلالت بر قلّت مى كند.

ص: 109

250- بازجویی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 28 - 4,7

4 - توقیف و بازداشت مشرکان و جدا کردن آنان از دیگران برای بازجویی و محاکمه در قیامت

و یوم نحشرهم جمعاً ثم نقول للذین أشركوا مکانکم اَنتم و شرکاءکم فزیلنا بینهم . . .

برداشت فوق بر این پایه است که ضمیر «بینهم» به عموم کسانی که در عرصه محشر جمع شده اند (نیکان و بدان، و مؤمنان و مشرکان) برگردد؛ یعنی، پس از حشرِ جمیع خلائق در محشر، به مشرکان فرمان ایست خواهیم داد و آن گاه میان آنان و دیگران جدایی خواهیم افکند.

7 - خداوند، پس از توقیف مشرکان و معبودهایشان در عرصه محشر، نخست آنان را از هم جدا کرده و سپس به بازجویی و محاکمه آنان خواهد پرداخت.

ثم نقول للذین أشركوا مکانکم اَنتم و شرکاءکم فزیلنا بینهم . . . ما کنتم إیانا تعبدو

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «بینهم» به اهل شرک و معبودهایشان بازگردد. گفتنی است که «تزییل» (مصدر زیلنا) به معنای دور کردن دو چیز از یکدیگر و جدایی افکندن میان آن دو است.

251- بت پرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 117 - 2

2 - مشرکان، پرستنده بت ها و مجسمه هایی با نام های زنانه

ان یدعون من دونه الا اثناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 1

1 - پرستش بتها و سازش در اصول اعتقادی، خواسته نابجای مشرکان صدر اسلام از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل لا أتبع أهواءکم قل إنی نهیت أن أعبد الذین تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 11

11 - مشرکان می پنداشتند امنیت آنان با پرستش بتها و دیگر معبودها تأمین می گردد.

فأى الفریقین أحق بالأمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 10، 6

6 - مشرکان در کنار اعتقاد به بتها به «الله» نیز معتقد بودند.

ص: 110

فقالوا هذا لله بزعمهم و هذا لشركائنا

10 - داوری زشت و غلط مشرکان جاهلی در مقایسه خدا با بتها و ترجیح بتها بر او

فما كان لشركائهم . . . ساء ما يحكمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 6

6 - مشرکان ، به درگاه بت ها نیایش کرده ، دست نیاز به سوی آنها بر می داشتند .

و ما يتبع الذين يدعون من دون الله شركاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 3

3 - توانمندی ها و امکانات مادی ، بت ها و خدایان ساختگی ، تکیه گاه مشرکان در دنیا

و لا يغني عنهم ما كسبوا شيئا و لا ما اتّخذوا

تعبیر «ما کسبوا» - که اشاره به امکانات مادی دارد - و نیز «ما اتّخذوا. . .» - که ناظر به عقاید شرک آلود آنان است - نشان می دهد که آنان تمامی اتکا و امید خویش را به آن دو معطوف داشته اند.

252- بت پرستی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 1

1- مشرکان عصر بعثت ، معبودهایی متعدد را به عنوان « الهه » می پرستیدند .

واتّخذوا من دون الله ءالهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 2

2- تعصب و جمود سخت شرک پیشگان عصر بعثت بر مرام بت پرستی

كلّ حزب بما لديهم فرحون . فذرهم في غمرتهم

253- بت پرستی مشرکان مکہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 19 - 1

1 - سرزنش مشرکان مکہ از سوی خداوند ، به خاطر پرستش خدایان (لات ، عزی ، و منات) بدون هیچ برهان و پشتوانه علمی

ص: 111

أفرءیتم اللّ-ت و العزّی . و منوه الثالثه الأخری

آیات پیشین - به ضمیمه استفهام انکاری در «أرأیتم» - اشاره به آن دارد که رهنمودهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) متکی به شهود بود؛ اما مشرکان در دعاوی خویش از هرگونه دلیل و برهان بی بهره بودند.

254- بت تراشی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 195 - 1

1 - مشرکان بت ها و معبودانشان را به صورت مجسمه هایی دارای پا، دست، چشم و گوش می ساختند .

ألهم أرجل یمشون بها .. أم لهم اذان یسمعون بها

جمله «یمشون بها» و مانند آن، هم می تواند قید توضیحی باشد و هم می تواند قید احترازی گرفته شود. بنابر اول معنای جمله «ألهم أرجل ...» چنین است: آیا بتها پا دارند تا با آن راه روند؛ یعنی پا ندارند. و بنابر فرض دوم معنا چنین خواهد بود: آیا بتها پایی که با آن راه روند دارند؛ یعنی پاهایی دارند، ولی با آن نمی توانند راه بروند. برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 198 - 3

3 - مشرکان برای معبودانشان چشمهایی خیره گر تعبیه می کردند .

و تریهم ینظرون إلیک

ضمیرهای غایب در «تریهم» و «ینظرون» به «الذین تدعون» - که همان معبودان باشد - برمی گردد.

255- بتهای مشرکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 28 - 9

9 - بت های مورد پرستش اهل شرک در آخرت، دارای شعور و توانا بر نطق

و یوم نحشرهم جمیعاً .. وقال شرکاؤهم ما کنتم ایانا تعبدون

256- بخل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 100 - 3

3- مشرکان از ترس گرفتار شدن به فقر و فلاکت ، هر چند ثروت اختصاصی انبوه هم داشته باشند ، از آن انفاق نمی کنند .

ص: 112

قل لو أنتم تملكون خزائن رحمة ربِّي إذا لمسكتكم خشية الإنفاق

257- بدعتگذاری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 138 - 6

6- مشرکان عصر جاهلی قوانین و سنتهای ساختگی و پنداری خود را به خداوند نسبت می دادند.

وقالوا هذه أنعم... افتراء علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 5

5- اگر مشرکان بر تحریمهای ادعایی خود گواه و دلیلی نیز بیاورند، ساختگی و بی اساس است.

قل هلم... فإن شهدوا فلا تشهد معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 8,9,10,11

8- مشرکان، برخی اشیای مباح را بدون دلیل تحریم می کردند.

ولا حرّمنّا من دونه من شیء

9- مشرکان، دخالت خود را در تحریم مباح ها، برخاسته از مشیت خداوند معرفی می کردند.

لو شاء الله... و لا حرّمنّا من دونه من شیء

10- مشرکان قبل از اسلام نیز همچون مشرکان صدر اسلام، مباح ها را بی جهت تحریم می کردند.

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن ولا ءاباؤنا ولا حرّم

11- شرک در عبادت و تحریم مباح ها و اسناد آن به مشیت خداوند، از سنت های رایج مشرکان در طول تاریخ

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن ولا ءاباؤنا ولا حرّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اختصاص دادن مقداری از اموال خویش برای معبود های باطل ، از بدعت های مشرکان

و يجعلون لما لا يعلمون نصيبًا مما رزقنهم تالله لتسئلنَّ

258- بدعتگذاری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 113

5 - انعام - 6 - 148 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام، شرک خویش و پدرانشان و بدعت‌های دیگر را به مشیت خدا و رضایت او می پنداشتند.

سيقول الذين أشركوا لو شاء الله ما أشركنا ولا ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 2

2 - مشرکان صدر اسلام تحریمها و بدعت‌های ناروای خود را به خداوند نسبت می دادند.

قل هلم شهداءكم الذين يشهدون أن الله حرم هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 10

10 - مشرکان قبل از اسلام نیز همچون مشرکان صدر اسلام، مباح ها را بی جهت تحریم می کردند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء نحن ولا ءاباؤنا ولا حرم

259- برتری طلبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 10

10 - مشرکان ، در برابر اسناد امور ناروا به خداوند ، برای خود برترین ها را قائل بودند .

و يجعلون لله ما يكرهون . . . أن لهم الحسنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 35 - 8

8 - پندار باطل مشرکان ، در امتیاز آنان بر دیگران و بی نیازی از هدایت و ارشاد *

أم خلقوا من غير شيء

معنای «أم خلقوا من غير شيء»، می تواند این باشد که آیا مشرکان مکه، خود را تافته جدا بافته ای در آفرینش می بینند که دیگران نیاز به

هدایت دارند و اینان بی نیازند؟! بر این مبنا تقدیر آیه شریفه چنین می شود: «أَمْ خَلَقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ خَلَقَ مِنْهُ غَيْرَهُمْ».

260- برتری موحدان بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 5

ص: 114

5- مؤمنان و موحدان، هرگز همسان کافران و مشرکان نخواهند بود، همان طور که بینایان و شنوایان هم طراز کران و کوران نمی باشند.

هل یستویان مثلاً

261- برتری مؤمنان بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 5

5- مؤمنان و موحدان، هرگز همسان کافران و مشرکان نخواهند بود، همان طور که بینایان و شنوایان هم طراز کران و کوران نمی باشند.

هل یستویان مثلاً

262- بشارت شکست مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 5

5 - نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر دگرگون ساختن وضع مکه و غلبه دادن توحید و ایمان بر شرک و کفر (به هنگام بازگرداندن مجدد وی به آن شهر)

لرأدک إلی معاد

«معاد» در آیه، نکره موصوفه است که صفت آن حذف شده و تقدیر آن چنین است: «لرأدک إلی معاد غیر ما هو الآن؛ ترا به شهری بازمی گرداند که وضع آن غیر از وضعی باشد که الآن دارد». بنابراین تعبیر یاد شده به بازگشت فاتحانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مکه و دگرگون شدن اوضاع آن شهر با ورود آن حضرت اشاره دارد.

263- بطلان عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 4

4 - قیامت، روز رسوایی مشرکان و آشکار شدن بطلان عقاید شرک آلود آنان

ثم لم تکن فتنتهم... و الله ربنا ما كنا مشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- با فرارسیدن مرگ، مشرکان بر پوچی پندار خویش در مورد شفاعت معبودهای خود پی خواهند برد.

و ما نرى معكم شفعاءكم الذين زعمتم أنهم فيكم شركوا .. و ضل عنكم ما كنتم تزعمون

در لسان العرب آمده که یکی از معانی «ضل»، پنهان و غایب شد است. بنابراین معنی جمله «و ضل عنکم ...»، یعنی آنچه را شما می پنداشتید پس از مرگ شفاعت شما را خواهند کرد، غایب و پنهان گشته اند.

264- بطلان معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 30 - 5

5 - خدایان مشرکان، باطل و پوچ محض اند .

و أن ما يدعون من دونه البطل

«باطل» متضاد «حق» است. «حق» به معنای «ثابت و پایدار» آمده است. بنابراین، باطل، به معنای «پوچ و بی ثبات» خواهد شد. (مفردات راغب) لازم به ذکر است، در صورتی که «ما» در «ما يدعون» موصول باشد، دلالت می کند بر این که آنچه مشرکان به عنوان معبود و خدا انتخاب کرده اند، باطل است.

265- بغض مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 2

2- هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد کینه توزی یهودیان و مشرکان نسبت به مؤمنان

لتجدن اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود و الذين اشركوا

266- بقای نسل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 9

9- مشرکان، تداوم نسل خویش را از طریق داشتن پسر، برای خود فرجامی نیک تلقی می کردند . *

و يجعلون لله ما يكرهون و تصف ألسنتهم الكذب أن لهم الحسنی

احتمال دارد مراد از «الحسنی» به قرینه «و يجعلون لله البنات .. و لهم ما يشتهون» و «يجعلون لله ما يكرهون» ادامه نسل مشرکان از طریق پسرانی باشد که آنان برای خویش مدعی بودند.

ص: 116

267- بنی اسرائیل و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 2,3

2 - روابط دوستانه و ولایی بنی اسرائیل با کافران مشرک رابطه ای مداوم، علنی و آشکار

تری کثیراً منهم يتولون الذين كفروا

کلمه «تری» می رساند که روابط دوستانه بنی اسرائیل با مشرکان علنی بوده و فعل مضارع «یتولون» حاکی از استمرار و تداوم آن روابط می باشد.

3 - گروهی از بنی اسرائیل پایبند به احکام الهی و بر حذر از ایجاد روابط ولایی و دوستی با کافران مشرک

تری کثیراً منهم يتولون

268- بنی اسرائیل و مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 1

1 - بسیاری از بنی اسرائیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای روابط دوستانه با مشرکان مکه و پذیرای ولایت آنان بودند .

تری کثیراً منهم يتولون الذين كفروا

بنا به گفته برخی از مفسران مراد از «الذین کفروا» مشرکان مکه می باشد.

269- بهانه جویی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 12

12 - تسلی دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر بهانه های نا به جای مشرکان

لولا يكلمنا الله أو تأتينا آية كذلك قال الذين من قبلهم

از هدفهای بیان کفرورزی امتهای گذشته و یادآوری بهانه جوییهای آنان، دلداری و تسلی دادن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؛ یعنی،

ای پیامبر! اگر مشرکان ایمان نمی آورند و بهانه جویی می کنند، مپندار که کوتاهی کرده ای؛ زیرا مردمان گذشته نیز در برابر پیامبران همین گونه عمل می کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 2

2 - نازل نشدن معجزه ویژه و دلخواه مشرکان، بهانه کفرورزی آنان به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لو لا نزل علیه آیه من ربه

درخواست معجزه از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم ارائه معجزات از سوی آن حضرت، حاکی است که آنان خواهان معجزه ویژه و دلخواه

ص: 117

خود بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 13

13 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در اینکه معجزه طلبی مشرکان از سر حقیقی نیست، نباید به خود تردید راه دهند.

فلا تکونن من الممترین

متعلق «مترین» باید چیزی متناسب با مضمون آیه باشد. پیام اصلی آیه آن است که معجزه طلبی کافران و مخالفتهای اهل کتاب با پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سر حقیقی نیست. بنابراین «لا تکونن من الممترین» یعنی تردیدی در این مسأله نداشته باش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 48 - 3

3 - نامشخص بودن زمان وقوع عذاب استیصال ، دستاویز مشرکان برای به استهزا گرفتن تهدید آن بود .

و یقولون متی هذا الوعد إن کنتم صدقین

پاسخ به این پرسش - که در آیه بعد آمده - مؤید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 101 - 2

2- نسخ و تغییر برخی از پیام های الهی ، دستاویزی برای مشرکان در مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و متهم کردن او به دروغ گویی

و إذا بدلنا آیه مکان آیه . . . قالوا إنما أنت مفتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 2

2- بشر بودن رسولان الهی ، تنها دستاویز عمده برای بهانه جویی های مخالفان کافر و مشرک جهت ایمان نیاوردن به آنان

وقالوا لن نؤمن لك حتی . . . إلا أن قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- دلدارى خداوند به پيامبر (صلى الله عليه و آله) در قبال بهانه جويى هاى مشركان

قل كفى بالله شهيداً بينى و بينكم

آيه فوق، همان گونه كه مى تواند تهديدى عليه مشركان حق ستيز باشد، مى تواند نوعى تسلى و دلدارى از پيامبر (صلى الله عليه و آله) نيز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 3 - 15

15- سحر بودن قرآن و ساحر بودن پيامبر (صلى الله عليه و آله)، دليل واهى و بهانه ديگر مشركان ستم پيشه براى ايمان نياوردنشان

أفتأتون السحر و أنتم تبصرون

ص: 118

مشرکان برای ردّ ادعای نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دو دلیل واهی و بهانه جویانه می آوردند: 1- بشر بودن آن حضرت (هل هذا إلا بشر مثلكم)، 2- ساحر بودن ایشان (أفتأتون السحر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 3, 2, 1

1 - اقدام مشرکان به طرح یکی دیگر از بهانه های خویش در ردّ دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا إن نتبع الهدى معك نتخطف من أرضنا

در آیات پیشین یکی از بهانه جویی های مشرکان مطرح شد (چرا قرآن همانند تورات یکباره نازل نشده است). در این آیه نیز به یکی دیگر از بهانه تراشی های آنان اشاره شده است.

2 - ترس ربوده شدن از سرزمین مکه به وسیله مشرکان عرب (کوچ اجباری و از دست دادن ملک و خانه و اموال)، بهانه شرک پیشگان مکه در نپذیرفتن دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا إن نتبع الهدى معك نتخطف من أرضنا

3 - رد دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی مشرکان، علی رغم اعتقاد آنان به هدایت بخش بودن آیین آن حضرت

وقالوا إن نتبع الهدى معك نتخطف من أرضنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 4

4 - مشرکان، به بهانه حفظ سنت های دینی به یادگار مانده از پدرانشان، در مقابل آیات روشن الهی موضع گیری کردند.

إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل يريد أن يصدّكم عما كان يعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 36 - 2

2 - مشرکان، دلیل نپذیرفتن دعوت پیامبر اسلام را، مجنون و شاعر بودن آن حضرت معرفی می کردند.

ويقولون أتئنا لتاركوا الهتنا لشاعر مجنون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که لام در «لشاعر» برای تعلیل است.

1 - مشرکان ، منکر وجود کتاب آسمانی جدید از سنخ کتاب های رسولان پیشین

لو أنّ عندنا ذكراً من الأولين

«لو» شرطیه بوده و جواب آن، جمله «لکنّما عباد الله..» (در آیه بعد) است. مقصود از «ذکر»، کتاب های آسمانی و مراد از «الأولین» رسولان پیشین است. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: اگر پیش ما کتابی مانند کتاب های آسمانی رسولان پیشین بود، ما از بندگان خالص بودیم؛ ولی چون چنین کتابی در دست ما نیست، پس به آیین توحیدی جدید ایمان نخواهیم آورد.

ص: 119

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 169 - 1

1 - مشرکان ، مدعی پذیرش آیین توحیدی و بندگی خالصانه خدای یکتا ، در صورت برخوردار بودن از کتاب آسمانی

لو أنّ عندنا ذكراً من الأولين . لكنا عباد الله المخلصين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 1

1 - تأکید پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بر نقش پیام آوری خویش در مقابل مخالفت ها و بهانه جویی های مشرکان

وقالوا قلوبنا في أكنة . . . قل إنّما أنا بشر مثلكم يوحى إليّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 25 - 4

4 - بهانه جویی مشرکان ، در قبال دلایل روشن وحی بر معاد

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت ما كان حجّتهم إلاّ أن قالوا اتّوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 12

12 - ادعای نبودن برهانی روشن بر حقانیت اسلام ، بهانه اهل کتاب و مشرکان ، در امتناع از پذیرش آن

لم يكن الذين كفروا . . . منفكّين حتّى تأتّيهم البینه

270- بهانه جویی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 5

5 - کفر اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام ، بهانه مشرکان صدر اسلام برای گریز از ایمان

لتشهدون أن مع الله الهه أخرى . . . الذين آتّينهم الكتب يعرفونه

روی اصلی سخن در این آیه با مشرکان و علل ایمان نیاوردن آنان است. مطرح کردن اهل کتاب می تواند برای پاسخگویی به سؤالی باشد که برای مشرکان مطرح بوده و آن اینکه اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق است، چرا اهل کتاب - که آنان نیز دین آسمانی دارند - به او ایمان نیاورده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 8، 7، 2

2 - شرک پیشگان عصر بعثت، مردمانی بهانه جو

و يقولون لو لا أنزل علیه آیه من ربه

ص: 120

درخواست نزول معجزه از سوی مشرکان - علی رغم نزول مستمر آیات قرآن - در واقع نوعی بهانه جویی برای فرار از پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

7 - وعده نزول معجزه از سوی خدا به شرک پیشگان بهانه جوی عصر بعثت

و يقولون لو لا أنزل عليه آية من ربه فقل إنما الغيب لله فانتظروا

8 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در پی بهانه جویی های مشرکان و پرسش های مکرر آنان از علت عدم نزول معجزه ، در انتظار پاسخ و رهنمودی از سوی خداوند بود .

و يقولون لو لا أنزل عليه آية من ربه .. إني معكم من المنتظرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 5 - 10، 9

9- درخواست معجزه ، همانند معجزات پیامبران پیشین ، از بهانه های مشرکان برای نپذیرفتن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

و أسروا النجوى الذين ظلموا .. فليأتنا بآية كما أرسل الأولون

10- مشرکان ستم پیشه صدر اسلام ، مردمی لجوج ، حق ناپذیر و بهانه جو بودند .

بل قالوا .. فليأتنا بآية كما أرسل الأولون

271- بهانه جویی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 3

3- مشرکان مکه ، با درخواست معجزه ، درصدد بهانه جویی و دستیابی به منافع خویش بودند نه کشف حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آله

و لقد صرّفنا للناس في هذا القرآن من كلّ مثل فأبى أكثر الناس إلاّ كفورًا . و قا

از اینکه مشرکان برای شناخت حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله) راههای گوناگون موجود را رها کرده و ایمان خود را منحصر به برآوردن پیشنهاد های محدودی، کردند که بیشتر منافع مادی اشان را تأمین می کرد، مطلب فوق قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تنها دستاویز مشرکان مکه برای ایمان نیاوردن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، بشر بودن آن حضرت بود .

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 8

8- درخواست معجزه از سوی مشرکان ستم پیشه مکه ، در جهت بهانه جویی بود ؛ نه حقیقت طلبی .

فلیأتنا .. أفهم یؤمنون

خداوند، درخواست معجزه از طرف مشرکان را به این دلیل ردّ فرمود که آنان مانند مشرکان اقوام گذشته، قصد ایمان آوردن

ص: 121

نداشتند. بنابراین چنین درخواستی بهانه و دست آویزی بیش نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 8,22

8 - رد شدن ادعای مشرکان مکه (ربنوده شدن آنان در صورت گرویدن به آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)) از سوی خداوند

و قالوا .. تتخطف من أرضنا أولم نمكن لهم حرماً آمناً

22 - « عن زين العابدين (ع) إنه اجتمعت قريش إلى أبي طالب ورسول الله عنده . . . وقالت و الله لو سمعت بهذا فارس و الروم لأختطفتنا من أرضنا و لقلعت الكعبه حجراً حجراً ، فنزل « و قالوا إن تتبع الهدى معك » . . . ;

از امام سجاده (ع) روایت شده: همانا قریش نزد ابی طالب جمع شدند، در حالی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نزد وی بود. . . و گفتند به خدا سوگند اگر این پیروی از محمد (صلی الله علیه و آله) را اهل فارس و روم بشنوند، ما را از سرزمینمان می ربایند و کعبه را سنگ به سنگ از جا خواهند کند پس این آیه نازل شد: « و قالوا إن تتبع الهدى معك تتخطف من أرضنا » . . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 44 - 2

2 - مشرکان مکه ، مردمی عناد پیشه و بهانه جو بودند .

و لو جعلنه قرءاناً أعجمياً لقالوا لولا فصلت آيته أعجمي و عربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 23

23 - ادعای تازگی و پیشینه نداشتن معارف اسلام ، از بهانه های مشرکان مکه

شرع لكم . . . کبر علی المشرکین ما تدعوهم إليه

با توجه به این که آیات پیشین در مورد مشرکان بوده است، ذکر سابقه معارف توحیدی در شرایعت های پیشین؛ می تواند ناظر به این نکته باشد که مشرکان مکه به بهانه تازگی معارف اسلامی تلاش در انکار آن داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 5

5- بهانه جویی های پیاپی و گوناگون مشرکان مکه ، در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

قالوا هذا سحر . . . وقالوا لولا نزل هذا القرآن

از این که مشرکان مکه گاهی قرآن را به سحر متهم می کردند و گاهی فقر و تنگدستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بهانه قرار می دادند، مطلب بالا استفاده می شود.

272- بی ارزشی عمل صالح مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 122

4- نیکوترین عملکرد کافر و مشرک، فاقد کمترین ارزش در بینش الهی است.

أجعلتم سقايه الحاجّ و عماره المسجد الحرام كمن ءامن بالله . . . و الله لا يهدى الق

برداشت فوق به خاطر دو نکته مهم در آیه شریفه است: 1- سیراب ساختن حاجیان و آباد کردن مسجدالحرام، بهترین عمل مشرکان بود؛
2- خداوند، همین دسته از مشرکان به ظاهر نیکوکار را ستمکار معرفی کرد.

273- بی ارزشی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 7

7 - برتری بردگان مؤمن بر آزادگان مشرک

و لامة مؤمنه خير من مشرکه . . . و لعبد مؤمن خير من مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 1

1- مشرکان، شایسته مخاطب خداوند شدن نیستند.

قل كفى بالله شهيداً بينى و بينكم

مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای ابلاغ پیام به مشرکان - با آنکه اعلام آن بدون ذکر «قل» هم ممکن است - می تواند
اشاره به نکته فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 18 - 10

10- سگ اصحاب كهف، بر جامعه مشرک و گمراه، شرافت داشت.

و كلبهم بسط ذراعيه بالوصيد

یاد کردن از سگ اصحاب كهف و تصویر حالت اش، بلکه برشمردن آن در جمع اصحاب كهف، در آیات بعد (رابعهم كلبهم..)،
تعریضی است به آنان که اصحاب كهف را یاری نکردند و با آنان همگام نشده و به پای سگ آنان نیز نرسیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 11

11 - در بینش الهی ، شرک پیشگان مردمانی پست و فاقد هر گونه کرامت انسانی اند .

و كثير حقّ عليه العذاب و من يهن الله فما له من مكرم

ص: 123

274- بی اعتباری ادعای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 8

8 - داوری خداوند به اینکه برخی مشرکان ایمان نخواهند آورد سزاوار اعتماد است، نه ادعای مشرکان در مورد نیاز به معجزات دیگر.

ما كانوا لیؤمنوا .. أفغیر الله أبتغی حکما و هو الذی

آیات قبل درباره ادعای مشرکان بود که «لئن جاءتهم آیه لیؤمنن بها»، و خدا حکم فرمود که «ما كانوا لیؤمنوا». لذا با توجه به اینکه ممکن است مخاطب در «و ما یشعرکم» در آیات قبل مسلمانان باشند، این آیه می خواهد مؤمنان را قانع سازد که در برخی از مشرکان هیچ معجزه ای اثر نمی کند.

275- بی اعتباری بدعتگذاران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 3

3 - مشرکان صدر اسلام فاقد هر گونه گواه صادق و معتبر بر حقانیت تحریمهای خویش

قل هلم شهداءکم الذین یشهدون أن الله حرم هذا

276- بی اعتباری خویشاوندی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 8 - 9 - 6,7

6 - دشمنان اسلام و کافران حق ستیز در صورت تسلط بر مسلمانان هرگز بر پیمان و پیوند دوستی و خویشاوندی پایبند نخواهند بود .

کیف و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلا و لاذمه

7 - شرک پیشگان صدر اسلام در صورت پیروزی بر مسلمانان، از زیر پا گذاشتن حقوق خویشاوندی و شکستن پیمان، باکی نداشتند .

و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلا و لاذمه

277- بی اعتباری دوستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 3

ص: 124

3 - غیر قابل اعتماد بودن کافران و مشرکان ، در پیمان و پیوند دوستی با مسلمانان

کیف و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لازمہ

«إل» در لغت به معنای عهد، قسم و قرابت (خویشاوندی) آمده است (قاموس المحيط) ولی در این آیه - به قرینه آمدن واژه «ذمه» که به معنای عهد است - معنای قرابت و خویشاوندی مقصود است.

278- بی اعتباری عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 14

14 - عقاید مشرکان و کافران متکی بر گمان بی اساس است.

یضلوک عن سبیل اللہ . . . و إن ہم إلا یخرصون

279- بی اعتباری معاهده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 8 - 9 - 3،7

3 - غیر قابل اعتماد بودن کافران و مشرکان ، در پیمان و پیوند دوستی با مسلمانان

کیف و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لازمہ

«إل» در لغت به معنای عهد، قسم و قرابت (خویشاوندی) آمده است (قاموس المحيط) ولی در این آیه - به قرینه آمدن واژه «ذمه» که به معنای عهد است - معنای قرابت و خویشاوندی مقصود است.

7 - شرک پیشگان صدر اسلام در صورت پیروزی بر مسلمانان ، از زیر پا گذاشتن حقوق خویشاوندی و شکستن پیمان ، باکی نداشتند .

و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لازمہ

280- بی اعتنائی به تهمت‌های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 106 - 9

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به رویگردانی از مشرکان و اهمیت ندادن به اتهامات آنان است.

وأعرض عن المشركين

ص: 125

281- بی اعتنایی به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 17

17 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بی اعتنایی به مشرکان و دروغپردازی آنان است.

فذرهم و ما یفترون

282- بی اعتنایی به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 21

21 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به مبارزه منفی با مشرکان مکه از راه بی اعتنایی به شبهات و دروغپردازیهای آنان است.

و لو شاء ربک ما فعلوه فذرهم و ما یفترون

رها کردن مشرکان و اعتنا نکردن به گفته های آنان نوعی مبارزه منفی است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به آن فرمان می دهد.

283- بی اعتنایی محمد (صلی الله علیه و آله) به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 3

3- حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر دشمنان ، پشتوانه آن حضرت در آشکارا و علنی کردن دعوت خویش و بی

اعتنایی به مشرکان و دشمنان

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشرکین . إنا کفینک المستهزءین

جمله «إنا کفیناک . . .» به منزله تعلیل برای جمله «فاصدع بما تؤمر . . .» است؛ یعنی، چون ما از تو حمایت می کنیم، پس به آنچه مأمور

شدی عمل کن و از مشرکان اعراض نما.

284- بی ایمانی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - المروى عن أهل البيت (ع) فى قوله تعالى: « ما كانوا ليؤمنوا إلا أن يشاء الله»، ان يجبرهم على الإيمان.

از خاندان رسالت - عليهم السلام - درباره سخن خداوند «إلا أن يشاء الله» روایت شده است: مقصود این است که آنان ایمان نمی آورند مگر آنکه خدا مجبورشان کند.

ص: 126

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 39 - 10

10- باورداران فرزندی عیسی (ع) برای خداوند، فرورفته در غفلتی عمیق و مردمی بی ایمان

فاختلف الأحزاب .. و هم فی غفله و هم لایؤمنون

نکره آمدن «غفله» نشانه ناشناخته بودن حد و مرز آن است.

285- بی ایمانی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 4

4- لجاجت در برابر ایمان و حق گریزی، زمینه ساز آمدن عذاب الهی است.

لقد حقّ القول علی أكثرهم فهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 18 - 2

2- مشرکان عصر بعثت، بی اعتقاد نسبت به معاد و جهان آخرت

یستعجل بها الذین لایؤمنون بها

286- بی ایمانی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 4

4- ناباوری مشرکان مکه در نزول عذاب، با فروریختن اجرام و قطعه هایی از آسمان بر آنان

أو تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً

«الزعم» به معنای حکایت سخنی است که در مظنه دروغ باشد (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- مشرکان مکہ ، نسبت به آسمانی بودن قرآن و رسالت الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بی اعتقاد بودند .

أو ترقی فی السماء ولن نؤمن لرقیك حتی تنزل علینا کتابًا نقرؤه

از اینکه آنان، نامه و کتابی را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستند که خود از آسمان آورده باشد، حکایت از آن دارد که: قرآن را - که به صورت وحی بر آن حضرت نازل می شده است - قبول نداشتند.

ص: 127

287- بی پناهی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 92 - 2

2- دست مشرکان در قیامت ، کوتاه از معبود های خیالی خود

وقیل لهم این ما کنتم تعبدون

288- بی پناهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 2

2- بی پناهی مشرکان در قیامت و ناتوانی معبودهای آنان از کمک رساندن به آنها

این شرکاؤکم . . . ثم لم تکن فتنتهم إلا أن قالوا و اللّٰه ربنا ما کنا مشرکین

این آیه و آیه پیش ترسیمی از چهره مشرکان در قیامت است. در آیه پیش خطاب به مشرکان شده که: «این شرکاؤکم»؟ و در این آیه در ماندگی و بیچارگی و عجز آنان از پاسخ و دفاع را بیان داشته است.

289- بی تأثیری آیات خدا بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 101 - 12

12 - مشرکان ، مردمی بودند که اگر تمام آیات الهی به آنان ارائه می شد و تمام پیامبران آنان را هشدار می دادند ، کمترین تأثیری در آنها نمی کرد .

أفأنت تکره الناس حتی لا یكونوا مؤمنین . . . و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لا یؤمنو

290- بی تأثیری اقرار اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 9

9- بی اثر بودن اعتراف مشرکان به وجود رستاخیز و اظهار تأسف و حسرت آنان به حال زار خویش در روز قیامت

قالوا یویلنا هذا یوم الدین . . . احشروا الذین ظلموا... فاهدوهم إلى صراط الجحیم

ص: 128

291- بی تأثیری تهدیدهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 11

11- شدیدترین تهدیدها از جانب کافران و مشرکان ، ناتوان از خاموش ساختن نور ایمان در قلب های مستعد

و لولا رجال مؤمنون . . . لم تعلموهم

محیط مکه با آن که مسخر مشرکان بود و مؤمنان ناگزیر به هجرت شده بودند؛ ولی خداوند از وجود مردان و زنان مؤمن در آن خبر داده است.

292- بی تأثیری حسرت اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 9

9- بی اثر بودن اعتراف مشرکان به وجود رستاخیز و اظهار تأسف و حسرت آنان به حال زار خویش در روز قیامت

قالوا یویلنا هذا یوم الدین . . . احشروا الذین ظلموا... فاهدوهم إلی صراط الجحیم

293- بی تأثیری شفاعت از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 19 - 7

7- آگاهی همه جانبه خداوند بر احوال بندگانش ، دلیل بی ثمر بودن حمایت نزدیکان و شفاعت برای کافران و مشرکان است .

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع . یعلم خائنه الأعین و ما تخفی الصدور

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که جمله «یعلم خائنه الأعین . . .» تعلیل برای جمله «ما للظالمین من حمیم...» باشد.

294- بی تأثیری عذرخواهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 3

3 - عذرخواهی کافران و مشرکان ستیزه جو در قیامت ، پذیرفته نشده و سودی به حال آنان نخواهد داشت .

يوم لا ينفع الظلمين معذرتهم

ص: 129

295- بی تأثیری معجزه بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 111 - 14، 7، 2

2 - مشرکان لجوج، حتی در صورت نزول ملائکه بر ایشان، ایمان نمی آورند.

و لو أننا نزلنا إليهم الملائكة ... ما كانوا ليؤمنوا

7 - تأثیر نداشتن هر نوع معجزه در مشرکان، دلیل ارائه نشدن معجزات مورد درخواست آنان است.

و ما يشعركم أنها إذا جاءت لا يؤمنون ... و لو أننا نزلنا ... ما كانوا ليؤمنوا

14 - بسیاری از منکران معاند به تأثیر نداشتن هیچ آیه و معجزه ای در قلب خویش ناآگاه هستند.

و لكن أكثرهم يجهلون

متعلق «یجهلون» در کلام مذکور نیست. ، ولی به قرینه موضوعات مطرح شده در آیه متعلق آن می تواند چنین باشد: «یجهلون عدم ایمانهم». مرجع ضمیر «أكثرهم» در این برداشت همان مشرکانی هستند که قسم یاد می کردند که در صورت نزول آیتی ایمان خواهند آورد.

296- بی تأثیری معجزه در مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 3

3 - یکسانی عنادورزی و حق ناباوری مشرکان، قبل و بعد از دیدن معجزه مورد درخواست خویش

و نقلب ... كما لم يؤمنوا به أول مرة

297- بی تأثیری هشدارهای انبیا بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 101 - 12

12 - مشرکان، مردمی بودند که اگر تمام آیات الهی به آنان ارائه می شد و تمام پیامبران آنان را هشدار می دادند، کمترین تأثیری در آنها نمی کرد.

أفأنت تكره الناس حتى لا يكونوا مؤمنين . . . و ما تغنى الأيت و النذر عن قوم لا يؤمنو

298- بي تعقلى مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - لقمان - 31 - 20 - 3

ص: 130

3- مشرکان ، به خاطر ژرف ننگریستن درباره موجودات آسمان ها و زمین ، مورد سرزنش خداوندند .

ألم تروا أنّ الله سخر لكم ما فى السموت و ما فى الأرض

احتمال دارد مخاطب «ألم تروا» مشرکانی باشد که در این سوره و قبل از پرداختن به قصه لقمان (فأرونى ماذا خلق.. ..) از آنها سخن گفته شده است. در این صورت، استفهام «ألم...» تویخی است.

299- بی تعقلی مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 1 - 3

3- مشرکان صدراسلام ، از مسأله حسابرسی قیامت ، به طور کلی غافل مانده و از تأمل و اندیشه در نشانه ها و دلایل روشن آن ، روی گردان بودند .

اقترب للناس حسابهم و هم فى غفلة معرضون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این سوره، مکی است و مخاطب و مصداق اولی «الناس»، مردم مشرک اند.

300- بی تقوایی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 202 - 4

4- مشرکان ، مصداق بارز بی تقوایان هستند .

وإخوانهم

چنانچه گذشت مراد از «إخوان» بی تقوایان هستند و چون آیات پیشین درباره مشرکان بود، می توان گفت مصداق مورد نظر برای بی تقوایان، اهل شرک هستند.

301- بی شعوری مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 3

3- ثروتمندان شرک پیشه و فریفته مال و فرزند در صدراسلام ، اشخاصی بی شعور و نادان بودند .

أَيْحْسِبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ . . . بَلْ لَآئِشْعُرُونَ

ص: 131

302- بی عقلی شفیعان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 43 - 3

3 - معبود ها و شفیعان مشرکان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فاقد هرگونه توانایی و تعقل

قل أولو كانوا لا يملكون شيئاً ولا يعقلون

303- بی عقلی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 199 - 5

5 - بت پرستان و مشرکان ، مردمی بی خرد و نادانند .

و أعرض عن الجاهلین

از مصادیق مورد نظر برای «الجاهلین»، به قرینه آیات قبل، مشرکان و بت پرستان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 2

2 - مشرکان و بت پرستان ، مردمی ساده اندیش و بی خرد

و يعبدون من دون الله ما لا ينفعهم ولا يضرهم

یادآوری ناتوانی معبودها از رسانیدن نفع و یا دفع ضرر، در مقام محکومیت شرک و بت پرستی، می تواند اشاره به این حقیقت عقلایی داشته باشد که عملی که هیچ سودآور نباشد و یا زیانی را دور نسازد، عملی به دور از خرد و سرزنش آمیز است و هیچ عاقلی دست به چنین کاری نخواهد زد.

304- بی عقلی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 4

4- بیشتر مشرکان مکه ، مردمانی حق نشنو و نابخرد

إذا رأوك إن يتخذونك . . أم تحسب أن أكثرهم يسمعون أو يعقلون

برداشت فوق، با توجه به نزول آیه شریفه در مکه است؛ چرا که بیشتر مشرکان آن شهر در نیمه نخست بعثت دارای چنین خصلتی بودند.

ص: 132

305- بی عقلی معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 22 - 5

5 - معبود های مشرکان ، فاقد شعور و درک

ما کانوا یعبدون

از آمدن «ما» - که برای موجودات فاقد شعور به کار می رود - درباره معبودهای مشرکان، برداشت یاد شده به دست می آید.

306- بی گواهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 47 - 4

4 - مشرکان ، از ارائه هر گونه شاهد عقلی و نقلی - چه از این جهان و چه از عالم غیب - بر راستی و درستی آیین شرک ناتوان اند .

أفنجعل المسلمین کالمجرمین .. أم لکم کتب فیه تدرسون ... أم لهم شرکاء ... أم عن

از مجموع آیات مربوط به مشرکان - که به صورت پرسش و درخواست از آنان برای ارائه دلایل درستی آیین خویش مطرح شده است - برداشت یاد شده به دست می آید.

307- بی لیاقتی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 17 - 2, 1

1 - مشرکان ، صلاحیت تعمیر و رسیدگی به مساجد را ندارند .

ما کان للمشرکین أن یعمروا مسجد الله

2 - وانهادن امور مساجد به شرک پیشگان ، ممنوع است .

ما کان للمشرکین أن یعمروا مسجد الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 18 - 5

5 - کافران ، مشرکان و مسلمانان بی مبالا ت و ناپاییند به نماز و زکات ، فاقد صلاحیت تعمیر و رسیدگی به امور مساجدند .

إنما يعمر مسجداً لله من آمن بالله و اليوم الآخر و أقام الصلوة و ءاتى الزكوة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 20

ص: 133

20- مشرکان ، کافران به خدا و ناباوران به قیامت ، فاقد صلاحیت برای ارائه برنامه و مقررات برای انسانها

اینی ترکت مله قوم لایؤمنون بالله و هم بالأخره هم کفرون

308- بی لیاقتی معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 6, 5

5- معبود های اهل شرک ، فاقد ویژگی های خدایی و شایستگی پرستش

قل سمّوهم

«تسمیه» (مصدر سمّوا) به معنای نام نهادن و یا نام بردن است و مراد از نام بردن معبودهای پنداری - به قرینه بیان صفت ویژه خداوند - توصیف آنها و برشمردن ویژگیهای آنهاست نه مجرد نام بردن و گفتن اینکه فلان بت نامش لات یا عزّی و یا .. است.

6- توجه به صفات خدایان اهل شرک ، کافی در اطمینان آدمی به شریک نبودن آنها برای خدا و شایسته نبودنشان برای پرستش

قل سمّوهم

جمله «قل سمّوهم» (بگو: خدایان پنداری را توصیف کنید) در حقیقت استدلالی است برای بی اساس بودن پندار شرک ؛ یعنی، شما خود ویژگیهای بتها را برشمردید. همین امر کافی است که دریابید آنها شایسته الوهیت و ربوبیت نیستند و نمی توانند شریک خدا شمرده شوند.

309- بی منطقی ادعای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 41 - 3

3 - مشرکان ، ناتوان از اثبات توانایی معبود های ادعایی خویش ، بر شفاعت و تضمین سعادت اخروی برای آنان

أم لهم شركاء فليأتوا بشركائهم إن كانوا صدقین

امر در «فلیأتوا» برای تعجیز است؛ یعنی، مشرکان ناتوان از این کاراند.

310- بی منطقی ادعای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مشرکان صدر اسلام (مجرمان) ، برای اثبات یکسانی سرنوشت خویش با مسلمانان ، از ارائه شاهد و هم فکری از میان عقلای عالم ناتوان بودند .

أم لهم شركاء فلْيأتوا بشركائهم إن كانوا صدقین

ص: 134

311- بی منطقی عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 15

15 - عقاید مشرکان در مورد مشیت الهی و استفاده جبر از آن، بنیادی جز گمان ندارد.

إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 151 - 2

2 - عقاید مشرکان، ساختگی و متکی بر سخنان دروغ است.

ألا إنهم من إفكهم ليقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 152 - 2

2 - انتساب فرزندان به خدا از سوی مشرکان، سخنی نابه جا و دروغ است.

ولد الله وإنهم لكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 156 - 2

2 - عقاید دینی و دیدگاه مشرکان درباره خداوند، فاقد دلیل روشن و حجت قاطع

أم لكم سلطان مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 1

1 - مشرکان، فاقد دلیل و کتاب آسمانی، بر درستی عقایدشان

فأتوا بكتبكم إن كنتم صدقین

امر «فأتوا» برای تعجیز است؛ یعنی، مشرکان از آوردن کتاب آسمانی بر درستی عقاید خود ناتوان اند و چنین کتابی را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 28 - 1

1 - اظهارات مشرکان در مورد فرشتگان، بی بهره از واقعیت و متکی بر حدس و گمان

لیسمون الملئکه . . . و ما لهم به من علم إن يتبعون إلا الظنّ

ص: 135

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 37 - 2

2 - مشرکان ، فاقد دلیل و کتاب آسمانی بر درستی عقاید خویش اند .

أم لکم کتب فیه تدرسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 40 - 4

4 - عقاید مشرکان ، فاقد دلیل و حجت اطمینان بخش

سلهم ایهم بذلک زعیم

تضمین نکردن درستی عقاید، نشانه نبودن دلیل قاطع و اطمینان بخش بر آن است.

312- بی منطقی گمراهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 61 - 6

6 - با وجود اعتقاد مشرکان به این که خالق عالم و رام کننده خورشید و ماه ، خدا است ، بازداشته شدنشان از حق ، قابل توجیه و منطقی نیست .

ولئن سألتهم من خلق .. و سخر ... ليقولنّ الله فأنى يؤفكون

جمله «فأنى يؤفكون» جواب شرط مقدر است و «أنى» معادل «کیف» استفهامیه و برای تعجب است.

313- بی منطقی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 22

22 - مشرکان، فاقد هر گونه دلیل و گواه بر درستی و حقانیت عقاید شرک آلود خویش هستند.

قل ای شیء أكبر شهده .. أنکم لتشهدون أن مع الله ءالهه أخرى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 5

5 - اگر مشرکان بر تحریمهای ادعایی خود گواه و دلیلی نیز بیاورند، ساختگی و بی اساس است.

قل هلم... فإن شهدوا فلا تشهد معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 136

7 - یونس - 10 - 68 - 10

10 - مشرکان بدون توجه به درستی و نادرستی مدعای خویش (فرزندگزینی خدا)، آن را به خدا نسبت می دادند .

قالوا اتخذ الله ولداً . . . أتقولون على الله ما لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 8

8- مشرکان در انکار معاد، فاقد استدلال و دلیل قطعی و تنها متکی بر استبعاد هستند .

أذا كنا عظمًا ورفثًا أءأننا لمبعوثون خلقًا جديدًا

از اینکه مشرکان، در انکار معاد تنها به استبعاد پرداختند، نشان می دهد که آنان دلیلی برای تکذیب خود نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 5

5- جامعه اصحاب كهف، فاقد هرگونه دلیل و برهان بر عقاید شرک آلود خویش بودند .

هؤلاء قومنا . . . لولا يأتون عليهم بسلفين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 3 - 15

15- سحر بودن قرآن و ساحر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دلیل واهی و بهانه دیگر مشرکان ستم پیشه برای ایمان نیاوردنشان

أفتأتون السحر و أنتم تبصرون

مشرکان برای ردّ ادعای نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دو دلیل واهی و بهانه جویانه می آوردند: 1- بشر بودن آن حضرت (هل هذا إلا بشر مثلكم)، 2- ساحر بودن ایشان (أفتأتون السحر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 89 - 4

4- مشرکان، مفتون خیال های خام و غافل از برهان های عقلی و علمی

«سحر» (مصدر «تسحرون») به معنای مفتون کردن و ربودن عقل است؛ یعنی، «[به آنان] بگو: پس چگونه دستخوش افسون می شوید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 10

10 - خداوند ، خواهان دلیلی قاطع وقانع کننده از سوی مشرکان برای عقیده ناروای شرک

أءله مع الله قل هاتوا برهنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 137

5- موضع گیری بیشتر مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به دلیل ناآگاهانه بودن آن ، فاقد وجاهت و اعتبار است .

و ما أرسلنک إلا کافه للناس . . . و لکن اکثر الناس لا یعلمون

ذکر «و لکن اکثر الناس لا یعلمون» پس از بیان قلمرو رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نقش آن حضرت، می تواند به منظور دفع توهم باشد. آن توهم این است که اکثریت مشرکان با رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) مخالف اند و چنین امری تأثیری منفی در رسالت آن حضرت دارد. خداوند جواب می دهد که نظر چنین اکثریتی بی فایده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشرکان ، در حالی قرآن را ساخته و پرداخته [دست] بشر می دانستند که هیچ دلیل آسمانی نداشتند .

وقال الذین کفروا للحقّ لَمَّا جاءهم إن هذا إلا سحر مبین . و ما ءاتینهم من کتب

3 - مشرکان ، برای حقانیت اعتقادشان هیچ گونه دلیل آسمانی دریافت نکرده بودند .

قالوا ما هذا إلا رجل یرید أن یصدّکم عمّا کان یعبدا ءاباؤکم . . . و ما ءاتینهم م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - سستی عقاید مشرکان و ناتوانی آنان از برخورد منطقی با تعالیم قرآن

بل عجبیت و یسخرون

توسّل مشرکان به تمسخر در برابر تعالیم قرآن و رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مشرکان ، به خاطر ادعا های بی دلیل و فاقد منطق ، مورد بازخواست و مؤاخذه خداوند قرار می گیرند .

ستکتب شهدتهم و یسنلون

3 - مشرکان ، تنها تسلیم و متواضع در برابر قدرت سیاسی و نظامی و نه منطق و برهان *

إِنَّا فَتَحْنَا .. لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ

مراد از «غفران ذنب»، می تواند زدایش بدگمانی ها و بدخواهی ها از سینه دشمنان باشد. با توجه به این نکته، از مجموع دو آیه استفاده می شود که دل های سخت مشرکان با منطق وحی، رام نگشته ولی با پیروزی سیاسی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صلح حدیبیه، به تسلیم و تواضع واداشته شده است.

ص: 138

314- بی منطقی مشرکان جبرگرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 149 - 2

2 - مشرکان جبرگرا فاقد هر گونه دلیل بر عقاید خویش هستند.

قل هم عندکم من علم .. فله الحجه البلغه

315- بی منطقی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 144 - 6

6 - تحریم برخی حیوانات از سوی مشرکان صدر اسلام، فاقد هر گونه دلیل و مستند قابل قبول

قل الذکرین حرم .. نبئونی بعلم ... أم کنتم شهداء

استفهام در آیه برای انکار و یا توییح است و مفاد جملات «نبئونی» و «أم کنتم ..» نیز نفی وجود دلیل بر مدعاهای مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 3

3 - مشرکان صدر اسلام فاقد هر گونه گواه صادق و معتبر بر حقانیت تحریمهای خویش

قل هلم شهداءکم الذین یشهدون أن الله حرم هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 10

10 - جبهه ضد توحیدی در صدر اسلام، متشکل از گروهی جاهل، بی منطق و پیرو بی چون و چرای شیطان بود.

ومن الناس من یجدل فی الله بغير علم و یتبع کل شیطن مرید

316- بی منطقی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- برخورد کافران و مشرکان مکه با قرآن ، اساس علمی و عقلانی نداشت ؛ بلکه برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود .

و لقد صرفنا فی هذا القرءان لیذکروا و ما یزیدهم إلا نفورا

خداوند، حاصل تبیین تنوع و گوناگونی آیات خویش را برای مشرکان، نفرت آنان معرفی می کند و این، نشان می دهد که آنان، به جای برخورد منطقی با آیات الهی، برخورد روانی - نفسانی داشتند.

ص: 139

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 10

10 - مشرکان مکه ، پذیرای هیچ سخن حق و منطقی در جهت مخالفت با عقیده شان نبودند .

إن كاد ليضلننا عن ءالهننا . . . و سوف يعلمون حين يرون العذاب من أضلّ سبيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 5

5 - اقدام مشرکان مکه به جنگ تبلیغاتی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به دلیل ناتوانی از مقابله منطقی با آن حضرت

و لما جاءهم الحقّ قالوا هذا سحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 8

8 - مشرکان مکه ، مردمانی ستیزه جو و بی منطق

بل هم قوم خصمون

317- بی یاوری اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 19 - 3

3 - مشرکان در قیامت ، ناتوان از دفاع از خویش در برابر عذاب الهی و یافتن هرگونه یار و ناصری برای خود

فما تستطيعون صرفاً و لانصرأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 92 - 3

3 - ناتوانی معبود های مشرکان از نجات گمراهان ، از دوزخ و دفاع از آنان در برابر عذاب

و برزت الجحيم للغاوين . و قيل لهم أين ما كنتم تعبدون

پرسش از مکان معبودها - به قرینه آیه قبل که سخن از رخ نمودن دوزخ برای گمراهان است - پرسش از موقعیت آنها برای نجات گمراهان از دوزخ و هرگونه دفاع از آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 101 - 1

1 - حسرت مشرکان ، بر نداشتن کمترین دوست دلسوز در قیامت

و لاصدیق حمیم

ص: 140

«حمیم» به معنای نزدیک است و «صدیق حمیم» (دوست نزدیک) می تواند کنایه از فرد مشفق، مهربان و دلسوز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 6,7

6- بی جواب ماندن فریاد یاری خواهی مشرکان از معبودهایشان در قیامت

فدعوهم فلم يستجیبوا لهم

7- روبه رو شدن مشرکان با عذاب الهی در قیامت ، همراه با یأس کامل آنان از وجود یاری دهنده ای برای خود

قیل ادعوا شركاءکم . . . فلم يستجیبوا لهم و رأوا العذاب

318- بی یآوری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 22 - 4

4- مورد نکوهش واقع شدن ، و بی حامی گردیدن ، فرجام حتمی شرک است .

لا تجعل مع الله . . . فتتعد مذموماً مخذولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 3

3- معبودان و شرکای پنداری مشرکان ، در قیامت ، هیچ پاسخی به کمک خواهی آنان نخواهند داد .

فدعوهم فلم يستجیبوا لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 43 - 1,2

1- معبود ها و خدایان دروغین ، از ایمن ساختن مشرکان در برابر عذاب الهی ناتوان اند .

أم لهم ءالیه تمنعهم من دوننا

«أم» در آیه شریفه، از نوع منقطعه و مانند «بل» متضمن معنای استفهام انکاری است. «آلهه» (جمع «إله») نیز به معنای معبودها است.

2- معبودها و خدایان دروغین مشرکان و هر نیرویی جز خداوند، در حمایت از خود و حفظ و نگه داری خویش ناتوان اند.

لايستطيعون نصر انفسهم

جمله «لايستطيعون..» حال برای فاعل «تمنعهم» است که خدایان و معبودها می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 42 - 3

3- در روز قیامت، از ملانکه هیچ کاری برای عبادت کنندگان ادعایی شان ساخته نیست.

ص: 141

فالیوم لایملک بعضکم لبعض نفعاً و لا ضرراً

به قرینه این که مخاطبان در آیات پیشین، ملائکه بودند و خداوند با آنان درباره عبادت مشرکان گفتگو می کرد؛ مخاطب «کم» در «بعضکم» می تواند ملائکه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 23 - 4

4 - معبود ها ، ناتوان از نجات پرستندگان شان از گرفتاری و رنج

ءالهه ان یردن الرحمن بضرر . . . لاینقدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 75 - 3

3 - معبود های ادعایی به روز رستاخیز ، در حالی که همچون سپاه آماده به خدمت برای مشرکان اند ، از هرگونه یاری رسانی به آنان ناتوان خواهند بود .

لایستطیعون نصرهم و هم لهم جند محضرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که ضمیر «هم» به معبودها و ضمیر «لهم» به مشرکان بازگردد و این جمله حال برای ضمیر غایبی در «لایستطیعون» باشد. بر این اساس، این ترکیب از باب مبالغه آمده است؛ زیرا متمرکز کردن تمامی نیروها در قالب یک سپاه آماده به خدمت و در عین حال ناتوان بودن از یاری رسانی، نشان دهنده اوج ناتوانی معبودها می باشد. گفتنی است بر اساس این نظر، آیه شریفه ناظر به روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 13

13 - کفر و شرک ، ظلم است و کافران و مشرکان ، از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعان محروم اند .

ما للظلمین من حمیم و لا شفیع یطاع

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیات، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره کافران و مشرکان سخن می گوید و مقصود از «ظالمین» آنان می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- تنها ماندن مشرکان در طوفان عذاب ، بازتاب دروغ ها و افتراهایشان به خداوند

بل ضلّوا عنهم و ذلک إفکهم

چنانچه «ذلک» اشاره به عدم نصرت مشرکان از سوی آلهه باشد - که از مضمون صدر آیه استفاده می شود - و بعد از «ذلک» کلمه ای در تقدیر باشد؛ یعنی، «ذلک أثر إفکهم» می توان به نکته یاد شده پی برد.

ص: 142

319- بیمار دلی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 3

3 - جبهه کفر و شرک در طول تاریخ ، متشکل از انسان هایی بیمار دل و قسی القلب

و ما أرسلنا من قبلك من رسول . . . للذین فی قلوبهم مرض و القاسیه قلوبهم

320- بیماری قلب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 4

4 - شرک ، نوعی از بیماری های قلبی است .

إذ جاء ربّه بقلب سلیم . إذ قال لأبیه و قومه ماذا تعبدون

321- بینش باطل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 35 - 8

8 - پندار باطل مشرکان ، در امتیاز آنان بر دیگران و بی نیازی از هدایت و ارشاد *

أم خلقوا من غیر شیء

معنای «أم خلقوا من غیر شیء»، می تواند این باشد که آیا مشرکان مکه، خود را تافته جدا بافته ای در آفرینش می بینند که دیگران نیاز به

هدایت دارند و اینان بی نیازند؟! بر این مبنا تقدیر آیه شریفه چنین می شود: «أم خلقوا من غیر شیء خلق منه غیرهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 23 - 20، 19

19 - خداوند هستی ، منزه از پندار های ناروا و نادرست مشرکان درباره او

سبحن الله عمّا یشركون

20 - مشرکان ، دارای پندار های نادرست و غلط از خداوند و صفات او

سبحن الله عما يشركون

ص: 143

322- بینش غلط مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 18

18 - نیندیشیدن، ریشه تلقی نادرست مشرکان از پیامبری و توقّعات نابجای آنان است.

قل لا أقول لكم عندی خزائن الله .. أفلا تتفكرون

جمله تویخی «أفلا تتفكرون» دعوتی است به تفکر در تمامی معارف عنوان شده در این دسته آیات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 22 - 7

7- خداوند یگانه، از توصیف‌ها و پندارهای مشرکان منزّه و مبرّا است.

لو كان فيهما الهة .. فسبحن الله ربّ العرش عمّا يصفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 149 - 5

5 - تصور غلط مشرکان درباره خداوند متعال و کوچک شمردن منزلت او

فاستفتهم الرّبك البنات ولهم البنون

انتساب دختر به خداوند و برگزیدن پسر برای خود، با این عقیده باطل که پسر بر دختر ترجیح دارد، نشانگر این حقیقت است که مشرکان، تصور درستی از خدا و معارف الهی نداشتند و منزلت خدا را کمتر از منزلت بشر می دانستند.

323- بینش غلط مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 20 - 5

5 - تصور جاهلانّه و غلط مشرکان عرب جاهلی از « مشیت الهی »

وقالوا لو شاء الرحمن .. ما لهم بذلك من علم

324- بینش غلط مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 2

2- ناآگاهی خداوند به سخنان و کار های پنهانی ، از پندار های نادرست مشرکان عصر بعثت

ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه

ص: 144

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 2

2 - نکوهش شرک پیشگان مرفه صدراسلام، به خاطر پندار غلط آنان در ارزیابی موقعیت خویش در نزد خداوند

ایحسبون أنما نمدهم به من مال و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 2 - 4

4 - مشرکان، گرفتار توهم هماهنگی دین پیامبر (صلی الله علیه و آله) با عقاید شرک آلود آنان

لا أعبد ما تعبدون

سوره «کافرون»، بیانگر اعلان مواضع قطعی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر معبودهای مشرکان است. گویا آنان در آغاز رسالت، گمان می کردند که دین پیامبر (صلی الله علیه و آله) تباینی با آیین آنان ندارد و معبود آن حضرت از سنخ معبودان ایشان است. پیامبر (صلی الله علیه و آله) در این سوره، با صراحت از تباین دو دین سخن می گوید و خود را پرستشگر معبودی معرفی می کند که از سنخ معبودهای مشرکان نیست.

325- بینش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 13

13 - خیر خواهیهای مشرکان مبنی بر زیانبار بودن حضور مؤمنان ضعیف در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید موجب طرد و محرومیت آنان از محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) گردد.

ما علیک من حسابهم من شیء و ما من حسابک علیهم من شیء فتطردهم

«حسابهم» می تواند اضافه مصدر به فاعل خود (هم) باشد؛ یعنی حسابگریهای مشرکان درباره مؤمنان و فقر و محرومیت آنها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 18

18 - مشرکان، مرتدان متحیر را به شرک دعوت می کنند و خود را هدایت یافته می پندارند.

له أصحاب يدعونه إلى الهدى اتتنا

مراد از «اصحاب»، بنا بر یک احتمال، مشرکان و منحرفانی هستند که مرتدان را تشویق می کنند و به جانب خود سوق می دهند و راه خود را طریق هدایت می شمارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 11

11 - مشرکان می پنداشتند امنیت آنان با پرستش بتها و دیگر معبودها تأمین می گردد.

فأى الفريقين أحق بالأمن

ص: 145

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 9

9 - دشنام به خدا برای دفاع از باورهای خویش، عملی شایسته و زیبا در نظر مشرکان است.

فیسبوا الله عدوا بغير علم كذلک زینا لكل أمه عملهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 3، 5، 8، 10

3 - قرار دادن سهم برای خداوند، از آنچه خود آفریده، از پندارهای پوچ مشرکان

و جعلو الله مما ذرأ من الحرث و الأنعم نصيبا فقالوا هذا لله بزعهم

5 - شرک، عقیده ای برخاسته از پندار و اوهام مشرکان است.

فقالوا هذا لله بزعهم و هذا لشركائنا فما كان لشركائهم

منتسب کردن «شركاء» به مشرکان و نه به خداوند، گویا اشاره بدین نکته باشد که آنچه را آنان شریک خدا می پندارند به ساخته های ذهنی آنان مربوط است.

8 - مشرکان، مصرف اموال سهم شریکان پنداری خداوند را در راه خدا غیر مجاز و ناروا می شمردند.

فما كان لشركائهم فلا يصل إلى الله و ما كان لله فهو يصل إلى شركائهم

10 - داوری زشت و غلط مشرکان جاهلی در مقایسه خدا با بتها و ترجیح بتها بر او

فما كان لشركائهم . . . ساء ما يحكمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 3، 12

3 - مشرکان از مفهوم «مشیت الهی» برداشتی نادرست داشتند.

سيقول الذين أشركوا لو شاء الله ما أشركنا

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور احتجاج با مشرکان و رد اندیشه های غلط آنان

قل هل عندكم من علم فتخرجوه لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 15

15- مشرکان به پندار فرمان خدا بر پرستش معبود های خویش ، آنها را عبادت می کنند . *

أمر ألا تعبدوا إلا إياه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 7

7- مشرکان با وجود دلایل روشن بر ولایت خداوند ، دیگران را ولیّ و سرپرست خویش می پنداشتند و به آنان روی می آوردند .

أفأخذتم من دونه أولياء

تفریع جمله «اتخذتم ...» به وسیله حرف «فاء» بر بیان کارها و شؤونی که برای خداوند برشمرده شد- که مشرکان نیز آنها را

ص: 146

باور دارند - می رساند که ولایت بر انسانها تنها از آن خداست و پندار ولایت غیر او ، پنداری ناموجه و بدون دلیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 56 - 1,2

1- مشرکان ، برای معبود های خویش سهمی در روزی دهی قائل بودند .

یشرکون . . . و يجعلون لما لا يعلمون نصیباً ممّا رزقنهم

آیه، ادامه بیان کارهای خلاف مشرکان است و برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که مراد از «ما» ی موصول، معبودهاست و مفعول به فعل «لا يعلمون» محذوف است.

2- مشرکان ، برای اسباب و علل ظاهری در انجام امور ، نقش مستقل قائل بودند .

بریهم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم . . . و يجعلون لما لا يعلمون نصیباً ممّا رزقن-

برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که «ما» ی موصول اسباب و عواملی باشد که مشرکان آنها را در نجات خود از ناگواریها دخیل می دانستند، در حالی که خبر از وضعیت آنها هم نداشتند و از اینکه خداوند مشرکان را به خاطر چنین تفکری مورد سرزنش قرار داده است، استفاده می شود که آنان برای چنین اسبابی نقش مستقل قائل بوده اند و گرنه جای سرزنش و توبیخ نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 57 - 10

10- مشرکان ، در برابر اسناد دختر به خدا ، فرزند دلخواهشان (پسر) را به خود اسناد می دادند .

و يجعلون لله البنات . . . و لهم ما یشتهون

«و» در «و لهم» می تواند حالیه و هم می تواند عاطفه باشد. در صورت عاطفه بودن جمله «ما...» در محل نصب خواهد بود برای عطف به «البنات». در هر صورت برداشت فوق قابل استفاده است و اسناد دادن فرزند دختر برای خدا، قرینه ای است بر اینکه مراد از «ما» در «ما یشتهون» فرزند پسر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 58 - 6

6- مشرکان ، علی رغم نفرت از دختردار شدن ، آن را به خداوند نسبت می دادند .

و يجعلون لله البنات . . . و إذا بشر أحدهم بالأنثی ظلّ وجهه مسوداً و هو كظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 87 - 3

3- دست نیافتن مشرکان در قیامت به بافته های دروغین خویش درباره شریک داشتن خداوند

و ضلّ عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 3

ص: 147

3- مشرکان ، مرگ را به منزله نیستی و نابودی پنداشته و حیات پس از آن را مستبعد می شمردند .

أءذا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْمَقَاتِلُ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْتَدُوا عَنَّا مُغْلَبِينَ وَكُلُوا وَشَرِبُوا هُنَّامًا وَرَبِّمُتَّعْتُم مَّا لَمْ يَأْتِكُمْ مِّنَّا بَأْسٌ تَبَدَّدْتُمْ أَن يَسْأَلَكُمُ الْمَلَكُ يَوْمَئِذٍ أَن تَقُولُوا مَا لَمْ نَكُن لَّكُمْ بَشِيرًا وَلَا نَذِيرًا قُلْ لَّيْسَ بِي إِلا بَشِيرٌ وَمَنذِرٌ كَمَا كُنْتُمْ تُجَاهِلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 9

9- اصل وجود خدا و نیاز به رسالت ، امری پذیرفته شده حتی در بینش مشرکان

أبعث الله بشراً رسولاً

از اینکه مشرکان به جای انکار اصل رسالت به استبعاد نبوت بشر پرداختند، می توان استفاده کرد که اصل رسالت و نبوت برای آنان، امری محرز بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 95 - 4

4- در نظر مشرکان تنها ملائکه ، شایسته رسالت و پیامبری بودند .

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً. قل لو كان في الأرض ملئكة ... لنزلنا عليهم من الس

از پاسخ خداوند در قبال اعجاب مشرکان و از گفته آنان (أبعث الله بشراً رسولاً) استفاده می شود که آنان، توقع داشتند که پیامبر(صلی الله علیه و آله) از جنس ملائکه باشد نه از جنس بشر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 48 - 10

10- غفلت از رستاخیز و تصوّر عدم برپایی قیامت ، آفت فراگیر مشرکان است .

بل زعمتم أنّ نجعل لكم موعداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 5

5- شرک پیشاگان ، عزّت و سعادت را در تحصیل مال و فرزند ، وفزونی آن می دیدند .

قال لأتین... واتخذوا... لیکونوا لهم عزّاً

در آیات پیشین انگیزه روی آوردن به کفر، علاقه به مال و فرزند بیان شده و در این آیه طلب عزّت ذکر گردیده است. حاصل این دو تعبیر، این است که مشرکان مال و فرزند را مایه عزّت می دانستند و پرستش غیر خدا را، راه وصول به آن شناخته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 92 - 2

2- در پندار گروهی از مشرکان، خداوند برخی از مخلوقات خویش را فرزند خوانده خود قرار داده است.

أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا

از تعبیر «إِتَّخَاذ» در این آیه و نیز در آیات پیشین، برمی آید که قائلان فرزند گزینی خداوند، تنها این بوده است که او از میان موجودات، کسی را به عنوان فرزندی خود برگزیده است؛ نه این که مدعی تولّد فرزندی برای او باشند.

ص: 148

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 93 - 2

2- قائلان به فرزندگزینی خداوند ، فرزند خوانده او را از بین موجودات شعورمند آسمان ها و زمین می دانستند .

من فی السموت والأرض

کلمه «من» موصولی است که برای عاقلان به کار می رود. به کار بردن آن، ممکن است ناظر به پندار فرزندخواندگی فرشتگان، عیسی و عزیر(ع) برای خدا باشد در نتیجه تعبیر «موجودات آسمان ها» کنایه از ملائکه و «موجودات زمین» کنایه از عیسی و عزیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 10

10- ناسازگاری بشر بودن با دستیابی به مقام نبوت ، از دیدگاه مشرکان

هل هذا إلا بشر مثلكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 28 - 7

7- پندار مشرکان در مستقل بودن فرشتگان در شفاعت

لا یشفعون إلا لمن ارتضى

از این که استقلال در شفاعت نفی شده، به دست می آید که مشرکان (مخاطبان این آیه) چنین پنداری داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 34 - 2

2- مشرکان ، می پنداشتند پیامبران باید در دنیا عمر جاوید داشته باشند .

و ما جعلنا لبشر من قبلك الخلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 4

4- در جهان بینی مشرکان ، تدبیر امور جهان و انسان ها ، در اختیار خدایان است نه خدای متعال .

يَا أَيُّهَا النَّاسُ . . . إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 82 - 7

7- انسان ، موجودی جاودان در بیش ادیان الهی و پدیده ای فناپذیر در نگرش شرک پیشگان تاریخ

بل قالوا . . . قالوا أءذا متنا ... أءتآ لمبعوثون

ص: 149

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 83 - 1

1 - معاد ، وعده ای بی اساس و افسانه ای کهن ، در نظر کافران و مشرکان

بل قالوا مثل ما قال الأولون .. لقد وعدنا ... إن هذا إلا أسطير الأولین

«اسطوره» (مفرد «أساطیر») به معنای افسانه است. بنابراین «أساطیر الأولین»؛ یعنی، افسانه هایی که پیشینیان ساخته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 84 - 1

1 - زمین و هر آنچه در آن هست ، از آن خدا و متعلق به او است .

قل لمن الأرض و من فیها إن كنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 41 - 4

4 - رسالت مداری انسان از سوی خداوند ، امری شگفت آور و غیر قابل قبول از دیدگاه مشرکان

أهدا الذی بعث الله رسولا

استفهام در «أهدا» انکاری و برای اظهار تعجب و شگفتی آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 6

6 - دست شستن از گرایش های شرک آلود و روی کردن به تعالیم پیامبران (همچون یگانه پرستی) و عقیده به قیامت ، در دیدگاه اهل شرک ، گمراهی و انحراف است .

إن کاد لیضلننا عن الهتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 3,9

3- رد دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی مشرکان ، علی رغم اعتقاد آنان به هدایت بخش بودن آیین آن حضرت

وقالوا إن نتبع الهدی معك نتخطف من أرضنا

9- در دیدگاه مشرکان ، گمراهی توأم با امنیت و آسایش ، برتر از هدایت همراه با ناامنی و اضطراب است .

وقالوا إن نتبع الهدی معك نتخطف من أرضنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 29 - 3,5

3- مشرکان ، وعده پیامبر (صلی الله علیه و آله) را درباره وقوع قیامت و معاد درست نمی دانستند .

ويقولون متى هذا الوعد إن كنتم صدقین

5- مشرکان ، پیروان مؤمن پیامبر (صلی الله علیه و آله) را سهیم و هم رأی او در رسالت می دانستند .

ص: 150

متی هذا الوعد إن كنتم صدقین

جمع آورده شدن «صادقین»، به این خاطر است که مؤمنان نیز مخاطب مشرکان بوده اند. مخاطب قرار دادن مؤمنان و پرسش از زمان وقوع قیامت از آنان، بیانگر نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 35 - 5

5 - مشرکان ، خود را مصون از عذاب الهی می دانند .

و قال الذین كفروا .. و ما نحن بمعذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 13، 14، 5

5 - مشرکان ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را شخصی معمولی می دانستند که هدفش بازداشتن مردم از دین و آیین پدرانشان بود .

قالوا ما هذا إلا رجل یرید أن یصدکم عما کان یعبداؤکم

تعبیر از پیامبر (صلی الله علیه و آله) به «رجل» - آن هم به صورت نکره - حاکی از نکته یاد شده است.

13 - مشرکان ، معتقد بودند قرآن ساخته و پرداخته است ; نه وحی .

وقالوا ما هذا إلا إفک مفتری

مشارالیه «هذا» به قرینه «تتلی علیهم آیاتنا» می تواند قرآن باشد. هم چنین می تواند حاصل تلاوت (قول به توحید) باشد. برداشت یاد شده بنابر احتمال اول است.

14 - مشرکان ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را افترازننده به خدا می دانستند .

إلا إفک مفتری

«إفک»؛ یعنی، بازداشته شدن چیزی از وضعیتی که شایسته است در آن وضعیت باشد. و در دروغ استعمال می شود (مفردات راغب). آوردن «مفتری» به عنوان صفت «إفک»، می تواند به این منظور باشد که آنان قرآن را دروغی می دانستند که به خدا نسبت داده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 50 - 2

2 - پندار مشرکان درباره گمراهی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل إن ضللت فأنا أضلّ علی نفسي

سفارش خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اعلام موضع روشن درباره این که به فرض گمراهی او، ضررش عاید خود آن حضرت می شود؛ احتمال دارد برای رفع توهم و یا اتهامی (نکته یاد شده) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 3، 1

1 - مشرکان ، پیش از نزول عذاب بر آنان ، منکر آن بودند .

ولو تری إذ فرعوا .. وقالوا ءامنا به ... وقد كفروا به من قبل

ص: 151

3 - مشرکان به حشر و معاد ، کفر ورزیده و منکر آن بودند .

و لو تری إذ فرعوا .. وقالوا ءامنا به ... و قد کفروا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 11 - 5

5 - مشرکان آفرینش مجدد انسان ها را در قیامت ، امری بعید و غیر ممکن و بسیار سخت می دانستند .

فاستفتهم أهم أشدّ خلقاً أم من خلقنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 15 - 2

2 - قرآن ، سحری آشکار در دیدگاه مشرکان

وقالوا إن هذا إلا سحر مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 16 - 2,3

2 - برپایی قیامت و حیات مجدد انسان ها پس از مرگ و تبدیل شدن به خاک و استخوان ، مورد انکار مشرکان

أءذا متنا و کنا تراباً و عظماً ءئنا لمبعوثون

دو همزه به کار رفته در آیه شریفه، برای استفهام انکاری است.

3 - برپایی قیامت و حیات دوباره انسان ها پس از متلاشی شدن بدن ، امری غیر ممکن و بس بعید در نظر مشرکان

أءذا متنا و کنا تراباً و عظماً ءئنا لمبعوثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 17 - 1,2

1 - مشرکان ، تجدید حیات نیاکانشان را پس از مرگ و تبدیل شدن آنان را به خاک و استخوان ، امری بسیار بعید و غیر قابل قبول می دانستند .

أَعْنَا لِمَبْعُوثُونَ . أَوْءَابَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ

«ءاباؤنا» مبتدا و خبر آن - به قرینه خبر موجود در آیه قبل (لمبعوثون) - حذف شده است. این جمله (مبتدا و خبر) عطف بر جمله قبل (ءینا لمبعوثون) است.

2 - مشرکان ، حیات مجدد نیاکان اولیه خود را در روز رستاخیز ، بعیدتر و غیر ممکن تر از تجدید حیات خود می دانستند .

أَعْنَا لِمَبْعُوثُونَ . أَوْءَابَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ

از عطف «أَوْءَابَاؤُنَا ..» بر «أَعْنَا لِمَبْعُوثُونَ» - که برای ارتقای اظهار استحاله امر معاد است - و نیز از اختصاص به ذکر یافتن «آباء»، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 28 - 3،4

ص: 152

3 - پیشوایان شرک با تظاهر به خیرخواهی ، عامل اصلی فریب خوردن و دور شدن از مسیر خیر و حق در دیدگاه مشرکان گمراه شده

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

«یمین» می تواند مشتق از «یمین» (خیر و برکت) باشد. بر این اساس ، معنای آیه چنین می شود: شما از سر خیرخواهی به سراغ ما می آمدید. اما متعدی شدن فعل «تأتوننا» به «عن» - که برای مجاوزت است - موجب می شود که این کلمه متضمن معنای «تصددنا» - که متناسب با معنای مجاوزت است - باشد. بر این اساس ، پیام اصلی آیه چنین خواهد بود: شما بودید که در ظاهر از سر خیرخواهی به سراغ ما آمده و ما را از مسیر حق و خیر گمراه می کردید.

4 - مشرکان گمراه شده ، در قیامت اعمال قدرت سران شرک را عامل گمراهی و فریب خود معرفی خواهند کرد .

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

برداشت یاد شده براساس این دیدگاه است که «یمین» (جهت راست) کنایه از قدرت و قوت باشد؛ زیرا معمولاً سمت راست قوی تر است. از این رو بیشتر مردم کارهای مهم و سنگین را با دست راست انجام می دهند. گفتنی است که دو آیه بعد (و ما کان لنا علیکم من سلطان) و نیز آمدن واژه «یمین» به این معنا در آیه 93 همین سوره (فراغ علیهم ضرباً بالیمین) مؤید مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 180 - 4

4 - ساحت خداوند ، از هرگونه نسبت ها و توصیف های مشرکان منزّه است .

سبحن ربّك ربّ العزّه عمّا یصفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 1

1 - برگزیده شدن پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) از میان توده های عرب برای پیامبری ، امری غیر منطقی و ناممکن در نظر کافران و مشرکان

أنزله علیه الذکر من بیننا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 8 - 3

3 - مشرکان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، معتقد به اقتدار و متکی به نیرومندی خود

أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ . . . فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا

از یادآوری هلاکت اقوامی نیرومندتر از مردم مکه، استفاده می شود که مکیان، به قدرت خویش مغرور بوده و آن را غیر قابل زوال می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 24 - 7

7- زندگی و مرگ در نگاه مشرکان ، پدیده ای طبیعی و بی ارتباط با اراده الهی و وجود خداوند

و ما يهلكنا إلا الدهر

ص: 153

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از نگاه مشرکان ، فردی گنه کار و برهم زننده نظم اجتماعی شرک

لیغفر لک الله ما تقدم من ذنبک و ما تأخر

«ذنبک» به معنای اتهام ها و گناهانی است که مشرکان، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) برمی شمردند؛ زیرا با بعثت آن حضرت، حرمت بت ها درهم ریخت، نظم جاهلی جامعه شرک - با ایمان آوردن طبقات مختلف اجتماعی - بر هم خورد و این همه اموری بود که از نظر مشرکان، جرم و گناه پیامبر (صلی الله علیه و آله) تلقی می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 30 - 4

1 - افق دید و نگرش مشرکان خداگریز ، محصور در محدوده دنیا و مظاهر آن

و لم یرد إلا الحیوه الدنیا . ذلک مبلغهم من العلم

«ذلک» اشاره به دنیاگرایی مشرکان دارد؛ یعنی، دنیاگرایی منتهای دانش آنان است.

4 - خرافات و موهومات ، اوج دید و نگرش مشرکان دنیاگرا

لیسمون الملائکه تسمیه الأئسی و ما لهم به من علم . . . ذلک مبلغهم من العلم

برداشت بالا بنابراین نکته است که «ذلک» اشاره به عقاید خرافی مشرکان در مورد دختر انگاشتن ملائکه برای خداوند، داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 10 - 4

4 - «عن أبی جعفر (ع) فی قوله : «أءتأ لمردودون فی الحافره» یقول : فی الخلق الجدید ؛

از امام باقر (ع) درباره سخن خداوند «أءتأ لمردودون فی الحافره» روایت شده که فرمود: خدا می فرماید: [مشرکان می گویند: آیا ما] در آفرینش مجدد [باز می گردیم؟]

326- بینش مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - حرمت استفاده از گوشت قربانی ، پندار باطل عرب های جاهلی

فكلوا منها

تجويز استفاده از گوشت قربانی، ناظر به پندار باطل عرب های جاهلی است که استفاده از آن را حرام می دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 154

3 - ممنوعیت استفاده از دام های قربانی ، در پندار مشرکان عصر بعثت

لکم فیها منفع إلی أجل مسمی

تصریح به جواز بهره برداری از دام های قربانی، نشان می دهد که اعتقاد عمومی پیش از نزول آیه، برخلاف آن بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 6،8

6- مشرکان صاحب دختر در دوران جاهلیت ، نگهداری دختران را برای خود عار و ذلت می دانستند .

ایمسکه علی هون

برداشت فوق بر این اساس است که «علی هون» حال برای ضمیر فاعلی «ایمسک» باشد.

8- مشرکان صاحب دختر ، حیثیت اجتماعی خود را با داشتن دختر در مخاطره می دیدند .

یتوری من القوم من سوء ما بشر به ایمسکه علی هون أم یدسه فی التراب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 60 - 4

4- داشتن دختر در دیدگاه مشرکان جاهلی ، صفتی زشت محسوب می شد .

للذین لایؤمنون بالأخره مثل السوء

«مثل السوء»، مثلی است که مشرکان جاهلی برای صاحبان دختر به کار می بردند و مرادشان از آن، ضرب المثل بد حالی و بدی بود. اینکه خداوند پس از ذکر دیدگاه آنها درباره نوزادان دختر و محکومیتشان، «مثل السوء» را به خود آنان نسبت می دهد، می تواند قرینه ای باشد بر مطلب یاد شده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 9

9- مشرکان ، تداوم نسل خویش را از طریق داشتن پسر ، برای خود فرجامی نیک تلقی می کردند . *

و يجعلون لله ما يكرهون و تصف ألسنتهم الكذب أن لهم الحسنی

احتمال دارد مراد از «الحسنی» به قرینه «و يجعلون لله البنات» .. و لهم ما یشتهون» و «یجعلون لله ما یكرهون» ادامه نسل مشرکان از طریق پسرانی باشد که آنان برای خویش مدعی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 2

2- پسر مایه سرور و مباحات و دختر موجب ننگ و عار ، در میان عرب جاهلی

و أصفیکم بالبنین . و إذا بشر أحدهم بما ضرب للرحمن مثلاً ظلّ وجهه مسوداً و هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 18 - 4

ص: 155

4- لطافت طبیعی زن و فرودستی او در میدان جدال و درگیری، دو عامل آسیب پذیری و دو نقیصه برای زن در فرهنگ خشن جاهلی

و هو فی الخصام غیر مبین

در آیه قبل (و إذا بشر أحدهم..). ناراحتی عرب جاهلی از داشتن دختر بیان شده است. این آیه می تواند اشاره به علت آن ناراحتی داشته باشد؛ یعنی، این دو ویژگی از نظر عرب جاهلی، نقص زن به حساب می آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 24 - 8

8- طبیعت گرابی و انکار حیات اخروی، دارای ریشه در جاهلیت عرب

وقالوا ما هی إلا حیاتنا الدنیا .. و ما یهلکنا إلا الدهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 39 - 3

3- اعتقاد عرب جاهلی، به امتیاز و برتری مردان بر زنان

أم له البنت و لکم البنون

از این که خداوند، مشرکان را مدعی اختصاص پسران به خویش شمرده است؛ استفاده می شود که آنان، از داشتن دختر احساس ننگ می کرده اند.

327- بینش مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 1

1- مشرکان صدر اسلام، شرک خویش و پدرانشان و بدعتهای دیگر را به مشیت خدا و رضایت او می پنداشتند.

سیقول الذین أشركوا لو شاء الله ما أشركنا و لا ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 9

9- شرک پیشگان عصر بعثت ، انسان را فاقد شایستگی برای دست یافتن به مقام قرب خدا و بار یافتن به پیشگاه او می انگاشتند .

و يعبدون من دون الله . . . و يقولون هؤلاء شفيعونا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 35 - 1

1- مشرکان عصر بعثت ، قرآن را ساخته و پرداخته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند .

أم يقولون افتريه

ص: 156

در اینکه مقصود از ضمیر در «يقولون» چه کسانی هستند، دو نظر ابراز شده است: برخی بر آنند که مقصود، مشرکان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستند و گروهی دیگر از مفسران، مراد از آن را کفرپیشگان قوم نوح می دانند. برداشت فوق براساس نظر اول است. گفتنی است که براین اساس، مخاطب کلمه «قل» پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ضمیر مفعولی در «إفتراه» به قرآن و یا خصوص داستان نوح (ع) باز می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 2

2- مشرکان عصر بعثت، عزت و اعتبار خود را در پرستش معبودان ساختگی خود می دانستند .

ليكونوا لهم عزًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 3 - 16

16- مشرکان صدر اسلام، پیروی از سحر را با عقل و خرد ناسازگار می دیدند .

أفتأتون السحر وأنتم تبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 5 - 8

8- آگاهی مشرکان در عصر بعثت، از ماهیت معجزه و فرق آن با سحر و خواب های پریشان و شعر

بل قالوا أضغث أحلم بل هو شاعر

مشرکان در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ابتدا سخن او را سحر، یا شعر و یا خواب های آشفته می دانستند. سپس برای اثبات رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ایشان خواستار معجزه شدند. این می رساند که آنان از معجزه و فرق آن با سحر و شعر و... آگاه بودند و به آن اعتراف داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 18 - 9

9- بازیچه انگاشتن نظام خلقت و بعثت پیامبران، از سوی مشرکان عصر پیامبر

و ما خلقنا السماء.. لعین... و لكم الویل ممّا تصفون

مخاطب «لکم» و «تصفون» مشرکانند و به قرینه آیات پیشین، مقصود از توصیف عقیده نادرست مشرکان در باره آفرینش جهان و نسبت ناروای سرگرمی گرفتن آفرینش به خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 3

3 - ثروت و فرزندان ذکور، دو ملاک برای ارزیابی موقعیت انسان در پیشگاه خدا در دیدگاه مشرکان عصر بعثت

أیحسبون أنما نمدهم به من مال و بنین

ص: 157

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 1

1 - مال و فرزند بسیار ، نشانه لطف و مهر خداوند در دیدگاه شرک پیشگان مرفه صدراسلام

أیحسبون . . . من مال و بنین . نسارع لهم فی الخیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 4

4 - مشرکان صدراسلام ، منکر نزول ملائکه بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند .

وقال الذین لایرجون لقاءنا لولا أنزل علینا الملائکه

از این که مشرکان، اعتراض می کردند که چرا فرشتگان وحی به طور مستقیم بر خود آنان فرود نمی آید؟ می توان به دست آورد که آنان، در صدد این بودند که اصل نزول فرشیه وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) را زیر سؤال ببرند و آن را انکار کنند. گفتنی است: آیه 7 سوره «حجر» مؤید همین برداشت است (لو ما تأتینا بالملائکه إن کنت من الصادقین).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 15 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، معجزات الهی را سحری آشکار و بی تردید می دانستند .

وقالوا إن هذا إلا سحر مبین

مشارالیه «هذا» هم می تواند معجزه باشد - که در آیه قبل از آن به «آیه» یاد شده است - و هم می تواند قرآن کریم باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 149 - 3

3 - برتری پسر بر دختر در دیدگاه مشرکان صدراسلام

الرّبک البنات و لهم البنون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته تاریخی است که مشرکان، فرزند پسر را بر دختر ترجیح می دادند؛ ولی در عین حال معتقد بودند که

خداوند دختر را برگزیده است. از این رو خداوند چنین طرز تفکری را محکوم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 6

6 - مشرکان عصر بعثت، فرشتگان را موجوداتی شبیه خداوند در رحمت می دانستند.

بما ضرب للرحمن مثلاً

با توجه به کلمه «رحمان» و «مثلاً»، مطلب بالا قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 3 - 4

ص: 158

4- انسان در نگاه مشرکانِ عصر بعثت ، موجودی صرفاً مادی و جسمانی است .

أءذا متنا و كُنا تراباً ذلك رجوع بعید

تعبیر «كُنا تراباً» می رساند که توجه کافران، بیشتر به متلاشی شدن اجزای بدن در خاک بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 36 - 3

3 - احترام و موقعیت موسی (ع) ، نزد مشرکان صدراسلام

أم لم ینبأ بما فی صحف موسی

توییح شدن مردم عصر نزول به خاطر توجه نکردن به پیام آسمانی موسی(ع)، نشانگر آن است که آن حضرت در میان آنان موقعیت ویژه ای داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 37 - 5

5 - احترام و موقعیت حضرت ابراهیم (ع) ، نزد مشرکان صدراسلام

أم لم ینبأ .. وإبرهیم الذی وقی

توییح شدن مردم عصر نزول، به خاطر توجه نکردن به پیام آسمانی ابراهیم(ع)، نشانگر آن است که آن حضرت در میان آنان موقعیت ویژه ای داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 25 - 4

4 - مشرکان و کافران صدراسلام ، منکر برپایی قیامت بوده و آن را دروغ می پنداشتند .

و یقولون متی هذا الوعد إن کنتم صدقین

328- بینش مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پندار مشرکان عصر بعثت ، خاموش شدن فروغ دین و آیین نبوی ، با رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فَإِنَّمَا نَذْهَبُ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ

آیه شریفه، گویا در پاسخ توهم مشرکان است که می پنداشتند با رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تمامی مسائل خاتمه خواهد یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 12

12 - ارج و منزلت تورات نزد مشرکان عصر بعثت ، به رغم عدم پیروی از آن

ص: 159

و من قبله كتب موسى إماماً ورحمه و هذا كتب مصدق

این احتمال وجود دارد که تذکر به وجود مشابهت قرآن و تورات، از آن جهت باشد که مشرکان مکه - با این که عملاً پیرو تورات نبودند - نوعی احترام و قداست برای آن قائل بوده و به تکذیب آن اقدام نمی کردند. بر این اساس خداوند فرموده است: شما چگونه قرآن را دروغ می پندارید، با این که شبیه تورات است که نزد شما قرب و منزلت دارد.

329- بینش مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 5

5 - مشرکان و گمراهان مکه، در صورت نازل نشدن قرآن، خویشان را در قیامت معذور می دانستند و دوری از رحمت خدا را بی عدالتی می شمردند.

أن تقولوا إنما أنزل الكتب على طائفتين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 3

3 - مشرکان مکه خویشان را شایسته تر از دیگران برای دریافت حقایق می پنداشتند.

لو أنا أنزل علينا الكتب لكننا أهدى منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 2

2- مشرکان مکه ، سرگذشت نوح و قوم او را ، داستانی ساختگی و بافته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند .

و لقد أرسلنا نوحًا . . . أم يقولون افتريه

برداشت فوق ، براین اساس است که ضمیر مفعولی در «إفتراه» به داستان نوح(ع) و قوم او که در آیات پیشین آمده ، باز گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 1,2

1- مشرکان مکه ، بت پرستی خود و پدرانشان را برخاسته از مشیت خداوند می دانستند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء نحن ولا آباؤنا

با توجه به مکی بودن سوره نحل و نیز قرینه «کذلک فعل الذین من قبلهم» مراد از «الذین أشركوا» مشرکان مکه است.

2- مشرکان مکه ، جبری مسلک بوده و عمل خود را بر اساس مشیت خداوند می دانستند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 7

ص: 160

7- مشرکان مکه ، مبعوث شدن انسان زوال پذیر را برای نبوت ، قبول نداشتند . *

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لايبعث الله من يموت

به قرینه آیات قبل - که درباره بعثت انبیا و مورد انکار قرار گرفتن آن از سوی مشرکان بود - احتمال دارد مراد آیه نکته یاد شده باشد؛ یعنی، منظور از «بیعت» برانگیختن برای نبوت باشد نه حشر اخروی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 5

5- مشرکان مکه ، نزول وحی به انسان را قبول نداشتند .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً نوحى إليهم

آیه در صدد تعریض به مشرکان و جواب گویی به آنان است که طبق قرینه ها و آیات دیگر قرآن کریم (سوره یونس ، آیه 2) آنها مبعوث شدن انسان را از جانب خداوند برای پیامبری قبول نداشتند. فعل «نوحی» در آیه قرینه و نشانه ای است بر نکته فوق.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 7

7- مشرکان مکه ، جنس مذکر را بسی ارزشمندتر و با اهمیت تر از زن می دانستند .

أفأصفاكم ربكم بالبنين واتخذ من الملائكة إنثاً

از اینکه از واژه «إنث» (زنان) به جای هر واژه دیگری مثل «بنات» (دختران) برای بیان مقصود استفاده شده است، می تواند به منظور اشاره به این واقعیت داشته باشد که مشرکان با ادعای مؤنث بودن ملائکه در صدد عیب جویی از خدا بودند و چنین امری، حکایت می کند که آنان، ذهنیت منفی در باره زن داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 5

5- مشرکان مکه ، قرآن را علی رغم بی ماندی اش ، معجزه نمی دانستند .

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ . . . وقالوا لن نؤمن لك

از اینکه خداوند، پس از توصیف قرآن به معجزه و بی ماند بودن، درخواست معجزه حسی آنان را نقل می کند، می تواند به نکته فوق إشعار داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 91 - 2

2- توانایی مادی و امکانات سرشار دنیوی ، ملاک پیامبری و پیشوایی در دید مشرکان مکه

لن تؤمن لک حتی ... تکون لک جنّه من نخیل و عنب

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که خواسته مشرکان مکه، داشتن مال، مکنّت و باغ بوده است نه معجزه اقتراحی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 9

ص: 161

9- مشرکان مکه ، دارای تصویری مادی و جسمانی از خدا و ملائکه

تأتی بالله و الملئکه قبیلاً

«قبیلاً» به معنای رو در رو شدن و مشاهده آمده است و از آن نکته فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 1

1- مشرکان مکه ، برگزیده شدن نوع بشر برای پیامبری را منکر بودند و آن را امری امکان ناپذیر و ناشدنی تلقی می کردند .

و ما منع الناس .. . إلا أن قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

«ال» در «الناس» عهد است و با توجه به آیات سابق مراد از آن، مشرکان مکه هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 5

5- زیبایی و گیرایی قرآن ، پذیرفته شده و مسلم در نظر مشرکان مکه

بل هو شاعر

از آن جایی که شعر از زیبایی و گیرایی خاصی برخوردار است؛ بدین سبب مشرکان، پیامبر(صلی الله علیه و آله) را شاعر می دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 13

13- عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی ، دارای منزلت و جایگاه اجتماعی نزد مشرکان مکه

فسلوا أهل الذکر

ارجاع مشرکان به عالمان دینی و آگاهان به تاریخ انبیا، بیانگر این نکته است که این عالمان، از جایگاهی خاص در میان مشرکان برخوردار بودند و سخنان این قشر نزد آنان مورد پذیرش بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 7،9

7- کافران و مشرکان مکه ، نسبت به نام « رحمان » برای خداوند ، بسیار حساس و منکر رحمانیت او بودند .

و هم بذکر الرحمن هم کفرون

اختصاص به ذکر یافتن نام «رحمان» از میان دیگر نام های مقدس پروردگار و نیز تکرار «هم»، بیانگر برداشت یاد شده است.

9- آسمانی بودن قرآن ، مورد انکار کافران و مشرکان مکه بود .

و هم بذکر الرحمن هم کفرون

برداشت یاد شده مبتنی براین است که مقصود از «ذکر» قرآن کریم باشد، چنان که در موارد متعدد در قرآن - از جمله آیه دوم همین سوره - از قرآن به «ذکر» یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 4

ص: 162

4- در دیدگاه مشرکان مکه فرشتگان ، دختران خدا و همانند او در صفات

و إذا بشر أحدهم بما ضرب للرحمن مثلاً

با توجه به این که «مثل» در آیه به معنای شبیه است، می توان گفت که مشرکان مکه معتقد به همسانی فرشتگان با خدا بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 3

3- ثروت و اشرافیت ، ملاک تمامی ارزش ها - حتی ارزش های دینی - در نگاه مشرکان مکه

لولا نزل هذا القرآن .. عظیم

مشرکان در مقام اعتراض به پیامبر(صلی الله علیه و آله) اظهار می داشتند: اگر وحی اصالت داشت، می بایست بر اشراف نازل می شد. از این نکته استفاده می شود که ملاک ارزش برای آنان، مال و مقام بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 35 - 1

1- مرگ ، پایانی ابدی بر حیات انسان ، در بینش مشرکان مکه

إن هؤلاء ليقولون . إن هي إلا موتتنا الأولى و ما نحن بمشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 12

12 - « قال الرضا (ع) : لم يكن أحد عند مشركي أهل مكة أعظم ذنباً من رسول الله (صلى الله عليه و آله) لأنهم كانوا يعبدون من دون الله ثلثمأه و ستين صنماً ، فلمّا جاءهم (صلى الله عليه و آله) بالدعوة إلى كلمة الإخلاص ، كبر ذلك عليهم و عظم . . . فلما فتح الله عزّوجلّ على نبيّه (صلى الله عليه و آله) مکه قال له يا محمّد : « إنّنا فتحنا لك [مکه] فتحاً مبيناً ليغفر لك الله ما تقدّم من ذنبك و ما تأخّر » عند مشركي أهل مکه ;

امام رضا(ع) فرمود: هیچ کس در نزد مشرکان عرب، گناهِش از گناه رسول خدا(صلی الله علیه و آله) بزرگ تر نبود؛ زیرا مشرکان 360 بت را می پرستیدند و چون پیامبر(صلی الله علیه و آله) آنان را به کلمه توحید و اخلاص دعوت کرد، در نظر آنان [گناه] بزرگ و عظیم بود . . . پس چون خدای عزّوجلّ، مکه را برای پیامبرش فتح کرد؛ به آن حضرت فرمود: ای محمد! ما مکه را با فتح آشکاری برای تو فتح کردیم، تا خدا گناهان گذشته و آینده تو در نزد مشرکان اهل مکه را بپوشاند».

330- پاسخ به شبهات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 20، 7

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به پاسخ گویی به مشرکان، درباره پدید آورنده رستاخیز است.

فسیقولون من یعیدنا قل الذی فطرکم أول مرّه

ص: 163

20- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به پاسخ دادن سؤال مشرکان درباره زمان وقوع قیامت به اینکه امید است به زودی تحقق یابد .

متی هو قل عسی أن یکون قریباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام الهی در دفع شبهات مطرح شده از سوی مشرکان درباره اسما و صفات حضرت باری

قل ادعوا الله أو ادعوا الرحمن

331- پاسخ نهمتهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 102 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار پاسخ گویی به اتهامات مشرکان مبنی بر ساختگی بودن قرآن با روشن کردن حقیقت وحی

إنما أنت مفتر .. قل نزلہ روح القدس من ربک

332- پایان دشمنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 6

6- صلح حدیبیه ، پایانی بر خصومتورزی بی امان مشرکان علیه اسلام و نعمتی والا برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان

إنّا فتحنا لک فتحاً مبیناً .. و یتّم نعمته علیک

اهمیت صلح حدیبیه و اطلاق «فتح مبین» بر آن، از آن جهت است که این صلح، مقطع جدیدی در روابط و نگرش مشرکان نسبت به اسلام و مسلمانان به وجود آورد و چه بسا نعمت شمردن آن نیز بر این پایه بوده است.

333- پراکندگی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 32 - 1

1 - هر گروهی از مشرکان ، برای خود ، دینی انتخاب کردند و در نتیجه ، گروه گروه شدند .

من المشركين . من الذين فرقوا دينهم وكانوا شيعاً

ص: 164

334- پرسش از برخورد خدا با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 3

3 - چگونگی برخورد خداوند با اقوام غیر مؤمن گذشته ، پرسش فرعون از موسی (ع)

أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ .. . فَمَا بِالْقُرُونِ الْأُولَىٰ

چون در آیات گذشته، موسی(ع) سخن از امنیت پیروان هدایت و عذاب تکذیب کنندگان به میان آورد، سؤال فرعون به منظور اظهار نظر موسی(ع) در باره حال نسل های پیشین بوده است. انگیزه او از این پرسش می تواند تحریک نسل حاضر در برابر پاسخ موسی(ع) به معذب بودن پدرانشان باشد. طفره رفتن موسی(ع) از جواب صریح، این احتمال را تقویت می کند.

335- پرسش از عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 149 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور زیر سؤال بردن عقاید مشرکان

فاستفتهم أَلرَّبُّكَ الْبَنَاتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 156 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور زیر سؤال بردن عقاید مشرکان

أَمْ لَكُمْ سُلْطَنٌ مَّبِينِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 40 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرسش از مبانی دینی مشرکان و زیر سؤال بردن آنها

سَلِّمُوا إِلَيْهِمْ بَدَلًا لِّكَ زَعِيمِ

336- پرسش از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 6, 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به سؤال از مشرکان درباره اینکه برترین گواهی که می تواند حقانیت او را تأیید کند کیست؟

قل أي شیء أكبر شهده قل الله

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به احتجاج و بحث با مشرکان با طرح سؤال و پاسخ

ص: 165

قل أي شيء أكبر شهده قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 4

4 - پرسش تحقیر آمیز خداوند از مشرکان ، درباره معبود های آنان در قیامت

فیقول این شرکاءى

استفهام در «این شرکاءى» برای تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 65 - 4

4 - پرسش خداوند از مشرکان در قیامت ، درباره چگونگی پاسخ آنان به دعوت پیامبران

فیقول ماذا أجبتم المرسلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 66 - 3,5

3 - در ماندگی شرک پیشگان در پاسخ گویی به سؤال خداوند از آنان در قیامت

ماذا أجبتم المرسلین فعمیت علیهم الأنباء یومئذ

5 - اقدام نکردن مشرکان به یافتن پاسخ برای سؤال خداوند از طریق پرس و جواز یکدیگر ، نمود سرگردانی و در ماندگی آنان در روز رستاخیز است .

فیقول ماذا أجبتم المرسلین . . . فهم لایتساءلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 74 - 4

4 - پرسش تحقیر آمیز خداوند در قیامت از مشرکان درباره معبودهایشان

و یوم ینادیهم فیقول این شرکاءى

استفهام در «این شرکائی» برای تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 75 - 2

2- بیرون آوردن فرد مطلع و آگاه هر جامعه شرک پیشه در قیامت ، برای پاسخ گویی به پرسش خداوند

و نزعنا من کلّ أُمَّه شهیداً

«شهید» به معنای گواه است و گاهی به معنای شخص مطلع و خبره نیز به کار می رود؛ مانند: «وإن كنتم فی ریب ممّا نزلنا علی عبدنا فاتوا بسوره من مثله و ادعوا شهدائكم...». در آیه بالا نیز همین معنا اراده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 166

15 - سبأ - 34 - 24 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرسش از مشرکان درباره منشأ روزیشان جهت هدایت آنان به توحید ربوبی

قل من یرزقکم من السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 3

3 - پرسش عتاب آمیز خداوند از مشرکان حق ستیز و لجوج ، درباره معبود های ادعایی آنان

ثمّ قیل لهم این ما کنتم تشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 28 - 2

2 - طرح پرسش های تنبّه بخش و بیدارکننده ، شیوه ارائه شده از سوی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محاجّه با کافران و مشرکان

قل أرءیتم إن أهلكنی اللّٰه و من معی أو رحمنا

337- پرسش مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 8

8 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در پی بهانه جویی های مشرکان و پرسش های مکرر آنان از علت عدم نزول معجزه ، در انتظار پاسخ و رهنمودی از سوی خداوند بود .

و یقولون لولا أنزل علیه آیه من ربّه .. . إنی معکم من المنتظرین

338- پرسشهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 29 - 1

1 - پرسش مداوم مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان درباره زمان وقوع قیامت

و يقولون متى هذا الوعد ان كنتم صدقين

مضارع آورده شدن «يقولون» دلالت بر استمرار دارد.

ص: 167

339- پرسشهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 2

2- قیامت و زمان برپایی آن ، مورد پرسش مشرکان عصر بعثت

إليه يردّ علم الساعة

340- پسر دوستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 8,9,10

8- داشتن پسر ، مورد خوشایند مشرکان و دختر داشتن ، ناخوشایند آنان بود .

و يجعلون لله البنات . . . و لهم ما يشتهون

به قرینه مقابله، احتمال دارد مراد از «ما» فرزند پسر باشد. مشرکان با اسناد دادن دختر به خداوند، درصدد تنقیص او بودند و این، حاکی از نفرت آنان از دختر داشتن است.

9- اظهار نظر مشرکان درباره دختر داشتن خداوند و فرزند دلخواه (پسر) داشتن خود ، مبتنی بر خواهش نفسانی بوده است .

و يجعلون لله البنات . . . و لهم ما يشتهون

10- مشرکان ، در برابر اسناد دختر به خدا ، فرزند دلخواهشان (پسر) را به خود اسناد می دادند .

و يجعلون لله البنات . . . و لهم ما يشتهون

«و» در «و لهم» می تواند حالیه و هم می تواند عاطفه باشد. در صورت عاطفه بودن جمله «ما...» در محل نصب خواهد بود برای عطف به «البنات». در هر صورت برداشت فوق قابل استفاده است و اسناد دادن فرزند دختر برای خدا، قرینه ای است بر اینکه مراد از «ما» در «ما يشتهون» فرزند پسر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 39 - 2

2- فرشتگان ، دختران خدا در نظر مشرکان ، به رغم بیزاری خودشان از داشتن دختر و افتخارشان به پسران

أم له البنت ولكم البنون

مشركان، از داشتن دختر عار داشتند. خداوند براساس همین پندار غلط، با ایشان محاجه کرده است؛ که اگر به راستی دختران ننگ اند، چرا دختران را به خداوند نسبت داده و تنها خود را مالک پسران می دانید؟!

341- پسر دوستی مشركان جاهليت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 9

ص: 168

9- قرار دادن دختر برای خدا و پسر برای خود از سوی مشرکان ، قضاوتی بس زشت و ناروا بود .

و يجعلون لله البنت سبحنه و لهم ما يشتهون .. ألا ساء ما يحكمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 9

9- مشرکان ، تداوم نسل خویش را از طریق داشتن پسر ، برای خود فرجامی نیک تلقی می کردند . *

و يجعلون لله ما يكرهون و تصف ألسنتهم الكذب أن لهم الحسنی

احتمال دارد مراد از «الحسنی» به قرینه «و يجعلون لله البنات .. و لهم ما يشتهون» و «يجعلون لله ما يكرهون» ادامه نسل مشرکان از طریق پسرانی باشد که آنان برای خویش مدعی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 2

2- پسر مایه سرور و مباحات و دختر موجب ننگ و عار ، در میان عرب جاهلی

و أصفیکم بالبنین . و إذا بشر أحدهم بما ضرب للرحمن مثلاً ظلّ وجهه مسوداً و هو

342- پسر دوستی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 7

7- مشرکان مکه ، جنس مذکر را بسی ارزشمندتر و با اهمیت تر از زن می دانستند .

أفأصفیکم ربکم بالبنین و اتّخذ من الملائکه إناثاً

از اینکه از واژه «اناث» (زنان) به جای هر واژه دیگری مثل «بنات» (دختران) برای بیان مقصود استفاده شده است، می تواند به منظور اشاره به این واقعیت داشته باشد که مشرکان با ادعای مؤنث بودن ملائکه در صدد عیب جویی از خدا بودند و چنین امری، حکایت می کند که آنان، ذهنیت منفی در باره زن داشته اند.

343- پشیمانی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - اظهار پشیمانی مشرکان پیرو در صحنه قیامت ، از دوستی با سران شرک و اطاعت از ایشان در دنیا

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کرة فنتبرأ منهم

3 - ندامت مشرکان پیرو در قیامت از شرک‌ورزی و پشیمانی آنان از اطاعت سران ، ثمری نداشته و موجب نجات آنان نخواهد شد .

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کرة فنتبرأ منهم

ص: 169

چنانچه ندامت از شرک و . . . در قیامت برای نجاتشان مؤثر می بود، مشرکان آرزوی بازگشت به دنیا را نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 11

11 - مشرکان ، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود ، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . و أسروا الندامه لما رأوا العذاب

344- پشیمانی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 8،10

8 - ستم پیشگان مشرک ، به هنگام مشاهده عذاب استیصال ، از فرط شرمساری ، پشیمانی خویش را پنهان می دارند .

و لو أن لكل نفس ظلمت . . . و أسروا الندامه لما رأوا العذاب

10 - ستم پیشگان مشرک ، به هنگام مشاهده عذاب ، از کرده های خویش اظهار پشیمانی خواهند کرد .

و لو أن لكل نفس ظلمت . . . و أسروا الندامه لما رأوا العذاب

«أسر» هم به معنای «کتم» و هم به معنای «أظهر» می آید (لسان العرب). برداشت فوق مبتنی بر معنای دوم است.

345- پلیدی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 17 - 5

5 - مشرکان ، مردمانی ناپاک و آلوده به کفر

شهدین علی أنفسهم بالكفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 1

1 - شرک ، مایه پلیدی است و مشرکان مردمانی پلیدند .

يأبها الذفن ءامنوا إنما المشركون نجس

جلد - نام سوره - سوره - آبه - ففش

9 - نحل - 16 - 60 - 6

6- مشركان ، به خاطر عدم ايمان به عالم آخرت ، زشت خصلتند .

للذفن لا يؤمنون بالأخره مثل السوء

ص: 170

قرار دادن موصول «الذین» به جای اسم ظاهر، مشعر به این مطلب است که متصف شدن آنان به زشت صفتی، به خاطر کفرشان است.

346- پلیدی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 43 - 2

2- مشرکان عصر پیامبر، در پلیدی و استحقاق عذاب، همچون کافران هلاک شده پیشین (قوم های عاد، ثمود، لوط و فرعونیان)

أَكْفَارِكُمْ خَيْرٌ مِنْ أَوْلَائِكُمْ

347- پندار مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 2

2- منافات داشتن پیامبری با بشر بودن، پندار باطل مشرکان

هل هذا إلا بشر مثلكم... ما أرسلنا قبلك إلا رجالاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 8 - 4

4- بی نیازی پیامبران از تغذیه و جاودانگی آنان در دنیا، پندار باطل مشرکان

و ما جعلنهم جسداً لا يأكلون الطعام و ما كانوا خلدین

348- پوچی ادعای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 9

9- ادعای مشرکان مبنی بر وجود شریک برای خدا، ادعایی پوچ و بدون واقعیت است.

أم بظهر من القول

«ظاهر من القول»؛ یعنی، گفتاری که واقعیت نداشته و عاری از حقیقت است. «بظاهر» متعلق به فعلی محذوف است و کلام با تقدیر آن

چنین می باشد: «قل ... أم تسمّونهم شركاء بظاهر من القول» (بگو ... بلکه آیا به سخن ظاهری و بدون واقعیت آنها را شریکهای خدا می نامید).

ص: 171

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، در ادعای واهی و نادرست اهل کتاب و مشرکان ، مصداق « بینه » نبوده و برهان درخواستی آنان را تأمین نمی کردند .

لم یکن ... منفکین حتی تأتیهم البینه ... و ما تفرّق الذین أوتوا الکتب إلاّ

این آیه، تسلاّی خاطری است برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر کافرانی که حتی پس از مشاهده آن حضرت و قرآن، هنوز خود را منتظر «بینه» قلمداد می کردند و بیان می کند که در گذشته نیز کافران همین رویه را داشتند و آمدن بینه برای آنان اثری نداشت.

349- پوچی زندگی مشرکان

1- مشرکان ، مردمی غافل از مسائل جدی و اصلی زندگی و دل مشغول به امور واهی و بی ارزش

و هم یلعبون . لاهیه قلوبهم

«لهو» به معنای چیزی است که انسان را از کارهای مهم و سودمند باز دارد (مفردات راغب). توصیف مشرکان به این که قلبشان به لهو و امور غیر مهم مبتلا شده، بیانگر برداشت یاد شده است.

350- پوچی عبادات مشرکان

2- معبود های مشرکان در قیامت ، بطلان و بیهودگی عبادت های مشرکان را برملا کرده و از آن برائت خواهند جست .

سیکفرون بعبادتهم و یکنونون علیهم ضدّاً

در مورد ضمیرهای موجود در آیه، احتمالاتی ذکر شده است؛ از جمله آن که ضمیر «یکفرون» و «یکنونون» به «ءالهه» بازمی گردد و ضمیر «بعبادتهم» و «علیهم» به مشرکان. برداشت یاد شده مبتنی بر این وجه است. گفتنی است که «کفر» در معانی مختلفی از جمله انکار و برائت استعمال شده است (لسان العرب). در این آیه نیز به قرینه «و یکنونون علیهم ضدّاً» به معنای برائت جستن و سلب مسؤولیت است.

351- پوچی عبادت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 172

9- معبود گزینی مشرکان ، سخت بی بنیاد و جاهلانه است .

مثل الذين اتخذوا من دون الله أولياء كمثل العنكبوت اتخذت بيتاً وإن أوهن البی

352- پوچی عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 20

20 - مشرکان به هنگام مرگ به کفر و واهی بودن باورهای خویش (پذیرش خدایان پوچ به جای خدای یگانه) شهادت خواهند داد.

و شهدوا علی أنفسهم أنهم كانوا کفرین

353- پوچی معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 14

14 - مشرکان به هنگام مرگ به پوچی معبودان خویش پی خواهند برد و به کارساز نبودن آنان اعتراف خواهند کرد

قالوا ضلوا عنا

354- پیامبر شناسی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 4

4- مشرکان و کافران عصر بعثت دارای ملاک های غلط برای شناخت رسولان الهی

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

355- پیروزی بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 4

4- پیروزی بر سپاه مشرکان قریش و یا تسلط بر کاروان تجاری آنان ، وعده خداوند به اهل ایمان

وإذ يعدكم الله إحدى الطائفتين

ص: 173

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 9 - 10

10- پیروزی بر مشرکان ، وعده خداوند به پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

ثم صدقنهم الوعد

آیه شریفه در مقام دلداری به پیامبراسلام است و خداوند با بیان جریان عمومی (وعده پیروزی همه پیامبران)، در واقع به آن حضرت نیز وعده پیروزی می دهد.

356- پیروزی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 2

2- احساس اطمینان مشرکان صدراسلام نسبت به پیروزی جمع متحد خویش بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

أم یقولون نحن جمیع منتصر

357- پیروی از رسوم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 13

13 - مؤمنان نباید در افکار و اعمال و سنتها از مشرکان و منکران معاد تقلید کنند.

ولا تتبع أهواء الذین . . . وهم بریهم یعدلون

358- پیشگویی ارتداد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 15 - 2

2- اخبار خداوند از رفع محدود عذاب دنیوی مشرکان مکه و بازگشت دوباره آنان به کفر و شرک

إنّا کاشفوا العذاب قلیلاً إنکم عائدون

برداشت یادشده بر این اساس است که عذابی که در آیات پیشین از آن یاد شده، عذاب دنیوی باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: ما عذاب دنیوی را برای زمانی اندک برخواهیم داشت؛ یعنی، در دنیا که اصولاً مجالی اندک است عذاب را از شما برمی داریم؛ اما انتقام به قیامت موکول خواهد شد.

ص: 174

359- پیشگویى شکست مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 175 - 4

4- اخبار خداوند به شکست و عذاب قریب الوقوع کافران و مشرکان معاند و مشاهده شدن آن برای آنان

فتولّ عنهم حتّى حین . و أبصرهم فسوف یبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 179 - 4

4- اخبار خداوند به شکست و عذاب قریب الوقوع کافران و مشرکان معاند و مشاهده شدن آن برای آنان

و تولّ عنهم حتّى حین . و أبصر فسوف یبصرون

360- پیشگویى عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 175 - 4

4- اخبار خداوند به شکست و عذاب قریب الوقوع کافران و مشرکان معاند و مشاهده شدن آن برای آنان

فتولّ عنهم حتّى حین . و أبصرهم فسوف یبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 179 - 4

4- اخبار خداوند به شکست و عذاب قریب الوقوع کافران و مشرکان معاند و مشاهده شدن آن برای آنان

و تولّ عنهم حتّى حین . و أبصر فسوف یبصرون

361- تأثیر شبهه افکنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 119 - 2

2- برخی از مسلمانان صدر اسلام به جهت شبهه های ایجاد شده مشرکان از خوردن ذبیحه با نام خدا خودداری می کردند.

فكلوا مما ذكر اسم الله . . . و ما لكم ألا تأكلوا

لحن عتاب گونه آیه چنین می نمایاند که بر اثر تبلیغات کافران و سخنان فریبنده آنان برخی از مسلمانان از خوردن ذبیحه حلال خودداری می کردند.

ص: 175

362- تأخیر عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 7

7 - داوری درباره مشرکان و عذاب آنان ، براساس سنت امهال تا قیامت به تأخیر افتاده است .

و لولا کلمه الفصل لقضى بينهم

363- تأخیر عذاب مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 48 - 4

4 - تأخیر در عذابِ شرک پیشگان عصر بعثت ، فرصتی بود تا شاید آنان بیدار شوند و به اسلام بگردند .

و يستعجلونك بالعذاب . . . و كائين من قرية امليت لها

364- تأخیر در عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 59 - 6

6 - تعجیل نشدن در عذاب مشرکان و کفار، مرتبط با آگاهی مطلق خداوند بر غیب و شهود جهان و اسرار آفرینش است.

قل لو أن عندی ما تستعجلون . . . و عنده مفاتيح الغیب

365- تباهی عمر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 15 - 3

3 - مشرکان و کافران در عرصه قیامت ، سرمایه عمر خود را تباه شده می بینند و خویش را از حمایت خانواده شان ، محروم می یابند .

قل إنّ الخسرین الذین خسروا أنفسهم وأهلیهم یوم القیمه

مقصود از «أنفس» سرمایه های عمر و مراد از «أهل» خانواده می باشد. بر این اساس خسارت نفس، به معنای تباه ساختن و بهره کافی

نگرفتن از سرمایه عمر است. خسارت اهل نیز به معنای از کف دادن حمایت خانواده و بهره نجستن از آنان می باشد. گفتنی است برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مخاطبان آیه شریفه کافران و مشرکان هستند.

ص: 176

366- تباهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 109 - 5

5- معبود های اهل شرک ، ارمغانی جز خسارت و تباهی برای پرستشگران خویش ندارند .

فلاتک فی مریه مما یعبد هؤلاء ما یعبدون إلا کما یعبد اباؤهم

چنان چه «کما» در آیه شریفه برای تشبیه باشد، جمله «فلاتک . . .» به ضمیمه «إنا لموفوهم ...» می رساند که: روا نبودن شک و تردید به این جهت است که همان طور که معبودهای مشرکان پیشین، دستاوردی جز خسارت و تباهی برای پرستش کنندگان خود نداشتند (و ما زادوهم غیر تتبیب، آیه 101) معبودهای اهل شرک در زمان تو نیز این چنینند.

367- تبری از رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 1,4

1 - بازگشت به دنیا برای تبری از سران شرک و مخالفت کردن با آنان ، آرزوی مشرکان پیرو در صحنه قیامت

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کره فنتبراً منهم

«کر» به معنای رجوع و «کره» به معنای یکبار رجوع کردن است و مراد از آن، بازگشت به دنیا می باشد. بنابراین «لو أن لنا کره»؛ یعنی، ای کاش یکبار دیگر به دنیا باز می گشتیم!

4 - حس انتقام جویی ، وادار کننده مشرکان پیرو به تبری از سران شرک ، نه حق جویی و حقیقت طلبی

فنتبراً منهم کما تبرءوا منا

جمله «کما تبرءوا منا» (چون آنان از ما بیزار می کردند و یا همان گونه که آنان از ما بیزاری جستند) بیانگر انگیزه اظهار تبری مشرکان پیرو است.

368- تبری از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 23

23 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به دوری از صف مشرکان

قل إني أمرت . . . ولا تكونن من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 8، 6، 1

1 - صدور بیانیه براءت از مشرکان (تحریم روابط مسلمانان با آنان) از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دستور ابلاغ آن به عموم مردم حاضر در مراسم حج

ص: 177

و أذن من الله ورسوله إلى الناس . . . أن الله بريء من المشركين ورسوله

«بريء» از «برائت» است و «برائت» به معنای فاصله گرفتن و جدا شدن می باشد. اعلام برائت خدا و رسول از مشرکان دستوری است به مسلمانان که روابط و پیوندهای خود را با مشرکان بگسلند و - به اصطلاح - آنان را تحریم کنند.

6 - دهم ذیحجه سال نهم هجرت ، آغاز قطع کامل روابط مسلمانان با مشرکان و تحریم همه جانبه آنان از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يوم الحج الأكبر أن الله بريء من المشركين ورسوله

8 - توصیه خداوند به عموم مشرکان مبنی بر رها کردن شرک و گرویدن به توحید و اسلام در پی ابلاغ پیام برائت خدا و رسول به آنان

و أذن من الله . . . فإن تبتم فهو خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 11

11 - لزوم پرهیز محبت و دلسوزی نسبت به مشرکانی که دوزخی بودنشان حتمی است .

ما كان للنبي . . . أن يستغفروا للمشركين ... أنهم أصحاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 12

12 - ممنوعیت استغفار برای مشرکان و لزوم برائت از آنان ، حکمی مشترک در ادیان آسمانی

ما كان للنبي . . . أن يستغفروا للمشركين ... و ما كان استغفار أبرهيم ... أنه عدول

از اینکه خداوند، به موضوع استغفار حضرت ابراهیم (ع) برای آزر، به عنوان تنها موردی که می تواند در ذهن مسلمانان ایجاد تردید کند پرداخت و از راز آن پرده برداشت نشان می دهد که مسأله ممنوعیت استغفار برای اهل شرک، مشترک همه ادیان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور داشت تا در صورت مواجه شدن با پافشاری مشرکان بر تکذیب و انکار ، آنان را به حال خود رها کرده و از اعمال باطلشان اعلان تبری کند .

وإن كذبوك فقل . . . وانا بريء مما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 48 - 1

1- ابراهيم (ع) ، زندگی در میان هم کیشان آزر را هم سان زندگی در خانه او ، مانعی در راه خداپرستی خویش دیده و از همه آنها کناره گیری کرد .

واعتزلکم و ما تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 178

1- حضرت ابراهیم (ع) از محیط شرک و بت پرستی هجرت کرد و از بت پرستان و معبود های آنان کناره گیری کرد .

فلَمَّا أَعْتَزَلَهُمْ وَ مَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَ هَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- معبود های مشرکان در قیامت ، بطلان و بیهودگی عبادت های مشرکان را برملا کرده و از آن برائت خواهند جست .

سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَ يَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا

در مورد ضمیرهای موجود در آیه، احتمالاتی ذکر شده است؛ از جمله آن که ضمیر «یکفرون» و «یکونون» به «الهه» بازمی گردد و ضمیر «بعبادتهم» و «علیهم» به مشرکان برداشت یاد شده مبتنی بر این وجه است. گفتنی است که «کفر» در معانی مختلفی از جمله انکار و برائت استعمال شده است (لسان العرب). در این آیه نیز به قرینه «و یکونون علیهم ضدًّا» به معنای برائت جستن و سلب مسؤلیت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - پیشوایان شرک مدعی مسؤلیت نداشتن نسبت به گرویدن پیروانشان به آیین شرک

أَغْوَيْنَهُمْ كَمَا غَوَيْنَا

به گفته مفسران، عبارت «کما غوینا» صفت برای مصدری است که با فعلش حذف شده و تقدیر آن چنین است: «أغویناهم فغوا غیًّا مثل ما غوینا» مقصود گروه یاد شده این است که ما آنان را مجبور به پذیرش شرک نکردیم و در این جهت ما و آنها با هم برابریم. همان طوری که شرک را خودمان اختیار کردیم و کسی ما را مجبور به آن نکرد، آنها نیز خودشان شرک را پذیرا شدند و ما آنان را مجبور نکردیم.

8 - اقدام پیشوایان شرک به اظهار برائت از پیروان خویش در قیامت

وَ یَوْمَ یُنَادِيهِمْ .. تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - تشکیل جبهه توحید ، جدا ساختن خویش از صف مشرکان و پرهیز از درآمیختن با آنان ، سفارش دیگر خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ادع إلى ربك ولا تكوننّ من المشركين

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

15 - سبأ - 34 - 41 - 0

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

17 - ق - 50 - 27 - 2,3,4

ص: 179

2- تبری شیطان در قیامت ، از انحرافات و طغیان گری مشرکان

قال قرینه ربّنا ما أطعیته

بنابراین که مراد از «قرین» شیطان باشد، برداشت بالا به دست می آید.

3- تبری همگامان و همراهان مشرکان ، از روش و منش آنان در قیامت

قال قرینه ربّنا ما أطعیته

بنابراین که «قرین» اعم از شیطان جن و انس باشد و شامل همراهان و عوامل شرک نیز بشود، برداشت بالا استفاده می شود.

4- تمسک شیطان به ربوبیت الهی در دادگاه اخروی ، برای مبرّا جلوه دادن خود از گناهان مشرکان *

قال قرینه ربّنا ما أطعیته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 9،24

9- ابراهیم (ع) و همگامانش ، پشتتازان برائت از مشرکان و کافران

قد کانت لکم أسوه حسنه فی ابرهیم و الذین معه . . . إذ قالوا

برداشت بالا با توجه به این نکته است که خداوند، از میان همه پیامبران و امت های پیشین، ابراهیم(ع) و همگامانش را الگوی برائت از مشرکان معرفی کرده است.

24- توکل ابراهیم (ع) و همراهانش ، بر خدای یگانه در برائت از مشرکان و پیامد های آن

إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا منکم . . . ربّنا علیک توکلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 6 - 11

11- برنامه برائت از مشرکان و نهی از مودّت با ایشان ، در جهت مصالح خود مؤمنان و نه خداوند

و من یتولّ فإنّ الله هو الغنیّ الحمید

با توجه به این که این آیات، در ادامه نهی مؤمنان از مودّت مشرکان است، تعبیر «و من یتولّ . . .» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 2 - 2

2 - قاطعیت در اعلان جدایی از مشرکان و نفی ارتباط با برنامه های عبادی آنان ، وظیفه ای الهی بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل . . لا أعبد ما تعبدون

369- تبری از مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 3

3 - سران شرک به هنگام مواجه شدن با عذاب قیامت ، از پیروانشان فاصله گرفته و از آنان بیزار می شوند .

ص: 180

إذ تبرا الذین اتبعوا من الذین اتبعوا و رأوا العذاب

جمله «و رأوا العذاب» جمله حالیه است؛ یعنی، تبری و بیزاری سران شرک از پیروانشان در آن حال است که با عذاب مواجه می شوند.

370- تبری از معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 23، 24

23 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اعلام یگانگی خداوند و اظهار بیزاری از شرک و معبودهای مشرکان

قل إنما هو إله وحد و إنی بریء مما تشرکون

24 - لزوم پایداری در عقیده توحیدی و اعلام صریح بطلان شرک و بیزاری از معبودهای مشرکان

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد و إنی بریء مما تشرکون

371- تبری رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 3

3 - سران شرک به هنگام مواجه شدن با عذاب قیامت، از پیروانشان فاصله گرفته و از آنان بیزار می شوند.

إذ تبرا الذین اتبعوا من الذین اتبعوا و رأوا العذاب

جمله «و رأوا العذاب» جمله حالیه است؛ یعنی، تبری و بیزاری سران شرک از پیروانشان در آن حال است که با عذاب مواجه می شوند.

372- تبری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 4

4 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از اعمال و کردار مشرکان و مشرکان از اعمال و کردار پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناراحت و بیزار

بودند.

أنتم بریئون مما عمل و أنا بریء مما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 4,6

4- بیزاری معبود های باطل در قیامت ، از پرستش عبادت گران خود

ص: 181

و كانوا بعبادتهم كفرين

ضمير «كانوا» به معبودها و ضمير «بعبادتهم» به عبادت گران مشرك بازمی گردد.

6- اظهار دشمنی و بیزاری مشركان ، نسبت به معبود های دروغین خود در قیامت *

كانوا لهم أعداء و كانوا بعبادتهم كفرين

فاعل «كانوا»، ضمیری است که ممکن است به «الناس» برگردد و مرجع ضمیر «هم» نیز ممکن است معبودهای مشركان باشد که در آیه قبل، به عنوان معبودهای غیر الهی از آنها یاد شده است. بر اساس این دو احتمال، نکته یاد شده استفاده می شود.

373- تبری همدم مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 27 - 3

3- تبری همگامان و همراهان مشركان ، از روش و منش آنان در قیامت

قال قرينه ربنا ما أطغيته

بنابراین که «قرین» اعم از شیطان جن و انس باشد و شامل همراهان و عوامل شرک نیز بشود، برداشت بالا استفاده می شود.

374- تبعیض نژادی مشركان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 5

5 - مشركان جزیره العرب ، مردمی نژادپرست و متعصب بودند .

و أقسموا بالله .. لئن جاءهم نذير ليكوننَّ أهدى من إحدى الأمم

برداشت یاد شده از تأکید مشركان بر آمدن پیامبری ویژه برای آنان استفاده می شود؛ زیرا تأکید آنان در حالی بود که پیامبران بسیاری برای هدایت بشر آمده و عده ای از مردم ساکن در جزیره العرب به آنان گرویده بودند.

375- تبلیغ علیه مشركان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- استفاده مشرکان ستم پیشه از تمامی شیوه های ممکن تبلیغی ، سیاسی و فرهنگی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أسروا النجوى. .. هل هذا إلا بشر... بل قالوا أضغث أحلم بل افتريه بل هو شاعر

ص: 182

376- تبلیغ مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 2

2- معرفی قرآن به صورت مجموعه ای غیر منظم و کتابی بدون انسجام ، از تبلیغات سوء مشرکانِ ستم پیشه

بل قالوا أضغث أحلم

برداشت یاد شده باتوجه به معنای لغوی «أضغاث» (اشیای آشفته و دسته های پراکنده و بی انسجام) است.

377- تبلیغ مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 10

10 - تبلیغات مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم آگاهی به قدرت الهی و فلسفه نازل نشدن معجزات درخواستی

و قالوا لولا نزل علیه آیه من ربه قل إن الله قادر .. و لكن أكثرهم لا یعلمون

اگر مشرکان اعتقاد به قدرت خدا نداشتند، جمله «قل إن الله قادر» ادعایی محض بود. بر این اساس آنان قدرت خداوند را بر نزول هرگونه معجزه قبول داشتند. گذشته از اینکه اقلیتی از آنان به تصریح آیه به علت عدم نزول معجزات مورد درخواست خود نیز آگاه بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 10

10 - مشرکان صدر اسلام با تبلیغات خود در صدد بازگرداندن مسلمانان به آیین شرک و بت پرستی بودند.

قل أندعوا من دون الله .. و نرد علی أعقابنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 2

2 - برخی از مسلمانان صدر اسلام به جهت شبهه های ایجاد شده مشرکان از خوردن ذبیحه با نام خدا خودداری می کردند.

فكلوا مما ذكر اسم الله .. و ما لكم ألا تأكلوا

لحن عتاب گونه آیه چنین می نمایاند که بر اثر تبلیغات کافران و سخنان فریبنده آنان برخی از مسلمانان از خوردن ذبیحه حلال خودداری می کردند.

378- تبلیغ مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 21

ص: 183

21 - اتهام بدعتگذاری و تجاوز به احکام دین الهی به اسلام و مسلمانان در تبلیغات مشرکان مکه

إن ربك هو أعلم بالمعتدين

کاربرد فعل تفضیل «أعلم» و تأکید و حصر آن با «إن» و ضمیر فصل «هو» در مواردی است که مدعیان و منکرانی در برابر وجود داشته باشند. بدین معنی که چه بسا مشرکان، مسلمانان را به سبب پایبندی به احکام اسلام به بدعتگذاری متهم می ساختند.

379- تبلیغ ناپسند مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 1

1 - تبلیغات سوء و سخنان ناروای مشرکان علیه رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به درجه ای بود که باعث اندوه و رنجش خاطر مبارک آن حضرت می شد .

و لا یحزنک قولهم

380- تجاوزگری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام ، مردمانی تجاوز پیشه بودند .

و أولئک هم المعتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 60 - 3

3 - تجاوز دو باره مشرکان به مسلمانانی که با آنان ، مقابله به مثل کرده بودند (یعنی نظیر عقوبتی که بر آنها رفته بود ، به آنان عقوبت رسانده بودند) .

و من عاقب بمثل ما عوقب به ثم بغی علیه

381- تجاهل مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مشركان صدر اسلام نسبت به معنا و حقيقت رحمان ، اظهار بي اطلاعي نموده و ت جاهل مي كردند .

ص: 184

«ما» در «و ما الرحمن» استفهامیه است و در آن دو احتمال وجود دارد: 1- سؤال از معنا و حقیقت واژه «رحمان» است. 2- سؤال از مصداق و مسمای اسم «رحمن» می باشد؛ که برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است. گفتنی است چون از رحمانیت خدا در آیات بسیاری سخن به میان آمده است - که جمله (إذا قیل...) نیز مؤید آن می باشد - به دست می آید که مشرکان از رحمانیت خدا آگاه بوده و تجاهل می کردند.

4- مشرکان صدر اسلام، نسبت به این که رحمان نام چه کسی است اظهار بی اطلاعی نموده و تجاهل می کردند.

382- تجاهل مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 12

12- تجاهل مشرکان مکه، نسبت به بشر بودن پیامبران گذشته

فسلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

قید «إن کنتم لاتعلمون» اشاره به علم و آگاهی مشرکان دارد؛ زیرا اگر آنان واقعاً نمی دانستند، قید یاد شده (اگر نمی دانید) لغو و زاید می شد.

383- تجدید حیات اجداد مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 17 - 2

2- مشرکان، حیات مجدد نیاکان اولیه خود را در روز رستاخیز، بعیدتر و غیرممکن تر از تجدید حیات خود می دانستند.

أءنّا لمبعوثون . أو ءاباؤنا الأوّلون

از عطف «أو ءاباؤنا..» بر «أءنّا لمبعوثون» - که برای ارتقای اظهار استحاله امر معاد است - و نیز از اختصاص به ذکر یافتن «آباء»، برداشت یاد شده به دست می آید.

384- تجمع اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - در روز قیامت ، همه مشرکان به منظور مؤاخذه و روشن شدن حقایق گردآوری خواهند شد .

و یوم یحشرهم جمیعاً ثم یقول للملئکة أهؤلاء إیتاکم کانوا یعبدون

ص: 185

2- خداوند ، همه مشرکان را در روز قیامت گرد هم خواهد آورد .

و یوم یحشرهم جمیعاً

385- تجمع مشرکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 75 - 1

1 - گردآوری جوامع شرک پیشه در قیامت برای محاکمه

و نزعنا من کلّ أمّة شهیداً فقلنا هاتوا برهنکم

386- تجمل گرایی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی ، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم یقولون افتریه . . من کان یرید الحیوه الدنیا وزینتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

387- نجر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 5 - 8

8 - دل بستگی عمیق جوامع کفرپیشه و شرکورز به اندیشه ها و سنت های دیرین خویش

و ما یأتیهم من ذکر من الرحمن محدث . . . معرضین

واژه «محدث» (جدید) می تواند اشاره به این داشته باشد که جدید بودن پیام های الهی، در عدم پذیرش جوامع شرک تأثیر داشته است و

این می تواند ناشی از دل‌بستگی آنان به سنت های کهن خویش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 6

ص: 186

6- مشرکان ، سنت های دیرپای دینی باقی مانده از پدرانشان را ، بسی ارزشمند می دانستند .

رجل یرید أن یصدکم عمّا کان یعبداؤکم

388- تحجر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 2 - 6

6- مشرکان در عصر بعثت ، مردمی سنت گرا و کهنه پرست بودند .

ما یأتیهم من ذکر من ربهم محدث

مخالفت مشرکان با پیام های جدید الهی ، نشانگر سنت پرستی و کهنه گرایی آنان است.

389- تحریم رابطه با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 3 - 6، 1

1 - صدور بیانیه برائت از مشرکان (تحریم روابط مسلمانان با آنان) از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دستور ابلاغ آن به عموم مردم حاضر در مراسم حج

و أذن من الله ورسوله إلى الناس . . أن الله برىء من المشركين ورسوله

«بریء» از «برائت» است و «برائت» به معنای فاصله گرفتن و جدا شدن می باشد. اعلام برائت خدا و رسول از مشرکان دستوری است به مسلمانان که روابط و پیوندهای خود را با مشرکان بگسلند و - به اصطلاح - آنان را تحریم کنند.

6 - دهم ذیحجه سال نهم هجرت ، آغاز قطع کامل روابط مسلمانان با مشرکان و تحریم همه جانبه آنان از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یوم الحج الأكبر أن الله برىء من المشركين ورسوله

390- تحقیر اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 27 - 1

1- خداوند ، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی ، در قیامت به صورت تحقیر آمیزی خوار خواهد ساخت .

قد مکر الذین من قبلهم . . . و أتهم العذاب . . . ثمّ یوم القیمه یخزیهم ویقول این

«خزی» در لغت به معنای شکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

ص: 187

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 4

4 - پرسش تحقیر آمیز خداوند از مشرکان ، درباره معبود های آنان در قیامت

فیقول این شرکاءى

استفهام در «این شرکاءى» برای تهکّم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 74 - 4,2

2 - حقارت مشرکان و محروم بودن آنان از افتخار قرب به خدا در قیامت

و یوم ینادیهم

برداشت یاد شده با توجه به تعبیر «ینادى» به دست می آید؛ زیرا «ندا» در جایی است که شخص را از دور بخوانند. بنابراین انتخاب این تعبیر به جای تعبیر «یدعوا»، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

4 - پرسش تحقیر آمیز خداوند در قیامت از مشرکان درباره معبودهایشان

و یوم ینادیهم فیقول این شرکاءى

استفهام در «این شرکائی» برای تهکّم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 18 - 2

2 - مشرکان و منکران قیامت ، با وضعیتی ذلّت بار و تحقیر شده در روز قیامت زنده خواهند شد .

و أنتم دخرون

«داخر» (مفرد «دخرون») به معنای «صغیر» و «ذلیل» است و جمله «أنتم داخرون» حال برای فاعل فعل مقدر (تبعثون) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 12

12 - مشرکان در قیامت مورد سخره و تحقیر الهی قرار می گیرند .

و یوم ینادیهم این شرکاءى

لحن آیه و نحوه خطاب در آن («این شرکائی» و «ینادیهم») می تواند مفید برداشت بالا باشد.

391- تحقیر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 12

ص: 188

12- افکنده شدن مشرکان در دوزخ ، همراه با ملامت ، طرد و اهانت است .

فتلقى في جهنم ملومًا مدحورًا

«مدحوراً» به معنای «مطروود» است که در آن معنای اهانت و استخفاف اشراب شده است.

392- تحقیر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 71 - 7

7 - مشرکان عصر بعثت ، مورد تحقیر شدید خداوند

و يعبدون من دون الله ما لم ينزل به سلطانًا و ما ليس لهم به علم

393- تحیر اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 66 - 5، 3، 2

2 - تحیر و درماندگی اهل شرک در روز رستاخیز

فعمیت علیهم الأنباء یومئذ

برداشت یاد شده بدین جهت است که میان بسته شدن همه راه های خبر بر انسان و سرگردانی وی، تلازم وجود دارد. بنابراین جمله

«عمیت علیهم الأنباء» می تواند کنایه از حیرت و سردرگمی مشرکان باشد.

3 - درماندگی شرک پیشگان در پاسخ گویی به سؤال خداوند از آنان در قیامت

ماذا أجبتم المرسلین فعمیت علیهم الأنباء یومئذ

5 - اقدام نکردن مشرکان به یافتن پاسخ برای سؤال خداوند از طریق پرس و جو از یکدیگر ، نمود سرگردانی و درماندگی آنان در روز

رستاخیز است .

فیقول ماذا أجبتم المرسلین .. فهم لایتساءلون

394- تحیر مشرکان

11 - شریکان موهوم خداوند با تزئین اعمال ناروا موجبات هلاکت و سردرگمی و اشتباه در دین را برای مشرکان فراهم می سازند.

و کذلک زین . . . لیردوهم و لیلبسوا علیهم دینهم

«ردی» به معنای هلاکت و «لبس» به معنای اشتباه است.

12 - شریکان پنداری به اذن خداوند مشرکان را به هلاکت و سردرگمی می اندازند.

و لو شاء الله ما فعلوه فذرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 6

6- مشرکان ، در مقابله با قرآن و اعلان موضع روشن در برابر آن ، سرگردان و ناتوان بودند .

بل قالوا أضغث أحلم بل .. بل هو شاعر

«بل» در آیه شریفه، برای اضراب انتقالی است. این حرف در مواردی به کار می رود که گوینده در صدد بیان نکته ای دیگر بوده و از نکته اول صرف نظر کرده باشد. تکرار این حرف در یک کلام نشان دهنده اضطراب، تردید و دودلی گوینده و یا ناتوانی وی در تصمیم گیری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 4

4 - تحیر و درماندگی مشرکان و آرامش و رضایت مندی موحدان در زندگی

ضرب الله مثلاً رجلاً فیه شرکاء متشکسون و رجلاً سلماً لرجل

بیشتر مفسران براین عقیده اند که تشبیه شدن مشرک دارای چند معبود، به برده ای که چند مالک ناسازگار و سخت گیر بر سر مالکیت و حاکمیت او نزاع دارند؛ گویای این حقیقت است که همان طوری که چنین برده ای چشم به راه فرمان های مختلف و متعدد مالکان خود است و متحیر است که چگونه رضایت آنان را جلب کند و در صورت متضاد بودن فرمان ها، کدام یک از آنها را به اجرا در آورد، مشرکان نیز در زندگی دچار چنین سردرگمی و تحیر و تزلزل معرفتی هستند.

395- تحیر مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 4

4- دودلی و تحیر مشرکان در نگهداری از نوزادان دختر به حالت ذلت و یا در گور کردن آنان

ایمسکه علی هون أم یدسه فی التراب

مرجع ضمیر در «ایمسکه»، مبشّره است و منظور از آن نوزاد دختر می باشد و «علی هون» حال برای ضمیر مفعولی «ایمسکه» است.

«هون» به معنای خواری و ذلت است و «یدس» (از مصدر دس) به معنای پنهان کردن آمده است.

396- تداوم بهانه جویی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 167 - 1

ص: 190

1 - مشرکان ، سخنانی بهانه جویانه علیه اسلام و به دفاع از مواضع عقیدتی خود پیوسته ، تکرار می کردند .

وإن كانوا ليقولون

«إن» مخفف «إن» است. آمدن فعل «كانوا» دلالت می کند که خبر آن (لیقولون)، امری ثابت در گذشته و دارای پیشینه است و آمدن خبر به صورت فعل مضارع بیانگر تکرار مضمون آن است. بنابراین مقصود از آیه شریفه - با توجه به آیات بعد - سخنان بهانه جویانه مشرکان است که پیوسته آن را تکرار می کردند.

397- تداوم دشمنی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 13

13 - دشمنی و ستیز جبهه ایمان با شرک ، همیشگی و پایان ناپذیر است .

و بدا بیننا و بینکم العدوه و البغضاء أبداً

398- تذکر به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 4 - 2

2 - آگاه ساختن مشرکان به غیر قابل پذیرش بودن شرک برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه الهی آن حضرت

قل یا ایها الکفرون . . . و لا أنا عابد ما عبدتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار یادآوری تجربه های دینی و فطرت توحیدی به مشرکان، برای هدایت و احتجاج با آنان است.

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 2

2- یادآور شدن قدرت اختصاصی خداوند بر فرستادن انواع عذاب بر مشرکان و کافران، از وظایف تبلیغی پیامبر(صلی الله علیه و آله)

قل هو القادر علی أن یبعث علیکم عذابا

ص: 191

399- تذکر به مشرکان ناقض معاهده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 3

3 - تذکر خداوند به باز بودن راه بازگشت به اسلام ، برای مشرکان پیمان شکن

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم . . . و يتوب الله على من يشاء

400- تذکر ذلت اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 25 - 3

3 - یادآوری ناتوانی و ذلت مشرکان و منکران معاد و نیز بطلان عقاید آنها در موقف و پیش از ورود به دوزخ ، از عذاب های دیگر روحی آنان

ما لكم لاتناصرون

401- تذکر عجز اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 25 - 3

3 - یادآوری ناتوانی و ذلت مشرکان و منکران معاد و نیز بطلان عقاید آنها در موقف و پیش از ورود به دوزخ ، از عذاب های دیگر روحی آنان

ما لكم لاتناصرون

402- ترحم بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 10

10- کافران و مشرکان حق ناپذیر ، شایسته دلسوزی نیستند .

لاتمدنّ عینیک . . . و لاتحزن علیهم

حزن و اندوه پیامبر(صلی الله علیه و آله) درباره کافران و مشرکان - همان گونه که مفسران گفته اند - به خاطر حق ناپذیری آنان بود. نهی شدن پیامبر(صلی الله علیه و آله) از اندوه برای آنان، ممکن است از این جهت باشد که آنان ارزش چنین اندوهی را ندارند.

ص: 192

403- ترس مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 3

3 - مشرکان سزاوار هراس از خداوند به سبب شریک پنداشتن برای او هستند.

و لاتخافون أنکم أشرکتکم بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 51 - 9

9- معتقدان به خدایان متعدد (مشرکان) ، از معبود های خویش هراسان بودند .

لاتتخذوا إلهین اثین . . . فای-ی فارهبون

«فا» در «فایای» جواب شرط مقدر است و آوردن آن بر سر مفعول مقدم - که مفید حصر است - می تواند حکایت از نکته یاد شده بکند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 100 - 3

3- مشرکان از ترس گرفتار شدن به فقر و فلاکت ، هر چند ثروت اختصاصی انبوه هم داشته باشند ، از آن انفاق نمی کنند .

قل لو أنتم تملکون خزائن رحمة ربی إذا لأمسکتکم خشية الإنفاق

404- ترک اطاعت از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 12

12 - پیامبر(صلی الله علیه و آله) تنها تابع وحی الهی است، نه تابع در خواستههای مشرکان.

إن أتبع إلا ما یوحی الیّ

405- ترک امداد به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- مشرکان در عرصه قیامت ، یکدیگر را تسلیم کیفر الهی کرده و به خذلان هم خواهند پرداخت . *

بل هم الیوم مستسلمون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «مستسلمون» - به قرینه «لاتناصرون» - به معنای تسلیم کنندگان باشد. گفتنی است کلمه «بل» - که برای اضراب انتقالی است - مؤید همین برداشت است. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: مشرکان نه

ص: 193

تنها به یاری هم نمی شتابند؛ بلکه با تسلیم کردن یکدیگر، به خذلان هم خواهند پرداخت.

406- ترک انفاق مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 100 - 3,6

3- مشرکان از ترس گرفتار شدن به فقر و فلاکت ، هر چند ثروت اختصاصی انبوه هم داشته باشند ، از آن انفاق نمی کنند .

قل لو أنتم تملكون خزائن رحمة ربّي إذاً لأمسكنم خشية الإنفاق

6- مشرکان ، حتی در صورت برآورده شدن خواسته های مادی شان و دارای امکانات فراوان بودن ، از انفاق آن ابا می کردند . *

لن نؤمن لك حتى تفجر لنا .. قل لو أنتم تملكون خزائن رحمة ربّي إذاً لأمسكنم

اینکه خداوند در آیات قبل، خواسته های مادی مشرکان (برخورداری از چشمه و ..) را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح کرد و در این آیه، از بخل آنان در صورت برخورداری از امکانات فراوان سخن می گوید، می تواند به خاطر نکته یاد شده باشد.

407- ترک تکلیف مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 4

4- مردان و زنان مشرک ، در قبال امانت الهی ، به وظیفه خود عمل نمی کنند .

إنّا عرضنا الأمانة .. ليعذب الله ... و المشركين و المشركت

408- ترک دوستی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 81 - 7

7- ضرورت پرهیز از دوستی با کافران و مشرکان

و لو كانوا يؤمنون بالله و النبي و ما أنزل إليه ما اتخذوهم أولياء

برداشت فوق بر این مبناست که مراد از «النبی» پیامبر بنی اسرائیل باشد نه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و در نتیجه مراد از «ما انزل

اليه» دستورات دينی بنی اسرائيل خواهد بود.

409- ترک زکات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 194

5- اہل کتاب و مشرکان، در صورت خودداری از پذیرش اسلام، از عبادت خالصانه خداوند محروم مانده و خود را از برکات نماز و زکات دور ساخته اند.

و ما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء ويقيموا الصلوة ويؤتوا الز

410- ترک مجادله با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ترک مناظره و مناظره با مشرکان لجوج مکه و دعوت ایشان به مسالمت اجتماعی با مسلمانان

فاصفح عنهم و قل سلم

با توجه به مفهوم «سلام» که به معنای مسالمت است، برداشت یاد شده استفاده می شود.

411- تزئین عمل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 137 - 9

9- تعیین سهمی در اموال برای خداوند و سهمی برای شریکان موهوم او و تجویز مصرف سهم خداوند برای شریکان، کارهایی زیبا و شایسته از دیدگاه مشرکان عصر جاهلیت

و جعلوا لله مما ذرأ من الحرث .. کذلک زین لکثیر من المشرکین

اسم اشاره «کذلک» به آیه قبل اشارت دارد و مفاد «کاف» تشبیه در آن، بیان شباهت تزئین در این کار (قتل فرزند) با تزئین در آیه قبل (تعیین سهام و ..) است.

412- تزئین فرزندکشی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 137 - 3

3- اعتقاد مشرکان به بتها و معبودهای پنداری، عامل زیبا جلوه نمودن فرزندکشی در نظر ایشان

و كذلك زين . . قتل أولدهم شركاؤهم

ص: 195

413- تسلیم اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 87 - 1,2

1- مشرکان ، مراتب تسلیم بودن خود را به پیشگاه خداوند ، در قیامت ابراز می دارند .

و إذا رءا الذين أشركوا .. و ألقوا إلى الله يومئذ السلم

2- مشرکان ، تنها در قیامت و پس از ناگزیری ، تسلیم می شوند .

و ألقوا إلى الله يومئذ السلم

ناگفته پیداست که مشرکان در دنیا هرگز تسلیم حق و فرمان خدا نبوده اند (يعرفون نعمت الله ثم ينكرونها ..). بنابراین ابراز تسلیم با قید «یومئذ» (در آن روز) گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 26 - 2

2- مشرکان در عرصه قیامت ، یکدیگر را تسلیم کیفر الهی کرده و به خذلان هم خواهند پرداخت . *

بل هم اليوم مستسلمون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «مستسلمون» - به قرینه «لاتناصرون» - به معنای تسلیم کنندگان باشد. گفتنی است کلمه «بل» - که برای اضراب انتقالی است - مؤید همین برداشت است. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: مشرکان نه تنها به یاری هم نمی شتابند؛ بلکه با تسلیم کردن یکدیگر، به خذلان هم خواهند پرداخت.

414- تسلیم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 1 - 4

4- تسلیم شدن مشرکان در برابر مسلمانان و پذیرش صلح در حدیبیه ، فتحی بزرگ برای جبهه اسلام *

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا

اهمیت صلح حدیبیه، از آن رو است که مشرکان تا آن روز، جز به نابودی مسلمانان نمی اندیشیدند؛ اما با صلح حدیبیه، آنان در حقیقت

مجموعه مسلمانان را به عنوان گروهی قدرتمند، رسماً پذیرفتند و این در صحنه سیاسی، فتحی بزرگ برای مسلمانان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 3

3 - مشرکان ، تنها تسلیم و متواضع در برابر قدرت سیاسی و نظامی و نه منطق و برهان *

إِنَّا فَتَحْنَا .. لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ

مراد از «غفران ذنب»، می تواند زدایش بدگمانی ها و بدخواهی ها از سینه دشمنان باشد. با توجه به این نکته، از مجموع دو آیه استفاده می شود که دل های سخت مشرکان با منطق وحی، رام نگشته ولی با پیروزی سیاسی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صلح حدیبیه، به تسلیم و تواضع واداشته شده است.

ص: 196

415- تشابه برخورداردهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 10،14

10- مشرکان قبل از اسلام نیز همچون مشرکان صدراسلام، مباح ها را بی جهت تحریم می کردند.

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لاءاباؤنا و للاحرم

14- برخورداردهای مشرکان با انبیا و تعالیم آسمانی در طول تاریخ، همسو و یکنواخت بوده است.

كذلك فعل الذین من قبلهم .. وقال الذین أشركوا لو شاء الله ... كذلك فعل الذین م

416- تشبیه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 31 - 4،5

4 - مثل کسی که به خدا شرک میورزد، مثل کسی است که از آسمان فرو افتد و طعمه مرغان شکاری گردد.

و من یشرك بالله فكأنما خرّ من السماء فتخطفه الطیر

«خرّ و خُرور» (مصدر «خرّ») به معنا سقوط و فرو افتادن است. «خرّ من السماء»؛ یعنی، از آسمان فرو افتاد. «خطف» (مصدر «تخطف») نیز به معنای ربودن است. «تخطفه الطیر»؛ یعنی، پرنده او را ربود. بنابراین معنای جمله یاد شده چنین است: هر کس به خدا شرک بورزد، چنان است که گویا از آسمان فرو افتاده و پرنده شکاری او را ربوده است. گفتنی است که تشبیه در آیه فوق، از باب تشبیه معقول به محسوس است؛ یعنی، مشرک - که با روگرداندن از خدای متعال و فرو افتادن در پای بت ها، در واقع از اوج کمالات انسانی سقوط می کند و در دام شیطان گرفتار می شود - به کسی تشبیه شده است که از آسمان فرو افتد و طعمه پرندگان شکاری شود.

5 - کسی که به خدا شرک میورزد، مانند کسی است که از آسمان فرو افتد و باد او را به جایی دور بیفکند.

و من یشرك بالله .. أو تهوی به الريح فی مکان سحیق

جمله «أو تهوی به الريح ..» عطف است بر «تخطفه الطیر». «هُوی» (مصدر «تهوی»)، به معنای سقوط و فرو افتادن است و هرگاه با «بای» تعدیه بیاید، به معنای اسقاط و فرو افکندن می شود. «هوت به الريح»؛ یعنی، باد او را فرو افکند. «سحیق» (مصدر «سحیق») به معنای بُعد و دور بودن است و «مکان سحیق»؛ یعنی، جایی دور. بنابراین تقدیر جمله فوق چنین می شود: «من یشرك بالله فكأنما تهوی به الريح فی مکان سحیق»؛ هر کس به خدا شرک بورزد، چنان است که گویا از آسمان فرو افتاده و باد او را به جایی دور افکنده است». گفتنی است که در جمله یاد شده مشرک - که با روی برتافتن از عبادت خدای یگانه و فرو افتادن در زیر پای بت ها و پرستش آنها، در واقع از اوج

هدایت و روشنایی به نهایت ضلالت و تاریکی سقوط می کند - به کسی تشبیه شده است که از آسمان فرو می افتد و باد او را به جایی دور که راهی برای نجات نباشد فرو می افکند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 197

15- نابرابری مشرکان با موحدان بسان نابرابری انبوه تاریکی ها با روشنایی است .

أم هل تستوی الظلمت والنور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 75 - 2

2 - مشرکان چونان سپاهی آماده به خدمت ، پشتیبانِ معبود های خویشند .

و هم لهم جند محضرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که ضمیر «هم» به مشرکان و ضمیر «لهم» به معبودها باز گردد.

417- تشبیهات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 6

6 - مشرکان عصر بعثت ، فرشتگان را موجوداتی شبیه خداوند در رحمت می دانستند .

بما ضرب للرحمن مثلاً

با توجه به کلمه «رحمان» و «مثلاً»، مطلب بالا قابل برداشت است.

418- تشکل مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 6

6- مشرکانِ ستم پیشه ، دارای حرکت های جمعی و متشکل علیه دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وأسرّوا النجوى الذين ظلموا

«أسرّوا» (از مصدر «اسرار»); یعنی، پنهان می داشتند و «نجوی» به معنای گفتوگوهای پنهانی و مفعول برای «أسرّوا» است. بنابراین نجواکردن، دلیل بر حرکت جمعی و متشکل است و پنهان داشتن آن بیانگر سعی و تلاش بر دور ماندن این حرکت از انظار دیگران

(مسلمانان) است.

419- تشنگی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 86 - 1

ص: 198

1- مجرمان شرک پیشه، در قیامت لب تشنه و عطشان به سوی جهنم رانده خواهند شد.

ونسوق المجرمین إلی جهنم وردًا

از جمله معانی بیان شده برای «ورد» عطش است (لسان العرب). «وردًا» در این آیه با تأویل به مشتق حال برای «المجرمین» است؛ یعنی، مجرمان را در حالی که تشنه اند، به جهنم می رانیم. برخی از اهل لغت و تفسیر «ورد» را به معنای گروهی که بر لب آب می روند، گرفته و آن را کنایه از تشنه کامی آنان دانسته اند.

420- تشویق مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 54 - 9

9- ترغیب مشرکان از سوی خدا، به رها کردن شیوه های خصمانه و انتخاب بهترین سخنان در برخورد با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

قل لعبادی یقولوا التی هی أحسن . . . إن یشأ یرحمکم أو إن یشأ یعذبکم

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «عبادی» در آیه قبل و مخاطب در این آیه، مشرکان باشند و خداوند از آنان خواسته است که در برخورد با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، بهترین سخنان را برگزینند و از خصومت با آنان دست بردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 11 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور توجه دادن کافران و مشرکان بر آفرینش انسان و جهان و ترغیب آنان به تأمل و تفکر درباره آنها

فاستفتهم أهم أشدّ خلقًا أم من خلقنا

استفتا و پرسش در آیه شریفه، برای ترغیب به تفکر و تأمل است؛ نه برای پرسش و استفتای حقیقی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 25 - 4

4 - خداوند، تشویق کننده کافران و مشرکان به رها کردن شرک و بازگشت به توحید و یکتاپرستی

و هو الذی یقبل التوبه عن عباده

با توجه به آیات پیشین، می توان گفت که جمله «و هو الذی یقبل التوبه» دعوتی است از سوی خدا به عموم کافران و مشرکان مبنی بر دست برداشتن از عبادت غیر خدا و بازگشتن به یکتاپرستی.

421- تصحیح عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 24 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور استدلال برای مشرکان جهت اصلاح عقیده شان درباره خداوند

ص: 199

قل من یرزقکم من السموت و الأرض

422- نظاهر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 11، 12

11 - شرک پیشگان صدر اسلام تلاش می کردند تا با ظاهر سازی و خوش زبانی (رفتار منافقانه) افکار عمومی مسلمانان را فریب داده و رضایت و خوشبینی آنان را نسبت به خود جلب کنند .

یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

12 - رفتار های فریبکارانه (ظاهر سازی ها و خوش زبانی های) مشرکان صدر اسلام ، خوشبینی هایی را در میان مسلمانان نسبت به آنان به وجود آورده بود .

کیف یکون للمشرکین عهد . . . کیف ... یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

423- تعجب اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 19 - 5

5 - بهت زدگی مشرکان و منکران معاد ، پس از زنده شدن آنان در روز رستاخیز

فإذا هم ینظرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که نگاه کردن منکران قیامت، از نوع نظاره انسان بهت زده باشد؛ زیرا منکران معاد هرگز روزی را پیش بینی نمی کردند که ناگهان زنده شوند و به مجازات برسند.

424- تعدد بتهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 16

16 - مشرکان عصر بعثت ، دارای بت های متعدد .

فاجتنبوا الرجس من الأوثن

425- تعداد معبودان باطل مشركان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: 200

1- مشرکان عصر بعثت ، معبودهایی متعدد را به عنوان « الهه » می پرستیدند .

واتخذوا من دون الله ءالهه

426- تعداد معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 4

4- مشرکان ، معتقد به خدایان متعدد در کنار خدای یکتا

و يقول این شرکاءى

جمع آورده شدن «شرکاء» حکایت از تعدد آن دارد و اضافه شدن آن به ضمیر متکلم، حاکی از عقیده آنان به وجود خدا همراه با سایر خدایان می باشد.

427- تعداد معبودان مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 3

3- مشرکان صدراسلام ، معتقد به چند معبود بودند .

واتخذوا من دون الله ءالهه

428- تعداد معبودان مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 2

2- مشرکان مکه ، دارای معبودهایی متعدد

ءالھتنا خیر

429- تعصب قومی مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 22 - 3

3 - قوم گرایی ، پایه اصلی فرهنگ و اعتقاد عرب جاهلی

ص: 201

بل قالوا إنا وجدنا آباءنا على أمة و إنا على آثرهم مهتدون

از این که عرب های جاهلی تنها به عقاید نیاکان خویش تکیه می کردند و آن را موجب هدایت می دانستند، قوم گرایی آنان استفاده می شود.

430- تعصب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 5

5- خداوند ، یادآورنده شرایط سخت مواجهه با مشرکان متعصب جاهل و امداد خویش به مؤمنان

إذ جعل الذین كفروا

در صورتی که «إذ» متعلق به فعل مقدر «أذکر» باشد، برداشت بالا به دست می آید.

431- تعصب مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 5

5- مشرکان جزیره العرب ، مردمی نژادپرست و متعصب بودند .

و أقسموا بالله .. لئن جاءهم نذیر لیکوننَّ أهدى من إحدى الأمم

برداشت یاد شده از تأکید مشرکان بر آمدن پیامبری ویژه برای آنان استفاده می شود؛ زیرا تأکید آنان در حالی بود که پیامبران بسیاری برای هدایت بشر آمده و عده ای از مردم ساکن در جزیره العرب به آنان گرویده بودند.

432- تعصب مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 3

3- تعصب کورکورانه و جاهلانه مشرکان صدراسلام نسبت به مرام شرک ، و خشم و کینه آنان نسبت به معارف الهی قرآن

و إذا تتلى عليهم آیتنا بینت تعرف فی وجوه الذین كفروا المنکر

«منکر» (مرادف «انکار») مصدر میمی و به معنای ناخرسندی و کراهت است؛ یعنی، هر گاه آیات روشن ما بر آنان تلاوت شود، آثار کراهت و ناخشنودی را در چهره کافران تشخیص می دهی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 2

ص: 202

2- تعصب و جمود سخت شرک پیشگان عصر بعثت بر مرام بت پرستی

کَلَّ حَزْبٌ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ . فذَرَهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 5

5- رویارویی و مخالفت قشر مرقه صدر اسلام ، با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعصب و جمود آنان بر شرکورزی شان

فَذَرَهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ . أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَنِينَ

433- تعصب مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 11

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 11

11- کافران و مشرکان مکه مردمی تنگ نظر ، متعصب و ناتوان در تحمل افکار مخالفان بودند .

أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ الْهَيْكَلَكُمْ وَهَمُّ بِذِكْرِ الرَّحْمَنِ هُمْ كَفَرُونَ

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که کافران مکه، حتی تحمل شنیدن نام خدای رحمان را نداشتند، و با پیامبر اسلام، همواره با تمسخر و استهزا برخورد می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 10، 9، 7

7- نزول آرامش بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان از سوی خدا ، در قبال تعصب ورزی جاهلانه مشرکان در حدیبیه

فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

9- تحمل تعصب های جاهلانه مشرکان در حدیبیه ، امری دشوار برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

از نزول «آرامش» استفاده می شود که دستکم زمینه نگرانی و دشواری برای مؤمنان وجود داشته است.

10 - اصرار تعصب آمیز مشرکان مکه ، بر نیامدن « بسمله » و عنوان « رسول الله » در متن صلحنامه حدیبیه *

إذ جعل الذين كفروا في قلوبهم الحمية الحمية الجاهلية

با توجه به شأن نزول آیه شریفه، استفاده می شود که خشم و عصبیت مشرکان در زمینه یادشده بود.

ص: 203

434- تعقل اقلیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 63 - 16

16 - در میان مشرکان ، اقلیتی اندیش مند ، بودند که به حقانیت آیات الهی پی بردند .

فأئی یؤفکون . . . و لئن سألتهم من نزل من السماء ماء . . . بل اکثرهم لایعقلون

435- تقلید کورکورانه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 6

6 - مشرکان ، سنت های دیرپای دینی باقی مانده از پدرانشان را ، بسی ارزشمند می دانستند .

رجل یرید أن یصدکم عما کان یعبدا ءاباؤکم

436- تقویت عقیده مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 3

3- مشرکان مکه ، درصدد تقویت پایگاه عقیدتی خویش با استناد به ریشه تاریخی داشتن آن

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لا ءاباؤنا

ذکر «و لا ءاباؤنا» در کلام مشرکان در حالی که بحثی از آنها در میان نبوده است، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

437- تکالیف مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 14

14- همه انسان ها از هر گروه و طایفه (مشرکان ، یهود ، نصارا و . . .) وظیفه دار ایمان به قرآن

و من یکفر به من الأحزاب فالنار موعده

438- تكبر مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 204

3 - مشرکان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، معتقد به اقتدار و متکی به نیرومندی خود

أَن كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ .. فَأَهْلِكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا

از یادآوری هلاکت اقوامی نیرومندتر از مردم مکه، استفاده می شود که مکیان، به قدرت خویش مغرور بوده و آن را غیر قابل زوال می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 35 - 8

8 - پندار باطل مشرکان، در امتیاز آنان بر دیگران و بی نیازی از هدایت و ارشاد *

أَمْ خَلَقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ

معنای «أَمْ خَلَقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ»، می تواند این باشد که آیا مشرکان مکه، خود را تافته جدا بافته ای در آفرینش می بینند که دیگران نیاز به هدایت دارند و اینان بی نیازند؟! بر این مبنا تقدیر آیه شریفه چنین می شود: «أَمْ خَلَقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ خَلَقَ مِنْهُ غَيْرُهُمْ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 20 - 5

5 - کافران و مشرکان، غوطهور در غرور و فریب خوردگی

إِنَّ الْكُفْرَانَ إِلَّا فِي غُرُورٍ

439- تکبر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 8

8 - مخالفت مشرکان و کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود.

أُولَئِكَ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا .. وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قَوْمًا

یادآوری این نکته که اقوام نابود شده پیشین، نیرومندتر از قوم عرب بودند، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

440- تکذیب ادعای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 86 - 6

6- ادعای مشرکان در قیامت مبنی بر شریک بودن معبودها برای خدا، از سوی خود معبودها تکذیب خواهد شد.

فألقوا إليهم القول إنكم لکاذبون

ص: 205

شکوائیه مشرکان از معبودهایشان در قیامت (قالوا هؤلاء...)، ممکن است به این خاطر باشد که آنان معبودها را عامل گمراهی خود قلمداد می کنند. از این رو تکذیب معبودها می تواند مربوط به همین ادعا باشد.

441- تکذیب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 5

5 - ممکن است مشرکان، با وجود صدق خبرهای خداوند در مورد تحریمها و علل آن، به تکذیب آن بپردازند.

و إنا لصدقون. فإن کذبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 19 - 2, 1

1 - ادعای مشرکان در باره وجود معبودهایی جز خداوند، مورد تکذیب شدید خود معبود های آنها در قیامت

فقد کذبوکم بما تقولون

برداشت فوق با توجه به دو نکته است: 1- فاعل «کذبوا» معبودها و مخاطب «کم» مشرکان اند. 2- آنچه مشرکان ادعای آن را دارند - که مورد تکذیب معبودهایشان قرار خواهد گرفت - ممکن است دو چیز باشد: 1- وجود معبودهای متعدد، به جز خداوند. 2- گمراه شدن آنان به دست معبودهایشان که از سؤال و پاسخ خدا و معبودها - که در آیات قبل آمد - به دست می آید.

2 - ادعای مشرکان در باره نقش داشتن معبودهایشان در گمراهی آنان، مورد تکذیب همان معبود ها در قیامت

فقد کذبوکم بما تقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 11, 12

11 - بیزاری از شرک، نقد و انکار شخصیت مشرکان و ستیز علنی با آنان، سه مرحله حرکت توحیدی ابراهیم (ع)

إنا برءؤا منکم... کفرنا بکم و بدا بیننا و بینکم العدو والبغضاء

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که عبارت های «إنا برءؤا»، «کفرنا بکم» و «بدا بیننا و بینکم» - چنان که ظاهر ترتیب مقتضی آن است - بیانگر سه مرحله متوالی باشد.

12 - تجلی براءت از مشرکان ، در انکار شخصیت آنان و دشمنی علنی با ایشان

إِنَّا بَرَاءُ مَنْكُم .. كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ

برداشت یاد شده در صورتی است که «کفرنا بکم» و «بدا بیننا»، بیان تفصیلی و تفسیری «إِنَّا بَرَاءُ» باشد.

442- تکذیبگری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 206

15 - سبأ - 34 - 29 - 4

4- بیشتر مشرکان ، وعده پیامبر (صلی الله علیه و آله) را درباره وقوع قیامت باور نداشتند .

ولکن أكثر الناس لا یعلمون . و یقولون متی هذا الوعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 42 - 6,7

6 - مشرکان ، منکر کیفر و عذاب در قیامت

ذوقوا عذاب النار الّتی کنتم بها تکذّبون

7 - تکذیب وجود عذاب و کیفر در قیامت از سوی مشرکان ، امری همیشگی است .

ذوقوا عذاب النار الّتی کنتم بها تکذّبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 68 - 2

2 - مشرکان و کافران ، منکر توحید ، قیامت و رسالت پیامبر اسلام بودند .

أنتم عنه معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 26 - 10

10 - پیامبر اسلام ، مورد تسلی و دلداری خداوند ، در برابر تکذیب کافران و مشرکان

و لعذاب الآخره أكبر لو كانوا یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 9

9 - مشرکان ، منکر برپایی قیامت و عذاب الهی در آن روز

و حاق بهم ما كانوا به یتستهزءون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در توصیف مشرکان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 92 - 5

5 - « محمد بن سالم عن أبي جعفر (ع) إنّ الله تبارك و تعالی يقول . . . « و أمّا إن كان من المكذّبين الضالّين . . . » فهؤلاء مشركون . .

؛ .

محمد بن سالم از امام باقر (ع) روایت کرده است: . . . خدای تبارک و تعالی می فرماید: . . . « و أمّا إن كان من المكذّبين الضالّين » . . . و آنان مشرکان می باشند . . . » .

ص: 207

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 3

1 - مشرکان صدر اسلام ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نموده و آن حضرت را به دروغ گویی متهم می کردند .

وإن یکذبوک

3 - اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر تکذیب شدنش از سوی کافران و مشرکان لجوج صدر اسلام

وإن یکذبوک فقد کذب الذین من قبلهم جاءتهم رسلهم

از آهنگ آیه شریفه، به دست می آید که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خاطر تکذیب شدنش اندهگین بود. از این رو برخی از مفسران جواب شرط (إن یکذبوک) را محذوف دانسته اند؛ یعنی، «إن یکذبوک فلا تحزن و اصبر إذ قد کذب الذین من قبلهم»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 82 - 2

1 - موضع گیری تکذیب گرانه در برابر قرآن ، تنها بهره مشرکان حق ستیز صدر اسلام

و تجعلون رزقکم أنکم تکذبون

«رزق» در معانی عطا، نصیب و طعام به کار می رود (مفردات راغب). مفسران «رزق» را در این آیه به معنای نصیب گرفته اند.

2 - شرک پیشگان صدر اسلام ، به جای سپاس گزاری خداوند به خاطر فرستادن قرآن ، بر تکذیب آن پافشاری کردند .

و تجعلون رزقکم أنکم تکذبون

برخی از مفسران بر آنند که «رزق»، به معنای عطا است و آیه شریفه نیز به تقدیر «و تجعلون شکر رزقکم..» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 86 - 2

2 - شرک پیشگان صدر اسلام ، منکر هر گونه کیفر و پاداش پس از مرگ

فلولا إن کنتم غیر مدینین

خطاب در آیه شریفه متوجه کسانی است که مرگ را پایان زندگی دانسته و درباره کیفر و پاداش پس از مرگ، موضع انکارآمیز داشتند.

444- تکذیبگری مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 49 - 9

9- مشرکان مکه ، مردمی ستم پیشه و منکر آیات الهی بودند .

ما یجحد بآیتنا إلاّ الکفرون . . . و ما یجحد بآیتنا إلاّ الظالمون

«ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الکافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

ص: 208

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 1

1 - ملت های قبل از مشرکان مکه نیز ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

و كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ .. فَكَذَّبُوا رَسُولِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 34 - 2، 1

1- موضع گیری انکار آمیز مشرکان صدر اسلام در برابر مسأله معاد

إِنَّ هَؤُلَاءَ لَيَقُولُونَ

«إِنَّ هَؤُلَاءَ...» جمله مستأنفه و «هؤلاء» اشاره به مشرکان مکه است. گفته انکار آمیز آنان (مفعول «يقولون») در آیه بعد آمده است.

2- مشرکان مکه بر موضع انکار آمیز خود در باره معاد پافشاری کرده و بر آن اصرار میورزیدند .

إِنَّ هَؤُلَاءَ لَيَقُولُونَ

به کارگیری فعل مضارع (يقولون) - که مفید استمرار است - بیانگر مطلب فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 2

2- مشرکان مکه ، معتقد به وجود خداوند و در تلاش برای انکار رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

أَمْ يَقُولُونَ افتریه

اتهام افترا و کذب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زمینه آیات از سوی کافران، نمایانگر این حقیقت است که آنان، در بخشی از ادعاها و جوسازی های خویش، بر وجود خداوند صحه گذاشته بودند؛ لیکن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیات وحی را انکار می نمودند.

445- تکلم بت ها با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 28 - 10

10 - بت ها ، در قیامت با مشرکان سخن خواهند گفت .

ثم نقول للذین أشركوا .. قال شركاؤهم ما كنتم إيانا تعبدون

446- تکلم مشرکان با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 86 - 2

ص: 209

2- مشرکان ، در قیامت با خداوند سخن می گویند و از معبودهایشان شکایت می کنند .

قالوا ربنا هؤلاء شركاؤنا

جمله «فألقوا إليهم القول . . .» می تواند قرینه باشد بر اینکه سخن مشرکان (قالوا . . .) به عنوان شکایت ادا می شود.

447- تکلیف مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 5

5 - مشرکان و کافران همچون مؤمنان ، مکلف به فروع دین اند .

يضعف له العذاب يوم القيمة

دو چندان شدن مجازات مشرکان و کافران در صورت ارتکاب بزه کاری، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 39 - 4

4 - مشرکان و کافران ، مخاطبان شریعت و مکلف به فروع دین اند . *

و ما تجزون إلا ما كنتم تعملون

تأکید خداوند بر مجازات کافران و مشرکان متناسب با رفتارشان، گویای این حقیقت است که آنان نیز همچون مؤمنان و معتقدان به اصول دین، مخاطبان شریعت و مکلف به فروع دین هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 3 - 5

5 - اهل کتاب و مشرکان ، ملزم به ترک کفر خویش ، پس از ابلاغ معارف استوار و قوام بخش قرآن به آنان

لم يكن . . . منفكين حتى تأتيهم البينه . . . فيها كتب قيمة

448- تلاش اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - تلاش مشرکان در قیامت برای توجیه شرک خویش و گریز از پیامدهای آن

والله ربنا ما كنا مشركين

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مشرکان این جمله را به دروغ به قصد نفی شرک خویش نگفته باشند، بلکه مقصودشان توجیه باشد که هدف ما حق بوده و بتها را مظهر حق می دانستیم، نه شریک خدا

ص: 210

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 86 - 5

5- تلاش مشرکان در قیامت برای دخیل شمردن معبود های دروغینشان در گمراهی خویش *

و إذا رءا الذین أشركوا شركاءهم قالوا ربنا هؤلاء شركاؤنا الذین كنا ندعوا من دو

برداشت فوق، بر این احتمال استوار است که غرض مشرکان از نمایاندن معبودهای دروغین خویش، کاستن از بار گناه خویش و نهاندن آن بر دوش معبودها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 24 - 2

2 - تلاش مذبحخانه و بی ثمر کافران و مشرکان دوزخی، در جهت دفع عذاب الهی از خود

أفمن یتقی بوجهه سوء العذاب یوم القیمه

449- تلاش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 4

4- جد و جهد مشرکان برای مورد انکار قرار دادن احیای مجدد انسان ها پس از مرگ

و أقسموا بالله جهد أیمانهم لایبعث الله من یموت

«جهد» مفعول مطلق نوعی برای فعل محذوف است که برای تأکید انجام فعل می باشد. و نیز جمع آورده شدن «ایمان» (سوگندها) می تواند مؤید برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 1

1- تلاش پیگیر مشرکان، برای به انعطاف کشاندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بخشی از مواضع رسالتی خویش

وإن كادوا لیفتنونك عن الذی أوحینا إلیك

«فتن» در اصل به معنای داخل کردن طلا در آتش به منظور به دست آوردن خالصی آن است. این واژه به معنای افتادن شخص در بلا و سختی استعمال شده است. بنابراین، معنای عبارت چنین می شود: آنان نزدیک بود تورا به وضعیتی مبتلا کنند تا از آنچه برای ات وحی می شود تورا باز دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 21 - 40

40- كشف ماجرای اصحاب كهف ، عامل تقویت موضع موحدان و معتقدان به معاد بود .

إذ يتنزعون . . قال الذين غلبوا على أمرهم

در بیان آنچه مورد نزاع و اختلاف مردم بود، دو احتمال بیان شد: اگر «إذ يتنزعون. .» نظر به اختلاف آنان در باره معاد داشته

ص: 211

باشد، «الذین غلبوا...») آن دسته از مردم خواهند بود که معاد را پذیرا بودند و با بیداری اصحاب کهف، به دلیلی محکم و ملموس، در برابر خصم خود، دست یافته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 28 - 1

1 - تلاش مشرکان فریب خورده برای تبرئه خویش از هرگونه نقش داشتن در امر گمراهی خود

قالوا إنکم کنتم تأتوننا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 5

5 - تلاش جبهه کفر و باطل، برای محروم ساختن انسان ها از شنیدن کلام حق

وقال الذین کفروا لاتسمعوا

450- تلاش مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 51 - 1

1 - تلاش پی گیر مشرکان عصر بعثت، علیه آیات الهی (قرآن) و ناکام ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در دعوت خویش

والذین سعوا فی ایتنا معجزین أولئک أصحاب الجحیم

«سعی» (مصدر «سعوا») به معنای تلاش کردن است و «فی آیاتنا» به تقدیر «فی ابطال آیاتنا» می باشد. «معجزه» (مصدر «معجزین») اگر از «عَجَز» (دنباله) مشتق شده باشد به معنای سبقت گرفتن از چیزی و پشت سر گذاشتن آن است و اگر از «عَجَز» (ناتوانی) مشتق شده باشد، به معنای ناتوان کردن می باشد. در هر صورت «معجزین» حال برای فاعل «سعوا» است و مفعول آن محذوف می باشد و تقدیر آن می تواند «معجزینا» و یا «معجزین رسولنا» باشد. «جحیم» نیز به معنای آتش بر افروخته و شعله‌ور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 35 - 4

4 - تلاش مشرکان عصر بعثت، در تفسیر مادی آیات الهی و نشانه های خدا در طبیعت

و من آیته . . . و من آیته ... و يعلم الذین یجدلون فی آیتنا ما لهم من محیص

از ارتباط آیات شریفه، استفاده می شود که مشرکان مکه، درباره آیه بودن مسائل طبیعی بحث و جدل می کردند و آن را صرفاً امری طبیعی و مادی می انگاشتند.

ص: 212

451- تلاش مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 3

3- مشرکان مکه ، در صدد تقویت پایگاه عقیدتی خویش با استناد به ریشه تاریخی داشتن آن

و قال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لا اباؤنا

ذکر «ولا اباؤنا» در کلام مشرکان در حالی که بحثی از آنها در میان نبوده است، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

452- تلاوت آیات خدا بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 1

1 - تلاوت آیه های روشن و متعدد خدا برای مشرکان ، جهت اصلاح عقاید آنان

و إذا تتلى عليهم آیتنا بینت

453- تناقض گویی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 4

4- مشرکان ، گرفتار تناقض در عقاید و باور های خویش

الکم الذکر وله الأُنثی

مشرکان، از سویی خداوندگاری خدا را پذیرفته بودند و از سوی دیگر - با آن که مرد را بر زن برتر می دانستند - فرشتگان را دختران خدا می پنداشتند؛ اما برای خویش فقط پسر می خواستند.

454- تناقض گویی مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 2

2 - اعتقاد به دختر داشتن خدا، در عین برتر دانستن پسر، تناقضی آشکار در باور های جاهلی

أم اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفِيكُمْ بِالْبَنِينَ

آیه شریفه، در مقام نکوهش از مشرکان، به این نکته اشاره می کند که به پندار شما دختر از مقام پایین تر و پست تری برخوردار است؛ پس چگونه خود را بر خدا ترجیح داده و سهم او را دختر و سهم خود را پسر می دانید؟!

ص: 213

455- تنهایی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 95 - 3,4

3- معبود های باطل (فرزند پنداشته شدگان خداوند) و پرستندگان آنها ، همه یکه و تنها در صحنه قیامت حضور خواهند یافت .

دعوا للرحمن ولدًا .. و کلّهم ءاتیه یوم القیمه فردًا

«کلّهم» شامل تمامی موجودات ذی شعور آفرینش (من فی السموات والأرض) می گردد و از جمله آنها کسانی اند که برخی از مردم; آنان را فرزند خدا می پنداشتند (مانند: ملائکه، حضرت عیسی و عزیر(ع)).

4- تنهایی و بی کسی موجودات شعورمند آفرینش (معبود های پنداری و عبادت کنندگان آنها) در صحنه قیامت ، تجلی مملوکیت همه آنها در برابر خداوند است .

إلّا ءاتی الرحمن عبداً.. و کلّهم ءاتیه یوم القیمه فردًا

456- توبه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 7,8,9

7 - توبه مشرکان و پذیرش آن از سوی خداوند و یا عذاب و مجازات آنان ، هدفی برای نصرت الهی به رزمندگان بدر

ولقد نصرکم اللّٰه ببدر .. ليقطع طرفاً ... او یتوب علیهم

جمله «یتوب علیهم» و نیز «یعدّ بهم»، عطف است بر «یقطع طرفاً»؛ و این جمله متعلق به «نصرکم اللّٰه ببدر» است. و لذا عذاب مشرکان و پذیرش توبه آنان نیز از اهداف پیروزی جنگ بدر خواهد بود.

8 - کیفر و مجازات و یا پذیرش توبه مشرکان ، در اختیار خداوند است ، نه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لیس لک من الامر شیء او یتوب علیهم او یعدّ بهم

پذیرش توبه و عذاب مشرکان، می تواند از مصادیق جمله «لیس لک من الامر شیء» باشد.

9 - باز بودن راه توبه ، حتی برای مشرکان محارب

او یتوب علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 6

6 - گستردگی رحمت و آمرزش خداوند ، زمینه پذیرش توبه و استغفار کافران و مشرکان

افلا یتوبون . . . و الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 21

ص: 214

21 - « عن ابی جعفر (ع) فی قول اللّٰه عز وجل : «... فإن تابوا...» یعنی آمنوا...» ;

از امام باقر (ع) روایت شده است: مراد از توبه مشرکان در آیه شریفه، این است که ایمان بیاورند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 3

3 - تذکر خداوند به باز بودن راه بازگشت به اسلام، برای مشرکان پیمان شکن

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم... و يتوب الله على من يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 70 - 1,4,5

1 - کسانی که مرتکب گناه شرک، آدم کشی و زنا شده اند، در صورتی که به توبه، ایمان و عمل صالح روی آورند، از عذاب و کیفر دوچندان و خوار کننده آن گناهان در امان خواهند بود.

و من يفعل ذلك... يضعف له العذاب... إلا من تاب و آمن و عمل عملاً صالحاً

جمله «إلا من تاب...» استثنا از عموم مستفاد از «من» در «من يفعل...» است.

4 - کسانی که مرتکب گناه شرک، آدم کشی و زنا شده اند، در صورتی که به توبه، ایمان و عمل صالح روی آورند، خداوند کردار بد آنان را از نامه عملشان محو کرده و به جای آنها کردار نیک قرار می دهد.

و من يفعل ذلك... يضعف له العذاب... إلا من تاب... فأولئك يبدل الله سيئ

در این که مقصود از تبدیل «سیئات» به «حسنات» چیست؟ میان مفسران دو دیدگاه عمده وجود دارد: 1- تبدیل خود اعمال بد به اعمال نیک؛ به گونه ای که در پرونده اعمال مؤمنان به جای «سیئه»، «حسنه» نوشته شود. 2- تبدیل آثار و پیامدهای «سیئات» - که عقاب است - به آثار و پیامدهای «حسنات» - که ثواب است - . گفتنی است برداشت فوق مبتنی بر دیدگاه نخست است.

5 - کسانی که مرتکب گناه شرک، آدم کشی و زنا شده اند، در صورتی که به توبه، ایمان و عمل صالح روی آورند، خداوند آثار بدی های آنان (عقاب) را محو و به جای آنها، آثار خوبی ها (ثواب) قرار می دهد.

و من يفعل ذلك... يضعف له العذاب... إلا من تاب... فأولئك يبدل الله سيئ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 28 - 7

7- استمرار کلمه « توحید » در نسل ابراهیم (ع) و در پهنه قرن ها ، تدبیری خداوندی و به منظور بازگشت مشرکان هر نسل به توحید

و جعلها کلمه باقیه فی عقبه لعلهم يرجعون

457- توجیه عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 215

6- مشرکان با استدلال مغالطه آمیز، درصدد بودند تا اعمال و عقاید شرک آلود خود را توجیه کنند.

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء

در حالی که خداوند به طور تشریحی از مشرکان خواستار اصلاح عقیده خود و گزینش توحید شده است، آنان برای نفی این خواسته، آن را با اراده تکوینی در هم می آمیزند تا از خود رفع تکلیف کنند.

458- توجیه عمل ناپسند مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- مشرکان با استدلال مغالطه آمیز، درصدد بودند تا اعمال و عقاید شرک آلود خود را توجیه کنند.

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء

در حالی که خداوند به طور تشریحی از مشرکان خواستار اصلاح عقیده خود و گزینش توحید شده است، آنان برای نفی این خواسته، آن را با اراده تکوینی در هم می آمیزند تا از خود رفع تکلیف کنند.

459- توجیه گری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- جبر، دستاویز مشرکان در توجیه شرک خویش و پدرانشان و حرام کردن حلال خدا

سیقول الذین أشركوا لو شاء الله ما أشركنا ولا ءاباؤنا ولا حرمنا من شیء

4- پیشگویی قرآن از تمسک مشرکان در آینده به جبر برای توجیه عقاید و عملکرد خویش

سیقول الذین أشركوا لو شاء الله ما أشركنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- مشرکان با استدلال مغالطه آمیز، درصدد بودند تا اعمال و عقاید شرک آلود خود را توجیه کنند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء

در حالی که خداوند به طور تشریحی از مشرکان خواستار اصلاح عقیده خود و گزینش توحید شده است، آنان برای نفی این خواسته، آن را با اراده تکوینی در هم می آمیزند تا از خود رفع تکلیف کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 20 - 2

ص: 216

2 - مشرکان با دستاویز قرار دادن مشیت الهی ، پرستش و کرنش نسبت به ملائکه را توجیه می کردند .

وقالوا لو شاء الرحمن ما عبدنهم

460- توجیه گری مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 22 - 2

2 - پیروی از نیاکان ، امری موجه و دلیلی قانع کننده در فرهنگ عرب جاهلی

بل قالوا إنا وجدنا .. ءاثرهم مهتدون

461- توجیه گری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 7

7 - مشرکان صدر اسلام با تمسک به فرهنگ نیاکان خود به توجیه عقاید و اعمال خویش می پرداختند.

ما أشركنا ولا ءاباؤنا

مشرکان با مطرح کردن شرک پدران خویش در صدد درست کردن تاریخچه ای برای عقاید خویش و توجیه آن بودند.

462- توصیه به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 8، 7

7 - توصیه و تشویق الهی به عموم مشرکان عهدشکن ، مبنی بر توبه و بازگشت به اسلام در ظرف چهار ماه مهلت داده شده به آنان

فسيحوا في الأرض أربعة أشهر .. و أذن من الله ... فإن تبتم فهو خير لكم

8 - توصیه خداوند به عموم مشرکان مبنی بر رها کردن شرک و گرویدن به توحید و اسلام در پی ابلاغ پیام برائت خدا و رسول به آنان

و أذن من الله .. فإن تبتم فهو خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- توصیه خدا به اهل شرک ، به دست برداشتن از بت پرستی و روی آوردن به توحید و نیایش به درگاه او

یدعوا من دون الله ما لا یضرتّه و ما لا ینفعه

ص: 217

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 67 - 1

1 - توبه از کفر و شرک و گرایش به ایمان ، توصیه خداوند به مشرکان

فَأْمَأ من تاب و ءامن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 13

13 - دست شستن از شرک و گرویدن به توحید ، توصیه خداوند به مشرکان

فاستقيموا إلیه

463- توصیه به مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 6

6 - توصیه شدن مشرکان صدر اسلام به این که به خود بیایند و دست از کفر و تکذیب بردارند و خود را چونان جوامع پیشین ، گرفتار خشم و عذاب خدا نسازند .

و إن یکذبوک فقد کذبت . . . فأملیت للکفرین ثم أخذتهم

بیان سرگذشت اقوام تکذیب گر پیشین برای مردم شرک پیشه صدر اسلام - که با پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبارزه می کردند - در واقع نصیحتی بود به آنان مبنی بر این که از سرگذشت پیشینیان عبرت بگیرند و دست از مخالفت بردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 45 - 5

5 - توصیه شدن مشرکان صدر اسلام مبنی بر این که با مطالعه در سرنوشت اقوام و ستمگران هلاک شده گذشته و مشاهده آثار به جا مانده از شهر ها و بلاد خراب شده آنان ، درس عبرت بگیرند و از مخالفت و مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) دست بردارند .

فکأین من قریه . . . و قصر مشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تذکر خداوند به مشرکان صدراسلام، نسبت به تجدید نظر در مواضع هلاکت بار خویش

ولقد أهلكنا أشياعكم فهل من مذكر

ص: 218

464- توصیه به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 8

8 - توصیه خداوند به مشرکان مکه بر عبرت گرفتن از سرنوشت جوامع هلاک شده پیشین

وقالوا إن نتبع الهدى . . . و کم أهلکنا من قریه بطرت معیشتها

465- توطئه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 7

7 - ترفندها و سوگند دروغین مشرکان مبنی بر ایمان آوردن در صورت نزول آیات، در برخی مؤمنان مؤثر بوده است.

و ما یشعرکم آنها إذا جاءت لایؤمنون

«کم» خطاب به مؤمنین است و از این خطاب چنین بر می آید که احتمالاً برخی از مؤمنان تحت تأثیر خواسته مشرکان بودند و خواهان عملی شدن خواسته‌های آنان می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 196 - 3,6,1

1 - خداوند سرپرست پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاور او در برابر کیدها و توطئه‌های مشرکان

ثم کیدون فلا تنظرون. إن ولی الله

3 - خداوند به خاطر نازل کردن قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مصونیت او را از خطر مکر و توطئه مشرکان تضمین کرد.

إن ولی الله الذی نزل الکتب

توصیف «الله» با «الذی نزل الکتب» بیانگر علت ولایت و یاری ویژه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداست. یعنی چون قرآن را بر من نازل کرد، مرا در برابر شما مشرکان یاری خواهد داد.

6 - توجه صالحان به ولایت و سرپرستی خدا بر ایشان، عامل مقاومت آنها در مبارزه با اهل شرک و نه‌راسیدن از توطئه‌های ایشان

ثم كيدون فلاتنظرون . . . هو يتولى الصالحين

از اهداف بيان ولايت خدا بر صالحان، پس از طرح توطئه مشركان، اين است كه صالحان همواره توجه به يارى خدا داشته باشند و هرگز از مكرهاى مشركان نهراينند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 5 - 5

5- خداوند، آگاه به توطئه هاى محرمانه و سرّى مشركان و مطلع از مواضع علنى و آشكار آنان

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما يعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 219

4- جد و جهد مشرکان برای مورد انکار قرار دادن احیای مجدد انسان ها پس از مرگ

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لایبعث الله من یموت

«جهد» مفعول مطلق نوعی برای فعل محذوف است که برای تأکید انجام فعل می باشد. و نیز جمع آورده شدن «ایمان» (سوگندها) می تواند مؤید برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 3

3- روی آوردن مشرکان به ترفند های فریبنده برای واداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اتخاذ روش های غیر الهی

وإن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که مراد از «الذی أوحینا إلیک» روشها و دستوراتی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف بود طبق آنها عمل کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در انجام رسالت خویش، با شدیدترین و سنگین ترین ترفند ها و توطئه ها از سوی کافران و مشرکان رو به رو شد.

و لولا أن ثبتنک لقد کدت ترکن إلیهم

از اینکه شخصیت بزرگی چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) نزدیک بود در برخی مواضع خویش، به سازش کشیده شود و نیز یادآوری این نکته که اگر خدا به کمک او نمی آمد، چنین حادثه ای رخ می نمود، حکایت از حقیقت یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 1

1- توطئه و تلاش تحریک آمیز مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به منظور فراهم آوردن زمینه تبعید آن حضرت از مکه

وإن کادوا لیستفزونک من الأرض لیخرجوک

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مرجع ضمیر «کادوا» و «یستغزوا» - به قرینه آیات قبل - مشرکان مکه و «ال» در «الأرض» عهد و مراد از آن سرزمین مکه باشد. گفتنی است که «فَرَّ» ریشه «یستغزون» به معنای حرکت دادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 77 - 7

7- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در قبال توطئه ها و تلاش های مشرکان

و إن کادوا لیستغزونک من الأرض لیخرجوک منها و إذا لایلشون خلفک إلاّ قلیلاً. س

تذکر به سنت حتمی الهی بر هلاکت متجاوزان به حقوق انبیا، پس از طرح توطئه های مشرکان مکه، می تواند به منظور یاد شده باشد.

ص: 220

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 1

1- خواب آشفته دانستن قرآن ، از تبلیغات سوء مشرکان ستم پیشه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بل قالوا أضغث أحلم

«أضغاث» (جمع «ضغث») به معنای دسته ها و مختلط ها و «أحلام» (جمع «حلم») به معنای خواب ها است. این تعبیر (أضغاث أحلام) به خواب های آشفته و پراکنده اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 69 - 5

5 - توطئه ها و کینه‌ورزی های پنهان و آشکار مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وربک تعلم ما تکرر صدورهم و ما یعلنون

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که درباره انواع بهانه جویی های کافران می باشد - می توان گفت که مراد آیه بیان مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 9

9 - مشرکان ، در صدد تحریک هم فکران خود برای رودررویی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم آن حضرت

إذا تتلى عليهم آیتنا.. قالوا... یرید أن یصدکم عما کان یعبداؤکم

آوردن ضمیرهای خطاب «کم» می تواند برای ایجاد هیجان و ولع در مخاطبان باشد؛ تا آنان با توجه به این که آنچه مورد تعرض قرار گرفته آیین پدرانشان است، بیشتر به حرکت درآیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 10

10 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر پناه بردن به او ، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إنّ الذین یجدلون فی آیت اللّٰه .. فاستعذ باللّٰه

466- توطئه مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 6

6 - مشرکان ، در راستای خاموش کردن آوای توحید ، تصمیم گرفته بودند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از مکه اخراج کنند .

و همّوا باخراج الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 221

1- مشرکان عصر بعثت ، به منظور مخفی ماندن سخنانشان از خداوند ، سر به گریبان فرو می بردند و با نجوا ، توطئه های طرح شده علیه پیامبر را مبادله می کردند .

ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه

از معانی «ثنی» (مصدر یثنون) تا کردن و خم نمودن است. «إستخفاء» به معنای مخفی ساختن خویش است و ضمیر در «منه» به «الله» باز می گردد. چون غرض مشرکان از خم کردن سینه ها (سر در گریبان کردن) پنهان ساختن خویش از خدا بوده است، معلوم می شود در آن حال علیه پیامبر سخن می گفتند و توطئه های خویش را مبادله می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 6,7,9

6- مشرکان ستم پیشه ، دارای حرکت های جمعی و متشکل علیه دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أسروا النجوى الذين ظلموا

«أسروا» (از مصدر «اسرار»); یعنی، پنهان می داشتند و «نجوی» به معنای گفتگوهای پنهانی و مفعول برای «أسروا» است. بنابراین نجواکردن، دلیل بر حرکت جمعی و متشکل است و پنهان داشتن آن بیانگر سعی و تلاش بر دور ماندن این حرکت از انظار دیگران (مسلمانان) است.

7- توطئه چینی گروهی خاص از مشرکان ستم پیشه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دعوت او

و أسروا النجوى الذين ظلموا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «الذين ظلموا» قید احترازی باشد؛ یعنی، آن دسته از مشرکانی که ستم پیشه اند و خوی تجاوزگری دارند.

9- بشر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) محتوای نجوای توطئه آمیز مشرکان و دستاویز آنان علیه اسلام و قرآن

و أسروا النجوى الذين ظلموا هل هذا إلا بشر مثلكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 5

5- کافران لجوج و مشرکان حق ناپذیر ، دارای توطئه ها و نقشه های نهانی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإن تولوا... و يعلم ماتكتمون

ذکر «ماتکتمون» (آن چه را پوشیده می دارید) می تواند اشاره به توطئه های مخفیانه کافران و مشرکان داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 51 - 1

1 - تلاش پی گیر مشرکان عصر بعثت ، علیه آیات الهی (قرآن) و ناکام ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در دعوت خویش

و الذین سعوا فی ایتنا معجزین أولئک أصحاب الجحیم

«سعی» (مصدر «سعوا») به معنای تلاش کردن است و «فی آیاتنا» به تقدیر «فی ابطال آیاتنا» می باشد. «معجزه» (مصدر «معجزین») اگر از «عَجَز» (دنباله) مشتق شده باشد به معنای سبقت گرفتن از چیزی و پشت سر گذاشتن آن است و اگر از «عَجَز» (ناتوانی) مشتق شده باشد، به معنای ناتوان کردن می باشد. در هر صورت «معجزین» حال برای فاعل «سعوا» است و

ص: 222

مفعول آن محذوف می باشد و تقدیر آن می تواند «معجزینا» و یا «معجزین رسولنا» باشد. «جحیم» نیز به معنای آتش بر افروخته و شعله‌ور است.

467- توطئه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 3,4

3- مشرکان مکه در عصر بعثت، دارای جلسات مخفی برای توطئه چینی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم مايسرون ومايعلنون

«استغشی ثیابه» یعنی با جامه هایش خود را مخفی ساخت تا دیده نشود (لسان العرب) «حين» متعلق به «يعلم» است و لذا جمله «ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم...» می رساند که مشرکان در همان هنگامی که خود را مخفی و مستور می کردند مسایلی را مطرح می کردند برخی از آنها را پنهان می داشتند (ما یسرّون) و برخی را آشکار می نمودند (و ما یعلنون) این معنا گویای آن است که مراد از «یستغشون ثیابهم...» این است که مشرکان برای توطئه علیه پیامبر جلسات مخفی تشکیل می دادند نه مجرد پنهان ساختن خویش.

4- مشرکان مکه، دارای مواضع علنی و آشکار علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه های سرّی و محرمانه علیه آن حضرت

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما یعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 6

6 - تهدید مشرکان مکه از سوی خداوند، در برابر توطئه چینی آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم أبرموا أمراً فإنا مبرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 3

3- همدلی مشرکان مکه، در خالی ساختن سرزمین مکه، از وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

قریتک الّتی أخرجتک

نسبت دادن «إخراج» به قریه، می تواند از آن جهت باشد که همه مردم شهر و یا بیشتر آنان، بر اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) مصمم و همدل بوده اند.

468- توطئه های پنهانی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 3

ص: 223

3- هشدار خداوند به مشرکان ، در مورد توطئه های پنهانی آنان

أَمْ يَحْسِبُونَ أَنَّا لَنَسْمَعُ سُرُّهُمُ وَنَجْوَاهُمْ

469- توطئه های پنهانی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 5

5- توطئه های مخفیانه مشرکان مکه ، علیه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

أَمْ يَحْسِبُونَ أَنَّا لَنَسْمَعُ سُرُّهُمُ وَنَجْوَاهُمْ

470- توطئه های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 4 - 4

4- هشدار خداوند به مشرکان ستم پیشه در باره توطئه های پنهانی و گفت وگو های محرمانه آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

أَسْرُوا النجوى الذين ظلموا... قال ربى يعلم القول فى السماء والأرض

تذکر به مشرکان نجواگر و توطئه کننده، مبنی بر آگاهی خداوند از هر نوع سخنی در آسمان و زمین، هشدارى است به آنان در باره سرانجام شوم توطئه هایشان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 1

1- خداوند ، به گفتار آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران حق ستیز آگاه است .

إنه يعلم الجهر من القول و يعلم ما تكتمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 4، 1

1 - توطئه های پی در پی و جدی مشرکان ، نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تصمیم قطعی آنان برای انکار حق

أم أبرموا أمرًا

«إبرام» (مصدر «أبرموا») در اصل به معنای تاییدن و محکم کردن است و در این جا مراد از آن - به قرینه شأن نزول و آیه بعد - تصمیم جدی مشرکان بر توطئه چینی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

4 - تقویت روحیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند ، در برابر اقدامات توطئه آمیز مشرکان

فإنا مبرمون

ص: 224

471- توطئه های مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 4

4- برپایی جلسات سرّی و گفتگوهای مشورتی ، از سوی مشرکان ستمگر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أسروا النجوى الذين ظلموا

472- توقّعات بیجای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 15، 7، 18

7 - توقّعات نابجا و درخواستهای غیر اصولی مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل لا أقول لكم . . . إني ملك

نقی ملک بودن و . . . بیانگر وجود چنین توقّعاتی در بین مردم است.

15 - توقّعات بیجای مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از نادانی

قل لا أقول لكم عندی خزائن الله و . . . قل هل یستوی الأعمی و البصیر

18 - نیندیشیدن، ریشه تلقی نادرست مشرکان از پیامبری و توقّعات نابجای آنان است.

قل لا أقول لكم عندی خزائن الله . . . أفلا تتفكرون

جمله توبیخی «أفلا تتفكرون» دعوتی است به تفکر در تمامی معارف عنوان شده در این دسته آیات

473- توقّعات بیجای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 1

1 - توقع بی جای مشرکان مکه در لزوم انتخاب پیامبر ، از میان اشراف « مکه » و « طائف »

وقالوا لولا نزل هذا القرآن على رجل من القريتين عظيم

عموم مفسران مراد از «قریتین» را مکّه و طائف دانسته اند.

474- توقعات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 17

ص: 225

17- مشرکان ، انتظار داشتند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به زمان وقوع قیامت آگاه باشد .

و يقولون متى هو قل عسى أن يكون قريباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 56 - 7

7- مشرکان ، از خدایان خویش توقع داشتند مشکلات و گرفتاری های آنان را حل کرده و یا آن را به خوشی تبدیل کنند .

ادعوا الذين زعمتم من دونه فلا يملكون كشف الضر عنكم ولا تحويلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 14

14 - توقع مشرکان برای شفاعت معبودان شان از آنان ، توقعی بیجا و واهی است .

و ما لهم من نصرين

احتمال دارد عبارت «و ما لهم من نصرين» تعریض به توهم بودن عقیده مشرکان درباره توان معبودان شان برای شفاعت باشد.

475- توقعات مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 7

7- بر دوش داشتن مسؤولیت انذار و اخطار ، انتظار مردم پیش از نزول قرآن از پیامبران الهی

و أقسموا بالله .. لئن جاءهم نذیر ... فلما جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفوراً

476- تهدید مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 158 - 10

10 - تهدید مشرکان به آمدن قیامت و عذابهای آن

قل انتظروا إنا منتظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 15

15 - تهدید مشرکان به کیفر های اخروی ، زمینه ساز گرایش آنان به پرستش خدای یگانه و پرهیز از شرک و دوگانه پرستی

إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

ص: 226

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 14

14 - تهدید مشرکان پیمان شکن ، به عذاب دردناک شکست

و بشر الذین کفروا بعذاب أليم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «عذاب أليم»، عذاب شکست در برابر جبهه اسلام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 46 - 1

1 - خداوند ، مشرکان را کراراً به عذاب استیصال تهدید کرده بود .

و إما نرينک بعض الذی نعدهم

«نعد» فعل مضارع است و دلالت بر استمرار می کند و نیز مشتق از «وعد» است و «وعد» هم در خیر استعمال می شود و هم در شر . در این جا چون ضمیر «هم» به مشرکان بر می گردد برای شر و تهدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 53 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به امر خدا در جواب سؤال استهزاآمیز مشرکان ، تهدید خود را تکرار کرده ، وقوع عذاب نابودکننده را حتمی اعلام فرمود .

و یستنبئونک أحق هو قل ای و ربی إنه لحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 8

8 - خداوند ، با بیان عاقبت نیک یاران حضرت نوح (ع) و فرجام شوم تکذیب کنندگانش ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را دلداری داده و مشرکان را به عذاب استیصال تهدید نمود .

و اتل علیهم نبأ نوح .. فانظر کیف کان عقبه المنذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- خداوند ، مشرکان را به دلیل از دست دادن زمینه ایمان ، به عذاب استیصال تهدید فرمود .

قل فاتظروا إني معكم من المنتظرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 6

6- خداوند ، مشرکان و کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به کیفر های دنیوی و فروریختن سنگ های عذاب تهدید کرد .

و ما هي من الظلمين ببعيد

واقع شدن جمله «و ما هي . . .» پس از مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) (عند ربك) می تواند قرینه بر این باشد که: از

مصادقهای

ص: 227

مورد نظر برای «الظالمین» مشرکان و کافران عصر بعثت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 9

9- سوگند خداوند به ذات خود ، برای تهدید و مورد مؤاخذه قرار دادن مشرکان

تالله لتسنلنّ عمّا کنتم تفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 9 - 7

7- دلداری و تقویت روحیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تهدید مشرکان ، از جانب خداوند

ثمّ صدقتهم الوعد .. و أهلکنا المسرفین

ذکر وعده خداوند به پیروزی همه پیامبران و مؤمنان و نابودی دشمنان آنان، می تواند به منظور نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 11 - 3

3- تهدید شدن جوامع ستمگر و مشرکان ، به هلاکت و نابودی از سوی خداوند

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 11

11- نوید فتح و پیروزی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تهدید مشرکان ، به شکست و نابودی از جانب خداوند

بل نقذف بالحقّ .. و لکم الویل ممّا تصفون

از لحن و آهنگ آیه شریفه - با توجه به این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل حق درگیر با مشرکان حق ستیز بوده اند - استفاده می شود که این آیه در صدد دادن بشارت پیروزی، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است. هم چنین تهدید و اخطار به مشرکان به شکست و نابودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مشرکان و کافران لجوج و حق ناپذیر را به جنگ و جهاد تهدید کرد .

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ ءَاذَنْتَكُمْ عَلَى سِوَاءِ

برداشت یاد شده بر اساس یکی از احتمالاتی است که میان مفسران در باره این آیه مطرح است و آن این که جمله «آذنتکم علی سِوَاءِ» تهدید به جنگ و هشدار به جهاد است. مانند آیه «فانذِرْ إِلَيْهِمُ عَلَى سِوَاءِ» (انفال (8) آیه 58).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 9

ص: 228

9 - مشرکان ، به دلیل مقاومت و خیره سری در برابر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به عذاب و کیفر الهی تهدید شدند .

و سوف يعلمون حین یرون العذاب من أضلّ سیلاً

جمله «و سوف يعلمون حین یرون العذاب. ..» برای تهدید مشرکان لجوج به عذاب، بیان شده است و این عذاب هم می تواند در دنیا باشد (مانند شکست سخت آنان به دست مسلمانان در جنگ بدر) و هم می تواند عذاب اخروی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 66 - 7

7 - شرک پیشگان ناسپاس ، مورد تهدید خداوندند .

هم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم ... فسوف يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 11

11 - مشرکان ، مورد تهدید سخت خداوندند .

فتمتّعوا فسوف تعلمون

امر «فتمتّعوا» به قرینه «فسوف تعلمون» و نیز توصیف آنان به روی آوردن به شرک، پس از نیل به رفاه، برای توبیخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 48 - 5

5 - تهدید شدن مشرکان از سوی خداوند

إنّ ربّی . . . علّ-م الغیوب

استفاده از صفت «علّام الغیوب» در گفتگو با مشرکان، می تواند کنایه از تهدید باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 88 - 3

3 - کافران و مشرکان ، به عذاب و شکست تهدید شدند .

و لتعلمنّ نبأه بعد حين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 18

18 - تهدید شدن مشرکان ، به عذاب و کیفر از جانب خداوند

و الذین اتّخذوا من دونه أولیاء . . . إنّ اللّٰه یحکم بینهم فی ما هم فیہ یختلفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 15 - 1

1 - ناراحتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از مشرکان و تهدید آنان به سرنوشت شوم و عذاب الهی

ص: 229

قل الله أعبد... فاعبدوا ما شئتم من دونه

امر «فاعبدوا ما شئتم من دونه» برای تهدید و نشانگر شدت غضب و ناراحتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از کافران و مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 37 - 8

8 - دلداری خداوند به مؤمنان و تهدید کافران و مشرکان حق گریز به انتقام و شکست

أليس الله بعزیز ذی انتقام

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ذیل آیه شریفه - که از عزت و انتقام خداوند سخن گفته - دارای لحن تهدیدآمیز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 4، 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافران و مشرکان معاند را به مقابله فرا خواند و به شکست ذلت بار (چون شکست روز بدر) تهدید کرد.

من یأتیه عذاب یخزیه

بیشتر مفسران بر این دیدگاه اند که مقصود از عذاب خوارکننده در دنیا، شکست کافران و مشرکان معاند در جنگ ها (همچون جنگ بدر) است.

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافران و مشرکان معاند را به عذاب فراگیر و دائمی دوزخ تهدید کرد.

و یحلّ علیه عذاب مقیم

«علی» برای استیلا و تمکن است و می رساند که عذاب الهی دشمنان رسول خدا، فراگیر و گسترده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 16

16 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر حق ستیزی و دشمنی مشرکان و تهدید آنان به کیفر و عذاب

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

از تعلیم خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر درخواست داوری از او درباره مشرکان حق ستیز، برداشت بالا به دست می آید.

7- بیان هلاکت فرعونیان و نجات بنی اسرائیل از سوی خداوند ، پیامدار تهدید برای مشرکان و نویدی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

و لقد نجّينا بنی اسرائیل . . . بلّوا مبین

با توجه به این که آیات گذشته، در زمینه رویارویی مشرکان و مؤمنان بود؛ طرح سرگذشت فرعونیان و بنی اسرائیل، پیامدار مطلب یاد شده است.

ص: 230

477- تهدید مشرکان بهانه جو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 4

4- مشرکان و کافران حق ناپذیر و بهانه جو، مورد تهدید خداوند

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً. قل كفى بالله شهيداً بيني وبينكم

تذکر خداوند به گواه و ناظر بودن میان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مشرکان حق ناپذیر، می تواند به منظور تهدید آنان باشد.

478- تهدید مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 13

13 - تهدید مشرکان کفرپیشه صدر اسلام به عذاب دردناک جهنم

بشر الذين كفروا بعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 6

6 - تهدید مشرکان معاهد صدر اسلام به لغو پیمان عدم تعرض مسلمانان با آنان در صورت مشاهده کمترین کوتاهی در عمل به مواد آن و

مشاهده هر گونه کمک به دشمنان اسلام

ثم لم ينقصكم شيئاً و لم يظهروا عليكم أحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 9

9 - خداوند، مشرکان بهانه جوی عصر بعثت را به کیفری سخت و قریب الوقوع تهدید کرد.

و يقولون لولا أنزل عليه آية من ربه... فانتظروا

امر در «انتظروا» می تواند برای تهدید (تهدید به عذاب) و به کارگیری ماده «انتظار» بیانگر قریب الوقوع بودن عذاب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 8

8 - تهدید شرک پیشگان عصر بعثت به عذاب استیصال

بل کذبوا .. فانظر کیف کان عقبه الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 60 - 4

4 - خداوند ، مشرکان صدر اسلام رابه خاطر افترا بستن و تحریم حلال ها ، به کیفر سخت قیامت تهدید کرد .

ص: 231

فجعلتم منه حراماً و حلالاً .. و ما ظن الذين يفترون على الله الكذب يوم القيمة

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 101 - 13

13- خداوند ، مشركان عصر بعثت و منكران رسالت پيامبر (صلى الله عليه و آله) را به عذاب و كيفر تهديد كرد .

فما أغنت عنهم آلهتهم .. لما جاء أمر ربك

خطاب كردن به پيامبر (صلى الله عليه و آله) (لما جاء أمر ربك) و (ذلك من أنباء القرى نقصه عليك) در بيان نتیجه گيري از سرگذشت اقوام پيشين، حاوی اين نکته است كه: مشركان عصر پيامبر نیز در خطر گرفتار شدن به آن گونه عذابها بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 102 - 5

5- خداوند ، مشركان و كفريشگان عصر بعثت را به عذاب های شديد دنيوی تهديد كرد .

و كذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى و هي ظلمه إن أخذهم شديد

برداشت فوق، از مخاطب قرار دادن پيامبر (صلى الله عليه و آله) در «كذلك أخذ ربك» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 128 - 3

3 - هلاکت اقوام گذشته با عذاب الهی ، نمونه هایی بارز از جدی بودن تهديد های خداوند و راهنمای کافی برای مشركان عصر بعثت

أفلم يهد لهم كم أهلكتنا قبلهم من القرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 93 - 3

3 - تهديد مشركان عصر بعثت به عذاب دنيوی از سوی خداوند

قل رب إنا ترينى ما يوعدون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - مشرکان صدر اسلام ، مورد تهدید خداوند به کیفر های سخت دنیایی

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ

قید «فی الآخره» در ذیل آیه، نشانگر آن است که مراد از «سوء العذاب» عذاب دنیوی و تقدیر آن چنین است: «أُولَئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا سُوءُ الْعَذَابِ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 11

ص: 232

11 - تهدید شرک پیشگان هدایت ناپذیر صدراسلام از سوی خداوند ، به مؤاخذه و کیفر اخروی

ثم هو يوم القيمة من المحضرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 5

5 - تهدید مشرکان حق ناپذیر صدراسلام از سوی خداوند ، به هلاکت و عذاب همچون کافران پیشین

أولم يسيروا في الأرض فينظروا... و كانوا أشدّ منهم قوّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 170 - 3

3 - مشرکان مخالف قرآن در صدراسلام ، به کیفر و عذاب الهی تهدید شدند .

فكفروا به فسوف يعلمون

جمله «فسوف يعلمون» جمله ای است تهدید آمیز علیه مشرکان مخالف قرآن. در این که این تهدید مربوط به چه مسأله ای است و متعلق علم در (یعلمون) چیست، دو دیدگاه وجود دارد: 1- عذاب استیصال، 2- پی آمدهای ناگوار اجتماعی و فردی کفر و شکست خوردن جبهه کفر در آینده نزدیک. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 177 - 1

1 - مشرکان و کافران صدراسلام ، به نزول عذاب فراگیر و غافل گیرانه تهدید شدند .

فإذا نزل بساحتهم فساء صباح المنذرين

«ساحت» به فضای باز اطراف محله می گویند و در آیه شریفه، کنایه از شمول و فراگیری عذاب الهی بر همه افراد است. نزول عذاب در بامداد (صبح) استعاره تمثیلیه است که عذاب الهی، به دشمنی تشبیه شده است که در شب حرکت می کند و صبح گاهان غافل گیرانه یورش می برد.

479- تهدید مشرکان قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - کافران قریش ، مورد تهدید شدید خداوند

أولم يسيروا في الأرض فينظروا . . . و عمروها أكثر ممّا عمروها و جاءتهم رسلهم بال

به قرینه این که سوره روم، مکی است، مراد از «أكثر ممّا عمروها» کافران قریش اند که در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مخالفت برخاستند.

ص: 233

480- تهدید مشرکان لجوج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 1

1 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، کافران و مشرکان لجوج را به عذابی خوارکننده در دنیا هشدار داد .

فسوف تعلمون . من یأتیه عذاب یخزیه

مفسران بر این عقیده اند که مقصود از عذاب خوارکننده، به قرینه ذیل آیه - که از عذاب دائمی (اخروی) سخن می گوید - عذاب دنیایی است.

481- تهدید مشرکان معاهد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 6

6 - تهدید مشرکان معاهد صدر اسلام به لغو پیمان عدم تعرض مسلمانان با آنان در صورت مشاهده کمترین کوتاهی در عمل به مواد آن و مشاهده هر گونه کمک به دشمنان اسلام

ثم لم ینقصوكم شیئاً و لم یظهروا علیکم أحداً

482- تهدید مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 17

17- مشرکان مکه ، مورد تهدید خداوند به فرجامی شوم

وقال الذین أشركوا .. فسیروا فی الأرض فانظروا کیف كان عقبه المکذبین

بنابراین احتمال که مخاطبان امر «سیروا» مشرکان مکه اند استفاده می شود که دعوت از آنان برای سیر و سفر در زمین جهت مطالعه سرانجام تکذیب کنندگان انبیا پس از بازگویی دیدگاه آن مشرکان در باره خداوند، هشدار می است به آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 11

11 - خداوند ، مشرکان بهانه جوی مکه را به عذاب استیصال تهدید کرد .

وقالوا إن تتبع الهدى . . . وكم أهلکنا من قریه بطرت معیشتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 12

12 - خداوند ، مشرکان مکه را به عذاب استیصال تهدید کرد .

ص: 234

و ما كان ربك مهلك القرى حتى يبعث في أممها رسولا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - سبا - 34 - 45 - 7

7- تهدید شدید مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر تن در ندادن به تعالیم پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل.. .. وكذب الذين من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 79 - 6

6- تهدید مشرکان مکه از سوی خداوند ، در برابر توطئه چینی آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم أبرموا أمراً فإنا مبرمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - دخان - 44 - 10 - 3

3- تهدید مشرکان حق ستیز مکه ، از سوی خداوند به عذابی دنیوی و تیره کننده زندگی

فارتقب يوم تأتي السماء بدخان مبين

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «دخان مبين»، کنایه از تیره روزی و عذاب دنیوی باشد، چه این که برخی از مفسران این آیه را پاسخی به دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته اند که از خداوند خواست تا برای بیدار شدن مشرکان، آنان را به قحطی ای همچون دوران یوسف مبتلا کند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - محمد - 47 - 13 - 1

1- تبعیدکنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از شهر مکه ، مورد تهدید خداوند به هلاکت و نابودی

و كائين من قرية هي أشد قوه من قرينك .. .. أهلكنهم

با این که خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از مکه و هجرت ایشان به سوی مدینه ظاهراً به انتخاب خود حضرت صورت گرفته بود؛ ولی شرایط سختی که مشرکان برای آن حضرت پدید آورده بودند، منتهی به تصمیم هجرت شد. از این رو خداوند خروج آن حضرت را به منزله

تبعید شمرده و فعل را به صورت متعدی به همه مشرکان مکه نسبت داده است.

483- تهدیدهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 64 - 1

1 - درخواست تهدیدآمیز و آمرانه مشرکان از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) به عبادت معبودهایی جز الله

قل أغير الله تأمرنني أعبد

ص: 235

484- تهدیدهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 7

7- تهدید مشرکان عصر بعثت ، به موضع گیری در برابر عملکرد و تبلیغ پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاعمل إننا عملون

بنابه گفته مفسران ترکیب «فاعمل إننا عاملون» نوعی تهدید را می رساند.

485- تهمتهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 101 - 1،2

1- متهم شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دروغ گویی از سوی مشرکان ، با رخ دادن نسخ و تبدیل پیامی به پیام دیگر در برخی از آیات قرآن

و إذا بدلنا آیه مکان آیه .. قالوا إنما أنت مفر

2- نسخ و تغییر برخی از پیام های الهی ، دستاویزی برای مشرکان در مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و متهم کردن او به دروغ گویی

و إذا بدلنا آیه مکان آیه .. قالوا إنما أنت مفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 103 - 2،3

2- کافران و مشرکان ، قرآن را در میان مردم خود ، آموزه های فرد عجمی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) معرفی می کردند .

و لقد نعلم أنهم يقولون إنما يعلمه بشر .. أعجمی

عجمی دانستن قرآن ، از پاسخ خداوند که فرمود: «لسان الذی یلحدون إلیه أعجمی ..» به دست می آید.

3- آموختن قرآن از بشر ، یکی از تهمت های کافران و مشرکان به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بود .

و لقد نعلم أنهم يقولون إنما يعلمه بشر

15- تحمل سخنان ناروا و سخیف مشرکان درباره خداوند، ناشی از بردباری و آمرزندگی خداست .

إنکم لتقولون قولاً عظیماً .. سبحنه و تعلی عمّا یقولون علواً کبیراً ... إنه

ذکر «إنه کان حلیماً غفوراً»، پس از بیان سخنان ناروای مشرکان درباره خداوند، به این معنا اشعار دارد که آن سخنان، شایسته واکنش و مجازات است اما چون خداوند حلیم و غفور است، آنها را تحمل می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 12, 13, 15

12- نسبت ناروای سحر به قرآن و جادوگری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی مشرکان ستم پیشه

أفتأتون السحر و أنتم تبصرون

13- مشرکان ستم پیشه، ضمن ایراد اتهام سحر به قرآن، آن را هرگز شایسته پیروی نمی دانستند.

أفتأتون السحر و أنتم تبصرون

استفهام در جمله «أفتأتون السحر» انکاری است و جمله «و أنتم تبصرون» حال برای فاعل «تأتون» می باشد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: آیا شما با چشم باز و آگاهی به دنبال قرآن - که سحر است - می روید؟ یعنی این که شایسته نبودن قرآن برای پیروی، امری است روشن و بدیهی.

15- سحر بودن قرآن و ساحر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دلیل واهی و بهانه دیگر مشرکان ستم پیشه برای ایمان نیاوردنشان

أفتأتون السحر و أنتم تبصرون

مشرکان برای ردّ ادعای نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دو دلیل واهی و بهانه جویانه می آوردند: 1- بشر بودن آن حضرت (هل هذا إلاّ بشر مثلکم)، 2- ساحر بودن ایشان (أفتأتون السحر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 3, 4, 1

1- خواب آشفته دانستن قرآن، از تبلیغات سوء مشرکان ستم پیشه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بل قالوا أضغث أحلم

«أضغاث» (جمع «ضغث») به معنای دسته ها و مختلط ها و «أحلام» (جمع «حلم») به معنای خواب ها است. این تعبیر (أضغاث أحلام) به خواب های آشفته و پراکنده اطلاق می شود.

3- ساخته و پرداخته بودن قرآن از جانب پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از تهمت های مشرکان ستم پیشه به آن حضرت

بل افتریه

4- نسبت ناروای شعر و شاعری به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از سوی مشرکان ستم پیشه

بل هو شاعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 91 - 8

8 - ساحت خدای یگانه هستی ، مبرّا از نسبت های ناروای مشرکان

سبحن الله عمّا یصفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 210 - 2

2 - اتهام مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر دریافت قرآن از شیاطین

و ما تنزلت به الشیطان

ص: 237

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 224 - 4

4 - اتهام مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر ابداع قرآن با وهم و خیال خویش

و الشعراء يتبعهم الغاوان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 3 - 3,4

3 - از سوی مشرکان ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اتهام دروغ پردازی زده می شد .

أم يقولون افتريه بل هو الحق

4 - خداوند ، در مقابل تهمت مشرکان (ساختگی بودن قرآن) ایستاده و از حقانیت قرآن ، دفاع کرده است .

أم يقولون افتريه بل هو الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 15

15 - اتهام بی پرده کافران ، مبنی بر جادوی آشکار بودن قرآن کریم

وقال الذين كفروا للحقِّ لما جاءهم إن هذا إلا سحر مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 6,7

6 - نسبت دادن ساختگی بودن قرآن از سوی مشرکان ، ناآگاهانه و به دور از علم بوده است .

قالوا ما هذا إلا سحر مبين . . . وقد كفروا به من قبل ويقذفون بالغيب

7 - نسبت دادن جنون به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی مشرکان ، حدس و گمان و به دور از علم و آگاهی بود .

أفتري على الله أم به حثّه . . . ما بصاحبكم من حثّه . . . وقد كفروا به من قبل و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- قرآن ، سحری آشکار در دیدگاه مشرکان

وقالوا إن هذا إلا سحر مبين

4- اصرار و پافشاری مشرکان بر متهم کردن قرآن و معجزه الهی به سحر و جادوگری

وقالوا إن هذا إلا سحر مبين

برداشت فوق از به کار رفتن نفی و استثنا در آیه شریفه که دلالت بر حصر و قطعی بودن مفاد آن است، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اتهام جنون و شاعر بودن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شیوه مشرکان و کافران در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و يقولون أننا لتاركوا الهتنا لشاعر مجنون

آمدن فعل «يقولون» به صیغه مضارع، حکایت از استمرار این سخن دارد.

2- مشرکان، دلیل نپذیرفتن دعوت پیامبر اسلام را، مجنون و شاعر بودن آن حضرت معرفی می کردند.

و يقولون أننا لتاركوا الهتنا لشاعر مجنون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که لام در «لشاعر» برای تعلیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 1

1 - مشرکان، قرآن را سحر قلمداد کردند.

و لما جاءهم الحق قالوا هذا سحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از نگاه مشرکان، فردی گنه کار و برهم زننده نظم اجتماعی شرک

ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك و ما تأخر

«ذنبك» به معنای اتهام ها و گناهانی است که مشرکان، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) برمی شمردند؛ زیرا با بعثت آن حضرت، حرمت بت ها درهم ریخت، نظم جاهلی جامعه شرک - با ایمان آوردن طبقات مختلف اجتماعی - بر هم خورد و این همه اموری بود که از نظر مشرکان، جرم و گناه پیامبر (صلی الله علیه و آله) تلقی می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 52 - 1

1 - تکذیب و اتهام، شیوه همیشگی اقوام و جوامع کفرپیشه و شرک آلود در برابر فرستادگان الهی

كذلك ما أتى الذين من قبلهم من رسول إلا قالوا ساحر أو مجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 2 - 4

4 - اتهام گمراهی و جهل به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی مشرکان

ما ضلّ صاحبکم و ما غوی

آیه شریفه در رد این دیدگاه مشرکان است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) را متهم به گمراهی و جهل می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 41 - 4

4 - اتهام شعر به قرآن و شاعری به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از سوی کافران و مشرکان در آغاز رسالت

و ما هو بقول شاعر

ص: 239

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 42 - 4

4 - اتهام کھانت به قرآن و کاهنی به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، از سوی کافران و مشرکان

و لا بقول کاهن

486- تهمتہای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 8

8 - شرک پیشگان عصر بعثت، قرآن را ساخته و پرداخته ذهن حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند .

قال الذین لا یرجون لقاءنا انت بقراءن غیر هذا أو بدله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار و او را به دروغ گویی متهم می کردند .

وإن یکذبوک فقد کذبت قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نموده و او را به دروغ گویی متهم کردند .

وإن یرکذبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نموده و آن حضرت را به دروغ گویی متهم می کردند .

وإن یرکذبوک

1 - مشرکان صدر اسلام، معجزات الهی را سحری آشکار و بی تردید می دانستند .

وقالوا إن هذا إلا سحر مبين

مشارالیه «هذا» هم می تواند معجزه باشد - که در آیه قبل از آن به «آیه» یاد شده است - و هم می تواند قرآن کریم باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

ص: 240

487- نهمتهای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 21

21 - اتهام بدعتگذاری و تجاوز به احکام دین الهی به اسلام و مسلمانان در تبلیغات مشرکان مکه

إن ربك هو أعلم بالمعتدين

کاربرد فعل تفضیل «أعلم» و تأکید و حصر آن با «إن» و ضمیر فصل «هو» در مواردی است که مدعیان و منکرانی در برابر وجود داشته باشند. بدین معنی که چه بسا مشرکان، مسلمانان را به سبب پابندی به احکام اسلام به بدعتگذاری متهم می ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 2

2- مشرکان مکه، سرگذشت نوح و قوم او را، داستانی ساختگی و بافته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند.

و لقد أرسلنا نوحًا . . . أم يقولون افتريه

برداشت فوق، براین اساس است که ضمیر مفعولی در «إفترائه» به داستان نوح (ع) و قوم او که در آیات پیشین آمده، باز گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 14 - 3, 2

2- اتهام مشرکان مکه به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درباره الهی نبودن سخنان آن حضرت و دریافت و آموزش مطالب از دیگران

وقالوا معلّم

3- اتهام جنون به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی مشرکان مکه

ثم تولّوا عنه وقالوا معلّم مجنون

488- ثروت اندوزی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 100 - 3

3- مشرکان از ترس گرفتار شدن به فقر و فلاکت ، هر چند ثروت اختصاصی انبوه هم داشته باشند ، از آن انفاق نمی کنند .

قل لو ائتم تملکون خزائن رحمہ ربی إذا لامسکتہم خشیہ الإنفاق

ص: 241

489- ثروتمندی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 4

4- برخی از مردم کافر و مشرک در عصر ظهور اسلام، از ثروت و امکانات چشمگیری برخوردار بودند.

لَا تَمُدَّنْ عَيْنِيَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ

490- جبرگرایی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 17

17 - سخن و ادعاهای مشرکان در مورد مشیت الهی و نتیجه گیری جبر از آن، جز گمان و دروغپردازی نیست.

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا... إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 11، 12، 9

9- مشرکان، دخالت خود را در تحریم مباح ها، برخاسته از مشیت خداوند معرفی می کردند.

لَوْ شَاءَ اللَّهُ... وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ

11- شرک در عبادت و تحریم مباح ها و اسناد آن به مشیت خداوند، از سنت های رایج مشرکان در طول تاریخ

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمٌ

12- جبرگرایی، مسلک مشرکان در طول تاریخ

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 39 - 11

11- بعثت انبیا، دلیلی روشن بر دروغ بودن ادعای مشرکان بر اینکه هدایت و گمراهی جبری است.

قال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء . . . ولقد بعثنا في كل أم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 43 - 8

8- مبعوث شدن انبيا از سوى خداوند ، دليل بطلان عقیده مشركان ، در جبری انگاشتن اعتقاداتشان

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء . . . و ما أرسلنا من قبلك

احتمال دارد که آیه در صدد جواب گویی به مشركان باشد که می پنداشتند مشیت خداوند آنان را به شرک عبادی وا داشته است (لو شاء الله ما عبدنا من دونه) که خداوند به آنان پاسخ می دهد: سنت خداوند در هدایت مردم برانگیختن انسانهایی جهت هدایتگری است و جبری در کار نیست.

ص: 242

491- جبرگرای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 6

6 - امتهای پیشین نیز مانند مشرکان صدر اسلام با دستاویز قرار دادن جبر، پیامبران را تکذیب می کردند.

کذلک کذب الذین من قبلهم

492- جبرگرای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 17، 2، 1

1- مشرکان مکه، بت پرستی خود و پدرانشان را برخاسته از مشیت خداوند می دانستند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لاء اباؤنا

با توجه به مکی بودن سوره نحل و نیز قرینه «کذلک فعل الذین من قبلهم» مراد از «الذین أشركوا» مشرکان مکه است.

2- مشرکان مکه، جبری مسلک بوده و عمل خود را بر اساس مشیت خداوند می دانستند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء

17- مشرکان مکه، با اشاعه فکر جبرگرای، درصدد اثبات عبث بودن بعثت انبیا بودند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء .. فهل علی الرسل إلا ا

عبارت «فهل علی الرسل إلا البلاغ المبین» پس از بیان اعتقادات مشرکان، می تواند جوابی برای آنان باشد؛ با این توضیح که مشرکان می

خواستند با استناد ایمان و کفر به خداوند، بیان کنند که با چنین امری، جایی برای آمدن انبیا نیست و خداوند با «فهل علی الرسل ..»

جواب آنان را می دهد که آمدن پیامبران، بیهوده نیست و برای ابلاغ پیام الهی است.

493- جرم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 8 - 5

5- شرک و کفر، جرم است و مشرکان و کافران، مجرم هستند.

ولو کره المجرمون

از مصادیق مورد نظر برای «المجرمون» مشرکان مکه هستند مکه از آنان در آیه قبل به کافران تعبیر کرد. بنابراین مجرم بر کافر و مشرک اطلاق شده است.

ص: 243

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 34 - 2

2- سردمداران شرک و کفر و توده های کافر و مشرک ، در پیشگاه عدل الهی مجرم اند .

إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ

مقصود از «مجرمین» دو گروه پیشوایان شرک و توده های مشرک اند که در آیات پیشین از آنان سخن به میان آمد.

494- جلسات مخفی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 4,6

4- برپایی جلسات سرّی و گفتگو های مشورتی ، از سوی مشرکان ستمگر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَأَسْرُوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا

6- مشرکانِ ستم پیشه ، دارای حرکت های جمعی و متشکل علیه دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَأَسْرُوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا

«أَسْرُوا» (از مصدر «اسرار»); یعنی، پنهان می داشتند و «نجوی» به معنای گفتگوهای پنهانی و مفعول برای «أَسْرُوا» است. بنابراین نجواکردن، دلیل بر حرکت جمعی و متشکل است و پنهان داشتن آن بیانگر سعی و تلاش بر دور ماندن این حرکت از انظار دیگران (مسلمانان) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 4 - 3,4

3- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از جلسات سرّی و گفتگو های محرمانه مشرکان ستم پیشه آگاه ساخت .

أَسْرُوا النَّجْوَى . . . قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ

4- هشدار خداوند به مشرکان ستم پیشه در باره توطئه های پنهانی و گفت وگو های محرمانه آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

أَسْرُوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا . . . قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

تذکر به مشرکان نجواگر و توطئه کننده، مبنی بر آگاهی خداوند از هر نوع سخنی در آسمان و زمین، هشداری است به آنان در باره سرانجام شوم توطئه هایشان.

495- جلسات مخفی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 3

3- مشرکان مکه در عصر بعثت ، دارای جلسات مخفی برای توطئه چینی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم مايسرون وما يعلنون

ص: 244

«استغشی ثیابه» یعنی با جامه هایش خود را مخفی ساخت تا دیده نشود (لسان العرب) «حین» متعلق به «یعلم» است و لذا جمله «ألا حین یستغشون ثیابهم یعلم...» می رساند که مشرکان در همان هنگامی که خود را مخفی و مستور می کردند مسایلی را مطرح می کردند برخی از آنها را پنهان می داشتند (ما یسرّون) و برخی را آشکار می نمودند (و ما یعلنون) این معنا گویای آن است که مراد از «یستغشون ثیابهم...» این است که مشرکان برای توطئه علیه پیامبر جلسات مخفی تشکیل می دادند نه مجرد پنهان ساختن خویش.

496- جلسات مشورتی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 4

4- برپایی جلسات سرّی و گفتگوهای مشورتی، از سوی مشرکان ستمگر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أسروا النجوى الذين ظلموا

497- جن پرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 41 - 6,7

6- گواهی ملائکه در قیامت، به این که مشرکان جن پرست بوده اند.

و یوم یحشرهم... یقول للملئکه... قالوا... بل كانوا یعبدون الجنّ

7- اخبار ملائکه در قیامت به این که بیشتر مشرکان، به جن ایمان داشته اند.

و یوم یحشرهم... یقول للملئکه أهؤلاء إیاکم كانوا یعبدون. قالوا... بل كانوا

498- جنگ افروزی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 11

11 - مشرکان صدر اسلام، آغازگر جنگ با مسلمانان بودند.

أولئک هم المعتدون

قصر در جمله «أولئک هم المعتدون» - که ضمیر فصل «هم» مفید آن می باشد - قصر قلب است؛ یعنی، این مشرکانند که به حقوق

مسلمانان تعدی نموده و جنگ را با آنان آغاز کردند نه مسلمانان. قابل ذکر است که در «آیه 13» به این معنا تصریح شده است.

ص: 245

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 8

8 - مشرکان صدر اسلام، آغازگر جنگ با مسلمانان

و هم بدءوکم اول مرّه

499- جنگ با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 12

12 - جنگ مسلمانان با مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، جنگ دفاعی بود نه ابتدایی .

و أولئک هم المعتدون

از این آیه شریفه و آیات پیش استفاده می شود که: خداوند به منظور دفاع از حقوق مسلمانان و کوتاه شدن دست دشمن از تجاوز به حقوق ایشان، معاهده صلح با مشرکان را لغو و مسلمانان را به جنگ و نبرد با آنان فراخواند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 11 - 1

1 - جنگ مسلمانان با مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، به منظور نجات آنان از آیین شرک و بازگشت به توحید و اسلام، بود .

فإن تابوا و أقاموا الصلوة و ءاتوا الزکوة

برداشت فوق از تفریح جمله «إن تابوا ..» بر الغای صلحنامه و اعلام جنگ با مشرکان پیمان شکن (کیف یكون للمشرکین عهد ...) استفاده می شود. قابل ذکر است که «توبه» (مصدر تابوا) به معنای بازگشتن است؛ یعنی، اگر مشرکان به اسلام و توحید بازگردند و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 12، 1

1 - تشویق و تشجیع مسلمانان صدر اسلام به جنگ با مشرکان پیمان شکن و توطئه گر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ألا تقتلون قوماً نكثوا أیمانهم و همّوا بإخراج الرسول

12 - مسلمانان صدر اسلام، از نبرد با شرک پیشگان پیمان شکن، در هراس بودند.

أتخونهم

500- جنگ با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 6

ص: 246

6 - خداوند خواهان رویارویی مسلمانان با سپاه مسلح قریش و مشرکان مکه

تودون أن .. و يريد الله أن يحق الحق بكلمته

از مقابله دو جمله «تودون ..» و «یرید الله ...» به دست می آید که اراده خداوند بر خلاف خواسته مسلمانان در انتخاب یکی از دو گروه (کاروان تجاری و سپاه مسلح مشرکان) بوده است.

501- جوسازی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 3

3 - تبلیغات و جوسازی مشرکان برای تکذیب رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لو لا نزل علیه آیه من ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 2

2 - تلاش مشرکان برای مقابله با قرآن ، از طریق جنجال آفرینی و ایجاد سر و صدا ، هنگام قرائت آیات آن به وسیله پیامبر و مؤمنان

و الغوا فيه

«لغو» (مصدر «ألغوا») در مورد کلام و سخن بی معنی اطلاق می شود و در این جا مراد، گفتن سخنان یاوه و ایجاد سر و صدا می باشد.

502- جوسازی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 5

5 - هوچی گری و تبلیغات منفی ، از ابزار های مقابله مشرکان مکه با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

و لَمَّا ضُرِبَ .. إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ

503- جهاد با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مشرکان و کافران لجوج و حق ناپذیر را به جنگ و جهاد تهدید کرد.

ص: 247

فإن تولوا فقل ءاذنتكم على سواء

برداشت یاد شده بر اساس یکی از احتمالاتی است که میان مفسران در باره این آیه مطرح است و آن این که جمله «آذنتکم علی سواء» تهدید به جنگ و هشدار به جهاد است. مانند آیه «فانذ إليهم على سواء» (انفال (8) آیه 58).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 6,9

6 - جنگ های پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مشرکان و معارضان ، تحت تدبیر و هدایت خداوند

سيقول المخلفون ... قل لن تتبعونا كذالكم قال الله من قبل ... قل للمخلفين

در این مجموعه آیات، همواره خداوند از برنامه های آینده خبر داده است و بدین وسیله تکلیف مسلمانان را روشن ساخته و در هر مقطعی مسائل عمده آن را مشخص کرده است.

9 - نبرد مسلمانان پس از جنگ خیبر ، با مشرکان بود و نه اهل کتاب . *

تقتلونهم أو يسلمون

در صورتی که «یسلمون» به معنای اسلام آوردن باشد؛ از محدود شدن فرجام دشمنان به کشته شدن یا اسلام آوردن، مطلب بالا استفاده می شود؛ زیرا در مورد اهل کتاب راه سومی به عنوان تسلیم و پرداخت «جزیه» نیز مطرح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 11 - 19

19 - خداوند با تقویت دل های مجاهدان بدر آنان را برای رویارویی با مشرکان ثابت قدم ساخت .

ليربط على قلوبكم ويثبت به الأقدام

«یثبت به الأقدام» در عین اینکه بیانگر هدفی از اهداف نزول باران است، نبودن «لام» در آن می رساند که این هدف به دنبال «لیربط علی قلوبکم» حاصل می شود. بنابراین می توان گفت ضمیر در «به» به استحکام قلوب، که از «لیربط علی قلوبکم» استفاده می شود، برمی گردد. قابل ذکر است که در برداشت فوق ثبات قدم (یثبت به الأقدام) به معنای کنایی آن (پایداری و عزم راسخ) گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 18 - 3

3 - خداوند همواره پشتیبان اهل ایمان و یاور آنان در رویارویی با مشرکان ستیزه جو

بدان احتمال که «ذلكم» اشاره باشد به یاری اهل ایمان و امداد آنان از سوی خداوند در موقعیتهایی همانند موقعیت بدر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 11، 15

11 - فرمان خداوند به نبرد با تمامی مشرکان محارب و پاکسازی زمین از لوٹ وجود آنان

و قتلوا المشركين كانه كما يقتلونكم كانه

15 - تقویت روحیه متقین از جانب خدا، برای جنگ و مقابله به مثل با مشرکان

ص: 248

و اعلموا أن الله مع المتقين

504- جهاد با مشرکان قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 1

1 - مسلمانان صدر اسلام موظف به هجوم به کاروان تجاری مشرکان قریش و یا نبرد با سپاه مسلح آن بودند .

كما أخرجك ربك ... إذ يعدكم الله إحدى الطائفتين ... ويريد الله أن يحق الحق بك

505- جهاد با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 3

3 - مسلمانان صدر اسلام به نبرد با مشرکان مکه و بیرون راندن آنان از آن سرزمین موظف شدند .

و أخرجوهم من حيث أخرجوكم

مراد از «من حيث أخرجوكم» بنا به گفته مفسران، مکه است و به مجبور شدن مسلمانان به ترک مکه و هجرت به مدینه و حبشه اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 5 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نبرد با مشرکان مکه از مدینه به سوی بدر حرکت کرد .

أخرجك ربك من بيتك بالحق

با توجه به آیات بعد معلوم می شود مراد از جمله «أخرجك ..»، خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جنگ بدر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 8

8 - پیاده شدن حق و ریشه کن شدن بنیان کافران ، هدف از فرمان خداوند به نبرد با مشرکان مکه در بدر

و يريد الله أن يحق الحق بكلمته و يقطع دابر الكافرين

506- جهان بینی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 249

12 - برخی مشرکان و کافران عنود، با نقش مشیت الهی در تأثیر اسباب آشنا بودند.

ما كانوا لیؤمنوا إلا أن یشاء الله و لكن اکثرهم یجهلون

507- جهل اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 66 - 6، 1

1 - بسته شدن همه راه های خبر بر مشرکان ، در روز قیامت

فعمیت علیهم الأنباء یومئذ

فعل «عمیت» متضمن معنای «خفیت» است. «الأنباء» (جمع «نبأ» (خبر)، همراه با «ال») مفید استغراق است. بنابراین «عمیت علیهم الأنباء»؛ یعنی، «خفیت علیهم کلّ نبأ».

6 - پوشیده ماندن خبر ها بر مشرکان ، باعث اقدام نکردن آنان به پرسش از یکدیگر

فعمیت علیهم الأنباء یومئذ فهم لایتساءلون

برداشت یاد شده از تفریع جمله «فهم لایتساءلون» بر «عمیت. . .» استفاده می شود.

508- جهل اکثریت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 6، 8

6 - ناآگاهی اغلب مشرکان از قدرت خداوند بر فرستادن هرگونه معجزه و نشانه

إن الله قادر علی أن ینزل ءایه و لكن اکثرهم لایعلمون

مفعول «لایعلمون»، به قرینه فراز قبل آن، قدرت الهی است، یعنی: «لایعلمون أن الله قادر . . .»

8 - ناآگاهی اغلب مشرکان به فلسفه عدم نزول معجزات در خواستی آنان

وقالوا لولا نزل علیه ءایه . . . و لكن اکثرهم لایعلمون

برداشت فوق بر این اساس است که «لا یعلمون» جمله ای مانند «حکمه عدم نزول الایات» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 111 - 15، 14

14 - بسیاری از منکران معاند به تأثیر نداشتن هیچ آیه و معجزه ای در قلب خویش ناآگاه هستند.

و لکن اکثرهم یجهلون

متعلق «یجهلون» در کلام مذکور نیست. ، ولی به قرینه موضوعات مطرح شده در آیه متعلق آن می تواند چنین باشد: «یجهلون عدم ایمانهم». مرجع ضمیر «اکثرهم» در این برداشت همان مشرکانی هستند که قسم یاد می کردند که در صورت نزول آیتی

ص: 250

ایمان خواهند آورد.

15 - ناآگاهی اغلب مشرکان لجوج به تعیین کننده بودن مشیت الهی جهت متمایل ساختن آنان به ایمان

ما كانوا لیؤمنوا إلا أن یشاء الله و لكن أكثرهم یجهلون

متعلق «یجهلون» می تواند «مشیه الله» باشد، یعنی اکثر مشرکان به نقش مشیت الهی ناآگاه بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 23

23- اکثر مشرکان ، ناآگاه به درستی و استواری توحید و سستی و نادرستی شرک

ما تعبدون من دونه . . . و لكنّ أكثر الناس لا یعلمون

برداشت فوق، بر این اساس است که مراد از «الناس» مشرکان باشد. بنابراین «و لكنّ أكثر الناس لا یعلمون» گویای این نکته است که: بیشتر مشرکان [حقیقت] را نمی دانند و برخی از آنان بدان آگاهند؛ ولی به خاطر عناد یا خوف از دست دادن ریاست و مانند اینها، به توحید نمی گرایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 30 - 20

20 - اکثر مشرکان ، مردمانی نادان و جاهل اند .

و لكنّ أكثر الناس لا یعلمون

احتمال دارد «ال» در «الناس» عهد بوده و مراد از آن، مشرکان باشد که در آیات پیش درباره آنها سخن گفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 28 - 5,6

5 - موضع گیری بیشتر مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به دلیل ناآگاهانه بودن آن ، فاقد وجاهت و اعتبار است .

و ما أرسلنک إلا کافّة للناس . . . و لكنّ أكثر الناس لا یعلمون

ذکر «و لكنّ أكثر الناس لا یعلمون» پس از بیان قلمرو رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نقش آن حضرت، می تواند به منظور دفع توهم باشد. آن توهم این است که اکثریت مشرکان با رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) مخالف اند و چنین امری تأثیری منفی در

رسالت آن حضرت دارد. خداوند جواب می دهد که نظر چنین اکثریتی بی فایده است.

6 - بیشتر مشرکان ، از آنچه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آن بشارت می دهد و یا هشدار می دهد ، بی خبراند .

بشیراً و نذیراً و لکنّ أكثر الناس لا یعلمون

متعلق «لا یعلمون» محذوف است و احتمال دارد به قرینه ذکر بشارت و انذار در آیه، همین دو باشد. گفتنی است احتمال دارد «ال» در «الناس» عهد بوده و مراد از «الناس» مشرکانی باشند که از آغاز سوره تا این جا از آنان سخن گفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 36 - 9

9 - بیشتر مشرکان ، درباره منشأ کمی و زیادی مال و مکنّت ، ناآگاه اند .

وقالوا نحن أكثر أموالاً .. قل إنّ ربّی بیسط الرزق ... و لکنّ أكثر الناس لا یعلمون

ص: 251

«ال» در «الناس» - به قرینه آیات پیشین که درباره مشرکان است - می تواند عهد بوده و به مشرکان اشاره داشته باشد.

509- جهل اکثریت مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 11

11- بیشتر مشرکان صدراسلام ، ناآگاه و جاهل به حق بودند .

بل أكثرهم لا یعلمون الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 57 - 6

6 - بیشتر کافران و مشرکان ستیزه جو و مجادله گر در صدر اسلام ، مردمی غافل و بی خبر از معارف الهی (چون توحید و معاد) بودند .

ولکن أكثر الناس لا یعلمون

ممکن است مقصود از «الناس» در آیه شریفه، مردم عصر نزول قرآن (چون اهل مکه) باشد. برداشت یادشده بر این احتمال مبتنی است.

510- جهل اکثریت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 10

10- اکثر مشرکان مکه ، از قدرت خداوند بر احیای مجدد انسان ها بی خبر بودند .

بلی وعداً علیه حقاً و لكن أكثر الناس لا یعلمون

برداشت فوق، بر اساس این نکته است که «ال» در «الناس» عهد ذکری بوده و مراد از آن مشرکانی باشند که در آیات قبل از آنها سخن به میان آمده است.

511- جهل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 10

10 - مشركان ، مردمى جاهل هستند .

كذلك قال الذين لا يعلمون

ص: 252

«لا يعلمون» در جمله فوق، به منزله فعل لازم و بی نیاز از مفعول است. بنابراین «الذین لا یعلمون»؛ یعنی، جاهلان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 19، 4

4 - شرک برخاسته از جهل و مشرکان مردمی نادانند .

و قال الذین لا یعلمون

مراد از «الذین لا یعلمون»، مشرکان است. توصیف مشرکان به نادانان، اشاره به دو حقیقت دارد: اول اینکه ریشه شرک، جهل است و دوم اینکه، پیشهاد آنان مبنی بر سخن گفتن با خدا با آنها و یا آمدن معجزه، نشانه نادانی ایشان است.

19 - مشرکان بر اثر جهل و لجاجت، آیات قرآن را نشانه ای بر حقانیت پیامبر نمی شمردند .

قال الذین لا یعلمون لولا... تأتینا آیه... قد بیّنا الآت لقوم یوقنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 15

15 - توقعات بیجای مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از نادانی

قل لا أقول لکم عندی خزائن اللّٰه و... قل هل یتوی الأعمی و البصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 2

2 - شرک پیشگان عرب جاهلی، مردمانی ناآشنا به جهان آخرت و حقایق روز بازپسین

بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه و لما یأتهم تأویله

مراد از «ما لم یحیطوا بعلمه» به قرینه جمله بعد (و لما یأتهم تأویله) می تواند قیامت باشد. در این صورت، جمله «لم یحیطوا...» بیانگر این است که: موضوع قیامت برای مشرکان عرب جاهلی موضوعی بی سابقه و نوی بود و آنان در گذشته نسبت به آن در بی خبری محض به سر می بردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 55 - 6

6- بیشتر مشرکان ، نسبت به مالکیت مطلق خداوند بر جهان هستی و تحقق قطعی وعده های او ، جاهل و ناآگاهند .

ألا إن لله ما فى السموت . . ألا إن وعد الله حق و لكن أكثرهم لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 19

19- اکثریت مردم (مشرکان) ، ناآگاه به استواری توحید و یگانه پرستی و اتکای آن بر برهان

ذلک الدین القیم و لكنّ أكثر الناس لا یعلمون

در برداشت فوق ، «الناس» عموم مردم گرفته شده است. بر این اساس ، مقصود از «أكثر» مشرکان خواهد بود. مفعول «لا یعلمون» به قرینه جمله های قبل ، استواری توحید بر برهان و دلیل برهانی نداشتن شرک است.

ص: 253

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 73 - 6

6- پرستش عناصر بی تأثیر و ناتوان ، نشان کوتاه نظری و ناآگاهی مشرکان است .

و یعبدون من دون الله ما لایملک لهم رزقاً .. و لایستطیعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 75 - 17

17- بیشتر مشرکان نسبت به حقیقت صفات خدا و قابل مقایسه نبودن مخلوقات با او ، ناآگاهند .

بل أكثرهم لایعلمون

برداشت فوق به خاطر این است که صدر آیه سخن از قابل مقایسه نبودن خلق با خدا بود و نفی علم (لایعلمون) نیز به همین زمینه نظر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور و انهدادن شرک پیشگان متعصب در غرقاب جهل و گمراهی شان

فذرهم فی غمرتهم حتی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 61 - 8,9

8 - بیشتر مشرکان ، گرفتار جهل و بی دانشی اند .

بل أكثرهم لایعلمون

ضمیر «هم» به مشرکان بازمی گردد.

9 - پافشاری برخی از مشرکان بر شرک ، معلول تعصب یا اهداف خائنانه است ، نه ناشی از نادانی صرف .

بل أكثرهم لایعلمون

قید «اکثر» بیانگر این واقعیت است که در میان مشرکان، کسانی وجود دارند که علی رغم آگاهی به بطلان شرک، به خاطر اهداف نادرستی از آن حمایت می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 41 - 9

9- معبود گزینی مشرکان ، سخت بی بنیاد و جاهلانه است .

مثل الذين اتخذوا من دون الله أولياء كمثل العنكبوت اتخذت بيتاً وإن أوهن البى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 64 - 7

ص: 254

7 - مشرکان ، از بازیچه بودن حیات دنیوی و حیات راستین بودن عالم آخرت ، بی خبرند .

و لئن سألتهم من . . . و ما هذه الحیوه الدنیا . . . لو كانوا یعلمون

بنابراین که ضمیر فاعلی «یعلمون» - به قرینه سیاق - مشرکانی باشد که در آیات پیشین، از آنها سخن گفته شده است، نکته بالا، قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 10،15

10 - مشرکان ، از اختصاص داشتن همه حمد و سپاس ها به درگاه خداوند ، بی خبرند .

قل الحمد لله بل اکثرهم لا یعلمون

بنابراین احتمال که متعلق و مفعول به «لا یعلمون» همین فرمانی باشد که خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرموده است (لا یعلمون ان الحمد لله)، نکته بالا قابل استفاده است.

15 - جهل و بی خبری مشرکان ، باعث قبول نکردن دین الهی و روی آوردن آنان به آیین و سنت های بی پایه پدران خود است .

و إذا قیل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما وجدنا علیه ءاباءنا . . . و

برداشت بالا، براساس این احتمال است که «لا یعلمون» مفعول به و متعلق نداشته باشد و درصدد نفی علم از مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 5،6،8،9

5 - مشرکان ، بدون این که درباره قیامت و حشر آگاهی داشته باشند ، آن را انکار می کنند .

وقال الذین كفروا لا تأتینا الساعه . . . و یقذفون بالغیب

متعلق «یقذفون بالغیب» ذکر نشده و به قرینه مقام می تواند حشر، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن باشد. برداشت یاد شده بنابر احتمال اول است. گفتنی است که مراد از «یقذفون بالغیب» و براساس تخمین و ناآگاهانه اظهار نظر کردن است.

6 - نسبت دادن ساختگی بودن قرآن از سوی مشرکان ، ناآگاهانه و به دور از علم بوده است .

قالوا ما هذا إلا سحر مبین . . . و قد كفروا به من قبل و یقذفون بالغیب

8 - نسبت دادن شریک به خداوند از ناحیه مشرکان ، ناآگاهانه و از روی حدس و تخمین است .

و یوم یحشرهم . . . ثم یقول للملئکه أهؤلاء إیتاکم کانوا یعبدون ... وقد کفروا ب

9- حدس و تخمین مشرکان درباره حشر و قیامت ، بسیار دور از واقعیت بوده است .

وقد کفروا به من قبل و یقذفون بالغیب من مکان بعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 168 - 5

5- مشرکان ، مدعی بی اطلاعی از سرنوشت خوب و بد مؤمنان و یکتاپرستان گذشته بودند .

لو أنّ عندنا ذکرًا من الأوّلین

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «ذکر» در آیه شریفه به معنای «علم» باشد و مقصود از «الأوّلین» موحدان و مؤمنان گذشته باشد. بر این اساس معنا و پیام آیه چنین می شود: اگر ما از سرنوشت مؤمنان و موحدان گذشته آگاه بودیم و از جایگاه خوب آنان مطلع می شدیم، همچون آنان توحید الهی و بندگی خدای یکتا را می پذیرفتیم.

ص: 255

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 180 - 6

6 - ناآگاهی مشرکان از منزلت و قدرت پروردگار جهان

سبحن ربك رب العزة عما يصفون

تنزیه و مبرا دانستن خداوند از توصیف های مشرکان، گویای این حقیقت است که آنان، معرفتی نسبت به خداوند جهان نداشتند و از قدر و منزلت او بی اطلاع بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 64 - 3

3 - مشرکان ، مردمی نادان اند .

أفغير الله تأمروني أعبد أيها الجاهلون

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «جاهلون» لازم بوده و متعلقی نداشته باشد. در این صورت این واژه حاکی از سنجیه و صفت دائمی مشرکان خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 67 - 1

1 - مشرکان ، خدا را آن گونه که شایسته او است ، نشناخته و ارج نهند .

و ما قدروا الله حق قدره

بیشتر مفسران و اهل ادب جمله «و ما قدروا الله..» را به معنای «ما عرفوا الله» و «ما عظموا الله» معنا کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 47 - 3

3 - مشرکان ، ناآگاه از امور غیبی و ناتوان از ارتباط با عالم غیب

أم عندهم الغيب فهم يكتبون

512- جهل مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 18

18 - سران کفر و شرک و پیروان آنان، بی خبر از مضاعف بودن عذاب یکدیگر

لکل ضعف و لکن لاتعلمون

مفعول «لاتعلمون» به قرینه «لکل ضعف»، ان لکل ضعفا است.

ص: 256

513- جهل مشرکان دوران جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 6

6 - مشرکان عصر جاهلی به سفاهت خویش در فرزندکشی ناآگاه بودند.

قد خسر الذین قتلوا أولدهم سفها بغیر علم

«باء» در «بغیر علم» به معنای ملامسه و وصف برای «سفها» است. لذا معنی آیه چنین می شود: سفاهتی خالی از علم.

514- جهل مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 11

11 - مشرکان صدر اسلام، مردمانی نادان و گرفتار جهل بودند.

ذلک بأنهم قوم لا یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 3

3 - ثروتمندان شرک پیشه و فریفته مال و فرزند در صدر اسلام، اشخاصی بی شعور و نادان بودند.

ایحسبون أنما نمدهم به من مال و بنین... بل لا یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 1

1 - کافران و مشرکان صدر اسلام، آیات الهی را از سر لجاج و ستیزه جویی، انکار می کردند؛ نه از روی جهل و ناآشنایی به آن.

کذلک یؤفک الذین کانوا بآیت الله یجحدون

«جحد» (مصدر «یجحدون») به معنای انکار چیز معلوم و روشن است. آیه شریفه به منزله تعلیل برای مضمون آیه قبل است که در آن، از انکار آیات الهی و دور شدن از عبادت خداوند، اظهار شگفتی شده بود.

515- حاطب ابن ابی بلتعہ و مشرکان مکہ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - ممتحنہ - 60 - 1 - 13

13 - اقدام حاطب ابن ابی بلتعہ بہ ارتباط مخفیانہ با مشرکان ، در آستانہ آمادگی مسلمانان برای فتح مکہ

ص: 257

لا تَتَّخِذُوا... إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي

با توجه به شأن نزول آیه، عبارت «إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ...» نظر به آمادگی مسلمانان برای فتح مکه دارد.

516- حبط عمل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 17 - 7

7 - اعمال نیک مشرکان در نزد پروردگار حبط شده، بی ارزش و فاسد است.

ما كان للمشركين أن يعمرُوا مسجد الله شهدين على أنفسهم بالكفر

517- حتمیت عذاب اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 48 - 5,6

5 - مشرکان در قیامت، هیچ راهی برای گریز از عذاب الهی نخواهند داشت.

و ظنّوا ما لهم من محيص

6 - یقین مشرکان در قیامت، به نبودن هیچ راه فراری از عذاب الهی

و ظنّوا ما لهم من محيص

«ظنّ» در لغت هم به معنای گمان آمده و هم به معنای یقین. طبق گفته برخی از مفسران این کلمه در آیه شریفه به معنای یقین است.

518- حتمیت عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 12

12 - خویشاوندی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) مانع از عذاب و دوزخی شدن فرد مشرک نیست.

ما كان للنبي... أن يستغفروا للمشركين ولو كانوا أولى قرى... أنهم أصحاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مشرکان و کافران ، نمی توانند از عذاب های الهی بگریزند و خویشان را از آن مصون دارند .

أن تأتيهم غشيه من عذاب الله

ص: 258

توصیف عذاب الهی به فراگیرنده، اشاره به این حقیقت دارد که نمی توان از آن فرار کرد و خویشتن را از رنج آن رها کنید.

5- احساس امنیت کافران و مشرکان از عذاب های الهی در دنیا و فرارسیدن عذاب های اخروی، امری شگفت و نابجاست.

أفأمنوا أن تأتيهم غشيه من عذاب الله أو تأتيهم الساعة

همزه استفهام در «أفأمنوا» می تواند انکار توبیخی باشد و محتمل است برای بیان تعجب ایراد شده باشد؛ یعنی، جای شگفتی است که از ناحیه خداوند احساس امنیت می کنند و حال آن که علی رغم وجود برهان بر توحید و حقانیت رسالت، از پذیرش توحید و رسالت سرباز می زنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 58 - 3

3- گرفتاری به عذاب استیصال پیش از فرارسیدن قیامت، سرنوشت محتوم همه اقوام و جوامع کافر و مشرک حق ستیز است.

وإن من قرية إلا نحن مهلكوها قبل يوم القيمة

اینکه آیه می فرماید: همه جوامع بشری قبل از قیامت یا هلاک می شوند و یا دچار عذاب می شوند احتمال دارد که مراد از «مهلكوها» هلاکت انسانهای معمولی و مراد از «معدّبوها» عذاب کافران و مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 84 - 4

4- خداوند، خواسته های پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در مورد عذاب مشرکان اجابت می کند.

فلا تعجل عليهم

اگر تعجیل پیامبر (صلی الله علیه و آله) تأثیر حتمی نمی داشت، از آن نهی نمی شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 51 - 7

7- با نزول عذاب بر مشرکان، آنان هیچ راه گریزی نخواهند داشت و عذاب به سرعت آنها را فرا خواهد گرفت.

ولو ترى إذ فرعوا فلا فوت و أخذوا من مكان قريب

بنابراین که زمان فرع، هنگام نزول عذاب باشد و عبارت «أخذوا من مكان قريب» کنایه از سرعت عذاب باشد، نکته یاد شده به دست می

آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 6

6 - چشیدن عذاب دوزخ برای مشرکان و سران آنان ، وعده حتمی و تخلف ناپذیر خداوند

فَحَقِّ عَلَيْنَا قَوْلَ رَبِّنَا إِنَّا لَذَانِقُونَ

برداشت یاد شده از آن جا است که «حَقَّ» به معنای «ثَبَّتَ» و «لَزِمَ» است و ثابت و لازم بودن عذاب، حاکی از حتمی و تخلف ناپذیر بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 259

3 - اشتراک عذاب و کیفر رهبران شرک و کفر و توده های مشرک و کافر ، وعده حتمی خداوند

إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - چشیدن عذاب دردناک ، وعده حتمی خداوند به کافران و مشرکان مستکبر

إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ... إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - تلاش مذبحخانه و بی ثمر کافران و مشرکان دوزخی ، در جهت دفع عذاب الهی از خود

أَفَمَنْ يَتَّبِعِي بوجهه سوء العذاب يوم القيمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - حکم خداوند به عذاب مشرکان و کافران حق ناپذیر ، قطعی و قابل نقض و تغییر نیست .

فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ

آمدن دو صفت «علیّ» و «کبیر» برای خداوند (پس از ذکر حکم الهی درباره کافران و مشرکان) می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - مشرکان و کافران حق ستیز ، چون از بازگشت به سوی خدا و گرفتار شدن به عذاب جهنم راه فراری ندارند ، مهلت دادن خداوند به آنان نگران کننده نیست .

فَإِنَّمَا نُرِيَّتْكَ بَعْضَ الَّذِي نَعْدُهُمْ أَوْ نَتُوفِّيَّتْكَ فَإِنَّا يَرْجِعُونَ

519- حتمیت فزع اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 51 - 3

3- فزع و گرفتاری مشرکان در قیامت ، مسلم و قطعی است .

و لو تری إذ فزعوا فلا فوت و أخذوا

یادآوری وضعیت مشرکان با فعل های ماضی «فزعوا» و «أخذوا»، حکایت از قطعیت ناراحتی و گرفتاری آنان دارد.

ص: 260

520- حتمیت کیفر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 5

5- اعمال و باور های مشرکان ، دارای کیفر و حسابی معلوم و قطعی در نزد پروردگار

و من يدع مع الله .. فإئما حسابه عند ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 7 - 3

3- حاکمیت خداوند بر قوای هستی ، نشانگر قدرت او بر پاداش مؤمنان و کیفر منافقان و مشرکان

ليدخل المؤمنين و المؤمنت جنّـت . . . و يعذب المنفقين ... و المشركين ... و لله

از ارتباط این آیه با آیات پیشین - که درباره پاداش مؤمنان و کیفر منافقان و مشرکان بود - مطلب بالا استفاده می شود.

521- حتمیت مرگ مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 3

3- کافران و مشرکان ، از بازگشت به سوی خداوند مفرّی ندارند .

متع في الدنيا ثم إلینا مرجعهم

522- حتمیت مواخذه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 10

10- مورد مواخذه قرار گرفتن مشرکان به خاطر افترا بستن به خداوند ، امری قطعی است .

تالله لتسئلنّ عمّا كنتم تكفرون

523- حتمیت ورود مشرکان به جهنم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - انبیاء - 21 - 98 - 4

ص: 261

4- ورود همه مشرکان و معبودهایشان به جهنم ، حتمی است .

إتکم و ماتعدون من دون الله حصب جهنم أنتم لها وردون

جمله «أنتم لها واردون» تأکید برای جمله «إتکم و ماتعدون...» است.

524- حدس مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 7،8

7 - نسبت دادن جنون به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی مشرکان ، حدس و گمان و به دور از علم و آگاهی بود .

أفتری علی الله أم به جِنَّه .. ما بصاحبکم من جِنَّه ... وقد كفروا به من قبل و

8 - نسبت دادن شریک به خداوند از ناحیه مشرکان ، ناآگاهانه و از روی حدس و تخمین است .

و یوم یحشرهم .. ثم یقول للملئکه أهؤلاء إیتاکم کانوا یعبدون ... وقد كفروا ب

525- حرص مشرکان به زندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 96 - 10

10 - مشرکان ، به زندگی دنیا حریص و دل بسته اند .

لتجدنهم أحرص الناس .. و من الذین أشرکوا

526- حرص مشرکان به عمر طولانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 96 - 11

11 - گروهی از مشرکان ، خواهان عمری طولانی هزار ساله هستند .

و من الذین أشرکوا یود أحدهم لو یعمر الف سنه

برداشت فوق مبتنی بر این است که «و من الذین أشرکوا» خبر برای مبتدایی محذوف باشد نه عطف بر «الناس»؛ یعنی: «و من الذین أشرکوا

طائفه یود أحدهم». بر این مبنا، جمله «و من الذین...» جمله حالیه است و «یود أحدهم» توصیف همین دسته از مشرکان خواهد بود. بر این اساس مفاد آیه چنین است: یهودیان از همه مردم به دنیا دل بسته ترند و این در حالی است که گروهی از مشرکان خواهان عمری هزار ساله هستند.

ص: 262

527- حرمت استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 2

2 - استغفار برای مشرک ، هر چند از خویشاوندان باشد ، ممنوع و حرام است .

ما كان للنبی . . . أن یستغفروا للمشرکین و لو كانوا أولى قریبی

528- حرمت مقدسات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 1

1 - لزوم اجتناب از دشنام به بتها و دیگر مقدسات مشرکان

و لاتسبوا الذین یدعون من دون الله

درباره مراد از موصول «الذین . . .» دو احتمال وجود دارد: یکی آنکه مقصود مشرکان و دیگر آنکه معبودهای آنان باشد، یعنی: «لاتسبوا الذین یدعونهم». البته عائد صله «هم» حذف گردیده است.

529- حس گرای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 6,7

6 - مشرکان ، معتقد به جسمانیت خدا و قابل مشاهده بودن او

أونری ربّنا

7 - مشرکان ، مردمانی حس گرا در عقیده و اندیشه و منکر حقایق ماورا ، محسوسات

أونری ربّنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 25 - 8,5

5 - مشرکان ، بی اعتقاد نسبت به دلایل عقلی و روشن معاد و خواهان مشاهده حسی امور

و ما یهلکنا إلاّ الدهر . . . ما کان حجّتهم إلاّ أن قالوا ائتوا بآبائنا

درخواست زنده شدن پدران، در حقیقت ناشی از روحیه حسّ گرایی مشرکان است. مفاد آیه قبل (مایهلکنا إلاّ الدهر) نیز تأیید و گواهی بر این مدعا است.

8 - حقانیت معاد از نظر مشرکان ، منوط به زنده شدن پدران آنان در برابر دیدگانشان

قالوا ائتوا بآبائنا إن کنتم صدقین

ص: 263

530- حس گرایی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 4

4- مشرکان مکه ، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسّی کردند .

و لقد صرفنا .. من کلّ مثل فأبی ... وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الأرض ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 10

10- اتکای مشرکان مکه در عقاید و جهان بینی خود ، تنها بر محسوسات و دریافت های حسّی بود .

تأتی بالله و الملئکه قبلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 4,8

4- مشرکان مکه ، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسّی کردند .

و لقد صرفنا .. من کلّ مثل فأبی ... وقالوا لن نؤمن لك حتى ... یكون لك بیت من

8- اتکای مشرکان مکه به ملاک های مادی و حسّی ، در شناخت معجزات و آیات الهی

حتى تفجر لنا .. حتى تنزل علينا کتابًا نقرؤه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 2

2 - مشرکان مکه ، نزول وحی را ، به عنوان آیه ای از جانب خدا قبول نکرده و خواستار معجزه حسّی شدند .

و كذلك أنزلنا إليك الكتب .. و ما یجحد بأیتنا ... وقالوا لولا أنزل علیه ءای-

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 36 - 3

3- مشرکان مکه ، خواهان شهود حسی برای ایمان به حقایق غیبی

فأتوا بآبائنا إن كنتم صدقین

با این که معاد اخروی از امور غیبی به حساب می آید، مشرکان با پیشنهاد زنده شدن پدرانشان، خواهان محسوس شدن آن بودند.

531- حسابرسی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 264

8- خداوند ، پرونده کردار کافران و مشرکان را مورد حسابرسی دقیق قرار خواهد داد .

إِنَّمَا نَعَدُّ لَهُمْ عَدًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 25 - 2,3

2 - مشرکان ، هیچ گاه درباره کردار پیامبر و مؤمنان ، مورد مؤاخذه قرار نمی گیرند .

قُلْ لَا تَسْئَلُونَنَا عَمَّا أَجْرَمْنَا

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، از کردار مشرکان بازخواست نمی شوند .

وَلَا نَسْئَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ

532- حسرت اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 7

7 - قیامت صحنه حسرت و اندوه مشرکان پیرو ، از شرک‌ورزی و پیروی از سران شرک

كذَلِكِ يَرِیْهِمُ اللّٰهُ اَعْمَلِهِمْ حَسْرَتٍ عَلَیْهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 100 - 2

2 - حسرت مشرکان در قیامت ، بر نداشتن شفاعت کننده و مددکار

إِذْ نَسُوْا كُمْ رَبِّ الْعَلَمِیْنَ . . . فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِیْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 101 - 1

1 - حسرت مشرکان ، بر نداشتن کمترین دوست دلسوز در قیامت

و لاصديق حميم

«حميم» به معنای نزديک است و «صديق حميم» (دوست نزديک) می تواند کنایه از فرد مشفق، مهربان و دلسوز باشد.

533- حسرت مشرکان پيرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 12

ص: 265

12 - شرکوری، محبت به سران شرک و پیروی از آنان، عمل های حسرت آفرین و اندوهبار در سرای آخرت برای مشرکان پیرو

کذلک یربهم الله اعملهم حسرت علیهم

534- حشر اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 3

3 - خداوند گردآورنده تمامی ستمگران (اهل کتاب و مشرکان) در قیامت

إنه لا یفلح الظلمون... و یوم نحشرهم جمیعاً

چون در آیات گذشته سخن از مشرکان و اهل کتاب به میان آمده بود، در برداشت این دو گروه به عنوان مصادیقی بارز از ظالمان مشخص شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 40 - 2

2 - خداوند، همه مشرکان را در روز قیامت گرد هم خواهد آورد.

و یوم یحشرهم جمیعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 51 - 1

1 - فزع و ناراحتی مشرکان به هنگام برانگیخته شدن در قیامت

و لو تری إذ فزعوا

مرجع ضمیر «فزعوا» به قرینه آیات قبل - که در آنها سخن از مشرکان بود - مشرکان است. در این که زمان فزع آنان چه وقتی است؟ احتمالات چندی (مثل دم مرگ، زمان حشر، عذاب دنیا، غزوه بدر و...) وجود دارد. برداشت یاد شده - به قرینه آیه 54 همین سوره - بنابر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 52 - 4

4- مشرکان، با تحقق حشر و بعث و مشاهده آن، به آن اظهار ایمان می کنند.

ولو تری إذ فرعوا.. قالوا ءامنّا به

در صورتی که زمان فرع مشرکان، حشر و قیامت باشد؛ مرجع ضمیر «به» می تواند «بعث» (مستفاد از «إذ فرعوا») باشد.

ص: 266

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 28 - 5

5 - حشر مشرکان در قیامت ، به همراه معبود های مورد پرستش آنان خواهد بود .

ثم نقول للذین أشركوا مكانکم أنتم و شركاؤکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 48 - 6

6- گزارش خداوند از صحنه قیامت و حشر مشرکان ، تسلیت و دل جوایی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر انکار ها و دنیاپرستی آنان است .

و البقیة الصلحت خیر عند ربّک .. و تری الأرض ... علی ربّک

خطاب در «ربّک» و «تری» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است این گونه خطاب در دل آیات مربوط به قیامت مشرکان، نوعی تسلی دادن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر انکار آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 17 - 1

1 - در روز قیامت ، مشرکان به همراه معبود های خویش ، محشور خواهند شد .

و یوم یحشرهم و ما یعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 22 - 1,2

1 - گرد آمدن مشرکان ستم پیشه و هم فکران و معبود های آنان ، در عرصه قیامت به فرمان خداوند

احشروا الذین ظلموا و أزوجهم و ما كانوا یعبدون

«ازواج» می تواند به معنای «اقران» (هم نشینان و هم فکران) باشد و نیز می تواند جمع «زوج» (به معنای همسر) باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر معنای نخست است.

2- گرد آمدن انسان های مشرک و کافر در قیامت ، به وسیله مأموران الهی (فرشتگان) انجام می گیرد .

احشروا الذین ظلموا

بنابر نظر مفسران، فرشتگان، ظالمان را در قیامت احضار و جمع خواهند کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 23 - 8

8- فرمان رفتن مشرکان به دوزخ پس از گرد آمدن آنان ، با سرعت و بدون درنگ صادر خواهد شد .

فاهدوهم إلى صراط الجحیم

برداشت یاد شده از «فاء» در «فاهدوهم..» - که برای تفریع این جمله بر جمله «احشروا...» می باشد - به دست می آید.

ص: 267

536- حفظ امنیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 5

5- دستور الهی مبنی بر رساندن مشرکان به مراکز امن خودشان ، پس از استماع و دریافت پیام وحی از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فأجره حتى يسمع كلم الله ثم أبلغه مأمنه

537- حق ستیزی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 9

9- قیامت ، روز کیفر مشرکان به خاطر ستیزه گری های آنان با پیام حق

حتى يلقوا يومهم الذي يوعدون

538- حق ستیزی اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 190 - 8

8- رسوخ روحیه کفر و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدر اسلام

و ما كان أكثرهم مؤمنين

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به مردم ایکه باز می گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

539- حق ستیزی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 41 - 19

19 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر حق ستیزی و هدایت ناپذیری کافران و مشرکان

و ما أنت عليهم بوكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 16

16 - دلدارى خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر حق ستیزی و دشمنی مشرکان و تهدید آنان به کیفر و عذاب

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

ص: 268

از تعلیم خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر درخواست داوری از او درباره مشرکان حق ستیز، برداشت بالا به دست می آید.

540- حق ستیزی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 6

6 - مشرکان تکذیب گر و حق ستیز عصر بعثت ، مردمی پندناپذیر و کوردل

وإن یکذبوک .. أفلم یسیروا فی الأرض ... القلوب التی فی الصدور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 1

1 - کافران و مشرکان صدر اسلام ، آیات الهی را از سر لجاج و ستیزه جویی ، انکار می کردند ؛ نه از روی جهل و ناآشنایی به آن .

کذلک یؤفک الذین کانوا بآیت الله یجحدون

«جحد» (مصدر «یجحدون») به معنای انکار چیز معلوم و روشن است. آیه شریفه به منزله تعلیل برای مضمون آیه قبل است که در آن، از انکار آیات الهی و دور شدن از عبادت خداوند، اظهار شگفتی شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام ، پیشوای کافران گذشته تاریخ در کفر و حق ستیزی *

و لقد اهلکنا أشیاعکم

با توجه به این که «شیعه» به معنای پیرو است و از نظر زمانی کفار مکه دنباله رو کافران گذشته اند؛ احتمال می رود که اطلاق «أشیاع» بر کافران گذشته تاریخ از آن جهت باشد که مشرکان مکه در کفر و حق ستیزی، گوی سبقت را از پیشینیان خود ربوده اند، به گونه ای که باید پیشینیان را پیرو آنها به حساب آورد و آنان را پیشوای گذشتگان.

541- حق ستیزی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 17 - 3

3- وجود نوعی مشابهت در عملکرد، میان مشرکان مکه و فرعونیان در حق ستیزی و مقابله با رسول الهی

و لقد فتنا قبلهم قوم فرعون و جاءهم رسول کریم

تعبیر «قبلهم»، نوعی ارتباط و همگونی میان مشرکان مکه و فرعونیان را می‌رساند.

ص: 269

542- حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 14، 11

11- بیشتر مشرکان صدر اسلام، ناآگاه و جاهل به حق بودند.

بل أكثرهم لا یعلمون الحقّ

14- گروه بسیاری از مشرکان در صدر اسلام - علی رغم شناخت حق - مردمی حق گریز بودند.

بل أكثرهم لا یعلمون الحقّ

واژه «اکثر» افعال التفضیل است و نقطه مقابل آن، کثیر می باشد - نه قلیل - و بدین جهت گروه بسیار استفاده شده است؛ یعنی، هر چند مشرکان دانا و حق گریز، در مقایسه با نادانان کمتر بودند؛ ولی خود جمعیتی چشم گیر و بسیار بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 12

12 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری در بیشتر شرک پیشگان صدر اسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان أكثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به عادیان بازمی گردد؛ اما در عین حال به شرک پیشگان صدر اسلام نیز اشاره ای دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 10

10 - رسوخ روحیه کفرورزی و پندناپذیری، در اکثریت شرک پیشگان صدر اسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان أكثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به ثمودیان بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 7

7- رسوخ روحیه کفرورزی و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

إن فی ذلک لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم لوط بازمی گردد؛ اما در عین حال اشاره به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

543- حق ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 6

6 - برخی مشرکان با دیدن هر گونه معجزه و آیت الهی ایمان نخواهند آورد.

وإن یروا کل آیه لایؤمنوا بها

ص: 270

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 3

3 - یکسانی عنادورزی و حق ناباوری مشرکان، قبل و بعد از دیدن معجزه مورد درخواست خویش

و نقلاب .. کما لم یؤمنوا به أول مره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 11

11 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، در برابر کارشکنی ها و حق ناپذیری کافران و مشرکان

و جعلنا بعضکم لبعض فتنة أتصبرون و کان ربک بصیراً

یادآوری خداوند به بصیرت و بینایی خود، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از یاد کردن از مشرکان و آزمایش شدن آنان، می تواند برای دلجویی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 13

13 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند، به خاطر نادیده گرفتن نشانه های توحید در نظام شب و روز

قل أرءیتم إن جعل اللّٰه علیکم النهار سرمدًا إلی یوم القیمه .. أفلاتبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 6

6 - حق ناپذیری مشرکان، پس از اقامه دلیل های گوناگون برای آنان، عامل منفور شدن شان در پیشگاه خداوند است.

هل لکم من ما ملکت .. بل اتّبع الذین ظلموا أهواءهم

التفات از خطاب «هل لکم من ما ملکت..» به غیبت «اتّبع الذین...» می تواند گویای این حقیقت باشد که آنان، به دلیل تداوم عقیده شرک، از مخاطب خدا شدن محروم شدند. این، نشانه منفور شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تعجب پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مواضع انکار آمیز مشرکان نسبت به معاد و یگانگی خداوند؛ علی رغم مشاهده عظمت آفرینش و قدرت خداوند در جهان

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ... فاستفتهم أهم أشدّ خلقاً... بل عجبت

به قرینه آیات پیشین به دست می آید که آنچه موجب شگفتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) گردیده بود، انکار توحید ربوبی و معاد از سوی مشرکان - به رغم مشاهده آیات الهی در طبیعت و عظمت آفرینش - بود.

3 - مشرکان - به رغم مشاهده عظمت آفرینش و آیات الهی در طبیعت - تعالیم قرآن (معاد و احیای مجدد انسان ها و توحید ربوبی و . . .) را به تمسخر می گرفتند .

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ... فاستفتهم أهم أشدّ خلقاً... بل عجبت و یسخرن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 21 - 4

4 - تکذیب نظام کیفر و پاداش و جدایی حق و باطل ، از ویژگی های مشرکان

هذا يوم الفصل الذی کنتم به تکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 155 - 1

1 - سرزنش شدن مشرکان ، به سبب بیدار نشدن و پند نگرفتن آنان در برابر حقایق الهی

أفلاتذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای حل اختلاف خود با مشرکان حق گریز ، از خداوند کمک خواسته و او را به داوری طلبید .

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

جمله «أنت تحکم...» برای انشای دعا است که در قالب جمله خبری آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 1

1 - توطئه های پی در پی و جدی مشرکان ، نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تصمیم قطعی آنان برای انکار حق

أم أبرموا أمراً

«إبرام» (مصدر «أبرموا») در اصل به معنای تاییدن و محکم کردن است و در این جا مراد از آن - به قرینه شأن نزول و آیه بعد - تصمیم

جدی مشرکان بر توطئه چینی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 12

12 - مشرکان ، گرفتار هواپرستی و پیروی از حدس و گمان ، به رغم تجلی انوار هدایت الهی در حق ایشان

إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ و ما تهوى الأنفس و لقد جاءهم من ربهم الهدى

544- حق ناپذیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 9

9- مشرکان و کافران عصر بعثت ، در برابر حق و دعوت های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی لجوج و سرسخت بودند .

ص: 272

و تنذر به قومًا لداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 10

10- مشرکان ستم پیشه صدر اسلام ، مردمی لجوج ، حق ناپذیر و بهانه جو بودند .

بل قالوا .. فلیأتنا بایه كما أرسل الأولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 4

4 - عدم تأثیر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مشرکان متعصب و متحجر

فذرهم فی غمرتهم حتی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 8

8 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری ، در بیشتر مشرکان صدر اسلام

إن فی ذلك لآیه و ما کان أكثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به قوم نوح بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 13

13 - توییح مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر انحراف آنان از حق و نادیده گرفتن دلایل روشن توحید

أمن خلق السموت .. أءله مع الله بل هم قوم يعدلون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مخاطبان نخستین آیه، مشرکان مکه بوده اند. گفتنی است که واژه «عدول» (مصدر «یعدلون») به معنای میل و انحراف است؛ یعنی، «بل هم قوم عادتهم العدول عن طریق الحق و الإنحراف عنها».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مشرکان بهانه جو و حق گریز صدر اسلام ، عناصری مرفه و برخوردار از موهبت های دنیوی

وقالوا إن نتبع الهدى معك .. کمن متّعنه متع الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 13 - 3

3 - لجاجت و حق ناپذیری ، از اوصاف مشرکان صدر اسلام

وإذا ذكروا لا يذكرون

ص: 273

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 14 - 2, 1

1 - مشرکان صدر اسلام، هر معجزه ملموس و روشنی را به شدت مورد استهزا قرار داده و ایمان نمی آوردند.

و إذا رأوا آية يستسخرون

مقصود از «آیه» معجزه است و متهم کردن آن به سحر از سوی مشرکان (در آیه بعد) مؤید همین مطلب است. گفتنی است «یستسخرون» به معنای «یسخرون» است و آمدن آن با «سین» و «تا» برای مبالغه می باشد.

2 - مشرکان صدر اسلام، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند.

و إذا رأوا آية يستسخرون

تمسخر معجزه الهی - که امری ملموس و روشن می باشد - گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 2, 2

2 - کافران و مشرکان صدر اسلام، مردمی لجوج، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يؤفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

2 - کافران و مشرکان صدر اسلام، مردمی لجوج، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يؤفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 76 - 5

5 - مشرکان و کافران صدر اسلام، مردمی بس لجوج و حق ناپذیر

و إنه لقسم لو تعلمون عظیم

سوگند مؤکد خداوند، پس از استدلال بسیار بر اثبات توحید و معاد، نشانگر روح لجاجت و حق ناپذیری کافران است.

545- حق ناپذیری مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 10

10 - مشرکان مکه ، پذیرای هیچ سخن حق و منطقی در جهت مخالفت با عقیده شان نبودند .

إن كاد ليضلننا عن الهتتا . . . و سوف يعلمون حين يرون العذاب من أضل سبيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 49 - 10

10 - انکار قرآن از سوی مشرکان مکه ، از سر لجاجت و حق ناپذیری بود .

ما يجحد بآيتنا إلا الكفرون . . . و ما يجحد بآيتنا إلا الظلمون

ص: 274

«جحد» در لغت نفی چیزی است که دل آن را اثبات می کند و اثبات چیزی است که دل نفی می کند. (مفردات راغب). «جحد» طبق معنای لغوی منطبق بر لجاجت است. گفتمی است: «ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الکافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 7

7 - تهدید شدید مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر تن در ندادن به تعالیم پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل.. و كذب الذين من قبلهم

546- حق ناشنوایی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 3

3 - مشرکانی که قرآن را از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شنیدند و به آن ایمان نمی آوردند ، دلهایشان از شنوایی محروم و از فهمیدن حقیقت ، ناتوان بود .

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ ولو كانوا لا يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 11

11 - سرزنش مشرکان از سوی خدا به خاطر حق ناشنوایی شان

من إله غير الله يأتيكم بضياء أفلا تسمعون

547- حق ناشنوایی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 4

4 - بیشتر مشرکان مکه ، مردمانی حق نشنو و نابخرد

إذا رأوك إن يتخذونك .. أم تحسب أن أكثرهم يسمعون أو يعقلون

برداشت فوق، با توجه به نزول آیه شریفه در مکه است؛ چرا که بیشتر مشرکان آن شهر در نیمه نخست بعثت دارای چنین خصلتی بودند.

ص: 275

548- حل مشکلات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 56 - 7

7- مشرکان، از خدایان خویش توقع داشتند مشکلات و گرفتاری های آنان را حل کرده و یا آن را به خوشی تبدیل کنند.

ادعوا الذین زعمتم من دونه فلا یملکون کشف الضر عنکم و لاتحویلاً

549- حث سوگند مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 6,8

6 - مشرکان جزیره العرب، مردمی سوگندشکن و غیرصادق در ادعای ایمان به پیامبر الهی ویژه خود

و أقسموا باللّه .. فلما جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفوراً

8 - نفرت شدید مشرکان از بعثت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، به رغم سوگند مؤکد قبلی خود مبنی بر ایمان به پیامبر برخاسته از میان نژاد آنان

و أقسموا باللّه .. فلما جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفوراً

550- ختم قلب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 6

6 - برخی مشرکان با دیدن هر گونه معجزه و آیت الهی ایمان نخواهند آورد.

وإن یروا کل ءایه لایؤمنوا بها

551- خدانشناسی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 2

2- مشركان ، معتقد به وجود خداوند

و يجعلون لله البنت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 94 - 9

ص: 276

9- اصل وجود خدا و نیاز به رسالت ، امری پذیرفته شده حتی در بینش مشرکان

أبعث الله بشراً رسولاً

از اینکه مشرکان به جای انکار اصل رسالت به استبعاد نبوت بشر پرداختند، می توان استفاده کرد که اصل رسالت و نبوت برای آنان، امری محرز بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 4

4 - اعتقاد مشرکان به وجود خداوند

أم يقولون افتری علی الله

از این که مشرکان می گفتند: پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر خدا دروغ بسته است، استفاده می شود که آنان اصل وجود خدا را پذیرفته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 3

3 - نشانه های عزت (قاہر بودن) و دانایی آفریدگار جهان ، غیر قابل انکار ، حتی برای مشرکان

ولئن سألتهم... ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 28 - 5

5- اعتقاد مشرکان به حقیقتی برتر از معبود های خود ، به عنوان خدای هستی

اتّخذوا من دون الله قرباناً ءالهه

در معنای «قرباناً» و تقرب، این معنا نهفته است که باید طرفی وجود داشته باشد که به او تقرب جستہ شود؛ یعنی، آلهه متعدد، تنها از آن جهت مورد پرستش قرار گرفته بودند که وسیله تقرب به خدای اصلی تلقی می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 33 - 3

3- تردید مشرکان ، در امکان معاد ، در عین اعتقاد به وجود آفریدگار *

أولم يروا أنّ الله الذي خلق .. . بقدر على أن يحيي الموتى

با توجه به این که مخاطب آیه شریفه، مشرکان است و اصل وجود خداوند مسلم شمرده شده و صرفاً برای امکان معاد، برهان آمده است؛
مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 23 - 20

20 - مشرکان ، دارای پندار های نادرست و غلط از خداوند و صفات او

سبحن الله عمّا يشركون

ص: 277

552- خدائشناسی مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 4

4- مشرکان دوران جاهلیت ، باورمند به خداوند علی رغم اسناد امور ناروا به او

و یجعلون لله ما یکرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 20 - 3

3 - مشرکان عرب جاهلی ، معتقد به خداوند رحمان و مرتبت والای او در مقایسه با دیگر خدایان

وقالوا لو شاء الرحمن ما عبدنهم

از این که مشرکان، عبادت دیگر خدایان را در گرو مشیت خدای رحمان دانسته اند، مطلب بالا استفاده می شود.

553- خدائشناسی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 10

10 - ضعف ینش و شناخت یهود ، نصارا و مشرکان عصر بعثت ، درباره خداوند

وقال الذین لایعلمون لولا یکلمنا الله .. کذلک قال الذین من قبلهم مثل قولهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 2

2 - باورداشت مشرکان صدراسلام ، به اصل وجود خدا و مقدس و محترم بودن او

و أقسموا بالله جهد أیمانهم

برداشت یاد شده از سوگند مشرکان به «الله» استفاده می شود.

554- خدائشناسی مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 3,7

3 - باور مشرکان عصر بعثت به رحمانیت خدای هستی

قل إن کان للرحمن ولد

ص: 278

7- شناخت مشرکان عصر پیامبر نسبت به خداوند با نام « رحمان »

قل إن كان للرحمن

555- خدانشناسی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 35 - 7

7- مشرکان مکه ، علی رغم عقیده به خدایان متعدد ، اظهار عقیده به خداوند کرده و قضای او را در عالم نافذ می دانستند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 38 - 2

2- مشرکان مکه ، معتقد به وجود خداوند بودند .

و أقسموا بالله جهد أيمانهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 52 - 10

10 - اعتقاد مشرکان مکه به وجود خداوند

إن كان من عند الله

از ظاهر جمله شرطیه بر می آید که اصل وجود خداوند برای مشرکان، مسلم بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 2

2 - مشرکان مکه ، با نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیام توحیدی آن حضرت در ستیز بودند ، نه منکر وجود آفریدگار عزیز و دانای جهان .

ولئن سألتهم... ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

با توجه به آیات پیشین - که نوعی خطاب و عتاب نسبت به منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 7

7 - مشرکان مکه ، خداوند را با نام «رحمان» می شناختند و یاد می کردند .

بما ضرب للرحمن مثلاً

بنابراین که واژه «رحمان» در آیه شریفه، به خاطر بار معنایی آن نیامده باشد؛ بلکه صرفاً نقل قول ساده ای از کلام عرب جاهلی باشد که به جای «الله» - یا هر صفت دیگر برای خداوند - کلمه «رحمان» را به کار می بردند.

ص: 279

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 1

1 - اعتقاد مشرکان مکه ، به خالقیت خداوند و توحید در آفرینش

و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنَّ الله فأتى يؤفكون

از آیه شریفه استفاده می شود که شرک مشرکان، در ناحیه خالقیت خداوند نبوده است؛ بلکه آنان در ربوبیت، تدبیر، کارگشایی امور و وساطت برای تقرب به خدا، گرفتار شرک بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 2

2- مشرکان مکه ، معتقد به وجود خداوند و در تلاش برای انکار رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

أم يقولون افتريه

اتهام افترا و کذب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زمینه آیات از سوی کافران، نمایانگر این حقیقت است که آنان، در بخشی از ادعاها و جوسازی های خویش، بر وجود خداوند صحه گذاشته بودند؛ لیکن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیات وحی را انکار می نمودند.

556- خدانشناسی ناقص مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 67 - 1

1 - مشرکان ، خدا را آن گونه که شایسته او است ، نشناخته و ارج ننهاده اند .

و ما قدروا الله حق قدره

بیشتر مفسران و اهل ادب جمله «و ما قدروا الله..» را به معنای «ما عرفوا الله» و «ما عظموا الله» معنا کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 22 - 4

4 - شناخت و درک ناقص کافران و مشرکان ، از گستره علم الهی

ظننتم أنّ الله لا يعلم كثيراً ممّا تعملون

557- خدایان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 1

1 - برخی مشرکان خداوند را دارای شریکانی از جنیان می دانستند.

و جعلوا لله شركاء الجن

ص: 280

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 192 - 1

1 - مشرکان موجوداتی را می پرستیدند و شریک خدا می پنداشتند که بر یاری رسانی به ایشان ناتوان بودند .

ایشرکون ما .. لایستطیعون لهم نصرا

ضمیر فاعلی در «لایستطیعون» به «ما»ی موصوله در «ما لایخلق» برمی گردد و «هم» در «لهم» به مشرکان ارجاع می شود. یعنی معبودان اهل شرک توانایی یاری رسانی به پرستش کنندگان خود را ندارند.

558- خرافه پرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 39 - 4

4 - مشرکان ، گرفتار عقایدی خرافی و فاقد هرگونه برهان و دلیل

فلیأت مستمعهم بسلطن مبین . أم له البنت و لکم البنون

از ارتباط این آیه با آیه قبل ، مطلب بالا استفاده می شود. بدین معنا که این آیه، ارائه دهنده نمودی از بی برهانی کافران در اعتقادات خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 30 - 4

4 - خرافات و موهومات ، اوج دید و نگرش مشرکان دنیاگرا

لیسمون الملئکه تسمیه الأثنی و ما لهم به من علم .. ذلک مبلغهم من العلم

برداشت بالا بنابراین نکته است که «ذلک» اشاره به عقاید خرافی مشرکان در مورد دختر انگاشتن ملائکه برای خداوند، داشته باشد.

559- خطای حدس مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 9

9 - حدس و تخمین مشرکان درباره حشر و قیامت ، بسیار دور از واقعیت بوده است .

وقد كفروا به من قبل و يقذفون بالغيب من مكان بعيد

ص: 281

560- خطای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 7

7- مشرکان ، در قیامت خطاهای خود را به یکدیگر نسبت خواهند داد .

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم يرجع بعضهم إلى بعض القول

561- خطای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 14 - 1

1 - خداوند مؤمنان مکه را به صبر در برابر حرکات ناشایست مشرکان و عفو از خطاکاری آنان فرمان داد .

قل للذين آمنوا يغفروا للذين لا يرجون أيام الله

با توجه به این که این آیات در مکه نازل شده، به دست می آید که این فرمان در مقطع قبل از هجرت بوده است و منظور از «الذين لا يرجون...» مشرکان اند.

562- خطر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 172 - 7

7 - خطر هجوم مشرکین به مسلمانان ، پس از پایان جنگ احد *

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ

زیرا دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای تجهیز نیرو، بیانگر آن است که خطر هجوم مجدد مشرکین وجود داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 5

5 - خطر منافقان برای اسلام و گناه آنان نزد خداوند ، بیش از مشرکان *

و يعذب المنفقين و المنفقت و المشركين و المشركت

تقدم «المنافقين و المنافقات» بر «المشركين و المشركت»، ممكن است اشاره به مطلب بالا داشته باشد.

563- خواسته های بیجای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 282

4- با نزول قرآن جایی برای نزول معجزات درخواستی مشرکان متصور نیست.

و لو أننا نزلنا إليهم .. أفغير الله أبتغى حكما و هو الذي أنزل إليكم الكتب

به نظر می رسد جمله استفهامی توییخی «أفغير الله أبتغى ..» به قرینه آیات قبل، تعریض به کسانی باشد که دلیل و معجزه ای غیر از قرآن طلب می کردند و جمله «و هو الذي أنزل ...» تتمیمی بر این تعریض است. یعنی با وجود قرآن جایی برای درخواستهای دیگر نمی ماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 50 - 5

5- درخواست تسریع عذاب استیصال از سوی مشرکان، خواسته ای نابخردانه و مایه شگفتی است.

إن أتیکم عذابه .. ماذا يستعجل منه المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 8,9,1

1- تکذیب پیامبر از سوی مشرکان به خاطر مطرح کردن قیامت و نیز پیشنهاد های نابه جای ایشان، آن حضرت را در خطر ترک و عدم ابلاغ برخی از آیات قرار داده بود.

فلعلک تارک بعض ما یوحی إلیک و ضائق به صدرک أن یقولوا لولا أنزل علیه کنز

روشن است که خوف و شکی که «لعل» دلالت بر آن می کند به لحاظ متکلم (خداوند) نیست؛ بلکه حاکی از خوف و تردید مخاطب (پیامبر) و یا موقعیت خاصی است که هر انسانی احتمال ترک برخی از آیات را دور از انتظار نمی بیند. بنابراین «لعلک تارک ...» می رساند که پیامبر در شرایطی بود که این خوف و احتمال وجود داشت که در ابلاغ برخی از آیات به تردید بیفتد و مصلحت ببیند که آنها را موقتاً ابلاغ نکند تا شرایط و جو پیشامده تغییر کند. «أن یقولوا ...» به تقدیر «لام» و «لا» ی نافیة (لأن لایقولوا...) بیانگر علت و ریشه پدید آمدن زمینه و شرایط آن خوف و احتمال است. تفریع «لعلک تارک...» بر آیه هفتم می رساند که تکذیب قیامت نیز می توانست در پدید آمدن آن شرایط مؤثر باشد.

8- نزول فرشته ای همراه و همگام با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از پیشنهاد های مشرکان برای اطمینان به حقانیت آن حضرت

أن یقولوا لولا .. جاء معه ملک

9- پیشنهاد های نابه جای مشرکان و معجزه های درخواستی آنان، موجب دلالتگی و ناراحتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شد.

و ضائق به صدرک أن یقولوا لولا أنزل علیه کنز أو جاء معه ملک

برداشت فوق ، بر این اساس است که: ضمیر در «به» به «أن یقولوا . . .» برگردد و به تعبیری دیگر «أن یقولوا ...» بدل برای ضمیر در «به» باشد؛ یعنی: و ضائق صدرک بأن یقولوا ....

564- خواسته های مادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 100 - 6

ص: 283

6- مشرکان ، حتی در صورت برآورده شدن خواسته های مادی شان و دارای امکانات فراوان بودن ، از انفاق آن ایا می کردند . *

لن تؤمن لک حتی تفجر لنا .. قل لو أنتم تملکون خزائن رحمہ ربی إذا لأمسکتکم

اینکه خداوند در آیات قبل، خواسته های مادی مشرکان (برخورداری از چشمه و ..) را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح کرد و در این آیه، از بخل آنان در صورت برخورداری از امکانات فراوان سخن می گوید، می تواند به خاطر نکته یاد شده باشد.

565- خواسته های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 96 - 11

11 - گروهی از مشرکان ، خواهان عمری طولانی هزار ساله هستند .

و من الذین أشركوا یود أحدہم لو یعمر الف سنہ

برداشت فوق مبتنی بر این است که «و من الذین أشركوا» خبر برای مبتدایی محذوف باشد نه عطف بر «الناس»؛ یعنی: «و من الذین أشركوا طائفہ یود أحدہم». بر این مبنا، جمله «و من الذین...» جمله حالیه است و «یود أحدہم» توصیف همین دسته از مشرکان خواهد بود. بر این اساس مفاد آیه چنین است: یهودیان از همه مردم به دنیا دل بسته ترند و این در حالی است که گروهی از مشرکان خواهان عمری هزار ساله هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 9، 3، 2، 1

1 - مشرکان ، خواهان گفتگوی مستقیم خداوند با آنان درباره حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الذین لا یعلمون لولا یكلمنا اللہ

آیه بعد (انا ارسلنا بالحق ..) دلالت بر آن دارد که پیشنهاد اعتراض آمیز مشرکان (لولا یكلمنا اللہ؛ چرا خدا با ما سخن نمی گوید) درباره حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

2 - مشرکان ، برای پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواهان نشانه و معجزه ای بر حقانیت او بودند .

وقال الذین لا یعلمون لولا .. أو تأتینا ءایہ

3 - مشرکان خواهان تحقق معجزه ای بودند که خود آن را پیشنهاد می کردند . *

وقال الذین لا یعلمون لولا .. أو تأتینا ءایہ

9- یهود و نصارا نیز همانند مشرکان ، خواهان سخن گفتن خدا با آنان درباره راستی و درستی رسالت پیامبران بودند .

كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم

در آیه 113 مشرکان با تعبیر «الذین لایعلمون» در قبال یهود و نصارا مطرح شده اند و در آیه مورد بحث مشرکان با همان تعبیر در قبال «الذین من قبلهم» قرار گرفته اند. از این مقایسه معلوم می شود: مقصود از «الذین من قبلهم» یهود و نصارا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 5

5- تحقق معجزات ویژه، بدان صورت که مشرکان می خواستند، در اختیار پیامبر(صلی الله علیه و آله) نبود.

ص: 284

قل لو أن عندی ما تستعجلون به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 66 - 4

4 - قریش و مشرکان از سر استهزا، خواهان عملی شدن عذاب موعود بر خود به دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند.

و کذب به قومک .. قل لست علیکم بوکیل

چنانچه مرجع ضمیر «به» در «کذب به» عذاب باشد، جمله «قل ..» گویا پاسخی است به سؤال ضمنی مشرکان مبنی بر این که اگر عذاب واقع شدنی است باید پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن را عملی سازد. بنابراین جمله «قل لست ...» قرینه ای است بر مطرح شدن سؤال از ناحیه مشرکان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 111 - 1

1 - نزول ملائکه بر مشرکان و سخن گفتن مردگان با ایشان، از معجزات درخواستی آنان بوده است.

لئن جاءتهم آیه .. و لو أننا نزلنا ... ما كانوا لیؤمنوا

ذکر نزول ملائکه و سخن گفتن با مردگان در آیه حکایت از آن دارد که این قبیل معجزات مورد درخواست مشرکان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 115 - 15

15 - خداوند شنوای گفته ها و خواسته های مشرکان و آگاه به همه جوانب آن است.

و أقسموا بالله .. زخرف القول غرورا ... و تمت کلمت ربک ... و هو السميع العليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 158 - 1,2

1 - آمدن فرشتگان و یا آشکار شدن خداوند، از شرایط مشرکان تکذیب کننده قرآن برای ایمان به آن

هل ینظرون إلا أن تأتيهم الملائکه أو یأتی ربک

«نظر»، مصدر «ینظرون»، در اینجا به معنای انتظار و توقع است. استفهام به دلیل «إلا» استفهام انکاری می باشد و بنابراین «هل ینظرون» یعنی «ما ینظرون». انتظارهایی که در آیه شریفه مطرح شده هم می تواند توقعاتی باشد که از سوی مشرکان مطرح شده و هم می تواند بیان حالت آنان باشد. یعنی اگر کسی قرآن را، که دلیلی روشن است، نپذیرد، تنها در صورتی که فرشتگان بر او حاضر شوند و یا ... ایمان می آورد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

2- تحقق برخی از آیات الهی (برخی از حقایق مطرح شده در قرآن، مانند قیامت) از شرایط مشرکان تکذیب کننده قرآن برای ایمان به آن

هل ینظرون إلا أن .. یأتی بعض آیت ربک

مراد از «بعض آیات ربک»، به دلیل «لا ینفع نفساً إیمانها»، آیتی است که مشاهده آن، حتی منکران قرآن را به ایمان وامی دارد. بنابراین می توان گفت مقصود، قیامت و مانند آن است. گفتمی است تکرار فعل «إتیان» (تأتیهم، یأتی ربک و یأتی بعض آیات) در آیه شریفه حکایت از تفاوت معنای اراده شده از هر یک دارد. «إتیان» در «یأتی بعض آیات» به معنای تحقق یافتن است.

ص: 285

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 194 - 8

8 - ناتوانی معبودان از اجابت خواسته های پرستشگران خویش ، افشاگر پندار باطل و دروغین مشرکان (پندار شریک برای خداوند)

فادعوهم فليستجيبوا لكم إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 22 - 3

3 - خدایان مشرکان ، قادر به پاسخ گویی به خواسته های آنان نیستند .

قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله لا يملكون مثقال ذره

«لا يملكون» در مقام جواب واقع شده است. گویا عبارت این معنا را القا می کند که آنان پس از درخواست چه جوابی می دهند؟ پاسخ این است که جوابی نمی دهند، به دلیل عدم مالکیتشان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 16 - 6

6 - « عن علی (ع) فی قول الله عزوجل « وقالوا ربنا عجل لنا قطننا قبل يوم الحساب » قال : نصيبهم من العذاب ;

از امام علی(ع) روایت شده که درباره سخن خداوند عزوجل « وقالوا ربنا عجل لنا قطننا قبل يوم الحساب » فرمود: [مراد مشرکان از کلمه «قطننا»] نصیب آنها از عذاب بود [که از روی تمسخر در خواست می کردند زودتر به آنان برسد].

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 9 - 7

7- مشرکان ، خوستار اخبار و پیشگویی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آینده و سرنوشت افراد

و ما أدري ما يفعل بي ولا بكم

از پاسخ آیه شریفه، انتظار مذکور دانسته می شود.

566- خواسته های مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 1

1 - پرستش بتها و سازش در اصول اعتقادی، خواسته نابجای مشرکان صدر اسلام از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل لا أتبع أهواءكم قل إنى نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 286

7 - مشرکان و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، خواهان تحقق زودرس وعده های آن حضرت در مورد نزول عذاب بودند.

و کذبتم به به ما عندی ما تستعجلون به

در آیات متعددی، مانند آیه 6، 9 و 11 سوره انعام، به کافران وعده عذاب و کیفر دنیوی داده شده است. لذا ممکن است مراد از «ما تستعجلون» نزول عذاب باشد که کافران از سر انکار و تمسخر خواهان نزول سریع آن بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مشرکان خواهان دریافت معجزه ای، جز آنچه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ارائه می نمود، بودند.

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن جاءتهم آية

بدیهی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) قطعاً معجزاتی را به آنان نمایانده است و با این وصف آنان از سر بهانه جویی معجزات دیگری را طلب می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مشرکان، در راستای مخالفت با قرآن، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیشنهاد می کردند: برای آنان به جای قرآن، کتاب دیگری را - که موافق خواسته ها و تمایلاتشان باشد - بخواند.

و إذا تتلى عليهم آياتنا .. قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا

9 - تبدیل و برگرداندن محتوای قرآن به موضوعاتی باب طبع - با حفظ نظام و ساختار ظاهری آن - یکی دیگر از پیشنهاد های مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در راستای مخالفت با قرآن

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قال الذين لا يرجون لقاءنا .. أو بدله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مشرکان، با تمسخر و استهزا، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان خواستار تعیین زمان وقوع عذاب استیصال و تسریع در آن بودند.

و يقولون متى هذا الوعد إن كنتم صدقين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 50 - 4

4 - مشركان ، خواستار تسريع نزول عذاب استيصال بودند .

إن أتيكم عذابه .. ماذا يستعجل منه المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 51 - 6,7

6 - مشركان ، پيش از نزول عذاب ، بطور مستمر خواستار تسريع آن بودند .

ص: 287

أثم إذا ما وقع . . . وقد كنتم به تستعجلون

7- مشرکان ، به هنگام وقوع عذاب استیصال ، از خداوند خواستار رفع آن خواهند شد .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالن و قد كنتم به تستعجلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 1 - 4

4- مشرکان صدر اسلام از سر عناد و از روی استهزا ، خواهان تحقق زودرس وعده های الهی (عذاب ، غلبه اسلام و قیامت) بودند .

أتی أمر الله فلا تستعجلوه

محتمل است مخاطب «لا تستعجلوه» مشرکانی باشد که خواهان تحقق وعده های الهی بودند، و از آن جایی که معمولاً کسی خواهان پیروزی دشمن و شکست و خذلان خویش نیست، می توان گفت: تعجیل مشرکان برای آمدن عذاب، از سر عناد و تمسخر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 4

3- مشرکان و کفار ، معجزات متعددی را از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) درخواست کردند .

و ما منعنا . . . إلا أن کذب بها الأولون

از اینکه خداوند با صراحت تمام به مشرکان می گوید: «ما هر چه معجزه برای پیشینیان فرستادیم، آنها را تکذیب کردند و این مانع ارسال معجزه شد» نشان می دهد که مشرکان صدر اسلام، درخواستهای متعدد و مکرری برای معجزه داشته اند.

4- خداوند ، به درخواست های متعدد معجزه از سوی مشرکان بهانه جوی عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) پاسخ منفی داد .

و ما منعنا أن نرسل بالآیت إلا أن کذب بها الأولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 7

7- مشرکان ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواهان معجزه ای همانند معجزات پیامبران پیشین بودند .

فلیأتنا بایه کما أرسل الأولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 1

1 - منکران ملاقات با خدا (معاد) ، در صدر اسلام ، معترضانه خواستار نزول ملائکه بر خویش و رؤیت آنها بودند .

وقال الذين لا يرجون لقاءنا لولا أنزل علينا الملائكة

«رجاء» در لغت به معنای امید است؛ ولی در جمله «لا يرجون لقاءنا» کنایه از انکار قیامت و رویه رو شدن با جزای الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 176 - 1

1 - مشرکان و کافران صدر اسلام ، خواهان مشاهده عذاب الهی بودند .

ص: 288

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 18 - 1

1 - درخواست تمسخر آمیز مشرکان عصر بعثت ، نسبت به برپایی هر چه زودتر قیامت

یستعجل بها الذین لایؤمنون بها

درخواست برپایی قیامت از سوی کسانی که مؤمن به آن نیستند، نشانگر استهزا آمیز بودن خواسته آنان است.

567- خواسته های مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 3

3 - مشرکان مکه خواهان تحقق سریع عذاب موعود پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر خویش بودند.

قل لو أن عندی ما تستعجلون به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 6

6 - مشرکان مکه با وجود ایمان نیاوردن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با معجزات ارائه شده، مجدداً خواهان معجزات دیگری از پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند.

وأقسموا... لئن جاءتهم آیه... إذا جاءت لایؤمنون... كما لم یؤمنوا به أول مره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 1,2,4

1- ایجاد چشمه ای پر آب و جوشان در مکه توسط پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مشرکان ، پیش شرط آنان در ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لن نؤمن لك حتی تفجر لنا من الأرض ينبوعاً

2- ایجاد چشمه ای جوشان برای مشرکان مکه ، معجزه درخواستی (اقتراحی) آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الأرض ينبوعاً

4- مشرکان مکه ، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

ولقد صرفنا .. من كل مثل فأي ... وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الأرض ي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 91 - 3,4

3- مشرکان مکه ، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

ولقد صرفنا .. من كل مثل فأي ... وقالوا لن نؤمن لك حتى ... تكون لك جنة من

نکته یاد شده با این احتمال در آیه قابل استفاده است که: آنان ایجاد باغی با صفات یاد شده را به وسیله معجزه درخواست کرده

ص: 289

باشند.

4- ایجاد باغ بزرگ خرما و انگور با نهر های آب جاری ، معجزه درخواستی (اقتراحی) مشرکان مکه از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لن تؤمن لك حتى . . . تكون لك جنة من نخيل و عنب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 1,6,8

1- فرود آوردن قطعاتی از آسمان ، از معجزات اقتراحی و مورد درخواست مشرکان مکه از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أو تسقط السماء . . . علينا كسفاً

«كِسْفٌ» جمع «كَسَفٌ» به معنای قطعه است (لسان العرب).

6- مشرکان مکه ، خواهان حضور یافتن خدا و ملائکه نزد آنان ، برای گواهی دادن به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أو تأتي بالله و الملكة قبلاً

«قبلاً» به معنای «مقابله» (رو در رو شدن) آمده است و در این آیه، می تواند به منظور افاده مطلب فوق باشد.

8- آوردن خداوند و ملائکه به صورت دسته دسته در نزد مشرکان مکه ، معجزه درخواستی (اقتراحی) آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لن تؤمن لك حتى . . . أو تأتي بالله و الملكة قبلاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «قبلاً» جمع «قبیله» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 1,4,5,10,15

1- ایجاد خانه ای از طلا برای خود ، معجزه مورد درخواست (معجزه اقتراحی) مشرکان مکه ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أو يكون لك بيت من زخرف

به قرینه سیاق آیات که در آنها معجزه های درخواستی مشرکان مطرح شده است مراد از «أو يكون لك بيت من زخرف» ایجاد خانه ای طلایی از طریق معجزه است.

4- مشرکان مکه ، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

و لقد صرّفنا .. من كلّ مثل فأبى ... وقالوا لن نؤمن لك حتى ... يكون لك بيت من

5- صعود پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آسمان و آوردن دستخطی قابل خواندن و گواه بر صعود واقعی خویش ، معجزه درخواستی مشرکان مکه از آن حضرت

أو ترقى في السماء و لن نؤمن لرقّيك حتى تنزل علينا كتبًا نقرؤه

10- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به معجزه های درخواستی بیجای مشرکان مکه و تنزیه خداوند از برآوردن چنین خواسته هایی

وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا .. قل سبحان ربّي

15- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به اعلام محدوده مسؤولیت خویش و بیان ناتوانی خود از ارائه معجزات درخواستی مشرکان

قالوا .. قل .. هل كنت إلاّ بشرًا رسولاً

پاسخ «هل كنت..» در قبال درخواستهای مشرکان، می تواند گویای این معنا باشد که: درخواستهای آنان، ربطی به رسالت و مسؤولیتهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) نداشته و یا در توان او نبوده است.

ص: 290

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 2، 1

1 - مشرکان مکه ، خواستار تحقق معجزاتی چند به دست پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بودند .

و قالوا لولا أنزل عليه آیت من ربّه

2 - مشرکان مکه ، نزول وحی را ، به عنوان آیه ای از جانب خدا قبول نکرده و خواستار معجزه حسی شدند .

و كذلك أنزلنا إليك الكتب . . . و ما يجحد بآيتنا ... وقالوا لولا أنزل عليه آء-

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 36 - 3، 1

1- مشرکان برای پذیرش درستی معاد ، زنده شدن نیاکانشان را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار شدند .

فأتوا بابائنا إن كنتم صدقین

3- مشرکان مکه ، خواهان شهود حسی برای ایمان به حقایق غیبی

فأتوا بابائنا إن كنتم صدقین

با این که معاد اخروی از امور غیبی به حساب می آید، مشرکان با پیشنهاد زنده شدن پدرانشان، خواهان محسوس شدن آن بودند.

568- خویشاوندی با مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 8

8 - وجود پیوند های قرابت و خویشاوندی میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

و إن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلاّ و لاذمه

569- خیال پردازی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 28 - 3

3 - پندارگری و گمان محوری ، شالوده هویت مشرکان بی باور به آخرت

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ .. إِنَّ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ

با توجه به حصر در «إِنَّ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ»، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 291

570- خیانت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 38 - 9

9- شرک پیشگان حق ستیز عصر بعثت ، مردمانی خیانت کار و ناسپاس بودند .

إِنَّ اللَّهَ يَدْفَعُ عَنِ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كَلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

571- خیر خواهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 13

13 - خیر خواهیهای مشرکان مبنی بر زیانبار بودن حضور مؤمنان ضعیف در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید موجب طرد و محرومیت آنان از محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) گردد.

ما علیک من حسابهم من شیء و ما من حسابک علیهم من شیء فتطردهم

«حسابهم» می تواند اضافه مصدر به فاعل خود (هم) باشد ؛ یعنی حسابگریهای مشرکان درباره مؤمنان و فقر و محرومیت آنها.

572- درخواست برهان از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به مطالبه برهان و دلیل روشن از مشرکان در زمینه شرک آنان

قل هاتوا برهانکم

«برهان» به معنای حجّت و دلیل روشن و فیصله دهنده میان حق و باطل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 75 - 6

6- فراخوانی خبرگان جوامع شرک پیشه از سوی خدا در قیامت ، برای اقامه برهان و ارائه دلیل روشن بر شرکورزی خویش

فقلنا هاتوا برهنكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در بحث و گفت و گو با مشرکان، از آنان خواستار ارائه دلیل عقلی و نقلی روشن بر اثبات درستی عقاید خویش

قل أرءیتم شركاءكم الذین تدعون من دون اللّٰه أرؤنی ماذا خلقوا من الأرض . . . أم ءات

«أرءیتم» به معنای «أخبرونی» (به من خبر دهید) است و «ماذا» اسم استفهام می باشد و این سؤال عقلی درباره نقش معبودها

ص: 292

در جهان است «أم» نیز برای استفهام بوده و در آن از مشرکان خواسته شده که نوشته ای از سوی خداوند - که حاکی از حقانیت عقاید آنان باشد - ارائه دهند.

573- درخواست عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 84 - 1،4

1- پافشاری مشرکان بر شرک خود، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را آماده درخواست عذابی سریع برای آنان کرده بود.

فلا تعجل علیهم إنّما نعدّ لهم عدّاً

4- خداوند، خواسته های پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در مورد عذاب مشرکان اجابت می کند.

فلا تعجل علیهم

اگر تعجیل پیامبر (صلی الله علیه و آله) تأثیر حتمی نمی داشت، از آن نهی نمی شد.

574- درخواست مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 7

7 - توقّعات نابجا و درخواستهای غیر اصولی مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل لا أقول لكم .. إني ملك

تقی ملک بودن و ... بیانگر وجود چنین توقّعاتی در بین مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 11 - 8

8 - درخواست عاجزانه کافران و مشرکان، از خداوند برای رهایی خود از عذاب

فهل إلی خروج من سبیل

575- دروغگویی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 3

3 - سوگند دروغ مشرکان در قیامت بر مشرک نبودنشان در دنیا

والله ربنا ما كنا مشركين

ص: 293

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 9، 1

1 - مشرکان در قیامت به دروغ منکر شرک ورزی خویش در دنیا می شنوند.

والله ربنا ما كنا مشركين. انظر كيف كذبوا على أنفسهم

9 - دروغپردازی مشرکان، حتی در قیامت

انظر كيف كذبوا على أنفسهم و ضل عنهم ما كانوا يفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 11

11 - مشرکان حتی در قیامت دروغ می گویند.

فقالوا يلبتنا نرد و لا نكذب . . . و إنهم لكذبون

576- دروغگویی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 10

10 - دروغگویی، شیوه همیشگی مشرکان لجاجت پیشه است.

فقالوا . . . و إنهم لكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 17

17 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بی اعتنایی به مشرکان و دروغپردازی آنان است.

فذرهم و ما يفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 17

17 - سخن و ادعاهای مشرکان در مورد مشیت الهی و نتیجه گیری جبر از آن، جز گمان و دروغپردازی نیست.

سيقول الذين أشركوا... إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 15

15- معتقدان به شرک ربوبی (شریک داشتن خدا در روزی رسانی)، اعتقاد خود را بر دروغی ساختگی بنا کرده اند.

برّهم يشركون... و يجعلون لما لا يعلمون نصيباً... عمّا كنتم تقفرون

ص: 294

«یفترون» (از مصدر ثلاثی فری) به معنای دروغ است و تفاوتش با کذب (عدم مطابقت خبر با واقع) در این است که افتراء، ساختگی و جعلی است (فری فلان الکذب إذا اختلقه).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 9

9- ادعای مشرکان در شریک داشتن خداوند ، دروغین و غیر واقعی است .

و من الناس من یجدل . . . و إذا قیل لهم اتّبعوا . . . و من کفر فلا یحزنک . . . و لئن س

فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای ادای سپاس و ستایش در پی ذکر پاسخ صریح مشرکان، مبنی بر معرفی خداوند به عنوان خالق عالم، این نکته را می رساند که «آنان خود معترف اند که عقیده شان باطل است. بنابراین، تو حمد خدای را به جای آور!». .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 151 - 2

2- عقاید مشرکان ، ساختگی و متکی بر سخنان دروغ است .

ألا إنّهم من إفکهم ليقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 152 - 2,4

2- انتساب فرزند به خدا از سوی مشرکان ، سخنی نابه جا و دروغ است .

ولد الله و إنّهم لکذبون

4- مشرکان ، مردمی دروغگو در عقاید و باور های شان

و إنّهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 5

5- دروغگو بودن مشرکان در ادعا های خود ، درباره خداوند و معارف الهی

فأتوا بكتبكم إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 170 - 2

2 - مشرکان در ادعای آمادگی برای ایمان آوردن به کتاب آسمانی ، غیر صادق و دروغگو بودند .

لو أنّ عندنا ذكراً من الأولین . . . فكفروا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 20

20 - مشرکان ، مردمی دروغ پرداز و ناسپاس

ص: 295

و الذين اتَّخذوا من دونه أولياء .. إنَّ اللهَ لا يَهْدِي من هو كذب كَفَّار

577- دروغگویی مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 5

5- مشرکان دوران جاهلی ، مردمانی دروغ پرداز و آرایش دهنده مطالب دروغ

و تصف ألسنتهم الكذب

«الكذب» مفعول «تصف» است. آوردن چنین وصفی برای مشرکان به جای فعل «یکذب» حاکی از این است که آنان، مطالب دروغ را توصیف کرده و آرایش می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 6

6 - مشرکان جزیره العرب ، مردمی سوگندشکن و غیرصادق در ادعای ایمان به پیامبر الهی ویژه خود

و أقسموا بالله .. فلما جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفورًا

578- دروغگویی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 21

21 - پیامبر(صلی الله علیه و آله) موظف به مبارزه منفی با مشرکان مکه از راه بی اعتنایی به شبهات و دروغپردازیهای آنان است.

و لو شاء ربك ما فعلوه فذرهم و ما یفترون

رها کردن مشرکان و اعتنا نکردن به گفته های آنان نوعی مبارزه منفی است که خداوند پیامبر(صلی الله علیه و آله) را به آن فرمان می دهد.

579- دشمنان اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 3

3- معبود های مشرکان در قیامت ، به ستیز و دشمنی با پرستشگران خود خواهند پرداخت .

و یكونون علیهم ضداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 296

1- موجودات مورد پرستش مشرکان ، دشمن ایشان در صحنه رستاخیز

و إذا حشر الناس كانوا لهم أعداء

580- دشمنان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 86 - 3

3- رانده شدن ذلیلانه مشرکان به سوی دوزخ ، نمودی از بی ثمر بودن شرک و ضدیت معبودهایشان با آنهاست .

و یكونون علیهم ضداً .. یوم نحشر ... و نسوق المجرمین

در آیات پیشین، سخن از بی ثمر بودن پرستش های شرک آلود مشرکان و تأثیر منفی آن بر فرجام اخروی آنان بود؛ در این آیه نیز می تواند بیان مصداقی از همان معنا باشد؛ خصوصاً اگر «یوم» در «یوم نحشر» متعلق به «یکونون» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 1

1 - جبهه توحید و جبهه شرک ، دو جبهه ای هستند متخاصم و دشمن یکدیگر .

هذان خصمان

«هذان» اشاره است به فرقه های موحد و مشرک که در آیه 17 از آنان یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 77 - 5

5- شرک و توحید ، دو جبهه متخاصم

فإنهم عدوٌ لی إلا ربّ العلمین

581- دشمنی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - روابط دوستانه دنیوی مشرکان ، در قیامت ، تبدیل به نفرت می شود .

مودّه بینکم . . . ثمّ یوم القیمه یکفر بعضکم ببعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 6

ص: 297

6- اظهار دشمنی و بیزاری مشرکان ، نسبت به معبود های دروغین خود در قیامت *

کانوا لهم أعداء و کانوا بعبادتهم کفرین

فاعل «کانوا»، ضمیری است که ممکن است به «الناس» برگردد و مرجع ضمیر «هم» نیز ممکن است معبودهای مشرکان باشد که در آیه قبل، به عنوان معبودهای غیر الهی از آنها یاد شده است. بر اساس این دو احتمال، نکته یاد شده استفاده می شود.

582- دشمنی با رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 1

1 - بازگشت به دنیا برای تبری از سران شرک و مخالفت کردن با آنان ، آرزوی مشرکان پیرو در صحنه قیامت

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کره فنتبراً منهم

«کر» به معنای رجوع و «کره» به معنای یکبار رجوع کردن است و مراد از آن، بازگشت به دنیا می باشد. بنابراین «لو أن لنا کره»؛ یعنی، ای کاش یکبار دیگر به دنیا باز می گشتیم!

583- دشمنی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 30

30 - جلوگیری مشرکان از ورود مسلمانان به مسجدالحرام ، مایه خشم و کینه مؤمنان نسبت به آنان

و لایجرمنکم شئنا قوم ان صدوکم عن المسجدالحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 12

12 - تجلی برائت از مشرکان ، در انکار شخصیت آنان و دشمنی علنی با ایشان

إنا برءؤا منکم . . . کفرنا بکم و بدا بیننا و بینکم العدو

برداشت یاد شده در صورتی است که «کفرنا بکم» و «بدا بیننا»، بیان تفصیلی و تفسیری «إنا برءؤا» باشد.

584- دشمنی علمای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 101 - 8

8- وجود برخی از افراد آگاه و مغرض ، در میان مشرکان و تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 298

بل أكثرهم لا يعلمون

585- دشمنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 5

5- همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با اسلام و مسلمانان ، امری شگفت و به دور از انتظار

ما یوّد الذین کفروا من اهل الکتب و لالمشکین أن ینزل علیکم من خیر

آوردن عنوان اهل کتاب برای یهودیان - که حکایت از اعتقاد به توحید، رسالت و .. دارد - و بیان همسویی آنان با مشرکانی که هیچ یکی از اصول ادیان الهی را باور ندارند، اشاره به نامعقول بودن آن پیوند و شگفت آور بودنش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 14، 12

12 - دشمنی مداوم اهل کتاب و مشرکان با مسلمانان

و لتسمعنّ من الذین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذین اشركوا اذی کثیراً

14 - شناعت و زشتی همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با مسلمانان

و لتسمعنّ من الذین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذین اشركوا اذی کثیراً

نام بردن از یهود و نصارا با وصف اهل کتاب، اشاره به زشتی همسویی و همکاری آنان با مشرکان دارد. زیرا اهل کتاب آسمانی بودن، اقتضا می کند با مشرکان ضد توحید و مخالف برنامه های الهی در نبرد باشند؛ نه با مسلمانان که مروج توحید و برنامه های الهی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 3، 1

1 - یهودیان و مشرکان سرسخت ترین دشمن برای مسلمانان

لتجدن اشد الناس عدوه للذین ءامنوا یهود و الذین اشركوا

3 - دشمنی یهود با مسلمانان بیش از دشمنی مشرکان با آنان است .

لتجدن اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود و الذين اشركوا

تقديم ذكرى «يهود» بر «مشركان» مى تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 110 - 3

3 - يکسانی عنادورزی و حق ناباوری مشرکان، قبل و بعد از دیدن معجزه مورد درخواست خویش

و نقلاب . . . كما لم يؤمنوا به أول مره

ص: 299

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 12

12 - مشرکان در صدد محو اسلام و نابودی عموم مسلمانان بوده اند .

كما يقتلونکم کافه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 8

8 - مشرکان ، دشمنان خدایند .

ما کان للنبی و الذین ءامنوا أن یتستغفروا للمشرکین . . . أنه عدو لله تبرأ منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 40 - 1

1 - برخی مشرکان ، با اینکه آسمانی بودن قرآن را باور داشتند ، به تکذیب آن برمی خاستند .

بل کذبوا . . . و منهم من یؤمن به

این برداشت مبتنی بر این است که: ضمیر «هم» - با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیش - به تکذیب کنندگان قرآن برگردد و از «یؤمن» زمان حال اراده شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به دشمنی ، آزار روحی و تمسخر مشرکان و کافران در صورت علنی و آشکارا نمودن دعوت خویش ، نگران بود .

فاصدع بما تؤمر . . . إنا کفینک المستهزءین

جمله «إنا کفیناک المستهزءین» احتمال دارد پاسخی باشد در برابر نگرانیهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) که ممکن بود پس از فرمان آشکار کردن دعوت خود و اعراض از مشرکان (فاصدع بما تؤمر . . . و أعرض عن المشرکین) بروز کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- خصومت مشرکان با یکتاپرستان به خاطر اعتقاد شرک آلودشان ، جریانی مستمر بوده است .

این شرکاءى الذین کنتم تشقون فیهم

ترکیب فعل «کنتم» و «تשאقون» مفید ماضی استمراری و مشعر به معنای یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- مشرکان ، درصدد شکستن قداست خداوند و تحقیر عظمت او بودند .

و یجعلون لله ما یکرهون

ص: 300

احتمال دارد غرض مشرکان از اسناد چیزی مذموم به خداوند - که ناخوشایند خود آنان بود - نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 9

9- توحید ربوبی، از مهم ترین تعالیم قرآن کریم و مشرکان دارای حساسیتی شدید نسبت به آن

و إذا ذكرت ربك في القرآن وحده ولّوا على أذنهام نفورًا

ذکر صفت «رب» از میان دیگر اسما و صفات خداوند، به ضمیمه قید «وحده» (توحید ربوبی) بیانگر اهمیت آن در تعالیم دینی است و روی گردانی نفرت آلود مشرکان از طرح آن، نشانگر حساسیت شدید آنان به آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 2,3

2- حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه، برای مشرکان غیر قابل تحمل بود.

وإن كادوا لیستفزونك من الأرض لیخرجوك

3- روی آوری مشرکان به اعمال خصمانه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عین تلاش برای عدول دادن آن حضرت از مواضع اصولی و حیانی خویش

وإن كادوا لیفتنونك... و إن كادوا لیستفزونك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 8

8- مشرکان در قیامت، پرستش و بندگی معبود های ساختگی را انکار کرده و با آنها به ستیز و دشمنی خواهند پرداخت.

سیکفرون بعبادتهم و یكونون علیهم ضداً

در برداشت یاد شده، مرجع ضمیر «یکفرون» و «یکونون» مشرکان و مرجع ضمیر «بعبادتهم» و «علیهم» الهه دانسته شده و کفر نیز به معنای انکار گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مواجه با اوج عناد و روی گردانی مشرکان و کافران بود .

قل رب احکم بالحق

از این که رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) - با آن که پیامبری بسیار مهربان و صبور بود - متوسل به دعا علیه مشرکان و کافران شده است، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 68 - 1

1 - مخاصمه و ستیزه جویی مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ادع إلى ربك . . . و إن جدلوك

ص: 301

«جدال» (مصدر «جادلوا») به معنای مخاصمه و ستیزه جویی است. متعلق «جادلوا» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «وإن جادلوك في ربك تدعوهم إليه...؛ اگر مشرکان با تو درباره پروردگار یگانه - که آنان را به ایمان آوردن به او و پرستش او دعوت می کنی - به نزاع و مخاصمه برخیزند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 69 - 7

7 - دلداری خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر ستیزه جویی های مشرکان

وإن جادلوك فقل الله أعلم بما تعملون . الله يحكم بينكم يوم القيمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 11، 6

6 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را ، به وسیله کارشکنی و دشمنی مشرکان و کافران در بوته آزمایش قرار داد .

و جعلنا بعضكم لبعض فتنة أتصبرون

از دیدگاه برخی از مفسران، چون آیه شریفه در مکه نازل گردیده است و مؤمنان در آن شهر بسیار مورد شکنجه و آزار قرار داشتند و نیز این آیه در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است، می توان گفت که مقصود از «بعضکم» مسلمانان اند.

11 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، در برابر کارشکنی ها و حق ناپذیری کافران و مشرکان

و جعلنا بعضكم لبعض فتنة أتصبرون و كان ربك بصيراً

یادآوری خداوند به بصیرت و بینایی خود، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از یاد کردن از مشرکان و آزمایش شدن آنان، می تواند برای دلجویی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 2

2 - ایستادگی و مقاومت شدید مشرکان در برابر دعوت و هدایت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن كاد ليضلننا عن الهتنا لولا أن صبرنا عليها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مخالفت مشرکان و کافران و پشتیبانی آنان از یکدیگر

و ما أرسلنک إلا مبشراً و نذیراً

آیه شریفه با توجه به آیه قبل - که از مخالفت مشرکان و کافران و پشتیبانی آنان از یکدیگر علیه دین الهی سخن به میان آورده است (و کان الکافر علی ربّه ظهیراً) - می تواند به منظور دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ادا شده باشد؛ یعنی، ای پیامبر! نگران مخالفت کافران مباش؛ زیرا تو تنها مسؤول بشارت و انذار به مردم می باشی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - عناد و دشمنی ویژه مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قالوا و ما الرحمن أنسجد لما تأمرنا

از این که مشرکان دلیل مخالفت خود با سجده بر خدای رحمان را، تنها فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته اند، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 68 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از حمایت ویژه پروردگار در قبال عنادورزی های مشرکان

و ما كان أكثرهم مؤمنين . و إنّ ربك لهُو العزيز الرحيم

ذکر آیه «إِنَّ رَبَّكَ..» پس از بیان ماجرای موسی و فرعون، دارای این پیام است که: ای پیامبر! همان گونه که خداوند، موسی (ع) را تحت حمایت گرفت و فرعونیان را از میان برداشت، تو را نیز تحت حمایت ویژه خود قرار داده و دشمنانت را سرکوب خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 96 - 1

1 - مشاجره و دشمنی، گمراهان (مشرکان) با یکدیگر در دوزخ

قالوا و هم فیها یختصمون

ضمیر فاعلی در «قالوا» و نیز ضمیر «هم»، به «غاوون» بازمی گردد. جمله «و هم فیها یختصمون» حال از ضمیر در «قالوا» و «اختصام» (مصدر «یختصمون») به معنای جدال و ستیزه کردن است؛ یعنی، شرک پیشگان گمراه، در حالی که در دوزخ باهم ستیزه می کنند، به معبودهایشان خواهند گفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 191 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از حمایت و لطف ویژه خداوند در قبال عنادورزی های مشرکان

و ما كان أكثرهم مؤمنين . و إنّ ربك لهُو العزيز الرحيم

ذکر آیه «إِنَّ رَبَّكَ..» پس از بیان ماجرای شعیب (ع) و مردم ایکه، این پیام را دارد که ای پیامبر! همان گونه که خداوند، شعیب (ع) را تحت حمایت خود قرار داد و مردم ایکه را از میان برداشت؛ تو را نیز در حمایت ویژه خود قرار خواهد داد و دشمنانت را سرکوب خواهد کرد.

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله) تسلیم محض در برابر پروردگار و تأثیرناپذیر از خصومت های مشرکان

وَأْمُرْت أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

با توجه به این که در آیات پیشین (از آیه 59 به بعد)، خصومت ها و حق ناپذیری های کافران مطرح بوده، در پی آمدن جمله «وَأْمُرْت أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ» می رساند که: ای پیامبر! تو تسلیم محض در برابر خدا باش و به گفتار ناهنجار کافران بها مده.

ص: 303

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 10

10 - مشرکان ، در صدد تحقیر شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مردم بودند .

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل

آوردن اسم اشاره «هذا» و نکره بودن «رجل» - که تنوین آن برای تحقیر است - دلالت بر نکته یاد شده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 4

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت ها و دشمنی های کافران و مشرکان لجوج

و إن یکذبوک فقد کذبت رسل من قبلک

یادآوری تکذیب شدن پیامبران گذشته برای رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، می تواند به منظور دلداری ایشان و توصیه به صبر و پایداری به آن حضرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 27 - 2

2 - گفت و گوی اعتراض آمیز و خصومت گونه مشرکان فریب خورده با پیشوایان فریب کار خود بر سر راه دوزخ

و ققوهم . . . و أقبل بعضهم علی بعض يتساءلون

مقصود از «علی بعض» - به قرینه سه آیه بعد (و ما کان لنا علیکم من سلطان و ..) - پیشوایان فریب کاراند. بر این اساس، گفت و گوی مشرکان با پیشوایان شان از سر اعتراض و خصمانه خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 175 - 5

5 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت های کافران و مشرکان معاند

فتولّ عنهم . . . و أبصرهم فسوف یبصرون

از لحن آیه شریفه استفاده می شود که خداوند در صدد دلداری دادن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 179 - 5

5 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت های کافران و مشرکان معاند

و تولّ عنهم . . . و أبصر فسوف يبصرون

از لحن آیه شریفه استفاده می شود که خداوند در صدد دلداری دادن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 16

16 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر حق ستیزی و دشمنی مشرکان و تهدید آنان به کیفر و عذاب

ص: 304

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

از تعلیم خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر درخواست داوری از او درباره مشرکان حق ستیز، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 8

8 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان اندک او، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ يَجْدُلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ .. . إِنَّ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرًا مَا هُمْ بِبَلِغِيهِ

از این آیه و آیات قبل و بعد آن، استفاده می شود که خداوند درصدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان اندک به آن حضرت در مکه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 4

4 - مشرکان و تکذیب کنندگان رسالت پیامبران، دشمنان خدا هستند .

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتَكُمْ .. . يَحْشُرُ أَعْدَاءَ اللَّهِ إِلَى النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 14 - 4

4 - مسلمانان در مکه، مواجه با حرکت های ایذایی و خصمانه مشرکان و در اندیشه مقابله با آنان

قُلْ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ

فرمان الهی به غفران و چشم پوشی، از دو واقعیت تاریخی خبر می دهد: 1- حرکت های ایذایی مشرکان مکه; 2- راه یافتن اندیشه انتقام و مقابله به مثل در ذهن مؤمنان.

586- دشمنی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 9

9 - مشرکانی که صرفاً برای مجادله در محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حاضر می شدند، در نهایت عناد و لجاجت قرار داشتند.

حتی إذا جاءوك یجدلونک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 5

5 - دشمنی و کینه توزی شدید مشرکان صدر اسلام نسبت به مسلمانان

کیف و إن یتظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لاذمه

ص: 305

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 3, 1

1 - شرک پیشگان صدر اسلام، درباره هیچ مؤمنی به رعایت حق خویشاوندی، ملتزم نبودند.

لا یرقبون فی مؤمن إلاّ

«رِقبه» و «رُقبان» (مصدر یرقبون) به معنای حفظ و نگهداری و «إلّ» به معنای قرابت و خویشاوندی است. قابل ذکر است که لفظ «مؤمن» و «إلّ» هر دو نکره در سیاق نفی و مفید عمومند؛ یعنی، مشرکان درباره هیچ مؤمنی حرمت قرابت و خویشاوندی را نگه نمی دارند.

3 - دشمنی و کینه توزی سخت مشرکان صدر اسلام نسبت به مؤمنان

لا یرقبون فی مؤمن إلاّ و لازمه

«إلّ» به معنای قرابت و خویشاوندی و «ذمه» به معنای عهد و پیمان است؛ یعنی، مشرکان درباره هیچ مؤمنی، نه رعایت حق خویشاوندی می کنند و نه بر عهد و میثاق خود با وی پایبند می مانند و این بیانگر دشمنی و کینه شدید مشرکان نسبت به مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 6

6 - مشرکان، در راستای خاموش کردن آوای توحید، تصمیم گرفته بودند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از مکه اخراج کنند.

و همّوا بإخراج الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 1 - 4

4 - مشرکان صدر اسلام از سر عناد و از روی استهزا، خواهان تحقق زودرس وعده های الهی (عذاب، غلبه اسلام و قیامت) بودند.

أتی أمر الله فلا تستعجلوه

محتمل است مخاطب «لا تستعجلوه» مشرکانی باشد که خواهان تحقق وعده های الهی بودند، و از آن جایی که معمولاً کسی خواهان پیروزی دشمن و شکست و خذلان خویش نیست، می توان گفت: تعجیل مشرکان برای آمدن عذاب، از سر عناد و تمسخر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 2, 1

1- مجادله خصمانه برخی از مشرکان عصر بعثت ، علیه اندیشه توحید و یکتاپرستی

و من الناس من يجادل في الله بغير علم

«جدال و مجادله» (مصدر «يجادل») به معنای برخورد خصمانه با یک رأی و اعتقاد است. قید «فی الله» می رساند که اندیشه توحید ربوبی - که از سوی پیامبر(صلی الله علیه و آله) در میان مردم تبلیغ می شد - خشم گروهی از اهل شرک را برانگیخته بود و آنان به منظور جلوگیری از نفوذ آن فکر، به مبارزه با آن حضرت پرداختند و علیه آن اندیشه، جدال خصمانه کردند.

2- سرزنش گروهی از مشرکان عصر بعثت از سوی خدا ، به خاطر بحث و جدل جاهلانه آنان درباره خدا

و من الناس من يجادل في الله بغير علم

ص: 306

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 2

2 - مجادله خصمانه برخی از مشرکان عصر بعثت ، علیه اندیشه توحید و یکتاپرستی

و من الناس من يجادل في الله بغير علم

«جدال و مجادله» (مصدر «يجادل») به معنای برخورد خصمانه با یک رأی و اعتقاد است. قید «فی الله» می رساند که اندیشه توحید ربوبی - که از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) تبلیغ می شد - خشم گروهی از اهل شرک را برانگیخته بود و آنان برای جلوگیری از نفوذ آن در افکار و اندیشه های مردم، با آن به مبارزه برخاستند و در ردّ و انکار آن به بحث و جدل خصمانه روی آوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 3

3 - تعصب کورکورانه و جاهلانه مشرکان صدر اسلام نسبت به مرام شرک ، و خشم و کینه آنان نسبت به معارف الهی قرآن

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت تعرف في وجوه الذين كفروا المنكر

«منکر» (مرادف «انکار») مصدر میمی و به معنای ناخرسندی و کراهت است؛ یعنی، هر گاه آیات روشن ما بر آنان تلاوت شود، آثار کراهت و ناخشنودی را در چهره کافران تشخیص می دهی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 159 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخوردار از حمایت ها و الطاف ویژه خداوند در قبال عنادورزی های مشرکان

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

با توجه به بیان سرگذشت صالح (ع) و ثمودیان و فرجام هلاکت بار آنان در آیات پیشین و تعریض آیه قبل به حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام، در این آیه خطاب را متوجه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نموده و می فرماید: ای پیامبر! تواز این بابت نگران نباش؛ زیرا ما با قدرت قاهر و شکست ناپذیر خود، دشمنانت را سرکوب خواهیم کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 4

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت ها و دشمنی های کافران و مشرکان لجوج

وإن يكذبوك فقد كذب الذين من قبلهم جاءتهم رسلهم

یادآوری تکذیب پیامبران گذشته برای پیامبراسلام، می تواند به منظور دلداری به ایشان و نیز توصیه به صبر و پایداری به آن حضرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 2

2- حق پوشی، کارشکنی در طریق دین و پیامبرستیزی، ویژگی مشرکان عصر نزول

إن الذين كفروا وصدوا عن سبيل الله و شاقوا الرسول

ص: 307

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 12

12 - مشرکان صدر اسلام، اصلی ترین دشمن اسلام بودند .

ليظهره على الدين كله و لو كره المشركون

با این که غیر از مشرکان، پیروان ادیان دیگر نیز از پیشرفت اسلام ناخرسند بوده و با آن خصومت داشتند؛ اختصاص به ذکر یافتن مشرکان در آیه شریفه، نشان دهنده مطلب یاد شده است.

587- دشمنی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 2

2 - مخالفت و دشمنی مشرکان مکه با خدا و رسول او مایه فرمان الهی به سرکوبی و نابودی آنان

ذلك بأنهم شاقوا الله و رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 17

17- مشرکان مکه، با اشاعه فکر جبرگرایی، در صدد اثبات عبث بودن بعثت انبیا بودند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء... فهل على الرسل إلا

عبارت «فهل على الرسل إلا البلاغ المبين» پس از بیان اعتقادات مشرکان، می تواند جوابی برای آنان باشد؛ با این توضیح که مشرکان می خواستند با استناد ایمان و کفر به خداوند، بیان کنند که با چنین امری، جایی برای آمدن انبیا نیست و خداوند با «فهل على الرسل...» جواب آنان را می دهد که آمدن پیامبران، بیهوده نیست و برای ابلاغ پیام الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 44 - 2

2- مشرکان مکه، مردمی عناد پیشه و بهانه جو بودند .

و لو جعلنه قرءاناً أعجمياً لقالوا لولا فصلت آيته أعجمي و عربی

2 - مشرکان مکه ، با نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیام توحیدی آن حضرت در ستیز بودند ، نه منکر وجود آفریدگار عزیز و دانای جهان .

و لئن سألتهم .. ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

با توجه به آیات پیشین - که نوعی خطاب و عتاب نسبت به منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 8

8 - مشرکان مکه ، مردمانی ستیزه جو و بی منطق

بل هم قوم خصمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 1

1 - اقدام مشرکان مکه به کینه توزی و آزار مسلمانان ، در صورت دست یافتن بر ایشان

إن یتقفوکم یكونوا لکم أعداء و یسطوا إلیکم أیدیهم و ألسنتهم بالسوء

«تقف» (مصدر «یتقفون») به معنای رسیدن به چیزی و دست یافتن به آن است.

588- دعای خالصانه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 4

4 - خداوند برطرف کننده عذاب و سختی از مشرکان، پس از توجه و دعای خالصانه آنان

بل إیاه تدعون فیکشف ما تدعون إلیه

589- دعای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 6

6 - نیایش خالصانه شرک پیشگان به درگاه خداوند ، به هنگام گرفتاری ها و مصایب ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت توحید

ربوبی

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا

روی سخن در این سوره با مشرکان مکه است و آیه شریفه در مقام بیان یکی از دلایلهای روشن توحید ربوبی و پوچی اندیشه شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 23 - 1

1 - دعای خالصانه و بی شائبه مشرکان مورد اجابت خداوند

دعوا اللّٰه مخلصین له الدین . . . فلما أنجیهم إذا هم ینغون

تفریع جمله «أنجاهم» بر «دعوا اللّٰه مخلصین له الدین» می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

ص: 309

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 65 - 1

1 - مشرکان به هنگام حادثه ای مخاطره آمیز در دریا ، خداوند را مخلصانه می خوانند .

فإذا ركبوا في الفلك دعوا الله مخلصين له الدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 4

4 - مشرکان نیز ، برای نجات خود از سختی ها و ناملايمات ، به خداوند روی می آورند و به درگاه او دعا می کنند .

المشركين . . . وإذا مسّ الناس ضرّ دعوا ربّهم

«ال» در «الناس» می تواند عهد باشد و مراد از آن، مشرکانی باشد که در آیات قبل از آنها سخن گفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 14 - 2

2 - دعا و درخواست مشرکان از معبود های خویش

و الذين تدعون من دونه . . . إن تدعوهم لا يسمعوا دعاءكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 6

6 - نیایش خالصانه شرک پیشگان به درگاه خداوند ، هنگام گرفتاری و مصیبت ها ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت توحید

ربوبی

و إذا مسّ الإنسن ضرّ دعا ربّه منيباً إليه

روی سخن در این سوره، با مشرکان مکه است و آیه شریفه در مقام بیان یکی از دلایل روشن بر اثبات توحید الهی و پوچی اندیشه شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - نیایش شرک پیشگان به درگاه خداوند ، هنگام گرفتاری و مصیبت ها ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت عقیده توحیدی

فإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعانا

برداشت یاد شده از آن جا است که مخاطبان آیه شریفه، مشرکان مکه هستند و این آیه، در مقام بیان یکی از دلایل روشن بر اثبات توحید الهی و پوچی اندیشه شرک است.

ص: 310

590- دعای مشرکان قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 2

2- مشرکان قریش پیش از جنگ بدر با نیایش به درگاه خداوند ، خواهان پیروزی حامیان دین حق شدند .

إن تستفتحوا فقد جاءكم الفتح

جمله «إن تستفتحوا» اشاره دارد به دعای مشرکان پیش از جنگ بدر که آنان با پندار حقانیت خویش از خداوند خواستند تا حامیان دین حق را در این نبرد پیروز گرداند.

591- دعوت از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 6

6 - دعوت خداوند از مشرکان و قائلان به تثلیث جهت گرایش به توحید و یکتاپرستی

ما من اله الا اله وحد و إن لم ينتهوا عما يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 4

4 - خداوند ، فراخوان کفار و مشرکان به توبه (ترک آیین شرک و پذیرش اسلام)

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم . . . و يتوب الله على من يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 5

5 - خداوند ، مشرکان را از پافشاری بر کفر برحذر داشته و به آنان هشدار داد که تا پیش از نزول عذاب استیصال ، متنبه شده و ایمان بیاورند .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالنن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 14 - 10

10- خداوند ، با توجه دادن مشرکان به الهی بودن قرآن ، آنان را به پذیرش اسلام و قرآن دعوت کرد .

فَالْمُيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا . . . فهل أنتم مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 48 - 2

2- دعوت خداوند از مشرکان ، برای مطالعه و دقت در پدیده های مادی و گردش سایه های آنها

ص: 311

أولم يروا إلى ما خلق الله من شيء يتفميؤا ظلله

مرجع ضمیر «یروا» در این برداشت «مشرکان» می باشد که در آیات قبل از آنان سخن به میان آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 67 - 7

7 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور داد که از مشرکان بخواهد به جای ستیزه جویی با وی و مخالفت با حدود و مقررات الهی ، به سوی خدای یگانه بازگردند و به پرستش او برخیزند .

فلا ینزعنک فی الأمر و ادع إلى ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 2

2 - فراخوانی مشرکان برای استماع ضرب المثل خداوند ، در تبیین سستی بنیان اندیشه شرک

یأیها الناس ضرب مثل فاستمعوا له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 10

10 - خداوند ، خواهان دلیلی قاطع و قانع کننده از سوی مشرکان برای عقیده ناروای شرک

أءله مع الله قل هاتوا برهنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 3

3 - فراخواندن مشرکان از سوی خداوند ، برای یاری خواستن از معبودهایشان در قیامت .

وقیل ادعوا شرکاءکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 4

4 - خداوند ، مشرکان را به ارائه مخلوقات معبودان شان ، فرا می خواند .

فأرونی ماذا خلق الذین من دونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 4

4 - خداوند ، فراخوان مشرکان به مطالعه درباره مسخر بودن موجودات و نعمت های فراوان خدادادی جهت راه یافتن به توحید

هذا خلق الله فأرونی ماذا خلق الذین من دونه. .. ألم تروا أنّ الله سخر لكم ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 312

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور فراخوان مشرکان به آزمودن ناتوانی خدایانشان از طریق دعای خود

قل ادعوا الذین زعمتم من دون الله لایملکون مثقال ذرّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافران و مشرکان معاند را به مقابله فرا خواند و به شکست ذلت بار (چون شکست روز بدر) تهدید کرد .

من یأتیه عذاب یخزیه

بیشتر مفسران بر این دیدگاه اند که مقصود از عذاب خوارکننده در دنیا، شکست کافران و مشرکان معاند در جنگ ها (همچون جنگ بدر) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 2

2 - عذاب شدن کافران و مشرکان در قیامت ، پس از اتمام حجت و دعوت شدن آنان به ایمان از سوی خداوند

ذلکم بأنّه إذا دعی الله وحده کفرتم و إن یشرک به تؤمنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 19 - 2

2 - فراخوانی مشرکان از سوی خداوند ، به اندیشه و تأمل درباره پوچی مکتب شرک

أفرئیتم اللّٰت والعزّٰی

از واژه «أفرأیتم» مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 3

3 - فراخوانده شدن کافران و مشرکان به سجده و خضوع در برابر خداوند در دنیا و امتناع آنان از این کار

وقد كانوا يدعون إلى السجود وهم سلمون

592- دعوت از مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6- سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا .. فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می شود.

ص: 313

593- دعوت از مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 10

10- دعوت خداوند از مشرکان مکه برای تفحص و تحقیق از عالمان ، جهت به دست آوردن حقانیت وحی به انسان

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجلاً .. فسنلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

مخاطب فعل «فسنلوا» به قرینه آیات قبل - که درباره مشرکان بود - می تواند مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 8

8- دعوت خداوند از مشرکان مکه ، مبنی بر پرسش از آگاهان در زمینه بشر بودن پیامبران پیشین

فسلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ترک مناظره و منازعه با مشرکان لجوج مکه و دعوت ایشان به مسالمت اجتماعی با مسلمانان

فاصفح عنهم وقل سلم

با توجه به مفهوم «سلام» که به معنای مسالمت است، برداشت یاد شده استفاده می شود.

594- دعوت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 14

14 - مشرکان ، دعوت کنندگان به آتش جهنم

اولئک یدعون الی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مشركان، مرتدان متحیر را به شرك دعوت می کنند و خود را هدایت یافته می پندارند.

له أصحاب يدعونه إلى الهدى اتنا

مراد از «اصحاب»، بنا بر یک احتمال، مشركان و منحرفانی هستند که مرتدان را تشویق می کنند و به جانب خود سوق می دهند و راه خود را طریق هدایت می شمارند.

ص: 314

595- دعوت‌های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 64 - 1

1 - درخواست تهدیدآمیز و آمرانه مشرکان از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) به عبادت معبودهایی جز الله

قل أغير الله تأمروني أعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 65 - 2

2 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درباره تن دادن به درخواست مشرکان مبنی بر عبادت غیر او

قل أغير الله تأمروني أعبد... لئن أشركت ليحبطن عملك

از ارتباط این آیه با آیه قبل - که در آن مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواسته بودند که غیر خدا را عبادت کند - برداشت بالا به دست می آید.

596- دفع زیان از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 5

5 - مشرکان به امید جلب منفعت و دفع ضرر از خویش، به بت پرستی روی آورده بودند.

و يعبدون من دون الله ما لا ينفعهم ولا يضرهم

یادآوری بی تأثیر بودن معبودها از سودرسانی و دفع ضرر از پرستندگانشان، می تواند گویای این حقیقت باشد که مشرکان، به همین انگیزه به بت پرستی و شرک روی آورده بودند.

597- دلایل بت پرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 11

11 - مشركان مى پنداشتند امنيت آنان با پرستش بتها و ديگر معبودها تأمين مى گردد.

فأى الفريقين أحق بالأمن

ص: 315

598- دلایل سرزنش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 5 - 4

4- سرزنش مشرکان از سوی خداوند ، به سبب روی گرانی از درگاه او و توجه به عناصری عاجز و ناتوان

من أضلّ ممّن يدعو من دون الله من لا يستجيب له إلى يوم القيمة و هم عن دعائهم غ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 9

9- توبیخ مشرکان و کافران از سوی خدا ، به خاطر استکبارشان در برابر قرآن

قل أرأيتم إن كان من عند الله و كفرتم به . . . و استكبرتم

599- دلایل کفر مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 3

3- تنها دستاویز مشرکان مکه برای ایمان نیاوردن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، بشر بودن آن حضرت بود .

قالوا أبعث الله بشراً رسلاً

600- دلایل مهلت به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 84 - 3

3- تأثیر فزون تر و سوسه های شیطانی در مشرکان و افزایش گمراهی آنان بر اثر مهلت های الهی ، دلیل شتاب نوزیدن خداوند در عذاب آنان

فلا تعجل عليهم

«لا تعجل» به وسیله «فاء» بر آیات پیشین (نظیر «فليمدد له الرحمن مدداً» و «توزّهم أژاً») تفریع شده است؛ یعنی، حال که تأخیر عذاب

مایه افزایش گمراهی مشرکان و فزونی فریب های شیطانی است، چه ضرورتی در تعجیل عذاب است؟ جمله «إِنَّمَا ..» نیز که تعلیل برای «فلا تعجل علیهم» است، همین نکته را تأکید می کند؛ زیرا بر انبوه تر شدن مدارک عذاب مشرکان دلالت دارد.

ص: 316

601- دنیا طلبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 100 - 6

6- مشرکان ، حتی در صورت برآورده شدن خواسته های مادی شان و دارای امکانات فراوان بودن ، از انفاق آن ایبا می کردند . *

لن نُؤمن لک حتی تفجر لنا .. قل لو أنتم تملکون خزائن رحمة ربی إذا لأمسکتُم

اینکه خداوند در آیات قبل ، خواسته های مادی مشرکان (برخورداری از چشمه و ..) را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح کرد و در این آیه ، از بخل آنان در صورت برخورداری از امکانات فراوان سخن می گوید ، می تواند به خاطر نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 40 - 3

3- ربوبیت پروردگار ، مقتضی سلب نعمت از فخر فروشان و مشرکان دل بسته به دنیا و اعطای نعمتی افزون تر به موحدان است ،

فَعَسَى رَبِّي أَن يُؤْتِيَنَا خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلْ عَلَيْهَا حِسَابًا مِّنَ السَّمَاءِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 48 - 6

6- گزارش خداوند از صحنه قیامت و حشر مشرکان ، تسلیت و دل جویی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر انکارها و دنیاپرستی آنان است .

و البقيت الصلحت خير عند ربك .. و تری الأرض ... علی ربك

خطاب در «ربك» و «تری» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است این گونه خطاب در دل آیات مربوط به قیامت مشرکان ، نوعی تسلی دادن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر انکار آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 60 - 9

9- نکوهش خداوند از مشرکان بهانه جو ، به خاطر انتخاب نابخردانه آنان (انتخاب زندگی دنیوی به بهانه از دست دادن سعادت اخروی)

و قالوا إن نتَّبِع الهدی معك نتخطف من أرضنا .. و ما أوتیتُم من شیء فمتع الحیوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مکلف به اعراض از مشرکان دنیا محور و خداگریز

فأعرض عن من تولّى عن ذكرنا و لم يرد إلا الحيوه الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 30 - 1

1 - افق دید و نگرش مشرکان خداگریز ، محصور در محدوده دنیا و مظاهر آن

و لم يرد إلا الحيوه الدنيا . ذلك مبلغهم من العلم

ص: 317

«ذلک» اشاره به دنیاگرایی مشرکان دارد؛ یعنی، دنیاگرایی منتهای دانش آنان است.

602- دنیاطلبی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 9 - 4,5,6

4 - مشرکان صدر اسلام، مردمانی دنیاطلب بودند .

اشتروا بآیت الله ثمناً قليلاً

5 - دنیاطلبی مشرکان صدر اسلام، عامل مبارزه آنان با اسلام و قرآن

اشتروا بآیت الله ثمناً قليلاً

6 - شرک پیشگان صدر اسلام، به خاطر تأمین و حفظ منافع مادی خود، مردم را از گرویدن به اسلام و سلوک راه خدا باز می داشتند .

اشتروا بآیت الله ثمناً قليلاً فصدوا عن سبيله

آیه فوق - به قرینه آیات قبل درباره مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم يقولون افتريه . . . من كان يريد الحيوه الدنيا وزينتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 13 - 2

2- مشرکان صدر اسلام، مردمی سخت غافل و به دور از تعالیم بلند وحی و سرگرم به زندگی پست دنیایی

وإذا ذكروا لا يذكرون

پندناپذیری مشرکان، یا به سبب غفلت شدید آنان از معارف بلند الهی بود و یا به این دلیل بود که آنان - علی رغم شناخت تعالیم وحی و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

ص: 318

603- دنیا طلبی مشرکان مکہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 29 - 1

1 - مشرکان لجاجت پیشه مکہ، منکر قیامت و هر گونه زندگی جز زندگانی دنیا بودند.

و قالوا إن هی إلا حیاتنا الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 3

3- مشرکان مکہ، از مفاهیم عالی قرآن غافل بوده و به زخارف دنیا چشم دوخته بودند.

و لقد صرفنا فی هذا القرءان من کلّ مثل فابی . . . و قالوا لن نؤمن لک حتی ... أو

604- دوستی با رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 9

9 - شیطان، وادار کننده انسان ها به شرکورزی و ترغیب کننده آنها به دوستی با سران شرک و پیروی از آنان *

و من الناس من یتخذ من دون الله أنداداً . . . إنما یامرکم بالسوء و الفحشاء

از مصداقهای مورد نظر برای «سوء» و «فحشاء» به قرینه آیات قبل، شرک ورزی و . . . است.

605- دوستی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 1,6

1 - بسیاری از بنی اسرائیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای روابط دوستانه با مشرکان مکہ و پذیرای ولایت آنان بودند.

تری کثیراً منهم یتولون الذین کفروا

بنا به گفته برخی از مفسران مراد از «الذین کفروا» مشرکان مکہ می باشد.

6 - پذیرش ولایت مشرکان و دوستی با آنان از جمله اعمال ناپسند و رایج در بین انبوهی از یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لبس ما كانوا يفعلون. تری كثيراً منهم يتولون الذين كفروا

جمله «یتولون الذین کفروا» مصداقی برای جمله «لبس ما كانوا يفعلون» است. و به قرینه آیه 82 (و لتجدن اقر بهم موده...) که مسیحیان را دوستار مسلمانان معرفی کرده است، معلوم می شود، مراد از بنی اسرائیل در این بخش از آیات، یهودیان است.

ص: 319

606- دوستی با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 17

17 - اقدام برخی از مهاجران ، به برقراری رابطه سری و دوستانه با مشرکان مکه

تسرون إلیهم بالموّده

با توجه به شأن نزول آیه شریفه، مطلب بالا استفاده می شود.

607- دوستی دنیوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 25 - 11

11 - روابط دوستانه دنیوی مشرکان ، در قیامت ، تبدیل به نفرت می شود .

موّده بینکم . . . ثمّ یوم القیمه یکفر بعضکم ببعض

608- دین ستیزی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 2

2- حق پوشی ، کارشکنی در طریق دین و پیامبرستیزی ، ویژگی مشرکان عصر نزول

إِنَّ الذّین کفروا و صدّوا عن سبیل اللّهِ و شاقّوا الرسول

609- ذکر بی یاوری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 52 - 5

5- صحنه بیهوده بودن استمداد مشرکان از معبود های خود در قیامت ، صحنه ای شایان فراگیری و به خاطر سپردن است .

و یوم یقول نادوا شرکاءى . . . فلم یتجیبوا لهم

«یوم» مفعول برای فعل مقدری مانند «أذکروا» است؛ یعنی، «به یاد آن روز باشید که ...».

ص: 320

610- ذکر فرجام مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 109 - 4

4- مطالعه در تاریخ اقوام مشرک و توجه به فرجام شوم آنان ، راهی برای پی بردن به بطلان شرک و نبود توان و نیرو در معبود های ساختگی است .

فلاتک فی مریه مما یعبد هؤلاء

611- ذکر مؤاخذه اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 1

1 - صحنه رویه رو شدن اهل شرک با مؤاخذه خداوند در روز رستاخیز ، صحنه ای شایان توجه و یادآوری

و یوم ینادیهیم فیقول این شرکاء

«یوم» در «یوم ینادیهیم» مفعول برای فعل محذوف «اذکر» است؛ یعنی، «اذکر یوم ینادیهیم...».

612- ذکر مؤاخذه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 65 - 1

1 - مواجه شدن اهل شرک با بازخواست خداوند در روز رستاخیز ، امری قابل توجه و شایان یادآوری

و یوم ینادیهیم

«یوم» در «یوم ینادیهیم» مفعول برای «اذکر» محذوف است؛ یعنی، «و اذکر یوم ینادیهیم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 74 - 1

1 - صحنه رویه رو شدن اهل شرک با مؤاخذه خداوند در روز رستاخیز ، صحنه ای شایان توجه و یادآوری

و یوم ینادیهم فیقول این شرکاءى

«یوم» در «یوم ینادیهم» مفعول برای فعل محذوف «اذکر» است؛ یعنی، «اذکر یوم ینادیهم...».

613- ذلت اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 321

6 - بازخواست ذلتبار مشرکان و ستمگران در روز قیامت، نشانگر محرومیت آنها از سعادت و رستگاری است.

إنه لا يفلح الظالمون. و يوم نحشرهم جميعا ثم نقول للذين أشركوا أين شركاؤكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) هم اکنون شاهد سرنوشت ذلتبار مشرکان در قیامت*

انظر كيف كذبوا على أنفسهم و ضل عنهم ما كانوا يفترون

فعل «انظر» خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. توجه به گزینش این مخاطب ویژه، این احتمال را که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در دنیا نیز با چشم ملکوتی خود شاهد صحنه های قیامت هستند، تقویت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- خداوند، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی، در قیامت به صورت تحقیر آمیزی خوار خواهد ساخت.

قد مكر الذین من قبلهم... و اتهم العذاب... ثم يوم القيامة يخزيهم و يقول این

«خزی» در لغت به معنای شکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

9- بازخواست مشرکان در قیامت درباره خدایان ادعایی شان، نمودی از خواری و ذلت اخروی آنان است.

ثم يوم القيامة يخزيهم و يقول این شركاء الذین كنتم تشقون فیهم

«واو» در «و يقول» عاطفه است و می تواند عطف تفسیری باشد. بنابراین «مورد مؤاخذه قرار گرفتن مشرکان» نمودی از ذلت و تحقیر آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- رانده شدن ذلیلانه مشرکان به سوی دوزخ، نمودی از بی ثمر بودن شرک و ضدیت معبودهایشان با آنهاست.

و یکنون علیهم ضداً .. یوم نحشر ... و نسوق المجرمین

در آیات پیشین، سخن از بی ثمر بودن پرستش های شرک آلود مشرکان و تأثیر منفی آن بر فرجام اخروی آنان بود؛ در این آیه نیز می تواند بیان مصداقی از همان معنا باشد؛ خصوصاً اگر «یوم» در «یوم نحشر» متعلق به «یکنون» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 2

2- اقرار ذلیلانه مشرکان در تنگنای دوزخ، به ربوبیت و پروردگاری خداوند

قالوا ربنا غلبت .. قوماً ضالین

«غلبه» (مصدر «غلبت») به معنای چیره شدن است. «شقوه» معادل «شقاوه» و در مقابل سعادت است. در این جا مراد از شقاوت، عوامل و اسباب آن است.

ص: 322

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 7

7 - گناه شرک ، آدم کشی و زنا ، در پی دارنده عذاب طولانی و خوارکننده در قیامت

و یخلد فیه مهاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 18 - 2

2 - مشرکان و منکران قیامت ، با وضعیتی ذلّت بار و تحقیر شده در روز قیامت زنده خواهند شد .

و أنتم دخرون

«داخر» (مفرد «داخرون») به معنای «صغیر» و «ذلیل» است و جمله «أنتم داخرون» حال برای فاعل فعل مقدر (تبعثون) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 2، 1

1 - ظهور و بروز ذلّت و ترس ، در دیدگان کافران و مشرکان در عرصه قیامت

خشعه أبصرهم

2 - ذلّت و خواری ، تمامی وجود کافران و مشرکان را در قیامت فرا می گیرد .

ترهقهم ذلّه

614- ذلّت دنیوی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 2

2 - پیشگویی خداوند ، از حقارت و ذلّت سران مشرک مکه در دنیا *

لهم عذاب مهین . من ورائهم جهنّم

برداشت بالا بدان احتمال است که تعبیر «لهم عذاب مهین» ناظر به دنیا و «من ورائهم ..» ناظر به آخرت باشد.

615- ذلت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 6

6 - مشرکان ، مردمی ذلیل ، حقیر و بی بهره از عزتند .

ص: 323

و لا يحزنك قولهم إن العزه لله جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 1 - 1

1- صدور فرمان پیروزی اسلام و توحید و خذلان شرک و مشرکان از جانب خداوند

أتى أمر الله فلا تستعجلوه سبحانه و تعالى عما يشركون

برداشت فوق، بر این اساس است که «أمر» به معنای فرمان باشد؛ اما اینکه فرمان در باره چه چیزی است، ذیل آیه (سبحانه و تعالی عما يشركون) می تواند قرینه باشد بر اینکه آن امر در باره شرک و شکست و خذلان آن و پیروزی توحید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 9

9- قرآن پیشاپیش از سرخوردگی سریع مشرکان و ناکامی آنان در رسیدن به آرزوی عزّت و ثروت، و ضدیت آنان با معبود های موهوم خویش، خبر داده است.

سيكفرون بعبادتهم و يكونون عليهم ضدًا

قرینه ای وجود ندارد که موجب انصراف آیه به وضعیت قیامت مشرکان باشد؛ بنابراین بعید نیست مراد آیه، اخبار از آینده نزدیک مشرکان مکه و روگردانی آنان از شرک و بت پرستی باشد. در این برداشت، ضمیر فاعلی «سیکفرون» و «یکونون» به مشرکان بازگشت داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 10، 11

10 - ذلت و شکست، سرنوشت محتوم جبهه شرک و ضد توحید

و من الناس من يجدل .. له في الدنيا خزي

11 - نوید عزت و پیروزی به اهل ایمان و شکست و خواری کافران و مشرکان صدر اسلام

و من الناس من يجدل .. ثانی عطفه... له في الدنيا خزي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- کافران و مشرکان ، به وقت نزول عذاب الهی بر آنان ، در وضعیت بسیار بد و اسفباری قرار خواهند گرفت .

فإذا نزل بساحتهم فساء صباح المنذرين

616- ذلت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 2 - 9،12

ص: 324

9 - تهدید خداوند به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، به شکست خفت بار و خوارکننده در صورت تسلیم نشدن و پای فشردن بر شرک و کفر

واعلموا أنکم غیر معجزی اللّٰه و أن اللّٰه مخزی الکفرین

«اخزاء» (مصدر مخزی) به معنای خوار و خفیف کردن است. به کارگیری اسم فاعل به جای فعل در جمله «و أن اللّٰه مخزی الکفرین» بیانگر سنت قطعی خداوند درباره شکست کفر و کفرپیشگان بوده و تهدیدی برای مشرکان پیمان شکن می باشد.

12 - نوید خدا به مسلمانان صدر اسلام به امداد های غیبی و شکست ذلت بار شرک پیشگان پیمان شکن

واعلموا .. أن اللّٰه مخزی الکفرین

تهدید مشرکان پیمان شکن صدر اسلام به شکست و خواری در واقع نویدی بود به مسلمانان به اینکه در صورت شروع جنگ، خداوند آنان را با امدادهای غیبی خود کمک فرموده و پیروز خواهد کرد.

617- رد آرزوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 24 - 2

2 - ناکامی مشرکان، در برآمدن آرزو ها و خواسته های شان از بت ها

أفرءیتم اللّٰت والعزّٰی .. أم للّٰینسن ما تمّٰی

از ارتباط این آیه با آیات پیشین، چنین استفاده می شود که مشرکان، از بت ها انتظارات و توقعاتی داشتند و در این آیه از نافرجامی آن تمنیات سخن به میان آمده است.

618- رد ادعای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 8

8 - رد شدن ادعای مشرکان مکه (ربوده شدن آنان در صورت گرویدن به آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)) از سوی خداوند

وقالوا .. نتخطّف من أرضنا أولم نمکنّ لهم حرماً آمناً

619- رد استمداد اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 54 - 3

3- سرگذشت رفاه مند مغرور ، عصیان ابلیس و بی پاسخ ماندن استمداد مشرکان از معبودان خویش در قیامت ، نمونه هایی از مثال های هدایت گر قرآن است .

ص: 325

واضرب لهم مثلاً رجلین . . . ولقد صرفنا فی هذا القرءان للناس من کلّ مثل
این آیه، به منزله نگاهی است کلی به آیات گذشته از سی و دوم با پنجاه و سوم.

620- رد استمداد مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 3

3- معبودان و شرکای پنداری مشرکان ، در قیامت ، هیچ پاسخی به کمک خواهی آنان نخواهند داد .

فدعوهم فلم یستجیبوا لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 6

6- بی جواب ماندن فریاد یاری خواهی مشرکان از معبودهایشان در قیامت

فدعوهم فلم یستجیبوا لهم

621- رد توبه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 85 - 1

1 - ایمان به خداوند یکتا و توبه و بازگشت از شرک ، از سوی مشرکان و کافران محکوم به عذاب استیصال به وقت نزول آن ، مورد پذیرش
خداوند قرار نگرفت .

فلما رأوا بأسنا قالوا ءامنا بالله وحده . . . فلم یک ینفعهم إیمنهم لَمَّا رأوا ب

622- رد خواسته های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 5

5- عدم اعطای معجزات اقتراحی مشرکان از سوی خداوند ، به دلیل علم خدا به حق ناپذیری آنان

و لقد آتينا موسى . . . فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مسحورًا

یادآوری کفر فرعون، علی رغم ارائه معجزات فراوان از سوی موسی (ع) در پی رد درخواستهای مشرکان، می رساند که دلیل عدم اجابت خواسته های مشرکان، تصمیم آنان بر عدم ایمان است.

ص: 326

623- رد درخواست مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 1

1 - کفر و گرایش به شرک، سبب پذیرفته نشدن عذرخواهی و درخواست کافران و مشرکان برای رهایی خویش از عذاب الهی

ذلکم بأنّه إذا دعی اللّٰه وحده کفرتم و إن یشرک به تؤمنوا

«ذلکم» اشاره به مطلب گذشته (عذاب شدن) دارد؛ یعنی، «ذلکم الذی أنتم فیه من العذاب». گفتمی است که «باء» در «بأنّه» برای سببیت می باشد.

624- رد عذر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 75 - 4

4 - اقدام خداوند به بستن راه هرگونه عذر و بهانه بر روی اهل شرک، با برگزیدن افراد خبره آن جوامع جهت پاسخ گویی به سؤالات خود در قیامت

و نزعنا من کلّ أمّه شهیداً

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند به جای این که مستقیماً از مردم مطالبه دلیل کند، افراد خبره ای را از میان آنان بیرون می آورد و در حضور آن جوامع، از آن افراد می خواهد که برهان خود را برای شرک بیان کنند.

625- رد معجزه اقتراحی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 111 - 7

7 - تأثیر نداشتن هر نوع معجزه در مشرکان، دلیل ارائه نشدن معجزات مورد درخواست آنان است.

و ما یشعرکم أنّها إذا جاءت لایؤمنون . . . و لو أننا نزلنا . . . ما كانوا لیؤمنوا

626- ردالت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - در بینش الهی ، شرک پیشگان مردمانی پست و فاقد هر گونه کرامت انسانی اند .

و كثير حقّ عليه العذاب و من يهن الله فما له من مكرم

ص: 327

627- رذایل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 7

7 - کافران به اسلام (یهودیان ، مسیحیان ، مجوسیان و مشرکان) ، شرورترین مردم و بدترین مخلوقات اند .

الذین كفروا من أهل الكتب و المشركين . . أولئك هم شرّ البریّه

«بریه» (فعیله به معنای مفعوله) با کلمه «بری» (به وزن «عصا»؛ یعنی، خاک) هم خانواده است و تمام خاکیان، از جمله بشر را شامل می شود (مصباح و مفردات). برخی گفته اند: این کلمه با فعل «برء» (به معنای «خَلَقَ») هم خانواده است و بر تمام مخلوقات تطبیق می کند.

628- رسوایی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 4

4 - قیامت، روز رسوایی مشرکان و آشکار شدن بطلان عقاید شرک آلود آنان

ثم لم تکن فتنتهم . . و الله ربنا ما كنا مشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 87 - 2

2 - روز رستاخیز، روز رسوایی و شرمساری شرک پیشگان گمراه

إنه كان من الضالّين . و لاتخزنی یوم یبعثون

629- رسوم مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 34

34 - انجام عمره و زیارت خانه خدا ، امری مرسوم در نزد مشرکان عصر بعثت

و لاء آمین البیت الحرام . . و لایجرمنکم شئان قوم ان صدوکم

در شأن نزول آیه آمده است که مشرکان برای عمره و زیارت خانه خدا راهی مکه بودند و مسلمانان خواهان هجوم به آنان شدند، در آن هنگام این آیه نازل شد. (مجمع البیان) جمله «و لایجرمنکم» این معنا را تأیید می کند.

ص: 328

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 7

7 - مشرکان ، دارای موسم سالانه برای آمدن به مسجدالحرام

فلا یقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا

تعبیر به «عامهم» - که عام را به مشرکان اسناد داده - مشعر به این معناست.

630- رفاه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 2

2 - برخوردارى مشرکان و کافران از رفاه و در اختیار داشتن امکانات دنیوی ، نشان رستگاری آنان نیست .

لا یفلحون . متع فی الدنیا

جمله «متع فی الدنیا» پاسخ از پرسش مقدر است ؛ یعنی، بعد از اینکه خداوند درباره مشرکان افترازننده فرمود: «آنان رستگار نخواهند بود»، این سؤال پیدا می شود که: پس آن همه رفاه و برخوردارى از امکانات دنیوی در زندگی آنان چه معنایی دارد؟ خداوند پاسخ داد: «متع فی الدنیا ..».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 66 - 4

4 - مشرکان ، به رغم کفران نعمت های خداوند ، از امکانات و وسایل آسایش در دنیا ، بهره مندند .

هم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم ولیتمتّعوا

631- رفاه مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 10

10 - مشرکان بهانه جو و حق گریز صدر اسلام ، عناصری مرفه و برخوردار از موهبت های دنیوی

وقالوا إن نتَّبِع الهدى معك . . . كمن متَّعنه متع الحيوه الدنيا

632- رفاه نياكان مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 18 - 6

ص: 329

6 - معبود های مشرکان در پاسخ به سؤال خداوند در قیامت ، عامل انحراف و گمراهی مشرکان را ، برخورداری آنان و پدرانیشان از رفاه بسیار و از یاد بردن خدا خواهند دانست .

و لکن متّعتهم و ابااءهم حتّی نسوا الذکر

«لکن» - که در استدراک به کار می رود - در آیه شریفه برای رد این اتهام است که معبودها در گمراهی مشرکان مؤثر بودند و نیز برای بیان علت های واقعی این انحراف است که در این آیه، به دو عامل اشاره شده است: 1- رفاه (که موجب فراموشی خدا است) (متّعتهم.. الذکر). 2- رفتار هلاکت بار آنان (و كانوا قوماً بوراً).

633- رفع عذاب از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 4

4 - خداوند برطرف کننده عذاب و سختی از مشرکان، پس از توجه و دعای خالصانه آنان

بل إياه تدعون فیکشف ما تدعون إلیه

634- رفع عذاب دنیوی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 15 - 2

2- اخبار خداوند از رفع محدود عذاب دنیوی مشرکان مکه و بازگشت دوباره آنان به کفر و شرک

إنا کاشفوا العذاب قليلاً إنکم عائدون

برداشت یادشده بر این اساس است که عذابی که در آیات پیشین از آن یاد شده، عذاب دنیوی باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: ما عذاب دنیوی را برای زمانی اندک بر خواهیم داشت؛ یعنی، در دنیا که اصولاً مجالی اندک است عذاب را از شما برمی داریم؛ اما انتقام به قیامت موکول خواهد شد.

635- روزی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 5

5- روزی مشرکان همانند سایر انسان ها ، به دست خداوند است .

مما رزقناهم

ص: 330

636- روش احتجاج با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 89 - 5

5 - خداوند روش احتجاج با مشرکان را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) آموزش داد .

قل لمن الأرض .. قل من رب السموت ... قل من بيده ... قل فأنى تسحرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 22 - 3

3 - استفاده از جدل و به کارگیری مبانی باطل گرایان علیه خود آنان ، از روش های قرآن در احتجاج با اهل شرک

ألکم الذکر و له الأئنی . تلک إذا قسمه ضیزی

با توجه به این که خداوند مبنای ارزشی مشرکان را در تبعیض بین پسران و دختران علیه خود آنان به کار گرفته است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 28 - 2، 1

1 - ارائه شیوه احتجاج با کافران و مشرکان ، از سوی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أرءیتم إن أهلکنی الله

2 - طرح پرسش های تنبّه بخش و بیدارکننده ، شیوه ارائه شده از سوی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محاجّه با کافران و مشرکان

قل أرءیتم إن أهلکنی الله و من معی أورحمنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 30 - 1

1 - ارائه شیوه احتجاج با کافران و مشرکان ، از سوی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أرءیتم إن أصبح ماؤکم غورًا

637- روش اقناع مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 7

7- قرآن کریم از شیوه های گوناگون استفاده می کند تا مشرکان را برای دست کشیدن از معبود های ساخته دست خویش قانع کند .

و من ءایته أن خلقکم .. و أن خلق لکم ... خلق السموت ... یریکم البرق ... أن تق

پس از اقامه دلیل های روشن برای اثبات وحدانیت خداوند، روی آوردن به بیان تمثیلی و عامیانه کردن مطلب، جهت تفهیم پوچی معبودهای جعلی، حکایت از حقیقت یاد شده می کند.

ص: 331

638- روش برخورد با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 1

1 - لزوم اجتناب از دشنام به بتها و دیگر مقدسات مشرکان

و لاتسبوا الذین یدعون من دون الله

درباره مراد از موصول «الذین . . .» دو احتمال وجود دارد: یکی آنکه مقصود مشرکان و دیگر آنکه معبودهای آنان باشد، یعنی: «لاتسبوا الذین یدعونهم». البته عائد صله «هم» حذف گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 4

4- خداوند، تعلیم دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چگونه پاسخ دادن به مشرکان و چگونه برخورد کردن با ایشان

أم یقولون افتریه قل إن افتریته فعلیّ إجرامی و أنا بریء مما تجرمون

برداشت فوق، از کلمه «قل» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 2

2- مؤمنان، موظف به انتخاب بهترین شیوه ها در گفتار و برخوردشان با مشرکان و کافران

و قل لعبادی یقولوا التی هی أحسن

برداشت فوق، مبتنی بر شأن نزولی است که در آن آمده است: مؤمنان در برابر اهانت و آزارهای مشرکان، تصمیم به برخورد شدید گرفتند (مجمع البیان ج، 6 ص 5) و خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را موظف فرمود که به آنان اعلام کند: بهترین گفتار را انتخاب کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 10

10- لزوم رعایت ادب و ملاحظت در گفتار با پدر، اگر چه مشرک باشد. *

يأبت . . . يأت إتي أخاف أن يمسك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 68 - 4

4- آموزش روش برخورد با مشرکان ستیزه جواز سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إن جدلوك فقل الله أعلم بما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 332

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به کارگیری بهترین و اخلاقی ترین روش ها، در قبال بدی های مشرکان

ادفع بالتی هی أحسن السیئه

«التی» کنایه از شیوه و روش است. کلمه «السیئه» مفعول مؤخر برای «ادفع» می باشد؛ یعنی، بدی را به بهترین شیوه دفع کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 4

4 - خداوند، تعلیم دهنده شیوه برخورد با مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا... فاعمل إننا عملون. قل إنما أنا بشر مثلكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 2

2 - خداوند، آموزگار پیامبر، در برخورد با مشرکان و چگونه استدلال کردن با آنان

قل أنتم لتکفرون

مطلب بالا با توجه به کلمه «قل»، قابل استفاده است.

639- روش برخورد با مشرکان لجوج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 8

8 - رهنمود خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چگونگی پاسخ به کافران و مشرکان لجوج

قل ربی أعلم من جاء بالهدی و من هو فی ضلل مبین

640- روش برخورد مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 10

10 - دروغگویی، شیوه همیشگی مشرکان لجاجت پیشه است.

فقالوا... وإنهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 1

1 - مشرکان برای دور ساختن برخی مؤمنان از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن حضرت را تحت فشار قرار می دادند.

ص: 333

و لا تطرد الذين يدعون ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 7

7- «عن أبي جعفر (ع) قال: أخبرني جابر بن عبد الله أن المشركين كانوا إذا مروا برسول الله (صلى الله عليه وآله) حول البيت طأطأ أحدهم ظهره ورأسه هكذا وغطى رأسه بثوبه لاسيراه رسول الله (صلى الله عليه وآله) فأنزل الله عز وجل: «ألا- إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون وما يعلنون» ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: جابر بن عبدالله به من خبر داد که مشرکان هرگاه در اطراف کعبه از کنار رسول خدا(صلی الله علیه و آله) می گذشتند، بعضی از آنان سر و پشت خود را خم می کرد بدین گونه - و جابر خود خم شد - و سر خود را با جامه اش می پوشانید که آن حضرت او را نبیند. پس خدا این آیه را نازل کرد: «ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه ألا حين يستغشون ثيابهم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 3

3- تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده ، حربه همیشگی مشرکان و کافران علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

المستهزئين . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

فعل مضارع «يقولون» بر استمرار و همیشگی بودن گفتار و تبلیغات مشرکان و دشمنان دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 15

15- مشرکانی که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند ، با علمای دین برخورد تحقیر آمیز و خوار کننده دارند .

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم ...

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به ذکر است که مراد از «أوتوا العلم» به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- شرک در عبادت و تحریم مباح ها و اسناد آن به مشیت خداوند ، از سنت های رایج مشرکان در طول تاریخ

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لا ءاباؤنا و لا حرّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 6

6- مشرکان ، به هنگام طرح وحدانیت پروردگار از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اساس آیات قرآن ، با نفرت بسیار از آن حضرت

روی برمی

ص: 334

گرداندند .

و إذا ذكرت ربك في القرآن وحده ولّوا على أذنه نفورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 5

5- مؤمنان از برخورد های ناروا و غیر منطقی مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بسیار خشمگین بودند .

وقل لعبادی يقولوا التي هي أحسن

در شأن نزول آیه آمده است: مؤمنان، وقتی مشاهده می کردند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب مشرکان مورد آزار و اذیت قرار می گیرد، از آن حضرت اجازه جهاد و برخورد می خواستند که این آیه نازل شد (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 2 - 2

2- برخورد ناشایست و بازی گرانه مشرکان با آیات الهی ، نشانگر اوج غفلت و بی خبری آنان است .

و هم فی غفله معرضون . مایاتیهم من ذکر من ربهم

جمله «مایاتیهم من ذکر...» یا بیان برای جمله پیشین است و یا در حکم تعلیل برای آن. در هر صورت بیانگر چگونگی و چرایی غفلت و بی خبری عمیق مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 96 - 4

4 - صبر در برابر بدرفتاری های مشرکان و وانهادن کیفر آنان به خدا ، توصیه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقطع پیش از هجرت

ادفع بالتي هي أحسن السيئة نحن أعلم بما يصفون

برداشت فوق، با توجه به مکی بودن سوره مؤمنون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 41 - 3, 2, 1

1 - مشرکان ، همواره به هنگام مشاهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) او را به مسخره می گرفتند .

و إذا رأوك إن يتخذونك إلا هزواً

2 - مشرکان همواره ، به هنگام مشاهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ایشان را تحقیر می کردند .

و إذا رأوك .. أهدا الذي بعث الله رسولا

اسم اشاره «هذا» در تحقیر استعمال شده است.

3 - تمسخر و تحقیر ، شیوه دایمی مشرکان برای مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا رأوك إن يتخذونك إلا هزواً أهدا الذي بعث الله رسولا

برداشت فوق، با توجه به وجود ادات حصر، استثنا، شرط و جزا در آیه شریفه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 335

10 - مشرکان ، در صدد تحقیر شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مردم بودند .

وإذا تتلى عليهم آياتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل

آوردن اسم اشاره «هذا» و نکره بودن «رجل» - که تنوین آن برای تحقیر است - دلالت بر نکته یاد شده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 12 - 4

4 - تمسخر و استهزا ، از شیوه های برخورد مشرکان با تعالیم قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

بل عجبت و یسخرون

از مضارع آمدن فعل «یسخرون» - که دلالت بر استمرار کار تمسخر دارد - ، می توان برداشت یاد شده را استفاده کرد. گفتنی است که تکرار این فعل در دو آیه بعد (و إذا رأوا آیه ... یستسخرون) مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 36 - 1

1 - اتهام جنون و شاعر بودن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شیوه مشرکان و کافران در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و یقولون أننا لتارکوا الهتنا لشاعر مجنون

آمدن فعل «یقولون» به صیغه مضارع، حکایت از استمرار این سخن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 2

2 - تلاش مشرکان برای مقابله با قرآن ، از طریق جنجال آفرینی و ایجاد سر و صدا ، هنگام قرائت آیات آن به وسیله پیامبر و مؤمنان

و الغوا فیه

«لغو» (مصدر «الغوا») در مورد کلام و سخن بی معنی اطلاق می شود و در این جا مراد، گفتن سخنان یاوه و ایجاد سر و صدا می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تکذیب و اتهام ، شیوه همیشگی اقوام و جوامع کفرپیشه و شرک آلود در برابر فرستادگان الهی

کذلک ما أتى الذین من قبلهم من رسول إلا قالوا ساحر أو مجنون

641- روش بر خورد مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 336

5- مشرکان دوران جاهلی ، مردمانی دروغ پرداز و آرایش دهنده مطالب دروغ

و تصف ألسنتهم الکذب

«الکذب» مفعول «تصف» است. آوردن چنین وصفی برای مشرکان به جای فعل «یکذب» حاکی از این است که آنان، مطالب دروغ را توصیف کرده و آرایش می دادند.

642- روش برخورد مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 12، 11

11 - شرک پیشگان صدر اسلام تلاش می کردند تا با ظاهر سازی و خوش زبانی (رفتار منافقانه) افکار عمومی مسلمانان را فریب داده و رضایت و خوشبینی آنان را نسبت به خود جلب کنند .

یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

12 - رفتار های فریبکارانه (ظاهر سازی ها و خوش زبانی های) مشرکان صدر اسلام ، خوشبینی هایی را در میان مسلمانان نسبت به آنان به وجود آورده بود .

کیف یکون للمشرکین عهد . . . کیف ... یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 1

1 - واکنش مشرکان صدر اسلام نسبت به قرآن کریم ، واکنشی تحقیر آمیز بود .

و یقولون لولا أنزل علیه آیه من ربه

کلمه «آیه»، به قرینه مقام، به معنای معجزه است ؛ یعنی، مشرکان می گویند: چرا بر محمد(صلی الله علیه و آله) از سوی خدایش معجزه نازل نشده. مفهوم این سخن آن است که: ما قرآن را به عنوان آیت و نشانه ای الهی برای صدق ادعای پیامبر(صلی الله علیه و آله) قبول نداریم و این در واقع تحقیر شأن قرآن و استخفاف به امر کتاب خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 43 - 4

4 - مشرکان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برخوردی لجوجانه داشتند .

أفأنت تهدي العمى ولو كانوا لا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 9

9 - مشرکان ، پیامبر اسلام را از مبارزه با معبودهایشان برحذر داشته و از قهر آنان می ترساندند .

و يخوفونك بالذين من دونه

ص: 337

برداشت یاد شده مبتنی بر این فرض است که مقصود از «الذین من دونه» معبودهای مشرکان باشد؛ چنان که بسیاری مفسران گفته اند: بت پرستان مکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از خشم و غضب بت ها بر حذر می داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 1

1 - موضع گیری ملحدانه مشرکان در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، همانند موضع گیری کافران در برابر رسولان پیشین

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 4,5

4 - همگونی برخورد های مشرکان عصر بعثت با کافران عصر موسی ، در مورد کتاب آسمانی

و لو جعلنه قرءاناً .. و لقد آتينا ... فاختلف فيه

5 - تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر کفرورزی های مشرکان عصر بعثت نسبت به قرآن

و لقد آتينا موسى الكتب فاختلف فيه

ذکر اختلاف قوم موسی در پذیرش تورات، به قرینه عبارت های قبلی (ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك)، می تواند برای تسلی خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

643- روش برخورد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 21

21 - اتهام بدعتگذاری و تجاوز به احکام دین الهی به اسلام و مسلمانان در تبلیغات مشرکان مکه

إن ربك هو أعلم بالمعتدين

کاربرد فعل تفضیل «أعلم» و تأکید و حصر آن با «إن» و ضمیر فصل «هو» در مواردی است که مدعیان و منکرانی در برابر وجود داشته باشند. بدین معنی که چه بسا مشرکان، مسلمانان را به سبب پایبندی به احکام اسلام به بدعتگذاری متهم می ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- برخورد کافران و مشرکان مکه با قرآن ، اساس علمی و عقلانی نداشت ؛ بلکه برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود .

و لقد صرفنا فی هذا القرءان لیذکروا و ما یزیدهم إلا نفورا

خداوند، حاصل تبیین تنوع و گوناگونی آیات خویش را برای مشرکان، نفرت آنان معرفی می کند و این، نشان می دهد که آنان، به جای برخورد منطقی با آیات الهی، برخورد روانی - نفسانی داشتند.

ص: 338

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 6

6- موضع گیری مشرکان مکه در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، استمرار موضع گیری فرعون در برابر موسی (ع) بود.

وقالوا لن نؤمن لك .. ولقد آتينا موسى ... فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 36 - 2، 1

1- کافران و مشرکان مکه، به هنگام رو به رو شدن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را مورد تمسخر و استهزا قرار می دادند.

وإذا رءاك الذين كفروا إن يتخذونك إلهزوا

2- تمسخر و استهزا، تنها شیوه برخورد مشرکان و کافران مکه با شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

وإذا رءاك الذين كفروا إن يتخذونك إلهزوا

حرف نفی «إن» و حرف استثنا «إلا» پس از آن - که بر قصر دلالت می کند - و نیز آمدن «هزوا» به صورت مصدر، همگی بیانگر استمرار و شدت در کار استهزا و تمسخر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 5

5- اقدام مشرکان مکه به جنگ تبلیغاتی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به دلیل ناتوانی از مقابله منطقی با آن حضرت

ولما جاءهم الحق قالوا هذا سحر

644- روش تبلیغ مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 5 - 11

11- استفاده مشرکان ستم پیشه از تمامی شیوه های ممکن تبلیغی، سیاسی و فرهنگی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أسروا النجوى.. هل هذا إلا بشر... بل قالوا أضغث أحلم بل افتريه بل هو شاعر

645- روش قضاوت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 3

3 - داوری مشرکان صدر اسلام، سطحی و براساس ملاک های مادی و غفلت آنان از معادلات فرا مادی بود .

أم یقولون نحن جمیع منتصر

اتکای مشرکان بر جمیعت خویش، نشانه سطحی نگری آنان در محاسبات است.

ص: 339

646- روش مبارزه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 10

10 - افسانه خواندن قرآن، از شیوه های مبارزه کافران و مشرکان با اسلام

حتى إذا جاءوك يجدلونك يقول الذين كفروا إن هذا إلا أسطير الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 38 - 1

1 - « ساختگی بودن » از برچسب های شرک پیشگان عصر بعثت به قرآن و در راستای مبارزه آنان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود

و ما كان هذا القرءان أن يفتری . . أم يقولون افتريه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 8

8 - ترسانیدن و به هراس افکندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان از ضربات دشمنان، از روش های مبارزاتی مشرکان و کافران

و يخوفونك بالذین من دونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 56 - 8

8 - تمسخر، از شیوه های مبارزاتی کافران و مشرکان با تعالیم آسمانی (قرآن)

يحسرتی علی ما فرطت . . و إن كنت لمن السخريين

آمدن کلمه «الساخرين» به صورت صفت (در قالب اسم فاعل) گویای این نکته است که به تمسخر گرفتن تعالیم قرآن، به صورت مقطعی و موردی نبود؛ بلکه دائمی و مکرر بوده است.

647- روش مبارزه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 5

5 - هوچی گری و تبلیغات منفی ، از ابزار های مقابله مشرکان مکه با پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله)

و لَمَّا ضَرَبَ . . . إِذَا قَوْمٌ مِّنْهُ يَصِدُّونَ

ص: 340

648- روش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 21 - 40

40- كشف ماجرای اصحاب كهف، عامل تقویت موضع موحدان و معتقدان به معاد بود.

إذ یتزعون .. قال الذین غلبوا علی أمرهم

در بیان آنچه مورد نزاع و اختلاف مردم بود، دو احتمال بیان شد: اگر «إذ یتنازعون..» نظر به اختلاف آنان در باره معاد داشته باشد، «الذین غلبوا...» آن دسته از مردم خواهند بود که معاد را پذیرا بودند و با بیداری اصحاب كهف، به دلیلی محکم و ملموس، در برابر خصم خود، دست یافته بودند.

649- روش مناظره با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 25 - 5

5 - سفارش خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای رعایت ادب در مناظره با مشرکان

لا تسئلون عمنّا أجرنا ولا نسئل عمنّا تعملون

آوردن تعبیر «أجرنا» برای خود و «تعملون» برای مشرکان، ناظر به رعایت ادب از جانب پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

650- رؤیت شکست مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 175 - 2

2 - قابل درک و مشاهده بودن نشانه های شکست و نابودی کافران و مشرکان معاند برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أبصرهم

برداشت یاد شده از آن جا است که توصیه به دقت کردن در وضعیت کافران، مربوط به زمان بعد از شکست و عذاب نیست؛ بلکه به زمان قبل از آن ارتباط دارد. بنابراین پیش از شکست و یا نزول عذاب، آثار آن برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) قابل رؤیت و درک بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- قابل درک و مشاهده بودن نشانه های شکست و نابودی کافران و مشرکان معاند برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أبصر

برداشت یاد شده از آن جا است که توصیه به دقت کردن در وضعیت کافران، مربوط به زمان بعد از شکست و عذاب نیست؛ بلکه به زمان قبل از آن ارتباط دارد. بنابراین پیش از شکست و یا نزول عذاب، آثار آن برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) قابل مشاهده و درک بود.

ص: 341

651- رؤیت عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 175 - 2

2- قابل درک و مشاهده بودن نشانه های شکست و نابودی کافران و مشرکان معاند برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أبصرهم

برداشت یاد شده از آن جا است که توصیه به دقت کردن در وضعیت کافران، مربوط به زمان بعد از شکست و عذاب نیست؛ بلکه به زمان قبل از آن ارتباط دارد. بنابراین پیش از شکست و یا نزول عذاب، آثار آن برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) قابل رؤیت و درک بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 179 - 2

2- قابل درک و مشاهده بودن نشانه های شکست و نابودی کافران و مشرکان معاند برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أبصر

برداشت یاد شده از آن جا است که توصیه به دقت کردن در وضعیت کافران، مربوط به زمان بعد از شکست و عذاب نیست؛ بلکه به زمان قبل از آن ارتباط دارد. بنابراین پیش از شکست و یا نزول عذاب، آثار آن برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) قابل مشاهده و درک بود.

652- رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 1

1 - تقسیم مشرکان به : سردمداران شرک و پیروان آنان

إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا

653- رهبران مشرکان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 13

13 - مشركان (سران آنان و پيروانشان) در قيامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود .

و ما هم بخرجين من النار

ص: 342

654- رهبران مشرکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 2,3,8

2 - مشرکان (سران شرک و پیروانشان) به عذاب قیامت گرفتار خواهند شد .

إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا ورأوا العذاب

ظاهر این است که ضمیر فاعلی در «رأوا العذاب» به هر دو طایفه (سران و تابعان) باز گردد. از آیه قبل و نیز آیه بعد معلوم می شود که ظرف «تبری»، روز قیامت است. بنابراین مراد از «العذاب» عذاب قیامت می باشد.

3 - سران شرک به هنگام مواجه شدن با عذاب قیامت ، از پیروانشان فاصله گرفته و از آنان بیزار می شوند .

إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا ورأوا العذاب

جمله «و رأوا العذاب» جمله حالیه است؛ یعنی، تبری و بیزاری سران شرک از پیروانشان در آن حال است که با عذاب مواجه می شوند.

8 - در قیامت تمامی سبب ها و وسایل پیوند و دوستی میان سران شرک و پیروانشان از میان خواهد رفت .

و تقطعت بهم الأسباب

برداشت فوق بر این اساس است که: مقصود از «الأسباب» مایه های پیوند میان سران و پیروان باشد.

655- رهبری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام ، پیشوای کافران گذشته تاریخ در کفر و حق ستیزی *

و لقد أهلكنا أشياعكم

با توجه به این که «شیعه» به معنای پیرو است و از نظر زمانی کفار مکه دنباله رو کافران گذشته اند؛ احتمال می رود که اطلاق «أشیاع» بر کافران گذشته تاریخ از آن جهت باشد که مشرکان مکه در کفر و حق ستیزی، گوی سبقت را از پیشینیان خود ربوده اند، به گونه ای که باید پیشینیان را پیرو آنها به حساب آورد و آنان را پیشوای گذشتگان.

656- زمینه استکبار مشرکان صدر اسلام

2 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مشرکان - به رغم سوگند مؤکد آنان بر ایمان و پذیرش - موجب گردنکشی بیشتر و حيله گری علیه اسلام گردید .

فلما جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفورا. .. و مکر السیّی

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «استکباراً» بدل برای «نفوراً» باشد؛ یعنی، «ما زادهم إلا استکباراً».

657- زمینه اسلام مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 48 - 4

4 - تأخیر در عذابِ شرک پیشگان عصر بعثت ، فرصتی بود تا شاید آنان بیدار شوند و به اسلام بگردند .

و يستعجلونك بالعذاب . . . و كآئن من قرية أمليت لها

658- زمینه اسلام مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 13

13 - بهره گیری از عواطف خویشاوندی برای ترغیب مشرکان مکه به گرویدن به اسلام

و ما جعل عليكم في الدين من حرج مله أیکم إبرهیم

659- زمینه ایمان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 22

22- صلح حدیبیه ، تدبیر الهی برای گرایش یافتن نیروهای فزون تری از مشرکان به ایمان

و لولا رجال . . . لیدخل الله في رحمة من یشاء

مراد از دخول در رحمت الهی، ممکن است ورود افراد جدیدی از مردم به جرگه مؤمنان باشد؛ زیرا در پرتو فرصت جدید، نیروهای مستعد ایمان، مجال گرایش به آن را می یابند.

660- زمینه تقدیر عذاب مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 3

3 - تصمیم لجوجانه بیشتر کافران و مشرکان صدر اسلام بر ایمان نیاوردن ، سبب مقرر شدن عذاب الهی بر آنان بود .

لقد حقّ القول على أكثرهم فهم لا يؤمنون

برداشت یاد شده مبتنی بر این مطلب است که «فاء» در «فهم لا يؤمنون» تعلیلیه است و جمله برای بیان علتِ مضمونِ جمله «لقد حقّ القول على أكثرهم» می باشد؛ یعنی، چون دانسته شد آنان ایمان نمی آورند، عذاب بر آنان مقرر شد.

ص: 344

661- زمینه تنبه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 1

1- خداوند، آیات خویش را در قرآن به گونه های متنوع و فراوان تبیین کرد تا مشرکان تنبه یابند.

و لقد صرفنا فی هذا القرآن لیذکروا

«صرف» در لغت به معنای تحول و دگرگونی است و باب تفعیل آن، دلالت بر کثرت می کند. بنابراین مراد از آن، تبیین با بیانات گوناگون است.

662- زمینه تنبه مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 48 - 4

4- تأخیر در عذابِ شرک پیشگان عصر بعثت، فرصتی بود تا شاید آنان بیدار شوند و به اسلام بگردند.

و يستعجلونک بالعذاب... و کأین من قریه أملت لها

663- زمینه رفع دشمنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 1

1- صلح حدیبیه، مایه شوکت اسلام و فروختن کینه ها و خصومت های مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لیغفر لک الله ما تقدّم من ذنبک و ما تأخر

با توجه به این که در این آیات، غفران مترتب بر فتح شده است، می توان پی برد که مراد از «غفران» و «ذنب» معنای رایج آن نیست؛ زیرا ربطی میان صلح حدیبیه و بخشش گناهان دیده نمی شود. بر این اساس معنای دیگری این جا مراد است و آن این که بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را در نظر دشمنانش گنه کار و متهم می نمود؛ ولی در پرتو صلح حدیبیه، زمینه نشر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بازساخت شخصیت، اوصاف و خصال کریمانه آن حضرت فراهم آمد.

664- زمینه رفع کینه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 1,2

ص: 345

1 - صلح حدیبیه ، مایه شوکت اسلام و فروختن کینه ها و خصومت های مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك و ما تأخر

با توجه به این که در این آیات، غفران مترتب بر فتح شده است، می توان پی برد که مراد از «غفران» و «ذنب» معنای رایج آن نیست؛ زیرا ربطی میان صلح حدیبیه و بخشش گناهان دیده نمی شود. بر این اساس معنای دیگری این جا مراد است و آن این که بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را در نظر دشمنانش گنه کار و متهم می نمود؛ ولی در پرتو صلح حدیبیه، زمینه نشر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بازساخت شخصیت، اوصاف و خصال کریمانه آن حضرت فراهم آمد.

2 - صلح حدیبیه ، کاهش دهنده کینه مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در زمینه های مورد اختلاف آنان ، قبل از هجرت و پس از آن *

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا . ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك و ما تأخر

منظور از «ما تقدم» و «ما تأخر»، امور قبل از هجرت و پس از آن است.

665- زمینه رنج مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 2,6

2 - عنایت و حمایت الهی از مؤمنان ، مایه درد و رنج منافقان و مشرکان *

أنزل السكينة . . . و يعذب المنافقين و المنفقت و المشركين و المشركت

بنابراین که «يعذب» - همچون «لیدخل . . .» - تعلیلی برای انزال سکینه و ازدیاد ایمان باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

6 - صلح حدیبیه ، زمینه قرار گرفتن منافقان و مشرکان ، در تنگنا و رنج *

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا . ليغفر ... ليدخل المؤمنین و... و يعذب المنفقتين و ا

در صورتی که «يعذب . . .» با صدر سوره (إِنَّا فَتَحْنَا...) در ارتباط باشد؛ احتمال می رود که مراد از عذاب، صرفاً عذاب اخروی نباشد؛ بلکه بیانگر تنگناهای خط نفاق و شرک، پس از رخداد صلح حدیبیه باشد.

666- زمینه عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 2

2 - غرض از عرضه امانت الهی به انسان ها ، عذاب منافقان و مشرکان و اعطای توفیق به مؤمنان است .

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَلْفَيْنَا ظِئْرًا فَاسْتَأْذَنَّا اللَّهَ فَبُذِلْنَ لَكَ فَاتَّخَذْنَا الْأَمَانَةَ عَلَىٰ كَتِفِكَ لِنُفِخَ بِهَا نُفُوسًا لِنُؤْمِنَ بِكَ وَنُنَادِيَكَ عِبَادًا فَاتَّخَذْنَا الْأَمَانَةَ عَلَىٰ كَتِفِكَ لِنُفِخَ بِهَا نُفُوسًا لِنُؤْمِنَ بِكَ وَنُنَادِيَكَ عِبَادًا فَاتَّخَذْنَا الْأَمَانَةَ عَلَىٰ كَتِفِكَ لِنُفِخَ بِهَا نُفُوسًا لِنُؤْمِنَ بِكَ وَنُنَادِيَكَ عِبَادًا

لام در «لِيعَذَّبَ» برای تعلیل است و درصدد بیان این نکته است که این امانت، عرضه شده تا صفوف از هم تفکیک شود و کسانی که پایبند به آن خواهند ماند و کسانی که پایبند نخواهند بود، روشن شوند و در نتیجه، اهل عذاب از غیر آنها روشن گردد.

ص: 346

667- زمینه کیفر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 88 - 4

4 - نظارت الهی بر موضع گیری مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پشتوانه مجازات و محاکمه آنان

و عنده علم الساعة و إليه ترجعون . . . و قیلہ یربّ إنّ هؤلاء قوم لایؤمنون

عطف «قیله» بر «الساعة» در دو آیه قبل گویای ارتباط این آیه با «إلیه ترجعون» در آن آیه است و از مجموع دو آیه، برآشت یاد شده استفاده می شود.

668- زمینه گمراهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 2

2 - روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان ، زمینه ساز تأثیر پذیری آنان از اغواگری سردمداران شرک

بل کنتم قومًا طغین . . . فأغویناکم

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «فأغویناکم» می تواند متفرع بر جمله «بل کنتم قوما طغین» باشد؛ یعنی، چون شما مردم سرکشی بودید، پس ما توانستیم به اغوای شما پردازیم.

669- زمینه مبارزه با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 27

27 - توکل بر خداوند ، مقتضی نهراسیدن یکتاپرستان از پیامد های موضع گیری علیه مشرکان

إذ قالوا لقومهم . . . ربّنا علیک توکلنا

670- زمینه مکر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مشرکان - به رغم سوگند مؤکد آنان بر ایمان و پذیرش - موجب گردنکشی بیشتر و حيله گری علیه اسلام گردید .

فلما جاءهم نذير ما زادهم إلا نفورا.. و مكر السيي

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «استکباراً» بدل برای «نفوراً» باشد؛ یعنی، «ما زادهم إلا استکباراً».

ص: 347

671- زندگی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 1

1- ابراهیم (ع)، زندگی در میان هم کیشان آزر را هم سان زندگی در خانه او، مانعی در راه خداپرستی خویش دیده و از همه آنها کناره گیری کرد.

و أعتزلکم و ما تدعون من دون اللّٰه

672- زندگی تلخ مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 53 - 4

4 - جامعه اسلامی، برخوردار از زندگی گوارا و شیرین و جامعه شرک و کفر، گرفتار ناکامی ها و تلخی ها

و هو الذی مرج البحرین هذا عذب فرات و هذا ملح أجاج

برداشت یاد شده، بر این اساس استوار است که آیه شریفه، متضمن تمایل باشد؛ به این معنا که ایمان به آب گوارا و شیرین و کفر و شرک به آب شور و تلخ تشبیه شده باشد و مؤمنان و جامعه ایمانی و کافران و جامعه کفر و الحاد به دریا تشبیه شده باشند.

673- زندگی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 11

11 - برابر نبودن زندگی و سرنوشت مشرکان با مؤمنان، امری روشن در عقل و فطرت آدمی

ضرب اللّٰه مثلاً رجلاً .. و رجلاً سلماً لرجل هل یستویان مثلاً

از آمدن «هل» استفهامیه - که برای طلب تصدیق وضع شده و بیشتر در مواردی به کار می رود که مورد تصدیق مخاطب قرار دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

674- زیانکاری اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مشركان و منكران قيامت ، زيان كارترين مردم در قيامت

ص: 348

و هم فی الآخره هم الأخسرون

675- زیانکاری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 7

7- زیانکاری ، فرجام حتمی مشرکان و مرتدان

لنکونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 14

14- پرستش کنندگانِ خدایان دروغین ، مردمانی تباہ شده و خسارت دیده اند .

و ما زادوهم غیر تتیب

«تتیب» در لغت به معانی خسارت دیدن ، خسارت زدن ، هلاکت ساختن و نیز نفرین و درخواست هلاکت و خسارت ، آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 109 - 5

5- معبود های اهل شرک ، ارمغانی جز خسارت و تباہی برای پرستشگران خویش ندارند .

فلاتک فی مریه مما یعبد هؤلاء ما یعبدون إلا کما یعبد ابائوهم

چنان چه «کما» در آیه شریفه برای تشبیه باشد، جمله «فلاتک . . .» به ضمیمه «إنا لموقوهم ...» می رساند که: روا نبودن شک و تردید به این جهت است که همان طور که معبودهای مشرکان پیشین، دستاوردی جز خسارت و تباہی برای پرستش کنندگان خود نداشتند (و ما زادوهم غیر تتیب، آیه 101) معبودهای اهل شرک در زمان تو نیز این چنینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 13 - 2

2- بت پرستی ، پیش از آن که برای اهل شرک سودمند باشد ، برای آنان زیان آور است .

یدعوا لمن ضربہ أقرب من نفعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 65 - 6

6 - مشرکان ، از زیانکاران و خسارت دیدگان اند .

لئن أشركت . . . و لتكوننّ من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 349

4- آشکار شدن خسارت و زیان کاری مشرکان و کافران قدرتمند و حق ناپذیر، به وقت نزول عذاب الهی بر ایشان در دنیا

لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا .. و خسر هنالك الكفرون

676- سازماندهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 3

3 - تجمع دوباره مشرکان علیه مسلمانان، پس از جنگ احد

انّ النَّاسَ قد جمعوا لكم

وقوع این آیه پس از بیان جنگ احد و نیز برخی از شأن نزولها مؤید این نظر است که آیه مورد بحث درباره وقایع پس از احد می باشد.

677- سپاه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 20 - 3

3 - مشرکان، معتقد به بهره مند بودن از سپاهی قدرت مند و نیرویی شکست ناپذیر معنوی همچون معبودان ادعایی در برابر دیگر قدرت ها

أمن هذا الذی هو جند لكم ينصرکم من دون الرحمن

678- سپاه مشرکان قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 3

3- سپاه مشرکان مکه مجهز به سلاح های جنگی و دارای برتری نظامی نسبت به مسلمانان

و تودون أن غیر ذات الشوکة تکون لكم

عدم تمایل مسلمانان به رویارویی با سپاه شرک و نیز جمله «کانما یساقون إلى الموت» در آیه قبل دلالت بر این دارد که مشرکان در جنگ

بدر از نیروی نظامی برتری برخوردار بودند.

ص: 350

679- سخت ترین روزگار مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 1

1 - روزی که خواسته مشرکان مجرم و منکران معاد مبنی بر نزول فرشتگان بر ایشان ، تحقق یابد ، روزی تلخ و ناخوشایند برای آنان خواهد بود .

وقال الذين لا يرجون لقاءنا لولا أنزل علينا الملكة .. يوم يرون الملكة لابس

680- سختگیری بر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 5

5 - کشتن ، اسیر گرفتن ، محاصره نمودن و کمین زدن ، شیوه های بیان شده از سوی خداوند برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام ، در سراسر جزیره العرب

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم .. واقعدوا لهم كل مرصد

681- سخن آشکار مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 1

1- خداوند ، به گفتار آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران حق ستیز آگاه است .

إنه يعلم الجهر من القول ويعلم ما تكتمون

682- سخن ناپسند مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 1

1 - خداوند ، آگاه به گفتار ناروای مشرکان و کافران علیه دین

نحن أعلم بما يقولون

ص: 351

683- سرزنش احساس امنیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 3

3- احساس امنیت مشرکان توطئه گر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مورد سرزنش خداوند است .

أفأمن الذين مكروا السيئات

همزه «أفأمن» برای استفهام توییخی است.

684- سرزنش اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 92 - 1

1 - سرزنش شدن مشرکان در قیامت ، به خاطر پرستش غیر خدا

وقيل لهم أين ما كنتم تعبدون

استفهام در «این ما کتتم...» متضمن معنای توییخ و ملامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 25 - 2

2- سرزنش و استهزا، از عذاب های روحی منکران معاد و مشرکان در موقف و بر سر راه دوزخ

ما لكم لاتتصرون

برداشت یاد شده از «ما»ی استفهامیه در «ما لکم» - که در صدد توییخ و تهکم است - به دست می آید.

685- سرزنش استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 20

20 - استغفار مؤمنان برای مشرکان ، حتی با وجود پیوند خویشاوندی ، امری نکوهیده است . *

قد كانت لكم أسوه حسنه فى إبراهيم . . . إلا قول إبراهيم لأبيه لأستغفرنّ لك

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که «الإ قوم إبراهيم» استثنا از «أسوه حسنه» باشد.

686- سرزنش اکثریت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 352

17 - اکثر مشرکان ، به خاطر نیندیشیدن ، مورد سرزنش خداوندند .

و لئن سألتهم من نزل من السماء ماء .. بل أكثرهم لا يعقلون

«بل» اضراب، به جهت انتقال از حمد خدا برای تمام بودن حجت و حدانیت او، برای مذمت مشرکان است.

687- سرزنش عصیان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 14

14 - سرپیچی کافرانِ اهل کتاب و مشرکان ، از پذیرش اسلام و انشعاب از مجموعه گروندگان به آن پس از ظهور « بینه » ، رفتاری نکوهیده و شگفت

لم یکن الذین کفروا.. منفکین حتی تأتیهم البینه

688- سرزنش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 76 - 2

2 - مسیحیان ، مورد نکوهش خداوند به خاطر پرستش غیر خدا

قل اتعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 3 - 20

20 - مشرکان ، سزاوار ملامت و سرزنش هستند .

أفلا تذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 10

10 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر انکار الهی بودن قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، علی رغم آشنایی کامل آنان با شخصیت پیش از بعثت آن حضرت

قل لو شاء الله ما تلوته عليكم . . . فقد لبثت فيكم عمراً من قبله أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 1,5

ص: 353

1- حالت مشرکان و کافران به قرآن ، همانند انسان کور و کر است .

مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَى وَالْأَصْمَى

5- مؤمنان و موحدان ، هرگز همسان کافران و مشرکان نخواهند بود ، همان طور که بینایان و شنوایان هم طراز کران و کوران نمی باشند .

هل یستویان مثلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 48 - 6

6- مشرکان به خاطر ژرف اندیشی نکردن در پدیده های مادی ، مورد سرزنش خداوند قرار گرفتند .

أولم یروا إلی ما خلق الله من شیء یتفتیوا ظلله عن الیمین و الشمال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 22 - 4

4- مورد نکوهش واقع شدن ، و بی حامی گردیدن ، فرجام حتمی شرک است .

لا تجعل مع الله .. فتتعد مذموماً مخذولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 12

12- افکنده شدن مشرکان در دوزخ ، همراه با ملامت ، طرد و اهانت است .

فتلقى فی جهنم ملوماً مدحوراً

«مدحوراً» به معنای «مطرود» است که در آن معنای اهانت و استخفاف اشراب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 6

6- مشرکان ، به خاطر عقاید واهی درباره خدا و ملائکه ، مورد سرزنش و ملامت قرار گرفتند .

أفأصفکم ربکم بالبنین و اتخذ من الملائکه إناً

استفهام در آیه، توییحی است و دلالت بر سرزنش و ملامت مخاطبان (مشرکان) می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 12 - 1

1 - نکوهش اهل شرک ، به خاطر ترک نیایش به درگاه خدا و بردن عرض حاجت پیش بت ها

یدعوا من دون الله ما لا یضره و ما لا ینفعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 13 - 1

ص: 354

1 - نکوهش اهل شرک ، به خاطر نیایش و عرض حاجت کردن به درگاه بت ها

یدعوا لمن ضرّه أقرب من نفعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 85 - 3

3 - گروندگان به شرک ، سزاوار نکوهش و سرزنش اند .

سيقولون لله قل أفلاتدّكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 197 - 3

3 - توبیخ مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر نادیده گرفتن دلایل حقانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أولم یکن لهم ءایه أن یعلمه علموا بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 10

10 - توبیخ مشرکان از سوی خداوند به خاطر شریک گرفتن غیر ، برای او

أءله مع الله

استفهام در جمله یاد شده، دربردارنده توبیخ و سرزنش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 62 - 8

8 - روی آورندگان به شرک ، علی رغم حل شدن مشکلاتشان به اراده خدا ، مردمی غفلت زده و مستحق نکوهش

أمن یحییب المضطرّ... قلیلاً ما تدّكرون

عبارت «قلیلاً ما تدّكرون» نکوهش از کسانی است که حقایق وحی را با همه روشنی در نمی یابند و با این که خداوند همواره گرفتاری هایشان را برطرف و مشکلاتشان را حل می کند، از او غافلند و به غیر او روی می آورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 60 - 9

9- نکوهش خداوند از مشرکان بهانه جو، به خاطر انتخاب نابخردانه آنان (انتخاب زندگی دنیوی به بهانه از دست دادن سعادت اخروی)

وقالوا إن نتبع الهدى معك نتخطف من أرضنا .. و ما أوتيتم من شیء فمتع الحیوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 11

11 - سرزنش مشرکان از سوی خدا به خاطر حق ناشنوایی شان

ص: 355

من إله غير الله يأتيكم بضياء أفلاتسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 13

13 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر نادیده گرفتن نشانه های توحید در نظام شب و روز

قل أراءيتم إن جعل الله عليكم النهار سرمداً إلى يوم القيمة . . . أفلاتبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 3

3 - مشرکان ، به خاطر ژرف ننگریستن درباره موجودات آسمان ها و زمین ، مورد سرزنش خداوندند .

ألم تروا أن الله سخر لكم ما في السموت و ما في الأرض

احتمال دارد مخاطب «ألم تروا» مشرکانی باشد که در این سوره و قبل از پرداختن به قصه لقمان (فأرونی ماذا خلق.. ..) از آنها سخن گفته شده است. در این صورت، استفهام «ألم...» توییخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 4 - 17

17 - مشرکان ، به دلیل پند نگرفتن از مواعظ خداوند ، از سوی او سرزنش شدند .

أم يقولون . . . أفلاتتذکرون

استفهام در «أفلا» توییخی است و به قرینه نفی شفیع در آیه، می تواند که مشرکان مورد خطاب آیه باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 155 - 1

1 - سرزنش شدن مشرکان ، به سبب بیدار نشدن و پند نگرفتن آنان در برابر حقایق الهی

أفلاتتذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - سرزنش شدن مشرکان و کافران معاند از سوی خداوند ، به جهت شتاب آنان در نزول عذاب و شکست

أفبعذابنا يستعجلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 9 - 1

1 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند ، به واسطه پذیرش ولایت غیر او

أم اتّخذوا من دونه أولياء

ص: 356

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 28 - 2

2- توبیخ مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر پرستش موجوداتی ناتوان و بی تأثیر در سرنوشتشان

فلولا نصرهم الذين اتخذوا من دون الله قرباناً الهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 29 - 14

14- ایمان گروهی از جنیان ، به مجرد شنیدن قرآن ، تعریضی به مشرکان لجوج و حق ستیز است . *

و إذ صرفنا إليك نفراً من الجنّ

با توجه به این که آیات پیشین ، تماماً هشدار به مشرکان بود؛ این آیه نیز در بردارنده تعریض و سرزنش برای آنان است؛ زیرا جنیان پیغام قرآن را شنیده و پذیرفتند؛ ولی آنان چنین نکردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 1

1- مذمت خداوند از کفر مشرکان ، و جلوگیری آنان از ورود مؤمنان به مسجدالحرام و قربانی کردن

هم الذين كفروا و صدّوكم عن المسجدالحرام و الهدى معكوفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 39 - 1

1 - شرک پیشگان ، مورد توبیخ الهی ، به خاطر اعتقاد به وجود دخترانی برای خداوند

أم له البنت و لكم البنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 43 - 1

1 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر مبارزه آنان با یگانه معبود هستی

أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ

آیه شریفه در مقام توبیخ منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دین است. به این که مگر کافران به خداوندی جز خدای یگانه دست یافته اند که با اتکا بر او، با دین الهی مبارزه می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 59 - 1

1 - توبیخ مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر باور نداشتن حقایق وحی و وعده های الهی

أَفَمَنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 357

4- نکوهش مشرکان از سوی خداوند، به خاطر موضع گیری تکذیب گرانه آنان در برابر قرآن

و تجعلون رزقکم انکم تکذبون

689- سرزنش مشرکان بدعتگذار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 59 - 5

5 - خداوند، مشرکان را - که از پیش خود و بی اذن او، بخشی از رزق حلال را بر خود حرام کرده بودند - مورد ملامت و سرزنش قرار داد .

قل أریتم ما أنزل اللّٰه . . . فجعلتم منه حراماً و حللاً قل ءاللّٰه أذن لكم

690- سرزنش مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 7

7- نکوهش خداوند، نسبت به باور های بی دلیل مشرکان جاهلی

و جعلوا الملئکه إنثاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 28 - 11

11 - توبیخ عرب عصر بعثت، از سوی خداوند بر ترک آیین نیاکان یکتاپرست خویش و روی آوردن به شرک

بل قالوا إنا وجدنا ءاباءنا . . . و إذ قال إبرهیم . . . و جعلها کلمه باقیه فی عقبه

691- سرزنش مشرکان دوران جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 143 - 4

4- توییح خداوند نسبت به مشرکان عصر جاهلی به سبب تحریم بی دلیل بعضی از چهارپایان و جنین آنها

قل الذکرین حرم أم الأئیین . . . نبئونی بعلم إن کنتم صدقین

ص: 358

692- سرزنش مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 2

2- سرزنش گروهی از مشرکان عصر بعثت از سوی خدا، به خاطر بحث و جدل جاهلانه آنان درباره خدا

و من الناس من یجدل فی اللّٰه بغیر علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 1

1 - نکوهش گروهی از مشرکان عصر بعثت از سوی خدا، به خاطر بحث و جدل جاهلانه آنان در باره او

و من الناس من یجدل فی اللّٰه بغیر علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 2

2 - نکوهش شرک پیشگان مرفه صدر اسلام، به خاطر پندار غلط آنان در ارزیابی موقعیت خویش در نزد خداوند

أیحسبون أنّما نمدّهم به من مال و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 31 - 2

2 - کافران و مشرکان صدر اسلام، به دلیل عبرت نگرفتن از سرنوشت هلاکت بار کافران پیش از خود، مورد سرزنش خدا قرار گرفتند.

ألم یروا کم أهلكنا قبلهم من القرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 10

10- مشرکان عرب، مورد توبیخ و سرزنش الهی به خاطر نیندیشیدن در کتاب آسمانی نازل شده به لغت ایشان

و إذ لم یهتدوا به .. هذا کتب مصدق لساناً عربیاً

لحن آیه شریفه، توبیخی است؛ زیرا مخاطب این استدلال کسانی اند که می گفتند: «لو كان خيراً ما سبقونا إليه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام، به خاطر اعتقادشان به دختر داشتن خداوند - به رغم امتیاز و برتری پسر در نزد ایشان - مورد توبیخ و سرزنش

الهی

أَلْكُمْ الذَّكْرَ وَلَهُ الْأُنْثَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 359

6 - نکوهش مشرکان صدراسلام از سوی خداوند ، به خاطر بی اعتنایی آنان نسبت به قرآن ، جدی نگرفتن رهنمود های آن و برخورد استهزاآمیز با آن

أفبهذا الحديث أنتم مدهنون

استفهام در «أفبهذا الحديث» تویخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 8 - 3

3 - نکوهش مشرکان صدراسلام از سوی خداوند ، به خاطر موضع گیری مخالفت آمیزشان در برابر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سرباز زدن از پذیرش ایمان به خدا

و ما لكم لا تؤمنون بالله و الرسول يدعوكم لتؤمنوا بربكم

693- سرزنش مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 13

13 - توبیخ مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر انحراف آنان از حق و نادیده گرفتن دلایل روشن توحید

أمن خلق السموت . . . أءله مع الله بل هم قوم يعدلون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مخاطبان نخستین آیه، مشرکان مکه بوده اند. گفتنی است که واژه «عدول» (مصدر «يعدلون») به معنای میل و انحراف است؛ یعنی، «بل هم قوم عادتهم العدول عن طريق الحق و الإنحراف عنها».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 67 - 10، 5

5 - مشرکان مکه ، به خاطر ایمان به باطل ، از سوی خداوند سرزنش شدند .

أولم يروا أننا جعلنا حرمًا آمنًا . . . أفبالبطل يؤمنون

10 - مشرکان مکه ، به خاطر ناسپاسی نعمت های الهی ، از سوی خداوند سرزنش شدند .

أولم يروا أننا جعلنا حرمًا آمنًا .. أفتالبطل يؤمنون وبنعمه الله يكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 14 - 1

1- توبیخ مشرکان مکہ از سوی خداوند ، به خاطر روی گردانی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، به رغم دلایل آشکار آن حضرت

و قد جاءهم رسول مبين . ثم تولوا عنه وقالوا معلم مجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 360

11- سرزنش مشرکان عرب از سوی خداوند ، به سبب کفرورزی به قرآن ، علی رغم ایمان برخی غیر عرب به حقانیت آن *

و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن و استکبرتم

این احتمال در آیه وجود دارد که تذکر قرآن به ایمان فردی از بنی اسرائیل؛ از آن جهت برای مشرکان عرب سرزنش بار باشد که بنی اسرائیل در اصل عرب نبودند و عوامل نژادی و زبانی، مقتضی آن بوده تا در برابر قرآن خاضع نشوند. با این وصف برخی از آنان به قرآن ایمان آوردند؛ در حالی که مشرکان عرب - که قرآن به لغت آنان نازل شده - از پذیرش آن امتناع ورزیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 19 - 1

1 - سرزنش مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر پرستش خدایان (لات ، عزی ، و منات) بدون هیچ برهان و پشتوانه علمی

أفرءیتم اللّٰت و العزّٰی . و منوه الثالثه الأخری

آیات پیشین - به ضمیمه استفهام انکاری در «أرأیتم» - اشاره به آن دارد که رهنمودهای پیامبر(صلی الله علیه و آله) متکی به شهود بود؛ اما مشرکان در دعاوی خویش از هرگونه دلیل و برهان بی بهره بودند.

694- سرعت عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 51 - 7

7 - با نزول عذاب بر مشرکان ، آنان هیچ راه گریزی نخواهند داشت و عذاب به سرعت آنها را فرا خواهد گرفت .

و لو تری إذ فزعوا فلا فوت و أخذوا من مکان قریب

بنابراین که زمان فزع، هنگام نزول عذاب باشد و عبارت «أخذوا من مکان قریب» کنایه از سرعت عذاب باشد، نکته یاد شده به دست می آید.

695- سرکوبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 5

5 - سرکوبی و شکست مشرکان در جنگ بدر ، عقاب شدید الهی برای آنان

فاضربوا فوق الأعناق . . . فإن الله شديد العقاب

ص: 361

696- سرکوبی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 14 - 1

1 - سرکوبی و شکست مشرکان در بدر ، عقوبت دنیوی آنان

ذلکم فذوقوه و أن للکفرین عذاب النار

«کم» در «ذلکم» خطاب به مشرکان و «ذا» اشاره به شکست و سرکوبی آنان دارد. و «ذلکم» مبتدا و خبر آن به قرینه فراز بعد - «و أن للکافرین ...» - «عقابکم فی الدنیا» است.

697- سرگردانی مشرکان حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 10

10 - خداوند مشرکان حق ناپذیر را در سرگردانی طغیانشان رها می سازد.

و نذرهم فی طغینهم یعمهون

698- سرنوشت شوم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 16

16 - مشرکان ، دارای سرنوشتی سخت و ناگوار

و ویل للمشرکین

699- سرنوشت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 7

7 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) هم اکنون شاهد سرنوشت ذلتبار مشرکان در قیامت*

انظر كيف كذبوا على أنفسهم و ضل عنهم ما كانوا يفترون

فعل «انظر» خطاب به پیامبر(صلی الله علیه و آله) است. توجه به گزینش این مخاطب ویژه، این احتمال را که پیامبر(صلی الله علیه و آله) در دنیا نیز با چشم ملکوتی خود شاهد صحنه های قیامت هستند، تقویت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 362

5 - منافقان و مشرکان ، دارای موضع واحد در قبال امانت الهی بودند و در نتیجه ، دارای سرنوشت یگانه اند .

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ لِلَّهِ الْمُنْفِقِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ

700- سرور مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 32 - 9

9 - گروه های مختلف مشرکان ، به روش و آیین مخصوص خویش ، شادکام و مسرور بودند .

كُلَّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ

مراد از «كُلَّ حِزْبٍ» به قرینه «فَرِحُوا» و «شيعاً» ممکن است همان مشرکان باشند.

701- سطحی نگری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 30 - 1

1 - افق دید و نگرش مشرکان خداگریز ، محصور در محدوده دنیا و مظاهر آن

و لم يرد إلاّ الحيوة الدنيا . ذلک مبلغهم من العلم

«ذلک» اشاره به دنیاگرایی مشرکان دارد؛ یعنی، دنیاگرایی منتهای دانش آنان است.

702- سطحی نگری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 3

3 - داوری مشرکان صدر اسلام ، سطحی و براساس ملاک های مادی و غفلت آنان از معادلات فرا مادی بود .

أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرُونَ

اتکای مشرکان بر جمعیت خویش ، نشانه سطحی نگری آنان در محاسبات است.

703- سفاهت مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 60 - 9

ص: 363

9- نکوهش خداوند از مشرکان بهانه جو، به خاطر انتخاب نابخردانه آنان (انتخاب زندگی دنیوی به بهانه از دست دادن سعادت اخروی)

وقالوا إن نتبع الهدى معك نتخطف من أرضنا .. و ما أوتيتم من شیء فمتع الحیوه

704- سفاهت مشرکان دوران جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 140 - 6

6- مشرکان عصر جاهلی به سفاهت خویش در فرزندکشی ناآگاه بودند.

قد خسر الذین قتلوا أولدهم سفها بغیر علم

«باء» در «بغیر علم» به معنای ملامت و وصف برای «سفها» است. لذا معنی آیه چنین می شود: سفاهتی خالی از علم.

705- سلطه شیطان بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 100 - 1،8

1- تسلط و استیلای شیطان، تنها بر دو گروه فرمانبران از او و مشرکان است.

إنما سلطنه علی الذین یتولونه و الذین هم به مشرکون

8- «أبی بصیر عن أبی عبدالله (ع) قال: قلت له: . . . قوله تعالی: «إنما سلطانه علی الذین یتولونه و الذین هم به مشرکون» قال: الذین

هم بالله مشرکون یسلط علی أبدانهم و علی أديانهم;

ابوبصیر گوید: از امام صادق (ع) در باره سخن خدای تعالی . . . «إنما سلطانه علی الذین یتولونه و الذین هم به مشرکون» سؤال کردم،

حضرت فرمود: آنان که به خدا شرک ورزیدند، [شیطان] بر بدن و دینشان مسلط می شود».

706- سلطه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- انفال - 8 - 26 - 5

5- خداوند، مسلمانان صدر اسلام را پس از هجرت، در مدینه مأوی داد و از سلطه مشرکان خارج کرد.

707- سنت گزایی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 4،6

4- مشرکان ، به بهانه حفظ سنت های دینی به یادگار مانده از پدرانشان ، در مقابل آیات روشن الهی موضع گیری کردند .

إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل يريد أن يصدكم عما كان يعبد

6- مشرکان ، سنت های دیرپای دینی باقی مانده از پدرانشان را ، بسی ارزشمند می دانستند .

رجل يريد أن يصدكم عما كان يعبد ءاباؤكم

708- سنت گزایی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 2 - 6

6- مشرکان در عصر بعثت ، مردمی سنت گرا و کهنه پرست بودند .

ما يأتيهم من ذكر من ربهم محدث

مخالفت مشرکان با پیام های جدید الهی، نشانگر سنت پرستی و کهنه گزایی آنان است.

709- سوء ظن مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 54 - 5

5- مشرکان ، همواره در تردید و شکی آمیخته با بدگمانی بودند .

إنهم كانوا في شكّ مريب

«شكّ» تردید ذهن به نحو مساوی بین دو چیز و «ریب» شک همراه با تهمت است (الفروق اللغویه).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 9

9- رخداد صلح حدیبیه ، پاسخی قاطع به بدگمانی منافقان و مشرکان درباره موفقیت های اسلام *

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا . لِيُغْفِرَ لَكَ ... وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ و... الظَّالِمِينَ بِاللَّ

چنانچه «و یعذب..» عطف بر «لیغفر لک...» باشد؛ آیه شریفه می تواند بیانگر این مطلب باشد که منافقان و مشرکان، به سرنوشت اسلام بدگمان بودند و می پنداشتند که خداوند از مؤمنان حمایت نخواهد کرد؛ ولی صلح پیروزمند حدیبیه، نادرستی پندار آنان را اثبات کرد.

ص: 365

710- سوگند مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 2،7

2 - مشرکان مکه معتقد به «الله» بودند و به آن قسم یاد می کردند.

و أقسموا بالله

7 - ترفندها و سوگند دروغین مشرکان مبنی بر ایمان آوردن در صورت نزول آیات، در برخی مؤمنان مؤثر بوده است.

و ما يشعركم أنها إذا جاءت لا يؤمنون

«کم» خطاب به مؤمنین است و از این خطاب چنین بر می آید که احتمالاً برخی از مؤمنان تحت تأثیر خواسته مشرکان بودند و خواهان عملی شدن خواستههای آنان می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 1

1- سوگند مشرکان به خدا، برای مورد انکار قرار دادن حیات اخروی انسانها

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لا يبعث الله من يموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 75 - 4

4 - « روی عن أبي جعفر و أبي عبدالله عليهما السلام أنّ مواقع النجوم رجومها للشياطين فكان المشركون يقسمون بها . . . »

از امام باقر و صادق (علیهما السلام) روایت شده که «مواقع نجوم» رجم شیاطین است که به وسیله ستارگان انجام می شود و مشرکان به آن قسم یاد می کردند».

711- سوگند مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 2

2- شرک پیشگان عصر بعثت ، بر پیمان صلح خود با مسلمانان ، سوگند وفاداری یاد کرده بودند .

وإن نكثوا أيمانهم من بعد عهدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 13 - 5

5- شرک پیشگان صدر اسلام ، بر پیمان خود با مسلمانان سوگند وفاداری یاد کرده بودند .

قوماً نكثوا أيمانهم

ص: 366

712- سوگند مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 1

1 - مشرکان مکه سوگند اکید یاد کردند که در صورت مشاهده معجزه مورد نظر خود ایمان می آورند.

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن جاءتهم آية

713- سوگندهای مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 1

1 - سوگند مؤکد مشرکان ، پیش از بعثت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ، بر ایمان و پذیرش دین الهی در صورت آمدن پیامبری برای آنان

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن جاءهم نذير ليكوننّ أهدى من إحدى الأمم

714- سوگندهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 2

2 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مشرکان - به رغم سوگند مؤکد آنان بر ایمان و پذیرش - موجب گردنکشی بیشتر و حيله گری علیه اسلام گردید .

فلما جاءهم نذير ما زادهم إلا نفورًا. .. و مكر السّيبي

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «استکباراً» بدل برای «نفوراً» باشد؛ یعنی، «ما زادهم إلا استکباراً».

715- سهولت مؤاخذة مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 51 - 6

6- گرفته شدن و مؤاخذه مشرکان ، دور از دسترس نیست و به آسانی انجام می گیرد .

وَأُخَذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ

ص: 367

716- شایعه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 10

10 - تأثیر شایعات مشرکان و منافقان بر برخی مسلمانان ، به هنگام دعوت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) برای شرکت در غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ . . . ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ

چون شیطان و مشرکان و منافقان در صدد ترسانیدن و بازداشتن همه مؤمنان بوده اند (انَّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ)، ولی از «يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ» استفاده می شود که تنها دوستانش را می ترساند. بنابراین «يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ»، حاکی از فعلیت و تحقق این ترس در عده ای از مؤمنان است.

717- شبهات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 30 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به پرسش مشرکان درباره زمان وقوع قیامت

و يقولون متى هذا الوعد . . . قل لكم ميعاد يوم لا تستأخرون عنه ساعه

718- شبهه افکنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 1

1 - برخی مشرکان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) با یاوه گویی در صدد مغالطه و ایجاد شبهه در مورد آیات قرآن و دیگر آیات الهی بودند.

و إذا رأيت الذين يخوضون في آياتنا

طبرسی (ره) درباره معنی خوض می گوید: «الخوض التخليط في المفاوضه على سبيل اللعب والعبث و ترك التفهم و التبيين». یعنی خوض خلط کردن در گفتگو برای بازی و بیهوده گویی است، نه برای فهم و روشن شدن حقیقت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مجادله و تشکیک مستمر مشرکان ، نسبت به برپایی قیامت

إِنَّ الَّذِينَ يَمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ

«ممارات» (مصدر «یمارون») به معنای اصرار بر جدال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 368

4- موحدان راستین ، همواره مواجه با تردید ها و تشکیک های عوامل شرک

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا

از ملاحظه نسبت میان «قالوا ربنا الله» و «ثم استقاموا»، استفاده می شود که اقرار و اعتراف به توحید، همواره مواجه با ضدیت هایی است که شخص یکتاپرست باید با آنها مبارزه کرده و استقامت ورزد. آن عوامل ضد توحیدی، یا اعتقادی است که منتهی به «شرک» می شود و یا عملی است که منتهی به گناه می گردد.

719- شدت دشمنی مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 7

7- عناد و لجاجت برخی از مشرکان صدراسلام ، در مقایسه با مخالفان پیامبران پیشین ، شدیدتر و بیشتر بود .

ما ءامنـت قبلهم .. أفهم یؤمنون

همزه در «أفهم» برای استفهام انکاری و «فاء» در آن برای افاده تعقیب است. براین اساس معنای آیه چنین می شود: امت های گذشته - علی رغم آمدن معجزات درخواستی شان - ایمان نیاوردند؛ آیا اینان که مردمی لجوج تر و حق ستیزترند، ایمان خواهند آورد؟

720- شدت عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 26 - 3

3- مشرکان ، محکوم به عذابی شدید

الذی جعل مع الله .. فی العذاب الشدید

721- شرارت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 7

7 - کافران به اسلام (یهودیان ، مسیحیان ، مجوسیان و مشرکان) ، شرورترین مردم و بدترین مخلوقات اند .

الذین کفروا من أهل الکتب و المشرکین . . أولئک هم شرّ البریّه

«بریه» (فعیله به معنای مفعوله) با کلمه «بری» (به وزن «عصا»؛ یعنی، خاک) هم خانواده است و تمام خاکیان، از جمله بشر را شامل می شود (مصباح و مفردات). برخی گفته اند: این کلمه با فعل «برء» (به معنای «خَلَقَ») هم خانواده است و بر تمام

ص: 369

مخلوقات تطبیق می کند.

722- شرایط آموزش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 107 - 11

11 - مشرکان در صورت ترک آیین شرک و گرویدن به توحید و یکتاپرستی ، مورد غفران و رحمت خداوند قرار خواهند گرفت .

لاتدع من دون الله ما لا ینفعک و لا یضرک . . . فلا راد لفضله یصیب به من یشاء من عبا

ذکر «غفران و رحمت» پس از بیان اختصاص فضل خدا به یکتاپرستان، بیانگر ترغیب مشرکان به ترک جبهه شرک و دخول در جرگه موحدان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 17

17- وعده خداوند به آموزش مشرکان ، در صورت بازگشت از شرک

تعلی عمّا یقولون . . . إنه کان حلیماً غفوراً

ذکر تعلیل «غفور» در پایان جمله، می تواند نویدی باشد بر مشرکان که علی رغم گناه بزرگ و سخنان ناروا درباره خداوند، امکان آموزش آنان، وجود دارد.

723- شرایط اسلام مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 9

9- اقامه نماز و پرداخت زکات ، شرط پذیرش اسلام مشرکان و کافران

فإن تابوا و أقاموا الصلوة و ءاتوا الزکوة فخلّوا سبیلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 169 - 1

1 - مشرکان ، مدعی پذیرش آیین توحیدی و بندگی خالصانه خدای یکتا ، در صورت برخوردار بودن از کتاب آسمانی

لو أن عندنا ذكراً من الأولين . لکنّا عباد الله المخلصین

ص: 370

724- شرایط ایمان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 40 - 9

9 - اگر مشرکان از صداقت بهره مند باشند، بر گرایش خویش به هنگام سختیها، به خدای یگانه اقرار می کنند.

قل أريتكم .. أغير الله تدعون إن كنتم صدقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 7

7 - ترفندها و سوگند دروغین مشرکان مبنی بر ایمان آوردن در صورت نزول آیات، در برخی مؤمنان مؤثر بوده است.

و ما يشعركم أنها إذا جاءت لا يؤمنون

«کم» خطاب به مؤمنین است و از این خطاب چنین بر می آید که احتمالاً برخی از مؤمنان تحت تأثیر خواسته مشرکان بودند و خواهان عملی شدن خواستههای آنان می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 158 - 1,2

1 - آمدن فرشتگان و یا آشکار شدن خداوند، از شرایط مشرکان تکذیب کننده قرآن برای ایمان به آن

هل ينظرون إلا أن تأتيهم الملائكة أو يأتي ربك

«نظر»، مصدر «ينظرون»، در اینجا به معنای انتظار و توقع است. استفهام به دلیل «إلا» استفهام انکاری می باشد و بنابراین «هل ينظرون» یعنی «ما ينظرون». انتظارهایی که در آیه شریفه مطرح شده هم می تواند توقعاتی باشد که از سوی مشرکان مطرح شده و هم می تواند بیان حالت آنان باشد. یعنی اگر کسی قرآن را، که دلیلی روشن است، نپذیرد، تنها در صورتی که فرشتگان بر او حاضر شوند و یا ... ایمان می آورد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

2 - تحقق برخی از آیات الهی (برخی از حقایق مطرح شده در قرآن، مانند قیامت) از شرایط مشرکان تکذیب کننده قرآن برای ایمان به آن

هل ينظرون إلا أن .. يأتي بعض آيات ربك

مراد از «بعض آیات ربك»، به دلیل «لا ينفع نفساً إيمانها»، آیتی است که مشاهده آن، حتی منکران قرآن را به ایمان وامی دارد. بنابراین می توان گفت مقصود، قیامت و مانند آن است. گفتنی است تکرار فعل «إتيان» (تأتیهم، یأتی ربك و یأتی بعض آیات) در آیه شریفه حکایت

از تفاوت معنای اراده شده از هر یک دارد. «إتیان» در «یأتی بعض آیات» به معنای تحقق یافتن است.

725- شرایط ایمان مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 3، 1

1 - سوگند مؤکد مشرکان ، پیش از بعثت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ، بر ایمان و پذیرش دین الهی در صورت آمدن پیامبری برای آنان

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن جاءهم نذير ليكوننَّ أهدى من إحدى الأمم

ص: 371

3 - مشرکان جزیره العرب پیش از اسلام، شرط ایمان و پذیرش دین الهی را، آمدن پیامبری ویژه برای آنان از جانب خداوند می دانستند .

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن جاءهم نذير ليكوننَّ أهدى من إحدى الأمم

بیشتر مفسران بر این باورند که این گفتار از مشرکان، در دوران پیش از اسلام بوده و آنان این سخن را به اهل کتاب - که گاهی آنان را به دین الهی دعوت می کردند - می گفتند.

726- شرایط ایمان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 5، 2

2 - مشرکان، نزول فرشتگان وحی را بر خویش و رؤیت آنها را، شرط ایمان به خدای یکتا و پذیرش نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار دادند .

وقال الذين لا يرجون لقاءنا لولا أنزل علينا الملكة

5 - رؤیت پروردگار، شرط دیگر مشرکان و منکران معاد برای ایمان آوردن به خدای یکتا و پذیرش نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الذين لا يرجون لقاءنا .. أو نرى ربنا

727- شرایط ایمان مشرکان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 6

6 - اهل کتاب و مشرکان مکه و مدینه، خود را منتظر فرستاده ویژه خداوند می دانستند و ترک مرام خویش را به آن مشروط ساخته بودند .

لم يكن .. منفكين حتى تأتيهم البينه . رسول من الله

برداشت یاد شده، ناظر به احتمال اراده «منفکین عن الکفر» است که در برداشت های آیه پیشین توضیح داده شد.

728- شرایط ایمان مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 1

1- ایجاد چشمه ای پر آب و جوشان در مکه توسط پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مشرکان ، پیش شرط آنان در ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الأرض ينبوعاً

ص: 372

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 91 - 1

1- برخورداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از باغستانی بزرگ با درخت های خرما و انگور و جاری ساختن نهر های آب فراوان در لابه لای آنها ، پیش شرط مشرکان مکه برای ایمان آوردن به آن حضرت

وقالوا لن نؤمن لك حتى . . . أو تكون لك جتّه من نخيل و عنب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 7، 2

2- فرود آوردن قطعاتی از آسمان بر مشرکان مکه ، پیش شرط آنان در ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لن نؤمن لك . . . أو تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً

7- مشرکان مکه ، ایمان خود را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) منوط به آوردن خدا و فرشتگان ، به صورتی قابل مشاهده کردند .

قالوا لن نؤمن لك حتى . . . أو تأتي بالله و الملائكة قبيلاً

برداشت فوق ، مبتنی بر این است که «قبیلاً» به معنای مشاهده رو در رو باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 6، 2

2- مشرکان مکه ، ایمان خود را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) منوط به ایجاد خانه ای از طلا به صورت معجزه آسا کردند .

قالوا لن نؤمن لك حتى . . . أو يكون لك بيت من زخرف

6- صعود پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آسمان و آوردن نامه ای برای حقانیت خویش ، پیش شرط مشرکان مکه برای ایمان آوردن به آن حضرت

وقالوا لن نؤمن لك حتى . . . أو ترقى في السماء و لن نؤمن لرقبك حتى تنزل علينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 36 - 3، 1

1- مشرکان برای پذیرش درستی معاد ، زنده شدن نیاکانشان را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار شدند .

فأتوا بابائنا إن كنتم صدقین

3- مشرکان مکه ، خواهان شهود حسی برای ایمان به حقایق غیبی

فأتوا بابائنا إن كنتم صدقین

با این که معاد اخروی از امور غیبی به حساب می آید، مشرکان با پیشنهاد زنده شدن پدرانشان، خواهان محسوس شدن آن بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 6

6 - اهل کتاب و مشرکان مکه و مدینه ، خود را منتظر فرستاده ویژه خداوند می دانستند و ترک مرام خویش را به آن مشروط ساخته بودند .

لم یکن . . . منفکین حتی تأتیهم البینه . رسول من الله

ص: 373

برداشت یاد شده، ناظر به احتمال اراده «منفکین عن الکفر» است که در برداشت های آیه پیشین توضیح داده شد.

729- شرایط توحید مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 169 - 2

2- ادعای مشرکان، مبنی بر پذیرش آیین توحیدی و بندگی خالصانه خدای یکتا، در صورت آگاه شدن شان از سرنوشت خوب و سعادت‌مندانۀ مؤمنان و یکتاپرستان گذشته

لو أنّ عندنا ذكراً من الأولين . لکنّا عباد الله المخلصين

توضیح مربوط به برداشت بالا، در ذیل برداشت شماره 5 در آیه قبل (168) آمد.

730- شرایط دوستی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 14

14 - دست برداشتن مشرکان از شرک، تنها شرط رفع خصومت مؤمنان با آنان

بدا بیننا و بینکم العدوه و البغضاء أبداً حتّی تؤمنوا بالله وحده

731- شرایط عبودیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 169 - 2

2- ادعای مشرکان، مبنی بر پذیرش آیین توحیدی و بندگی خالصانه خدای یکتا، در صورت آگاه شدن شان از سرنوشت خوب و سعادت‌مندانۀ مؤمنان و یکتاپرستان گذشته

لو أنّ عندنا ذكراً من الأولين . لکنّا عباد الله المخلصين

توضیح مربوط به برداشت بالا، در ذیل برداشت شماره 5 در آیه قبل (168) آمد.

732- شرایط عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 7

7 - خداوند آگاهتر از هر کس به اینکه در چه زمان و شرایطی مشرکان و منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) را عذاب کند.

ص: 374

لقضی الأمر بینی و بینکم و الله أعلم بالظلمین

733- شرک ربوبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 14

14 - مشرکان معتقد به وجود شریک برای خدا در ربوبیت هستند.

و الذین لا یؤمنون بالأخره و هم بربهم یعدلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 51 - 5

5- مشرکان ، در تدبیر هستی ، کسانی را جایگزین خداوند قرار داده اند که خود ، مخلوق خدا و فاقد کمترین نقش در خلقت خویش اند .

أفتتخذونه و ذریته أولیاء . . . ما أشهدتهم ... خلق أنفسهم

734- شرک ربوبی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 8

8 - شرک پیشگان عصر بعثت ، معتقد به خدا و منکر یکتایی او در ربوبیت بودند .

و یعبدون من دون الله . . . و یقولون هؤلاء شفَعُونَا عند الله

735- شرک عبادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 4

4 - شرک پیشگان عصر بعثت برای معبودان پنداری خود ، تندیسهایی می ساختند و در برابر آنها ، به پرستش می پرداختند .

و یعبدون من دون الله ما لا یضرهم و لا ینفعهم

به کارگیری لفظ «ما» - که بیشتر در مورد چیزهای فاقد عقل و اندیشه کاربرد دارد - بیانگر برداشت فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 7

ص: 375

7- مشرکان ، معبود های متعددی را می پرستیدند .

الذین يدعون من دون الله شركاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 33 - 12

12- مشرکان در پرستش خدایان دروغین ، خویشان را فریب داده بودند .

بل زين للذين كفروا مكرهم

در اینکه فاعل محذوف از «زین» چیست؟ چند احتمال وجود دارد 1- شیطان 2- سران کفر و شرک 3 خود کافران. برداشت فوق بر اساس سومین احتمال است. بر این مبنا معنای جمله چنین می شود: «زین الکافرون لأنفسهم مکرهم» و مفاد آن این است که کفرپیشگان با دلیلهایی واهی شرک را توجیه کردند و کم کم آنها را زیبا دیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 35 - 11

11- شرک در عبادت و تحریم مباح ها و اسناد آن به مشیت خداوند ، از سنت های رایج مشرکان در طول تاریخ

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء نحن ولا آباؤنا ولا حرم

736- شرک عبادی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 104 - 4

4- مشرکان صدر اسلام ، معبود های متعددی را می پرستیدند .

فلا أعبد الذين تعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 109 - 7

7- تقلید از گذشتگان و پیروی از سنت پیشینیان ، وادار کننده مشرکان عصر بعثت به پرستش معبود های دروغین

ما يعبدون إلا كما يعبد آباؤهم من قبل

در برداشت فوق «کما» برای تعلیل گرفته شده است. بنابراین مفاد «ما يعبدون...» چنین می شود: تنها دلیل گرایش مشرکان به بت پرستی ، این است که پدرانشان بت پرست بودند.

737- شرک مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 376

4 - مشاهده عذاب قیامت زمینه آگاهی و وقوف مشرکان بر شرک خویش

ما کنا مشرکین . . . بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

مراد از جمله «ما کانوا یخفون»، به قرینه آیت پیشین (. . . و اللّٰه ربنا ما کنا مشرکین) می تواند شرک و اختفای آن از سوی مشرکان در برخی از مواقف قیامت باشد. «من قبل» اشاره به آن موقف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مشرکان لجوج، حتی در صورت نزول ملائکه بر ایشان، ایمان نمی آورند.

و لو أننا نزلنا إليهم الملائكة . . . ما كانوا ليؤمنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انبساط خاطر و شادمانی مشرکان به هنگام یاد شدن نام معبودهایی جز خداوند (معبود های ادعایی آنان)

و إذا ذکر الذین من دونه إذا هم یستبشرون

6 - مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به همراه یاد دیگر معبود ها و نیز عبادت مشترک خدا و معبود ها ، حساس نبوده و مخالفت نمیورزیدند .

و إذا ذکر اللّٰه وحده اشمأزت . . . و إذا ذکر الذین من دونه إذا هم یستبشرون

از آیه شریفه به روشنی استفاده می شود که مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به تنهایی حساس بوده و از یاد شدن معبودهای خود بدون یاد شدن خدا خوشحال می شدند؛ ولی در این آیه از واکنش و حساسیت مشرکان در صورتی که نام خدا و معبودها با هم و مشترکاً یاد شوند، سخنی به میان نیامده است. بنابراین یاد نشدن آن، می تواند حاکی از مطلب بالا باشد.

738- شرک مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشرکان صدر اسلام، شرک خویش و پدرانشان و بدعت‌های دیگر را به مشیت خدا و رضایت او می پنداشتند.

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 2

2 - مشرکان عصر بعثت، به ربوبیت و پروردگاری خدایان متعدد معتقد بودند و آنها را می پرستیدند .

و يعبدون من دون الله... ويقولون هؤلاء شفيعونا

ص: 377

739- شرک مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 3

3- مشرکان مکه ، به وجود خدایانی متعدد در کنار پروردگار جهان معتقد بودند .

قل لو كان معه ءالهه كما يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 4

4- مشرکان مکه ، گرفتار شرک در زمینه هایی غیر از زمینه خالقیت خداوند

ولئن سألتهم من خلق

740- شعيب(ع) و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 22

22- شعيب (ع) نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و گنه کاران مردم خویش

إني أخاف عليكم عذاب يوم محيط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 5

5- برخورد حضرت شعيب (ع) با مشرکان و کافران ، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود .

يقوم أريتم

تعبير «يا قوم» (ای مردم من) حکایت از شفقت و مهربانی شعيب(ع) دارد.

741- شفاعت از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

25 - مسیح (ع) هرگز مشرکان امت خویش را شفاعت نخواهد کرد .

قالوا إنّ الله هو المسيح . . . و ما للظلمين من انصار

جمله «و ما للظلمين من انصار» می تواند حاکی از اعتقاد مسیحیان مبنی بر شفاعت مسیح(ع) از آنان و نجاتشان از دوزخ باشد.

ص: 378

742- شفیعان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 7

7- مشرکان عصر بعثت ، معبودان پنداری خود را واسطه هایی برای شفاعت و پا در میانی ، میان انسان ها و خدا می انگاشتند .

و یعبدون من دون الله .. و یقولون هؤلاء شفیعونا عند الله

743- شقاوت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 105 - 5

5- مشرکان و منکران رسالت پیامبران ، تشکیل دهنده گروه تیره بختان در سرای آخرتند .

و ما ظلمنهم و لکن ظلموا أنفسهم .. فمنهم شقی

آیات پیشین که سخن از شرکورزی و انکار رسالت پیامبران داشت ، قرینه بر این است که مشرکان و منکران رسالت ، مصداق بارزی از شقاوت‌مندانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 20 - 8

8- مشرکان ، هرگز رستگار نخواهند شد .

ولن تغلحوا إذا أبدا

744- شک مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 3,5

3- مشرکان نسبت به پایداری و انعطاف پذیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در طرد آیین شرک و دعوت به توحید ، تردید داشتند .

قل یا ایها الناس إن کنتم فی شک من دینی

با توجه به اینکه روی سخن با مشرکانی است که از گرویدن به توحید امتناع می کردند، قهراً امتناع آنان یا به خاطر این است که هنوز ماهیت و حقیقت توحید برای آنان روشن نشده بود و یا اینکه هنوز امیدوار بودند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) دست از روش خود بردارد و به کیش آنان در آید. برداشت فوق بنابر احتمال دوم است.

5- مشرکان ، نسبت به حقیقت آیین توحیدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تردید بودند .

ص: 379

قل يأيها الناس إن كنتم في شك من ديني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 51 - 6

6- مشركان ، به وجود نيرويى كه قادر به احياى دوباره جسد انسان باشد ، در ناباورى و ترديد بودند .

قل كونوا حجاره .. فسيقولون من يعيدنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - نمل - 27 - 68 - 1

1 - موضع گيرى ناباورانه مشركان در قبال وعده برپايى قيامت

لقد وعدنا هذا .. إن هذا إلا أسطير الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - سبأ - 34 - 54 - 5

5 - مشركان ، همواره در ترديد و شكى آميخته با بدگمانى بودند .

إنهم كانوا في شك مريب

«شك» ترديد ذهن به نحو مساوى بين دو چيز و «ريب» شك همراه با تهمت است (الفروق اللغويه).

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - احقاف - 46 - 33 - 3

3- ترديد مشركان ، در امكان معاد ، در عين اعتقاد به وجود آفريدگار *

أولم يروا أن الله الذى خلق .. بقدر على أن يحيى الموتى

با توجه به اين كه مخاطب آيه شريفه، مشركان است و اصل وجود خداوند مسلم شمرده شده و صرفاً براى امكان معاد، برهان آمده است؛
مطلب بالا استفاده مى شود.

745- شك مشركان به معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 2

2- تردید و ناباوری مشرکان به معاد ، نمونه بارزی از گمراهی آنان است .

فضّلوا .. وقالوا أءذا كُنّا ... أءنّاء لمبعوثون خلّقاً جدیداً

ص: 380

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 55 - 1

1 - شک و تردد مشرکان صدر اسلام نسبت به قرآن والهی بودن آن ، عمیق و غیر قابل زوال بود .

و لا یزال الذین کفروا فی مریه منه حتی تأتیهم الساعه

متعلق «کفروا» حذف شده و تقدیر آن به قرینه «أنه الحق من ربک» (در آیه پیش)، «کفروا بالقرآن» می باشد. «مریه» اسم مصدر از فعل «امتری یمتری» و به معنای شک و تردید است. «ال» در «الساعه» برای عهد ذهنی و «ساعه» به معنای لحظه و هنگام است. بنابراین «الساعه»؛ یعنی، آن هنگام که اشاره دارد به زمان برپایی قیامت و حضور مردم در عرصه محشر. «بغت و بغته» یعنی ناگهان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 39 - 13

13 - تردید مشرکان عصر بعثت ، در امکان قیامت و رستاخیز مردگان

إنّ الذی أحيها لمحي الموتی إنّه علی کلّ شیء قدير

تأکید جمله «إنّ الذی أحيها لمحي الموتی» با حروف «إنّ» و «لام»، بیانگر تردید مشرکان عصر بعثت در امکان معاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 43 - 2

2- تردید و ناباوری مشرکان صدر اسلام نسبت به دوزخ و وجود درختی به نام زقوم در آن

إنّ شجرة الزقوم

تأکید با «إنّ» و جمله اسمیه از تردید یا نکار مخاطبان نسبت به مضمون آن می کند آیه 50 «إنّ هذا ما کنتم به تمترون» مؤید برداشت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 12 - 1

1 - مجادلات و اظهار تردید های مشرکان ، درباره وحی و مشاهدات قلبی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

«ممارات و مرء» (مصدر «تمارون») معادل «مجادله و جدال» است؛ یعنی، «أفتمارونه علی مایری».

747- شك مشركان مكه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 61 - 4

4 - تردید و استبعاد مشركان مكه ، در امکان وقوع قیامت

ص: 381

وإنه لعلم للساعة فلا تمترن بها

748- شکایت اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 86 - 2

2- مشرکان ، در قیامت با خداوند سخن می گویند و از معبودهایشان شکایت می کنند .

قالوا ربنا هؤلاء شركاؤنا

جمله «فألقوا إليهم القول ...» می تواند قرینه باشد بر اینکه سخن مشرکان (قالوا ...) به عنوان شکایت ادا می شود.

749- شکست توطئه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 7

7- توطئه مشرکان برای اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه ، عقیم ماند و به ثمر نرسید .

وإن كادوا ليستفزونك من الأرض ليخرجوك منها وإذا لا يلبثون خلفك إلا قليلاً

از تعبیر «وإن كادوا ليستفزونك» (نزدیک بود تو را اخراج کنند) به دست می آید که آنان، نتوانستند هدف خویش را در اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه عملی سازند.

750- شکست توطئه های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 2

2 - خداوند ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را در قبال سخنان ناروای مشرکان دلداری داده و با وعده غلبه قطعی توحید بر شرک ، آن حضرت را از ناکامی و نافرجامی توطئه های آنان ، مطمئن ساخت

ولا يحزنك قولهم إن العزة لله جميعاً

751- شکست مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 5

5 - سرکوبی و شکست مشرکان در جنگ بدر، عقاب شدید الهی برای آنان

ص: 382

فاضربوا فوق الأعناق . . . فإن الله شديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 14 - 1

1 - سرکوبی و شکست مشرکان در بدر ، عقوبت دنیوی آنان

ذلکم فذوقوه و أن للکفرین عذاب النار

«کم» در «ذلکم» خطاب به مشرکان و «ذا» اشاره به شکست و سرکوبی آنان دارد. و «ذلکم» مبتدا و خبر آن به قرینه فراز بعد - «و أن للکافرین ...» - «عقابکم فی الدنیا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 11

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پیروزی اسلام را به مشرکان و کافران حق ناپذیر یادآور شد و شکستشان را به آنان هشدار داد .

و إن أدری أقریب أم بعید ماتوعدون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ماتوعدون» پیروزی اسلام و شکست جبهه شرک و کفر باشد. گفتمی است که جمله «أنّ الأرض یرثها عبادی الصالحون» در آیه 105 مؤید همین دیدگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 10، 11

10 - ذلت و شکست ، سرنوشت محتوم جبهه شرک و ضد توحید

و من الناس من یجدل . . . له فی الدنیا خزی

11 - نوید عزت و پیروزی به اهل ایمان و شکست و خواری کافران و مشرکان صدر اسلام

و من الناس من یجدل . . . ثانی عطفه... له فی الدنیا خزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 170 - 4

4 - اعلام خداوند مبنی بر شکست خوردن مشرکان مخالف قرآن و گرفتار شدن آنان به پی آمد های سوء کفرشان در آینده نزدیک

فکفروا به فسوف يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 88 - 3

3 - کافران و مشرکان ، به عذاب و شکست تهدید شدند .

و لتعلمنّ نبأ بعد حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 10

ص: 383

10 - منافقان و مشرکان ، گرفتاران واقعی در گرداب بدی ها و شکست ها

علیهم دائرة السوء

بنا بر این که جمله «علیهم..» در مقام اخبار باشد - و نه انشاء - برداشت بالا استفاده می شود.

752- شکست مشرکان در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 45 - 3

3 - اخبار خداوند ، از شکست قریب الوقوع جماعت شرک پیشه در جنگ بدر

سیهزم الجمع و یولون الدبر

با توجه به تطبیق این آیه بر جنگ بدر - در آرای مفسران - و با توجه به این که آیات یاد شده مکی است و جنگ بدر نخستین مرحله انهزام مشرکان بوده است؛ برداشت یاد شده به دست می آید.

753- شکست مشرکان قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 12 - 6

6 - رعب و وحشت کافران در جنگ بدر ، از عوامل شکست آنان در آن جنگ

سألقی فی قلوب الذین کفروا الرعب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 6

6 - کافران شکست خورده در جنگ بدر ، مورد تهدید خداوند به چشیدن دوباره طعم شکست در صورت بازگشت به جنگ

و إن تعودوا نعد

754- شکست مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- فرجام یهود بنی نضیر در موضع گیری علیه اسلام، منتهی به شکست آنان، همچون فرجام مشرکان مکه در بدر *

کمثل الذین من قبلهم قریباً

برخی برآند که مراد از «الذین من قبلهم قریباً»، مشرکان مکه در بدر است.

ص: 384

755- شکنجه اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 26 - 4

4- جهنم ، دربردارنده شکنجه های سخت برای مشرکان

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ .. فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ

756- شگفتی بینش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 154 - 1,2

1 - داوری و دیدگاه مشرکان درباره خداوند ، بی اساس و شگفت آور است .

أصطفى البنات على البنين . ما لكم كيف تحكمون

استفهام در آیه شریفه، از نوع استفهام انکاری و تعجبی است.

2 - انتساب برگزیدن دختر به خداوند - به جای پسر - داوری ناشایست و شگفت آور

أصطفى البنات على البنين . ما لكم كيف تحكمون

757- شگفتی حشر اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 51 - 4

4 - برانگیخته شدن مشرکان در قیامت ، حادثه ای است شگفت آور .

و لو ترى إذ فرعوا فلا فوت

جواب «لو» به قرینه «إذ فرعوا»، می تواند چیزی محذوف مثل «أمرأ هائلًا» و «أمرأ عجيبًا» باشد.

758- شگفتی عذاب دنیوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21- روز فرارسی عذاب دنیوی مشرکان و کافران ، روزی بس شگفت و عظیم

إتی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

ص: 385

مراد از «عذاب یوم عظیم» ممکن است عذاب دنیوی باشد.

759- شگفتی عصیان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 14

14 - سرپیچی کافرانِ اهل کتاب و مشرکان ، از پذیرش اسلام و انشعاب از مجموعه گروندگان به آن پس از ظهور « بینه » ، رفتاری نکوهیده و شگفت

لم یکن الذین کفروا.. منفکین حتی تأتیهم البینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 14

14 - سرپیچی کافرانِ اهل کتاب و مشرکان ، از پذیرش اسلام و محروم ساختن خویش از توحید ، اعتدال ، نماز و زکات ، شگفت آور است .

لم یکن الذین کفروا.. منفکین... و ما أمرُوا إِلَّا ليعبدوا الله... حنفاء وی

چنانچه جمله «و ما أمرُوا...» ناظر به اوامر اسلامی باشد، مفاد آیه - با توجه به ارتباط آن با آغاز سوره - این می شود که مگر اسلام، چه اوامری دارد که کافران، همچنان از مرام خود منفک نشده و به این دین روی نمی آورند؟! این دین که سراسر توحید و نماز و زکات است، چه فرمان نادرستی در آن است که آنان از پذیرش این دین، امتناع میورزند؟!.

760- شگفتی قضاوت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 154 - 1,2

1 - داوری و دیدگاه مشرکان درباره خداوند ، بی اساس و شگفت آور است .

أصطفى البنات على البنين . ما لكم كيف تحکمون

استفهام در آیه شریفه، از نوع استفهام انکاری و تعجبی است.

2 - انتساب برگزیدن دختر به خداوند - به جای پسر - داوری ناشایست و شگفت آور

أصطفى البنات على البنين . ما لكم كيف تحكمون

761- شگفتی مرگ مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 386

5- هنگامه مرگ مشرکان ، هنگامه ای دیدنی و عجیب است .

و لو تری إذ فرعوا

بر این احتمال که زمان فرع، زمان مرگ بوده و جواب «لو» چیز محذوفی مثل «لرأیت أمراً عجیباً» باشد، نکته یاد شده قابل استفاده است.

762- شگفتی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 19 - 5

5- عبادت و نماز پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت ، امری شگفت آور و جذاب برای کافران و مشرکان

کادوا یكونون علیه لبداً

763- شگفتی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 4

4- اظهار شگفتی و ناباوری مشرکان مکه ، نسبت به نزول وحی بر فردی عادی و غیراشرافی

لولا نزل هذا القرآن علی رجل من القریتین عظیم

با توجه به اعتراض مشرکان مکه که چرا پیامبر، از میان اشراف و ثروتمندان برگزیده نشد، فقر و تنگدستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دست می آید.

764- شیطان و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 202 - 5

5- شیطان برادر انسان های مشرک و بی تقواست .

و إخوانهم یمدونهم فی الغی

ضمیر در «إخوانهم» می تواند به مشرکان و بی تقوایان برگردد. بر این مبنا مراد از «اخوان»، به قرینه آیه قبل، شیطان است. قابل ذکر است که در این صورت ضمیر فاعلی در «یمدونهم» به «اخوان» و ضمیر مفعولی به مشرکان و بی تقوایان بر می گردد.

ص: 387

765- صالح (ع) و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 5

5- برخورد حضرت صالح (ع) با مشرکان و کافران ، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود .

يقوم أريتم

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من) حکایت از شفقت و ترحم صالح (ع) دارد.

766- صبر بر اذیت‌های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 174 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران ایشان ، مأمور به صبر و شکیبایی در برابر آزارها و کارشکنی های مشرکان و کافران معاند

فتولّ عنهم حتّی حین

توصیه به اعراض و بی اعتنایی، در شرایطی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت، مورد آزار و شکنجه دشمنان کافر قرار داشتند، در حقیقت توصیه به صبر و شکیبایی بیشتر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 178 - 3

3 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و یاران ایشان ، مأمور به صبر و شکیبایی در برابر آزارها و کارشکنی های مشرکان و کافران معاند

و تولّ عنهم حتّی حین

توصیه به اعراض و بی اعتنایی در شرایطی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یارانش مورد آزار و شکنجه دشمنان کافر قرار داشتند، در حقیقت توصیه به صبر و شکیبایی بیشتر است.

767- صبر بر اذیت‌های مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بردباری و خویشتن داری مؤمنان و مهاجران ، در برابر فشارها و آزارهای مشرکان و پرهیز از انتقام گیری ، امری مهم ، سرنوشت ساز و مورد توصیه مؤکد خداوند (در اوایل هجرت از مکه به مدینه)

و الذین هاجروا .. و إنّ الله لعليم حلیم . ذلک

«ذلک» خبر برای مبتدای محذوف و اشاره است به توصیه خدا به مؤمنان و مهاجران صدراسلام مبنی بر این که در برابر فشارها و آزارهای مشرکان، خویشتن داری کنند و بردباری را از دست ندهند. گفتنی است که در چنین مواردی معمولاً از کلمه «هذا» استفاده می کنند. بنابراین به کارگیری «ذلک» - که برای اشاره به دور است - بیانگر اهمیت خویشتن داری در برابر آزارهای

ص: 388

مشرکان صدراسلام در آن مقطع خاص می باشد؛ مقطعی که ظاهراً هنوز مؤمنان از نیروی کافی برای برخورد قهرآمیز با دشمن، برخوردار نبودند.

768- صبر بر ظلم مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 42 - 1

1- مسلمانان مهاجر از ستم مشرکان مکه ، مردمانی صبور بودند که در برابر ستم ظالمان شکیبایی پیشه کردند .

و الذین هاجروا فی الله .. الذین صبروا

«الذین» عطف بیان برای «الذین» در آیه سابق است.

769- صبر در برابر مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 5 - 2

2- صبر در برابر موضع گیری های تکذیب گرانه و استهزاآمیز شرک پیشگان صدراسلام ، توصیه خداوند به پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله)

سأل سائل بعذاب واقع .. فاصبر صبراً جميلاً

توصیه به صبر - پس از بیان بعضی از گفته ها و درخواست های کافران - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

770- صفات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 96 - 10

10 - مشرکان ، به زندگی دنیا حریص و دل بسته اند .

لتجدنهم أحرص الناس .. و من الذین أشركوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - مخالفت مشرکان با رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن کریم ، برخاسته از روح لجاجت و گردنکشی آنان

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا أو بد

با توجه به اینکه آیات الهی، آشکار و واضح بود و در عین حال مشرکان از پذیرش آن امتناع ورزیدند، برداشت فوق استفاده می گردد.

ص: 389

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 3

3 - لجاجت و روح حق ناپذیری مشرکان ، مانع از تأثیر نهایی دعوت و هدایت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آنان بود .

إن كاد ليضلننا عن الهتنا لولا أن صبرنا عليها

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که صبر و مقاومت در برابر دعوت به حق پیامبر (صلی الله علیه و آله)، معنایی جز لجاجت و عناد ندارد و نشانه وجود روح حق ناپذیری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 28 - 3

3 - پندارگری و گمان محوری ، شالوده هویت مشرکان بی باور به آخرت

إن الذين لا يؤمنون بالآخرة... إن يتبعون إلا الظنّ

با توجه به حصر در «إن يتبعون إلا الظنّ»، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 1 - 4

4 - مشرکان ، مستورسازنده حقیقت اند .

قل يأتها الكفرون

به کار بردن عنوان «کافر» - که به معنای پوشاننده و انکارکننده امری معلوم است - تعریض به مخاطبان است که بین من و شما، این شما هستید که حقیقت را پوشانده اید.

771- صفات مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 13 - 3

3 - لجاجت و حق ناپذیری ، از اوصاف مشرکان صدر اسلام

وإذا ذكروا لا يذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 3

3 - ایمان نداشتن به جهان آخرت ، از اوصاف مهم و شناخته شده مشرکان صدر اسلام

الذین لایؤمنون بالأخره

توصیف مشرکان به ایمان نداشتن به آخرت و انتخاب این وصف از میان اوصاف دیگر آنان، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

ص: 390

772- صلح با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 9

9- صلح با مشرکان، در شرایط سخت و دشوار مکه، نعمتی بزرگ و راه گشای حرکت های سرنوشت ساز بعدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

فتحنا لک فتحاً . . . و یتّم نعمته علیک و یهدیک صراطاً مستقیماً

با توجه به این که صلح حدیبیه، در شرایط دشوار صورت گرفته است؛ احتمال می رود که نعمت شمرده شدن آن، از این جهت بوده که فرصتی برای تجدید قوا پدید آورده و راه را به سوی حرکت های مهم بعدی گشوده است (و یهدیک صراطاً مستقیماً).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 27 - 17

17- صلح حدیبیه و تن دادن مشرکان لجوج به پیمان، فتحی برای مؤمنان

فجعل من دون ذلک فتحاً قریباً

773- صورت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 58 - 1

1- چهره مشرکان دوران جاهلی، به هنگام دریافت خبر دختردار شدن، از شدت غضب و ناراحتی، دگرگون می شد.

وإذا بشر أحدهم بالأنثی ظلّ وجهه مسوداً

774- ضعف فهم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 25 - 1

1 - برخی مشرکان، علی رغم گوش فرادادن به کلام پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از فهم آن عاجزند.

و منهم من يستمع اليك و جعلنا على قلوبهم أكنه أن يفقهوه و في آذانهم وقرا

مرجع ضمير «منهم»، به قرينه آيات گذشته، مشركان است.

775- ضعف مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 391

3 - مشرکان ، تنها تسلیم و متواضع در برابر قدرت سیاسی و نظامی و نه منطق و برهان *

إِنَّا فَتَحْنَا .. لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ

مراد از «غفران ذنب»، می تواند زدایش بدگمانی ها و بدخواهی ها از سینه دشمنان باشد. با توجه به این نکته، از مجموع دو آیه استفاده می شود که دل های سخت مشرکان با منطق وحی، رام نگشته ولی با پیروزی سیاسی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صلح حدیبیه، به تسلیم و تواضع واداشته شده است.

776- ضعف مشرکان در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 43 - 13

13 - خداوند به دلیل آگاهی بر عوامل اطمینان بخش قلب ها و علمش به زمینه های سستی آفرین ، مشرکان بدر را در رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) اندک نمایان ساخت .

و لكن الله سلم إنه علم بذات الصدور

777- ضعف مشرکان قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 2

2 - کاروان تجاری قریش ، فاقد نیروی دفاعی مقاوم

غیر ذات الشوکه

«شوکه» به معنای خار درخت و بوته است و در آیه کنایه از سلاحهای جنگی است. بنابراین «غیر ذات الشوکه» یعنی گروهی نامسلح. و مقصود از آن کاروان تجاری قریش است که به سرکردگی ابوسفیان و همراه با چهل نفر از شام به سوی مکه در حرکت بودند.

778- ضیق صدر مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 11

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 11

ص: 392

11- کافران و مشرکان مکه مردمی تنگ نظر، متعصب و ناتوان در تحمل افکار مخالفان بودند.

أهذا الذي يذكرء الهتكم و هم بذكر الرحمن هم كفرون

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که کافران مکه، حتی تحمّل شنیدن نام خدای رحمان را نداشتند، و با پیامبر اسلام، همواره با تمسخر و استهزا برخورد می کردند.

779- طعن مشرکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 2 - 8

8- « عن جابر بن عبدالله قال : قال رسول الله (صلى الله عليه و آله) : إن ناساً من أمتي يعذبون بذنوبهم فيكونون في النار ما شاء الله أن يكونوا ، ثم يعيرهم أهل الشرك فيقولون : ما نرى ما كنتم فيه من تصديقكم نفعكم . فلا يبقى موحّد إلا - أخرج الله تعالى من النار ثم قرأ رسول الله (صلى الله عليه و آله) : « ربما يؤدّ الذين كفروا لو كانوا مسلمين » ؛

جابر بن عبدالله روایت کرده است که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: همانا گروهی از امت من به سبب گناهانشان عذاب می شوند. پس مدتی که خدا می خواهد در آتش هستند؛ سپس اهل شرک آنان را سرزنش می کنند و می گویند: نمی بینیم که ایمان شما برایتان سودی داشته است. پس هیچ موحدی نمی ماند مگر اینکه خدا او را از آتش بیرون می آورد؛ سپس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) این آیه را قرائت فرمود: «ربما يؤدّ الذين كفروا لو كانوا مسلمين».

780- طغیان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 10

10 - خداوند مشرکان حق ناپذیر را در سرگردانی طغیانشان رها می سازد.

و نذرهم فی طغینهم یعمهون

781- طغیانگری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 11

11 - مخالفت مشرکان با رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن کریم، برخاسته از روح لجاجت و گردنکشی آنان

وإذا تتلى عليهم آياتنا بينت قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا أو بد

با توجه به اینکه آیات الهی، آشکار و واضح بود و در عین حال مشرکان از پذیرش آن امتناع ورزیدند، برداشت فوق استفاده می گردد.

ص: 393

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 27 - 2

2- تبّری شیطان در قیامت ، از انحرافات و طغیان گری مشرکان

قال قرینه ربّنا ما أطعیته

بنابراین که مراد از «قرین» شیطان باشد، برداشت بالا به دست می آید.

782- ظلم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 9

9- مشرکان و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ستمگرند.

و الله أعلم بالظلمین

چون آیات گذشته در مقام احتجاج با مشرکان است، مصداق مورد نظر از ستمگران، آنان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 19 - 8

8 - کافران و مشرکان ، مردمانی ستم پیشه اند .

و الله لایهدی القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 52 - 3

3 - مشرکان تکذیب کننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، مردمی ظالم و ستم پیشه اند .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به .. ثم قیل للذین ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 12

12- شرک ، گناهی بزرگ است و مشرکان ، ظالم ترین مردمان اند .

اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً .. فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 8

8 - مشرکان ، مردمانی ستمگر

وقال الذين كفروا .. وقال الظالمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

ص: 394

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 12

12 - مشرکان ، مردمانی ظالم اند .

فأروني ماذا خلق الذين من دونه بل الظالمون

«ال» در «الظالمون» می تواند عهد و اشاره به مشرکان باشد که مخاطب خداوند در آیه اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 8

8 - مشرکان ، مردمانی ظالم اند .

وقال الذين كفروا لن نؤمن... ولو ترى إذ الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 42 - 5

5 - مشرکان ، مردمانی ظالم اند .

ويوم يحشرهم... أهؤلاء إياكم كانوا يعبدون... نقول للذين ظلموا

به قرینه سیاق، مراد از «الذين ظلموا» همان کسانی اند که غیر خدا را می پرستیده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 11

11 - شرک ، ظلم است و مشرکان ، ظالم اند .

بل إن يعد الظالمون بعضهم بعضاً إلاّ غروراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 22 - 3

3 - شرک و تکذیب معاد ظلم است و مشرکان و تکذیب گران معاد ، ظالم اند .

هذا يوم الفصل الذى كنتم به تكذبون . احشروا الذين ظلموا

برداشت یاد شده از ستم پیشه خواندن مشرکان و تکذیب کنندگان معاد، به دست می آید.

783- ظلم مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 94 - 3

3 - مشرکان عصر بعثت ، مردمی ظالم و ستمگر

ص: 395

رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 7

7- ناگزیری مسلمانان به ترک اموال و خانه های خویش و اقدام به هجرت و رهایی از ستم مشرکان

أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ

از ماده «إخراج» و نیز مجهول آمدن فعل «أُخْرِجُوا»، اضطرار و ناگزیری استفاده می شود.

784- ظلم مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 41 - 3، 2

2- عده ای از مسلمانان صدر اسلام برای رهایی از ظلم و ستم مشرکان مکه ، از آن شهر هجرت کردند .

و الَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا

به دلیل اینکه سوره نحل در مکه نازل شده است، احتمال دارد مراد از «الَّذِينَ هَاجَرُوا» مسلمانانی باشد که از مکه هجرت کرده و به حبشه یا مدینه رفتند.

3- مسلمانان در مکه ، مورد ظلم و ستم مشرکان بودند .

و الَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 15

15 - مشرکان مکه ، مردمانی ستم پیشه

و مَا كُنَّا مَهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَ أَهْلِهَا الظَّالِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 49 - 9

9- مشرکان مکہ ، مردمی ستم پیشه و منکر آیات الهی بودند .

ما یجحد بآیتنا إلاّ الکفرون . . . و ما یجحد بآیتنا إلاّ الظالمون

«ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الکافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 2

2- دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در قبال ستم مشرکان و ناگزیری آن حضرت به ترک سرزمین خویش

و کأین من قریه هی أشدّ قوه من قریتک الّتی أخرجتک أهلکنهم

ص: 396

یادآوری خداوند به فرجام هلاکت بار مشرکان، در حقیقت مرهمی بر آلام پیامبر(صلی الله علیه و آله) از ستم مشرکان است.

785- عبادات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 34

34 - انجام عمره و زیارت خانه خدا، امری مرسوم در نزد مشرکان عصر بعثت

و لاء آمین البیت الحرام .. و لایجرمنکم شننان قوم ان صدوکم

در شأن نزول آیه آمده است که مشرکان برای عمره و زیارت خانه خدا راهی مکه بودند و مسلمانان خواهان هجوم به آنان شدند، در آن هنگام این آیه نازل شد. (مجمع البیان) جمله «و لایجرمنکم» این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 6

6 - مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به همراه یاد دیگر معبودها و نیز عبادت مشترک خدا و معبودها، حساس نبوده و مخالفت نمیورزیدند.

و إذا ذکر الله وحده اشمأزت .. و إذا ذکر الذین من دونه إذا هم یستبشرون

از آیه شریفه به روشنی استفاده می شود که مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به تنهایی حساس بوده و از یاد شدن معبودهای خود بدون یاد شدن خدا خوشحال می شدند؛ ولی در این آیه از واکنش و حساسیت مشرکان در صورتی که نام خدا و معبودها با هم و مشترکاً یاد شوند، سخنی به میان نیامده است. بنابراین یاد نشدن آن، می تواند حاکی از مطلب بالا باشد.

786- عبادات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 9

9 - مشرکان، پرستشگر معبودانی اعتباری و متکی به خدایانی پوچ و واهی

اتجدلوننی فی أسماء سمیتموها أنتم وءاباؤکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - مشركان ، به دليل عبادت معبوداني عاجز از هرگونه آفرينندگي ، در گمراهي آشكارند .

ماذا خلق الذين من دونه بل الظلمون في ضلل مبين

ص: 397

787- عبرت از فرجام مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 2

2 - مطالعه در فرجام شوم گمراهان شرک پیشه در جهان آخرت ، در بردارنده درسی بزرگ برای مردمان

یوم لاینفع مال و لابنون . . . إن فی ذلک لآیه

برداشت یاد شده بر این اساس است که «ذلک» اشاره به مضمون آیات پیشین نیز داشته باشد. گفتنی است که آیات قبل در زمینه فرجام شوم گمراهان و مشرکان بود.

788- عبرت ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 5

5 - مشرکان ، علی رغم مشاهده بقایای شهر ویران شده قوم لوط ، از آن عبرت نگرفتند .

و لقد أتوا علی القریه الّتی أمطرت مطر السوء أفلم یکنونوا یرونها

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که استفهام در «أفلم یکنونوا» انکاری و برای توبیخ است؛ یعنی، آنان آثار به جا مانده از قوم هلاک شده لوط را دیدند؛ ولی از آن عبرت نگرفتند.

789- عبرت ناپذیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 6

6 - مشرکان تکذیب گر و حق ستیز عصر بعثت ، مردمی پندناپذیر و کوردل

وإن یکذبوک . . . أفلم یسیروا فی الأرض ... القلوب الّتی فی الصدور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 31 - 2

2- کافران و مشرکانِ صدراسلام ، به دلیل عبرت نگرفتن از سرنوشت هلاکت بار کافران پیش از خود ، مورد سرزنش خدا قرار گرفتند .

ألم يروا كم أهلكنا قبلهم من القرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 155 - 2

2- مشرکان صدراسلام ، مردمی غافل و پندناپذیر بودند .

ص: 398

790- عجب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 9

9- مشرکان، مردمی خودبین، هواپرست و منفعت طلب

ألكم الذکر وله الأئنی . . . إن یتبعون إلا الظنّ و ما تهوی الأنفس

با توجه بدین نکته که حتی شرک مشرکان، برخاسته از هواپرستی و منفعت خواهی آنان است، مطلب بالا استفاده می شود. گفتنی است که در آیه «ألكم الذکر...»، نمودی از این خودبینی ارائه شده است.

791- عجز اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 53 - 6

6- مشرکان، در قیامت، راهی برای نجات خود از آتش نخواهند یافت.

فظنّوا أنّهم مواقعوها و لم یجدوا عنها مصرفاً

«مواقعها» در مورد جنگ به کار می رود (مفردات راغب) و مفاد آیه، این است که مشرکان، برای دور ساختن آتش از خود و چیره شدن بر آن، تلاش می کنند ولی راه گریزی نخواهند یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 19 - 3

3- مشرکان در قیامت، ناتوان از دفاع از خویش در برابر عذاب الهی و یافتن هرگونه یار و ناصری برای خود

فما تستطیعون صرفاً و لانصرأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 42 - 3

3 - کافران و مشرکان در عرصه قیامت به سجده فرا خوانده می شوند ; ولی آنان از این کار ناتوان اند .

و يدعون إلى السجود فلا يستطيعون

ص: 399

792- عجز از اجابت دعای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 5 - 3

3- ناتوانی بت ها از شنیدن و اجابت نیایش مشرکان ، دلیلی واضح بر بیهودگی عبادت آنها

و من أضلّ ممّن يدعو... من لا يستجيب... و هم عن دعائهم غفلون

793- عجز از حمایت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 59 - 9

9- ناتوانی معبود های باطل از حمایت مشرکان در قبال عذاب الهی ، درسی بزرگ برای سایر شرک پیشگان

ءالله خير أمّا يشركون

794- عجز شفیعیان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 43 - 3

3- معبود ها و شفیعیان مشرکان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فاقد هرگونه توانایی و تعقل

قل أولو كانوا لا يملكون شيئاً ولا يعقلون

795- عجز مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 8،9

8- نیرو های شرک و کفر هر چند فراوان باشند ، توان شکست اهل ایمان را ندارند .

ولن تغنى عنكم فتتكم شيئا ولو كثرت

9- توان نیرو های شرک و کفر هر چند فراوان باشند ، در برابر خدا پوچ و بی اثرند .

ولن تغنى عنكم فتنكم شيئاً ولو كثرت وأن الله مع المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 3 - 10

10 - اعلام قدرت بى انت هاى خداوند به عموم مشركان صدر اسلام و هشدار به بى نتيجه بودن مقاومت در برابر او

ص: 400

وإن توليتم فاعلموا أنكم غير معجزى الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 1

1 - مشرکان ، آیاتی از قرآن را که حامل معارفی بلند بوده و در ظرف کوچک ذهن آنان جای نمی گرفت ، انکار می کردند .

أم يقولون افتريه . . . بل كذبوا بما لم يحيطوا بعلمه

برداشت فوق مبتنی بر این است که «ما» در «بما لم يحيطوا . . .» اشاره به دسته ای از آیات قرآن باشد و مای محذوف در «لما یأتهم تأویله» - که عطف بر «لم يحيطوا» و به تقدیر «و كذبوا بما لما یأتهم تأویله» است - اشاره به دسته ای دیگر از آیات باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 9

9 - ستم پیشگان مشرک ، به هنگام مشاهده عذاب ، زبانشان بند آمده ، توانایی اظهار ندامت از کرده های گذشته خویش را نخواهند داشت .

ولو أن لكل نفس ظلمت . . . وأسروا الندامه لما رأوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 13

13 - مشرکان تسبیح و ثناگویی موجودات برای خداوند را درک نمی کنند .

ولكن لا تفقهون تسبيحهم

بنابر اینکه این آیه ، ادامه قول پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد که خداوند خطاب به آن حضرت فرمود: «به مشرکان بگو. . .»، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 6

6 - مشرکان ، در مقابله با قرآن و اعلان موضع روشن در برابر آن ، سرگردان و ناتوان بودند .

بل قالوا أضغث أحلم بل . . . بل هو شاعر

«بل» در آیه شریفه، برای اضطراب انتقالی است. این حرف در مواردی به کار می رود که گوینده در صدد بیان نکته ای دیگر بوده و از نکته اول صرف نظر کرده باشد. تکرار این حرف در یک کلام نشان دهنده اضطراب، تردید و دو دلی گوینده و یا ناتوانی وی در تصمیم گیری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 34 - 4

4- مشرکان از مقابله و رویارویی با دعوت پیامبر اسلام، ناتوان بودند.

و ما جعلنا .. أفأین متّ فهم الخلدون

از این که مشرکان در انتظار مرگ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نابودی شریعت وی بودند به دست می آید که در مقابل دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) عاجز

ص: 401

بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 7

7 - مشرکان ، از ارائه مخلوقی برای معبودان خویش ، ناتوان اند .

فأروني ماذا خلق الذين من دونه بل الظلمون في ضلل مبين

امر «أروني» برای تعجیز است و «بل» اضراب، برای انتقال از غرضی به غرض دیگری است. جمله بعد از «بل» اشعار دارد به این که آنان، نه تنها از درخواست ارائه مخلوق برای معبودی، ناتوانند بلکه آن چنان در بیراهه اند که هیچ گاه چنین کاری از آنان ساخته نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 24 - 8

8 - مشرکان ، از پاسخ گویی به سؤال « منشأ روزی کیست » ناتوان اند .

قل من يرزقكم .. قل الله

تکرار «قل» در آیه شریفه و این که پیامبر(صلی الله علیه و آله) خود متصدی شد که پاسخ دهد « خداوند منشأ روزی است» نشان می دهد که آنان به رغم اعتقادشان به خدایانی غیر از خدا، در جواب این سؤال که «منشأ روزی کیست» خدایان خود را معرفی نکرده و سکوت اختیار می کنند. در نتیجه پیامبر(صلی الله علیه و آله)، خود باطن آنان را آشکار می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 9

9 - مشرکان ، ناتوان از ارائه تصویری درست و قابل قبول از حقیقت و جایگاه خدایان ادعایی خود

قل أروني الذين ألحقتهم به شركاء كلاً بل هو الله

از این که جوابی از سوی مشرکان نقل نشده و خود خداوند زعم و پندار آنان را رد کرده است، به دست می آید که آنان به خوبی می دانستند که حقیقت خدایان ادعایی شان قابل ارائه نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 25 - 1

1 - ناتوانی مشرکان و هم فکران و معبود های آنان از یاری یکدیگر

احشروا الذین ظلموا و أزوجهم . . . ما لكم لاتنصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 161 - 2

2 - وانهاده شدن مشرکان و معبودهایشان به خود و ناتوانی آنان در برابر خداپرستان و حق جویان

فإنکم و ما تعبدون

ص: 402

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 162 - 1

1 - مشرکان و معبودهایشان، از فریب دادن و گمراه کردن مردم و جلوگیری از پیشرفت دین خدا (توحید و یگانه پرستی) ناتوان اند.

ما أنتم علیه بفتنین

«فاتن» (اسم فاعل و مفرد «فاتن») به معنای کسی است که می فریبد و به گمراهی فرا می خواند. گفتنی است طبق نظر بیشتر مفسران ضمیر «علیه» به «الله» برمی گردد و مقصود از آن راه خدا و دین او (اسلام) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 24 - 1

1 - کافران و مشرکان دوزخی، ناتوان از دفاع از خود در برابر عذاب الهی

أفمن یتقی بوجهه سوء العذاب یوم القیمه

«إتقاء» (مصدر «یتقی») به معنای سپر گرفتن جهت حفظ و دفاع از خود در برابر گزند است. دفاع از خود در برابر عذاب الهی به وسیله صورت - در حالی که اصولاً انسان ها برای دفاع از خود از دست و پا استفاده می کنند تا گزندی به صورتشان نرسد - بیانگر اوج ناتوانی دوزخیان از دفع عذاب از خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 82 - 6

6 - بینش شرک آلود، ناتوان از توصیف بایسته خدا

سبحن رب السموت . . . عما یصفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 11

11 - شدیدترین تهدیدها از جانب کافران و مشرکان، ناتوان از خاموش ساختن نور ایمان در قلب های مستعد

و لولا رجال مؤمنون . . . لم تعلموهم

محیط مکه با آن که مسخّر مشرکان بود و مؤمنان ناگزیر به هجرت شده بودند؛ ولی خداوند از وجود مردان و زنان مؤمن در آن خبر داده

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 5

5 - عجز و ناتوانی مشرکان، از ارائه هرگونه دلیل و سند الهی، بر خداوندگاری معبود های خویش

ما أنزل الله بها من سلطان

«سلطان»، به معنای حجت و دلیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 403

19 - قلم - 68 - 40 - 3

3 - ناتوانی مشرکان ، بر تضمین درستی عقاید دینی خود

سلهم ائهم بذلك زعيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 41 - 3

3 - مشرکان ، ناتوان از اثبات توانایی معبود های ادعایی خویش ، بر شفاعت و تضمین سعادت اخروی برای آنان

أم لهم شركاء فليأتوا بشركائهم إن كانوا صدقین

امر در «فلیأتوا» برای تعجیز است؛ یعنی، مشرکان ناتوان از این کاراند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 47 - 3,4

3 - مشرکان ، ناآگاه از امور غیبی و ناتوان از ارتباط با عالم غیب

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

4 - مشرکان ، از ارائه هر گونه شاهد عقلی و نقلی - چه از این جهان و چه از عالم غیب - بر راستی و درستی آیین شرک ناتوان اند .

أفجعل المسلمین کالمجرمین . . . أم لکم کتب فیه تدرسون ... أم لهم شركاء ... أم عن

از مجموع آیات مربوط به مشرکان - که به صورت پرسش و درخواست از آنان برای ارائه دلایل درستی آیین خویش مطرح شده است - برداشت یاد شده به دست می آید.

796- عجز مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 41 - 4

4 - مشرکان صدر اسلام (مجرمان) ، برای اثبات یکسانی سرنوشت خویش با مسلمانان ، از ارائه شاهد و هم فکری از میان عقلای عالم ناتوان بودند .

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فليأتوا بشركائهم إن كانوا صدقين

797- عجز مشركان مكه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 36 - 3

3- ناتوانی و درماندگی کافران و مشركان مكه ، در مبارزه با اسلام و منطق پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 404

وإذا رءاك الذين كفروا إن يتّخذونك إلهزواً

از این که کافران و مشرکان، به گونه ای مستمر به استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پرداختند، برمی آید که آنان در توسل به منطق و دلیل و برهان ناتوان بودند و هیچ راهی جز این نداشتند.

798- عجز معبودان باطل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 73 - 7

7- خدایان مشرکان ، فاقد هرگونه توانایی و قدرت در جهانند .

و يعبدون من دون الله ما لا يملك . . . ولا يستطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 10 - 5

5- معبود های دروغین مشرکان ، فاقد کارایی و تأثیر در نجات آنان از دوزخ

من ورائهم جهنّم ولا یغنی . . . ولا ما اتّخذوا من دون اللّٰه اولیاء

799- عجز معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 14

14 - مشرکان به هنگام مرگ به پوچی معبودان خویش پی خواهند برد و به کارساز نبودن آنان اعتراف خواهند کرد

قالوا ضلّوا عنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 107 - 1

1 - معبود های مشرکین ، نه قدرت بر رساندن نفع و ضرر به انسان را دارند و نه توانایی دفع و جلوگیری از آن را .

ولا تدع من دون اللّٰه ما لا ینفعک ولا یضرک . . . و إن یمسک اللّٰه بصرّ فلا کاشف له

با توجه به اینکه آیه قبل، درباره عدم توانایی معبودها در رساندن نفع و ضرر به انسان است و در این آیه می فرماید اگر خداوند کسی را گرفتار رنج و مصیبت نماید یا نعمت دهد کسی را توانایی دفع آن نیست، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 34 - 4

4- معبود های اهل شرک ، ناتوان از رهانیدن آنان از عذاب های الهی

ص: 405

و ما لهم من الله من واق

چون روی سخن با مشرکان است ، مصداق مورد نظر برای «واق» معبودهای اهل شرک می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 1

1 - معبودان باطل و جعلی ، در مقایسه با خداوند ، همانند بردگان زر خرید در برابر مالک خویش اند .

هل لكم من ما ملكت أيمانكم من شركاء في ما رزقناكم فأنتم فيه سواء

مثلی که در آیه آورده شده است، به قرینه آیات سابق - که درباره اثبات خداوند و وحدانیت بود - برای نفی معبودانی است که مشرکان، آنان را در برابر خداوند، انتخاب کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 40 - 4

4 - هیچ یک از معبودان جعلی مشرکان ، هیچ گونه توانایی خلق و روزی رسانی و مرگ و بازآفرینی انسان ها را ندارند .

اللّٰه الذی خلقکم ثمّ رزقکم ثمّ یمیتکم ثمّ یحییکم هل من شرکائکم من یفعل من ذلکم م

استفهام در آیه، انکاری است و آورده شدن «من» در «من شیء» برای استغراق نفی هر یک از موارد یاد شده است. اسم اشاره «ذلکم» به خلق، رزق، اماتة و احیاء - مصدرهای فعل های یاد شده در آیه - اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 8

8 - مشرکان ، به دلیل عبادت معبودانی عاجز از هرگونه آفرینندگی ، در گمراهی آشکارند .

ماذا خلق الذین من دونه بل الظلمون فی ضلل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 161 - 2

2 - وانهاده شدن مشرکان و معبودهایشان به خود و ناتوانی آنان در برابر خداپرستان و حق جویان

1 - مشرکان و معبودهایشان ، از فریب دادن و گمراه کردن مردم و جلوگیری از پیشرفت دین خدا (توحید و یگانه پرستی) ناتوان اند .

ما أُنتم علیه بفتنن

«فاتن» (اسم فاعل و مفرد «فاتنن») به معنای کسی است که می فریبد و به گمراهی فرا می خواند. گفتنی است طبق نظر بیشتر مفسران ضمیر «علیه» به «اللّه» برمی گردد و مقصود از آن راه خدا و دین او (اسلام) می باشد.

ص: 406

800- عجله اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 2

2- مشرکان ، در قیامت ، به پندار توان مندی معبودان شان بر یاری آنان ، عجولانه ، از آنان استمداد خواهند کرد .

و یوم یقول نادوا .. فدعوهم

«فای تعقیب» در «فدعوهم» بر بی درنگ بودن کار آنان دلالت می کند. کاربرد فعل ماضی، برای کاری که در قیامت انجام می گیرد (دعوهم) نشانه آن است که - به مجرد فرصت یافتن مشرکان - باید استمداد را انجام یافته تلقی کرد.

801- عجله مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 176 - 2

2 - سرزنش شدن مشرکان و کافران معاند از سوی خداوند ، به جهت شتاب آنان در نزول عذاب و شکست

أفبعذابنا یستعجلون

802- عدم تعقل اکثریت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 63 - 17، 14

14 - اکثر مشرکان ، فاقد اندیشه هستند .

بل أكثرهم لایعقلون

17 - اکثر مشرکان ، به خاطر نیندیشیدن ، مورد سرزنش خداوندند .

ولئن سألتهم من نزل من السماء ماء .. بل أكثرهم لایعقلون

«بل» اضراب، به جهت انتقال از حمد خدا برای تمام بودن حجت وحدانیت او، برای مذمت مشرکان است.

803- عدم تعقل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 63 - 15

15 - نیندیشیدن مشرکان در آیات و دلایل وحدانیت خداوند ، باعث انحراف آنان از حق است .

ليقولنّ الله فأتى يوفكون . . . ولئن سألتهم من نزل من السماء ماء فأحيا به الأبر

ص: 407

804- عذاب اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 13

13 - مشرکان در قیامت به عذاب الهی گرفتار خواهند شد و آن را عذابی شدید خواهند یافت .

الذین ظلموا إذ یرون العذاب .. و أن الله شدید العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 2,4

2 - مشرکان (سران شرک و پیروانشان) به عذاب قیامت گرفتار خواهند شد .

إذ تبرأ الذین اتبعوا من الذین اتبعوا و رأوا العذاب

ظاهر این است که ضمیر فاعلی در «رأوا العذاب» به هر دو طایفه (سران و تابعان) باز گردد. از آیه قبل و نیز آیه بعد معلوم می شود که ظرف «تبری»، روز قیامت است. بنابراین مراد از «العذاب» عذاب قیامت می باشد.

4 - هیچ وسیله نجاتی از عذاب قیامت برای مشرکان (سران شرک و پیروانشان) وجود ندارد .

تقطعت بهم الأسباب

«بهم» قید برای «الأسباب» است و «باء» در آن به معنای ملامت می باشد. بنابراین جمله «تقطعت...»؛ یعنی، [در حالی که تمام سببها و وسیله هایی که داشتند از هم گسیخته شود و از میان برود. مقصود از «الأسباب» می تواند سببهای نجات از عذاب باشد و نیز می تواند سببهایی باشد که سران و پیروان را با یکدیگر پیوند می دهد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 13

13 - مشرکان (سران آنان و پیروانشان) در قیامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود .

و ما هم بخرجین من النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 5

5- کافران و مشرکان ، در جهان آخرت عذاب شدیدی را خواهند چشید .

الذین یفترون علی اللّٰه الکذب .. ثم نذیقهم العذاب الشدید بما كانوا یکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 107 - 2

2- مشرکان ، در خطر گرفتار آمدن به عذاب های الهی در دنیا و آخرتند .

أفأمنوا أن تأتيهم غشیه من عذاب الله أو تأتيهم الساعه

ص: 408

برداشت فوق بر این اساس است که مراد ضمیر در «أفامنوا» مشرکانی باشند که در آیه قبل از آنان سخن گفته شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 13

13- مشرکان در جهنم، به عذاب جسمی و روحی مبتلا خواهند بود.

فتلقى فی جهنم ملوماً مدحوراً

«القا در جهنم» دلالت بر جسمانی بودن عذاب می کند و «ملوماً» و «مدحوراً» - که به معنای طرد و سرزنش است - دلالت بر عذاب روحی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 100 - 2

2- عذاب و شکنجه مشرکان و معبودهایشان در جهنم شدید خواهد بود.

لهم فیها زفیر و هم فیها لایسمعون برداشت یاد شده بنابر این نکته است که ضمیر «لهم»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 15

15 - شرک پیشگان، در قیامت گرفتار عذاب خوار کننده الهی و محروم از هر کرامت بخش و گرامی دارنده ای خواهند بود.

و الذین أشركوا ان الله یفصل بینهم یوم القیمه. .. و کثیر حقّ علیه العذاب و من ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 7,8

7 - گناه شرک، آدم کشی و زنا، در پی دارنده عذاب طولانی و خوارکننده در قیامت

و یخلد فیہ مهاناً

8 - کسانی که به گناه شرک، آدم کشی و زنا دست بیالایند، در قیامت به دو عذاب جسمی و روحی گرفتار خواهند شد.

یضعف له العذاب یوم القیمه و یخلد فیہ مهاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 7

7 - رویه روشن شدن مشرکان با عذاب الهی در قیامت ، همراه با یأس کامل آنان از وجود یاری دهنده ای برای خود

قیل ادعوا شركاءكم .. فلم يستجيبوا لهم و رأوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 5

5 - استهزا شدن ، از عذاب های روحی مشرکان و منکران معاد در عرصه قیامت

فاهدوهم إلى صراط الجحيم

ص: 409

به کار رفتن واژه «هدایت» - که برای راهنمایی به امر خیر و مرغوب است - درباره راندن به دوزخ، از باب تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 25 - 3

2- سرزنش و استهزا، از عذاب های روحی منکران معاد و مشرکان در موقف و بر سر راه دوزخ

ما لکم لاتنصرون

برداشت یاد شده از «ما»ی استفهامیه در «ما لکم» - که درصدد توبیخ و تهکم است - به دست می آید.

3 - یادآوری ناتوانی و ذلت مشرکان و منکران معاد و نیز بطلان عقاید آنها در موقف و پیش از ورود به دوزخ، از عذاب های دیگر روحی آنان

ما لکم لاتنصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 39 - 1

1 - عذاب دردناک مشرکان و کافران مستکبر در دوزخ، تجسم اعمال خود آنان و متناسب با رفتار ایشان است .

لذائقوا العذاب الأليم . و ما تجزون إلا ما كنتم تعملون

آیه شریفه، در واقع پاسخ سؤالی است که از آیه قبل برمی آید و آن این که: چرا عذاب مشرکان مستکبر، عذابی دردناک است و آیا این عذاب عادلانه است؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 5,7

5 - پی بردن مشرکان و ظالمان به بی ارزشی دنیا، هنگام رویه رو شدن با عذاب قیامت

و لو أنّ للذین ظلموا ما فی الأرض . . . لاقتدوا به من سوء العذاب یوم القیمه

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مشرکان و ستمگران، بیشتر برای تقویت دنیای خود از آخرت روی گردان هستند و در صورت مشاهده عذاب الهی حاضر می شوند تمامی دنیا را فدای نجات خود کنند.

7 - عذاب مشرکان و ستمگران در قیامت، بسیار بزرگ و فراتر از تصورشان است .

و بدا لهم من الله ما لم يكونوا يحتسبون

«إحتساب» (مصدر «يحتسبون») مبالغه در حساب و به معنای «ظن» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 2

2- عذاب شدن کافران و مشرکان در قیامت ، پس از اتمام حجت و دعوت شدن آنان به ایمان از سوی خداوند

ذلکم بأنّہ إذا دعی اللّٰہ وحدہ کفرتم و إن یشرک به تؤمنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 12

ص: 410

عليهم دائرة السوء . . . و أعد لهم جهنم

تعبیر «دائرة السوء» - با توجه به ذیل آیه (اخبار به عذاب جهنم) - می تواند ناظر به عذاب و سختی های دنیا باشد.

805- عذاب استیصال مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 46 - 1

1 - خداوند ، مشرکان را کراراً به عذاب استیصال تهدید کرده بود .

و إما نرينك بعض الذي نعدهم

«نعد» فعل مضارع است و دلالت بر استمرار می کند و نیز مشتق از «وعد» است و «وعد» هم در خیر استعمال می شود و هم در شر . در این جا چون ضمیر «هم» به مشرکان بر می گردد برای شر و تهدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 10

10- ستمگران ، مشرکان و آنان که در مبادلات کم فروشی کرده و عدل و انصاف را رعایت نکنند ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (عذاب استیصال) هستند .

و أخذت الذين ظلموا الصيحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 13 - 9

9- مشرکان و کفرپیشگان ، پس از اتمام حجت بر آنان ، در معرض گرفتار آمدن به عذاب استیصال اند .

فإن أعرضوا فقل أندر تكم صعقه مثل صعقه عاد و ثمود

806- عذاب استیصال مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مشرکان مکه ، به دلیل از دست دادن زمینه ایمان به آیات الهی و هشدار های پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مستحق عذاب استیصال بودند .

و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لا یؤمنون. فهل ینتظرون إلا مثل أيام الذین خلوا من

با توجه به اینکه یکی از مصادیق «قوم لا یؤمنون» در آیه قبل، مشرکان مکه می باشد، برداشت فوق استفاده می شود.

ص: 411

807- عذاب جسمانی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 8

8 - کسانی که به گناه شرک، آدم کشی و زنا دست بیالایند، در قیامت به دو عذاب جسمی و روحی گرفتار خواهند شد.

يضعف له العذاب يوم القيمة و يخلد فيه مهاناً

808- عذاب جسمی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 13

13- مشرکان در جهنم، به عذاب جسمی و روحی مبتلا خواهند بود.

فتلقى في جهنم ملوماً مدحوراً

«القا در جهنم» دلالت بر جسمانی بودن عذاب می کند و «ملوماً» و «مدحوراً» - که به معنای طرد و سرزنش است - دلالت بر عذاب روحی دارد.

809- عذاب دنیوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 6

6- ستمگران، مشرکان و کفرپیشگان، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (عذاب استیصال) هستند.

و أخذ الذين ظلموا الصيحة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 10

10- ستمگران، مشرکان و آنان که در مبادلات کم فروشی کرده و عدل و انصاف را رعایت نکنند، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (عذاب استیصال) هستند.

وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 107 - 2

2- مشرکان ، در خطر گرفتار آمدن به عذاب های الهی در دنیا و آخرتند .

ص: 412

أفأمنوا أن تأتيهم غشيه من عذاب الله أو تأتيهم الساعه

برداشت فوق بر این اساس است که مراد ضمیر در «أفأمنوا» مشرکانی باشند که در آیه قبل از آنان سخن گفته شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 1

1- خداوند ، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی ، در قیامت به صورت تحقیر آمیزی خوار خواهد ساخت .

قد مكر الذین من قبلهم . . . و أتهم العذاب . . . ثم یوم القیمه یخزیهم ویقول این

«خزی» در لغت به معنای شکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 85 - 4

4 - آشکار شدن خسارت و زیان کاری مشرکان و کافران قدرتمند و حق ناپذیر ، به وقت نزول عذاب الهی بر ایشان در دنیا

لما رأوا بأسنا . . . و خسرها لک الکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 12

12 - منافقان و مشرکان ، گرفتار عذاب دنیوی و اخروی

علیهم دائره السوء . . . و أعد لهم جهنم

تعبیر «دائرة السوء» - با توجه به ذیل آیه (اخبار به عذاب جهنم) - می تواند ناظر به عذاب و سختی های دنیا باشد.

810- عذاب دنیوی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 10 - 3

3- تهدید مشرکان حق ستیز مکه ، از سوی خداوند به عذابی دنیوی و تیره کننده زندگی

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «دخان مبين»، کنایه از تیره روزی و عذاب دنیوی باشد، چه این که برخی از مفسران این آیه را پاسخی به دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته اند که از خداوند خواست تا برای بیدار شدن مشرکان، آنان را به قحطی ای همچون دوران یوسف مبتلا کند.

811- عذاب روحی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 13

13- مشرکان در جهنم، به عذاب جسمی و روحی مبتلا خواهند بود.

فتلقى فی جهنم ملوماً مدحوراً

«القا در جهنم» دلالت بر جسمانی بودن عذاب می کند و «ملوماً» و «مدحوراً» - که به معنای طرد و سرزنش است - دلالت بر عذاب روحی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 8

8 - کسانی که به گناه شرک، آدم کشی و زنا دست بیالایند، در قیامت به دو عذاب جسمی و روحی گرفتار خواهند شد.

یضعف له العذاب یوم القیمه و یخلد فیه مهاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 5

5 - استهزا شدن، از عذاب های روحی مشرکان و منکران معاد در عرصه قیامت

فاهدوهم إلی صرط الجحیم

به کار رفتن واژه «هدایت» - که برای راهنمایی به امر خیر و مرغوب است - درباره راندن به دوزخ، از باب تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 25 - 2,3

2 - سرزنش و استهزا، از عذاب های روحی منکران معاد و مشرکان در موقف و بر سر راه دوزخ

ما لکم لاتناصرون

برداشت یاد شده از «ما»ی استفهامیه در «ما لکم» - که درصدد توییح و تهکم است - به دست می آید.

3 - یادآوری ناتوانی و ذلت مشرکان و منکران معاد و نیز بطلان عقاید آنها در موقف و پیش از ورود به دوزخ ، از عذاب های دیگر روحی آنان

ما لکم لاتناصرون

812- عذاب رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 13

13 - مشرکان (سران آنان و پیروانشان) در قیامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود .

و ما هم بخرجین من النار

ص: 414

813- عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 24

24 - مشرکان ، یهود و نصاری عصر بعثت ، همواره در خطر گرفتاری به عذاب الهی بودند .

او امر من عنده فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 10

10 - ایمنی از عذاب دردناک در گرو یکتاپرستی و پرهیز از گفتار کفرآمیز

و ما من اله الا اله وحد و إن لم ینتهوا عما یقولون . . عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 118 - 3,4,6

3 - مملوکیت مردمان برای خداوند مجوز عذاب مشرکان آنان از سوی خداوند

ان تعذبهم فانهم عبادک

4 - مشرکان ، مستحق عذاب الهی

ان تعذبهم فانهم عبادک

6 - عذاب و نیز آمرزش مشرکان در قیامت در اختیار خداوند و به دست اوست

ان تعذبهم . . . و إن تغفر لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 1

1 - پدیدار شدن عذابی که مشرکان آن را انکار می کردند، موجب آرزوی بازگشت به دنیا، نه ایمان واقعی به خداوند و آیات

فقالوا یلیتنا نرد . . بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

جمله «یالیتنا .. و نکون من المؤمنین» در آیه قبل، بیان آرزوی مشرکان برای بازگشت به دنیا و ایمان آوردن بود. حرف «بل» اضرب از آن مطالب است. یعنی نه اینکه آرزوی بازگشت برای ایمان باشد، بلکه به پندار رهایی از عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 3،6

3 - خداوند توانمند بر فرستادن عذاب از بالا (آسمان) و از زیر پاها (زمین) بر مشرکان است.

قل هو القادر علی أن یبعث علیکم عذابا من فوقکم أو من تحت أرجلکم

6 - خداوند در عین قدرت بر فرستادن انواع عذاب بر مشرکان و کافران، به آنان مهلت می دهد.

ص: 415

قل هو القادر علی أن یبعث علیکم

چون در آیات گذشته سخن از نزول عذاب و درخواست مشرکان در این زمینه بود، این آیه با بیان قدرت خداوند بر عذاب به طور ضمنی دلالت بر مهلت دادن به مشرکان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 66 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور و متصدی عذاب کردن مشرکان و صاحب اختیار آن نیست.

و کذب به قومک .. قل لست علیکم بوکیل

چون در آیه قبل و همچنین صدر آیه سخن از عذاب بود، جمله «لست ..» برای نفی توهّم مشرکان در مورد این است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) صاحب اختیار عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 19، 18

18 - سران کفر و شرک و پیروان آنان، بی خبر از مضاعف بودن عذاب یکدیگر

لکل ضعف و لکن لاتعلمون

مفعول «لاتعلمون» به قرینه «لکل ضعف»، ان لکل ضعفا است.

19 - سران شرک و کفر و پیروانشان، بی خبر از مضاعف بودن عذاب خویش

لکل ضعف و لکن لاتعلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که سران شرک نیز، همچون پیروان آنان، مخاطب «لاتعلمون» باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 3

3 - پیروان شرک و کفر برای رهایی از عذاب مضاعف هیچ مزیتی بر سران خویش ندارند.

فما کان لکم علینا من فضل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 17

17 - هود (ع)، قوم مشرک خویش را به نزول عذابی از جانب خداوند آگاه ساخت .

فانتظروا إني معكم من المنتظرين

متعلق «انتظروا» به دلیل آیه بعد، عذاب الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 14، 13

13 - تهدید مشرکان کفرپیشه صدر اسلام به عذاب دردناک جهنم

بشر الذين كفروا بعذاب أليم

ص: 416

و بشر الذین کفروا بعذاب الیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «عذاب الیم»، عذاب شکست در برابر جبهه اسلام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 106 - 9

9 - عن ابی جعفر (ع) فی قول الله عز و جل : « و آخرون مرجون لامر الله » قال : قوم كانوا مشرکین فقتلوا مثل حمزه و جعفر و اشباههما من المؤمنین ، ثم انهم دخلوا فی الاسلام فوحدهوا الله و ترکوا الشرك و لم يعرفوا الايمان بقلوبهم فيكونوا من المؤمنین فتجب لهم الجنة و لم يكونوا علی جحودهم فيکفروا فتجب لهم النار ، فهم علی تلك الحال اما يعذبهم و اما يتوب علیهم ؛

از امام باقر (ع) درباره سخن خدای عز و جل که می فرماید: «و گروهی دیگر به امر خدا واگذار شده اند» روایت شده: آنان گروهی از مشرکانند که افرادی مثل حمزه و جعفر و امثال آن دو از مؤمنان را کشتند ؛ سپس داخل اسلام شدند ؛ پس خدا را به یگانگی خواندند و شرک را ترک کردند؛ ولی ایمان قلبی نداشتند تا از مؤمنان باشند و بهشت برای آنان لازم آید و انکار قبلی نبودند تا کافر محسوب شوند و آتش برای آنان لازم آید، پس آنان که در این حال بودند یا خداوند عذابشان می کند یا آنها را می آمرزد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 46 - 2

2 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) با اضطراب و نگرانی چشم به راه نزول عذاب از جانب خداوند بر مشرکان بود .

و إما نرینک بعض الذی نعدهم أو توفینک فإلینا مرجعهم

آیه شریفه در مقام دلداری دادن به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است و این، از وجود نوعی نگرانی و ناراحتی در آن حضرت حکایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 102 - 7

7 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت یأس و نومیدی خود را نسبت به هدایت یافتن مشرکان ابلاغ کرده و اعلان کند که در انتظار نزول عذاب بر آنان به سر می برد .

فهل ينتظرون ... قل فانظروا إني معکم من المنتظرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 4 - 7

7- خداوند ، بر اعطای معیشت نیکو به موحدان و عذاب کردن مشرکان و پرستشگران غیر او تواناست .

یمتعکم متعاً حسناً .. و إن تولّوا فإنی أخاف علیکم عذاب یوم کبیر ... و هو علی

در بر داشت فوق، جمله «و هو علی . . .» در ارتباط با «یمتعکم» و «أخاف علیکم عذاب یوم کبیر» معنا شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 11

11- نزول عذاب بر مشرکان و گنه پیشگان ، جلوه ای از ربوبیت خدا و در جهت تدبیر امور انسانهاست .

ص: 417

لما جاء أمر ربك

برداشت فوق، با توجه به کلمه «رب» (مدبر و مربی) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 102 - 2,4

2- امت های ستم پیشه (جوامع کفرپیشه و مشرک) در خطر گرفتار شدن به عقوبت های الهی و عذاب های استیصال هستند .

و كذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى و هي ظلمه

4- نزول عذاب بر ستم پیشگان (کافران و مشرکان) پرتوی از ربوبیت خدا در جهت تدبیر امور انسانهاست .

و كذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى و هي ظلمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 103 - 1

1- عذاب های نازل شده بر امت های کفرپیشه و مشرک، نشانه ای بزرگ بر وجود قیامت و عذاب های اخروی است .

إن في ذلك لآية

«آیه» به معنای نشانه است و متعلق آن - به قرینه «لمن خاف عذاب الآخرة» - حقانیت قیامت و عذابهای آن است. نکره آوردن «آیه» برای رساندن بزرگی و عظمت آن می باشد. بنابراین «إن في ذلك لآیه»؛ یعنی، همانا در آن عذابهای دنیوی، نشانه بزرگی است بر حقانیت قیامت و عذابهای آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 107 - 8

8- وجود دلایل روشن بر توحید و حقانیت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مانع هر گونه بهانه ای برای انکار آنها و موجب استحقاق کافران و مشرکان به عذاب های الهی است .

و ما أكثر الناس... بمؤمنین... و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون. أفأمنو

حرف «فاء» در «أفأمنوا» استحقاق عذاب را بر آیه «ذلك من أنباء الغیب...» - که حاوی برهان بر حقانیت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و آیه «و کأین من آیه...» - که در بردارنده دلیل بر توحید می باشد - مترتب کرده است؛ یعنی، چون اتمام حجت شده، عذر و بهانه ای در کار نیست و کفرپیشگان مستحق عذابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 34 - 1

1- کافران ، مشرکان ، گمراهان و آنان که پیامبران را به مسخره می گیرند ، به عذاب های سخت دنیوی و اخروی گرفتار خواهند شد .

لهم عذاب فی الحیوه الدنیا و لعذاب الآخره أشق

مراد از ضمیر در «لهم» - به قرینه آیه 31 و 32 - کافران ، مشرکان ، استهزاگران و گمراهان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 418

8- گرفتاری مشرکان به عذاب الهی ، پس از برخورداری از نعمت ها و لذت های دنیوی

فتمتعوا فسوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 2

2- کافران و مشرکان حق ناپذیر ، به عذاب و کیفر الهی تهدید شدند .

إِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ

تذکر به این که خداوند به سخنان آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران آگاه است، در حقیقت تهدید آنان و هشدار به کیفر و عذاب شدن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 8

8 - شرک ، گناهی است نابخشودنی که اهل آن مستحق عذاب الهی اند .

و کثیر حقّ علیه العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 88 - 3

3 - کافران و مشرکان ، به عذاب و شکست تهدید شدند .

و لتعلمنّ نبأه بعد حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 18

18 - تهدید شدن مشرکان ، به عذاب و کیفر از جانب خداوند

و الذین اتّخذوا من دونه اولیاء . . . إِنَّ اللّٰهَ یَحْکُمُ بَیْنَهُمْ فِی مَا هُمْ فِیهِ یَخْتَلِفُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 9

9- امت هایی از جن و انس در گذشته تاریخ بر اثر دشمنی با خداوند (شرکوری ، انکار رسالت پیامبران و . . .) به عذاب الهی گرفتار شدند .

و حقّ علیهم القول فی أمم قد خلت من قبلهم من الجنّ و الإنس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 12

12 - مشرکان و مجادله گران حق ستیز گرفتار غضب و عذاب سخت الهی

ص: 419

و الذين يحاجون في الله... عليهم غضب و لهم عذاب شديد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - احقاف - 46 - 28 - 1

1- ناتوانی معبود های مشرکان ، از یاری آنان به هنگام نزول عذاب

فلولا نصرهم الذين اتخذوا من دون الله قرباناً الهه

ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در زمینه نزول عذاب می باشد - گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - فتح - 48 - 6 - 1

1 - عذاب و کيفر الهی ، متوجه مردان و زنان منافق و مشرک

و يعذب المنفقين و المنفقت و المشركين و المشركت

814- عذاب مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 166 - 4

4- هیچ وسیله نجاتی از عذاب قیامت برای مشرکان (سران شرک و پیروانشان) وجود ندارد .

تقطعت بهم الأسباب

«بهم» قید برای «الأسباب» است و «باء» در آن به معنای ملابست می باشد. بنابراین جمله «تقطعت...»؛ یعنی، [در حالی که] تمام سببها و وسیله هایی که داشتند از هم گسیخته شود و از میان برود. مقصود از «الأسباب» می تواند سببهای نجات از عذاب باشد و نیز می تواند سببهایی باشد که سران و پیروان را با یکدیگر پیوند می دهد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 167 - 13

13 - مشرکان (سران آنان و پیروانشان) در قیامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود .

و ما هم بخرجين من النار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 38 - 15

15 - كافران و مشركان پيرو، همانند رهبرانشان، داراي عذابى مضاعف از آتش دوزخ

قال لكل ضعف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 420

2 - تساوی پیروان و سران شرک در استحقاق عذاب مضاعف، پاسخی از سوی سران شرک به پیروان خویش

وقالت أليهم لأخريهم فما كان لكم علينا من فضل فذوقوا العذاب

815- عذاب مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 109 - 14

14- گرفتار آمدن مشرکان و کافران حق ناپذیر صدر اسلام به عذاب ، وعده پیشین الهی به آنان

ماتوعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 176 - 3

3 - خداوند ، به مشرکان و کافران صدر اسلام وعده عذاب داد .

أفبعذابنا يستعجلون

816- عذاب مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 66 - 3

3 - پیشگویی قرآن در مورد عملی شدن وعده های عذاب بر مشرکان مکه و قبیله پیامبر*

و کذب به قومک و هو الحق

از معانی حق، «ثابت» و «واجب» است و در مورد آیه به دلیل اینکه خبر از وقوع حادثه ای در آینده است، یعنی چیزی که تثبیت شده و واقع خواهد شد. لذا اگر مرجع ضمیر «به»، «عذاب» در آیه قبل باشد، جمله «و هو الحق» تأکید بر وقوع حتمی آن در آینده خواهد بود. همان گونه که تاریخ نیز این نکته را به وضوح تأیید کرد.

817- عذابهای اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 9

9- فروریخته شدن آب داغ و جوشان بر فرق سر اهل شرک یکی دیگر از عذاب های آنان در دوزخ

یصبّ من فوق رؤوسهم الحمیم

ص: 421

«صَبَّ» مصدر مجهول «يُصَبُّ» به معنای ریخته شدن و «حمیم» به معنای آب داغ و جوشان است.

818- عذرخواهی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 8

8 - المروى عن أبى عبدالله(ع): ان المراد من «فتنتهم» معذرتهم.

از امام صادق(ع) روایت شده که مراد از «فتنتهم» در آیه «ثم لم تكن فتنتهم ..»، معذرت خواهی مشرکان (در قیامت) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 3

3 - عذرخواهی کافران و مشرکان ستیزه جو در قیامت ، پذیرفته نشده و سودی به حال آنان نخواهد داشت .

يوم لاينفع الظلمين معذرتهم

819- عذرخواهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 2

2 - کافران و مشرکان ، با رو به رو شدن با گواهی شاهدان علیه خود ، به عذرخواهی خواهند پرداخت .

و يوم يقوم الأشهد . يوم لاينفع الظلمين معذرتهم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که عبارت «يوم لاينفع ..» بدل برای «يوم يقوم الأشهاد» می باشد.

820- عزرائیل و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 13

13 - مشرکان به هنگام مرگ، به سبب اعتقاد به توان و کارایی معبودان خویش، مورد ملامت فرشتگان قرار خواهند گرفت.

قالوا این ما کنتم تدعون من دون الله

استفهام در جمله «أین ما کنتم . . .»، استفهام توییحی است.

ص: 422

821- عصیان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 61 - 15

15- دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد معارضه مشرکان با تعالیم قرآن، از طریق بیان نمونه های تاریخی تمرد از فرمان خداوند

و إذ قلنا للملئکه .. إلا إبلیس قال ءأسجد لمن خلقت طیناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 3

3 - فراخوانده شدن کافران و مشرکان به سجده و خضوع در برابر خداوند در دنیا و امتناع آنان از این کار

و قد کانوا یدعون إلی السجود و هم سلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 14

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، برهانی روشن بر لزوم دست کشیدن اهل کتاب و مشرکان از کفر و شرک خویش

حتی تأتیهم البینه . رسول من الله یتلوا صحفًا مطهره

822- عصیان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 43 - 1

1 - برخی از مشرکان با اینکه از نزدیک، ناظر اعمال و رفتار پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بودند، از تبعیت او سر باز زده، تکذیب می کردند.

و منهم من ینظر إلیک .. و لو کانوا لا یبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مشرکان صدر اسلام، از سجده در برابر خدای رحمان، امتناع می کردند.

وإذا قيل لهم اسجدوا للرحمن قالوا وما الرحمن

7 - مشرکان صدر اسلام، به دلیل این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) آنان را به سجده در برابر خدای رحمان فرمان داد، از سجده امتناع کردند.

قالوا وما الرحمن أنسجد لما تأمرنا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «ما» در «لما تأمرنا» مصدریه و «لام» تعلیلیه باشد؛ یعنی، آیا به خاطر فرمان تو ما سجده کنیم؟ هرگز چنین نخواهیم کرد! گفتنی است همزه در «أنسجد» استفهامیه و برای انکار و امتناع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 423

2- سرپیچی مشرکان صدر اسلام ، از پذیرش دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آوردن به یگانگی خداوند

و ما لکم لا تؤمنون باللّٰه و الرسول یدعوکم لتؤمنوا برّبکم

خطاب در آیه شریفه، متوجه کافران شرک پیشه صدر اسلام است.

3- نکوهش مشرکان صدر اسلام از سوی خداوند ، به خاطر موضع گیری مخالفت آمیزشان در برابر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سرباز زدن از پذیرش ایمان به خدا

و ما لکم لا تؤمنون باللّٰه و الرسول یدعوکم لتؤمنوا برّبکم

823- عصیان مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 6

6- اهل کتاب و مشرکانی که اسلام را نپذیرفتند ، کسانی بودند که از پذیرش هر برهان روشنی سرباز می زدند .

لم یکن ... منفکین حتّٰی تأتیهم البینه

در برداشت یاد شده، «منفکین» به معنای «منفکین عن الکفر» دانسته شده است. «تأتیهم البینه» - به تقدیر «أن» مصدریه - با «اتیان البینه» مرادف است و عبارت «حتّٰی اتیان البینه» را می توان به معنای «حتّٰی وقت اتیان البینه» یا «حتّٰی باتیان البینه» دانست. در این صورت، تقدیر کلام چنین می شود: «لم یکن ... منفکین فی وقت من الأوقات حتّٰی وقت اتیان البینه» یا «لم یکن ... منفکین بأی طریق حتّٰی باتیان البینه».

824- عظمت عذاب دنیوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 21

21- روز فرارسی عذاب دنیوی مشرکان و کافران ، روزی بس شگفت و عظیم

إنّی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

مراد از «عذاب یوم عظیم» ممکن است عذاب دنیوی باشد.

825- عفو از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 85 - 11

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار عفو کریمانه و گذشت شایسته از کافران و مشرکان و نادیده گرفتن اذیت و آزار آنان بود .

ص: 424

«صفح» به معنای عفو بدون ملامت کردن و به رخ کشیدن است که از آن می توان گذشت کریمانه و بزرگوارانه برداشت کرد.

826- عفو از مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 14 - 1

1 - خداوند مؤمنان مکه را به صبر در برابر حرکات ناشایست مشرکان و عفو از خطاکاری آنان فرمان داد .

قل للذین ءامنوا یغفروا للذین لایرجون ائیام اللّٰه

با توجه به این که این آیات در مکه نازل شده، به دست می آید که این فرمان در مقطع قبل از هجرت بوده است و منظور از «الذین لایرجون...» مشرکان اند.

827- عفو مشرکان از محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 12

12 - « قال الرضا (ع) : لم یکن أحد عند مشرکی أهل مکة أعظم ذنباً من رسول اللّٰه (صلی الله علیه و آله) لأنّهم کانوا یعبدون من دون اللّٰه ثلاثاً و ستین صنماً ، فلمّا جاءهم (صلی الله علیه و آله) بالدعوه إلى کلمه الإخلاص ، کبر ذلک علیهم و عظم . . . فلّمّا فتح اللّٰه عزّوجلّ علی نبيّه (صلی الله علیه و آله) مکه قال له یا محمّد : « إنّنا فتحنا لک [مکه] فتحاً مبیناً لیغفر لک اللّٰه ما تقدّم من ذنبک و ما تأخّر » عند مشرکی أهل مکة ;

امام رضا(ع) فرمود: هیچ کس در نزد مشرکان عرب، گناهش از گناه رسول خدا(صلی الله علیه و آله) بزرگ تر نبود؛ زیرا مشرکان 360 بت را می پرستیدند و چون پیامبر(صلی الله علیه و آله) آنان را به کلمه توحید و اخلاص دعوت کرد، در نظر آنان [گناه] بزرگ و عظیم بود . . . پس چون خدای عزّوجلّ، مکه را برای پیامبرش فتح کرد؛ به آن حضرت فرمود: ای محمد! ما مکه را با فتح آشکاری برای تو فتح کردیم، تا خدا گناهان گذشته و آینده تو در نزد مشرکان اهل مکه را بپوشاند».

828- عقیده باطل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 3

3 - اعتقاد مشرکان به بتها و معبودهای پنداری، عامل زیبا جلوه نمودن فرزندکشی در نظر ایشان

و کذلک زین . . . قتل اولدهم شرکاؤهم

ص: 425

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 19

19- مشرکان علی رغم سراغ نداشتن مخلوقی برای خدایان خویش ، به ولایت و تدبیر آنان معتقد بودند .

أفأخذتم من دونه أولياء .. أم جعلوا لله شركاء خلقوا كخلقه فتشبه الخلق عليهم

جمله «خلقوا كخلقه» صفت برای «شركاء» است. «خلق» در هر دو مورد («كخلقه» و «الخلق») مصدر و به معنای اسم مفعول (مخلوقات) است. «تشابه» (مصدر تشابه) به قرینه کلمه «علی» به معنای مشتبه شدن به خاطر مشابهت است. «أم» در جمله فوق أم منقطعه و حاوی استفهام انکاری است و می رساند که خود مشرکان نیز برای شرکا و معبودهای پنداری، آفرینشی را باور نداشتند تا با آفریده های خدا مشتبه شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 5

5- برانگیختن انبیا در میان همه امت ها برای دعوت به توحید عبادی ، دلیل بطلان عقیده مشرکان به جبری بودن شرکشان

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء .. ولقد بعثنا في كل أ

آوردن عبارت «قد بعثنا ..» پس از بیان کلام مشرکان درباره جبری بودن شرکشان، به منزله جواب برای آن است؛ با این بیان که اگر شرک خواست خداوند بود، نباید انبیا را مبعوث می کرد و حال آنکه آنان را برای هدایت برانگیخته است و این حکایت از بطلان عقیده آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 8

8- مبعوث شدن انبیا از سوی خداوند ، دلیل بطلان عقیده مشرکان ، در جبری انگاشتن اعتقاداتشان

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء .. وما أرسلنا من قبلك

احتمال دارد که آیه در صدد جواب گویی به مشرکان باشد که می پنداشتند مشیت خداوند آنان را به شرک عبادی وا داشته است (لو شاء الله ما عبدنا من دونه) که خداوند به آنان پاسخ می دهد: سنت خداوند در هدایت مردم برانگیختن انسانهایی جهت هدایتگری است و جبری در کار نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 1,2,4,6,10

1- مشرکان بر این باور بودند که خداوند برای خود، دخترانی از ملانکه برگزیده است.

أفأصفيكم ربكم بالبنين و اتخذ من الملكة إنثاً

2- مشرکان بر این باور بودند که خداوند، به دختر و جنس زن، بیش از پسر و جنس مرد، علاقه داشته و ارزش می نهد.

أفأصفيكم ربكم بالبنين و اتخذ من الملكة إنثاً

از اینکه مشرکان گفته اند: «خداوند برای خود دخترانی از جنس ملانکه انتخاب کرد» می تواند به این معنا اشاره داشته باشد که آنان، می پنداشتند خداوند، به خاطر تمایل و علاقه به جنس زن، چنین گزینشی کرده است.

4- خداوند، برخلاف پندار واهی مشرکان، هیچ گاه برای آنان، پسر برنگزیده و برای خود دختر به فرزندی نگرفته است.

أفأصفيكم ربكم بالبنين و اتخذ من الملكة إنثاً

ص: 426

استفهام در آیه، انکاری و در مقام توییح و سرزنش مشرکان است و این، حکایت از نکته یاد شده می کند.

6- مشرکان ، به خاطر عقاید واهی درباره خدا و ملائکه ، مورد سرزنش و ملامت قرار گرفتند .

أفأصفاكم ربكم بالبنين واتخذ من الملائكة إناثاً

استفهام در آیه، توییحی است و دلالت بر سرزنش و ملامت مخاطبان (مشرکان) می کند.

10- عقیده مشرکان به دختر داشتن خداوند در مقابل پسر داشتن خودشان ، سخنی غیر قابل توجیه و بس بزرگ ، ناروا و غیر منطقی است .

أفأصفاكم ربكم بالبنين واتخذ من الملائكة إناثاً إنكم لتقولون قولاً عظيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 43 - 2

2- ساحت قدس خداوند ، بسی والاتر و عظیم تر از پندار های واهی مشرکان درباره اوست .

سبحنه و تعلى عما يقولون علواً كبيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 16

16- مشرکان ، به خاطر عقاید و سخنان ناروا ، مورد تهدید خدا قرار گرفتند .

إنكم لتقولون قولاً عظيماً .. تعلى عما يقولون ... إنه كان حليماً غفوراً

ذکر جمله «إنه كان حليماً غفوراً» بیانگر این است که سخنان ناروای مشرکان، شایسته مجازات است اگرچه به جهت حلم و غفران خداوند، فعلاً کیفر نشوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 2

2- مشرکان ، در قیامت ، به پندار توان مندی معبودان شان بر یاری آنان ، عجولانه ، از آنان استمداد خواهند کرد .

و يوم يقول نادوا .. فدعوهم

«فای تعقیب» در «فدعوهم» بر بی درنگ بودن کار آنان دلالت می کند. کاربرد فعل ماضی، برای کاری که در قیامت انجام می گیرد (دعوهم) نشانه آن است که - به مجرد فرصت یافتن مشرکان - باید استمداد را انجام یافته تلقی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 33 - 1

1 - موسی (ع) تسبیح فراوان و تبرئه مکرر خداوند را از پندار های باطل مشرکان ، در گرو همراهی هارون با او می دانست .

کی نسبَحک کثیرًا

مراد از تسبیح - به قرینه مأموریت موسی (ع) برای هدایت فرعون - تنزیه خداوند از داشتن شریک و هرگونه محدودیتی در الوهیت و ربوبیت است. فاعل «نسبَحک» موسی و هارون (ع) می باشد و «کی نسبَحک» تعلیل برای جمله های اخیر است که درخواست همراهی هارون را مطرح کرده بود؛ یعنی با پشتیبانی هارون، دعوت به توحید - که متضمن تنزیه خداوند از داشتن شریک است - افزایش خواهد یافت.

ص: 427

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 21 - 1

1- اعتقاد مشرکان به خدایانی برگرفته شده از مواد و عناصر زمینی

أم اتَّخَذُوا ءالِهه من الأرض

«أم» در «أم اتَّخَذُوا» منقطع و متضمن معنای «بل» است، که برای اضراب است می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 2

2- ملائکه، فرزندان خداوند در پندار مشرکان

وقالوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا

متعلق «اتَّخَذُوا» حذف شده و تقدیر آن به قرینه «بل عباد مکر مون» چنین است: «وقالوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَلَدًا؛ گفتند خداوند از میان فرشتگان فرزندی برگزید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 2

2 - انباز داشتن خدا، پنداری باطل و ساخته ذهن شرک پیشگان

وقیل ادعوا شرکاء کم

اضافه «شرکاء» به ضمیر «کم» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 11

11 - مشرکان، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد.

ولو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . وأسروا الندامه لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- مشرکان و بت پرستان ، معتقد به توانایی بت ها و معبود های خویش برای یاری رسانی

و اتّخذوا من دون الله ءالهه لعلّهم ينصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 3

3 - اعتقاد مشرکان به وجود ترکیب و تجزیه در ذات الهی

و جعلوا له من عباده جزءاً

به کار رفتن واژه «جزء» به جای «ولد»، اشاره به باور جاهلان مشرکان در جسمانی بودن و ترکیب خدا دارد.

ص: 428

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 2

2 - اعتقاد به دختر داشتن خدا، در عین برتر دانستن پسر، تناقضی آشکار در باورهای جاهلی

أم اتخذ ممّا یخلق بنات و أصفیکم بالبنین

آیه شریفه، در مقام نکوهش از مشرکان، به این نکته اشاره می کند که به پندار شما دختر از مقام پایین تر و پست تری برخوردار است؛ پس چگونه خود را بر خدا ترجیح داده و سهم او را دختر و سهم خود را پسر می دانید؟!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 39 - 4، 2، 1

1 - شرک پیشگان، مورد توییح الهی، به خاطر اعتقاد به وجود دخترانی برای خداوند

أم له البنت و لکم البنون

2 - فرشتگان، دختران خدا در نظر مشرکان، به رغم بیزاری خودشان از داشتن دختر و افتخارشان به پسران

أم له البنت و لکم البنون

مشرکان، از داشتن دختر عار داشتند. خداوند براساس همین پندار غلط، با ایشان مواجه کرده است؛ که اگر به راستی دختران ننگ اند، چرا دختران را به خداوند نسبت داده و تنها خود را مالک پسران می دانید؟!

4 - مشرکان، گرفتار عقایدی خرافی و فاقد هرگونه برهان و دلیل

فلیأت مستمعهم بسلطن مبین . أم له البنت و لکم البنون

از ارتباط این آیه با آیه قبل، مطلب بالا استفاده می شود. بدین معنا که این آیه، ارائه دهنده نمودی از بی برهانی کافران در اعتقادات خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 22 - 3، 1

1 - اعتقاد مشرکان مبنی بر دختر داشتن خداوند، باوری ناروا و ناسازگار با مبانی ارزشی خود آنان

الکم الذکر و له الأُنثی . تلک إذا قسمه ضیزی

با آن که مشرکان پسر را بر دختر ترجیح می دادند، خداوند تقسیم آنان را در نسبت دادن دختر، به او و برگزیدن پسر برای خویشتن، تقسیمی غیر عادلانه دانسته و آن را نامتناسب با مبانی ارزشی خود آنان معرفی کرده است.

3 - استفاده از جدل و به کارگیری مبانی باطل گرایان علیه خود آنان، از روش های قرآن در احتجاج با اهل شرک

أَلْكُمْ الذَّكْرَ وَلَهُ الْأُنْثَى . تَلْكَ إِذَا قَسَمَهُ ضِيزَى

با توجه به این که خداوند مبنای ارزشی مشرکان را در تبعیض بین پسران و دختران علیه خود آنان به کار گرفته است، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 429

829- عقیده باطل مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 5

5- مشرکان جاهلی ، با وجود اعتقاد به مخلوق بودن فرشتگان ، آنان را دختر خدا می پنداشتند .

أَمْ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ

لحن آیه شریفه نشان می دهد که مشرکان مکه، مخلوق بودن فرشتگان را پذیرفته بودند و خداوند آنان را مورد سرزنش قرار می دهد که چگونه در میان مخلوقات، آنچه را که خود نمی پسندند، به او نسبت می دهند.

830- عقیده باطل مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 21 - 2

2- مشرکان در عصر بعثت ، چندگانه پرست و معتقد به خدایان و معبود ها متعدد بودند .

أَمْ اتَّخَذُوا ءَالِهَةً مِنَ الْأَرْضِ

«آلهه» جمع «إله» به معنای خدایان و معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 1

1- مشرکان در عصر بعثت ، معتقد به خدایان و معبود های متعدد بودند .

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ ءَالِهَةٍ

«ءالهه» جمع «إله» به معنای خدایان و معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 1

1- فرزند اختیار کردن خداوند ، عقیده و پندار مشرکان صدر اسلام

وقالوا اتّخذوا الرحمن ولدًا

«إِتْخَاذٌ» (مصدر «اتّخذ» و از باب افتعال) به معنای برگرفتن و انتخاب کردن، همراه با قبول و خشنودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 1

1 - اعتقاد جاهلانه مشرکان عصر بعثت، به وجود فرزند برای خدا

و جعلوا له من عباده جزءًا

ضمیر فاعلی «جعلوا» - به قرینه آیات پیشین - مربوط به مشرکان معاصر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است و «جزاء» - با توجه به آیه بعد - کنایه از فرزند می باشد.

ص: 430

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 1

1 - مشرکان عصر جاهلی ، فرشتگان را دختران خدا می پنداشتند .

و جعلوا له من عباده جزءاً .. أم اتخذ مما يخلق بنات

مراد از «ما یخلق» - به قرینه فرازهای بعد - فرشتگان هستند.

831- عقیده باطل مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 2

2 - مشرکان عصر بعثت ، معتقد به وجود فرزند ، برای خدای رحمان

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العبدین

832- عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 116 - 2

2 - داشتن زاده و اختیار کردن فرزند ، از نسبت های ناروای یهود ، نصارا و مشرکان به خداوند

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

مراد از ضمیر در «قالوا» - به قرینه آیه 113 - یهود، نصارا و مشرکان است. یهود «عزیر» و نصارا «مسیح(ع)» را فرزند خدا می پنداشتند و مشرکان نیز فرشتگان را فرزند او می شمردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 18،19،23،1

1 - گروهی از مردم (مشرکان) با وجود نشانه های فراوان بر توحید ، غیر خدا را همتا و همانند او می پندارند .

لأیت لقوم یعقلون. و من الناس من یتخذ من دون الله أنداداً

«نَدَّ» (مفرد اُنْدَاد) به معنای همانند است.

18 - مشرکان ، خدایان دروغین را دارای قدرت می پندارند .

و لو یری الذین ظلموا إذ یرون العذاب أن القوه لله جمیعاً

طرح مسأله قدرت خداوند و انحصار آن به او برای کسانی که غیر خدا را همتای خدا می پندارند، بیانگر این است که: مشرکان به توهم برخوردار بودن معبودانشان از قدرت، آنها را همانند خداوند پنداشته و بر اساس آن به ایشان محبت میورزند.

19 - پنداشتن قدرت در معبودان دروغین ، عالم محبت مشرکان به آنهاست .

ص: 431

يحبونهم كحب الله... ولو يرى الذين ظلموا... أن القوه لله جميعاً

23 - گروهی از انسان ها (مشرکان) سران و بزرگان خویش را در قدرت ، همتای خدا می پندارند و آنان را همطراز او دوست دارند .

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً يحبونهم كحب الله

با توجه به آیه بعد - که مشرکان را به سران شرک و پیروان آنان تقسیم می کند - می توان گفت: مراد از «من الناس» مشرکان پیرو مقصود از «أنداد» سران آنهاست. ارجاع ضمیر «هم» به «أنداد» این احتمال را تأیید می کند؛ زیرا کاربرد این ضمیر برای انسانها و دارندگان عقل و شعور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 12

12 - عقیده به شریک داشتن خداوند ، پنداری بدون برهان و دلیل

بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 10

10 - عقاید ناروا و غلوآمیز اهل کتاب برخاسته از افکار باطل گمراهانی مشرک در گذشته تاریخ

قل يا اهل الكتب لا تغلوا في دينكم... ولا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا

بدان احتمال که خطاب در «یا اهل الکتاب» متوجه تمام یهود و نصارا باشد نه خصوص آنانکه در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند. بر این مبنا مراد از «قوم قد ضلوا» پیشینیان اهل کتاب نخواهند بود بلکه مقصود، پیروان مذاهب شرک می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 17 - 9

9 - توانایی بتها و معبودهای خیالی در دفع شر و رساندن خیر، پندار ناروای مشرکان

وإن يمسسك الله بضر فلا كاشف له إلا هو وإن يمسسك بخير فهو على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 21

21 - اعتقاد مشرکان به الوهیت خداوند

قل أي شیء أكبر شهده قل الله

در آیه شریفه با وجود اینکه سؤال از جانب خداوند مطرح شده است و مشرکان باید پاسخگو باشند، ولی خداوند، خود، پاسخ داده است: «قل الله». این نوع پاسخگویی گواه اعتراف طرف مقابل به مضمون ارائه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 10، 9، 8

8 - مشرکان، غوطهور در پندارهای بی اساس خویش و امیدوار به کمکهای خدایان دروغین در قیامت

ص: 432

این شرکاؤکم الذین کنتم ترعمون

9- شریک دانستن برای خداوند، مولود اندیشه سست مشرکان و ساخته و پرداخته خود آنان

این شرکاؤکم الذین کنتم ترعمون

«زعم» به اندیشه و گفتاری اطلاق می شود که اساس صحیحی نداشته و بر پایه پندار و گمان باشد. «راغب» می گوید: «الزعم حکایه قول یکون مظنه للكذب».

10- گمان و حدس تنها تکیه گاه مشرکان در پذیرش شریک برای خداوند

این شرکاؤکم الذین کنتم ترعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 1

1 - پدیدار شدن عذابی که مشرکان آن را انکار می کردند، موجب آرزوی بازگشت به دنیا، نه ایمان واقعی به خداوند و آیات

فقالوا یلیتنا نرد .. بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

جمله «یالیتنا .. و نکون من المؤمنین» در آیه قبل، بیان آرزوی مشرکان برای بازگشت به دنیا و ایمان آوردن بود. حرف «بل» اضراب از آن مطالب است. یعنی نه اینکه آرزوی بازگشت برای ایمان باشد، بلکه به پندار رهایی از عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 9

9 - مشرکان می پنداشتند که معبودهایشان توان نفع رسانی به آنان را دارد.

من إله غیر الله یأتیکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 19

19 - نه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤلیت عمل و اندیشه های مشرکان و مخالفان را بر عهده دارد و نه مشرکان پاسخگوی عمل پیامبرند.

ما علیک من حسابهم من شیء و ما من حسابک علیهم من شیء

در این برداشت مرجع دو ضمیر جمع در «حسابهم» و «علیهم» مشرکان است و در «حسابهم» اضافه مصدر به فاعل خویش است؛ یعنی: «حساب المشرکین».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 94 - 4

4 - مشرکان می پنداشتند پس از مرگ مورد شفاعت معبودهای خویش قرار خواهند گرفت.

و ما نری معکم شفعا کم الذین زعمتم أنهم فیکم شرکوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 1,5

1 - برخی مشرکان خداوند را دارای شریکانی از جنیان می دانستند.

ص: 433

و جعلوا لله شركاء الجن

5- برخی مشرکان خداوند را دارای پسران و دخترانی می پنداشتند.

و خرقوا له بنین و بنت بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 10

10 - مشرکان عقاید شرک آلود خود را زیبا می پندارند.

و لاتسبوا الذین . . . کذلک زینا لکل أمة عملهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 138 - 2

2- اعتقاد بی اساس مشرکان به ممنوعیت خوردن از چهارپایان و کشتی (محصول زراعی) که برای خدا و بتها قرار می دادند.

و جعلوا الله . . . وقالوا هذه أنعم و حرث حجر لا يطعمها إلا من نشاء بزعمهم

«هذه» اشاره به سهامی است که مشرکان برای خدا و بتها قرار می دادند و در آیه 136 بیان گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 14

14 - مشرکان معتقد به وجود شریک برای خدا در ربوبیت هستند.

و الذین لا یؤمنون بالأخره و هم بربههم یعدلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 11, 21

11 - مشرکان، معتقد به کارایی و توانمندی معبودان خویش در رهاسازی آنان از مشکلات

این ما کنتم تدعون من دون الله

21 - شرک در پندار مشرکان، ایمان و باوری راستین؛ و توحید و یکتا پرستی، کفرورزی و انکار حقیقت است.

و شهدوا على أنفسهم أنهم كانوا كافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 7

7 - شرکوری ، مرامی باطل و مشرکان ، باطلگرا هستند .

أفْتَهَلَكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 194 - 2

2 - مشرکان ، معبودان خویش را توانا تر از خود و مؤثر در امور خویش می پنداشتند .

ص: 434

إن الذين تدعون من دون الله عباد أمثالكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 7

7 - موضعگیری خصمانه کافران و مشرکان در قبال پیامبر ، علی رغم اعتقادشان به خدا

و إذ قالوا اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجارة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 68 - 1, 2

1 - مشرکان بر این باور بودند که خداوند ، برای رفع نیازمندی های خود ، فرزند اختیار کرده است .

قالوا اتخذ الله ولداً سبحانه هو الغنى

2 - مشرکان ، معتقد به الوهیت خداوند بودند .

قالوا اتخذ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 6

6 - مشرکان ، بت های مورد پرستش خود را ، موجوداتی با شعور می پنداشتند .

فلا أعبد الذين تعبدون من دون الله

«الذين» اسم موصول است و برای ذوی العقول استعمال می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 10, 3

3 - مشرکان علی رغم اعترافشان به اینکه قوام بخش امور بندگان خداوند است ، برای او شریک های متعددی برگزیده بودند .

أفمن هو قائم على كل نفس بما كسبت وجعلوا لله شركاء

10 - مرام اهل شرک ، علی رغم روشنی بطلان آن و نبود دلیلی بر آن ، مرامی آراسته شده و زینت داده شده برای آنان بود .

بل زین للذین کفروا مکرم

مراد از «مکرم» مرام و عقیده مشرکان ؛ یعنی ، شریک پنداشتن برای خدا و پرستش آن شریکان است ؛ زیرا این چیزی است که برای آنان زینت داده شده و آراسته جلوه کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 4

4- مشرکان ، معتقد به خدایان متعدد در کنار خدای یکتا

و یقول این شرکاء

جمع آورده شدن «شرکاء» حکایت از تعدد آن دارد و اضافه شدن آن به ضمیر متکلم، حاکی از عقیده آنان به وجود خدا همراه با سایر خدایان می باشد.

ص: 435

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 12

12- جبرگرای ، مسلک مشرکان در طول تاریخ

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لاء اباؤنا و لاحرّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 5

5- مشرکان مکه ، حیات را به دست خداوند می دانستند .

و أقسموا بالله .. لا یبعث الله من یموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 40 - 10

10- مشرکان ، خداوند را قادر به احیای مجدد انسان ها پس از مرگ نمی دانستند .

و أقسموا بالله .. لا یبعث الله من یموت بلی وعداً علیه ... إنما قولنا لشیء إذا أ

ذکر «إنما قولنا لشیء ..» - که برای اثبات قدرت مطلق خداوند است - پس از بیان دیدگاه مشرکان درباره عدم احیای دوباره انسانها می تواند تعریض به مشرکان باشد؛ چون آنان دارای چنین دیدگاهی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 50 - 10

10- مشرکان برای ملائکه ، مقامات و رتبه عالی معتقد بودند .

و الملائکه و هم لایستکبرون . یخافون ربهم

احتمال دارد اختصاص به ذکر ملائکه از میان موجودات، برای بیان انقیاد آنان در برابر خداوند به خاطر عقیده مشرکان به مقامات عالی ملائکه باشد و خداوند با تأکید بر منقاد بودن آنان، مشرکان را به کسب چنین روحیه ای دعوت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- نجات یافتگان از ناگواری ها که به شرک روی می آورند - با وجود التماس به درگاه خداوند به هنگام گرفتاری - توحید ربوبی را قبول نداشته و عوامل دیگری را در نجات خود دخیل می دانند .

ثم إذا كشف الضر عنكم إذا فریق منكم برّبهم یشرکون

«برّبهم» متعلق به فعل «یشرکون» است. ذکر «ربّ» به جای مطلق آوردن کلام و یا ذکر سایر موارد توحید، حکایت از شرک ربوبی آنان می کند و خود همین می تواند قرینه باشد که روی آوردن به شرک ربوبی، احتمال دارد ناشی از عقیده به تأثیر عوامل دیگر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 436

9 - نحل - 16 - 57 - 2

2- مشرکان ، معتقد به وجود خداوند

و يجعلون لله البنت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 56 - 4

4- مشرکان ، همه معبود های مورد ستایش و عبادت خود را ، موجوداتی دارای شعور و حیات می پنداشتند .

قل ادعوا الذين زعمتم من دونه

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که «الذین» - که برای ذوی العقول استعمال می شود - در پندار و زعم مشرکان چنین بوده و آنان معبودهای خویش را دارای شعور می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 7

7- مشرکان معتقد به برتر بودن مقام رسالت از شأن بشر

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 20

20- مشرکان به برخورداری شیاطین و جن از حق تصمیم گیری در کار جهان و تدبیر امور آن ، معتقد بودند .

أفتتخذونه و ذرّيته أولياء من دوني

به قرینه آیه بعد، مراد از توهم ولایت شیاطین، این پندار است که آنان، در امور عالم و کار آفرینش، دخالت و نظارت دارند . این اعتقاد مشرکان را وادار می کرد که برای پرهیز از شر شیاطین، به ستایش آنان پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 51 - 5

5- مشرکان ، در تدبیر هستی ، کسانی را جایگزین خداوند قرار داده اند که خود ، مخلوق خدا و فاقد کمترین نقش در خلقت خویش اند .

أَفْتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ . . . مَا أَشْهَدُتَّهُمْ . . . خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 3

3- دخالت معبود ها و خدایان ، در مقدار عمر و بهره‌وری مادی انسان ، پندار باطل مشرکان

أَمْ لَهُمْ ءَالِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ . . . بَلْ مَتَّعْنَا هَؤُلَاءَ وءَابَاءَهُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعَمْرُ

برداشت یاد شده بر این اساس است که «بل . . .»، اضراب از «أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ...» باشد. از این استفاده می شود که مشرکان به چنین قدرتی برای خدایان خویش اعتقاد داشتند.

ص: 437

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 2

2 - جبهه توحید ، جبهه ای است معتقد به ربوبیت بی شریک خدا و جبهه شرک ، جبهه ای است منکر ربوبیت خدا و معتقد به پروردگاری غیر او .

هذان خصمان اختصموا فی ربهم فالذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 71 - 2

2 - مشرکان ، جهان را تحت تدبیر و ربوبیت خدایان (ارباب ها) و خدا را خدای خدایان (رب الأرباب) می پنداشتند .

و یعبدون من دون الله ما لم ینزل به سلطاناً

ضمیر فاعلی در «لم ینزل» به «الله» و ضمیر «به» به «ما» بازمی گردد. و «سلطان» به معنای تسلط و اقتدار می باشد. جمله یاد شده، بیانگر جهان بینی غلط مشرکان است؛ آنان جهان را تحت تدبیر و ربوبیت خدایان (ارباب ها) و خدا را ربّ الأرباب و خدای خدایان می پنداشتند. بنابراین به جای پرستش خدا، به عبادت آن خدایان خیالی می پرداختند. در آیه فوق، این پندار مردود شمرده شده و اعلام شده است که خداوند به هیچ موجودی، هیچ گونه سلطه و اقتداری که بتواند با آن به رتق و فتق امور جهان پردازد، عطا نکرده است؛ بلکه همه هستی در قبضه قدرت و اقتدار او و تحت ربوبیت و تدبیر مستقیم او قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 6,7

6 - مشرکان ، معتقد به جسمانیت خدا و قابل مشاهده بودن او

أو نری ربّنا

7 - مشرکان ، مردمانی حس گرا در عقیده و اندیشه و منکر حقایق ماورا ، محسوسات

أو نری ربّنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 7

7 - مشرکان ، هیچ اعتقادی به روز رستاخیز و انتظار کیفر و پاداش الهی در آن روز را نداشته اند .

بل كانوا لا يرجون نشورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 63 - 8

8 - منزلت خدا برتر و والاتر از هر آنچه که مشرکان برای او شریک می پندارند .

تعلی اللہ عمّا یشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 438

8 - اعتقاد مشرکان به حرمت و شرافت مکه و تقدّس آن

ربّ هذه البلده الذی حرّمها

از این که آیه نسبت به شهر مکه تعبیر «هذه البلده الذی حرّمها» آورده است، احتمالاً از آن جهت باشد که مشرکان آن را قبول داشته و تذکر آنان به امر مورد قبولشان، زمینه جذب و هدایت آنان را فراهم می ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 7

7 - شرک پیشگان ، معتقد به وجود شریک های متعدد برای خداوند

فیقول این شرکاء الذین کنتم تزعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 74 - 7

7 - شرک پیشگان ، معتقد به وجود شریکان متعدد برای خداوند

و یوم ینادیهم فیقول این شرکاء الذین کنتم تزعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 50 - 11

11 - مشرکان ، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تحقق معجزه ، نقشی چشمگیر قائل بودند .

وقالوا لولا أنزل علیه آیت .. قل إنّما الآیت عند الله و إنّما أنا نذیر

مشرکان، اگرچه در معجزه خواهی خود، منشأ معجزه را ذکر کرده اند، اما پاسخی که خداوند می دهد (قل .. إنّما أنا نذیر...) حاکی است که آنان، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) نقش اساسی قائل بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 61 - 6، 5، 1

1 - مشرکان ، به خالقیت خدا برای آسمان ها و زمین و مسخر کننده خورشید و ماه ، باور داشتند .

و لئن سألتهم من خلق السموت والأرض وسخر الشمس والقمر ليقولنَّ الله

5 - انکار آیات خدا و ایمان به باطل ، از سوی مشرکان ، به رغم باور آنان بر خالقیت خدا و تسخیر خورشید و ماه از سوی او ، امری شگفت آور است .

و ما يجحد بآيتنا إلا الكفرون . . . وقالوا لولا أنزل عليه آيت ... و الذين ءا

6 - با وجود اعتقاد مشرکان به این که خالق عالم و رام کننده خورشید و ماه ، خدا است ، باز داشته شدنشان از حق ، قابل توجیه و منطقی نیست .

و لئن سألتهم من خلق . . . وسخر ... ليقولنَّ الله فأنى يؤفكون

جمله «فأنى يؤفكون» جواب شرط مقدر است و «أنى» معادل «کیف» استفهامیه و برای تعجب است.

ص: 439

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 63 - 2, 1

1 - مشرکان به این که منشأ نزول باران ، خدا است ، اعتقاد داشتند .

و لئن سألتهم من نزل من السماء ماء .. ليقولنّ الله

2 - مشرکان ، به این که حیات بخش زمین مرده ، با آب باران ، خداوند است ، اعتقاد داشتند .

و لئن سألتهم من نزل .. فأحيا به الأرض من بعد موتها ليقولنّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 3, 10

3 - مشرکان ، به خداوند باور دارند و به گرفتن شفیع جهت شفاعت در پیشگاه او معتقدند .

و لم یکن لهم من شرکائهم شفعا

10 - مشرکان مکه ، به بازخواست انسان ها از سوی خداوند ، پس از مرگ ، معتقد بودند .

و یوم تقوم الساعة .. و لم یکن لهم من شرکائهم شفعا

نفی شفاعت از معبودان مشرکان، حکایت از اعتقاد آنان به شفاعت می کند و ذکر آن به عنوان یکی از رخدادهای قیامت، این احتمال را تقویت می کند که آنان شفاعت معبودان را برای پس از مرگ خود می خواسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 35 - 5

5 - برای اثبات ادعای مشرکان درباره عقایدشان ، هیچ گونه دلیل آسمانی وجود ندارد .

أم أنزلنا علیهم سلطاناً فهو یتکلم

این که برای نفی هرگونه دلیل، جهت اثبات عقیده مشرکان، گفته است: «أم أنزلنا علیهم ..» و نفرموده است: «آنان، هیچ گونه دلیلی ندارند.»، می تواند به نکته بالا، نظر داشته باشد. در ضمن، احتمال دارد مراد از «سلطان» فرشته باشد. در این صورت نیز نکته بالا، قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - مشرکان ، به شفاعت و ولایت و سرپرستی غیرخدا ، اعتقاد داشتند .

أم یقولون . . . ما لکم من دونه من ولیّ و لاشفیع أفلاتتذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 23 - 2

2 - عقیده مشرکان به شفاعت خدایانشان در پیشگاه خدا برای آنان

قل ادعوا الذین زعمتم من دون الله لایملکون مثقال ذره . . . و لاتنفع الشفعه عنده

ذکر عدم فایده شفاعت کننده ای در پیشگاه خداوند به جز شفاعت کسانی که خود خدا به آنان اذن داده است; می رساند که مشرکان اعتقاد داشته اند که خدایان ادعایی آنان نقش شفاعت کننده دارند. خداوند نیز درصدد رد آن گمان و پندار است.

ص: 440

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 2

2 - خدایان شرک پیشگان ، موجوداتی اند که خود مشرکان آنها را شریک خدا تلقی کرده اند .

قل أروني الذين ألحقتهم به شركاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 40 - 6

6 - اعتقاد مشرکان به موجوداتی به نام ملائکه در عالم

و يوم يحشرهم . . . ثم يقول للملائكة أهؤلاء إياكم كانوا يعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 41 - 4

4 - گفت وگویی خداوند با فرشتگان در قیامت ، درباره اعتقادات مشرکان

ثم يقول للملائكة .. قالوا سبحنك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور محاجه و گفتوگو با مشرکان ، درباره عقاید و معبودهایشان

قل أريتكم شركاءكم الذين تدعون من دون الله أروني ماذا خلقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 150 - 4، 2

2 - مشرکان ، معتقد بودند که ملائکه از جنس زن هستند .

أم خلقنا الملكة إنثاً

4 - عقیده مشرکان به این که ملائکه از جنس زن هستند ، امری شگفت آور است .

أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنثًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که استفهام مقدر در جمله «أَمْ خَلَقْنَا...»، از نوع استفهام انکاری و تعجیبی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 152 - 1,4

1 - مشرکان ، معتقد به تولد فرزند از خداوند

ليقولون . ولد الله

4 - مشرکان ، مردمی دروغگو در عقاید و باور های شان

وإِثْمَ لَكَذِبُونَ

ص: 441

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 153 - 3

1 - مشرکان ، معتقد به برگزیدن دختر - به جای پسر - برای خود از سوی خداوند

أصطفى البنات على البنين

3 - مشرکان ، معتقد به جسمانیت خداوند

فاستفتهم الربك البنات .. ولد الله ... أصفى البنات على البنين

انتساب زادن و فرزند داشتن به خدا، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 157 - 5

5 - دروغگو بودن مشرکان در ادعا های خود ، درباره خداوند و معارف الهی

فأتوا بكتبكم إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 158 - 1,2,3,4

1 - مشرکان ، معتقد به وجود نسبت خویشاوندی میان خدا و جن

و جعلوا بينه وبين الجنّه نسباً

«نسب»، به معنای قرابت و پیوند خویشاوندی است.

2 - مشرکان ، مدعی شریک بودن جن با خداوند

و جعلوا بينه وبين الجنّه نسباً

در این که مقصود از «نسبت» در آیه شریفه، چیست، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد. برخی گفته اند که مقصود شریک بودن جن با خداوند است، چنان که در سوره انعام آیه 100 به این مضمون تصریح شده است: «و جعلوا لله شركاء الجنّ؛ برای خدا شریکانی از جن قرار دادند». گفتمی است که در فرض فوق «نسباً» در معنای مجازی استعمال شده است.

3 - مشرکان ، مدعی ازدواج خداوند با زنان از جنس جن

و جعلوا بينه وبين الجنّه نسباً

برخی از مفسران بر این عقیده اند که مقصود از «نسبت» در آیه شریفه، نسبت صهر و ازدواج است؛ یعنی، خدا با زنان از جنس جن ازدواج کرد و از آنان فرزندان چون ملائکه به وجود آمد که در آیات پیشین از آنها به تفصیل یاد شده است.

4 - مشرکان ، معتقد به وجود پیوند خویشاوندی (پدر و فرزندی) میان خدا و فرشتگان

و جعلوا بينه وبين الجنّه نسباً

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که جمله «و جعلوا بينه وبين الجنّه نسباً» تأکید دختر نبودن ملائکه برای خدا و نفی فرزنددار بودن او است که در آیات پیشین از آن یاد شده است (أم خلقنا الملائکه إناثاً.. ليقولون . ولد الله...).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 168 - 2

ص: 442

2 - مشرکان ، منکر آسمانی بودن قرآن بودند .

لو أن عندنا ذكراً

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مشرکان، در حالی ایمان خود را مشروط به نزول کتابی آسمانی (همانند کتاب های آسمانی پیامبران گذشته) می دانستند که قرآن برای هدایت آنان نازل شده بود و از آن آگاه بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 8، 7، 5

5 - مشرکان ، معبود ها را یار و یاور خود می دانستند .

و الذين اتخذوا من دونه أولياء

«ولی» (مفرد «أولياء») در لغت به سه معنا آمده است: محب، صدیق و نصیر (قاموس المحيط و مفردات راغب). در آیه شریفه - به قرینه جمله بعد (ما نعبدهم إلا ليقربونا إلى الله) در معنای سوم به کاررفته است.

7 - مشرکان ، معبود های خود را وسیله تقرب به خدا می دانستند .

ما نعبدهم إلا ليقربونا إلى الله زلفى

8 - مشرکان ، تقرب به خدا را بدون واسطه ، ممکن نمی دانستند .

ما نعبدهم إلا ليقربونا إلى الله زلفى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 4 - 2

2 - مشرکان ، معتقد به فرزندگزینی خداوند

لو أراد الله أن يتخذ ولدًا لأصطفى مما يخلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 10

10 - مشرکان ، معتقد به شعورمندی معبود ها و تأثیرگذاری آنها در سرنوشت انسان ها

و یخوفونک بالذین من دونه

اعتقاد به گزند رساندن معبودهایی چون بت، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 9، 1

1 - اعتقاد و اعتراف مشرکان، به خالقیت یگانه خداوند و پدید آمدن جهان آفرینش (آسمان ها، زمین و . . .) تنها به قدرت او

و لئن سألتهم من خلق السموت و الأرض ليقولنّ الله

9 - مشرکان، معتقد به حاجت دادن معبودهایشان و رساندن سود به انسان ها و برطرف کردن گزند از آنان

أفءیتم ما تدعون من دون الله إن أرادنی الله بضرّ . . . برحمه هل هنّ ممسکت رحمت

مقصود از «دعاء» در «ماتدعون»، حاجت بردن و استعانت جستن است.

ص: 443

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 43 - 1

1 - اعتقاد مشرکان ، به شفاعت و وساطت کردن معبود ها در پیشگاه خداوند

أم اتخذوا من دون الله شفعاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 4

4 - اعتقاد مشرکان به وجود خداوند

أم يقولون افتری علی الله

از این که مشرکان می گفتند: پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر خدا دروغ بسته است، استفاده می شود که آنان اصل وجود خدا را پذیرفته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 3

3 - نشانه های عزت (قاهر بودن) و دانایی آفریدگار جهان ، غیر قابل انکار ، حتی برای مشرکان

ولئن سألتهم .. ليقولن خلقهنّ العزيز العليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 84 - 4

4 - اعتقاد مشرکان به تقسیم کار های آسمان و زمین ، میان خدا و فرزندی که برای او تصویر کرده اند . *

قل إن كان للرحمن ولد .. وهو الذي في السماء إله وفي الأرض إله

برداشت بالا بدان احتمال است که میان این آیه و آیه «إن كان للرحمان ولد» (آیه 81) بدین گونه ارتباط باشد که مشرکان علاوه بر اعتقاد به فرزندی خدا، بر این باور بوده اند که الوهیت آسمان و زمین میان او و فرزندش تقسیم شده است. گفتنی است که این آیات ردی بر هر دو دیدگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشرکان (دھریون) ، حیات را منحصر در زندگی دنیا دانسته و منکر معاداند .

وقالوا ما هی إلا حیاتنا الدنیا

به قرینہ آیہ بعد، فاعل «قالوا» مشرکان است.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - حقانیت معاد از نظر مشرکان ، منوط به زندہ شدن پدران آنان در برابر دیدگانشان

قالوا ائتوا بابائنا ان کنتم صدقین

ص: 444

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 28 - 4,5

4- اعتقاد مشرکان به نقش معبود های خویش ، در تقرب آنان به خداوند

اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَهُ

5- اعتقاد مشرکان به حقیقتی برتر از معبود های خود ، به عنوان خدای هستی

اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَهُ

در معنای «قرباناً» و تقرب، این معنا نهفته است که باید طرفی وجود داشته باشد که به او تقرب جستہ شود؛ یعنی، آلهه متعدد، تنها از آن جهت مورد پرستش قرار گرفته بودند که وسیله تقرب به خدای اصلی تلقی می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 4

4 - مشرکان ، گرفتار تناقض در عقاید و باور های خویش

أَلْكُمْ الذِّكْرَ وَ لِهَ الْأُنثَى

مشرکان، از سویی خداوندگاری خدا را پذیرفته بودند و از سوی دیگر - با آن که مرد را بر زن برتر می دانستند - فرشتگان را دختران خدا می پنداشتند؛ اما برای خویش فقط پسر می خواستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 26 - 4

4 - مشرکان ، معتقد به عظمت برتر خداوند ، در مقایسه با فرشتگان و معبود های خویش

و كَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَعَتُمْ شَيْئًا

از این که مشرکان از بت ها و یا فرشتگان، تمنای شفاعت در پیشگاه پروردگار را داشته اند، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 27 - 1,2

1 - برگزیدن نام های زنانه برای فرشتگان ، نمودی از باور مشرکان ، به دختر بودن فرشتگان برای خداوند

أَلْكُمْ الذَّكَرَ وَلَهُ الْأُنثَى... إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ... لَيَسْمَوْنَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَى

از ارتباط بین آیات، استفاده می شود از آن جایی که مشرکان فرشتگان را دختران خدا می انگاشتند، نام های زنانه را برای آنان برمی گزیدند.

2- مشرکان ، در عین باور داشتن وجود فرشتگان ، گرفتار عقاید خرافی در مورد آنان

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيَسْمَوْنَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 20 - 3

3 - مشرکان ، معتقد به بهره مند بودن از سپاهی قدرت مند و نیرویی شکست ناپذیر معنوی همچون معبودان ادعایی در برابر دیگر قدرت

ها

ص: 445

أَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جَنْدٌ لَكُمْ يَنْصِرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 41 - 1

1 - اعتقاد مشرکان به شفاعت کردن معبود ها و تضمین نمودن سعادت اخروی برای ایشان

أَمْ لَكُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ

در این که مقصود از «شركاء» چیست، دو احتمال وجود دارد: 1- معبودهای ادعایی مشرکان که آن را شریک خدا می پنداشتند؛ 2- کسانی از عقلای جهان که در عقاید و افکار دینی با مشرکان شریک و همفکراند، مثلاً در این مسأله که سرنوشت مجرمان با مسلمانان یکسان است و... برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

833- عقیده مشرکان به الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 2

2 - مشرکان مکه معتقد به «الله» بودند و به آن قسم یاد می کردند.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 6

6 - مشرکان در کنار اعتقاد به بتها به «الله» نیز معتقد بودند.

فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا

834- عقیده مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 3

3 - شرک و بت پرستی ، اندیشه و مرام عرب جاهلی

يأيتها الناس . . . إنّ الذين تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 57 - 1

1- مشركان دوران جاهليت ، معتقد به وجود دخترانی برای خداوند

و يجعلون لله البنت

ص: 446

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 60 - 3

3- مشرکان عصر جاهلی ، منکر عالم آخرت بودند .

لذین لایؤمنون بالأخره

این آیه، در سیاق آیاتی است که در مذمت مشرکان بود و این خود قرینه ای است بر اینکه مراد از «الذین»، مشرکانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 4

4- مشرکان دوران جاهلیت ، باورمند به خداوند علی رغم اسناد امور ناروا به او

و یجعلون لله ما یکرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 4

4- اعتقاد مشرکان عرب ، به محدود بودن قلمرو رسالت پیامبران الهی چون ابراهیم ، موسی و عیسی (ع) به امت ها و اقوام غیر ایشان

و أقسموا باللّه .. لئن جاءهم نذیر لیکوننّ أهدى من إحدى الأمم

از این که مشرکان، آمدن پیامبری ویژه برای خود را؛ شرط ایمان خود برمی شمردند، می توان استفاده کرد که آنان اعتقاد نداشتند که قلمرو ادیان الهی در گذشته شامل آنان نیز می شود؛ وگرنه این تقاضا لغو و غیر منطقی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 149 - 2

2- عقیده مشرکان به وجود دختران برای خداوند

الرّبک البنات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 18 - 5

5- عرب جاهلی ، خود بیزار از داشتن دختر ؛ ولی معتقد به وجود دختر برای خداوند

أَو من . . . و هو فی الخصام غیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 7، 1

1 - مشرکان عصر جاهلیت ، معتقد به مؤنث بودن فرشتگان

و جعلوا الملائکه . . . إناثاً

7 - نکوهش خداوند ، نسبت به باور های بی دلیل مشرکان جاهلی

ص: 447

و جعلوا الملئكة إنثاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 20 - 3,4

3 - مشرکان عرب جاهلی ، معتقد به خداوند رحمان و مرتبت والای او در مقایسه با دیگر خدایان

و قالوا لو شاء الرحمن ما عبدنهم

از این که مشرکان، عبادت دیگر خدایان را در گرو مشیت خدای رحمان دانسته اند، مطلب بالا استفاده می شود.

4 - مشیت الهی و نقش آن در عمل انسان ، مورد پذیرش مشرکان عصر جاهلی

و قالوا لو شاء الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 2,3

2 - مزیت پسران بر دختران ، از عقاید عرب جاهلی

ألكم الذکر وله الأنثی

3 - اعراب جاهلی ، معتقد به دختر بودن فرشتگان

أفریتم اللّٰت والعزّٰی . . . ألكم الذکر وله الأنثی

از ارتباط میان آیات، می توان استفاده کرد که مشرکان، فرشتگان را دختران خدا و بت ها را مظهری برای آنها می پنداشتند. بدین جهت اسامی مؤنث برای بت ها، (لات و...) برمی گزیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 2

2 - شرک و بت پرستی ، دارای پیشینه تاریخی در میان مردم عرب جاهلی

سمّیتموها أنتم وءاباؤکم

835- عقیده مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 10

10 - ضعف بینش و شناخت یهود ، نصارا و مشرکان عصر بعثت ، درباره خداوند

و قال الذين لا يعلمون لولا يكلمنا الله .. كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 8،7،2

2 - مشرکان عصر بعثت ، به ربوبیت و پروردگاری خدایان متعدد معتقد بودند و آنها را می پرستیدند .

ص: 448

و يعبدون من دون الله... و يقولون هؤلاء شفيعونا

7- مشرکان عصر بعثت، معبودان پنداری خود را واسطه هایی برای شفاعت و پا در میانی، میان انسان ها و خدا می انگاشتند.

و يعبدون من دون الله... و يقولون هؤلاء شفيعونا عند الله

8- شرک پیشگان عصر بعثت، معتقد به خدا و منکر یکتایی او در ربوبیت بودند.

و يعبدون من دون الله... و يقولون هؤلاء شفيعونا عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 31 - 4,8,9,12

4- شرک پیشگان عصر بعثت با وجود اعتقادشان به رازقیت و روزی بخشی خدا، ربوبیت بی شریک او را باور نداشتند.

قل من يرزقكم من السماء والأرض... فسيقولون الله

ضمير فاعلى در «سيقولون» به مشرکان بر می گردد.

8- شرک پیشگان عصر بعثت، در عین اینکه به مالکیت و حاکمیت خدا بر قوا و حواس آدمی اعتقاد داشتند، منکر ربوبیت او بودند.

أمن يملك السمع والأبصر... فسيقولون الله

9- شرک پیشگان عرب جاهلی با وجود اینکه خدا را پدید آورنده جانداران از موجودات بی جان و موجودات بی جان را از جانداران می

دانستند، منکر ربوبیت و پروردگاری او بودند.

و من يخرج الحي من الميت ويخرج الميت من الحي... فسيقولون الله

12- مشرکان عرب جاهلی با وجود اعتقادشان به اینکه تدبیر امور جهان در دست خداست، منکر ربوبیت و پروردگاری بی همتای او

بودند.

و من يدبر الأمر فسيقولون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 16 - 23

23- مشرکان عصر بعثت معتقد به وجود خداوند

أم جعلوا لله شركاء خلقوا كخلقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 3 - 8

8- مشرکان صدر اسلام، خداوند را خالق آسمان ها و زمین می دانستند .

أتى أمر الله . . . سبحانه وتعالى عما يشركون ... خلق السموت والأرض بالحق تعالى

«تعالی عما یشرکون» مربوط به «بالحق» است و نه «خلق السماوات و . . .» بنابراین، از آیه استفاده می شود که مشرکان درباره اصل خلقت عالم حرفی نداشته اند، بلکه درباره حقانیت و پوچی آن توهماتى داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 5 - 2

ص: 449

2- مشرکان عصر بعثت و نیاکان شان ، به فرزند داشتن خداوند معتقد بودند .

قالوا اتخذ الله ولداً . ما لهم به من علم و لا لأبائهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 70 - 3

3- باور داشت و اعتقاد مشرکان صدراسلام ، به احاطه علمی خدا بر سراسر هستی

ألم تعلم أن الله يعلم ما في السماء والأرض

استفهام تقریری در «ألم تعلم» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 6

6- مشرکان صدراسلام ، منکر رحمانیت خدا بودند .

و إذا قيل لهم اسجدوا للرحمن قالوا و ما الرحمن أنسجد لما تأمرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 2

2- باورداشت مشرکان صدراسلام ، به اصل وجود خدا و مقدس و محترم بودن او

و أقسموا بالله جهد أيمانهم

برداشت یاد شده از سوگند مشرکان به «الله» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 3

3- مشرکان صدراسلام ، معتقد به چند معبود بودند .

و اتخذوا من دون الله آلهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مشرکان و کافران در عصر بعثت - علی رغم انکار قیامت و تجدید حیات انسان ها - به آفرینش آسمان ها و زمین به وسیله خدا و نیز به عظمت این آفرینش اعتقاد داشتند .

أولیس الذی خلق السموت و الأرض بقدر علی أن یخلق مثلهم

برداشت یاد شده با توجه به این حقیقت است که استدلال خداوند بر اثبات معاد، از راه آفرینش نخستین جهان طبیعت، مبتنی بر این حقیقت است که کافران، جهان طبیعت را جلوه ای از خالقیت و قدرت خدا بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 13، 9

ص: 450

9 - مشرکان عصر بعثت ، معتقد به شریکان و همسانانی چند برای خداوند

و تجعلون له أنداداً

واژه «أنداد» جمع «ند» و به معنی همانندها و نظیرها است.

13 - مشرکان عصر بعثت ، معتقد به خالقیت خدا و منکر ربوبیت مطلقه وی بودند .

قل أنتم لتكفرون بالذی خلق .. . ذلک ربّ العلمین

تعبیر «تجعلون له أنداداً» نشان می دهد که مشرکان اصل وجود خدا و خالقیت او را قبول داشته اند ولی برای او شریک در آفرینش و ربوبیت قائل بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 1

1 - اعتقاد و اقرار مشرکان عصر بعثت ، به عزت و دانایی آفریدگار هستی

ولئن سألتهم .. . ليقولنّ خلقهنّ العزیز العلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، به خاطر اعتقادشان به دختر داشتن خداوند - به رغم امتیاز و برتری پسر در نزد ایشان - مورد توبیخ و سرزنش الهی

ألکم الذکر وله الأُنثی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 3

3 - تذکر خداوند به مشرکان صدر اسلام ، نسبت به تجدید نظر در مواضع هلاکت بار خویش

و لقد أهلكنا أشیاعکم فهل من مدّکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - عقیده به شفاعت معبود ها و یکسان بودن سرنوشت مجرمان (مشرکان) با مسلمانان ، عقیده ای منحصر به مشرکان عصر بعثت و فاقد شاهد و تصدیق کننده ای از میان عقلای عالم

أم لهم شركاء فلْيأتوا بشركائهم إن كانوا صدقین

836- عقیده مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 3،7

ص: 451

3- باور مشرکان عصر بعثت به رحمانیت خدای هستی

قل إن كان للرحمن ولد

7- شناخت مشرکان عصر پیامبر نسبت به خداوند با نام «رحمان»

قل إن كان للرحمن

837- عقیده مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 195 - 6

6- مشرکان مکه بر این باور بودند که معبودانشان بر یاری آنها علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) توانا هستند .

قل ادعوا شركاءكم ثم كيدون فلاتنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 35 - 4,7

4- مشرکان مکه ، باورمند به مشیت خداوند بودند و تفسیر نادرستی از آن داشتند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء

7- مشرکان مکه ، علی رغم عقیده به خدایان متعدد ، اظهار عقیده به خداوند کرده و قضای او را در عالم نافذ می دانستند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 38 - 2

2- مشرکان مکه ، معتقد به وجود خداوند بودند .

وأقسموا بالله جهد أيمانهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- اسراء - 17 - 40 - 3

3- مشرکان مکہ ، معتقد بودند که ملائکه از جنس زن هستند .

وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنثًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 10

10- انکای مشرکان مکہ در عقاید و جهان بینی خود ، تنها بر محسوسات و دریافت های حسی بود .

تَأْتِي بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةَ قِيَالًا

ص: 452

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 3

3 - مشرکان مکه ، ربوبیت خداوند را بر همه قبول نداشتند .

لولا أنزل عليه آیت من ربّه

تعبیر «ربّه» و اضافه «ربّ» به ضمیر مفرد مذکر غایب - که مرجع اش پیامبر است - حکایت از نکته فوق می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 32 - 3

3 - مشرکان مکه ، دارای گرایش ها و آیین های مذهبی مختلف بودند .

ولا تكونوا من المشركين . من الذين فرقوا دينهم

«المشركين» به قرینه آیات قبل و سیاق، ممکن است مشرکان مکه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 52 - 10

10 - اعتقاد مشرکان مکه به وجود خداوند

إن كان من عند الله

از ظاهر جمله شرطیه بر می آید که اصل وجود خداوند برای مشرکان، مسلم بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 4

4 - مشرکان مکه ، گرفتار شرک در زمینه هایی غیر از زمینه خالقیت خداوند

ولئن سألتهم من خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 7

7 - مشرکان مکه ، خداوند را با نام « رحمان » می شناختند و یاد می کردند .

بما ضرب للرحمن مثلاً

بنابراین که واژه «رحمان» در آیه شریفه، به خاطر بار معنایی آن نیامده باشد؛ بلکه صرفاً نقل قول ساده ای از کلام عرب جاهلی باشد که به جای «الله» - یا هر صفت دیگر برای خداوند - کلمه «رحمان» را به کار می بردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 4

4 - مشرکان مکه ، معتقد به برتری فرشتگان بر عیسی (ع) *

و جعلوا الملائكة .. وقالوا لو شاء الرحمن ما عبدنهم ... ءألهتنا خير أم هو

از آیه نوزده و بیست همین سوره استفاده می شود که مصداق مورد نظر مشرکان از «الهه» ملائکه بوده است.

ص: 453

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 1

1 - اعتقاد مشرکان مکه ، به خالقیت خداوند و توحید در آفرینش

و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنَّ اللهَ فأنى يؤفكون

از آیه شریفه استفاده می شود که شرک مشرکان، در ناحیه خالقیت خداوند نبوده است؛ بلکه آنان در ربوبیت، تدبیر، کارگشایی امور و وساطت برای تقرب به خدا، گرفتار شرک بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 24 - 6

6 - وجود اعتقاد به تناسخ ، در میان مشرکان مکه *

نموت و نحیا

تقدم «نموت» بر «نحیا» - با این که انسان نخست باید زنده باشد تا بمیرد - این احتمال را به ذهن می آورد که برخی از مشرکان، معتقد به تناسخ و حیات پس از مرگ در دنیا بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 2

2- مشرکان مکه ، معتقد به وجود خداوند و در تلاش برای انکار رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

أم یقولون افتریه

اتهام افترا و کذب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زمینه آیات از سوی کافران، نمایانگر این حقیقت است که آنان، در بخشی از ادعاها و جوسازی های خویش، بر وجود خداوند صحه گذاشته بودند؛ لیکن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیات وحی را انکار می نمودند.

838- عقیده نیاکان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 109 - 6

6- پدران و پیشینیان مشرکان عصر بعثت نیز مشرک و پرستشگر معبود های دروغین بودند .

ما يعبدون إلا كما يعبد آباؤهم من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 5 - 2

2- مشركان عصر بعثت و نياكان شان ، به فرزند داشتن خداوند معتقد بودند .

قالوا اتخذ الله ولداً . ما لهم به من علم و لا لأبائهم

ص: 454

839- عقیدهء باطل مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 3

3- مشرکان مکه ، به وجود خدایانی متعدد در کنار پروردگار جهان معتقد بودند .

قل لو كان معه ءالهه كما يقولون

840- علايق مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 4,5,6

4- مشرکان به خدایان دروغین محبت داشته و به آنها علاقه مند هستند .

يحبونهم

5- مشرکان ، علاوه بر محبت به معبودان پنداری ، به خداوند نیز علاقه مند هستند .

يحبونهم كحب الله

برداشت فوق بر این اساس است که «حب» به مفعول اضافه شود و فاعلش ضمیر محذوفی باشد که به «من الناس» برگردد؛ یعنی: کحبهم الله.

6- محبت مشرکان به معبودان پنداری ، همطراز محبتشان به خداوند است .

يحبونهم كحب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 57 - 8,10

8- داشتن پسر ، مورد خوشایند مشرکان و دختر داشتن ، ناخوشایند آنان بود .

و يجعلون لله البنث . . . و لهم ما يشتهون

به قرینه مقابله، احتمال دارد مراد از «ما» فرزند پسر باشد. مشرکان با اسناد دادن دختر به خداوند، درصدد تنقیص او بودند و این، حاکی از

نفرت آنان از دختر داشتن است.

10- مشرکان ، در برابر اسناد دختر به خدا ، فرزند دلخواهشان (پسر) را به خود اسناد می دادند .

و يجعلون لله البنات . . . و لهم ما يشتهون

«و» در «و لهم» می تواند حالیه و هم می تواند عاطفه باشد. در صورت عاطفه بودن جمله «ما...» در محل نصب خواهد بود برای عطف به «البنات». در هر صورت برداشت فوق قابل استفاده است و اسناد دادن فرزند دختر برای خدا، قرینه ای است بر اینکه مراد از «ما» در «ما يشتهون» فرزند پسر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 455

10 - كهف - 18 - 52 - 7

7- مشركان ، حتى در قيامت هم دل بسته يارى معبودان شان اند .

فدعوهم

841- علايق مشركان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 7

7- مشركان مکه ، به عقايد شرک آلود خویش شديداً علاقه مند و دلبيسته بودند .

و إذا ذکرت ربک . . . ولّوا علی أذبرهم

842- علم مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 10

10 - مشركان ناسپاس ، از سزای ناسپاسی شان ، مطلع خواهند شد .

بريهم يشرکون . . . فسوف تعلمون

843- علم مشركان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - فصلت - 41 - 13 - 10

10 - آگاهی مشركان ، عصر بعثت ، از سرنوشت شوم قوم عاد و ثمود

فقل أنذرتکم صعقه مثل صعقه عاد و ثمود

نظير و همانند آوردن برای مخاطبان، در صورتی منطقی و قابل قبول است که مخاطب از آن نظير و همانند اطلاع داشته باشد.

844- علمای يهود و مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

7 - همسویی اهل کتاب (علمای یهود) با کافران و مشرکان ، تلاشی برای فراهم آوردن نیرو و یاور علیه مسلمانان *

الم تر الى الذين . . . ويقولون للذين كفروا . . . فلن تجد له نصيراً

ص: 456

جمله «فلن تجد له نصيراً» پس از بیان همسویی یهود با مشرکان، می تواند بیانگر این معنا باشد که یهودیان به منظور یاری طلبی علیه مسلمانان، با مشرکان همسو شدند.

845- عمر طولانی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 1

1- عمر طولانی همراه با بهره مندی جوامع شرک پیشه از نعمت های الهی ، موجب دل بستگی آنان به معبود ها و توهم کارساز بودن آنها

بل هم عن ذکر ربهم معرضون .. بل متّعنا هؤلاء وءاباءهم حتّی طال علیهم العمر

«بل» در جمله «بل متّعنا ..» برای اضراب از موضوع پیش (أم لهم آلهه تمنعهم من دوننا) است؛ یعنی، توهم این که معبودها از آنان حمایت می کنند، بر اثر زندگی پر نعمت، همراه با مهلت و عمر طولانی است.

846- عمل پسندیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 17 - 7

7 - اعمال نیک مشرکان در نزد پروردگار حبیط شده ، بی ارزش و فاسد است .

ما کان للمشرکین أن یعمروا مسجد اللّٰه شهیدین علی أنفسمهم بالکفر

847- عمل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 19

19 - نه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤولیت عمل و اندیشه های مشرکان و مخالفان را بر عهده دارد و نه مشرکان پاسخگوی عمل پیامبرند.

ما علیک من حسابهم من شیء و ما من حسابک علیهم من شیء

در این برداشت مرجع دو ضمیر جمع در «حسابهم» و «علیهم» مشرکان است و در «حسابهم» اضافه مصدر به فاعل خویش است ؛ یعنی: «حساب المشرکین».

848- عمل ناپسند مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 457

7 - مشرکان، آنچه از اموال را که سهم خداوند می شمردند، برای شریکان (بتها) مصرف می کردند.

فما كان لله فهو يصل إلى شركائهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 28 - 1

1 - مشرکان، مردمانی بد کردارند .

والذین کسبوا السیئات . . . و یوم نحشهم

ضمیر «هم» در «نحشهم» به «الذین احسنوا» و «الذین کسبوا السیئات» برمی گردد. جمله «ثم نقول للذین أشركوا ...» قرینه است بر اینکه مشرکان یکی از مصداقهای مورد نظر در جمله «الذین کسبوا السیئات ...» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 9

9- ایجاد شبیهه در ذهن مردم درباره خدا، معاد و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از راه کارهای بسیار زشت مشرکان جهت بازداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از هدف خویش

قالوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء . . . و أقسموا بالله ... لایبعث الله من

این برداشت بنابر صفت بودن «سیئات» برای مصدر محذوفی که مفعول مطلق فعل «مکروا» بوده، می باشد. بنابراین مراد از مکرهای بد و سوء همین نکته هایی است که از سوی مشرکان در باره خدا، معاد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) گفته می شد.

849- عمل ناپسند مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 9 - 7

7 - مشرکان صدر اسلام، مردمانی نابکار و بدکردار

إنهم ساء ما كانوا یعملون

850- عواطف خویشاوندی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 13

13 - بهره گیری از عواطف خویشاوندی برای ترغیب مشرکان مکه به گرویدن به اسلام

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج مله أیکم ابرهیم

ص: 458

851- عوامل آزادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 8

8 - فرمان رفع حصر از مشرکان محاصره شده (آنان که به علت نقض فرمان منع رفت و آمد در غیر ماه های حرام محاصره می شدند) در صورت قبول اسلام و ترک شرک

و احصروهم ... فإن تابوا ... فخلوا سبيلهم

852- عوامل استهزاهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 48 - 3

3 - نامشخص بودن زمان وقوع عذاب استیصال ، دستاویز مشرکان برای به استهزا گرفتن تهدید آن بود .

و يقولون متى هذا الوعد ان كنتم صدقين

پاسخ به این پرسش - که در آیه بعد آمده - مؤید برداشت فوق است.

853- عوامل اندوه مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 1

1 - خشم و ناراحتی شدید عرب جاهلی ، به هنگام اطلاع یافتن از تولد فرزندی دختر برای او

و إذا بشر أحدهم ... و هو كظیم

854- عوامل انقیاد اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 26 - 3

3 - ناتوانی کامل مشرکان در عرصه قیامت ، موجب انقیاد و تسلیم شدن آنان در برابر خداوند

ما لکم لاتناصرون . بل هم الیوم مستسلمون

ارتباط میان این آیه و آیه قبل (طرح مسأله تسلیم مشرکان پس از موضوع ناتوانی کامل آنان)، می تواند گویای این حقیقت باشد که تسلیم آنان از روی ناتوانی و از موضع ضعف است.

ص: 459

855- عوامل تحقق خواسته های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 3 - 6

6 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) همراه با قرآن ، تحقق بخش پیش شرط اهل کتاب و مشرکان برای ترک آیین خویش

لم یکن ... منفکین حتی تأتیمهم البینه . رسول ... فیها کتب قیمه

برداشت یاد شده، براساس یکی از احتمالاتی است که درباره نخستین آیه بیان شد. در آن احتمال، آیه شریفه، بیانگر ادعای کافران دانسته شده بود.

856- عوامل تحیر اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 66 - 4

4 - سردرگمی و درماندگی مشرکان در قیامت ، بازتاب گمراهی و هدایت ناپذیری آنان در دنیا است .

ماذا أجبتم المرسلین فعمیت علیهم الأنباء یومئذ

تفریع «عمیت علیهم ..» بر آیه پیش، نشانگر آن است که نوع موضع گیری در برابر دعوت پیامبران، دارای بازتابی مناسب با آن در قیامت است. بر این اساس، برگزیدن گمراهی و سر باز زدن از پذیرش راهنمایی های پیامبران، به صورت گمراهی و سردرگمی در قیامت انعکاس می یابد.

857- عوامل تهمت های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 9

9- ناتوانی مشرکان از درک حقایق معاد ، عامل متهم ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی آنان به سحرزدگی *

إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً .. وقالوا أءذا كنا عظمًا ... أعتا لمبعوثون

احتمال دارد که شنیدن سخنان غیر قابل درک از پیامبر (صلی الله علیه و آله) عامل نسبت دادن جنون و سحرزدگی به آن حضرت از سوی مشرکان بوده است و از جمله آن سخنان، تبلیغ پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد معاد جسمانی است.

858- عوامل حق ناپذیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 10

ص: 460

10 - فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سجده کردن مشرکان صدر اسلام برای خدای رحمان ، موجب نفرت فزون تر آنان از سجده و دوری آنها از راه حق و حقیقت گردید .

اسجدوا للرحمن قالوا و ما الرحمن أنسجد لما تأمرنا و زادهم نفورًا

در برداشت فوق، فاعل «زاد» امر به سجده دانسته شد.

859- عوامل دشمنی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 8

8 - مخالفت مشرکان و کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود .

أولم یسیروا فی الأرض فینظروا . . . و كانوا أشدّ منهم قوّه

یادآوری این نکته که اقوام نابود شده پیشین، نیرومندتر از قوم عرب بودند، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

860- عوامل ذلت اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 4

4- معبود های مشرکان ، در قیامت مایه ذلت و خواری مشرکان خواهند شد .

عزًّا . . . و یكونون علیهم ضدًّا

861- عوامل ذلت مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 2

2- پسر مایه سرور و مباهات و دختر موجب ننگ و عار ، در میان عرب جاهلی

و أصفیکم بالبنین . و إذا بشر أحدهم بما ضرب للرحمن مثلاً ظلّ وجهه مسودًّا و هو

862- عوامل زیانکاری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 23 - 5

5 - خسارت و زیان کاری مشرکان ، نتیجه پندار های ناروای آنان درباره خداوند

ص: 461

ذلکم ظنّکم .. فأصبحتم من الخسرین

863- عوامل سرور مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 6

6- مشرکان ، با برخورداری از امکانات اندک ، شادمان شده و با اندک گرفتاری ، ناامید می شوند .

و إذا أذقنا الناس رحمہ فرحوا بها و إن تصبہم سیئہ .. یقنطون

ممکن است به قرینه آیات پیش - که درباره مشرکان است - «ال» در «الناس» عهد و مراد از «الناس» مشرکان باشد. لازم به ذکر است که تنوین «سیئہ» تکبیر و برای قَلَّت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 5

5- انبساط خاطر و شادمانی مشرکان به هنگام یاد شدن نام معبودهایی جز خداوند (معبود های ادعایی آنان)

و إذا ذکر الذین من دونہ إذا هم یستبشرون

864- عوامل سرور مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 2

2- پسر مایه سرور و مباحات و دختر موجب ننگ و عار ، در میان عرب جاهلی

و أصفیکم بالبنین . و إذا بشر أحدهم بما ضرب للرحمن مثلاً ظلّ وجهه مسوداً و هو

865- عوامل سرور مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 14 - 10

10- مشرکان مکه ، سرخوش از بیرون راندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرزمین خویش

قریتک الّتی أخرجتک . . . زین له سوء عمله

مورد «سوء عمله» در آیه شریفه، همان اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرزمین مکه است.

ص: 462

866- عوامل سنت گرای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 15

15 - جهل و بی خبری مشرکان ، باعث قبول نکردن دین الهی و روی آوردن آنان به آیین و سنت های بی پایه پدران خود است .

و إذا قیل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما وجدنا علیه ءاباءنا .. و

برداشت بالا، براساس این احتمال است که «لایعلمون» مفعولٌ به و متعلق نداشته باشد و درصدد نفی علم از مشرکان باشد.

867- عوامل شکست مشرکان قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 1

1 - امداد های الهی عامل اصلی و اساسی کشته شدن کافران در جنگ بدر و پیروزی اهل ایمان

فلم تقتلوهم و لکن الله قتلهم

جمله «فلم تقتلوهم ..» متفرع بر آیاتی است که امداد های الهی را در جنگ بدر برمی شمرد ; یعنی توجه به قضایای جنگ بدر و امداد های الهی بیانگر این است که در حقیقت خداوند مشرکان را کشت و آنان را شکست داد.

868- عوامل طغیانگری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 27 - 7

7- شیطان ، مدعی طغیان گری مشرکان ، در نتیجه گمراهی عمیق خودشان و نه اغواگری های او

قال قرینه ربنا ما أطعیته و لکن کان فی ضلل بعید

869- عوامل عبرت ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 8

8 - ناباوری و ناامیدی مشرکان به حیات اخروی ، عامل عبرت نگرفتن آنان از سرگذشت شوم اقوام پیشین چون قوم لوط

أفلم یکنونوا یرونها بل کانوا لایرجون نشورًا

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که «بل» برای اضطراب انتقالی است؛ یعنی، این طور نیست که آنان به خاطر ندیدن آثار به جا مانده از قوم هلاک شده قوم لوط، از آن عبرت نگرفته اند بلکه چون آنان اعتقاد و امیدی به روز رستاخیز ندارند از چنین حادثه ای عبرت نیاموخته اند.

ص: 463

870- عوامل عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 4

4- گرفتاری کافران ، مشرکان و گنه کاران به عذاب های الهی ، ستم و کیفری است که آنان خود برای خویشتن فراهم می کنند .

و لکن ظلموا أنفسهم

چنان چه گذشت، مقصود از «ظلم به نفس» گناهان و نیز آثار و تبعات گناهان می باشد؛ برداشت فوق ناظر به دومین لحاظ است. بنابراین «ظلموا أنفسهم...»؛ یعنی، نزول عذاب بر کافران - که از آثار و تبعات گناهانشان است - ستمی بود که آنان بر خود روا داشتند.

871- عوامل غضب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 58 - 1

1- چهره مشرکان دوران جاهلی ، به هنگام دریافت خبر دختردار شدن ، از شدت غضب و ناراحتی ، دگرگون می شد .

و إذا بشر أحدهم بالأنثى ظلّ وجهه مسوداً

872- عوامل غضب مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 1

1 - خشم و ناراحتی شدید عرب جاهلی ، به هنگام اطلاع یافتن از تولد فرزندی دختر برای او

و إذا بشر أحدهم . . . و هو كظیم

873- عوامل فسخ معاهده با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 1 - 1

1 - ابطال اعتبار پیمان های صلح مسلمانان صدر اسلام از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پی نقض آن توسط مشرکان معاهد

براءه من اللّٰه ورسوله إلى الذين عهدتم من المشركين

«براءت» به معنای جدا شدن و فاصله گرفتن است. متعلق «براءت» - به قرینه «الذین عاهدتم» - پیمانهای منعقد شده میان

ص: 464

مسلمانان صدر اسلام و مشرکان است. اعلام جدا شدن و فاصله گرفتن از عهد و پیمان کنایه از الغا و بی اعتبار نمودن آن است.

874- عوامل گمراهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 86 - 5

5- تلاش مشرکان در قیامت برای دخیل شمردن معبود های دروغینشان در گمراهی خویش *

و إذا رءا الذین أشركوا شركاءهم قالوا ربنا هؤلاء شركاؤنا الذین كنّا ندعوا من دو

برداشت فوق، بر این احتمال استوار است که غرض مشرکان از نمایاندن معبودهای دروغین خویش، کاستن از بار گناه خویش و نهاندن آن بر دوش معبودها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 17 - 2

2 - خداوند به روز رستاخیز، خواستار پاسخ گویی معبود های مشرکان در باره علت گمراهی مشرکان و نقش آنان در این گمراهی

ویوم یحشرهم و ما یعبدون من دون اللّٰه فیقول ءأنتم أضللتم عبادی هؤلاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 18 - 10, 11, 5, 4

4 - معبود های مشرکان در قیامت، خود را از داشتن هر گونه نقشی در گمراهی مشرکان، تبرئه کرده و آن را تکذیب خواهند کرد.

ءأنتم أضللتم عبادی... قالوا سبحنک ما کان ینبغی لنا أن نتخذ من دونک من أولیاء

5 - اظهار شگفتی و اعلام انزجار معبود های مشرکان در قیامت، از معبود قرار گرفتن خودشان از سوی مشرکان و یا نقش داشتن آنان در گمراهی دیگران

فیقول ءأنتم أضللتم عبادی هؤلاء... قالوا سبحنک

جمله «سبحانک» و یا «سبحان الله» در دو مورد به کار می رود: 1- آن گاه که سخن شگفت آوری شنیده شود و شنونده بخواهد اظهار شگفتی کند. 2- آن گاه که سخنی بسیار زشت و ناروایی شنیده شود و شنونده بخواهد از آن اعلان برائت و اظهار انزجار کند و واکنش منفی از خود نشان دهد (برگرفته از لسان العرب).

6 - معبود های مشرکان در پاسخ به سؤال خداوند در قیامت ، عامل انحراف و گمراهی مشرکان را ، برخورداری آنان و پدرانیشان از رفاه بسیار و از یاد بردن خدا خواهند دانست .

و لکن متّعتهم و اباؤهم حتّی نسوا الذکر

«لکن» - که در استدراک به کار می رود - در آیه شریفه برای رد این اتهام است که معبودها در گمراهی مشرکان مؤثر بودند و نیز برای بیان علت های واقعی این انحراف است که در این آیه، به دو عامل اشاره شده است: 1- رفاه (که موجب فراموشی خدا است) (متّعتهم.. الذکر). 2- رفتار هلاکت بار آنان (و كانوا قوماً بوراً).

10 - معبود های مشرکان در روز رستاخیز ، عامل انحراف مشرکان را ، کردار و رفتار هلاکت بار خود آنان معرفی خواهند کرد .

ص: 465

و لکن . . . و كانوا قومًا بورًا

«بور» یا جمع «بائر» (به معنای هالک) و یا مصدر (به معنای هلاک) است. در صورت دوم، صفت بودن آن برای «قومًا»، از باب مبالغه خواهد بود.

11 - گمراهان (مشرکان و . . .)، خود عامل اصلی گمراهی خویش اند .

أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ . . . و لکن متّعتهم و ءاباءهم حتی نسوا الذکر و كانوا قومًا ب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 19 - 2

2 - ادعای مشرکان در باره نقش داشتن معبودهایشان در گمراهی آنان ، مورد تکذیب همان معبود ها در قیامت

فقد کذبوکم بما تقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 63 - 15

15 - نیندیشیدن مشرکان در آیات و دلایل وحدانیت خداوند ، باعث انحراف آنان از حق است .

ليقولنَّ الله فأنى يؤفكون . . . و لئن سألتهم من نزل من السماء ماء فأحيا به الأَر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 28 - 4, 3, 2, 1

1 - تلاش مشرکان فریب خورده برای تبرئه خویش از هرگونه نقش داشتن در امر گمراهی خود

قالوا إنکم کنتم تأتوننا

2 - مشرکان فریب خورده ، پیشوایان خود را مسؤول گمراهی خویش در قیامت معرفی خواهند کرد .

قالوا إنکم کنتم تأتوننا

3 - پیشوایان شرک با تظاهر به خیرخواهی ، عامل اصلی فریب خوردن و دور شدن از مسیر خیر و حق در دیدگاه مشرکان گمراه شده

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

«یمین» می تواند مشتق از «یمن» (خیر و برکت) باشد. بر این اساس، معنای آیه چنین می شود: شما از سر خیرخواهی به سراغ ما می آمدید. اما متعدی شدن فعل «تأتوننا» به «عن» - که برای مجاوزت است - موجب می شود که این کلمه متضمن معنای «تصددنا» - که متناسب با معنای مجاوزت است - باشد. بر این اساس، پیام اصلی آیه چنین خواهد بود: شما بودید که در ظاهر از سر خیرخواهی به سراغ ما آمده و ما را از مسیر حق و خیر گمراه می کردید.

4 - مشرکان گمراه شده ، در قیامت اعمال قدرت سران شرک را عامل گمراهی و فریب خود معرفی خواهند کرد .

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

برداشت یاد شده براساس این دیدگاه است که «یمین» (جهت راست) کنایه از قدرت و قوت باشد؛ زیرا معمولا سمت راست قوی تر است. از این رو بیشتر مردم کارهای مهم و سنگین را با دست راست انجام می دهند. گفتنی است که دو آیه بعد (و ما کان لنا علیکم من سلطان) و نیز آمدن واژه «یمین» به این معنا در آیه 93 همین سوره (فراغ علیهم ضربا بالیمین) مؤید مطلب یاد شده است.

ص: 466

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 29 - 2, 1

1 - پیشوایان شرک ، در روز رستاخیز در برابر اتهام داشتن نقش در فریب و گمراهی مشرکان ، به دفاع برخاسته و به تبرئه خود خواهند پرداخت .

قالوا إنکم کنتم تأتوننا .. قالوا بل لم تکنوا مؤمنین

2 - پیشوایان شرک ، در گفت و گو با مشرکان فریب خورده در روز رستاخیز ، سوء اختیار خود آنان را عامل گمراهی شان معرفی خواهند کرد .

قالوا بل لم تکنوا مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 30 - 3, 2, 1

1 - پیشوایان شرک در قیامت ، هرگونه اعمال زور و سلطه از ناحیه خود را برای به گمراهی کشاندن مشرکان ، مردود خواهند دانست .

و ما کان لنا علیکم من سلطن

2 - پیشوایان شرک ، عامل اصلی گمراهی مشرکان را ، روح طغیان و حق ناپذیری خود آنان معرفی خواهند کرد .

بل کنتم قومًا طغین

3 - سران شرک در قیامت ، بدون اجبار به نقش خود در گمراهی مشرکان اقرار خواهند کرد .

و ما کان لنا علیکم من سلطن بل کنتم قومًا طغین

برداشت یاد شده از آن جا است که پیشوایان شرک، در پاسخ به اتهام داشتن نقش در گمراهی مشرکان، تنها به اجبار نکردن بر گمراهی اکتفا کرده و اصل نقش داشتن خود را نفی نخواهند کرد. پذیرش دست داشتن در گمراهی مشرکان در دو آیه بعد (فأغویناکم إنا کنا غاویین)، مؤید این برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 3

3 - پذیرش مقصر بودن و داشتن نقش در گمراهی مشرکان ، از سوی پیشوایان شرک در عرصه قیامت

فَحَقِّ عَلَيْنَا قَوْلَ رَبِّنَا إِنَّا لَذَانِقُونَ

این که پیشوایان شرک، خود را در استحقاق عذاب الهی شریک می دانند، حاکی از پذیرش نوعی از مسؤولیت در گمراهی مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 32 - 1,5

1 - اعتراف سران شرک به دست داشتن خود در گمراهی توده های مشرک

فأغوينكم

5 - پیشوایان شرک در عرصه قیامت، گمراهی خود را، عامل انحراف دیگران معرفی خواهند کرد.

ص: 467

برداشت یاد شده به خاطر تعلیل بودن جمله «إنا كنا غاوين» برای جمله پیشین (فأغويناكم) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 27 - 7

7- شیطان ، مدعی طغیان گری مشرکان ، در نتیجه گمراهی عمیق خودشان و نه اغواگری های او

قال قرینه ربنا ما أطعیته و لكن کان فی ضلل بعید

875- عوامل مؤاخذة مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 10

10 - مشرکان ، به خاطر ادعا های بی دلیل و فاقد منطق ، مورد بازخواست و مؤاخذة خداوند قرار می گیرند .

ستکتب شهدتهم و یسنلون

876- عوامل مؤثر در سرنوشت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 4 - 8

8 - شکست و پیروزی روم ، امری سرنوشت ساز برای مؤمنان و مشرکان عصر بعثت بوده است .

و یومئذ یفرح المؤمنون

بیان شکست رومیان مسیحی در برابر ایرانیان و نیز پیشگویی شکست ایرانیان از رومیان و سرور و فرح مؤمنان از پیروزی رومیان، حکایت از این می کند که چنین تحولاتی برای گروه های یاد شده، مهم و سرنوشت ساز بوده است.

877- عوامل ناخشنودی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 10

10 - تعلق اراده الهی بر غلبه دادن دین اسلام بر دیگر ادیان ، به رغم ناخرسندی مشرکان

أرسل رسوله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله و لو كره المشركون

ضمير «يظهره» می تواند به رسول و یا «دین» برگردد. در هر دو صورت، معنا یکی خواهد بود.

ص: 468

878- عوامل نفرت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 1

1 - استکبار و حيله گری مشرکان ، دو عامل تنفر و دوری آنان از گرایش به اسلام و دین الهی

فلما جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفورا . استکباراً فی الأرض و مکر السیّی

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «استکباراً» مفعول لأجله بوده و «مکر السیّی» نیز بر آن عطف شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 1

1 - تنفر شدید و انزجار درونی مشرکان ، از یاد شدن نام خدا به تنهایی (بدون نام معبود ها دیگر)

و إذا ذکر الله وحده اشمازت قلوب الذین لایؤمنون بالأخـره

879- عوامل نفرت مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 10

10 - فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سجده کردن مشرکان صدراسلام برای خدای رحمان ، موجب نفرت فزون تر آنان از سجده و دوری آنها از راه حق و حقیقت گردید .

اسجدوا للرحمن قالوا و ما الرحمن أنسجد لما تأمرنا و زادهم نفورا

در برداشت فوق، فاعل «زاد» امر به سجده دانسته شد.

880- عوامل هدایت ناپذیری مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 21

21 - جهل بیشتر مشرکان مکه به خاستگاه الهی امنیت و رفاه اقتصادی آن شهر ، عامل روی گردانی آنان از پذیرش هدایت الهی (اسلام)

بود .

وقالوا إن نتبع الهدى . . . ولكن أكثرهم لا يعلمون

ص: 469

881- عوامل یأس مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 7

7- اعلام پیروزی قطعی حق بر باطل ، مایه امید مؤمنان و یأس مشرکان و باطل گرایان

و قل جاء الحقّ و زهق البطل إن البطل كان زهوقاً

اعلام صریح بر شکست قطعی باطل، در پی بیان تلاشهای کافران جهت اخراج پیامبر(صلی الله علیه و آله) از مکه، می تواند برای تقویت بنیه روانی مؤمنان و ایجاد یأس در دل مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 6

6 - مشرکان ، با برخورداری از امکانات اندک ، شادمان شده و با اندک گرفتاری ، ناامید می شوند .

و إذا أذقنا الناس رحمه فرحوا بها و إن تصبهم سيئة .. يقنطون

ممکن است به قرینه آیات پیش - که درباره مشرکان است - «ال» در «الناس» عهد و مراد از «الناس» مشرکان باشد. لازم به ذکر است که تنوین «سیئه» تکبیر و برای قِلت است.

882- عهد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 1

1 - مشرکان مکه سوگند اکید یاد کردند که در صورت مشاهده معجزه مورد نظر خود ایمان می آورند.

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن جاءتهم آية

883- عهدشکنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 82 - 4

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت در برابر دشمنان و کارشکنی های مشرکان و کافران

فانظر كيف كان عقبه المنذرین . . . ولقد نادینا نوح ... ثم أغرقنا الآخرین

برداشت یاد شده از آن جا است که ذکر داستان نوح(ع) و قومش، پس از توصیه خداوند به پیامبر(صلی الله علیه و آله) مبنی بر تأمل و درس آموزی از سرنوشت مردمی است که اخطارهای پیامبران را دریافت کردند؛ ولی به مخالفت با آنها پرداختند. این توصیه می تواند برای دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت باشد که در شرایط دشوار مکه به سر می بردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 470

8 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان اندک او، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ يَجْدُلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ... إِنَّ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرًا مَا هُمْ بِبَلِغِيهِ

از این آیه و آیات قبل و بعد آن، استفاده می شود که خداوند در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان اندک به آن حضرت در مکه می باشد.

884- غافلگیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 19 - 4

4 - مشرکان و منکران معاد، خود را به طور ناگهانی در قیامت یافته و بر حال زار خود نظاره گر خواهند بود.

فإذا هم ينظرون

«إذا» برای مفاجات است که حاکی از ناگهانی انجام شدن مفاد آن است.

885- غضب بر مشرکان ناسپاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 55 - 7

7- غضب شدید خداوند از مشرکان ناسپاس رهیده از مشکلات و ناگواریها

ثم إذا كشف الضّر عنكم إذا... برّيهم يشركون... فتمتّعوا فسوف تعلمون

التفات از غیبت به خطاب، احتمال دارد برای بیان شدت غضب و سخط خداوند باشد.

886- غفلت اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 48 - 2

2 - غفلت و فراموشی مشرکان از معبود های خویش، در مواجهه با واقعیت های سهمگین قیامت

و ضلّ عنهم ما كانوا

بنابر این که «ضلّ عنهم» اشاره به این باشد که صحنه قیامت آن چنان برای مشرکان وحشتناک و دهشت آور است که خاطره بت ها از نظرشان محو و نابود خواهد شد.

ص: 471

887- غفلت اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 57 - 6

6 - بیشتر کافران و مشرکان ستیزه جو و مجادله گر در صدر اسلام، مردمی غافل و بی خبر از معارف الهی (چون توحید و معاد) بودند.

و لكن أكثر الناس لا يعلمون

ممکن است مقصود از «الناس» در آیه شریفه، مردم عصر نزول قرآن (چون اهل مکه) باشد. برداشت یادشده بر این احتمال مبتنی است.

888- غفلت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 48 - 10

10- غفلت از رستاخیز و تصوّر عدم برپایی قیامت، آفت فراگیر مشرکان است.

بل زعمتم أنّ نجعل لكم موعدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 39 - 10

10- باورداران فرزندی عیسی (ع) برای خداوند، فرورفته در غفلتی عمیق و مردمی بی ایمان

فاختلف الأحزاب . . . و هم فی غفله و هم لایؤمنون

نکره آمدن «غفله» نشانه ناشناخته بودن حد و مرز آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 1

1- مشرکان، مردمی غافل از مسائل جدی و اصلی زندگی و دل مشغول به امور واهی و بی ارزش

و هم یلعبون . لاهیة قلوبهم

«لهو» به معنای چیزی است که انسان را از کارهای مهم و سودمند باز دارد (مفردات راغب). توصیف مشرکان به این که قلبشان به لهو و

امور غیر مهم مبتلا شده، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 89 - 4

4 - مشرکان ، مفتون خیال های خام و غافل از برهان های عقلی و علمی

قل فائتی تسحرون

«سحر» (مصدر «تسحرون») به معنای مفتون کردن و ربودن عقل است؛ یعنی، «[به آنان] بگو: پس چگونه دستخوش افسون می

ص: 472

شويد).

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - نمل - 27 - 62 - 8

8 - روى آورندگان به شرک ، على رغم حل شدن مشکلاتشان به اراده خدا ، مردمى غفلت زده و مستحق نکوهش

أمن يجيب المضطر... قليلاً ما تذكرون

عبارت «قليلاً ما تذكرون» نکوهش از كسانى است كه حقايق وحى را با همه روشنى درنمى يابند و با اين كه خداوند همواره گرفتارى هايشان را برطرف و مشکلاتشان را حل مى كند، از او غافلند و به غير او روى مى آورند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 155 - 1

1 - سرزنش شدن مشركان ، به سبب بيدار نشدن و پند نگرفتن آنان در برابر حقايق الهى

أفلاتذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - زمر - 39 - 30 - 3

3 - غفلت شديد كافران و مشركان ، از مرگ و حيات پس از آن (قيامت)

إنك ميت وإنهم ميتون

ضمير «إنهم» به مشركان و كافران باز مى گردد. طرح مسأله رحلت آنان - كه با تأكيد همراه است (إنك وإنهم) - و غير قابل انكاربودن اين حقيقت ، مى تواند گويای غفلت شديد مشركان و كافران از مسأله مرگ باشد؛ گو اين كه آنان منكر حقيقت ياد شده اند.

889- غفلت مشركان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 155 - 2

2 - مشركان صدراسلام ، مردمى غافل و پندناپذير بودند .

890- غفلت مشركان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

11 - انبياء - 21 - 1 - 3

ص: 473

3- مشرکان صدراسلام، از مسأله حسابرسی قیامت، به طور کلی غافل مانده و از تأمل و اندیشه در نشانه‌ها و دلایل روشن آن، روی گردان بودند.

اقترب للناس حسابهم و هم فی غفله معرضون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این سوره، مکی است و مخاطب و مصداق اولی «الناس»، مردم مشرک اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 13 - 2

2- مشرکان صدر اسلام، مردمی سخت غافل و به دور از تعالیم بلند وحی و سرگرم به زندگی پست دنیایی

و إذا ذكروا لا يذكرون

پندناپذیری مشرکان، یا به سبب غفلت شدید آنان از معارف بلند الهی بود و یا به این دلیل بود که آنان - علی رغم شناخت تعالیم وحی و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

891- غفلت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 3،7

3- مشرکان مکه، از مفاهیم عالی قرآن غافل بوده و به زخارف دنیا چشم دوخته بودند.

و لقد صرفنا فی هذا القرآن من کلّ مثل فابی . . . وقالوا لن نؤمن لک حتی . . . أو

7- غفلت مشرکان مکه از نقش اصلی اراده خدا در تحقق معجزات

تفجر لنا . . . تسقط السماء . . . تأتي بالله . . . تنزل علينا کتاباً نقرؤه

از اینکه آنان، تمامی معجزات درخواستی خود، حتی آمدن خدا را از شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) می خواستند، نشان دهنده نکته یاد شده است.

892- فرار مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 1

1- متواری و مخفی شدن مشرکان دختردار شده در دوران جاهلیت ، به خاطر شدت ناراحتی ناشی از خیر دختردار شدن

وإذا بشر أحدهم بالأنثى . . . يتوری من القوم من سوء ما بشر به

ص: 474

893- فراموشی شدن مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 14

14- مشرکان مفتري ، در جهنم به حال خود رها شده و مورد فراموشی قرار می گیرند .

لاجرم أن لهم النار و أنهم مفرتون

«فرط» در لغت به معنای ترک آمده و برداشت فوق بر اساس معنای یاد شده است.

894- فرجام اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 49 - 1

1 - کافران و مشرکان ، دارای فرجامی شوم در جهان آخرت

قل يأيها الناس إنما أنا لكم نذير

مراد از «الناس» مردم مشرک و بت پرست است. «نذیر» به معنای «منذر» می باشد. و «انذار» (مصدر «منذر») به معنای اخطار کردن و ترسانیدن از عواقب امری، پیش از فرارسیدن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 2

2 - مطالعه در فرجام شوم گمراهان شرک پیشه در جهان آخرت ، در بردارنده درسی بزرگ برای مردمان

يوم لا ينفع مال ولا بنون . . . إن فی ذلک لآیه

برداشت یاد شده بر این اساس است که «ذلک» اشاره به مضمون آیات پیشین نیز داشته باشد. گفتنی است که آیات قبل در زمینه فرجام شوم گمراهان و مشرکان بود.

895- فرجام تبری از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- نویدبخشی خداوند، به منتهی شدن برائت مؤمنان از مشرکان، به فرجامی نیک و مودت آفرین

عسی الله... موده

با توجه به این که آیات برائت از مشرکان، نگرانی تداوم جنگ و ستیز با ایشان را تداعی می کند؛ این آیه می تواند زداینده این نگرانی باشد.

ص: 475

896- فرجام دنیوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 49 - 1

1 - کافران و مشرکان ، دارای فرجامی شوم در جهان آخرت

قل یاٰیها الناس إنّما أنا لکم نذیر

مراد از «الناس» مردم مشرک و بت پرست است. «نذیر» به معنای «منذر» می باشد. و «انذار» (مصدر «منذر») به معنای اخطار کردن و ترسانیدن از عواقب امری، پیش از فرارسیدن آن است.

897- فرجام شوم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 22 - 4

4- مورد نکوهش واقع شدن ، و بی حامی گردیدن ، فرجام حتمی شرک است .

لاتجعل مع الله . . . فتتعد مذموماً مخذولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 49 - 1

1 - کافران و مشرکان ، دارای فرجامی شوم در جهان آخرت

قل یاٰیها الناس إنّما أنا لکم نذیر

مراد از «الناس» مردم مشرک و بت پرست است. «نذیر» به معنای «منذر» می باشد. و «انذار» (مصدر «منذر») به معنای اخطار کردن و ترسانیدن از عواقب امری، پیش از فرارسیدن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 68 - 3

3- فرجام کار مشرکان ، فرجامی شوم و ناگوار

وإن جدلوك فقل الله أعلم بما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 42 - 2

2- مشرکان ، از سوی خداوند به فرجامی ناخوشایند ، تهدید شدند .

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ

خبر دادن به این که خداوند، آگاه از چیزهایی است که مشرکان به عنوان خدا و معبود گرفته اند، کنایه از تهدید خود مشرکان است.

ص: 476

898- فرجام شوم مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 17

17- مشرکان مکه ، مورد تهدید خداوند به فرجامی شوم

وقال الذين أشركوا .. فسيروا في الأرض فانظروا كيف كان عقبه المكذبين

بنابراین احتمال که مخاطبان امر «سیروا» مشرکان مکه اند استفاده می شود که دعوت از آنان برای سیر و سفر در زمین جهت مطالعه سرانجام تکذیب کنندگان انبیا پس از بازگویی دیدگاه آن مشرکان در باره خداوند، هشدار است به آنان.

899- فرجام مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 22

22 - مشرکان ، ستم پیشگانی شوم فرجام

بما أشركوا بالله .. وبئس مثنى الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 10

10 - ایمنی از عذاب دردناک در گرو یکتاپرستی و پرهیز از گفتار کفرآمیز

وما من اله الا اله واحد وإن لم ينتهوا عما يقولون .. عذاب اليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 47 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور برانگیختن داوری وجدان مشرکان بر چگونگی فرجام آنان در صورت نزول عذاب الهی

قل أرءیتکم .. هل یهلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 7

7 - زيانكارى ، فرجام حتمى مشركان و مرتدان

لنكونن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 113 - 10

ص: 477

10 - هیچ کس حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) قادر به تغییر سرنوشت شوم (دوزخی بودن) مشرکان نیست .

ما كان للنبي . . . من بعد ما تبين لهم أنهم أصحاب الجحيم

از اینکه نام پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خصوص ذکر شده است، استفاده می شود که نه تنها دعای سایر مؤمنان در حق مشرکان بی نتیجه است بلکه حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) هم نمی تواند سرنوشت آنان را با استغفار تغییر دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 11

11- آتش دوزخ، فرجام حتمی مشرکان است .

و لا تجعل مع الله إلهًا آخر فتلقى في جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 58 - 3

3- گرفتاری به عذاب استیصال پیش از فرارسیدن قیامت، سرنوشت محتوم همه اقوام و جوامع کافر و مشرک حق ستیز است .

و إن من قرية إلا نحن مهلكوها قبل يوم القيمة

اینکه آیه می فرماید: همه جوامع بشری قبل از قیامت یا هلاک می شوند و یا دچار عذاب می شوند احتمال دارد که مراد از «مهلكوها» هلاکت انسانهای معمولی و مراد از «معدّبوها» عذاب کافران و مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 10

10 - ذلت و شکست، سرنوشت محتوم جبهه شرک و ضد توحید

و من الناس من يجدل . . . له في الدنيا خزي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 3

3 - فرجام مشرکان، ناگوار است .

برہم یشرکون . . . فسوف تعلمون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

15 - سبأ - 34 - 26 - 6

6 - هشدار خداوند به مشرکان درباره عاقبت و آخرتشان

قل یجمع بیننا ربنا ثم ینفخ بیننا بالحقّ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

15 - صافات - 37 - 161 - 1

1 - مشرکان با معبودهایشان ، دارای سرنوشتی یکسان و مشترک اند .

ص: 478

جمله «فَاتِكُمْ..» از نظر ترکیبی، دو احتمال دارد: 1- جمله ای مستقل باشد؛ مانند «كُلَّ رَجُلٍ وَضِيعَتَهُ»، (مرد است و کسب و کارش). در این صورت، پیام آیه چنین می شود: شما هستید و معبودهایتان، که به حال خود وا گذاشته شدید و از شما کاری ساخته نیست و سرنوشتی مشترک دارید. 2- «كُم» اسم «إِنَّ» و «ما تعبدون» عطف بر این اسم و جمله «ما أُنْتُمْ عَلَيْهِ...» خبر آن باشد بر این اساس، برداشت هایی می شود که در آیات بعد خواهد آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 41 - 5

5 - عقیده به شفاعت معبود ها و یکسان بودن سرنوشت مجرمان (مشرکان) با مسلمانان ، عقیده ای منحصر به مشرکان عصر بعثت و فاقد شاهد و تصدیق کننده ای از میان عقلای عالم

أَمْ لَكُمْ شُرَكَاءُ فَلَئِمَّا تُولُوا بِشُرُكائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 2

2- فرجام اهل کتاب ، در صورت کفر به اسلام ، هم تراز با مشرکان است .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ

900- فرجام مشرکان پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 42 - 3

3 - هشدار خداوند ، مشرکان مکه را به فرجامی مانند فرجام مشرکان پیشین

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِ

901- فرجام مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 41 - 4

4 - مشرکان صدر اسلام (مجرمان) ، برای اثبات یکسانی سرنوشت خویش با مسلمانان ، از ارائه شاهد و هم فکری از میان عقلای عالم ناتوان بودند .

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ

ص: 479

902- فرجام مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 2

2- فرجام یهود بنی نضیر در موضع گیری علیه اسلام ، منتهی به شکست آنان ، همچون فرجام مشرکان مکه در بدر *

کمثل الذین من قبلهم قریباً

برخی برآند که مراد از «الذین من قبلهم قریباً»، مشرکان مکه در بدر است.

903- فرزندان مشرکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 105 - 7

7- « عن عبدالله بن سلام مولى رسول الله (صلى الله عليه وآله) انه قال : سألت رسول الله (صلى الله عليه وآله) فقلت : . . . فأولاد المشركين فى الجنة أم فى النار ؟ فقال : . . . انه إذا كان يوم القيامة . . . فىأمرالله عزوجل ناراً . . . ثم يأمرالله تبارك و تعالى أطفال المشركين أن يلقوا أنفسهم فى تلك النار فمن سبق له فى علم الله عزوجل أن يكون سعيداً ألقى نفسه فيها . . . و من سبق له فى علم الله عزوجل أن يكون شقيماً امتنع فلم يلقى نفسه فى النار . . . و ذلك قول الله عزوجل : « فمنهم شقى و سعيد » . . . »

از عبدالله بن سلام نقل شده است که گفت: از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) پرسیدم: . . . آیا فرزندان مشرکان [که در کودکی مرده اند] بهشتی هستند یا جهنمی؟ فرمود: . . . هنگامی که قیامت فرا رسد . . . خداوند به آتش فرمان حضور می دهد . . . سپس به کودکان مشرکان دستور می دهد تا خود را در آن آتش درافکنند. پس هر کدام از آن کودکان که در علم خدای عزوجل سعادت مندیش رقم خورده است خود را در آن آتش می افکنند . . . و آنان که در علم خدای عزوجل برایشان شقاوت مندی رقم خورده، از پذیرش فرمان خدا امتناع نموده و خود را در آتش نمی اندازند . . . و این سخن خداوند عزوجل است که فرمود: فمنهم شقى و سعيد «...».

904- فریاد مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 100 - 1

1- فریاد دردناک و زجرآلود مشرکان در جهنم

لهم فیها زفیر

«زفیر» به معنای پر شدن سینه از غم و اندوه است و نیز به معنای صدای نخست خران است (لسان العرب). در این جا به معنای فریاد دردناک و اندوهگین می باشد.

ص: 480

905- فزع اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 51 - 1

1 - فزع و ناراحتی مشرکان به هنگام برانگیخته شدن در قیامت

و لو تری إذ فزعوا

مرجع ضمیر «فزعوا» به قرینه آیات قبل - که در آنها سخن از مشرکان بود - مشرکان است. در این که زمان فزع آنان چه وقتی است؟ احتمالات چندی (مثل دم مرگ، زمان حشر، عذاب دنیا، غزوه بدر و...) وجود دارد. برداشت یاد شده - به قرینه آیه 54 همین سوره - بنابر احتمال دوم است.

906- فسخ معاهده با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 2

2 - دستور خداوند مبنی بر ابلاغ لغو پیمان عدم تعرض مسلمانان با مشرکان پیمان شکن به عموم مردم حاضر در مراسم حج

و أذن من الله ورسوله إلى الناس يوم الحج الأكبر أن الله بريء من المشركين ورسو

برداشت فوق بر این اساس است که «برائت» در «أن الله بريء من المشركين ورسوله» کنایه از الغای پیمان صلح و عدم تعرض باشد. گفتنی است که جمله «أذن من الله ورسوله ...» جمله خبری است در مقام انشا و دستور؛ یعنی باید الغای پیمان عدم تعرض در روز «حج اکبر» به عموم مردم حاضر در مراسم حج، ابلاغ گردد.

907- فسق اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 16

16 - اکثریت مشرکان صدر اسلام، مردمی فاسق و بیرون از مسیر حق بودند.

و أكثرهم فسقون

908- فسق مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 33 - 5

5 - مشرکان ، مردمانی فسق پیشه اند .

فذلکم اللہ ربکم ... کذلک حقت کلمت ربک علی الذین فسقوا

ص: 481

909- فطرت توحیدی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 5

5 - مشرکان نیز در مخاطرات سخت زندگی، فروتنانه و پنهانی از خداوند یگانه استمداد می طلبند.

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

خطاب آیه متوجه مشرکان است و صحت احتجاج متوقف بر آن است که چنین حالتی برای آنان نیز در شرایط سخت پدیدار گردد.

910- فطریات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 13

13 - خداجویی، امری نهفته در دل های مشرکان

أولیاء ما نعبدهم إلا لیقربونا إلى الله زلفی

از این که مشرکان هدف از پرستش معبودهایشان را، تقرب به خدا دانسته اند، می توان مطلب بالا را به دست آورد.

911- فلسفه اسارت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 4

4 - جلوگیری از تسلط مشرکان و کافران حق ستیز بر مسلمانان، فلسفه فرمان الهی مبنی بر کشتن، اسارت، محاصره و کمین زدن به آنان

فإذا انسلخ... فاقتلوا المشرکین... کیف و إن یظہروا علیکم لایرقبوا فیکم إلا

912- فلسفه بت پرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 197 - 1

1 - یاری جستن از بت ها و معبودان، هدف مشرکان از پرستش آنها

و الذين تدعون من دونه لا يستطيعون نصركم

ص: 482

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 10

10 - مشرکان به امید شفاعت بت ها ، آنها را می پرستیدند .

و يعبدون من دون الله . . . و يقولون هؤلاء شفَعُونَا عند الله

913- فلسفه بت پرستی مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 2

2- مشرکان عصر بعثت ، عزت و اعتبار خود را در پرستش معبودان ساختگی خود می دانستند .

ليكونوا لهم عِزًّا

914- فلسفه تأخیر عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 111 - 2,3

2- تأخیر مجازات مشرکان و کافران ، وسیله فتنه و آزمایش آنان است .

إن أدرى أقریب . . . إن أدرى لعلّه فتنه لكم

3- تأخیر عذاب و کیفر مشرکان و کافران حق ناپذیر ، به خاطر بهره بردن ناچیز و موقتی آنان از متاع های دنیوی است .

إن أدرى لعلّه . . . متع إلى حين

915- فلسفه تأخیر عذاب مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 111 - 1

1- آزمایش کافران و مشرکان حق ناپذیر صدراسلام ، فلسفه به تأخیر افتادن عذاب آنان و نامعلوم بودن زمان شکست آنها است .

وإن أدرى لعلّه فتنه لكم

ضمیر «لعلّه» به نکته ای برمی گردد که از دو آیه قبل استفاده می شود. آن نکته، مسأله تأخیر عذاب کافران و مشرکان و یا نامعلوم بودن زمان شکست آنان و پیروزی مسلمین است.

ص: 483

916- فلسفه جبرگرایی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 2،4

2 - جبر، دستاویز مشرکان در توجیه شرک خویش و پدرانشان و حرام کردن حلال خدا

سيقول الذين أشركوا لو شاء الله ما أشركنا ولا ءاباؤنا ولا حرمنا من شيء

4 - پیشگویی قرآن از تمسک مشرکان در آینده به جبر برای توجیه عقاید و عملکرد خویش

سيقول الذين أشركوا لو شاء الله ما أشركنا

917- فلسفه جنگ با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 9

9 - هدف و فلسفه اصلی جنگ و مبارزه با کفار و مشرکان، آوردن ایشان به دامن اسلام است و نه نابودی آنان.

فاقتلوا المشركين... وإن أحد من المشركين استجارك... حتى يسمع كلم الله ثم أبل

918- فلسفه خواسته های مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 8

8- درخواست معجزه از سوی مشرکان ستم پیشه مکه، در جهت بهانه جویی بود؛ نه حقیقت طلبی.

فليأتنا.. أفهم يؤمنون

خداوند، درخواست معجزه از طرف مشرکان را به این دلیل ردّ فرمود که آنان مانند مشرکان اقوام گذشته، قصد ایمان آوردن نداشتند. بنابراین چنین درخواستی بهانه و دست آویزی بیش نبود.

919- فلسفه دشمنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- عقیده به ربوبیت خدا، علت اصلی تهاجم و خصومت مشرکان و کافران علیه مسلمانان در عصر بعثت

إلا أن يقولوا ربنا الله

ص: 484

920- فلسفه سرزنش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 1

1 - خداوند ، مشرکان و کفرپیشگان را به خاطر پافشاری بر کفر و ناباوری به قرآن ، ملامت و سرزنش فرمود .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالنن

921- فلسفه شبهه افکنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 9

9- ایجاد شبهه در ذهن مردم درباره خدا ، معاد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از راه کار های بسیار زشت مشرکان جهت بازداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از هدف خویش

قالوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء . . . و أقسموا بالله ... لا یبعث الله من

این برداشت بنابر صفت بودن «سینات» برای مصدر محذوفی که مفعول مطلق فعل «مکروا» بوده، می باشد. بنابراین مراد از مکرهای بد و سوء همین نکته هایی است که از سوی مشرکان در باره خدا، معاد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) گفته می شد.

922- فلسفه قتل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 4

4 - جلوگیری از تسلط مشرکان و کافران حق ستیز بر مسلمانان ، فلسفه فرمان الهی مبنی بر کشتن ، اسارت ، محاصره و کمین زدن به آنان

فإذا انسلخ .. فاقتلوا المشرکین ... کیف و إن یظهوروا علیکم لا یرقبوا فیکم إلاّ

923- فلسفه کمین به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 4

4 - جلوگیری از تسلط مشرکان و کافران حق ستیز بر مسلمانان ، فلسفه فرمان الهی مبنی بر کشتن ، اسارت ، محاصره و کمین زدن به آنان

فإذا انسلخ .. فاقتلوا المشركين ... كيف وإن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلاّ

ص: 485

924- فلسفه مبارزه با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 10

10 - هدف و فلسفه اصلی جنگ و مبارزه با کفار و مشرکان ، گرایش دادن آنان به سوی اسلام است نه نابود کردن آنان .

فاقتلوا المشركين .. فإن تابوا ... فخلوا سبيلهم

925- فلسفه محاصره مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 4

4 - جلوگیری از تسلط مشرکان و کافران حق ستیز بر مسلمانان ، فلسفه فرمان الهی مبنی بر کشتن ، اسارت ، محاصره و کمین زدن به آنان

فاذا انسلخ .. فاقتلوا المشركين ... كيف و إن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلاّ

926- فلسفه ملائکه پرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 22 - 1

1 - پیروی از سنت نیاکان ، تنها دلیل مشرکان بر پرستش فرشتگان

و جعلوا من عباده جزءاً .. بل قالوا إنا وجدنا آباءنا على أمة و إنا على آث

927- فلسفه ممنوعیت استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 11

11 - دشمنی مشرکان با خدا ، سرّ عدم جواز استغفار برای آنان

ما كان للنبي .. أن يستغفروا للمشركين ... فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه

928- فلسفه مهلت به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 5

5- مهلت الهی به کافران و مشرکان ، برای اتمام حجت بر آنان

بل متّعت هؤلاء و اباؤهم حتّی جاءهم الحقّ

929- فلسفه مهلت به مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 48 - 4

4- تأخیر در عذابِ شرک پیشگان عصر بعثت ، فرصتی بود تا شاید آنان بیدار شوند و به اسلام بگردند .

و يستعجلونک بالعذاب . . . و کأین من قریه أملیت لها

930- فواید اقتصادی مشرکان در مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 9

9- آمدن مشرکان به مکه در مراسم سالانه حج ، دارای ثمرات اقتصادی برای مکیان (از جمله مسلمانان) بود .

وإن خفتم عیله فسوف یغنیکم الله من فضله

931- قبض روح مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 5

5- گفتگوی فرشتگان مرگ با مشرکان به هنگام گرفتن جان آنان

قالوا این ما کنتم . . . قالوا ضلوا عنا

932- قبول اسلام مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 6

ص: 487

6- پذیرش توبه مشرکان و کفار و قبول اسلام آنان از سوی خداوند ، برخاسته از علم و حکمت اوست .

و يتوب الله على من يشاء و الله عليم حكيم

933- قبول توبه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 15 - 6

6- پذیرش توبه مشرکان و کفار و قبول اسلام آنان از سوی خداوند ، برخاسته از علم و حکمت اوست .

و يتوب الله على من يشاء و الله عليم حكيم

934- قبول درخواست ملاقات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 6 - 1

1- فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر به حضور پذیرفتن مشرکانی که پس از انقضای مهلت چهار ماهه ، به منظور شنیدن پیام وحی ، درخواست ملاقات کنند .

فإذا انسلكوا الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين .. وإن أحد من المشركين استجارك فأجره

«استجاره» به معنای درخواست جوار و همسایگی است. درخواست جوار از سوی مشرکان پس از انقضای مهلت چهار ماهه - به قرینه «حتی یسمع کلام الله» - درخواست رسیدن به حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) به منظور استماع دعوت آن حضرت و تحقیق پیرامون وحی است.

935- قبول ولایت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مانده - 5 - 80 - 6،

1- بسیاری از بنی اسرائیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای روابط دوستانه با مشرکان مکه و پذیرای ولایت آنان بودند .

تری کثیراً منهم يتولون الذين كفروا

بنا به گفته برخی از مفسران مراد از «الذین کفروا» مشرکان مکه می باشد.

6 - پذیرش ولایت مشرکان و دوستی با آنان از جمله اعمال ناپسند و رایج در بین انبوهی از یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لبس ما كانوا يفعلون. تری كثيراً منهم يتولون الذين كفروا

جمله «یتولون الذین کفروا» مصداقی برای جمله «لبس ما كانوا يفعلون» است. و به قرینه آیه 82 (و لتجدن اقر بهم موده...) که مسیحیان را دوستار مسلمانان معرفی کرده است، معلوم می شود، مراد از بنی اسرائیل در این بخش از آیات، یهودیان است.

ص: 488

936- قتل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 1

1 - هلال ماه صفر سال دهم هجرت ، آغاز اجرای فرمان کشتن و منع عبور و مرور مشرکان و سلب آزادی سیر و سیاحت از آنان

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين

توصیف «الأشهر» به «الحرم» حاکی از این است که: منظور از «أربعة أشهر» در آیه دوّم (فسيحوا في الأرض أربعة أشهر) ماههای حرام سال ؛ یعنی، رجب، ذيقعدة، ذیحجه و محرّم است. بر این مبنا «ال» در «الأشهر» برای عهد حضوری می باشد؛ یعنی هنگامی که این سه ماه حرام - که اکنون با اعلام پیام برائت در روز حج اکبر مصادف شده است - پایان یافت، مشرکان را بکشید. گفتنی است که پایان آن سه ماه، مساوی با آغاز ماه صفر سال دهم هجرت بود.

937- قتل مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 4

4 - دستور به کارگیری تمام شیوه های ممکن (به ترتیب: کشتن، اسیر گرفتن، محاصره و کمین زدن) برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم و خذوهم و احصروهم و اعدوا

938- قتل مشرکان قریشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 1

1 - امداد های الهی عامل اصلی و اساسی کشته شدن کافران در جنگ بدر و پیروزی اهل ایمان

فلم تقتلوهم و لكن الله قتلهم

جمله «فلم تقتلوهم ..» متفرع بر آیاتی است که امداد های الهی را در جنگ بدر بر می شمرد؛ یعنی توجه به قضایای جنگ بدر و امداد های الهی بیانگر این است که در حقیقت خداوند مشرکان را کشت و آنان را شکست داد.

939- قدرت طلبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 489

3- توانمندی ها و امکانات مادی ، بت ها و خدایان ساختگی ، تکیه گاه مشرکان در دنیا

و لایغنی عنهم ما کسبوا شیءا و لا ما اتّخذوا

تعبیر «ما کسبوا» - که اشاره به امکانات مادی دارد - و نیز «ما اتّخذوا..» - که ناظر به عقاید شرک آلود آنان است - نشان می دهد که آنان تمامی اتکا و امید خویش را به آن دو معطوف داشته اند.

940- قدرت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 9

9 - توان نیروهای شرک و کفر هر چند فراوان باشند ، در برابر خدا پوچ و بی اثرند .

و لن تغنی عنکم فتتکم شیئا و لو کثرت و ان الله مع المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 8 - 3

3- مشرکان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، معتقد به اقتدار و متکی به نیرومندی خود

ان کنتم قوماً مسرفین .. فأهلکنا أشدّ منهم بطشاً

از یادآوری هلاکت اقوامی نیرومندتر از مردم مکه، استفاده می شود که مکیان، به قدرت خویش مغرور بوده و آن را غیر قابل زوال می پنداشتند.

941- قدرت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 4،8

4- ظهور و سقوط تمدن ها و اقوام نیرومندتر از مشرکان جزیره العرب در تاریخ

و كانوا أشدّ منهم قوه

8 - مخالفت مشرکان و کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود .

أولم یسیروا فی الأرض فینظروا . . . وکانوا أشدّ منهم قوّه

یادآوری این نکته که اقوام نابود شده پیشین، نیرومندتر از قوم عرب بودند، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

ص: 490

942- قدرت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 1

1- قوم عاد ، برخوردار از قدرت و امکانات بس فزون تر از مشرکان مکه

و لقد مکّنّهم فیما إن مکّنّکم فیہ

حرف «إن» نافیه است.

943- قدرت معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 11

11 - مشرکان، معتقد به کارایی و توانمندی معبودان خویش در رهاسازی آنان از مشکلات

این ما کنتم تدعون من دون الله

944- قدرت نظامی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 10

10 - مشرکان صدر اسلام ، از توان رزمی بالایی برخوردار بودند .

أتخسونهم

945- قرآن و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 13

13 - قرآن برای مشرکان زیبا و جذاب بوده است.

يقول الذين كفروا إن هذا إلا أسطير الأولین

«أساطير» به معنی سخن زینت شده و زیبا آمده است. «سطر فلان علی فلان إذا زخرف له الأقاویل و نمقها». (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 13 - 2

2- قرآن در تحدی با مشرکان ، آنان را به آوردن ده سوره همانند سوره های قرآن فراخواند و آنان را به مبارزه طلبید .

ص: 491

أم يقولون افتريه قل فأتوا بعشر سور مثله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 2

2- قرآن ، درصدد تحریک مشرکان ، برای اندیشیدن به پوچی و ناتوانی معبود های دروغینشان

قل أرءیتم ما تدعون من دون الله أرونی ماذا خلقوا

تعبیر «أرءیتم» چه به معنای «أخبرونی» باشد و چه به معنای سؤال از نگرستن؛ دعوت برای اندیشیدن در ماهیت پوچ بت ها است.

946- قربانی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 4

4 - مشرکان ذبایحی را برای بت ها و به نام آنها قربانی می کردند .

و ما أهل به لغير الله

آوردن فعل ماضی «أهل» حکایت از وقوع ذبح برای غیر خدا و به نام غیر او داشته و به ذبح حیوانات برای بتها و به نام آنها - که در جاهلیت مرسوم بوده - اشاره دارد.

947- قساوت قلب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 8

8 - استکبار و سخت دلی یهودیان و مشرکان موجب تأثرناپذیری آنان از قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ترى أعینهم تفیض من الدمع

بیان واکنش خاضعانه مسیحیان در برابر قرآن پس از توصیف آنان به فروتنی در آیه پیش گویای این است که دو گروه دیگر (یهودیان و مشرکان) به دلیل گردنفرازی و استکبار در برابر حق، از پذیرش قرآن سرباز زدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- جبهه كفر و شرك در طول تاريخ ، متشكل از انسان هايي بيمار دل و قسي القلب

و ما أرسلنا من قبلك من رسول . . . للذين في قلوبهم مرض و القاسيه قلوبهم

ص: 492

948- قضاوت اخروی بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 69 - 1

1 - قیامت ، روز داوری میان مؤمنان و مشرکان

اللّٰه یحکم بینکم یوم القیمه

خطاب در آیه یاد شده از جانب خدا به عموم مؤمنان و مشرکان است. «حکم» (مصدر «یحکم») به معنای قضاوت و داوری کردن است؛ یعنی، «خدا در قیامت، میان شما مؤمنان و مشرکان داوری خواهد کرد...».

949- قضاوت بین محمد(صلی الله علیه و آله) و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 1

1- درخواست پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پروردگار در باره داوری به حق ، بین خود و مشرکان و کافران حق ناپذیر

قل ربّ احکم بالحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 26 - 3، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ کلام خداوند به مشرکان درباره داوری نهایی خداوند بین آنان و آن حضرت

قل یجمع بیننا ربّنا ثمّ یفتح بیننا بالحقّ

«فتح» به معنای نصرت، پیروزی، حکم و داوری است (مفردات راغب). در این آیه - به قرینه مقام - مراد از آن معنای سوم است.

3 - داوری خداوند بین پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مشرکان ، بر اساس حق است .

ثمّ یفتح بیننا بالحقّ

950- قضاوت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - داوری زشت و غلط مشرکان جاهلی در مقایسه خدا با بتها و ترجیح بتها بر او

فما كان لشركائهم . . . ساء ما يحكمون

ص: 493

951- قضاوت ناپسند مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 10, 9

9- قرار دادن دختر برای خدا و پسر برای خود از سوی مشرکان ، قضاوتی بس زشت و ناروا بود .

و يجعلون لله البنت سبحنه و لهم ما يشتهون .. ألا ساء ما يحكمون

10- تفاوت قائل شدن بین دختران و پسران از سوی مشرکان عصر جاهلی ، قضاوتی زشت و ناروا بود .

و يجعلون لله البنت سبحنه و لهم ما يشتهون .. ألا ساء ما يحكمون

952- قطع رابطه با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 6

6 - دهم ذیحجه سال نهم هجرت ، آغاز قطع کامل روابط مسلمانان با مشرکان و تحریم همه جانبه آنان از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يوم الحج الأكبر أن الله برىء من المشركين و رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 8

8 - نگرانی برخی از مسلمانان ، از مختل شدن نظام اقتصادی خود در نتیجه قطع رفت و آمد مشرکان به مکه

فلا يقربوا المسجد الحرام .. و إن خفتن عيله فسوف يغنيكم الله من فضله

953- قطعی پنداری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 24 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور تخریب جزم اندیشی مشرکان

طرح این نکته که «یا ما و یا شما در هدایت و یا گمراهی هستیم» - با این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) می دانست حقیقت امر چیست - می تواند به منظور ایجاد رخنه در فکر طرف مقابل و به اندیشه واداشتن او و در نتیجه تخریب اندیشه اش باشد.

954- قیاس مشرکان مکہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 6

6- مقایسه میان بت ها و عیسی بن مریم (ع) ، حرکتی جدلی از سوی مشرکان مکہ

ما ضربوه لك إلا جدلاً

در مکتب پیامبر (صلی الله علیه و آله) سخن از الوهیت عیسی (ع) به میان نیامده بود تا مشرکان او را با آلهه خود مقایسه کنند.

955- کتمان حق مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 40

40- کشف ماجرای اصحاب کهف ، عامل تقویت موضع موحدان و معتقدان به معاد بود .

إذ يتزعجون .. قال الذين غلبوا على أمرهم

در بیان آنچه مورد نزاع و اختلاف مردم بود، دو احتمال بیان شد: اگر «إذ يتنازعون..» نظر به اختلاف آنان در باره معاد داشته باشد، «الذين غلبوا...» آن دسته از مردم خواهند بود که معاد را پذیرا بودند و با بیداری اصحاب کهف، به دلیلی محکم و ملموس، در برابر خصم خود، دست یافته بودند.

956- کتمان حق مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 2

2- حق پوشی ، کارشکنی در طریق دین و پیامبرستیزی ، ویژگی مشرکان عصر نزول

إن الذين كفروا وصدّوا عن سبيل الله و شاقّوا الرسول

957- کراهت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - خداوند خواهان نابودی کفر و گسترش توحید و معارف اسلام، علی رغم ناخشنودی مشرکان مجرم و تلاش های پیگیر آنان

ليحق الحق . . . ولو كره المجرمون

کراهت مجرمان کنایه از تلاشهای پیگیر آنان برای مقابله با حق است. زیرا مجرد کراهت نفسانی مجرمان، بدون مبارزه عملی و تلاش پیگیر، مسأله ای نیست که در آیه به آن پرداخته شود. گفتنی است با توجه به مورد آیه، توحید و معارف اسلام از مصادیق

ص: 495

مورد نظر کلمه «الحق» است.

958- کفری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 20 - 11

11- کفرپیشگان ، مشرکان و آنان که به خدا دروغ می بندند ، از شنیدن و دیدن آیات الهی ناتوانند .

و من أظلم ممن افتری .. أولئك ... ما كانوا يستطيعون السمع و ما كانوا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 100 - 3

3- محرومیت مشرکان از شنوایی در جهنم

و هم فیها لایسمعون

959- کفر اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 12

12 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری در بیشتر شرک پیشگان صدراسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان أكثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به عادیان بازمی گردد؛ اما در عین حال به شرک پیشگان صدراسلام نیز اشاره ای دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 10

10 - رسوخ روحیه کفرورزی و پندناپذیری ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان أكثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به ثمودیان بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 7

7 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم لوط بازمی گردد؛ اما در عین حال اشاره به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

ص: 496

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 190 - 8

8 - رسوخ روحیه کفر و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدر اسلام

و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به مردم ایکه باز می گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

960- کفر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 1

1 - اهل کتاب (یهود و نصارا) و مشرکان ، مردمی کفرپیشه اند .

ما یوّد الذین کفروا من اهل الکتب و لالمشرکین

«من» در «من أهل . . .» به دلیل عطف «المشركين» بر «اهل الكتاب» بیانیه است. بنابراین «ما یوّد الذین کفروا . . .»؛ یعنی، آنان که کافر شدند - مقصود از کافران، اهل کتاب و مشرکانند - دوست ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 17

17 - مشرکان مکه ، مردمانی کفرپیشه و بازدارندگان از راه خداوند و مسجدالحرام

و صدّ عن سبیل اللّٰه و کفر به و المسجدالحرام و اخراج اهله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 86 - 2

2 - مشرکان و یهودیان ، مردمانی کفرپیشه و تکذیب کننده آیات الهی

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا

با توجه به آیات گذشته معلوم می شود مصداق بارز از «الذین کفروا و کذبوا . . .» مشرکان و یهودیان منکر قرآن و رسالت پیامبر(صلی الله

علیه و آله) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 7

7 - آنان که برای خداوند همتایی بیندارند، کافرند.

ثم الذین کفروا بریهم یعدلون

در این برداشت «بریهم» متعلق به یعدلون و «یعدلون» نیز از عدل، به معنی برابر و همسان، گرفته شده است.

ص: 497

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 2

2 - نازل نشدن معجزه ویژه و دلخواه مشرکان، بهانه کفرورزی آنان به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و قالوا لو لا نزل علیه آیه من ربه

درخواست معجزه از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم ارائه معجزات از سوی آن حضرت، حاکی است که آنان خواهان معجزه ویژه و دلخواه خود بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 17 - 5

5 - مشرکان، مردمانی ناپاک و آلوده به کفر

شهدین علی أنفسهم بالكفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 35 - 10

10 - مشرکان از زمره کافران و موحدان از زمره تقوایبشگانند .

تلک عقبی الذین اتقوا و عقبی الکفرین النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 16

16 - مشرکانی که آیات قرآن را اسطوره می خوانند، و نیز کسانی که علیه دین خدا توطئه می کنند، در زمره کافرانند .

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أسطر الأولین ... قد مکر الذین من قبلهم ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 5

5 - مشرکان، معاد جسمانی را امری مستبعد و غیر ممکن می دانستند .

وقالوا أءذا كنا عظمًا ورفثًا أءنَّا لمبعوثون خلقًا جديدًا

از اینکه برای مشرکان، بازسازی استخوانهای خرد شده انسان امری مستبعد و ناممکن می نمود، به دست می آید که آنان، معاد جسمانی را غیر ممکن می دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 4

4 - مشرکان ، مردمانی کفرپیشه اند .

قل أرونی الذین ألحقتهم به شركاء . . . وقال الذین كفروا

مراد از «الذین كفروا» - چنان که مفسران نیز اذعان کرده اند - مشرکانی اند که در آیات پیش از آنان سخن گفته شده است.

ص: 498

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 17

17 - مشرکان ، مردمانی کافراند .

إذ تأمروننا أن نكفر بالله و نجعل له أندادًا . . . و إذا تتلى عليهم آيتنا . . . و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 170 - 1

1 - مشرکان ، به رغم ادعای آمادگی برای ایمان آوردن به کتاب آسمانی ، به قرآن کفر ورزیدند .

لو أن عندنا ذكراً من الأولين . لكننا عباد الله المخلصين . فكفروا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 5 - 2

2 - منکران یگانگی خدا و معتقدان به تعدد معبود ، کافراند .

وقال الكفرون . . . أجعل الألهة إلهًا وحدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 3

3 - شرک ، کفر است و مشرکان ، کافراند .

إنّ الذين كفروا . . . ذلكم بالله إذا دعى الله وحده كفرتم وإن يشرك به تؤمنوا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که در این آیات، مشرکان با عنوان کافران معرفی شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 7

7- کفرورزی و نسبت های ناروای مشرکان به ساحت وحی و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد علم و آگاهی خداوند

قل . . . هو أعلم بما تفيضون فيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 1

1- مذمت خداوند از کفر مشرکان ، و جلوگیری آنان از ورود مؤمنان به مسجدالحرام و قربانی کردن

هم الذين كفروا و صدوكم عن المسجدالحرام و الهدى معكوفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 13،14،12،10،6،4

4 - منکران اسلام - چه از اهل کتاب باشند و چه مشرک - کافراند .

الذين كفروا من أهل الكتب و المشركين

ص: 499

حرف «من» برای تبیین است و مصداق «الذین کفروا» را، اهل کتاب و مشرکان معرفی کرده است.

6 - اهل کتاب و مشرکانی که اسلام را نپذیرفتند، کسانی بودند که از پذیرش هر برهان روشنی سرباز می زدند.

لم یکن ... منفکین حتی تأیهم البینه

در برداشت یاد شده، «منفکین» به معنای «منفکین عن الکفر» دانسته شده است. «تأیهم البینه» - به تقدیر «أن» مصدریه - با «اتیان البینه» مرادف است و عبارت «حتی اتیان البینه» را می توان به معنای «حتی وقت اتیان البینه» یا «حتی باتیان البینه» دانست. در این صورت، تقدیر کلام چنین می شود: «لم یکن ... منفکین فی وقت من الأوقات حتی وقت اتیان البینه» یا «لم یکن ... منفکین بأی طریق حتی باتیان البینه».

10 - کفر اهل کتاب، نکوهیده تر از کفر مشرکان است.

الذین کفروا من أهل الكتب و المشرکین

تقدیم اهل کتاب بر مشرکان در توییح بر کفر، بیانگر برداشت یاد شده است.

12 - ادعای نبودن برهانی روشن بر حقانیت اسلام، بهانه اهل کتاب و مشرکان، در امتناع از پذیرش آن

لم یکن الذین کفروا .. منفکین حتی تأیهم البینه

13 - برخی از اهل کتاب و مشرکان، پس از مشاهده برهان حقانیت اسلام، با کفرورزی به آن، راه خویش را از دیگر هم کیشان خویش جدا کردند.

لم یکن الذین کفروا من أهل الكتب و المشرکین منفکین حتی تأیهم البینه

این برداشت، بر چهار نکته استوار است: 1. مراد از «الذین کفروا» کسانی اند که پس از ظهور اسلام، به آن کافر شدند؛ 2. حرف «من» در «من أهل الكتب و المشرکین» برای تبعیض است؛ 3. تعبیر «منفکین» ناظر به جدا شدن کافران، از دیگر اهل کتاب و مشرکانی است که به اسلام گرویده اند؛ 4. آیه شریفه در مقام توییح کسانی است که به رغم پیدایش «بینه»، خود را از صف عموم گروندگان به اسلام جدا کرده اند.

14 - سرپیچی کافران اهل کتاب و مشرکان، از پذیرش اسلام و انشعاب از مجموعه گروندگان به آن پس از ظهور «بینه»، رفتاری نکوهیده و شگفت

لم یکن الذین کفروا .. منفکین حتی تأیهم البینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - کفر اهل کتاب ، نکوهیده تر از کفر مشرکان است .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ وَالْمُشْرِكِينَ

4 - منکران اسلام - چه اهل کتاب باشند و چه مشرک - کافراند .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ وَالْمُشْرِكِينَ

5 - اهل کتاب و مشرکان ، در صورت خودداری از پذیرش اسلام ، از عبادت خالصانه خداوند محروم مانده و خود را از برکات نماز و زکات دور ساخته اند .

و مَا أُمُّرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 8 - 10

ص: 500

10 - اهل کتاب و مشرکان ، در صورت کفر به اسلام ، از لذت مناظر پردرخت و زمین آب خیز بهشت محروم خواهند بود .

من أهل الكتب و المشركين فى نار جهنم .. الذين آمنوا و عملوا الصلحت ... جزا

961- کفر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 3 - 2

2 - شرک پیشگان عصر بعثت ، منکر ربوبیت خدا بودند .

قال الکفرون إن هذا لسحر مبين. إن ربکم الله

به کارگیری حرف تأکید (إن) و اسمیه بودن جمله «إن ربکم الله» بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 7 - 2

2 - شرک پیشگان عصر بعثت ، منکر روز بازپسین بودند .

إن الذین لا یرجون لقاءنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 31 - 4,8,9,12

4 - شرک پیشگان عصر بعثت با وجود اعتقادشان به رازقیت و روزی بخشی خدا ، ربوبیت بی شریک او را باور نداشتند .

قل من یرزقکم من السماء و الأرض .. فسیقولون الله

ضمیر فاعلی در «سیقولون» به مشرکان بر می گردد.

8 - شرک پیشگان عصر بعثت ، در عین اینکه به مالکیت و حاکمیت خدا بر قوا و حواس آدمی اعتقاد داشتند ، منکر ربوبیت او بودند .

أمن یملک السمع و الأبصر .. فسیقولون الله

9 - شرک پیشگان عرب جاهلی با وجود اینکه خدا را پدید آورنده جانداران از موجودات بی جان و موجودات بی جان را از جانداران می دانستند ، منکر ربوبیت و پروردگاری او بودند .

و من يخرج الحي من الميت و يخرج الميت من الحي .. فسيقولون الله

12 - مشركان عرب جاهلی با وجود اعتقادشان به اینکه تدبیر امور جهان در دست خداست ، منکر ربوبیت و پروردگاری بی همتای او بودند .

و من يدبر الأمر فسيقولون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 4

4- امتناع مشركان عصر بعثت از اقرار به ربوبیت خدا بر تمام هستی علی رغم مشاهده نقش او در جهان آفرینش

ص: 501

قل من رب السموت و الأرض قل الله

از اینکه خداوند خود به پرسشی که از مشرکان کرده (من رب السموت) پاسخ می دهد (قل الله) معلوم می شود آنان از اعتراف و اقرار به ربوبیت خداوند خودداری می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 83 - 2,3

2- بیشتر مشرکان صدراسلام، با وجود آگاهی از نعمت های الهی، راه ناسپاسی پیمودند و کافر شدند.

يعرفون نعمت الله ثم ينكرونها و أكثرهم الكفرون

3- بیشتر مشرکان صدراسلام، علاوه بر انکار عملی نعمت های الهی، به زبان نیز کفر میورزیدند.

يعرفون نعمت الله ثم ينكرونها و أكثرهم الكفرون

انکار و ناسپاسی نعمتهای الهی یا با زبان است و یا با عمل. جمله «ثم ينكرونها» می تواند گویای کفران عملی و جمله «و أكثرهم الكافرون» بیانگر ناسپاسی با زبان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 6 - 5

5- پیشگویی قرآن، مبنی بر ایمان نیاوردن برخی از مشرکان صدراسلام، حتی پس از نزول معجزات درخواستی آنان

ماء امننت قبلهم .. أفهم يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 8

8 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری، در بیشتر مشرکان صدراسلام

إنّ في ذلك لآيه و ما كان أكثرهم مؤمنين

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به قوم نوح بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 5 - 5

5 - موضع گیری ناباورانه مشرکان صدر اسلام ، درباره وعده قیامت

إِثْمًا تُوْعَدُونَ لَصَادِقٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 27 - 3

3 - بی اعتقادی مشرکان صدر اسلام ، نسبت به جهان واپسین

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيَسْمَوْنَ الْمَلٰئِكَةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 502

6 - مشرکان صدراسلام ، پیشوای کافران گذشته تاریخ در کفر و حق ستیزی *

و لقد أهلكنا أشياعكم

با توجه به این که «شیعه» به معنای پیرو است و از نظر زمانی کفار مکه دنباله رو کافران گذشته اند؛ احتمال می رود که اطلاق «أشیاع» بر کافران گذشته تاریخ از آن جهت باشد که مشرکان مکه در کفر و حق ستیزی، گوی سبقت را از پیشینیان خود ربوده اند، به گونه ای که باید پیشینیان را پیرو آنها به حساب آورد و آنان را پیشوای گذشتگان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 8 - 3, 2

2 - سرپیچی مشرکان صدراسلام ، از پذیرش دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آوردن به یگانگی خداوند

و ما لكم لا تؤمنون بالله و الرسول يدعوكم لتؤمنوا بربكم

خطاب در آیه شریفه، متوجه کافران شرک پیشه صدراسلام است.

3 - نکوهش مشرکان صدراسلام از سوی خداوند ، به خاطر موضع گیری مخالفت آمیزشان در برابر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سرباز زدن از پذیرش ایمان به خدا

و ما لكم لا تؤمنون بالله و الرسول يدعوكم لتؤمنوا بربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 5, 8

5 - همسویی اهل کتاب ، با مشرکان در عصر بعثت ، در امتناع از پذیرش اسلام

الذين كفروا من أهل الكتب و المشركين

8 - گروهی از یهود و نصارا و مشرکان در عصر بعثت ، اسلام را نپذیرفته و خود را همچنان در انتظار دستیابی به برهان آشکار قلمداد می کردند .

لم يكن الذين كفروا من أهل الكتب و المشركين منفكين حتى تأتيهم البينة

حرف «من»، ممکن است برای تبعیض باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور افشای سرسختی مشرکان در ترک پرستش خداوند ؛ حتی در فرض محال تن دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پرستش معبود های آنان

و لا أنتم عبدون ما أعبد

962- کفر مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 503

9- مشرکان مکہ به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و انبیای پیشین کفر میورزیدند.

أولئك الذين ءاتينهم . . . فإن يكفر بها هؤلاء

«هؤلاء» اشاره به مشرکان مکہ است.

11 - خداوند تسلی دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) با بشارت به پدیدار شدن مؤمنانی پایدار، علی رغم کفر مشرکان مکہ

فإن يكفر بها هؤلاء فقد و كلنا بها قوما ليسوا بها بكفرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 12

12 - هلاکت و نابودی مشرکان مکہ در کارزار بدر، پیامد گناهان و کفرشان به آیات الهی بود.

ذلك بأن الله لم يك مغيرا نعمه أنعمها على قوم حتى يغيروا ما بأنفسهم

«ذلك» علاوه بر اینکه اشاره به فرجام شوم فرعونیان و کافران پیش از آنان است، می تواند اشاره به قضایای جنگ بدر و نابودی مشرکان مکہ نیز داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 1

1- مشرکان مکہ، ناباوری و بی اعتقادی خود را به امکان حیات مجدد پس از تبدیل شدن به استخوان خُرد و ریز ریز شده، اعلام داشتند.

وقالوا أءذا كنا عظماً و رفئاً أءنَّا لمبعوثون خلقاً جدیداً

«رفات» از ریشه «رَفَّت» به معنای شکستن و خُرد و ریز ریز شدن است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 7

7- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال کفر مشرکان مکہ به معجزه آن حضرت (قرآن)

وقالوا لن نؤمن لك . . . و لقد ءاتينا موسى تسع ءايت بينت . . . فقال له فرعون إني

11- سرزنش مشرکان عرب از سوی خداوند ، به سبب کفرورزی به قرآن ، علی رغم ایمان برخی غیر عرب به حقانیت آن *

و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن و استکبرتم

این احتمال در آیه وجود دارد که تذکر قرآن به ایمان فردی از بنی اسرائیل؛ از آن جهت برای مشرکان عرب سرزنش بار باشد که بنی اسرائیل در اصل عرب نبودند و عوامل نژادی و زبانی، مقتضی آن بوده تا در برابر قرآن خاضع نشوند. با این وصف برخی از آنان به قرآن ایمان آوردند؛ در حالی که مشرکان عرب - که قرآن به لغت آنان نازل شده - از پذیرش آن امتناع ورزیدند.

ص: 504

963- کفران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 55 - 4، 5، 1

1- شرک ربوبی رهیدگان از ناگواری ها ، کفران نعمت های خداوند است .

بربهم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم

«لام» در «لیکفروا» احتمال دارد لام عاقبت باشد. بنابراین معنا چنین می شود: عاقبت شرک آنان، کفران نعمتها شد. لازم به ذکر است به تناسب «ماءاتیناهم» مراد از «یکفروا» کفران است.

4- مشرکان ناسپاس ، مورد تهدید شدید خداوند

بربهم یشرکون . لیکفروا ... فتمتعوا فسوف تعلمون

5- مشرکان ناسپاس ، علی رغم کفران نعمت های الهی ، از آنها برخوردار بوده و به آنان مهلت حیات داده می شود .

بربهم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم فتمتعوا فسوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 83 - 1

1- مشرکان ، علی رغم شناخت نعمت های الهی ، آن را عملاً انکار می کنند و راه ناسپاسی می پیمایند .

يعرفون نعمت الله ثم ينكرونها

در این آیه انکار در مقابل عرفان و شناخت قرار گرفته است و این می رساند که مراد از انکار نعمت، انکار عملی است نه ذهنی و اعتقادی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 10، 9

9 - مشرکان ، به رغم کفران نعمت های الهی ، از آن نعمت ها ، برخوردار می شوند و مهلت زندگی می یابند .

فتمتعوا فسوف تعلمون

10 - مشرکان ناسپاس ، از سزای ناسپاسی شان ، مطلع خواهند شد .

برّهم یشرکون . . . فسوف تعلمون

964- کفران مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 83 - 2،3

2- بیشتر مشرکان صدراسلام، با وجود آگاهی از نعمت های الهی، راه ناسپاسی پیمودند و کافر شدند .

يعرفون نعمت الله ثمّ ينكرونها و أكثرهم الكفرون

3- بیشتر مشرکان صدراسلام، علاوه بر انکار عملی نعمت های الهی، به زبان نیز کفر میورزیدند .

يعرفون نعمت الله ثمّ ينكرونها و أكثرهم الكفرون

ص: 505

انکار و ناسپاسی نعمتهای الهی یا با زبان است و یا با عمل. جمله «ثم ینکرونها» می تواند گویای کفران عملی و جمله «و اکثرهم الکافرون» بیانگر ناسپاسی با زبان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 38 - 9

9- شرک پیشگان حق ستیز عصر بعثت ، مردمانی خیانت کار و ناسپاس بودند .

إِنَّ اللَّهَ يَدْفَعُ عَنِ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كَلَّ خَوَّانِ كَفُورٍ

965- کفران مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 1

1 - بهره مندی مشرکان مکه از موهبت های الهی ، به رغم بی اعتنائی آنان به آیین توحیدی ابراهیم (ع)

و إذ قال إبراهيم . . . لعلهم يرجعون . بل متّعت هؤلاء و ءاباءهم

از آن جا که در آیات پیشین سخن از ابراهیم(ع) و نسل آن حضرت بود و با توجه به این که مشرکان مکه از نسل او به شمار می آمدند، می توان گفت که «هؤلاء» اشاره به مشرکان مکه دارد.

966- کفران نعمت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 66 - 4

4 - مشرکان ، به رغم کفران نعمت های خداوند ، از امکانات و وسایل آسایش در دنیا ، بهره مندند .

هم یشركون . لیکفروا بما ءاتینهم ولیتمتّعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 20

20 - مشرکان ، مردمی دروغ پرداز و ناسپاس

و الذين اتّخذوا من دونه أولياء . . . إنّ الله لا يهدى من هو كذب كفّار

967- كفران نعمت مشركان مكه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 506

8 - مشرکان مکہ ، به نعمت های خداوند ، کفر ورزیدند .

هم یشرکون . . . و بنعمه الله یکفرون

968- کفر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 7

7 - پرستش غیر خدا ، کفر است و مشرکان کافراند .

و یعبدون من دون الله . . . و کان الکافر علی ربّه ظهیراً

برداشت فوق، از به کار بردن واژه «کافر» بر عبادت کنندگان غیر خدا - که همان مشرکان اند - استفاده شده است.

969- کمی مهلت به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 84 - 6

6- مهلت خداوند به مشرکان ، - هر چند طولانی باشد - مهلتی اندک و ناچیز است .

إِنَّمَا نَعِدُّ لَهُمْ عَذَابًا

فعل «نعدّ» (شمارش می کنیم) حاوی معنای تقلیل است؛ زیرا نوعاً چیز اندک قابل شمارش است. این تعبیر پس از آن که جمله «فلیمدد له الرحمن مدّاً» (در آیات پیشین) بر طولانی ساختن مدت دلالت داشت؛ حاکی از اندک بودن تمام عمر، در مقایسه با عاقبت انسان و جهان آخرت است.

970- کوردلی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 17

17 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بینا و راه یافته، و مشرکان، کور و گمراه هستند. *

فمن آمن . . . والذين كذبوا . . . قل هل يستوى الأعمى والبصير

ظاهراً مراد از «البصير»، پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مراد از «الأعمى»، مشرکان هستند. و چون موضوع آیه، ایمان به پیامبر است، گویا آیه در صدد بیان فلسفه لزوم ایمان به آن حضرت است. یعنی از آنجا که پیامبر (صلی الله علیه و آله) بصیر است، دیگران باید از او تبعیت کنند.

ص: 507

971- کوردلی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 6

6 - مشرکان تکذیب گر و حق ستیز عصر بعثت ، مردمی پندناپذیر و کوردل

و إن يكذبوك .. أفلم يسيروا في الأرض ... القلوب التي في الصدور

972- کوری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 20 - 11

11- کفرپیشگان ، مشرکان و آنان که به خدا دروغ می بندند ، از شنیدن و دیدن آیات الهی ناتوانند .

و من أظلم ممن افترى .. أولئك ... ما كانوا يستطيعون السمع و ما كانوا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 5

5 - شرکورزی و پرستش غیر خدا ، گمراهی و کوری است .

فاستحبوا العمى على الهدى

مصدق بارز برای ضلالت و کوردلی قوم ثمود - به قرینه «الّا تعبدوا إلاّ الله» در آیه 14 - شرک و پرستش غیر خداوند است.

973- کوری مشرکان حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 9 - 4

4 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله « و جعلنا من بين أيديهم سدّاً و من خلفهم سدّاً فأغشيناهم » يقول : فأعميناهم « فهم لا يبصرون »

الهدى ... ;

از امام باقر(ع) درباره قول خدا «... فأغشيناهم» روایت شده: که خدا می فرماید: آنان را کور کردیم، پس نور هدایت را نمی بینند...».

974- كيفر اخروي مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 113 - 17

ص: 508

17 - خداوند ، در قیامت میان یهود ، نصارا و مشرکان داوری کرده آنان را بسزای گفته ها و اتهام های ناروایشان خواهد رساند .

فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِیْمَا كَانُوْا فِیْهِ یَخْتَلِفُوْنَ

مراد از حکومت و داوری خدا در قیامت، مجرد بیان حق نیست؛ زیرا خداوند حقایق را با نازل کردن قرآن بیان داشته و آیه مورد بحث نیز پندار باطل یهود و نصارا را روشن ساخته است. بنابراین، مقصود از «بحکم...» به کیفر رساندن متخلفان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 7

7 - عذاب اخروی پیروان شرک و کفر، سزای اعمالشان در دنیاست.

فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 21 - 2

2 - شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا ، سزاوار گرز های آهنین در دوزخ

و لَهُمْ مَقْمَعٌ مِّنْ حَدِیْدٍ

«مقمعه» (مفرد «مقاع») به معنای گرز است. پس «مقاع من حدید»؛ یعنی، گرزهای آهنین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 22 - 4

4 - همانندی و یک سانی مجازات و کیفر زنان و مردان مشرک و کافر در قیامت

احْشَرُوا الَّذِیْنَ ظَلَمُوا وَاُزْجِیْهِمْ

برداشت یاد شده از آن جا است که اختصاص به ذکر یافتن «ازواج» (همسران)، می تواند برای از بین بردن این توهم باشد که زنان مشرک و کافر از کیفر الهی معاف اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 33 - 1

1 - مشترک بودن رهبران شرک و کفر اغواگر با توده های مشرک و کافر اغوا شده در کیفر و عذاب دوزخ

فإنّهم يومئذ في العذاب مشتركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 9

9 - قیامت ، روز کیفر مشرکان به خاطر ستیزه گری های آنان با پیام حق

حتّی یلقوا یومهم الذی یوعدون

ص: 509

975- کيفر اخروي مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 60 - 4

4 - خداوند ، مشرکان صدر اسلام رابه خاطر افترا بستن و تحريم حلال ها ، به کيفر سخت قيامت تهديد کرد .

فجعلتم منه حراماً و حلالاً .. و ما ظن الذين يفترون على الله الكذب يوم القيمة

976- کيفر پيروي از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 23 - 3

3 - شرک و هم نشيني و هم فکري با مشرکان ستم پيشه ، عامل دخول در دوزخ

احشروا الذين ... يعبدون . من دون الله فاهدوهم إلى صراط الجحيم

977- کيفر دنيوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 42 - 5

5 - کيفر دنيوی خداوند درباره مشرکان ، پس از اتمام حجت بر آنان است .

أو نريتك الذي وعدنهم

از اين که خداوند تحقق کيفر خویش را پس از ابلاغ وعده عذاب به مشرکان (وعدناهم) مطرح می کند، مطلب بالا استفاده می شود.

978- کيفر دنيوی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 14 - 1

1 - سرکوبي و شکست مشرکان در بدر ، عقوبت دنيوی آنان

ذلکم فذوقوه و أن للكافرين عذاب النار

«کم» در «ذلکم» خطاب به مشرکان و «ذا» اشاره به شکست و سرکوبی آنان دارد. و «ذلکم» مبتدا و خبر آن به قرینه فراز بعد - «وأن
للکافرین ...» - «عقابکم فی الدنیا» است.

ص: 510

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 7.8

7 - توبه مشرکان و پذيرش آن از سوی خداوند و يا عذاب و مجازات آنان ، هدفی برای نصرت الهی به رزمندگان بدر

ولقد نصرکم الله ببدر... ليقطع طرفاً... او يتوب عليهم

جمله «يتوب عليهم» و نیز «يعذبهم»، عطف است بر «يقطع طرفاً»؛ و این جمله متعلق به «نصرکم الله ببدر» است. و لذا عذاب مشرکان و پذيرش توبه آنان نیز از اهداف پیروزی جنگ بدر خواهد بود.

8 - کيفر و مجازات و يا پذيرش توبه مشرکان ، در اختيار خداوند است ، نه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ليس لك من الامر شيء او يتوب عليهم او يعذبهم

پذيرش توبه و عذاب مشرکان، می تواند از مصادیق جمله «ليس لك من الامر شيء» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 116 - 8

8 - مشرکان و گناهکارانی که آمرزیده نشوند ، به عذاب دوزخ گرفتار خواهند شد .

نصله جهنم... إن الله لا يغفر ان يشرك به

بنابر اینکه جمله «ان الله...» بیانگر علت «نصله جهنم» باشد، معلوم می شود که نجات از جهنم یا سقوط در آن، در گرو آمرزش و عدم آمرزش گناهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 81 - 6

6 - مشرکان به سبب شریک پنداشتن برای خداوند مستحق آسیب و کيفر هستند.

فأى الفريقين أحق بالأمن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - کیفر الہی در انتظار مشرکانی است کہ توصیفهای ناروا و احکام ساخته خود را بہ خدا نسبت می دادند.

سی -- جز یہم بما کانوا یف -- ترون. وقالوا ما فی بطون ... سیجز یہم وصفہم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 2

2 - آتش دوزخ جایگاہ اجتماع و بہ ہم پیوستن جنیان و آدمیان کافر و مشرک است.

قال ادخلوا فی أمم قد خلت من قبلکم من الجن و الإنس فی النار

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 18

ص: 511

18 - مشرکان ، مانعان زکات و منکران آیات الهی ، در خطر گرفتار شدن به عذاب خدا هستند .

قال عذابی أصیب به من أشاء ورحمتی . . . فسأکتبها للذین ... بایتنا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 6

6 - خداوند مشرکان را در قیامت مؤاخذه می کند و کیفر می دهد .

أفتهلکنا بما فعل المبطلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 8 - 1

1 - دوزخ ، جایگاه ابدی مشرکان و منکران رستاخیز

إن الذین لایرجون لقاءنا .. و الذین هم عن آیتنا غفلون. أولئک مأویهم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 11 - 6

6 - کفرمداران و شرک پیشگان ، مستحق عذاب و کیفر الهی در دنیا

و لو یعجل الله للناس الشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 102 - 2

2- امت های ستم پیشه (جوامع کفرپیشه و مشرک) در خطر گرفتار شدن به عقوبت های الهی و عذاب های استیصال هستند .

و كذلك أخذ ربک إذا أخذ القرى و هی ظلمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 109 - 8

8- خداوند ، سزا و کیفر مشرکان را بی هیچ کم و کاستی به آنان خواهد رساند .

وإنا لموفونهم نصيبهم غير منقوص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 96 - 3

3- مشرکان استهزاگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به کیفر شدیدی تهدید شدند .

المستهزءین. الذین یجعلون مع الله إلهاء اخر فسوف یعلمون

جمله «فسوف یعلمون» (به زودی خواهند دانست) در مقام تهدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 512

11- بی شک کیفر مشرکان افترا زننده بر خدا، آتش است .

لاجرم أن لهم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 2

2- کافران و مشرکان حق ناپذیر، به عذاب و کیفر الهی تهدید شدند .

إنّهم يعلم الجهر من القول و يعلم ما تكتمون

تذکر به این که خداوند به سخنان آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران آگاه است، در حقیقت تهدید آنان و هشدار به کیفر و عذاب شدن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 96 - 4

4 - صبر در برابر بدرفتاری های مشرکان و وانهادن کیفر آنان به خدا، توصیه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقطع پیش از هجرت

ادفع بالتي هي أحسن السيئة نحن أعلم بما يصفون

برداشت فوق، با توجه به مکی بودن سوره مؤمنون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 42 - 15

15 - هلاکت و نابودی اقوام مشرک، در اثر عذاب الهی، بخشی از کیفر عمل آنان بوده است .

ليذيقهم بعض الذي عملوا .. فانظروا كيف كان عقبة الذين من قبل

چون این آیه، در مقام استشهاد برای مفاد آیه پیش است، این نکته به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - تهدید شدن مشرکان ، به عذاب و کیفر از جانب خداوند

و الذین اتّخذوا من دونه اولیاء . . . إنّ اللّٰه یحکم بینهم فی ما هم فیہ یختلفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 11

11 - حق گرایان برخوردار از مغفرت الهی ، و ملحدان و حق ناپذیران رویارو با مجازات دردناک او

ما یقال لک إلاّ ما قد قیل للرسل . . . إنّ ربّک لذو مغفره

در آیات پیشین، قرآن پیامی حق معرفی شده است که ملحدان با ایجاد شبهه در آن سعی می کردند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مورد انکار قرار دهند. اکنون در این آیه خداوند به غفران و عقاب خود اشاره کرده که غفران منطبق بر حق گرایان و عقاب درباره ملحدان است.

ص: 513

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 1

1 - عذاب و کیفر الهی ، متوجّه مردان و زنان منافق و مشرک

و یعدّب المنفقین و المنفقت و المشرکین و المشرکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 21

21 - تأکید ابراهیم (ع) ، بر عدم امکان دخالت او در حکم و قانون خدا علیه مشرکان

و ما أملك لك من الله من شيء

تعبیر «من شيء» در بردارنده تأکید، نسبت به عدم امکان مداخله در حکم خداوند است.

980- کیفر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 5 - 2

2 - مشرکان صدر اسلام ، مورد تهدید خداوند به کیفر های سخت دنیایی

أولئك الذين لهم سوء العذاب

قید «فی الآخره» در ذیل آیه، نشانگر آن است که مراد از «سوء العذاب» عذاب دنیوی و تقدیر آن چنین است: «أولئك الذين لهم في الدنيا سوء العذاب».

981- کیفر مشرکان مفتری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 138 - 7

7 - وعده الهی به کیفر مشرکان به سبب افتراهای آنان به خدا (ممنوعیت خوردن برخی از چهارپایان و محصولات، سوار نشدن بر برخی از چهارپایان، نبردن نام خدا به هنگام ذبح)

سيجزيهم بما كانوا يفترون

982- كيڤر مشركان مكه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 13 - 5

ص: 514

5- سرکوبی و شکست مشرکان در جنگ بدر، عقاب شدید الهی برای آنان

فاضربوا فوق الأعناق . . . فإن الله شديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 14 - 3

3- مشرکان حاضر در کارزار بدر، مردمی کفرپیشه و مستحق عذاب با آتش دوزخ

و أن للكافرين عذاب النار

از مصادیق مورد نظر برای «للكافرين» مشرکان حاضر در کارزار بدر می باشد.

983- کیفیت ورود مشرکان به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 86 - 3، 1

1- مجرمان شرک پیشه، در قیامت لب تشنه و عطشان به سوی جهنم رانده خواهند شد.

ونسوق المجرمین إلی جهنم ورداً

از جمله معانی بیان شده برای «ورد» عطش است (لسان العرب). «ورداً» در این آیه با تأویل به مشتق حال برای «المجرمین» است؛ یعنی، مجرمان را در حالی که تشنه اند، به جهنم می رانیم. برخی از اهل لغت و تفسیر «ورد» را به معنای گروهی که بر لب آب می روند، گرفته و آن را کنایه از تشنه کامی آنان دانسته اند.

3- رانده شدن ذلیلانه مشرکان به سوی دوزخ، نمودی از بی ثمر بودن شرک و ضدیت معبودهایشان با آنهاست.

ویکونون علیهم ضدّاً . . . یوم نحشر . . . ونسوق المجرمین

در آیات پیشین، سخن از بی ثمر بودن پرستش های شرک آلود مشرکان و تأثیر منفی آن بر فرجام اخروی آنان بود؛ در این آیه نیز می تواند بیان مصداقی از همان معنا باشد؛ خصوصاً اگر «یوم» در «یوم نحشر» متعلق به «یکونون» باشد.

984- کینه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 69 - 5

5 - توطئه ها و كينه‌ورزی های پنهان و آشكار مشركان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ربك يعلم ما تكفّ صدورهم و ما يعلنون

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که درباره انواع بهانه جویی های کافران می باشد - می توان گفت که مراد آیه بیان مطلب یاد شده است.

ص: 515

985- کینه مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 13

13 - افشای رفتار های فریبکارانه و کینه قلبی مشرکان صدر اسلام نسبت به مسلمانان از سوی خداوند

و إن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلاّ و لاذمه . . . و تأبى قلوبهم

آمدن فعلهای «یظهروا»، «یرقبوا» و «تأبى» به صورت فعل مضارع که دلالت بر حال و آینده می کند، می تواند حاکی از این حقیقت باشد که آیه در صدد افشای رازهای منافقان علیه مسلمانان است.

986- گرایش به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ترفند های لغزش آفرین مشرکان و کمترین تمایل به آنان ، در پرتو ثبات قدم اعطا شده به او از جانب خداوند ، در امان بود .

و لولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

987- گرایشهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 1

1 - گرایش همه انسانها، حتی مشرکان، در سختیها و شداید به خدای یگانه

بل إياه تدعون

988- گروههای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 32 - 9، 1

1 - هر گروهی از مشرکان، برای خود، دینی انتخاب کردند و در نتیجه، گروه گروه شدند.

من المشركين . من الذين فرقوا دينهم وكانوا شيعاً

9- گروه های مختلف مشرکان، به روش و آیین مخصوص خویش، شادکام و مسرور بودند.

كلّ حزب بما لديهم فرحون

مراد از «كلّ حزب» به قرینه «فرّقوا» و «شيعاً» ممکن است همان مشرکان باشند.

ص: 516

989- گفتگوی رهبران شرک با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 27 - 2

2- گفت و گوی اعتراض آمیز و خصومت گونه مشرکان فریب خورده با پیشوایان فریب کار خود بر سر راه دوزخ

و ققوهم .. و أقبل بعضهم علی بعض یتساءلون

مقصود از «علی بعض» - به قرینه سه آیه بعد (و ما کان لنا علیکم من سلطان و ..) - پیشوایان فریب کاراند. بر این اساس، گفت و گوی مشرکان با پیشوایان شان از سر اعتراض و خصمانه خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 29 - 2

2- پیشوایان شرک، در گفت و گو با مشرکان فریب خورده در روز رستاخیز، سوء اختیار خود آنان را عامل گمراهی شان معرفی خواهند کرد.

قالوا بل لم تکنوا مؤمنین

990- گفتگوی عزرائیل با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 5

5- گفتگوی فرشتگان مرگ با مشرکان به هنگام گرفتن جان آنان

قالوا این ما کنتمم .. قالوا ضلوا عنا

991- گفتگوی مشرکان با معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 96 - 2

2- امکان سخن گفتن دوزخیان با معبودهایشان در دوزخ

قالوا و هم فيها يختصمون

مخاطب «قالوا» به قرینه آیه «إذ نسوكم ربّ العالمين»، معبودهای مشرکان است و ضمیر «فیهما» به «جحیم» بازمی گردد.

ص: 517

992- گمراهگری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 162 - 1

1 - مشرکان و معبودهایشان، از فریب دادن و گمراه کردن مردم و جلوگیری از پیشرفت دین خدا (توحید و یگانه پرستی) ناتوان اند.

ما أُنتم عليه بفتنن

«فاتن» (اسم فاعل و مفرد «فاتنن») به معنای کسی است که می فریبد و به گمراهی فرا می خواند. گفتنی است طبق نظر بیشتر مفسران ضمیر «علیه» به «اللّه» برمی گردد و مقصود از آن راه خدا و دین او (اسلام) می باشد.

993- گمراهی رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 5

5 - قیامت، روز آگاهی مشرکان تابع و دنباله رو از گمراهی پیشوایان و بزرگان خویش

إذ تبرا الذين اتبعوا من الذين اتبعوا

994- گمراهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 116 - 10

10 - مشرک به خدا، در پست ترین مراحل گمراهی و ضلالت

و من یشرک باللّه فقد ضلّ ضللاً بعيداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 17

17 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بینا و راه یافته، و مشرکان، کور و گمراه هستند. *

فمن آمن... والذین کذبوا... قل هل یتوی الأعمی و البصیر

ظاهراً مراد از «البصیر»، پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مراد از «الأعمی»، مشرکان هستند. و چون موضوع آیه، ایمان به پیامبر است، گویا آیه در صدد بیان فلسفه لزوم ایمان به آن حضرت است. یعنی از آنجا که پیامبر (صلی الله علیه و آله) بصیر است، دیگران باید از او تبعیت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 13

13 - گمراه شدن مشرکان و به هلاکت افکندن آنان از سوی شریکان موهوم خداوند (جنیان و بتها) در قلمرو مشیت الهی است.

ص: 518

و لو شاء الله ما فعلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 202 - 6

6 - پافشاری مشرکان و بی تقوایان پیرو شیطان به گمراهی خویش

ثم لا يقصرون

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «لا يقصرون» به مشرکان و بی تقوایان برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 38 - 5

5- کسانی که با فرزند خواندن عیسی (ع) برای خدا، به تعالیم توحیدی او کفر ورزیدند، در گمراهی آشکاری قرار دارند.

لكن الظلمون اليوم في ضلال مبين

الف و لام در «اليوم» می تواند برای عهد حضوری باشد؛ یعنی «امروز» در این صورت، مراد از آن، ایام زندگی در دنیا است. مراد از ظالمان - به قرینه آیه قبل - کسانی هستند که به سخن عیسی (ع) کفر ورزیده و در باره او، راه افراط و یا تفریط پیمودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور و انهادن شرک پیشگان متعصب در غرقاب جهل و گمراهی شان

فذرهم في غمرتهم حتى حين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 11

11 - مشرکان، در نهایت گمراهی و ضلالت

من أضلّ سبيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- در دیدگاه مشرکان، گمراهی توأم با امنیت و آسایش، برتر از هدایت همراه با ناامنی و اضطراب است.

وقالوا إن تتبع الهدى معك نتخطف من أرضنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - شرک پیشگان، غرق در گمراهی اند.

و من هوفى ضلل

تعبیر «فی ضلال» با به کارگیری «فی»، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 15، 7

7 - مشرکان ، مردمانی هواپرست ، گمراه و محروم از هدایت خداوند

بل اتبع الذين ظلموا أهواءهم... فمن يهدى من أضلّ الله

15 - هیچ کس ، نمی تواند مشرکان هواپرست را از اضلال الهی نجات بدهد .

فمن يهدى من أضلّ الله و ما لهم من نصيرين

مراد از «نصیرین» به قرینه سیاق و فراز قبلی، می تواند «نجات دهنده» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 8

8 - مشرکان ، به دلیل عبادت معبودانی عاجز از هرگونه آفرینندگی ، در گمراهی آشکارند .

ماذا خلق الذين من دونه بل الظلمون في ضلل مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 67 - 1

1 - مشرکان ، خدا را آن گونه که شایسته او است ، نشناخته و ارج نهند .

و ما قدروا الله حقّ قدره

بیشتر مفسران و اهل ادب جمله «و ما قدروا الله...» را به معنای «ما عرفوا الله» و «ما عظموا الله» معنا کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 92 - 5

5 - « محمد بن سالم عن أبي جعفر (ع) إنّ الله تبارك و تعالی يقول... « و أمّا إن كان من المكذّبين الضالّين... » فهؤلاء مشركون . .

؛ .

محمد بن سالم از امام باقر (ع) روایت کرده است: . . . خدای تبارک و تعالی می فرماید: ... «و أمّا إن كان من المكذّبين الضالّين»... و آنان

مشركان مى باشند...».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - ملك - 67 - 20 - 5

5 - كافران و مشركان ، غوطهور در غرور و فريب خوردگى

إن الكفرون إلا فى غرور

ص: 520

995- گمراهی مشرکان دوران جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 11، 10

10 - مشرکان عصر جاهلی مردمی گمراه و به دور از هدایت بودند.

قد ضلوا و ما کانوا مهتدین

11 - مشرکان عصر جاهلی در گذشته نیز از آبشخور هدایت بهره مند نبودند.

قد ضلوا و ما کانوا مهتدین

996- گمراهی نیاکان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 71 - 1

1 - بیشتر پدران و اجداد کافران و مشرکان صدر اسلام، همچون خودشان در گمراهی به سر می بردند .

و لقد ضلّ قبلهم أكثر الأولین

997- گناه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 5

5 - خطر منافقان برای اسلام و گناه آنان نزد خداوند، بیش از مشرکان *

و یعدّب المنفقین و المنفقت و المشرکین و المشرکت

تقدم «المنفقین و المنفقات» بر «المشرکین و المشرکات»، ممکن است اشاره به مطلب بالا داشته باشد.

998- گناه مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 4

4- پیروان شرک و کفر، در قیامت، خواهند فهمید که گناهی کمتر از سرانشان بر دوش ندارند.

فما کان لکم علینا من فضل

چون جمله «فما کان . . .» نتیجه پاسخ خداوند است که فرمود «لکل ضعف و لکن . . .» معلوم می شود هر دو گروه (سیران و پیروان) از آن جمله می فهمند که به گناهی همسان گرفتار هستند.

ص: 521

999- گناه مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 11 - 2

2- انکار و تکذیب معاد، بزرگ ترین جرم و گناه کافران و مشرکان صدر اسلام

قال الذین کفروا إن هذا إلاّ إفک افتریه . . . قالوا مالِ هذا الرسول ... بل کذبو

برداشت یاد شده، به خاطر دو نکته است: 1- «بل» برای اضراب انتقالی است. 2- وعده عذاب دوزخ به کافران و مشرکان به خاطر تکذیب قیامت بود؛ نه دروغ پردازی و بهانه جویی های آنان.

1000- گناه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 12

12 - هلاکت و نابودی مشرکان مکه در کارزار بدر، پیامد گناهان و کفرشان به آیات الهی بود.

ذلک بأن اللّٰه لم یک مغیرا نعمه أنعمها علی قوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

«ذلک» علاوه بر اینکه اشاره به فرجام شوم فرعونیان و کافران پیش از آنان است، می تواند اشاره به قضایای جنگ بدر و نابودی مشرکان مکه نیز داشته باشد.

1001- گواهان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 2

2- خداوند، گواه و ناظری کافی میان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مشرکان

کفی باللّٰه شهیداً بینی و بینکم

1002- لجاجت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مشرکان بر اثر جهل و لجاجت ، آیات قرآن را نشانه ای بر حقانیت پیامبر نمی شمردند .

قال الذين لا يعلمون لولا .. تأتينا آية ... قد بيّنا الآيات لقوم يوقنون

ص: 522

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 10، 9

9- لجاجت پیشگان مشرک، پس از دیدن جهنم نیز اگر دنیا بازگردند اصلاح نمی شوند.

و لو تری إذ وقفوا علی النار . . . و لو ردوا لعادوا لما نهوا عنه

10 - دروغگویی، شیوه همیشگی مشرکان لجاجت پیشه است.

فقالوا . . . و إنهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 111 - 2

2- مشرکان لجوج، حتی در صورت نزول ملائکه بر ایشان، ایمان نمی آورند.

و لو أننا نزلنا إليهم الملائكة . . . ما كانوا ليؤمنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 19، 7

7- مشرکان با وجود دلایل روشن بر ولایت خداوند، دیگران را ولی و سرپرست خویش می پنداشتند و به آنان روی می آوردند .

أفاتخذتم من دونه أولياء

تفریع جمله «اتخذتم . . .» به وسیله حرف «فاء» بر بیان کارها و شؤونی که برای خداوند برشمرده شد- که مشرکان نیز آنها را باور دارند - می رساند که ولایت بر انسانها تنها از آن خداست و پندار ولایت غیر او، پنداری ناموجه و بدون دلیل است.

19- مشرکان علی رغم سراغ نداشتن مخلوقی برای خدایان خویش، به ولایت و تدبیر آنان معتقد بودند .

أفاتخذتم من دونه أولياء . . . أم جعلوا لله شركاء خلقوا كخلقه فتشبه الخلق عليهم

جمله «خلقوا كخلقه» صفت برای «شركاء» است. «خلق» در هر دو مورد («كخلقه» و «الخلق») مصدر و به معنای اسم مفعول (مخلوقات) است. «تشابه» (مصدر تشابه) به قرینه کلمه «علی» به معنای مشتبه شدن به خاطر مشابَهت است. «أم» در جمله فوق أم منقطعه و حاوی استفهام انکاری است و می رساند که خود مشرکان نیز برای شرکا و معبودهای پنداری، آفرینشی را باور نداشتند تا با آفریده های خدا مشتبه شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 3

3- مشرکان علی رغم اعترافشان به اینکه قوام بخش امور بندگان خداوند است ، برای او شریک های متعددی برگزیده بودند .

أفمن هو قائم علی کل نفس بما کسبت و جعلوا لله شرکاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 83 - 1

1- مشرکان ، علی رغم شناخت نعمت های الهی ، آن را عملاً انکار می کنند و راه ناسپاسی می پیمایند .

يعرفون نعمت الله ثم ينكرونها

در این آیه انکار در مقابل عرفان و شناخت قرار گرفته است و این می رساند که مراد از انکار نعمت، انکار عملی است نه ذهنی و

ص: 523

اعتقادی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 68 - 2

2- ردّ دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) (دعوت به یکتاپرستی) ، از سوی مشرکان و پافشاری آنان بر شرک و بت پرستی

و ادع إلى ربّك... و إن جدلوك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 12 - 1

1 - تعجب پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مواضع انکارآمیز مشرکان نسبت به معاد و یگانگی خداوند ؛ علی رغم مشاهده عظمت آفرینش و قدرت خداوند در جهان

إنّ إلهکم لوحد... فاستفتهم أهم أشدّ خلقاً... بل عجبت

به قرینه آیات پیشین به دست می آید که آنچه موجب شگفتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) گردیده بود، انکار توحید ربوبی و معاد از سوی مشرکان - به رغم مشاهده آیات الهی در طبیعت و عظمت آفرینش - بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 15 - 4

4- اصرار و پافشاری مشرکان بر متهم کردن قرآن و معجزه الهی به سحر و جادوگری

وقالوا إن هذا إلا سحر مبین

برداشت فوق از به کار رفتن نفی و استثنا در آیه شریفه که دلالت بر حصر و قطعی بودن مفاد آن است، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 167 - 1

1 - مشرکان ، سخنانی بهانه جویانه علیه اسلام و به دفاع از مواضع عقیدتی خود پیوسته ، تکرار می کردند .

و إن كانوا ليقولون

«إِنَّ» مخفف «إِنَّ» است. آمدن فعل «كانوا» دلالت می کند که خبر آن (لیقولون)، امری ثابت در گذشته و دارای پیشینه است و آمدن خبر به صورت فعل مضارع بیانگر تکرار مضمون آن است. بنابراین مقصود از آیه شریفه - با توجه به آیات بعد - سخنان بهانه جویانه مشرکان است که پیوسته آن را تکرار می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 170 - 1

1 - مشرکان ، به رغم ادعای آمادگی برای ایمان آوردن به کتاب آسمانی ، به قرآن کفر ورزیدند .

لو أن عندنا ذكراً من الأولين . لكتنا عباد الله المخلصين . فكفروا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 524

1 - توطئه های پی در پی و جدی مشرکان ، نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تصمیم قطعی آنان برای انکار حق

أم أبرموا أمراً

«إبرام» (مصدر «أبرموا») در اصل به معنای تاییدن و محکم کردن است و در این جا مراد از آن - به قرینه شأن نزول و آیه بعد - تصمیم جدی مشرکان بر توطئه چینی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

2 - اصرار و لجاجت مشرکان در مخالفت با دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نمودی از حق گریزی آنان

أكثرکم للحقّ كرهون . أم أبرموا أمراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 6

6 - اهل کتاب و مشرکانی که اسلام را نپذیرفتند ، کسانی بودند که از پذیرش هر برهان روشنی سرباز می زدند .

لم یکن . . . منفکین حتی تأتیهم البینه

در برداشت یاد شده، «منفکین» به معنای «منفکین عن الکفر» دانسته شده است. «تأتیهم البینه» - به تقدیر «أن» مصدریه - با «اتیان البینه» مرادف است و عبارت «حتی اتیان البینه» را می توان به معنای «حتی وقت اتیان البینه» یا «حتی باتیان البینه» دانست. در این صورت، تقدیر کلام چنین می شود: «لم یکن . . . منفکین فی وقت من الأوقات حتی وقت اتیان البینه» یا «لم یکن . . . منفکین بأی طریق حتی باتیان البینه».

1003- لجاجت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 8، 9

8 - مشرکان به هنگام حضور در نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از سر لجاج و انکار به مجادله درباره قرآن و رسالت آن حضرت می پرداختند.

حتى إذا جاءوك یجدلونک یقول الذین کفروا

9 - مشرکانی که صرفاً برای مجادله در محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حاضر می شدند، در نهایت عناد و لجاجت قرار داشتند.

حتى إذا جاءوك یجدلونک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 11

11 - مخالفت مشرکان با رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن کریم ، برخاسته از روح لجاجت و گردنکشی آنان

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا أو بد

با توجه به اینکه آیات الهی، آشکار و واضح بود و در عین حال مشرکان از پذیرش آن امتناع ورزیدند، برداشت فوق استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 525

7 - یونس - 10 - 40 - 1

1 - برخی مشرکان ، با اینکه آسمانی بودن قرآن را باور داشتند ، به تکذیب آن برمی خاستند .

بل کذبوا .. و منهم من یؤمن به

این برداشت مبتنی بر این است که: ضمیر «هم» - با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیش - به تکذیب کنندگان قرآن برگردد و از «یؤمن» زمان حال اراده شده باشد .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 4

4 - مشرکان ، در برخورد با سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای موضعی لجوجانه بودند .

أفأنت تسمع الصمّ و لو كانوا لا یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 43 - 4

4 - مشرکان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برخوردی لجوجانه داشتند .

أفأنت تهدی العمی و لو كانوا لا یبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 76 - 5

5 - مشرکان و کافران صدراسلام ، مردمی بس لجوج و حق ناپذیر

وإنه لقسّم لو تعلمون عظیم

سوگند مؤکد خداوند، پس از استدلال بسیار بر اثبات توحید و معاد، نشانگر روح لجاجت و حق ناپذیری کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 81 - 1

1 - اظهارات انکارآمیز مشرکان صدراسلام نسبت به قرآن ، به رغم باور قلبی آنان به آسمانی بودن آن

«إدهان» (مصدر «مدهنون») به دو معنا آمده است: الف) اظهار کردن بر خلاف آنچه در دل است؛ ب) به شوخی گرفتن چیزی و برخورد استهزا آمیز کردن با آن. برداشت یاد شده براساس معنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 82 - 2

2- شرک پیشگان صدر اسلام، به جای سپاس گذاری خداوند به خاطر فرستادن قرآن، بر تکذیب آن پافشاری کردند.

و تجعلون رزقكم أنكم تكذبون

برخی از مفسران بر آنند که «رزق»، به معنای عطا است و آیه شریفه نیز به تقدیر «و تجعلون شکر رزقكم...» می باشد.

ص: 526

1004- لجاجت مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 4

4- امتناع مشرکان عصر بعثت از اقرار به ربوبیت خدا بر تمام هستی علی رغم مشاهده نقش او در جهان آفرینش

قل من رب السموت والأرض قل الله

از اینکه خداوند خود به پرسشی که از مشرکان کرده (من رب السموت) پاسخ می دهد (قل الله) معلوم می شود آنان از اعتراف و اقرار به ربوبیت خداوند خودداری می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 9

9- مشرکان و کافران عصر بعثت ، در برابر حق و دعوت های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی لجوج و سرسخت بودند .

و تنذر به قومًا لُدًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 10

10- مشرکان ستم پیشه صدراسلام ، مردمی لجوج ، حق ناپذیر و بهانه جو بودند .

بل قالوا .. فلیأتنا بایه کما أرسل الأتولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 5

5- پیشگویی قرآن ، مبنی بر ایمان نیاموردن برخی از مشرکان صدراسلام ، حتی پس از نزول معجزات درخواستی آنان

ماء امننت قبلهم .. أفهم یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 14

14- گروه بسیاری از مشرکان در صدر اسلام - علی رغم شناخت حق - مردمی حق گریز بودند .

بل أكثرهم لا يعلمون الحق

واژه «أكثر» افعال التفضیل است و نقطه مقابل آن، کثیر می باشد - نه قلیل - و بدین جهت گروه بسیار استفاده شده است؛ یعنی، هر چند مشرکان دانا و حق گریز، در مقایسه با نادانان کمتر بودند؛ ولی خود جمعیتی چشم گیر و بسیار بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 10

10 - فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سجده کردن مشرکان صدر اسلام برای خدای رحمان ، موجب نفرت فزون تر آنان از سجده و دوری

ص: 527

آنها از راه حق و حقیقت گردید .

اسجدوا للرحمن قالوا و ما الرحمن أنسجد لما تأمرنا و زادهم نفورًا

در برداشت فوق، فاعل «زاد» امر به سجده دانسته شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 3

3 - اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خاطر تکذیب شدنش از سوی کافران و مشرکان لجوج در صدر اسلام

و إن یكذبوک فقد کذبت رسل من قبلک

از آهنگ آیه شریفه استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خاطر تکذیب شدنش اندوهگین بود. از این رو برخی از مفسران جواب شرط «إن یکذبوک» را محذوف و چنین دانسته اند: «إن یکذبوک فلاتحزن و اصبر اذ قد کذب رسل من قبلک».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 13 - 3

3 - لجاجت و حق ناپذیری، از اوصاف مشرکان صدر اسلام

و إذا ذکروا لا یذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 14 - 2

2 - مشرکان صدر اسلام، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

و إذا رأوا آیه یتستخرون

تمسخر معجزه الهی - که امری ملموس و روشن می باشد - گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 36 - 9

9 - پایبندی مشرکان صدر اسلام به آیین شرک و دفاع از معبود های خود در برابر دعوت به توحید

و إذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون . و يقولون أئنا لتاركوا الهتنا لشاعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 2, 1

1 - کافران و مشرکان صدر اسلام ، آیات الهی را از سر لجاج و ستیزه جویی ، انکار می کردند ؛ نه از روی جهل و ناآشنایی به آن .

كذلك يؤفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

«جحد» (مصدر «يجحدون») به معنای انکار چیز معلوم و روشن است. آیه شریفه به منزله تعلیل برای مضمون آیه قبل است که در آن، از انکار آیات الهی و دور شدن از عبادت خداوند، اظهار شگفتی شده بود.

2 - کافران و مشرکان صدر اسلام ، مردمی لجوج ، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يؤفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

ص: 528

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 6

6 - سرسختی و لجاجت مشرکان عصر بعثت ، در برابر قرآن و دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و قالوا قلوبنا فی أکثه مما تدعونا إليه و .. فاعمل إتنا عملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 1

1 - اصرار مشرکان عصر بعثت ، بر شرک و مباحثات انکار آمیز آنان درباره توحید

و الذین یحاجون فی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 12 - 2

2 - بحث و جدل مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در عینی ترین حقایق مورد شهود آن حضرت ، امری نکوهیده و سرزنش بار

أفتمرونه علی ما یری

استفهام در «أفتمارونه» برای توییح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور افشای سرسختی مشرکان در ترک پرستش خداوند ؛ حتی در فرض محال تن دادن پیامبر (صلی

الله علیه و آله) به پرستش معبود های آنان

و لا أنتم عبدون ما أعبد

1005 - لجاجت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 29 - 1

1 - مشرکان لجاجت پیشه مکہ، منکر قیامت و ہر گونه زندگی جز زندگانی دنیا بودند.

وقالوا إن هی إلا حیاتنا الدنیا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 4

4- مشرکان مکہ ، علی رغم مشاہدہ آیات گوناگون الہی ، از پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) درخواست معجزہ حسی کردند .

و لقد صرّفنا .. من کلّ مثل فأبی ... وقالوا لن نؤمن لک حتی تقجر لنا من الأرض ی

ص: 529

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 91 - 3

3- مشرکان مکه ، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

و لقد صرّفنا .. من کلّ مثل فأبی ... وقالوا لن نؤمن لک حتی ... تكون لک جثّه من

نکته یاد شده با این احتمال در آیه قابل استفاده است که: آنان ایجاد باغی با صفات یاد شده را به وسیله معجزه درخواست کرده باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 5

5- سرسختی و لجاجت مشرکان مکه در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم بر حق او

لن نؤمن لک حتی ... تسقط السّماء کما زعمت علينا کسفًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 4

4- مشرکان مکه ، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

و لقد صرّفنا .. من کلّ مثل فأبی ... وقالوا لن نؤمن لک حتی ... یكون لک بیت من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 47 - 12

12 - مشرکان مکه ، از سر لجاجت ، قرآن را نپذیرفتند و به آن ایمان نیاوردند .

و کذلک أنزلنا إلیک الکتب .. و ما یجحد بأیتنا إلاّ الکفرون

«جحد» نفی کردن چیزی است که دل، اثبات می کند و اثبات چیزی است که دل، نفی کرده است (مفردات راغب) بنا بر معنای لغوی،

«جحد»، منطبق بر لجاجت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 49 - 10

10 - انکار قرآن از سوی مشرکان مکه ، از سر لجاجت و حق ناپذیری بود .

ما یجحد بآیتنا إلاّ الکفرون . . . و ما یجحد بآیتنا إلاّ الظلمون

«جحد» در لغت نفی چیزی است که دل آن را اثبات می کند و اثبات چیزی است که دل نفی می کند. (مفردات راغب). «جحد» طبق معنای لغوی منطبق بر لجاجت است. گفتمنی است: «ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الکافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 2

ص: 530

2- انکار لجاجت آمیز وحی و قرآن ، از سوی مشرکان مکه

و رسول مبین . و لَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 34 - 2

2- مشرکان مکه بر موضع انکار آمیز خود در باره معاد پافشاری کرده و بر آن اصرار میورزیدند .

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ

به کارگیری فعل مضارع (یقولون) - که مفید استمرار است - بیانگر مطلب فوق می باشد.

1006- لذایذ دنیوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 54 - 1،2،4

1 - بین مشرکان و لذت های دنیوی شان ، پس از مرگ فاصله می افتند .

و حیل بینهم و بین ما یشتهون

این که مراد از «ما یشتهون» چیست احتمال های گوناگونی وجود دارد؛ از جمله آنها لذت ها و مال و اموال دنیایی است.

2 - مشرکان صدر اسلام و پیشتر از آنها ، در پی لذت های دنیوی بوده اند .

و حیل بینهم و بین ما یشتهون

4 - مشرکان ملت های پیشین نیز ، گرفتار عذاب شدند و بین آنان و لذت های دنیوی شان جدایی برگشت ناپذیر افتاد .

و حیل بینهم و بین ما یشتهون كما فعل بأشیاعهم من قبل

«اشیاع» (جمع «شیعه») به معنای پیروان است و در آیه - به قرینه «من قبل» - مراد کسانی است که مشابهت فکری با مشرکان بعدی داشته اند.

1007- لذایذ دنیوی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مشركان صدر اسلام و پيشتر از آنها ، در پي لذت هاي دنيوي بوده اند .

و حيل بينهم و بين ما يشتهون

ص: 531

1008- لعن بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 11

11 - منافقان و مشرکان ، مورد خشم و نفرین الهی و به دور از رحمت او

و غضب الله عليهم و لعنهم

1009- ماده گرای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 9

9- مشرکان مکه ، دارای تصویری مادی و جسمانی از خدا و ملائکه

تأتی بالله و الملئکه قبیلاً

«قبیلاً» به معنای رو در رو شدن و مشاهده آمده است و از آن نکته فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 8

8- اتکای مشرکان مکه به ملاک های مادی و حسی ، در شناخت معجزات و آیات الهی

حتى تفجر لنا .. حتى تنزل علينا كتبًا تقرؤه

1010- مادیگرایی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 3

3 - توانمندی ها و امکانات مادی ، بت ها و خدایان ساختگی ، تکیه گاه مشرکان در دنیا

و لایغنی عنهم ما کسبوا شیءاً و لا ما اتّخذوا

تعبیر «ما کسبوا» - که اشاره به امکانات مادی دارد - و نیز «ما اتّخذوا..» - که ناظر به عقاید شرک آلود آنان است - نشان می دهد که آنان

تمامی اتکا و امید خویش را به آن دو معطوف داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 24 - 7

7- زندگی و مرگ در نگاه مشرکان ، پدیده ای طبیعی و بی ارتباط با اراده الهی و وجود خداوند

و ما يهلكنا إلا الدهر

ص: 532

1011- مادیگرایی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 35 - 4

4 - تلاش مشرکان عصر بعثت ، در تفسیر مادی آیات الهی و نشانه های خدا در طبیعت

و من آئینه ... و من آئینه ... و يعلم الذین یجدلون فی آیتنا ما لهم من محیص

از ارتباط آیات شریفه، استفاده می شود که مشرکان مکه، درباره آیه بودن مسائل طبیعی بحث و جدل می کردند و آن را صرفاً امری طبیعی و مادی می انگاشتند.

1012- مادیگرایی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 3

3 - ثروت و اشرافیت ، ملاک تمامی ارزش ها - حتی ارزش های دینی - در نگاه مشرکان مکه

لولا نزل هذا القرآن .. عظیم

مشرکان در مقام اعتراض به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اظهار می داشتند: اگر وحی اصالت داشت، می بایست بر اشراف نازل می شد. از این نکته استفاده می شود که ملاک ارزش برای آنان، مال و مقام بوده است.

1013- مادیگری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 3

3 - داوری مشرکان صدر اسلام ، سطحی و براساس ملاک های مادی و غفلت آنان از معادلات فرا مادی بود .

أم یقولون نحن جمیع منتصر

اتکای مشرکان بر جمیعت خویش، نشانه سطحی نگری آنان در محاسبات است.

1014- ماههای مهلت به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 14

14 - از امیرالمؤمنین (ع) درباره قول خدای عز و جل « فسیحوا فی الأرض أربعه أشهر » روایت شده است : « هی عشرون من ذی الحجّه و المحرم و صفر و شهر ربیع الأول و عشر من ربیع الآخر . . . » ;

ص: 533

آن چهار ماه، بیست روز از آخر ذیحجه و تمام محرم و صفر و ماه ربیع الاول و ده روز اول ربیع الآخر است . . .».

1015- مبارزه با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 196 - 6

6- توجه صالحان به ولایت و سرپرستی خدا بر ایشان، عامل مقاومت آنها در مبارزه با اهل شرک و نهرا سیدن از توطئه های ایشان

ثم کیدون فلا تنظرون . . . هویتولی الصالحین

از اهداف بیان ولایت خدا بر صالحان، پس از طرح توطئه مشرکان، این است که صالحان همواره توجه به یاری خدا داشته باشند و هرگز از مکرهای مشرکان نهرا سند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 6

6- برخورد و مبارزه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن با مخالفان دعوت الهی (کافران و مشرکان)، متکی بر منطق و استدلال بود.

فأتوا بکتبکم إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 1

1- تأکید پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بر نقش پیام آوری خویش در مقابل مخالفت ها و بهانه جویی های مشرکان

وقالوا قلوبنا فی أکته . . . قل إنما أنا بشر مثلکم یوحی الیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 11

11- بیزاری از شرک، نقد و انکار شخصیت مشرکان و ستیز علنی با آنان، سه مرحله حرکت توحیدی ابراهیم (ع)

إنّا برءؤا منکم . . . کفرنا بکم و بدا بیننا و بینکم العدو و البغضاء

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که عبارت های «إنّا برءؤا»، «کفرنا بکم» و «بدا بیننا و بینکم» - چنان که ظاهر ترتیب مقتضی آن

است - بیانگر سه مرحله متوالی باشد.

1016- مبارزه با مشرکان دوران ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 5

5- برخورد و مبارزه ابراهیم (ع) با بت پرستان و مشرکان ، متکی بر استدلال و برهان بود .

ص: 534

قال ما هذه التماثيل . . . قال بل ربكم ... فطرهنّ

1017- مبارزه با مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 4،6

4 - دستور به کارگیری تمام شیوه های ممکن (به ترتیب : کشتن ، اسیر گرفتن ، محاصره و کمین زدن) برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم وخذوهم واحصروهم واقعدوا

6 - فرمان کمین کردن در تمامی کمینگاه ها برای ضربه زدن به رهگذران مشرک صدر اسلام

واقعدوا لهم كل مرصد

1018- مبارزه با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 21

21 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به مبارزه منفی با مشرکان مکه از راه بی اعتنایی به شبهات و دروغپردازیهای آنان است.

ولو شاء ربك ما فعلوه فذرهم وما يفترون

رها کردن مشرکان و اعتنا نکردن به گفته های آنان نوعی مبارزه منفی است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به آن فرمان می دهد.

1019- مبارزه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 3

3- ناتوانی و درماندگی کافران و مشرکان مکه ، در مبارزه با اسلام و منطق پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وإذا رءاك الذين كفروا إن يتخذونك إلهزواً

از این که کافران و مشرکان، به گونه ای مستمر به استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پرداختند، برمی آید که آنان در توسل به منطق و

دلیل و برهان ناتوان بودند و هیچ راهی جز این نداشتند.

1020- مبانی عقیدتی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 535

15- معتقدان به شرک ربوبی (شریک داشتن خدا در روزی رسانی) ، اعتقاد خود را بر دروغی ساختگی بنا کرده اند .

بريهم يشركون . . . و يجعلون لما لا يعلمون نصيبًا ... عمّا كنتم تكفرون

«يفترون» (از مصدر ثلاثی فری) به معنای دروغ است و تفاوتش با کذب (عدم مطابقت خبر با واقع) در این است که افتراء، ساختگی و جعلی است (فری فلان الکذب إذا اختلقه).

1021- مبانی عقیدتی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 3

3- مشرکان مکه ، درصدد تقویت پایگاه عقیدتی خویش با استناد به ریشه تاریخی داشتن آن

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء نحن ولا آباؤنا

ذکر «و لا آباؤنا» در کلام مشرکان در حالی که بحثی از آنها در میان نبوده است، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

1022- مبانی عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 14

14 - عقاید مشرکان و کافران متکی بر گمان بی اساس است.

يضلوك عن سبيل الله . . . و إن هم إلا يخرصون

1023- مثل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 1

1- حالت مشرکان و کافران به قرآن ، همانند انسان کور و کر است .

مثل الفريقين كالأعمى والأصمّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 2

2 - مشرکان ، چونان بردگانی اند که چند مالک ناسازگار و سخت گیر بر سر آنان به نزاع برخاسته و به آنها فرمان های متعدد می دهند .

ص: 536

ضرب الله مثلاً رجلاً فيه شركاء متشكسون

مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه چون در ردیف آیات مربوط به شرک پیشگان و یکتاپرستان قرار دارد، درصدد تشریح وضعیت آنان می باشد.

1024- مجادله اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 86 - 1

1- مشرکان ، هنگام مواجهه با معبود های دروغین خویش در قیامت ، به مشاجره با آنان برمی خیزند .

و إذا رءا الذین أشركوا شركاءهم قالوا ربنا هؤلاء شركاؤنا

1025- مجادله با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 7

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به مجادله و مناظره با کافران و مشرکان با بهترین نوع و روش

و جدلهم بالتی هی أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 31 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مشرکان و کافران به پیشگاه خداوند در قیامت ، به جدال و نزاع و دفاع از مواضع خویش خواهند پرداخت .

ثم إنکم یوم القیمه عند ربکم تختصمون

«اختصام» (مصدر «یختصمون») به معنای جدال و نزاع دو فرد یا دو گروه است که هر یک می کوشد، سخن دیگری را ابطال کند. گفتنی است در این که مقصود از دو گروه متخاصم کیانند، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد که بهترین آنها دو نظریه است: 1- پیامبر(صلی الله علیه و آله) با کافران و مشرکان؛ 2- دو گروه حق و باطل از هر ملت و امتی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - استفاده از جدل و به کارگیری مبانی باطل گرایان علیه خود آنان ، از روش های قرآن در احتجاج با اهل شرک

الکَم الذَّکَرُ وَ لَهُ الْأُنثَى . تَلْکَ إِذَا قَسَمَ ضِیْزَى

با توجه به این که خداوند مبنای ارزشی مشرکان را در تبعیض بین پسران و دختران علیه خود آنان به کار گرفته است، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 537

1026- مجادله گری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 18 - 7

7 - مجادله و تشکیک مستمر مشرکان ، نسبت به برپایی قیامت

إِنَّ الَّذِينَ يَمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ

«ممارات» (مصدر «یمارون») به معنای اصرار بر جدال است.

1027- مجادله گری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 1

1 - اصرار مشرکان عصر بعثت ، بر شرک و مباحثات انکارآمیز آنان درباره توحید

و الَّذِينَ يَحَاوِرُونَ فِي اللَّهِ

1028- مجادله مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 28 - 1,2

1- مخاصمه شیطان و مشرکان با یکدیگر ، در محکمه عدل الهی

قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتَهُ... قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدِيَ

2- نهی الهی ، از جدال شیطان و مشرکان با یکدیگر در محضر او

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدِيَ

1029- مجادله مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 8,9

8 - مشرکان به هنگام حضور در نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از سر لجاج و انکار به مجادله درباره قرآن و رسالت آن حضرت می پرداختند.

حتى إذا جاءوك يجدلونك يقول الذين كفروا

9 - مشرکانی که صرفاً برای مجادله در محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حاضر می شدند، در نهایت عناد و لجاجت قرار داشتند.

حتى إذا جاءوك يجدلونك

ص: 538

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 15

15 - مشرکان در مورد خوردن ذبیحه و احکام آن در اسلام با مسلمانان صدر اسلام به مجادله می پرداختند.

و لا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه .. إن الشيطان ليوحون إلي ... و إن أطيعتمو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 2، 1

1- مجادله خصمانه برخی از مشرکان عصر بعثت، علیه اندیشه توحید و یکتاپرستی

و من الناس من يجدل في الله بغير علم

«جدال و مجادله» (مصدر «يجادل») به معنای برخورد خصمانه با یک رأی و اعتقاد است. قید «فی الله» می رساند که اندیشه توحید ربوبی - که از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مردم تبلیغ می شد - خشم گروهی از اهل شرک را برانگیخته بود و آنان به منظور جلوگیری از نفوذ آن فکر، به مبارزه با آن حضرت پرداختند و علیه آن اندیشه، جدال خصمانه کردند.

2- سرزنش گروهی از مشرکان عصر بعثت از سوی خدا، به خاطر بحث و جدل جاهلانه آنان درباره خدا

و من الناس من يجدل في الله بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 2، 1

1 - نکوهش گروهی از مشرکان عصر بعثت از سوی خدا، به خاطر بحث و جدل جاهلانه آنان در باره او

و من الناس من يجدل في الله بغير علم

2- مجادله خصمانه برخی از مشرکان عصر بعثت، علیه اندیشه توحید و یکتاپرستی

و من الناس من يجدل في الله بغير علم

«جدال و مجادله» (مصدر «يجادل») به معنای برخورد خصمانه با یک رأی و اعتقاد است. قید «فی الله» می رساند که اندیشه توحید ربوبی - که از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) تبلیغ می شد - خشم گروهی از اهل شرک را برانگیخته بود و آنان برای جلوگیری از نفوذ آن در افکار و اندیشه های مردم، با آن به مبارزه برخاستند و در ردّ و انکار آن به بحث و جدل خصمانه روی آوردند.

1 - مجادلات و اظهار تردید های مشرکان ، درباره وحی و مشاهدات قلبی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفتمرونه علی مایری

«ممارات و مرء» (مصدر «تمارون») معادل «مجادله و جدال» است؛ یعنی، «أفتمارونه علی مایری».

2 - بحث و جدل مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در عینی ترین حقایق مورد شهود آن حضرت ، امری نکوهیده و سرزنش بار

أفتمرونه علی مایری

استفهام در «أفتمارونه» برای توییح است.

ص: 539

1030- مجادله مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 1

1 - مجادله مشرکان مکه درباره عیسی (ع)، اقدامی در جهت تخطئه آیات قرآن

و لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا

تأمل در آیات بعد، نشان می دهد که مَثَل مذکور در این آیه، از ناحیه مشرکان و برای توجیه روی آوری آنان به پرستش بت ها و انکار مورد عذاب واقع شدن معبودهای شرک بوده است؛ چنان که در آیه بعد می فرماید: «ما ضربوه إلاّ جدلاً...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 6، 1

1 - مجادله مشرکان مکه با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در مقایسه معبود های خویش با عیسی (ع)

وقالوا ألهتنا خیر أم هو

6 - مقایسه میان بت ها و عیسی بن مریم (ع)، حرکتی جدلی از سوی مشرکان مکه

ما ضربوه لك إلاّ جدلاً

در مکتب پیامبر (صلی الله علیه و آله) سخن از الوهیت عیسی (ع) به میان نیامده بود تا مشرکان او را با آلهه خود مقایسه کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 36 - 2

2- مجادله مشرکان مکه با مؤمنان، در مسأله معاد

فأتوا بابائنا إن كنتم صدقین

تعبیر «فأتوا» (با صیغه جمع) می رساند که مخاطب مشرکان، تنها پیامبر (صلی الله علیه و آله) نبوده؛ بلکه مؤمنان نیز مورد خطاب آنان بودند.

1031- مجازات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 11 - 6

6 - کفرمداران و شرک پیشگان ، مستحق عذاب و کیفر الهی در دنیا

و لو یعجل الله للناس الشر

ص: 540

1032- مجرمیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 50 - 6

6 - مشرکان ، مردمی تبهکار و مجرمند .

ماذا يستعجل منه المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 6

6 - مشرکان ، مردمی مجرم و تبهکارند .

و يوم تقوم الساعة يبلس المجرمون . ولم يكن لهم من شركائهم شفعاؤا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 11 - 5

5 - کافران و مشرکان ، از مجرمان اند .

يودّ المجرم

1033- محاصره مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 4

4 - دستور به کارگیری تمام شیوه های ممکن (به ترتیب : کشتن ، اسیر گرفتن ، محاصره و کمین زدن) برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم و خذوهم و احصروهم و اعدوا

1034- محاکمه اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - بازخواست و محاکمه مشرکان در قیامت به سبب شریک پنداشتن برای خداوند

این شرکاؤکم الذین کنتم تزعمون

5 - پرسش از موقعیت و جایگاه معبودهای پنداری مشرکان، از صحنه های محاکمه آنان در قیامت

ثم نقول للذین أشركوا این شرکاؤکم الذین کنتم تزعمون

6 - بازخواست ذلتبار مشرکان و ستمگران در روز قیامت، نشانگر محرومیت آنها از سعادت و رستگاری است.

إنه لا يفلح الظلمون. و يوم نحشرهم جميعاً ثم نقول للذين أشركوا أين شركاؤكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

7 - یونس - 10 - 28 - 4،7

4- توقیف و بازداشت مشرکان و جدا کردن آنان از دیگران برای بازجویی و محاکمه در قیامت

و يوم نحشرهم جميعاً ثم نقول للذين أشركوا مكانكم أنتم و شركاؤكم فزيلنا بينهم . . .

برداشت فوق بر این پایه است که ضمیر «بینهم» به عموم کسانی که در عرصه محشر جمع شده اند (نیکان و بدان، و مؤمنان و مشرکان) برگردد؛ یعنی، پس از حشرِ جمیع خلائق در محشر، به مشرکان فرمان ایست خواهیم داد و آن گاه میان آنان و دیگران جدایی خواهیم افکند.

7- خداوند، پس از توقیف مشرکان و معبودهایشان در عرصه محشر، نخست آنان را از هم جدا کرده و سپس به بازجویی و محاکمه آنان خواهد پرداخت.

ثم نقول للذين أشركوا مكانكم أنتم و شركاؤكم فزيلنا بينهم . . . ما كنتم إيانا تعبدو

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «بینهم» به اهل شرک و معبودهایشان بازگردد. گفتنی است که «تزییل» (مصدر زیلنا) به معنای دور کردن دو چیز از یکدیگر و جدایی افکندن میان آن دو است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 6

6- قیامت، روز احضار و محاکمه مشرکان و معبودهای آنان

سيفكفرون بعبادتهم و يكونون عليهم ضدًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - قصص - 28 - 75 - 1،3

1- گردآوری جوامع شرک پیشه در قیامت برای محاکمه

و نزعنا من كل أمة شهيداً فقلنا هاتوا برهنكم

3- خدای بزرگ، خود عهده دار محاکمه و بازجویی جوامع شرک پیشه در قیامت

فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءِي . . . وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 11

11 - قیامت ، صحنہ محاکمہ مشرکان بہ خاطر عقاید شرک آمیز آنان

و یوم ینادیہم اَین شُرکاءِی

ص: 542

1035- محاکمه اخروی معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 6

6- قیامت ، روز احضار و محاکمه مشرکان و معبود های آنان

سیکفرون بعبادتهم و یکنونون علیهم ضدًا

1036- محدوده مسؤولیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 19

19 - نه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤولیت عمل و اندیشه های مشرکان و مخالفان را بر عهده دارد و نه مشرکان پاسخگوی عمل پیامبرند.

ما علیک من حسابهم من شیء و ما من حسابک علیهم من شیء

در این برداشت مرجع دو ضمیر جمع در «حسابهم» و «علیهم» مشرکان است و در «حسابهم» اضافه مصدر به فاعل خویش است ; یعنی: «حساب المشرکین».

1037- محرومیت اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 15

15 - شرک پیشگان ، در قیامت گرفتار عذاب خوار کننده الهی و محروم از هر کرامت بخش و گرامی دارنده ای خواهند بود .

و الذین أشركوا ان الله یفصل بینهم یوم القیمه . . و کثیر حق علیه العذاب و من ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 89 - 5

5 - محرومیت شرک پیشگان و منکران یگانگی خدا از سعادت اخروی

إلا من أتى الله بقلب سليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 2

2- محرومیت مشرکان، از افتخار قرب به خداوند در قیامت

و یوم ینادیهم

«ندا» در جایی است که شخص را از دور بخوانند. بنابراین تعبیر «ینادیهم» به جای «یدعوهم»، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

ص: 543

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 1

1 - مشرکان ، از یاری خدا در قیامت محروم خواهند بود .

وقیل ادعوا شرکاء کم

فاعل قول در «قیل ادعوا شرکاء کم» - به قرینه آیات قبل و بعد - خداوند است. ارجاع دادن مشرکان به معبودهایشان بدین معنا است که آنان همان گونه که در دنیا به معبودهایشان امید بسته بودند، امروز نیز باید به آنها پناه ببرند و از یاری خدا مأیوس باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 65 - 2

2 - محرومیت مشرکان از افتخار نزدیکی به خداوند در قیامت

و یوم ینادیهم

برداشت یاد شده از آن جا است که «ندا» (مصدر «ینادی») در جایی به کار می رود که کسی را با صدای بلند بخوانند. این در صورتی است که شخص ندا شونده نسبت به ندا کننده، در فاصله دوری قرار داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 74 - 2

2 - حقارت مشرکان و محروم بودن آنان از افتخار قرب به خدا در قیامت

و یوم ینادیهم

برداشت یاد شده با توجه به تعبیر «ینادی» به دست می آید؛ زیرا «ندا» در جایی است که شخص را از دور بخوانند. بنابراین انتخاب این تعبیر به جای تعبیر «یدعوا»، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 20 - 7

7 - مشرکان و کافران ، محروم از بهشت و موهبت های آن

لکن الذین اتَّقوا ربَّهم لهم غرف

لام اختصاص در «لهم» بیانگر این حقیقت است: کافران و مشرکان - که در قطب مقابل مؤمنان قرار دارند - از نعمت های بهشتی محروم اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 31 - 5

5 - مشرکان از بهشت و موهبت های آن ، بهره ای نخواهند داشت .

و لکم فیها ما تشتهی أنفسکم و لکم فیها ما تدعون

از تقابل این آیات با آیات پیشین - که در مورد مشرکان بود - و نیز از تقدیم «لکم» و تکرار آن، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 544

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 14

14 - مشرکان ، از حمایت معبود های خویش در قیامت محروم خواهند بود .

و یوم ینادیهم این شرکاء قالوا اذنّ-ک ما متا من شهید

1038- محرومیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 19

19 - خداوند بهشت را بر مشرکان حرام کرده است .

انه من یشرک باللّه فقد حرم اللّه علیه الجنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 4

4 - محرومیت مشرکان حق ناپذیر از فهم حقایق و معارف الهی نتیجه عملکرد خود آنهاست.

و جعلنا علی قلوبهم اکنه أن یفقهوه و فی اذانهم وقرا

توصیف مشرکان به «فی اذانهم وقرا و إن یروا .. یجادلونک ...» گویای نقش و تأثیر این عوامل در مهر خوردن به دلهای آنان است.

چنانکه موصول «یقول الذین کفروا» به جای ضمیر برای اشاره به همین جهت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 6

6 - مشرکان ، مردمی ذلیل ، حقیر و بی بهره از عزتند .

و لا یحزنک قولهم إن العزه لله جمیعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 107 - 10

10 - خداوند ، مشرکان را از فضل خود بهره مند نخواهد کرد .

فلا راد لفضله یصیب به من یشاء من عباده

با توجه به اینکه مشرکان، از یکتا پرستی و عبادت خداوند سرباز می زدند، ذکر «من عباده» می تواند گویای برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 14

14- مشرکان از پیمودن راه صحیح و منطقی (توحید) باز ماندند .

و صدّوا عن السبیل

ص: 545

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 40 - 3

3- ربوبیت پروردگار ، مقتضی سلب نعمت از فخر فروشان و مشرکان دل بسته به دنیا و اعطای نعمتی افزون تر به موحدان است ،

فَعَسَى رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنَّا خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلْ عَلَيْهَا حِسَابًا مِنَ السَّمَاءِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 28 - 8

8- مشرکان ، از شفاعت شافعان محروم اند .

لَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَى

تأکید خداوند به این که شفاعت ملائکه تنها به رضایت ما است، حکایت از آن دارد که مشرکان از کسانی خواهند بود که خداوند به شفاعت در باره آنان رضایت نخواهد داد گفتنی است که این آیات در باره رد اعتقاد مشرکان و محکومیت آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 71 - 9

9 - مشرکان ، از دستگیری و نصرت خدا محروم اند .

وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 12

12 - کافران و منکران و حدانیت خدا ، محروم از فلاح و رستگاری

إِنَّهُ لَا يَفْلِحُ الْكَافِرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 1

1 - معبودان مشرکان ، در روز قیامت توان شفاعت مشرکان را ندارند .

و لم یکن لهم من شرکائهم شفعا و كانوا بشرکائهم کفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 5,7

5 - مشرکان، به رغم تبیین قابل فهم آیات الهی، از آن سودی نمی برند و درباره آن نمی اندیشند.

کذلک نفضّل الأیة لقوم یعقلون . بل اتّبع الذین ظلموا

«بل» اضراب، برای خارج کردن مشرکان از «لقوم یعقلون» و تعریضی است، به این که براساس توضیحی که درباره خداوند، با مثلی روشن داده شد، مشرکان، باید از عقیده باطل خود دست بکشند، اما آنان، چون مردمانی هواپرست اند حاضر به ترک مواضع خویش نیستند.

ص: 546

7 - مشرکان ، مردمانی هواپرست ، گمراه و محروم از هدایت خداوند

بل اتبع الذين ظلموا أهواءهم .. فمن يهدى من أضلّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 8 - 36 - 2

2 - کافران و مشرکان لجوج و حق ناپذیر ، محروم از فهم صحیح حقایق الهی

إنا جعلنا في أعنتهم أغلاً.. فهم مقمحون

از تشبیه کافران لجوج و حق ناپذیر به انسان هایی که چون اسیران، غل و زنجیر بر گردن دارند و سرهایشان بالا مانده و از دیدن اطراف خویش محروم اند، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 9 - 36 - 2

2 - مشرکان و کافران لجوج و حق ناپذیر ، محروم از شناخت صحیح حقایق الهی و فاقد بصیرت و بینایی

فأغشينهم فهم لا يبصرون

«إغشاء» (مصدر «أغشينا») به معنای قرار دادن پرده بر چیزی است که آن را بپوشاند. در جمله «فأغشيناهم» نیز مضافی در تقدیر است؛ یعنی، «فأغشينا أبصارهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - 3 - 39 - 19

19 - مشرکان ، از هدایت الهی محروم اند .

و الذين اتخذوا من دونه أولياء .. إن الله لا يهدى من هو كذب كفّار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - 18 - 40 - 13

13 - کفر و شرک ، ظلم است و کافران و مشرکان ، از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعان محروم اند .

ما للظلمين من حميم ولا شفيع يطاع

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیات، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره کافران و مشرکان سخن می گوید و مقصود از «ظالمین» آنان می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 14

14 - سرپیچی کافران اهل کتاب و مشرکان، از پذیرش اسلام و محروم ساختن خویش از توحید، اعتدال، نماز و زکات، شگفت آور است.

لم یکن الذین کفروا... منفکین... و ما أمرُوا إِلَّا ليعبدوا الله... حنفاء وی

چنانچه جمله «و ما أمرُوا...»، ناظر به اوامر اسلامی باشد، مفاد آیه - با توجه به ارتباط آن با آغاز سوره - این می شود که مگر

ص: 547

اسلام، چه اوامری دارد که کافران، همچنان از مرام خود منفک نشده و به این دین روی نمی آورند؟!؛ این دین که سراسر توحید و نماز و زکات است، چه فرمان نادرستی در آن است که آنان از پذیرش این دین، امتناع میورزند؟!.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 8 - 10

10 - اهل کتاب و مشرکان، در صورت کفر به اسلام، از لذت مناظر پردرخت و زمین آب خیز بهشت محروم خواهند بود.

من أهل الكتب و المشركين في نار جهنم .. الذين آمنوا و عملوا الصلحت ... جزا

1039- محرومیت مشرکان از یاور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 13

13 - مشرکان هواپرست، از داشتن هرگونه یآوری، در برابر اراده الهی، محروم اند.

فمن يهدى من أضلّ الله و ما لهم من نصرين

1040- محرومیت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 3، 2

2 - مشرکانی که قرآن را از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شنیدند و به آن ایمان نمی آوردند مانند کسانی هستند که از حس شنوایی محروم و از نیروی عقل و اندیشه بی بهره اند.

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

3 - مشرکانی که قرآن را از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شنیدند و به آن ایمان نمی آوردند، دلهایشان از شنوایی محروم و از فهمیدن حقیقت، ناتوان بود.

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

1041- محرومیت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - مشرکان مکہ ، گروهی بودند که زمینه ایمان به آیات الهی و هشدار های پیامبران را ، از دست داده بودند .

أفأنت تكره الناس حتى يكونوا مؤمنين . . . و ما تغنى الأيت و النذر عن قوم لا يؤمنون

ص: 548

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 2

2- مشرکان مکه ، در اثر مستوری قلب و سنگینی گوشه‌هایشان ، از ادراک صحیح آیات خدا ، محروم بودند .

و جعلنا بینک و بین الذین لایؤمنون بالأخره حجاباً مستوراً و جعلنا علی قلوبهم أکنّ

1042- محمد (صلی الله علیه و آله) و استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، حق استغفار کردن برای مشرکان را ندارند .

ما کان للنبی و الذین ءامنوا أن یتغفروا للمشرکین

1043- محمد (صلی الله علیه و آله) و شبهات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 95 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در پاسخ گویی به شبهه های مشرکان ، متکی به رهنمود های خدا بود .

قل لو کان فی الأرض

1044- محمد (صلی الله علیه و آله) و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت اهل کتاب و مشرکان مکه و درس نخواندگان فاقد کتاب به تسلیم در برابر خدا

و قل للذین اوتوا الكتاب و الامّین ءاسلمتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 23

23 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به دوری از صف مشرکان

قل إني أمرت . . . ولا تكونن من المشركين

ص: 549

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 1,6,25

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به سؤال از مشرکان درباره اینکه برترین گواهی که می تواند حقانیت او را تأیید کند کیست؟

قل أي شیء أكبر شهده قل الله

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به احتجاج و بحث با مشرکان با طرح سؤال و پاسخ

قل أي شیء أكبر شهده قل الله

25 - احتجاجهای متعدد پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مشرکان تحت هدایت خداوند

قل أي شیء أكبر شهده قل الله... قل لا أشهد قل... وإني بريء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور احتجاج با مشرکان و بیدار ساختن فطرت توحیدی آنان

قل أرءیتم... من إله غیر الله یأتیکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 47 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور برانگیختن داوری وجدان مشرکان بر چگونگی فرجام آنان در صورت نزول عذاب الهی

قل أرءیتکم... هل یهلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها تابع وحی الهی است، نه تابع در خواستههای مشرکان.

إن أتبع إلا ما یوحی إلیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید برای جلب نظر مشرکان، مؤمنان را از خود طرد کند.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم

در سبب نزول این آیه آمده است که بزرگانی از مشرکان، حضور نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مشروط به عدم حضور مؤمنان فقیر و ضعیف دانستند و این آیات در رد درخواست آنان نازل گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 106 - 9

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به رویگردانی از مشرکان و اهمیت ندادن به اتهامات آنان است.

وأعرض عن المشرکین

ص: 550

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 17

17 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بی اعتنایی به مشرکان و دروغپردازی آنان است.

فذرهم و ما یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) باید در انتظار تکذیب از جانب مشرکان و آماده رویارویی با آنها باشد.

فإن کذبوک فقل ربکم ذو رحمہ وسعہ

جمله «إن کذبوک» خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیش بینی وقوع تکذیب در برابر آن حضرت است. «قل ربکم» و «ولا یرد...» ارائه راه حل برای مقابله با این تکذیب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 5 - 9

9 - خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مدینه برای مقابله با مشرکان در دامنه احد، حرکتی حق، همانند خروج وی برای جنگ بدر *

کما أخرجک ربک من بیتک بالحق

برخی برآنند که «کما...» متعلق به «یجدلونک...» در آیه بعد است و آن آیه اشاره به قضایای پیش از نبرد احد دارد. بر این اساس «کما أخرجک...» چنین معنا می شود: گروهی از مسلمانان درباره حرکت به سوی احد، که حرکتی حق بود، به جدال با پیامبر (صلی الله علیه و آله) پرداختند و آن را مصلحت نمی پنداشتند؛ همان گونه که از حرکت به سوی بدر، که حرکتی حق بود، نیز کراهت داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 6

6 - دهم ذیحجه سال نهم هجرت، آغاز قطع کامل روابط مسلمانان با مشرکان و تحریم همه جانبه آنان از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یوم الحج الأكبر أن الله یریء من المشرکین و رسوله

1 - فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر به حضور پذیرفتن مشرکانی که پس از انقضای مهلت چهار ماهه ، به منظور شنیدن پیام وحی ، درخواست ملاقات کنند .

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين .. وإن أحد من المشركين استجارك فأجره

«استجاره» به معنای درخواست جوار و همسایگی است. درخواست جوار از سوی مشرکان پس از انقضای مهلت چهار ماهه - به قرینه «حتی یسمع کلام الله» - درخواست رسیدن به حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) به منظور استماع دعوت آن حضرت و تحقیق پیرامون

وحی است.

5- دستور الهی مبنی بر رساندن مشرکان به مراکز امن خودشان ، پس از استماع و دریافت پیام وحی از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فأجره حتی یسمع کلم الله ثم أبلغه مأمنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 34 - 1

1 - آموزش بحث و احتجاج با مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند

قل هل من شركائکم . . . قل الله یدؤا الخلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 35 - 1

1 - آموزش بحث و احتجاج با مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند

قل هل من شركائکم من یهدی إلى الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 38 - 2,5

2- آموزش بحث و احتجاج با مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند

أم یقولون افتریه قل فأتوا بسوره مثله

5- تحدی و دعوت مشرکان از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آوردن سوره ای همانند سوره قرآن

أم یقولون افتریه قل فأتوا بسوره مثله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 41 - 4, 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور داشت تا در صورت مواجه شدن با پافشاری مشرکان بر تکذیب و انکار ، آنان را به حال خود رها کرده و از اعمال باطلشان اعلان تبری کند .

وإن كذبوك فقل . . . وانا بريء مما تعملون

4- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از اعمال و کردار مشرکان و مشرکان از اعمال و کردار پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناراحت و بیزار بودند .

أنتم بريئون مما أعمل و أنا بريء مما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 46 - 2

2- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) با اضطراب و نگرانی چشم به راه نزول عذاب از جانب خداوند بر مشرکان بود .

وإما نرينك بعض الذي نعدهم أو نتوفينك فإلينا مرجعهم

آیه شریفه در مقام دلداداری دادن به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است و این، از وجود نوعی نگرانی و ناراحتی در آن حضرت حکایت می کند.

ص: 552

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 53 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به امر خدا در جواب سؤال استهزاآمیز مشرکان، تهدید خود را تکرار کرده، وقوع عذاب نابودکننده را حتمی اعلام فرمود.

و یستنبئونک أحق هو قل ای و ربی إنه لحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 2

2 - خداوند، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را در قبال سخنان ناروای مشرکان دلداری داده و با وعده غلبه قطعی توحید بر شرک، آن حضرت را از ناکامی و نافرجامی توطئه های آنان، مطمئن ساخت

و لا یحزنک قولهم إن العزه لله جمیعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت تا سرگذشت نوح (ع) و قومش را، به عنوان هشدار برای مشرکان مکه، بازگو کند.

و اتل علیهم نبأ نوح إذ قال لقومه

«نبأ» خبری است که برای شنونده دارای فائده عظیم باشد. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 102 - 6,7

6 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت تا مشرکان را به «عذاب استیصال» هشدار دهد و اعلان نماید که در انتظار وقوع آن باشند.

و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لایؤمنون. فهل ینتظرون إلا مثل آیام الذین خلوا من

7 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت یأس و نومیدی خود را نسبت به هدایت یافتن مشرکان ابلاغ کرده و اعلان کند که در انتظار نزول عذاب بر آنان به سر می برد.

فهل ينتظرون .. قل فانتظروا إني معكم من المنتظرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 1,2,13

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت مبانی و پایه های دین خود را برای مشرکان ، صریح و بی پرده بیان کند و هرگونه ابهام و تردیدی را کاملا بزدايد .

قل یاأیها الناس إن كنتم فی شك من دینی فلا أعبد الذین تعبدون من دون الله

2 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت پایبندی و انعطاف پذیری خود را در طرد شرک و دعوت به توحید ، صریح و بی پرده برای مشرکان اعلان نماید .

ص: 553

قل يأيها الناس إن كنتم في شك من ديني فلا أعبد الذين تعبدون من دون الله

13 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) آشتی ناپذیری خود با جبهه شرک و رها نکردن جبهه مؤمنان را نه تنها خواسته خود، بلکه دستوری صریح از جانب خداوند اعلام داشت .

قل يأيها الناس إن كنتم في شك من ديني فلا أعبد الذين تعبدون . . . و أمرت أن أكون م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 2

2 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت انعطاف ناپذیری خود را نسبت به آیین شرک به عنوان فرمانی صریح از جانب خداوند، به مشرکان ابلاغ کند .

قل يأيها الناس . . . و أمرت أن أكون من المؤمنين. و أن أقم وجهك للدين حنيفاً و لات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 2 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار انذار مشرکان و ترساندن آنان از فرجامی شوم

ألا تعبدوا إلا الله إنني لكم منه نذير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 17

17- محمد (صلی الله علیه و آله)، پیامبری دلسوز برای مردم و نگران از آینده ای ناگوار برای مشرکان و گنه کاران

فإني أخاف عليكم عذاب يوم كبير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 13 - 6

6- خداوند، چگونگی استدلال علیه مشرکان و ادعای ناروای آنان را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) تعلیم می داد .

أم يقولون افتريه قل فأتوا

برداشت فوق ، از کلمه «قل» که خطاب به پیامبر است ، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 4

4- خداوند ، تعلیم دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چگونه پاسخ دادن به مشرکان و چگونه برخورد کردن با ایشان

أَمْ يَقُولُونَ افترية قل إن افترية فعلی إجرامی و أنا بریء مما تجرمون

برداشت فوق ، از کلمه «قل» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 13

ص: 554

13- پیامبر (صلی الله علیه و آله) هرگز در زمره مشرکان نبود .

و ما أنا من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 2,3

2- خداوند ، گواه و ناظری کافی میان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مشرکان

کفی باللہ شهیداً بینی و بینکم

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در رودرویی با مشرکان منکر رسالت خود ، متکی به رهنمود های خداوند بود .

قل کفی باللہ شهیداً بینی و بینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 57 - 4

4 - دلسوزی بسیار پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به کافران و مشرکان و اهتمام آن حضرت برای هدایت و تربیت آنان

قل ما أسئلكم عليه من أجر إلا من شاء أن يتخذ إلى ربّه سبيلاً

قرار گرفتن هدایت مردم به عنوان اجر پیامبر (صلی الله علیه و آله) - در حالی که هدایت شدن مردم از سنخ اجر نیست، علاوه بر این که مستثنی باید از سنخ مستثنی منه باشد - می تواند گویای دو نکته باشد: 1 دلسوزی و اهتمام بسیار پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به هدایت مردم. 2- خلوص و نداشتن هیچ چشمداشت مادی در رسالت خود. در حقیقت چنین جمله ای، مانند سخن آن پدری است که برای حفظ جان فرزندش، تلاش بسیار دارد و به فرزندش می گوید: «من در قبال تلاشم، هیچ مزدی از تو نمی خواهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای حل اختلاف خود با مشرکان حق گریز ، از خداوند کمک خواسته و او را به داوری طلبید .

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

جمله «أنت تحکم..» برای انشای دعا است که در قالب جمله خبری آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام مخالفت خود با عبادت غیرخدا و منصرف کردن مشرکان از فکر تأثیرگذاری در عقاید آن حضرت

إِنِّي نَهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لِمَا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ

پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به در دست داشتن دلایل و براهین روشن در مخالفت خود با عبادت غیر خدا تصریح فرمود. این مطلب می تواند به منظور مأیوس ساختن مشرکان باشد؛ زیرا کسی که در عقیده خود دارای دلایل روشن باشد، تأثیر پذیری او از دیگر عقاید ناممکن خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 4

ص: 555

4 - خداوند ، تعلیم دهنده شیوه برخورد با مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا .. فاعمل إننا عملون . قل إنما أنا بشر مثلکم

محمد(صلی الله علیه و آله) و مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 1,6

1 - اگر نزول عذاب در اختیار پیامبر(صلی الله علیه و آله) بود، کار آن حضرت با مشرکان زمان خود سریعاً فیصله می یافت.

قل لو أن عندی ما تستعجلون به لقضی الأمر بینی و بینکم

6 - ارائه هرگونه معجزه مورد درخواست مردم، اگر در اختیار پیامبر(صلی الله علیه و آله) بود، کار آن حضرت با مشرکان زمان خود سریعاً با نزول عذاب خاتمه می یافت.

لو أن عندی ما تستعجلون به لقضی الأمر بینی و بینکم

مراد از «ما تستعجلون»، به قرینه آیات گذشته همین سوره، مانند آیه 7 و 37، می تواند نزول معجزات مورد درخواست کافران باشد. بر فرض نزول این گونه معجزات، عذاب مشرکان و مخالفان در پی آن صورت خواهد گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 13

13 - وعده پیروزی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر موج توطئه ها و تکذیب های شرکورزان عصر بعثت

أو كذب بأیته إنه لا یفلح المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 8

8 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در پی بهانه جویی های مشرکان و پرسش های مکرر آنان از علت عدم نزول معجزه ، در انتظار پاسخ و رهنمودی از سوی خداوند بود .

و یقولون لو لا أنزل علیه آیه من ربه .. إنی معکم من المنتظرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در برابر مشرکان تکذیب کننده رسالت ، موضع گیری صریح و قاطعی داشت .

وإن کذبوک فقل لی عملی و لکم عملکم أنتم بریئون مما أعمل و أنا بریء مما تعملون

1045- محمد (صلی الله علیه و آله) و مشرکان مکة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 556

21 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به مبارزه منفی با مشرکان مکه از راه بی اعتنایی به شبهات و دروغپردازیهای آنان است.

و لو شاء ربک ما فعلوه فذرهم و ما یفترون

رها کردن مشرکان و اعتنا نکردن به گفته های آنان نوعی مبارزه منفی است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به آن فرمان می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 2، 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ابلاغ رهنمود خداوند به مشرکان، در اثبات توحید و نفی شرک

قل لو کان معه ءالہہ کما یقولون إذا لا بتغوا إلی ذی العرش سیلاً

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف شد تا به مشرکان اعلام کند: اگر با خدای واحد، خدایان دیگری وجود دارد، باید آنان برای گرفتن عرش چاره اندیشی نموده و وسیله ای فراهم آورند.

قل لو کان معه ءالہہ کما یقولون إذا لا بتغوا إلی ذی العرش سیلاً

1046- مخالفت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 31 - 8

8 - تسلّی و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت های مشرکان و کافران

إنّهم میّتون . ثمّ إنکم یوم القیمه عند ربکم تختصمون

یادآوری مردن کافران و مشرکان و احضار شدن آنان به پیشگاه خداوند و نزاع و مجادله پیامبر (صلی الله علیه و آله) با آنان، در واقع نوعی دلداری و تسلّی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 2

2 - اصرار و لجاجت مشرکان در مخالفت با دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نمودی از حق گریزی آنان

أكثرکم للحقّ کرهون . أم أبرموا أمراً

1047- مخالفت مشرکان با قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 11، 10، 7

7- مشرکان ، در راستای مخالفت با قرآن ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیشنهاد می کردند : برای آنان به جای قرآن ، کتاب دیگری را - که موافق خواسته ها و تمایلاتشان باشد - بخواند .

ص: 557

و إذا تتلى عليهم آياتنا .. قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا

10 - طرح مسأله قیامت در قرآن و مطرح شدن موضوع دیدار انسان ها با خدا در آن روز ، از عمده ترین علل و اسباب مخالفت مشرکان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا أو بدله

11 - مخالفت مشرکان با رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن کریم ، برخاسته از روح لجاجت و گردنکشی آنان

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا أو بد

با توجه به اینکه آیات الهی، آشکار و واضح بود و در عین حال مشرکان از پذیرش آن امتناع ورزیدند، برداشت فوق استفاده می گردد.

1048- مخالفت مشرکان با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 30 - 6

6 - خداوند تسلی بخش پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر کارشکنیها و مخالفتهای مشرکان و منکران معاد

و قالوا إن هی إلا حیاتنا الدنیا .. و لو تری إذ وقفوا علی ربهم قال ألیس هذا بال

مخاطب مستقیم فعل «تری»، پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، و این گونه خطا متضمن نوعی تسلیت و دلجویی از آن حضرت در برابر انکارها و مخالفتهای کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 10، 11

10 - طرح مسأله قیامت در قرآن و مطرح شدن موضوع دیدار انسان ها با خدا در آن روز ، از عمده ترین علل و اسباب مخالفت مشرکان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا أو بدله

11 - مخالفت مشرکان با رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن کریم ، برخاسته از روح لجاجت و گردنکشی آنان

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا أو بد

با توجه به اینکه آیات الهی، آشکار و واضح بود و در عین حال مشرکان از پذیرش آن امتناع ورزیدند، برداشت فوق استفاده می گردد.

11 - مخالفت مشرکان مکه با پیامبر ، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود .

أولم یسیروا فی الأرض .. کانوا أشدّ منهم قوّه

نکوهش مخالفان پیامبر(صلی الله علیه و آله) بر عبرت نگرفتن از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، اشعار دارد که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دل خوشی آنها به امکانات رزمی و رفاهی خویش بوده است.

ص: 558

1049- مخالفت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 5 - 2

2 - مخالفت سرسختانه و افراط گرانه مشرکان عصر بعثت ، با قرآن

آن کنتم قومًا مسرفین

1050- مخلوقیت معبودان باطل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 20 - 2

2- خدایان ادعایی مشرکان ، نه تنها خالق نیستند ؛ بلکه خود نیز آفریده شده و مخلوقند .

و الذین یدعون من دون الله لایخلقون شیئًا و هم یخلقون

1051- مدت اعراض از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 174 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور روی گردانی از مشرکان و بی اعتنایی به آنان تا زمانی کم و نه چندان طولانی

فتولّ عنهم حتی حین

«حین» برای عموم «وقت» و «مدت» وضع شده است؛ ولی در آیه شریفه به دلیل تنکیر آن - که برای افاده تحقیر معنوی است - بر تقلیل دلالت می کند؛ یعنی، زمان و مدت کم و اندک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 178 - 1

1 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) مأمور روی گردانی از مشرکان و بی اعتنایی به آنان تا زمانی کم و نه چندان طولانی

و تولّ عنهم حتی حین

«حین» برای عموم وقت و مدت وضع شده است؛ ولی در آیه شریفه به خاطر نکره بودن - که برای افاده تحقیر معنوی است - بر تقلیل دلالت می‌کند؛ یعنی، زمان و مدت کم و اندک.

ص: 559

1052- مدت مهلت به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 15

15 - از امام باقر (ع) روایت شده است که فرمود: «خطب علی (ع) الناس... فقال: ... من كانت له مده فهو إلى مدته و من لم يكن له مده فمدته أربعة أشهر و كان خطب يوم النحر...»؛

علی (ع) [هنگام اعلام براءت] برای مردم سخنرانی کرد.. و فرمود: ... هر کس برای او مدت تعیین شده تا همان مدت، و کسی که برای او مدت تعیین نشده تا چهار ماه مهلت دارد و این سخنرانی روز عید قربان بود ...».

1053- مرده بودن مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 122 - 1

1 - مشرک، مرده و بی بهره از حیات معنوی و روحانی است.

و إن أظعموهم إنکم لمشركون. أو من كان ميتا فأحيينه

1054- مرگ مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 94 - 5

5 - با مرگ بین آدمی و شریکان پنداری او برای خداوند جدایی خواهد افتاد.

لقد تقطع بینکم و ضل عنکم ما کنتم تزعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 17

17 - مرگ، آغاز گرفتاری مشرکان و تکذیب کنندگان آیات الهی است.

حتى إذا جاءتهم رسلنا يتوفونهم قالوا

1 - بین مشرکان و لذت های دنیوی شان ، پس از مرگ فاصله می افتد .

و حیل بینهم و بین ما یشتهون

این که مراد از «ما یشتهون» چیست احتمال های گوناگونی وجود دارد؛ از جمله آنها لذت ها و مال و اموال دنیایی است.

3 - با مرگ مشرکان ، فرصت ایمان آوردن از آنان گرفته شده و دیگر جایی برای آن نمی ماند .

ص: 560

و لو تری إذ فرعوا .. وقالوا ءامنا به ... و حیل بینهم و بین ما یشتهون

احتمال دارد مراد از «ما یشتهون» - به قرینه ذکر ایمان مشرکان با مشاهده عذاب و یا قیامت در آیات پیشین - علاقه به ایمان باشد.

1055- مسخ چشم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 1

1 - وارونه ساختن دل و دیده برخی مشرکان عنود سنت خداوندی است.

و نقلب أفئدتهم وأبصرهم كما لم يؤمنوا به أول مره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 1

1056- مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 8 - 8 - 9

8 - وجود پیوند های قرابت و خویشاوندی میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

و إن يظهروا عليكم لا يقربوا فيكم إلاّ و لازمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 12

12 - مسلمانان صدر اسلام، از نبرد با شرک پیشگان پیمان شکن، در هراس بودند.

أتخشونهم

1057- مسلمانان و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 27

27 - خداوند ، فراخوان مسلمانان صدر اسلام به پرهیز از تجاوز و تعدی به مشرکان

و لایجرمنکم شئان قوم . . . ان تعتدوا

ص: 561

1058- مسلمانان و مشرکان قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 6, 5

5 - مسلمانان ، مشتاق رویارویی با کاروان تجاری قریش و ناخشنود از درگیری با سپاه مسلح آنان

و تودون آن غیر ذات الشوکه تکون لکم

6 - خداوند خواهان رویارویی مسلمانان با سپاه مسلح قریش و مشرکان مکه

تودون أن . . . و یرید الله أن یحق الحق بکلمته

از مقابله دو جمله «تودون . . .» و «یرید الله . . .» به دست می آید که اراده خداوند بر خلاف خواسته مسلمانان در انتخاب یکی از دو گروه (کاروان تجاری و سپاه مسلح مشرکان) بوده است.

1059- مسلمانان و مشرکان معاهد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 9

9 - مسلمانان صدر اسلام ، موظف بودند در صورت مشاهده طعن و توهین به دین الهی از سوی معاهدان مشرک ، با ایشان به پیکار برخیزند .

وإن نکثوا أیمنهم . . . و طعنوا فی دینکم فقتلوا أئمه الکفر

1060- مسؤولیت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، به سجده در برابر خدای رحمان ، مأمور شده بودند .

وإذا قیل لهم اسجدوا للرحمن

1061- مشاجره مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 96 - 1

1 - مشاجره و دشمنی ، گمراهان (مشرکان) با یکدیگر در دوزخ

ص: 562

قالوا و هم فيها يختصمون

ضمیر فاعلی در «قالوا» و نیز ضمیر «هم»، به «غاوون» بازمی‌گردد. جمله «و هم فيها يختصمون» حال از ضمیر در «قالوا» و «اختصام» (مصدر «یختصمون») به معنای جدال و ستیزه کردن است؛ یعنی، شرک پیشگان گمراه، در حالی که در دوزخ باهم ستیزه می‌کنند، به معبودهایشان خواهند گفت.

1062- مشرکان اسیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 7

7 - دستور آزادی مشرکان (آنانی که به خاطر تخلف از فرمان منع سیر و سیاحت در غیر ماه های حرام اسیر می شدند) در صورت پذیرش توحید و گرایش آنان به اسلام

و خذوهم .. . فإن تابوا وأقاموا الصلوه ... فخلوا سبیلهم

1063- مشرکان اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 2

2 - فرعون با مطرح ساختن شرک ربوبی اقوام گذشته ، برای موسی (ع) به استبعاد و القای شبهه در مورد توحید ربوبی پرداخت .

قال فما بال القرون الأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 54 - 4

4 - مشرکان ملت های پیشین نیز ، گرفتار عذاب شدند و بین آنان و لذت های دنیوی شان جدایی برگشت ناپذیر افتاد .

و حیل بینهم و بین ما یشتهون کما فعل بأشیاعهم من قبل

«اشیاع» (جمع «شیعه») به معنای پیروان است و در آیه - به قرینه «من قبل» - مراد کسانی است که مشابهت فکری با مشرکان بعدی داشته اند.

1064- مشرکان انسان های نخستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 19 - 4

4 - امت واحد و یکتا پرست نخستین ، دیری نپایید که گرفتار تفرقه دینی شده و به دو دسته موحد و مشرک انشعاب یافتند .

ص: 563

و ما كان الناس إلا أمه وحده فاختلفوا

قید «دیری نپایید» از طرف «فاء» در «فاختلفوا»، بدست می آید.

1065- مشرکان بنی اسرائیل و هارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 18

18 - هارون ، مقهور گوساله پرستان بنی اسرائیل و ناتوان از بازداری ایشان

إن القوم استضعفونی

«استضعاف» به معنای غلبه کردن و مقهور ساختن است.

1066- مشرکان به هنگام احتضار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 12، 13، 14، 20

12 - عدم دستیابی مشرکان به معبودان دروغین خویش به هنگام مرگ

قالوا این ما کنتم تدعون من دون الله قالوا ضلوا عنا

13 - مشرکان به هنگام مرگ، به سبب اعتقاد به توان و کارایی معبودان خویش، مورد ملامت فرشتگان قرار خواهند گرفت.

قالوا این ما کنتم تدعون من دون الله

استفهام در جمله «این ما کنتم ..»، استفهام توبیخی است.

14 - مشرکان به هنگام مرگ به پوچی معبودان خویش پی خواهند برد و به کارساز نبودن آنان اعتراف خواهند کرد

قالوا ضلوا عنا

20 - مشرکان به هنگام مرگ به کفر و واهی بودن باورهای خویش (پذیرش خدایان پوچ به جای خدای یگانه) شهادت خواهند داد.

و شهدوا علی أنفسهم انهم كانوا کفرین

1067- مشرکان به هنگام عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 5 - 5

5 - ظهور بطلان ولایت غیر خدا برای مشرکان با آمدن عذاب الهی

و لا تتبعوا... فما كان دعويهم إذ جاء بأسنا إلا ان قالوا إنا كنا ظلمين

با توجه به جمله «و لا تتبعوا من دونه أولياء» معلوم می شود که مشرکان با نزول عذاب استیصال، حقیقت امر را دریافته و خود را

ص: 564

به سبب پذیرش ولایت غیر خدا ستمگر خواندند.

1068- مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 1

1 - تقسیم مشرکان به : سردمداران شرک و پیروان آنان

إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا

1069- مشرکان پیرو در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 13

13 - مشرکان (سران آنان و پیروانشان) در قیامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود .

و ما هم بخرجين من النار

1070- مشرکان پیرو در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 2،5،8

2 - مشرکان (سران شرک و پیروانشان) به عذاب قیامت گرفتار خواهند شد .

إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا وأو العذاب

ظاهر این است که ضمیر فاعلی در «رأوا العذاب» به هر دو طایفه (سران و تابعان) باز گردد. از آیه قبل و نیز آیه بعد معلوم می شود که ظرف «تبری»، روز قیامت است. بنابراین مراد از «العذاب» عذاب قیامت می باشد.

5 - قیامت ، روز آگاهی مشرکان تابع و دنباله رو از گمراهی پیشوایان و بزرگان خویش

إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا

8 - در قیامت تمامی سبب ها و وسایل پیوند و دوستی میان سران شرک و پیروانشان از میان خواهد رفت .

و تقطعت بهم الأسباب

برداشت فوق بر این اساس است که: مقصود از «الأسباب» مایه های پیوند میان سران و پیروان باشد.

ص: 565

1071- مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 7

7- اهل کتاب و مشرکان در عصر جاهلیت، خود را در انتظار پیام های مکتوب و پیراسته از باطل قلمداد می کردند که آن را از رسولی الهی دریافت کنند.

حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ . رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُطَهَّرَةً

1072- مشرکان جاهلیت و قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 39 - 3، 2

2- شرک پیشگان عرب جاهلی، مردمانی ناآشنا به جهان آخرت و حقایق روز بازپسین

بل کذبوا بما لم يحيطوا بعلمه و لما يأتهم تأويله

مراد از «ما لم يحيطوا بعلمه» به قرینه جمله بعد (و لما يأتهم تأويله) می تواند قیامت باشد. در این صورت، جمله «لم يحيطوا ...» بیانگر این است که: موضوع قیامت برای مشرکان عرب جاهلی موضوعی بی سابقه و نوی بود و آنان در گذشته نسبت به آن در بی خبری محض به سر می بردند.

3- قیامت و روز بازپسین، مورد انکار شرک پیشگان عصر بعثت

بل کذبوا بما لم يحيطوا بعلمه

1073- مشرکان حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 25 - 4

4- محرومیت مشرکان حق ناپذیر از فهم حقایق و معارف الهی نتیجه عملکرد خود آنهاست.

و جعلنا علی قلوبهم أكنه أن يفقهوه و فی ءاذانهم وقرا

توصیف مشرکان به «فی ءاذانهم وقرا و إن یروا .. یجادلونک ...» گویای نقش و تأثیر این عوامل در مهر خوردن به دلهای آنان است.

چنانکه موصول «يقول الذين كفروا» به جای ضمیر برای اشاره به همین جهت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 39 - 6

6- وجود عناصری آگاه اما لجوج و حق ناپذیر ، در میان مشرکان و منکران معاد

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ . . . وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

بنابراین که ضمیر «هم» به مشرکان مکه بازگردد؛ از مفهوم «اکثرهم» استفاده می شود که اقلیتی آگاه در میان مشرکان حضور

ص: 566

داشتند که به رغم درک حقانیت معاد، به انکار آن می پرداختند.

1074- مشرکان در آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 2

2- مشرکان ، در دنیا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافر بودند ; ولی در قیامت به آن حضرت اظهار ایمان می کنند .

و لو تری إذ فرعوا .. و قالوا ءامنا به ... و قد كفروا به من قبل

1075- مشرکان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 15، 24

15 - ازدواج با مشرک ، زمینه ساز انحراف و دخول در جهنم است .

و لا تنكحوا .. اولئك يدعون الى النار

24 - لزوم پرهیز از معاشرتهایی که خطر کفر و انحراف دارد و مایه درآمدن به جهنم است .

و لا تنكحوا .. و لا تنكحوا ... اولئك يدعون الى النار

با توجه به عمومیت تعلیل: اولئك يدعون الى النار، و شمول آن نسبت به موارد غیر ازدواج.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 20

20 - آتش دوزخ ، جایگاه مشرکان

انه من یشرك بالله .. مأويه النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 86 - 3

3 - دوزخ جایگاه مشرکان و یهودیان مستکبر و حق ناپذیر

و الذين كفروا و كذبوا بايتنا أولئك اصحب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 17 - 10

10 - مشركان ، اهل دوزخ بوده و در آتش آن جاودانه خواهند ماند .

ما كان للمشركين . . . وفي النار هم خلدون

ص: 567

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 5

5 - دوزخی بودن مشرکان ، امری قطعی و غیر قابل تغییر

للمشركين ... من بعد ما تبين لهم أنهم أصحاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 8 - 1

1 - دوزخ ، جایگاه ابدی مشرکان و منکران رستاخیز

إن الذين لا يرجون لقاءنا ... و الذين هم عن آياتنا غفلون. أولئك مأويهم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 13

13 - کافران به قرآن از هر گروه و طایفه (مشرکان ، یهودیان ، نصارا و ...) به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

و من يكفر به من الأحزاب فالنار موعده

«ال» در «الأحزاب» می تواند عهدیه باشد که در این صورت اشاره به مشرکان ، یهود و نصاراست و می تواند «ال» در آن برای استغراق

باشد که در این صورت ، مصداقهای بارز و مورد نظر آن ، گروههای نامبرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 106 - 1

1 - تیره بختان صحنه قیامت (مشرکان و کافران به رسالت انبیا) روانه آتش دوزخ خواهند شد .

فأما الذين شقوا ففى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 14، 13

13 - مشرکان ، پیشگام در وارد شدن به آتش جهنم

لاجرم أن لهم النار وأنهم مفرطون

«مفرط» (از مصدر فرط) به معنای مقدم شدن، جلو افتادن، شتاب و سبقت گرفتن است.

14- مشرکان مفتري، در جهنم به حال خود رها شده و مورد فراموشي قرار می گیرند .

لاجرم أن لهم النار وأنهم مفرطون

«فرط» در لغت به معنای ترک آمده و برداشت فوق بر اساس معنای یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 12، 13، 11

11- آتش دوزخ، فرجام حتمی مشرکان است .

ص: 568

و لاتجعل مع الله إلهاء اخر فتلقى في جهنم

12- افکنده شدن مشرکان در دوزخ ، همراه با ملامت ، طرد و اهانت است .

فتلقى في جهنم ملوماً مدحوراً

«مدحوراً» به معنای «مطرود» است که در آن معنای اهانت و استخفاف اشراب شده است.

13- مشرکان در جهنم ، به عذاب جسمی و روحی مبتلا خواهند بود .

فتلقى في جهنم ملوماً مدحوراً

«القا در جهنم» دلالت بر جسمانی بودن عذاب می کند و «ملوماً» و «مدحوراً» - که به معنای طرد و سرزنش است - دلالت بر عذاب روحی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 99 - 4

4- خلود مشرکان و معبودهایشان در آتش دوزخ

و کلُّ فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 100 - 1,2,3

1- فریاد دردناک و زجرآلود مشرکان در جهنم

لهم فیها زفیر

«زفیر» به معنای پر شدن سینه از غم و اندوه است و نیز به معنای صدای نخست خران است (لسان العرب). در این جا به معنای فریاد دردناک و اندوهگین می باشد.

2- عذاب و شکنجه مشرکان و معبودهایشان در جهنم شدید خواهد بود .

لهم فیها زفیر و هم فیها لایسمعون برداشت یاد شده بنابر این نکته است که ضمیر «لهم»

3- محرومیت مشرکان از شنوایی در جهنم

و هم فیها لایسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 6

6- برای شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا، در دوزخ جامه هایی از آتشی ویژه می برند و بر آنان می پوشانند .

فالذین كفروا قَطَّعت لهم ثياب من نار

تکثیر «نار» نشانگر این نکته است که جامه هایی که برای اهل شرک خواهند برید از جنس آتشی به خصوص خواهد بود نه از هر آتشی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 21 - 2

2- شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا، سزاوار گرزهای آهنین در دوزخ

ص: 569

و لهم مقمع من حديد

«مقمعه» (مفرد «مقاع») به معنای گرز است. پس «مقاع من حديد»؛ یعنی، گرزهای آهنین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 2

2 - اقرار ذلیلانه مشرکان در تنگنای دوزخ ، به ربوبیت و پروردگاری خداوند

قالوا ربنا غلبت .. قوما ضالین

«غلبه» (مصدر «غلبت») به معنای چیره شدن است. «شقوه» معادل «شقاوه» و در مقابل سعادت است. در این جا مراد از شقاوت، عوامل و اسباب آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 92 - 3

3 - ناتوانی معبود های مشرکان از نجات گمراهان ، از دوزخ و دفاع از آنان در برابر عذاب

و برزت الجحیم للغاوين . وقيل لهم أين ما كنتم تعبدون

پرسش از مکان معبودها - به قرینه آیه قبل که سخن از رخ نمودن دوزخ برای گمراهان است - پرسش از موقعیت آنها برای نجات گمراهان از دوزخ و هرگونه دفاع از آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 94 - 1,3

1 - نگون سار گشتن شرک پیشگان و معبودهایشان در دوزخ ، در پی اثبات پوچی هر معبودی جز خدا

هل ينصرونكم او ينتصرون . فككبوا فيها هم و الغاوين

«ككبوا» (مصدر مجهول «ككبوا») به معنای نگون سار گشتن و نیز افکنده شدن است. ضمیر «هم» نیز به معبودها باز می گردد. بنابراین «فككبوا فيها هم...»؛ یعنی، گمراهان و معبودهایشان به صورت سرنگون در دوزخ افکنده خواهند شد.

3 - معبود های دروغین ، جلودار مشرکان در سقوط به ورطه دوزخ

فككبوا فيها هم و الغاوين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ضمیر «هم» - که به معبودهای باطل بازمی‌گردد - مقدم بر «الغاوون» آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 95 - 1

1 - افکنده شدن همه سپاهیان ابلیس در دوزخ ، به همراه گمراهان مشرک و معبود های باطلشان

فکبکبوا فیها . . . و جنود ابلیس أجمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 96 - 1،2

1 - مشاجره و دشمنی ، گمراهان (مشرکان) با یکدیگر در دوزخ

ص: 570

قالوا و هم فیها یختصمون

ضمیر فاعلی در «قالوا» و نیز ضمیر «هم»، به «غاوون» بازمی‌گردد. جمله «و هم فیها یختصمون» حال از ضمیر در «قالوا» و «اختصام» (مصدر «یختصمون») به معنای جدال و ستیزه کردن است؛ یعنی، شرک پیشگان گمراه، در حالی که در دوزخ باهم ستیزه می‌کنند، به معبودهایشان خواهند گفت.

2 - امکان سخن گفتن دوزخیان با معبودهایشان در دوزخ

قالوا و هم فیها یختصمون

مخاطب «قالوا» به قرینه آیه «إِذْ نَسُوْكُمْ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ»، معبودهای مشرکان است و ضمیر «فیها» به «جحیم» بازمی‌گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 6

6 - چشیدن عذاب دوزخ برای مشرکان و سران آنان، وعده حتمی و تخلف ناپذیر خداوند

فَحَقِّ عَلَیْنَا قَوْلَ رَبَّنَا إِنَّآ لَنَاقِتُونَ

برداشت یاد شده از آن جا است که «حَقَّ» به معنای «ثَبَّتَ» و «لَزَمَ» است و ثابت و لازم بودن عذاب، حاکی از حتمی و تخلف ناپذیر بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 163 - 4

4 - مشرکان و معبودهایشان و پیروان گمراه آنان، دوزخی اند.

إِلَّا مِنْ هُوَ صَالِ الْجَحِیْمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 3، 1

1 - مشرکان و کافران در دوزخ، از هر سو در محاصره آتش قرار خواهند داشت.

لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظِلَلٌ مِنَ النَّارِ وَ مِنْ تَحْتِهِمْ ظِلَلٌ

مقصود از سایبان‌هایی از آتش بر فراز کافران و زیر آنان، آتش فراگیر است که از هر سو آنها را محاصره کرده است؛ چنان که در سوره

دیگری از این حقیقت به صراحت یاد شده است: «یوم یخشاهم العذاب من فوقهم و من تحت أرجلهم..»، (سوره عنکبوت (29) آیه 55).

3 - شدت و فراوانی آتش جهنم ، در اطراف مشرکان و کافران

لهم من فوقهم ظلل من النار و من تحتهم ظلل

مقصود از آیه شریفه هر چه باشد، این نکته را نیز می رساند که آتش دوزخ بسیار شدید و زیاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 4

4 - منحرفان از راه توحید ، گرفتار آتش دوزخ خواهند بود .

إنّ الذین یلحدون .. أفمن یلقى فی النار

ص: 571

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جا ئیه - 45 - 10 - 5

5 - معبود های دروغین مشرکان ، فاقد کارایی و تأثیر در نجات آنان از دوزخ

من ورائهم جهنم ولا یغنی . . . و لا ما اتخذوا من دون الله اولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 13

13 - جهنم ، مهیا شده از سوی خداوند برای منافقان و مشرکان

و أعد لهم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 26 - 1

1- مشرکان و عبادت کنندگان غیر خدا ، محکوم به آتش دوزخ

ألقیا فی جهنم . . . الذی جعل مع الله إلهاء اخر

1076- مشرکان در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 2

2- مشرکان ، در دنیا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافر بودند ; ولی در قیامت به آن حضرت اظهار ایمان می کنند .

ولو تری إذ فرعوا . . . وقالوا ءامنا به . . . وقد كفروا به من قبل

1077- مشرکان در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 5

5- مشرکان نیز در مخاطرات سخت زندگی ، فروتنانه و پنهانی از خداوند یگانه استمداد می طلبند.

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونہ تضرعا و خفیہ

خطاب آیه متوجه مشرکان است و صحت احتجاج متوقف بر آن است که چنین حالتی برای آنان نیز در شرایط سخت پدیدار گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 6

ص: 572

6 - نیایش خالصانه شرک پیشگان به درگاه خداوند ، به هنگام گرفتاری ها و مصایب ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت توحید ربوبی

و إذا مسّ الإنسان الضرّ دعانا

روی سخن در این سوره با مشرکان مکه است و آیه شریفه در مقام بیان یکی از دلیلهای روشن توحید ربوبی و پوچی اندیشه شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 6

6 - نیایش شرک پیشگان به درگاه خداوند ، هنگام گرفتاری و مصیبت ها ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت عقیده توحیدی

فإذا مسّ الإنسان ضرّ دعانا

برداشت یاد شده از آن جا است که مخاطبان آیه شریفه، مشرکان مکه هستند و این آیه، در مقام بیان یکی از دلایل روشن بر اثبات توحید الهی و پوچی اندیشه شرک است.

1078- مشرکان در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 48 - 7

7 - آشکار نشدن حقیقت توحید برای مشرکان در عالم برزخ *

و یوم... و ظنّوا ما لهم من محیص

برداشت یاد شده بدین احتمال است که روشن شدن حقیقت توحید برای مشرکان در روز قیامت، اشعار به این دارد که حتی پس از مرگ و در برزخ نیز حقایق برای آنان روشن نمی شود.

1079- مشرکان در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 1

1 - مشاهده سپاه برتر مشرکان جنگ بدر مایه نگرانی مسلمانان و احساس خطر از سوی آنان برای کیان اسلام

إذ تستغيثون ربکم

واژه «استغاثه» معمولاً در موردی به کار می رود که استغاثه کننده در طلب نجات از تنگنایی شدید باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 42 - 7، 4، 2، 1

ص: 573

1 - سپاه اسلام و سپاه شرک در آستانه جنگ بدر ، هر کدام در سویی از دره واقع در منطقه بدر مستقر شدند .

إذ أنتم بالعدوه

«عُدوه» به معنای کناره و دامنه وادی است و وادی به زمینی که بین دو کوه و دو تپه قرار دارد گفته می شود و هر وادی دارای دو عدوه و کناره است. تکرار کلمه «عدوه» در آیه شریفه حکایت از آن دارد که سپاه اسلام در یک سوی دامنه و سپاه کفر در دامنه دیگر استقرار داشتند.

2 - دره واقع میان دو سپاه ایمان و شرک در جنگ بدر ، دارای دو دامنه متفاوت از جهت بلندی و پستی *

إذ أنتم بالعدوه الدنيا و هم بالعدوه القصوى

«دنيا» به معنای نزدیکتر و «قصوى» به معنای دورتر است. به نظر می رسد دوری و نزدیکی آن دو دامنه به نسبت دره و زمین مسطح فیما بین سنجیده شده باشد. یعنی شما در دامنه ای بودید که آن دامنه به زمین مسطح نزدیکتر بود و کافران در دامنه ای مستقر شده بودند که به زمین مسطح دورتر بود. دوری و نزدیکی دامنه ها به نسبت زمین مسطح فیما بین، ملازم با بلندی و پستی آن دو دامنه است.

4 - موقعیت ضعیف مسلمانان در جنگ بدر نسبت به موقعیت کفار

إذ أنتم بالعدوه الدنيا و هم بالعدوه القصوى

می توان گفت هدف از بیان موقعیت مسلمانان و کفرپیشگان مکه در منطقه بدر یادآوری موقعیت بسیار ضعیف مسلمانان است. جمله «لیهلك من هلك ...» مؤید این معنا می باشد. زیرا پیروزی آنگاه دلیل حقانیت مسلمانان می شد که شرایط ظاهری، تضمین کننده پیروزی کافران و شکست مسلمانان بود.

7 - رویارویی دو سپاه بدر در زمانی مشخص ، حتی با برنامه ریزی طرفین ممکن نبود .

و لو تواعدتم لاختلقتم فی الميعد

کلمه «میعاد» می تواند اسم زمان به معنای زمان قرار، و می تواند اسم مکان به معنای جایگاه قرار باشد. و مراد از «تواعد» وعده مسلمانان با اهل مکه است ؛ یعنی «و لو تواعدتم أنتم و اهل مکه ...» که در برداشت به برنامه ریزی طرفین تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 12

12 - هلاکت و نابودی مشرکان مکه در کارزار بدر ، پیامد گناهان و کفرشان به آیات الهی بود .

ذلک بأن اللّٰه لم یک مغیرا نعمه أنعمها علی قوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

«ذلک» علاوه بر اینکه اشاره به فرجام شوم فرعونیان و کافران پیش از آنان است، می تواند اشاره به قضایای جنگ بدر و نابودی مشرکان

مکه نیز داشته باشد.

1080- مشرکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 17

17 - خداوند ، در قیامت میان یهود ، نصارا و مشرکان داوری کرده آنان را بسزای گفته ها و اتهام های ناروایشان خواهد رساند .

فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِیْمَا كَانُوْا فِیْهِ یَخْتَلِفُوْنَ

ص: 574

مراد از حکومت و داوری خدا در قیامت، مجرد بیان حق نیست؛ زیرا خداوند حقایق را با نازل کردن قرآن بیان داشته و آیه مورد بحث نیز پندار باطل یهود و نصارا را روشن ساخته است. بنابراین، مقصود از «یحکم...» به کیفر رساندن متخلفان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 118 - 6

6 - عذاب و نیز آمرزش مشرکان در قیامت در اختیار خداوند و به دست اوست

ان تعذبهم... و إن تغفر لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 7, 8

3 - خداوند گردآورنده تمامی ستمگران (اهل کتاب و مشرکان) در قیامت

إنه لا يفلح الظلمون... و يوم نحشرهم جميعا

چون در آیات گذشته سخن از مشرکان و اهل کتاب به میان آمده بود، در برداشت این دو گروه به عنوان مصادیقی بارز از ظالمان مشخص شده اند.

7 - قیامت، روز استهزای مشرکان و نمایاندن ناتوانی و بطلان خدایان دروغین آنهاست.

و يوم نحشرهم جميعا ثم نقول للذين أشركوا أين شركاؤكم الذين كنتم تزعمون

8 - مشرکان، غوطهور در پندارهای بی اساس خویش و امیدوار به کمکهای خدایان دروغین در قیامت

أين شركاؤكم الذين كنتم تزعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8

1 - مشرکان در قیامت برای شرک خویش چاره ای جز انکار آن ندارند.

ثم لم تكن فتنتهم إلا أن قالوا والله ربنا ما كنا مشركين

از جمله معانی فتنه، اعتذار است که در این آیه به معنی راهی برای گریز و نجات است.

2- بی پناهی مشرکان در قیامت و ناتوانی معبودهای آنان از کمک رساندن به آنها

این شرکاؤکم . . . ثم لم تکن فتنتهم إلا أن قالوا و الله ربنا ما كنا مشرکین

این آیه و آیه پیش ترسیمی از چهره مشرکان در قیامت است. در آیه پیش خطاب به مشرکان شده که: «این شرکاؤکم»؟ و در این آیه درماندگی و بیچارگی و عجز آنان از پاسخ و دفاع را بیان داشته است.

3- سوگند دروغ مشرکان در قیامت بر مشرک نبودنشان در دنیا

و الله ربنا ما كنا مشرکین

4- قیامت، روز رسوایی مشرکان و آشکار شدن بطلان عقاید شرک آلود آنان

ثم لم تکن فتنتهم . . . و الله ربنا ما كنا مشرکین

5- تلاش مشرکان در قیامت برای توجیه شرک خویش و گریز از پیامدهای آن

و الله ربنا ما كنا مشرکین

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مشرکان این جمله را به دروغ به قصد نفی شرک خویش نگفته باشند، بلکه مقصودشان

ص: 575

توجیه باشد که هدف ما حق بوده و بتها را مظهر حق می دانستیم، نه شریک خدا

6 - اعتراف مشرکان در قیامت به الوهیت و ربوبیت خداوند

والله ربنا ما كنا مشركين

8 - المروى عن أبى عبد الله (ع): ان المراد من «فتنتهم» معذرتهم.

از امام صادق (ع) روایت شده که مراد از «فتنتهم» در آیه «ثم لم تكن فتنتهم...»، معذرت خواهی مشرکان (در قیامت) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 9، 5، 1

1 - مشرکان در قیامت به دروغ منکر شرک ورزی خویش در دنیا می شوند.

والله ربنا ما كنا مشركين. انظر كيف كذبوا على أنفسهم

5 - مشرکان، علی رغم اصرار بر شرک خویش در دنیا، در آخرت به شدت آنان را انکار می کنند.

قالوا والله ربنا ما كنا مشركين... و ضل عنهم ما كانوا يفترون

مفاد جمله «ما كانوا يفترون» ماضی استمراری است که دلالت بر تداوم و اصرار مشرکان بر عقاید خویش در دنیا دارد.

9 - دروغپردازی مشرکان، حتی در قیامت

انظر كيف كذبوا على أنفسهم و ضل عنهم ما كانوا يفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 7

7 - مشرکان در مرحله ای از قیامت منکر شرک خویش و در مرحله ای معترف به آن می شوند.

والله ربنا ما كنا مشركين... فقالوا يلبتنا نرد و لا نكذب بأيت ربنا و نكون من

برداشت فوق از ارتباط آیه 23 و 27 به دست می آید که مشرکان در آنجا مشرک بودن خودشان را منکر شدند، ولی در اینجا اعتراف کردند

که آیات را تکذیب می کردند و مؤمن نبودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پدیدار شدن عذابی که مشرکان آن را انکار می کردند، موجب آرزوی بازگشت به دنیا، نه ایمان واقعی به خداوند و آیات

فقالوا یلیتنا نرد . . . بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

جمله «یالیتنا . . . و نکون من المؤمنین» در آیه قبل، بیان آرزوی مشرکان برای بازگشت به دنیا و ایمان آوردن بود. حرف «بل» اضراب از آن مطالب است. یعنی نه اینکه آرزوی بازگشت برای ایمان باشد، بلکه به پندار رهایی از عذاب است.

4 - مشاهده عذاب قیامت زمینه آگاهی و وقوف مشرکان بر شرک خویش

ما کنا مشرکین . . . بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

مراد از جمله «ما کانوا یخفون»، به قرینه آیت پیشین (. . . و اللّٰه ربنا ما کنا مشرکین) می تواند شرک و اختفای آن از سوی مشرکان در برخی از مواقف قیامت باشد. «من قبل» اشاره به آن موقف است.

9 - لجاجت پیشگان مشرک، پس از دیدن جهنم نیز اگر دنیا بازگردند اصلاح نمی شوند.

ولو تری إذ وقفوا علی النار . . . و لو ردوا لعادوا لما نهوا عنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 164 - 12

12 - مشرکان در قیامت به حقانیت معارفی که بر سر آن با اهل ایمان اختلاف داشتند، پی خواهند برد.

فینبئکم بما کنتم فیه تختلفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 4

4 - پیروان شرک و کفر، در قیامت، خواهند فهمید که گناهی کمتر از سرانشان بر دوش ندارند.

فما کان لکم علینا من فضل

چون جمله «فما کان...» نتیجه پاسخ خداوند است که فرمود «لکل ضعف و لکن...» معلوم می شود هر دو گروه (سران و پیروان) از آن جمله می فهمند که به گناهی همسان گرفتار هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 19 - 9

9 - قیامت ، روز داوری میان موحدان و مشرکان

و لو لا کلمه سبقت من ربک لقصی بینهم فیما فیه یختلفون

از اینکه خداوند فرمود: دنیا جای داوری میان اهل شرک و توحید نیست، معلوم می شود محل داوری میان آنان، جهانی دیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 28 - 5,7

5 - حشر مشرکان در قیامت ، به همراه معبود های مورد پرستش آنان خواهد بود .

ثم نقول للذین اشرکوا مکانکم انتم و شرکاؤکم

7 - خداوند ، پس از توقیف مشرکان و معبودهایشان در عرصه محشر ، نخست آنان را از هم جدا کرده و سپس به بازجویی و محاکمه آنان خواهد پرداخت .

ثم نقول للذين أشركوا مكانكم أنتم و شركاؤكم فزينا بينهم . . . ما كنتم إيانا تعبدو

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «بینهم» به اهل شرک و معبودهایشان بازگردد. گفتنی است که «تزییل» (مصدر زینا) به معنای دور کردن دو چیز از یکدیگر و جدایی افکندن میان آن دو است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 18 - 7

7- مشرکان و کافران، در روز قیامت حاضرند در صورت دارا بودن حتی دو برابر ثروت زمین، آن را برای رهیدن از عذاب فدیة دهند.

والذين لم يستجيبوا له لو أن لهم ما فى الأرض جميعاً ومثله معه لافتدوا به

«إفتداء» (مصدر افتدوا) به معنای بخشیدن چیزی است برای رها شدن و خلاصی یافتن از اسارت.

ص: 577

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 7

7- مشرکان در قیامت ، جوابی در برابر بازخواست خداوند نخواهند داشت .

این شرکاءى الذين كنتم تشقون فيهم قال الذين أوتوا العلم

از اینکه در آیه به جای پرداختن به جواب مشرکان، سخن اشخاص دیگری را به میان آورده است، به دست می آید که مشرکان در برابر مؤاخذه خداوند جوابی برای گفتن نخواهند داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 86 - 5,6

5- تلاش مشرکان در قیامت برای دخیل شمردن معبود های دروغینشان در گمراهی خویش *

و إذا رءا الذين أشركوا شركاءهم قالوا ربنا هؤلاء شركاؤنا الذين كنا ندعوا من دو

برداشت فوق، بر این احتمال استوار است که غرض مشرکان از نمایاندن معبودهای دروغین خویش، کاستن از بار گناه خویش و نهاندن آن بر دوش معبودها باشد.

6- ادعای مشرکان در قیامت مبنی بر شریک بودن معبود ها برای خدا ، از سوی خود معبود ها تکذیب خواهد شد .

فألقوا إليهم القول إنكم لكذبون

شکوائیه مشرکان از معبودهایشان در قیامت (قالوا هؤلاء ..)، ممکن است به این خاطر باشد که آنان معبودها را عامل گمراهی خود قلمداد می کنند. از این رو تکذیب معبودها می تواند مربوط به همین ادعا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 87 - 1,2

1- مشرکان ، مراتب تسلیم بودن خود را به پیشگاه خداوند ، در قیامت ابراز می دارند .

و إذا رءا الذين أشركوا .. و ألقوا إلى الله يومئذ السلم

2- مشرکان ، تنها در قیامت و پس از ناگزیری ، تسلیم می شوند .

و ألقوا إلى الله يومئذ السلم

ناگفته پیداست که مشرکان در دنیا هرگز تسلیم حق و فرمان خدا نبوده اند (یعرفون نعمت الله ثم ینکرونها ..). بنابراین ابراز تسلیم با قید «یومئذ» (در آن روز) گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 52 - 2

2- خداوند، به هنگام برپایی قیامت، مشرکان را به حیات مجدد فرا می خواند و آنان بی هیچ درنگ و تأملی، به او پاسخ گفته و با ستودن او زنده خواهند شد.

یوم یدعوکم فتستجیبون بحمده

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مرجع ضمیر «کم» منکران معاد و مشرکان باشد که از زمان وقوع قیامت سؤال می کردند و نیز «یوم» بدل برای «قریباً» باشد.

ص: 578

5- مشركان و دنياگرايان ، از منظر لطف و رحمت الهی ، در قیامت ، ساقط اند .

و عرضوا علی ربّك صفاً

در صورتی که نایب فاعل «عرضوا» مشركان و دنياگرايان باشند - که در آیات قبل ، یاد آنان به میان آمد - مجهول آمدن فعل و نیز به کار رفتن «ربّك» - که خطاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) است - به جای «ربّهم» دال بر تحقیر ایشان است .

6- گزارش خداوند از صحنه قیامت و حشر مشركان ، تسلیت و دل جویی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر انکارها و دنیاپرستی آنان است .

و البقیة الصلحة خیر عند ربّك . . . و تری الأرض . . . علی ربّك

خطاب در «ربّك» و «تری» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است این گونه خطاب در دل آیات مربوط به قیامت مشركان ، نوعی تسلی دادن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر انکار آنان است .

1- خداوند ، در قیامت ، به مشركان فرصت خواهد داد تا از معبود های پنداری خویش استمداد کنند .

نادوا شركاءى الذین زعمتم

3- معبودان و شركای پنداری مشركان ، در قیامت ، هیچ پاسخی به کمک خواهی آنان نخواهند داد .

فدعوهم فلم یستجیبوا لهم

5- صحنه بیهوده بودن استمداد مشركان از معبود های خود در قیامت ، صحنه ای شایان فراگیری و به خاطر سپردن است .

و یوم یقول نادوا شركاءى . . . فلم یستجیبوا لهم

«یوم» مفعول برای فعل مقدری مانند «أذکروا» است ؛ یعنی ، «به یاد آن روز باشید که . . .» .

6- در قیامت ، مشركان ، از معبودان پنداری خویش جدا و دوراند .

و یوم یقول نادوا شركاءى

«نداء» به معنای «بلند کردن آواز و آشکار ساختن آن» است (مفردات راغب) و فعل «نادوا» نشانه زیاد بودن فاصله مشرکان و معبودان است.

7- مشرکان ، حتی در قیامت هم دل بسته یاری معبودان شان اند .

فدعوهم

12- خداوند ، در قیامت ، بین مشرکان و معبودان شان وادی هلاکت باری را قرار خواهد داد و هرگونه ارتباط میان آنها را ناممکن خواهد ساخت .

و جعلنا بینهم موبقاً

«وبوق» به معنای «هلاک شدن» است و «موبق» اسم مکان به معنای «مکان هلاکت» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 53 - 2,5

2- مکان هلاکت باری که بین مشرکان و معبودان پنداری آنها فاصله می شود ، آتش دوزخ است .

ص: 579

و جعلنا بينهم موبقًا . و رءا المجرمون النار

5- مشركان ، در قیامت ، در پی یافتن راهی برای نجات خویش از آتش دوزخ اند .

فدعوهم فلم يستجيبوا لهم . . . و لم يجدوا عنها مصرفًا

در آیه قبل، بیان شد که مشركان، با خواندن معبودان پنداری شان، در صدد نجات خود بر خواهند آمد و این آیه، خبر از نافرجامی تلاش آنان داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 8

8- مشركان در قیامت ، پرستش و بندگی معبود های ساختگی را انكار کرده و با آنها به ستیز و دشمنی خواهند پرداخت .

سيكفرون بعبادتهم و يكونون عليهم ضدًا

در برداشت یاد شده، مرجع ضمیر «يكفرون» و «يكونون» مشركان و مرجع ضمیر «بعبادتهم» و «عليهم» الهه دانسته شده و كفر نیز به معنای انكار گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 19 - 3

3- مشركان در قیامت ، ناتوان از دفاع از خویش در برابر عذاب الهی و یافتن هرگونه یار و ناصری برای خود

فما تستطيعون صرفًا و لانصرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 10

10 - مشركان ، آدم كشان و زناكاران ، به روز رستاخیز با كیفر اعمالشان روبه رو خواهند شد .

والذین لا يدعون مع الله إلهًا . . . و لا یزنون و من یفعل ذلك یلق أثمًا

«ذلك» اشاره است به سه گناهی که در جمله های قبل یاد شده است و «اثام» به معنای جزا و کیفر گناه می باشد (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 93 - 2

2- آشکار گشتن پوچی عقاید شرک آلود، برای مشرکان در قیامت

وقیل لهم این ما کنتم . . . هل ینصرونکم أو ینتصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 101 - 1

1 - حسرت مشرکان، بر نداشتن کمترین دوست دلسوز در قیامت

و لاصدیق حمیم

«حمیم» به معنای نزدیک است و «صدیق حمیم» (دوست نزدیک) می تواند کنایه از فرد مشفق، مهربان و دلسوز باشد.

ص: 580

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 4، 1

1 - صحنه رویه رو شدن اهل شرک با مؤاخذه خداوند در روز رستاخیز ، صحنه ای شایان توجه و یادآوری

و یوم ینادیهم فیقول این شرکاء

«یوم» در «یوم ینادیهم» مفعول برای فعل محذوف «اذکر» است؛ یعنی، «اذکر یوم ینادیهم...».

4 - پرسش تحقیرآمیز خداوند از مشرکان ، درباره معبود های آنان در قیامت

فیقول این شرکاء

استفهام در «این شرکاء» برای تهگم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 7، 3

3 - فراخواندن مشرکان از سوی خداوند ، برای یاری خواستن از معبودهایشان در قیامت .

وقیل ادعوا شرکاء کم

7 - رویه رو شدن مشرکان با عذاب الهی در قیامت ، همراه با یأس کامل آنان از وجود یاری دهنده ای برای خود

قیل ادعوا شرکاء کم... فلم یستجیبوا لهم و رأوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 65 - 4، 1

1 - مواجه شدن اهل شرک با بازخواست خداوند در روز رستاخیز ، امری قابل توجه و شایان یادآوری

و یوم ینادیهم

«یوم» در «یوم ینادیهم» مفعول برای «اذکر» محذوف است؛ یعنی، «و اذکر یوم ینادیهم...».

4 - پرسش خداوند از مشرکان در قیامت ، درباره چگونگی پاسخ آنان به دعوت پیامبران

فیقول ماذا أجبتم المرسلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 66 - 2

2 - تحیر و درماندگی اهل شرک در روز رستاخیز

فعمیت علیهم الأنباء یومئذ

برداشت یاد شده بدین جهت است که میان بسته شدن همه راه های خبر بر انسان و سرگردانی وی، تلازم وجود دارد. بنابراین جمله «عمیت علیهم الأنباء» می تواند کنایه از حیرت و سردرگمی مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 74 - 1

1 - صحنه رویه رو شدن اهل شرک با مؤاخذه خداوند در روز رستاخیز ، صحنه ای شایان توجه و یادآوری

ص: 581

و یوم ینادیهم فیقول این شرکاءى

«یوم» در «یوم ینادیهم» مفعول برای فعل محذوف «اذکر» است؛ یعنی، «اذکر یوم ینادیهم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 75 - 9

9 - برملا شدن حقانیت توحید برای جوامع شرک پیشه در قیامت

فعلموا أنّ الحقّ لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 7

7 - مشرکان، در قیامت، الوهیت معبودان خویش را انکار می کنند.

و لم یکن لهم من شرکائهم شفعاؤا و كانوا بشرکائهم کفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 7,9

7 - مشرکان، در قیامت خطاهای خود را به یکدیگر نسبت خواهند داد.

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربّهم يرجع بعضهم إلى بعض القول

9 - مؤاخذه شدن مشرکان در پیشگاه خداوند در قیامت

و قال الذین کفروا... و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 11

11 - مشرکان، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد.

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربّهم... و أسروا الندامه لَمَّا رأوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - در روز قیامت ، از ملائکه هیچ کاری برای عبادت کنندگان ادعایی شان ساخته نیست .

فالیوم لایملک بعضکم لبعض نفعاً و لا ضرراً

به قرینه این که مخاطبان در آیات پیشین، ملائکه بودند و خداوند با آنان درباره عبادت مشرکان گفتگو می کرد؛ مخاطب «کم» در «بعضکم» می تواند ملائکه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - فزع و گرفتاری مشرکان در قیامت ، مسلم و قطعی است .

ص: 582

و لو تری إذ فرعوا فلا فوت و أخذوا

یادآوری وضعیت مشرکان با فعل های ماضی «فرعوا» و «أخذوا»، حکایت از قطعیت ناراحتی و گرفتاری آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 52 - 6

6 - ایمان مشرکان در قیامت ، سودی برای آنان ندارد .

و لو تری إذ فرعوا . . و قالوا ءامنا به و انّی لهم التناوش

«تناوش» (از ریشه «نوش») به معنای تناول و رسیدن است؛ یعنی، آنان چگونه می توانند به ایمان نایل آیند؟ و مراد از آن بی فایده بودن ایمان در غیر زمان و فرصت لازم خودش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 14 - 4

4 - حضور معبود ها در قیامت و انکار و تبری آنان از شرکورزی مشرکان

و یوم القیمه یکفرون بشرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 19 - 4

4 - مشرکان و منکران معاد ، خود را به طور ناگهانی در قیامت یافته و بر حال زار خود نظاره گر خواهند بود .

فإذا هم ینظرون

«إذا» برای مفاجات است که حاکی از ناگهانی انجام شدن مفاد آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 1

1 - فرمان خداوند در قیامت ، مبنی بر راندن مشرکان ستم پیشه و هم فکران و معبود های آنان به راه دوزخ

احشروا الذین . . . یعبدون . من دون الله فاهدوهم إلى صراط الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 24 - 1

1 - فرمان خداوند به توقف مشرکان بر سر راه دوزخ به منظور بازخواست از آنان

وقفوهم إثمهم مسئولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 26 - 1،2

1 - تسلیم و انقیاد کامل مشرکان به پیشگاه عدل الهی در عرصه قیامت

بل هم الیوم مستسلمون

ص: 583

آمدن «مستسلمون» از باب استفعال، بیانگر مبالغه در تسلیم است.

2- مشرکان در عرصه قیامت، یکدیگر را تسلیم کیفر الهی کرده و به خذلان هم خواهند پرداخت.*

بل هم الیوم مستسلمون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «مستسلمون» - به قرینه «لاتناصرون» - به معنای تسلیم کنندگان باشد. گفتنی است کلمه «بل» - که برای اضراب انتقالی است - مؤید همین برداشت است. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: مشرکان نه تنها به یاری هم نمی شتابند؛ بلکه با تسلیم کردن یکدیگر، به خذلان هم خواهند پرداخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 27 - 1

1- مشرکان فریب خورده، در عرصه قیامت رو در روی پیشوایان فریب کار خود قرار خواهند گرفت.

و أقبل بعضهم علی بعض یتساءلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 28 - 2

2- مشرکان فریب خورده، پیشوایان خود را مسؤول گمراهی خویش در قیامت معرفی خواهند کرد.

قالوا إنکم کنتم تأتوننا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 6

6- مشرکان فریب خورده و پیشوایان شان در قیامت، یکدیگر را به دست داشتن در گمراهی و انحراف از مسیر حق، متهم خواهند کرد.

و أقبل بعضهم علی بعض یتساءلون . قالوا إنکم کنتم تأتوننا ... قالوا ... و ما کان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 5

5- اعتراف پیشوایان شرک به ربوبیت الهی در حضور مشرکان در عرصه قیامت

3 - مشرکان و کافران در عرصه قیامت ، سرمایه عمر خود را تباه شده می بینند و خویش را از حمایت خانواده شان ، محروم می یابند .

قل إِنَّ الْخٰسِرِيْنَ الَّذِيْنَ خَسَرُوْا اَنْفُسَهُمْ وَاٰهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

مقصود از «أنفس» سرمایه های عمر و مراد از «أهل» خانواده می باشد. بر این اساس خسارت نفس، به معنای تباه ساختن و بهره کافی نگرفتن از سرمایه عمر است. خسارت اهل نیز به معنای از کف دادن حمایت خانواده و بهره نجستن از آنان می باشد. گفتنی

است برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مخاطبان آیه شریفه کافران و مشرکان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 7

7- عذاب مشرکان و ستمگران در قیامت ، بسیار بزرگ و فراتر از تصورشان است .

و بدا لهم من الله ما لم يكونوا يحتسبون

«إحتساب» (مصدر «يحتسبون») مبالغه در حساب و به معنای «ظن» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 3

3- عذرخواهی کافران و مشرکان ستیزه جو در قیامت ، پذیرفته نشده و سودی به حال آنان نخواهد داشت .

يوم لا ينفع الظلمين معذرتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 11، 12

11- قیامت ، صحنه محاکمه مشرکان به خاطر عقاید شرک آمیز آنان

و يوم يناديهم أين شركاءى

12- مشرکان در قیامت مورد سخره و تحقیر الهی قرار می گیرند .

و يوم يناديهم أين شركاءى

لحن آیه و نحوه خطاب در آن («أين شركائى») و «يناديهم») می تواند مفید برداشت بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 28 - 1

1- مخاصمه شیطان و مشرکان با یکدیگر ، در محکمه عدل الهی

قال قرينه ربنا ما أطغيته .. قال لاتختصموا لى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 42 - 3

3 - کافران و مشرکان در عرصه قیامت به سجده فرا خوانده می شوند؛ ولی آنان از این کار ناتوان اند.

و یدعون إلى السجود فلا يستطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 2، 1

1 - ظهور و بروز ذلّت و ترس، در دیدگان کافران و مشرکان در عرصه قیامت

خشعه أبصرهم

ص: 585

2- ذلت و خواری، تمامی وجود کافران و مشرکان را در قیامت فرا می گیرد.

ترهقههم ذله

1081- مشرکان در ماههای حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 2 - 5

5- اعطای آزادی سیر و سیاحت به مشرکان پیمان شکن، در چهار ماه حرام از سال (ذیقعد، ذیحجه، محرم و رجب)

فسیحوا فی الارض اربعه أشهر

توصیف «أربعة أشهر» به «الاشهر الحرم» (در آیه 5) می تواند قرینه باشد بر این که: مراد از «أربعة أشهر» همان چهار ماه حرام معروف (ذیقعد، ذیحجه، محرم و رجب) است؛ یعنی با الغای اعتبار پیمان صلح و برداشته شدن امان از مشرکان، آنان تنها در ماههای حرام، آزادی رفت و آمد و سیر و سیاحت خواهند داشت.

1082- مشرکان دوران اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 20 - 3

3- مشرکان، در عصر اصحاب کهف، در صورت بازگشت کامل یکتاپرستان به شرک، از کیفر آنان چشم پوشی می کردند.

یرجموکم أو یعیدوکم فی ملتهم

در اصل، باید برای فعل «یعیدوکم» حرف «إلی» به کار رود؛ جای گزینی حرف «فی» گویای این است که چنانچه اصحاب کهف، به طور کامل، در شرک مستقر شوند و هیچ گفته و کرداری خلاف آن نداشته باشند، مشرکان، از سنگ سار آنان صرف نظر خواهند کرد.

1083- مشرکان دوران جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 1, 2, 9, 10

1 - قرار دادن سهمی از زراعت و چهارپایان برای خدا و سهمی از آن برای شریکان موهوم او (مانند بت، جن و ..) از سنتهای مشرکان در عصر جاهلیت

و جعلوا لله مما ذرأاً .. فقالوا هذا لله

به قرینه آیه 100 همین سوره (و جعلوا لله شركاء الجن)، از جمله عقاید موهوم مشرکان، شریک بودن جنیان با خداوند بوده است.

2- سنت جاهلی مشرکان در قرار دادن سهمی از زراعت و چهارپایان برای خدا و سهمی برای شریکان خیالی او، بی اساس و بر

ص: 586

پایه گمان بوده است.

و جعلو الله مما ذرأاً .. هذا لله بزعمهم

«زعم» به گمان و سخن بی اساس اطلاق می شود. (مصباح اللغه).

9 - مصرف سهم خداوند برای بتها و دیگر شریکان خیالی و مصرف نکردن سهم بتها برای خداوند، از داوریهای ناپسند مشرکان عصر جاهلی بوده است.

فما كان لشركائهم .. ساء ما يحكمون

مراد از فعلهای «یصل» و «لایصل»، آن گونه که مفسران گفته اند، در مقام خبر از انشای مشرکان است. یعنی مشرکان آنچه را سهم خداوند تلقی می نمودند، مصرفش را برای بتها (مانند مخارج بتکده و ...) مجاز می دانستند، ولی عکس آن را روا نمی شمردند.

10 - دآوری زشت و غلط مشرکان جاهلی در مقایسه خدا با بتها و ترجیح بتها بر او

فما كان لشركائهم .. ساء ما يحكمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 9، 7، 2، 1

1 - فرزند کشی و قربانی برای شریکان پنداری خداوند، از سنتهای زشت مشرکان عصر جاهلیت بوده است.

ساء ما يحكمون. و كذلك زين لكثير من المشركين قتل اولدهم

در آیه شریفه تزین کشتن فرزندان به «شركاء» نسبت داده نشده، لذا محتمل است مراد قربانی کردن فرزندان برای بتها باشد، گر چه اعراب جاهلی به انگیزه های دیگری نیز، مانند فقر، عار از دختر داشتن و .. فرزندان خود را می کشتند.

2 - کشتن فرزند در نظر بسیاری از مشرکان عصر جاهلیت کاری زیبا و شایسته بوده است.

و كذلك زين لكثير من المشركين قتل اولدهم

7 - فرزندکشی در نظر گروهی از مشرکان عصر جاهلیت، علی رغم نظر بسیاری دیگر، کاری شایسته تلقی نمی شده است.

كذلك زين لكثير من المشركين قتل اولدهم

9 - تعیین سهمی در اموال برای خداوند و سهمی برای شریکان موهوم او و تجویز مصرف سهم خداوند برای شریکان، کارهایی زیبا و شایسته از دیدگاه مشرکان عصر جاهلیت

و جعلوا لله مما ذرأ من الحرث .. كذلک زین لکثیر من المشرکین

اسم اشاره «کذلک» به آیه قبل اشارت دارد و مفاد «کاف» تشبیه در آن، بیان شباهت تزیین در این کار (قتل فرزند) با تزیین در آیه قبل (تعیین سهام و ..) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 138 - 3,4,5

3 - مشرکان عصر جاهلی خوردن از حیوان و یا کشت وقف شده برای خدا و شریکان موهوم او را برای هر کس که می خواستند مجاز می شمردند.

وقالوا هذه أنعم و حرث حجر لا یطعمها إلا من نشاء

4 - مشرکان عصر جاهلیت سوار شدن بر برخی از چهارپایان را حرام می دانستند.

و أنعم حرمت ظهورها

ص: 587

5- تعمد مشرکان عصر جاهلی به نبرد نام خدا بر بعضی از چهارپایان به هنگام ذبح

و أنعم لایذکرون اسم الله علیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 139 - 1,2,3,4,5,10

1 - مشرکان عصر جاهلی خوردن جنین دامهای وقف شده برای خدا و یا بتها را در صورت زنده بر آمدن بر مردان مجاز و بر زنان حرام می شمردند.

و قالوا ما فی بطون هذه الأنعم خالصة لذكورنا و محرم علی أزوجنا

مراد از «ازواج» به قرینه تقابل آن با «ذکور» مطلق «زن» است نه خصوص همسران

2 - خوردن از دامهایی که به گمان مشرکان عصر جاهلی سهم خدا و یا سهم دیگر معبود بود، از نظر آنان غیر مجاز شمرده می شد.

و قالوا هذه الأنعم و حرث حجر لایطعمها . . . و قالوا ما فی بطون هذه الأنعم خالصة

«هذه الأنعام» اشاره به چهارپایان خاصی است که در آیات پیشین مورد بحث قرار گرفته بود. از این آیه نیز که در مورد جواز خوردن جنین آن حیوانات است، تحریم اصل آن از دیدگاه مشرکان استفاده می شود.

3 - مشرکان عصر جاهلی استفاده از جنین مرده حیوانات وقف شده برای خدا و یا بتها را برای زنان و مردان مجاز می شمردند.

و محرم علی أزوجنا و إن یکن میتة فهم فیه شرکاء

4 - خوردن جنین مرده دام در برخی موارد از نظر مشرکان عصر جاهلی جایز بود.

و إن یکن میتة فهم فیه شرکاء

5 - مشرکان عصر جاهلی زن را موجودی پست و مرد را دارای برتری و شرافت بر آنها می دانستند. *

خالصة لذكورنا و محرم علی أزوجنا و إن یکن میتة فهم فیه شرکاء

حلیت جنین زنده برای مردان و حلیت جنین مرده برای زنان از دیدگاه مشرکان عصر جاهلیت، حکایت از نگرش آنان به زن دارد. زیرا تنها در صورت مرده به دنیا آمدن جنین خوردن آن را برای زنان مجاز می شمردند.

10 - قوانین و مقررات ساختگی مشرکان عصر جاهلی بی پایه و به دور از حکمت و جاهلانه بوده است.

و قالوا ما فی بطون . . . سیجزیهم و صفهم إنه حکیم علیم

جمله «إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ» به منزله تعریض به کسانی است که بدون علم و حکمت به جعل احکام بر اساس تصورات خویش می پردازند، چنانکه مشرکان عصر جاهلیت این چنین بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 1

1 - کشتن فرزندان (به عنوان قربانی) و تحریم روزیهای خداوند از سنتهای مشرکان عصر جاهلیت

قد خسر الذین قتلوا أولدهم سفها بغیر علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 142 - 9

9 - مشرکان عصر جاهلیت در اسارت گامها و راههای شیطان بودند.

وقالوا هذه أنعم و حرث حجر . . . کلوا مما رزقکم الله و لا تتبعوا خطوت الشیطن

ص: 588

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 143 - 7

7 - مشرکان عصر جاهلی فاقد هر گونه دلیل علم آور بر تحریمهای بی جای خود بودند.

قل الذکرین حرم .. نبئونی بعلم إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 144 - 3

3 - مشرکان عصر جاهلی بدون دلیل به حرمت استفاده از برخی چهارپایان معتقد بودند.

قل الذکرین حرم أم الأئینین أما اشتملت علیه أرحام الأئینین

در آیه 136 و 137 به برخی از افتراءات مشرکان اشاره شده و آیه با «فذرهم و ما یفترون» پایان یافته و آیات بعد در مقام توبیخ و شمارش موارد افترا در اعتقادات مشرکان است که از آن جمله تحریم بی جاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 146 - 8

8 - آنچه را مشرکان عصر جاهلی حرام می شمردند، حتی در ادیان پیشین حرام نشده بود.

و علی الذین هادوا حرمنا

چون پس از یادآور شدن تحریمهای بی جای مشرکان عصر جاهلی به تاریخ تحریم برخی طبیات بر یهودیان اشاره شده است، می توان به این نکته پی برد که فلسفه یادآوری این جنبه تاریخی اثبات عدم مشابهت میان آن چیزی است که مشرکان بر خود تحریم کرده بودند و آنچه در ادیان الهی تحریم شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 58 - 1,5,6

1- چهره مشرکان دوران جاهلی، به هنگام دریافت خبر دختردار شدن، از شدت غضب و ناراحتی، دگرگون می شد.

و إذا بشر أحدهم بالأئنی ظلّ وجهه مسودّاً

5- مشرکان، با دریافت خبر دختردار شدن، آکنده از اندوه می شدند و از شدت شرمندگی آن را بروز نمی دادند.

وإذا بشر أحدهم بالأنثى . . . و هو كظیم

«كظیم» در لغت، راه خروج نَفَس است و در حبس نفس و سكوت استعمال می شود و در آیه، مراد از «كظیم» کسی است که آکنده از اندوه است.

6- مشرکان ، علی رغم نفرت از دختردار شدن ، آن را به خداوند نسبت می دادند .

و يجعلون لله البنت . . . و إذا بشر أحدهم بالأنثى ظلّ وجهه مسوداً و هو كظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 6،9

6- انتساب دخترانی به خداوند از سوی مشرکان ، افترا و دروغی ساختگی است .

ص: 589

و يجعلون لله البنت سبحانه

9- اظهار نظر مشركان درباره دختر داشتن خداوند و فرزند دلخواه (پسر) داشتن خود ، مبتنی بر خواهش نفسانی بوده است .

و يجعلون لله البنت . . . و لهم ما يشتهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 2

2- خبر دختردار شدن برای مشركان ، خبری ناگوار و بد بود .

یتوری من القوم من سوء ما بشر به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 1,6,7

1- مشركان دوران جاهلیت ، چیزهایی را به خداوند نسبت می دادند که برای خود ، خوش نداشتند .

و يجعلون لله ما يكرهون

مراد از «يجعلون» (قرار می دهند) به قرینه آیات قبل (و يجعلون لله البنات) اسناد دادن و متصف کردن است.

6- مشركان علی رغم استناد امر ناخوشایند به خداوند ، مدعی عاقبتی نیکو برای خود بودند .

و يجعلون لله ما يكرهون و تصف ألسنتهم الكذب أن لهم الحسنى

7- ادعای خوش عاقبتی مشركان برای خویش ، ادعایی دروغ و دور از واقعیت

و تصف ألسنتهم الكذب أن لهم الحسنى

«أن لهم الحسنى» بدل برای «الكذب» است.

1084- مشركان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 9

9 - اصرار مردم عصر بعثت بر شرکورزی و تحریم برخی از حلال ها ، برخاسته از تقلید آنان از نیاکانشان بود .

كلوا مما فى الأرض . . . و إذا قیل لهم اتبعوا . . . قالوا بل نتبع ما ألفینا علیه ءاب

از مصادیق مورد نظر برای «ما ألفینا علیه آباءنا» - به قرینه آیه 165 و 168 - شرکورزی و حرام دانستن برخی از نعمتهای الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 8

8 - فتنه انگیزی مشرکان مکه علیه مسلمانان صدر اسلام

أخرجوكم و الفتنه أشد من القتل

ص: 590

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 25

25 - عداوت و دشمنی مشرکان با مسلمانان در صدر اسلام

و لایجر منکم شئنان قوم

بنابر اینکه «شئنان» (بغض و عداوت)، اضافه به فاعل «قوم» شده باشد، نه به مفعول. به قرینه (ان صدوکم) که بیان دشمنی آن قوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 24

24 - مشرکان، یهود و نصاری عصر بعثت، همواره در خطر گرفتاری به عذاب الهی بودند.

او امر من عنده فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام دلیل روشن حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) (قرآن) را تکذیب می کردند.

قل إني علی بینه من ربی و کذبتم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 7,8

7 - دستور آزادی مشرکان (آنانی که به خاطر تخلف از فرمان منع سیر و سیاحت در غیر ماه های حرام اسیر می شدند) در صورت

پذیرش توحید و گرایش آنان به اسلام

و خذوهم .. . فإن تابوا و أقاموا الصلوه ... فخلوا سبیلهم

8 - فرمان رفع حصر از مشرکان محاصره شده (آنان که به علت نقض فرمان منع رفت و آمد در غیر ماه های حرام محاصره می شدند) در

صورت قبول اسلام و ترک شرک

و احصروهم .. . فإن تابوا ... فخلوا سبیلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - 7 - 9 - توبه - 7

7 - عموم مشرکانی که در کنار مسجدالحرام با مسلمانان پیمان عدم تعرض بسته بودند ، بر پیمان خویش پایبند نماندند .

إلا الذین عهدتم عند المسجدالحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - 7 - 9 - توبه - 10 - 1

1 - شرک پیشگان صدر اسلام ، درباره هیچ مؤمنی به رعایت حق خویشاوندی ، ملتزم نبودند .

لا یرقبون فی مؤمن إلاّ

ص: 591

«رقبه» و «رُقبان» (مصدر یرقبون) به معنای حفظ و نگهداری و «إل» به معنای قرابت و خویشاوندی است. قابل ذکر است که لفظ «مؤمن» و «إل» هر دو نکره در سیاق نفی و مفید عمومند؛ یعنی، مشرکان درباره هیچ مؤمنی حرمت قرابت و خویشاوندی را نگه نمی دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 3

3 - شرک پیشگان صدر اسلام، مردمانی سست عهد و پیمان شکن بودند.

و إن نکثوا أیمنهم من بعد عهدهم . . . إنهم لا أیمن لهم

1085 - مشرکان صدر اسلام و انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 37 - 9

9 - آشنایی مشرکان صدر اسلام با رسولان پیشین و دعوت آنان به توحید و یکتاپرستی *

و إذا قیل لهم لا إله إلا الله یستکبرون . . . و صدق المرسلین

خداوند، برای درستی رسالت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، به تصدیق کردن پیامبران گذشته از سوی آن حضرت استدلال فرمود. این مطلب بیانگر آشنایی مردم صدر اسلام به رسالت پیامبران پیشین است.

1086 - مشرکان صدر اسلام و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 37 - 9

9 - آشنایی مشرکان صدر اسلام با رسولان پیشین و دعوت آنان به توحید و یکتاپرستی *

و إذا قیل لهم لا إله إلا الله یستکبرون . . . و صدق المرسلین

خداوند، برای درستی رسالت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، به تصدیق کردن پیامبران گذشته از سوی آن حضرت استدلال فرمود. این مطلب بیانگر آشنایی مردم صدر اسلام به رسالت پیامبران پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 2

2- نفوذ آیین شرک در قلب و جان مشرکان صدر اسلام و حساسیت شدید آنان نسبت به آیین یکتاپرستی

و إذا ذكر الله وحده اشمأزت قلوب الذين لا يؤمنون بالأخرة

از تنفر و انزجار قلبی مشرکان به صرف یاد کردن نام خداوند، برداشت بالا به دست می آید.

ص: 592

1087- مشرکان صدر اسلام و ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 3 - 2

2- شرک پیشگان عصر بعثت ، منکر ربوبیت خدا بودند .

قال الكفرون إن هذا لسحر مبين. إن ربکم الله

به کارگیری حرف تأکید (إن) و اسمیه بودن جمله «إن ربکم الله» بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 31 - 4،12

4- شرک پیشگان عصر بعثت با وجود اعتقادشان به رازقیت و روزی بخشی خدا ، ربوبیت بی شریک او را باور نداشتند .

قل من یرزقکم من السماء و الأرض . . . فسیقولون الله

ضمیر فاعلی در «سیقولون» به مشرکان بر می گردد.

12 - مشرکان عرب جاهلی با وجود اعتقادشان به اینکه تدبیر امور جهان در دست خداست ، منکر ربوبیت و پروردگاری بی همتای او بودند .

و من یدبر الأمر فسیقولون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 4

4- امتناع مشرکان عصر بعثت از اقرار به ربوبیت خدا بر تمام هستی علی رغم مشاهده نقش او در جهان آفرینش

قل من رب السموت و الأرض قل الله

از اینکه خداوند خود به پرسشی که از مشرکان کرده (من رب السموت) پاسخ می دهد (قل الله) معلوم می شود آنان از اعتراف و اقرار به ربوبیت خداوند خودداری می کردند.

1088- مشرکان صدر اسلام و عزت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 2

2- مشرکان عصر بعثت ، عزت و اعتبار خود را در پرستش معبودان ساختگی خود می دانستند .

لیکونوا لهم عَزًّا

ص: 593

1089- مشرکان صدر اسلام و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 105 - 4

4 - مشرکان و کافران عصر بعثت، به والایی آیات قرآنی و محتوای بلند آن اعتراف داشتند.

و ليقولوا درست

زیرا اگر آیات در نظر مشرکان کم اهمیت بود، برای رد آیات به کم اهمیتی آن اشاره می کردند و نه به فراگیری آن از دیگران.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 6

6 - انکار رسالت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و آسمانی بودن قرآن، از ناحیه شرک پیشگان عصر بعثت

قال الذین لا یرجون لقاءنا انت بقراءنا غیر هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 10

10 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند، به خاطر انکار الهی بودن قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم آشنایی کامل

آنان با شخصیت پیش از بعثت آن حضرت

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم . . . فقد لبثت فیکم عمراً من قبله أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 7

7 - شرک پیشگان عصر بعثت، قرآن را ساخته ذهن پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته و آن حضرت را فردی مفتری (کسی که بر خدا

دروغ می بندد) می خواندند .

قال الذین لا یرجون لقاءنا انت بقراءنا غیر هذا أو بدله . . . قل ... فمن أظلم ممن ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - واکنش مشرکان صدر اسلام نسبت به قرآن کریم ، واکنشی تحقیر آمیز بود .

و يقولون لو لا أنزل علیه آیه من ربه

کلمه «آیه»، به قرینه مقام، به معنای معجزه است ؛ یعنی، مشرکان می گویند: چرا بر محمد(صلی الله علیه و آله) از سوی خدایش معجزه نازل نشده. مفهوم این سخن آن است که: ما قرآن را به عنوان آیت و نشانه ای الهی برای صدق ادعای پیامبر(صلی الله علیه و آله) قبول نداریم و این در واقع تحقیر شأن قرآن و استخفاف به امر کتاب خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - شباهت و همگونی قرآن با کتاب های آسمانی پیشین (تورات ، انجیل و . . .) دستاویز مشرکان صدر اسلام برای زدن برچسب

« ساختگی بودن » به آن

و ما كان هذا القرآن أن يفتری من دون الله و لكن تصدیق الذی بین یدیه و تفصیل الک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 38 - 1

1 - « ساختگی بودن » از برچسب های شرک پیشگان عصر بعثت به قرآن و در راستای مبارزه آنان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود .

و ما كان هذا القرآن أن يفتری . . . أم يقولون افتريه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 13 - 1

1- مشرکان عصر بعثت ، قرآن را دروغهایی ساخته و پرداخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم يقولون افتريه

«إفتراه» به معنای دروغ بافتن است. ضمیر فاعلی در «إفتراه» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی ، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم يقولون افتريه . . . من كان يريد الحيوه الدنيا وزينتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 1

1- مشرکان عصر بعثت، قرآن را ساخته و پرداخته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند .

أم یقولون افتریه

در اینکه مقصود از ضمیر در «یقولون» چه کسانی هستند، دو نظر ابراز شده است: برخی بر آنند که مقصود، مشرکان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستند و گروهی دیگر از مفسران، مراد از آن را کفرپیشگان قوم نوح می دانند. برداشت فوق براساس نظر اول است. گفتنی است که براین اساس، مخاطب کلمه «قل» پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ضمیر مفعولی در «إفترأ» به قرآن و یا خصوص داستان نوح (ع) باز می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 55 - 1

1 - شک و تردد مشرکان صدر اسلام نسبت به قرآن والهی بودن آن ، عمیق و غیر قابل زوال بود .

ص: 595

و لا يزال الذين كفروا في مريه منه حتى تأتيهم الساعة

متعلق «كفروا» حذف شده و تقدیر آن به قرینه «أنه الحق من ربك» (در آیه پیش)، «كفروا بالقرآن» می باشد. «مريه» اسم مصدر از فعل «امتری یمتری» و به معنای شك و تردید است. «ال» در «الساعة» برای عهد ذهنی و «ساعة» به معنای لحظه و هنگام است. بنابراین «الساعة»؛ یعنی، آن هنگام که اشاره دارد به زمان برپایی قیامت و حضور مردم در عرصه محشر. «بغت و بغته» یعنی ناگهان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 6

6 - سرسختی و لجاجت مشرکان عصر بعثت ، در برابر قرآن و دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و قالوا قلوبنا في أكنه مما تدعونا إليه و .. فاعمل إتنا عملون

1090- مشرکان صدر اسلام و قربانی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 67 - 4

4 - مراسم قربانی مسلمانان ، مورد اعتراض ستیزه جویانه مشرکان صدر اسلام

لكل أمه جعلنا منسكاً هم ناسكوه فلا ينزعتك في الأمر

«نزاع» (مصدر «ینازعون») به معنای مخاصمه و ستیزه جویی است. ضمیر فاعل در «لاینازعتک» به مشرکان بازمی گردد و «ال» در «فی الأمر»، عوض از مضاف الیه و به تقدیر «فی أمر المنسک» می باشد؛ یعنی، مشرکان در مسأله قربانی، نباید با توبه ستیزه جویی برخیزند.

1091- مشرکان صدر اسلام و قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 4

4 - مشرکان عصر بعثت ، منکر روز بازپسین بودند .

قال الذين لا يرجون لقاءنا

1092- مشرکان صدر اسلام و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - يونس - 10 - 15 - 6

ص: 596

6 - انکار رسالت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و آسمانی بودن قرآن ، از ناحیه شرک پیشگان عصر بعثت

قال الذین لا یرجون لقاءنا ات بقراءان غیر هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 10

10 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر انکار الهی بودن قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، علی رغم آشنایی کامل آنان با شخصیت پیش از بعثت آن حضرت

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم .. فقد لبثت فیکم عمراً من قبله أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 7

7 - شرک پیشگان عصر بعثت ، قرآن را ساخته ذهن پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته و آن حضرت را فردی مفتری (کسی که بر خدا دروغ می بندد) می خواندند .

قال الذین لا یرجون لقاءنا ات بقراءان غیر هذا أو بدله .. قل ... فمن أظلم ممن ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 38 - 1

1 - « ساختگی بودن » از برچسب های شرک پیشگان عصر بعثت به قرآن و در راستای مبارزه آنان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود .

و ما کان هذا القراءان أن یفتری .. أم یقولون افتریه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 4

4 - مشرکان ، در برخورد با سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای موضعی لجوجانه بودند .

أفأنت تسمع الصمّ و لو کانوا لا یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - برخی از مشرکان با اینکه از نزدیک ، ناظر اعمال و رفتار پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بودند ، از تبعیت او سر باز زده ، تکذیب می کردند .

و منهم من ينظر إليك . . . و لو كانوا لا يبصرون

4 - مشرکان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برخوردی لجوجانه داشتند .

أفأنت تهدى العمى و لو كانوا لا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 1

ص: 597

1- مشرکان عصر بعثت، به منظور مخفی ماندن سخنانشان از خداوند، سر به گریبان فرو می بردند و با نجوا، توطئه های طرح شده علیه پیامبر را مبادله می کردند.

ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه

از معانی «ثنی» (مصدر یثنون) تا کردن و خم نمودن است. «إستخفاء» به معنای مخفی ساختن خویش است و ضمیر در «منه» به «الله» باز می گردد. چون غرض مشرکان از خم کردن سینه ها (سر در گریبان کردن) پنهان ساختن خویش از خدا بوده است، معلوم می شود در آن حال علیه پیامبر سخن می گفتند و توطئه های خویش را مبادله می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند.

أم يقولون افتريه . . . من كان يريد الحيوه الدنيا وزينتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

1093- مشرکان صدر اسلام و مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 10

10 - مشرکان صدر اسلام با تبلیغات خود در صدد بازگرداندن مسلمانان به آیین شرک و بت پرستی بودند.

قل أندعوا من دون الله . . . و نرد على أعقابنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 11

11 - مشرکان صدر اسلام، آغازگر جنگ با مسلمانان بودند.

أولئك هم المعتدون

قصر در جمله «أولئك هم المعتدون» - که ضمیر فصل «هم» مفید آن می باشد - قصر قلب است ; یعنی، این مشرکانند که به حقوق مسلمانان تعدی نموده و جنگ را با آنان آغاز کردند نه مسلمانان. قابل ذکر است که در «آیه 13» به این معنا تصریح شده است.

ص: 598

1094- مشرکان صدر اسلام و معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 1

1- انکار معاد و رستاخیز ، از ناحیه شرک پیشگان عصر بعثت

يَأْتِيهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 83 - 4

4- اطلاع مشرکان عصر بعثت ، از طرح مسأله معاد به وسیله رسولان الهی و در طول تاریخ

لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَءَابَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 84 - 4

4- درک ماهیت تعلق و نیاز زمین و موجودات روی آن به خداوند ، تنها در توان اهل دانش و خرد است .

قُلْ لِمَنْ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 81 - 7

7- مسأله معاد و رستاخیز مردگان در قیامت ، موضوعی نو و بی سابقه در فرهنگ مشرکان صدر اسلام

أَفْبِهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ

در صورتی که مراد از «هذا الحديث» مسأله معاد باشد، جدید خوانده شدن خبر قیامت، بیانگر مطلب یاد شده است.

1095- مشرکان صدر اسلام و معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 18 - 7، 3، 4

3 - جلب سود و دفع زیان ، انگیزه شرک پیشگان عصر بعثت در پرستش خدایان پنداری خود

و يعبدون من دون الله ما لا يضرهم ولا ينفعهم

4 - شرک پیشگان عصر بعثت برای معبودان پنداری خود ، تندیسهایی می ساختند و در برابر آنها ، به پرستش می پرداختند .

و يعبدون من دون الله ما لا يضرهم ولا ينفعهم

به کارگیری لفظ «ما» - که بیشتر در مورد چیزهای فاقد عقل و اندیشه کاربرد دارد - بیانگر برداشت فوق می باشد.

7 - مشرکان عصر بعثت ، معبودان پنداری خود را واسطه هایی برای شفاعت و پا در میانی ، میان انسان ها و خدا می انگاشتند .

و يعبدون من دون الله . . . و يقولون هؤلاء شفَعُونَا عند الله

ص: 599

1096- مشرکان صدر اسلام و معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 8

8 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در پی بهانه جویی های مشرکان و پرسش های مکرر آنان از علت عدم نزول معجزه ، در انتظار پاسخ و رهنمودی از سوی خداوند بود .

و يقولون لو لا أنزل علیه آیه من ربه .. إني معكم من المنتظرين

1097- مشرکان صدر اسلام و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 2

2 - مشرکان صدر اسلام در رابطه با هیچ مؤمنی به عهد و پیمانی پایبند نبودند .

لا یرقبون فی مؤمن إلاّ و لاذمه

«ذمه» به معنای عهد و پیمان است. قابل ذکر است که کلمه «مؤمن» و «ذمه» هر دو نکره در سیاق نفی بوده و مفید عموم می باشند.

1098- مشرکان ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 22

22 - مشرکان ، ستم پیشگانی شوم فرجام

بما اشركوا بالله .. وبس مئوی الظالمین

1099- مشرکان قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 4،15

4 - ضربات مرگبار مسلمانان پیکارگر در آغاز جنگ احد بر پیکره مشرکان قریش ، به اذن و اراده الهی

و لقد صدقكم الله وعده اذ تحسّونهم باذنه

15 - دستیابی مسلمانان پیکارگر احد بر غنائم جنگی ، به دنبال شکست ابتدایی مشرکان قریش

من معد ما اریکم ما تحیّون

ص: 600

اگر چه مراد از «ما تحبّون» پیروزی بر دشمن است، و لکن در آیه شریفه می تواند لازمه آن، یعنی غنیمت نیز مراد باشد؛ به دلیل «منکم من یرید الدّینا».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 153 - 1

1 - فرار پیکارگران احد از رویارویی با مشرکان قریش ، بی آنکه به فکر کسی باشند .

اذ تصعدون و لا تلون علی احد

کلمه «تصعدون» از «اصعاد»، به معنای دور شدن تا حد پنهان شدن از نظرهاست، و «لا تلون» از ماده «لّی»، به معنای التفات و میل کردن است. یعنی از معرکه دور شدید و به کسی توجه نمی کردید و تنها به فکر فرار از صحنه بودید.

1100- مشرکان قریش در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 12 - 8

8 - ملائکه مأمور در هم کوبیدن سرهای کافران بدر و از کار انداختن پنجه های آنان بودند .

فاضربوا فوق الأعناق و اضربوا منهم کل بنان

«ال» در «الأعناق» جانشین مضاف إليه (الکافرین) است و مراد از «فوق الأعناق» سرهای کافران است. بنابراین جمله «فاضربوا ...» یعنی سرهای کافران را مورد ضربات خویش قرار دهید. قابل ذکر است که مخاطب در این جمله، همان گونه که سیاق آیه بر آن دلالت دارد، فرشتگان هستند.

1101- مشرکان کوردل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 14

14- هرگز موحدان بصیر با مشرکان کوردل برابر نیستند .

قل هل یرتوی الأعمی والبصیر

1102- مشرکان لجوج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 111 - 15

15 - ناآگاهی اغلب مشرکان لجوج به تعیین کننده بودن مشیت الهی جهت متمایل ساختن آنان به ایمان

ص: 601

ما كانوا ليؤمنوا إلا أن يشاء الله و لكن أكثرهم يجهلون

متعلق «یجهلون» می تواند «مشیه الله» باشد، یعنی اکثر مشرکان به نقش مشیت الهی ناآگاه بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 101 - 8

8- وجود برخی از افراد آگاه و مغرض ، در میان مشرکان و تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بل أكثرهم لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 39 - 6

6- وجود عناصری آگاه اما لجوج و حق ناپذیر ، در میان مشرکان و منکران معاد

إن هؤلاء ليقولون . . . و لكن أكثرهم لا يعلمون

بنابراین که ضمیر «هم» به مشرکان مکه بازگردد؛ از مفهوم «أكثرهم» استفاده می شود که اقلیتی آگاه در میان مشرکان حضور داشتند که به رغم درک حقایق معاد، به انکار آن می پرداختند.

1103- مشرکان محارب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 9

9- باز بودن راه توبه ، حتی برای مشرکان محارب

او يتوب عليهم

1104- مشرکان مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 1

1 - تاریخ گذشته مصر (قبل از فرعون معاصر موسی) شاهد زندگی اقوامی بود که گرفتار شرک ربوبی بوده و معتقد به ربوبیت خالق

هستی نبودند .

من ربّكما . . . ربّنا الذی . . . فما بال القرون الأولى

«قرن»؛ یعنی، اهل یک زمان و «بال» به معنای «حال» است (قاموس)؛ «أولی» نیز مؤنث «أول» است و مقصود از «قرون أولی»، مصریان قبل از فرعون است.

ص: 602

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 10، 9

9 - توصیه مسلمانان صدر اسلام به ادامه پایبندی بر پیمان عدم تعرض خود با مشرکان وفادار ، تا پایان یافتن مدت پیمان

إلا الذين عهدتم .. فأتوا إليهم عهدهم إلى مدتهم

10 - محترم شمرده شدن پیمان عدم تعرض مسلمانان صدر اسلام با دسته ای از مشرکان ، به خاطر پایبند ماندنشان بر آن و نقض نشدن پیمان از سوی آنان

إلا الذين عهدتم .. فأتوا إليهم عهدهم إلى مدتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 9

9 - مسلمانان صدر اسلام ، موظف بودند در صورت مشاهده طعن و توهین به دین الهی از سوی معاهدان مشرک ، با ایشان به پیکار برخیزند .

وإن نكثوا أيمانهم .. و طعنوا في دينكم فقتلوا أئمة الكفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 5

5 - شرک پیشگان صدر اسلام ، بر پیمان خود با مسلمانان سوگند وفاداری یاد کرده بودند .

قوماً نكثوا أيمانهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 23

23 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است : « لا يدخل المسجد الحرام مشرك بعد عامي هذا أبداً إلا أهل العهد و خدمكم ;

از این سال هیچ مشرکی نباید داخل مسجد الحرام شود، مگر کسانی که با مسلمانان عهد بسته اند یا خدمتکار شما مسلمانان هستند» .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 3,7

3 - پایبندی جمعی از مشرکان معاهد صدر اسلام بر عمل به تمام مواد و شرایط پیمان خود با مسلمانان

ثم لم ينقصوكم شيئاً

«نقص» و «نقصان» (مصدر ينقصون) به معنای کم کردن و کاستن از چیزی است. منظور از نکاستن برخی مشرکان معاهد از پیمان خود با مسلمین این است که: آنان در عمل به تمام مواد و شرایط پیمان، هیچ گونه کوتاهی نکردند.

ص: 603

7 - کمک به دشمنان اسلام علیه مسلمانان ، از موارد نقض پیمان از سوی مشرکان معاهد صدر اسلام بود .

إلا الذین عهدتم من المشرکین . . . و لم یظہروا علیکم أحداً

1107- مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 217 - 37، 17

17 - مشرکان مکه ، مردمانی کفرپیشه و بازدارندگان از راه خداوند و مسجدالحرام

و صدّ عن سبیل اللّٰه و کفر به و المسجد الحرام و اخراج اهله

37 - تبعید و بیرون راندن اهل مسجدالحرام (پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان) ، از سوی مشرکان مکه

و المسجد الحرام و اخراج اهله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 20 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت اهل کتاب و مشرکان مکه و درس نخوانندگان فاقد کتاب به تسلیم در برابر خدا

و قل للذین اوتوا الکتاب و الامّین ءاسلمتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نساء - 4 - 51 - 11، 9

9- برخی از اهل کتاب ، مشرکان مکه را هدایت یافته تر از مسلمانان قلمداد می کردند .

و یقولون للذین کفروا هؤلاء اهدی من الذین امنوا سبیلاً

11 - موضعگیری مشترک عالمان یهود و مشرکان مکه علیه اهل ایمان

الم تر الی الذین . . . و یقولون للذین کفروا هؤلاء اهدی من الذین امنوا سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نساء - 4 - 84 - 8

8 - وعده خداوند به مصونیت جامعه ایمانی از آسیب مشرکان مکه در صورت شرکت مسلمانان در جنگ بدر (بدر صغرا)

فقاتل . . . و حرّض المؤمنین عسى الله ان يكفّ بأس الذين كفروا

1108- مشرکان مکه در غزوه احزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 10 - 4

ص: 604

4 - یهود بنی نصیر و بنی قریظه و غطفان ، با مشرکان مکه ، علیه مسلمانان ، ائتلاف کردند .

إذ جاءوكم من فوقكم و من أسفل منكم

طبق شواهد تاریخی، غزوه احزاب، با ائتلاف یهودیان بنی نصیر و بنی قریظه و غطفان و مشرکان مکه به وجود آمد. «من فوقکم» اشاره به یهودیانی دارد که از بخش شرقی مدینه هجوم آوردند و «من أسفل منکم» اشاره به مشرکانی دارد که از بخش غربی مدینه به آن دیار هجوم آورده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 26 - 4

4 - یهود بنی قریظه ، در غزوه احزاب ، هم پیمان مشرکان مکه بودند و از آنان پشتیبانی می کردند .

و أنزل الذین ظهروهم من أهل الكتب

مراد از «الذین ظاهروا» یهود بنی قریظه، و مرجع ضمیر «هم»، مشرکانی اند که سردمداری احزاب متحد علیه مسلمانان مدینه را بر عهده داشتند.

1109- مشرکان مکه در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 1,5

1 - مشرکان مکه به دلیل حضورشان در کارزار بدر ، از دشمنان و مخالفان خدا و رسول او بودند .

ذلک بأنهم شاقوا اللّٰه ورسوله

5 - سرکوبی و شکست مشرکان در جنگ بدر ، عقاب شدید الهی برای آنان

فاضربوا فوق الأعناق . . . فإن اللّٰه شدید العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 14 - 1,3

1 - سرکوبی و شکست مشرکان در بدر ، عقوبت دنیوی آنان

ذلکم فذوقوه و أن للکفرین عذاب النار

«کم» در «ذلکم» خطاب به مشرکان و «ذا» اشاره به شکست و سرکوبی آنان دارد. و «ذلکم» مبتدا و خبر آن به قرینه فراز بعد - «وأن للكافرين ...» - «عقابکم فی الدنيا» است.

3 - مشرکان حاضر در کارزار بدر ، مردمی کفرپیشه و مستحق عذاب با آتش دوزخ

وأن للكافرين عذاب النار

از مصادیق مورد نظر برای «للكافرين» مشرکان حاضر در کارزار بدر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 2

ص: 605

2- فرجام بهود بنی نصیر در موضع گیری علیه اسلام، منتهی به شکست آنان، همچون فرجام مشرکان مکه در بدر *

کمثل الذین من قبلهم قریباً

برخی برآند که مراد از «الذین من قبلهم قریباً»، مشرکان مکه در بدر است.

1110- مشرکان مکه و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 101 - 11

11 - مشرکان مکه، گروهی بودند که زمینه ایمان به آیات الهی و هشدارهای پیامبران را، از دست داده بودند.

أفأنت تکره الناس حتی یکونوا مؤمنین . . . و ما تغنی الآیت و النذر عن قوم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 8

8- اتکای مشرکان مکه به ملاک های مادی و حسی، در شناخت معجزات و آیات الهی

حتی تفجر لنا . . . حتی تنزل علینا کتباً نقرؤه

1111- مشرکان مکه و احکام ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 121 - 7

7- واکنش شدید مشرکان مکه در قبال احکام ذبیحه و شرایط حلیت آن در اسلام

فکلوا مما ذکر اسم الله . . . و ما لکم ألا تأکلوا . . . و ذروا ظهر الإثم . . . و لا تأ

از تأکید خداوند بر این حکم استفاده می شود که مشرکان در قبال آن واکنش شدیدی نشان می دادند.

1112- مشرکان مکه و پیروان انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 157 - 1

1 - اعتراف مشركان مكه به هدايت يافتگى پيروان تورات و انجيل

لو انا انزل علينا الكتب لكننا اهدى منهم

ص: 606

1113- مشرکان مکه و پیروان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 1

1 - اعتراف مشرکان مکه به هدایت یافتگی پیروان تورات و انجیل

لو أننا أنزل علينا الكتب لکننا أهدى منهم

1114- مشرکان مکه و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 5

5 - مشرکان و گمراهان مکه، در صورت نازل نشدن قرآن، خویشان را در قیامت معذور می دانستند و دوری از رحمت خدا را بی عدالتی می شمردند.

أن تقولوا إنما أنزل الكتب علی طائفین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 9، 5

5- بهره کفرپیشگان مکه از آیه های بیدارگر قرآن، تنها تنفر و فرار از آنها بود.

و لقد صرفنا فی هذا القراء لیدّکروا و ما یزیدهم إلا نفورًا

9- برخورد کافران و مشرکان مکه با قرآن، اساس علمی و عقلانی نداشت؛ بلکه برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود.

و لقد صرفنا فی هذا القراء لیدّکروا و ما یزیدهم إلا نفورًا

خداوند، حاصل تبیین تنوع و گوناگونی آیات خویش را برای مشرکان، نفرت آنان معرفی می کند و این، نشان می دهد که آنان، به جای برخورد منطقی با آیات الهی، برخورد روانی - نفسانی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 5

5- مشرکان مکہ ، قرآن را علی رغم بی مانندی اش ، معجزه نمی دانستند .

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ . . . وقالوا لن نؤمن لك

از اینکه خداوند، پس از توصیف قرآن به معجزه و بی مانند بودن، درخواست معجزه حسی آنان را نقل می کند، می تواند به نکته فوق اشعار داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 3

3- مشرکان مکہ ، از مفاهیم عالی قرآن غافل بوده و به زخارف دنیا چشم دوخته بودند .

ولقد صرّفنا فی هذا القرآن من کلّ مثل فأبی . . . وقالوا لن نؤمن لك حتی ... أو

ص: 607

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 47 - 12

12 - مشرکان مکہ ، از سر لجاجت ، قرآن را نپذیرفتند و به آن ایمان نیاوردند .

و كذلك أنزلنا إليك الكتب . . . و ما يجحد بآيتنا إلا الكفرون

«جحد» نفی کردن چیزی است که دل، اثبات می کند و اثبات چیزی است که دل، نفی کرده است (مفردات راغب) بنابر معنای لغوی، «جحد»، منطبق بر لجاجت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 5

5 - بهانه جویی های پیاپی و گوناگون مشرکان مکہ ، در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

قالوا هذا سحر . . . وقالوا لولا نزل هذا القرآن

از این که مشرکان مکہ گاهی قرآن را به سحر متهم می کردند و گاهی فقر و تنگدستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بهانه قرار می دادند، مطلب بالا استفاده می شود.

1115- مشرکان مکہ و قصه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 2

2- مشرکان مکہ ، سرگذشت نوح و قوم او را ، داستانی ساختگی و بافته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند .

و لقد أرسلنا نوحًا . . . أم يقولون افتريه

برداشت فوق ، براین اساس است که ضمیر مفعولی در «إفتراه» به داستان نوح(ع) و قوم او که در آیات پیشین آمده ، باز گردد.

1116- مشرکان مکہ و محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 3,4

3- مشرکان مکه در عصر بعثت ، دارای جلسات مخفی برای توطئه چینی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم مايسرون وما يعلنون

«استغشی ثیابه» یعنی با جامه هایش خود را مخفی ساخت تا دیده نشود (لسان العرب) «حين» متعلق به «يعلم» است و لذا جمله «ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم . . .» می رساند که مشرکان در همان هنگامی که خود را مخفی و مستور می کردند مسایلی را مطرح می کردند برخی از آنها را پنهان می داشتند (ما یسرّون) و برخی را آشکار می نمودند (و ما یعلنون) این معنا گویای آن است که مراد از «یستغشون ثیابهم . . .» این است که مشرکان برای توطئه علیه پیامبر جلسات مخفی تشکیل می دادند نه مجرد

ص: 608

پنهان ساختن خویش.

4- مشرکان مکه، دارای مواضع علنی و آشکار علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه های سرّی و محرمانه علیه آن حضرت

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما يعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 5

5- سرسختی و لجاجت مشرکان مکه در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم بر حق او

لن نؤمن لك حتى . . . تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 11

11 - مشرکان، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تحقق معجزه، نقشی چشمگیر قائل بودند.

وقالوا لولا أنزل عليه آيت . . . قل إنما الآيت عند الله وإنما أنا نذير

مشرکان، اگرچه در معجزه خواهی خود، منشأ معجزه را ذکر کرده اند، اما پاسخی که خداوند می دهد (قل . . . إنما أنا نذير...) حاکی است که آنان، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) نقش اساسی قائل بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 2

2- مشرکان مکه، با نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیام توحیدی آن حضرت در ستیز بودند، نه منکر وجود آفریدگار عزیز و دانای جهان.

ولئن سألتهم . . . ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

با توجه به آیات پیشین - که نوعی خطاب و عتاب نسبت به منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 5

5- بهانه جویی های پیاپی و گوناگون مشرکان مکه ، در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

قالوا هذا سحر . . . وقالوا لولا نزل هذا القرآن

از این که مشرکان مکه گاهی قرآن را به سحر متهم می کردند و گاهی فقر و تنگدستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بهانه قرار می دادند،
مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 36 - 1

1- مشرکان برای پذیرش درستی معاد ، زنده شدن نیاکانشان را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار شدند .

فأتوا بابائنا إن كنتم صدقین

ص: 609

1117- مشرکان مکه و مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 4

4- مشرکان مکه ، مسلمانان صدر اسلام را از مکه اخراج و آنان را به هجرت وادار کردند .

و أخرجوهم من حيث أخرجوكم

1118- مشرکان مکه و مشیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 35 - 4,7

4- مشرکان مکه ، باورمند به مشیت خداوند بودند و تفسیر نادرستی از آن داشتند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء

7- مشرکان مکه ، علی رغم عقیده به خدایان متعدد ، اظهار عقیده به خداوند کرده و قضای او را در عالم نافذ می دانستند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء

1119- مشرکان مکه و معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 109 - 1

1 - مشرکان مکه سوگند اکید یاد کردند که در صورت مشاهده معجزه مورد نظر خود ایمان می آورند.

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن جاءتهم آية

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 8

8- اتکای مشرکان مکه به ملاک های مادی و حسی ، در شناخت معجزات و آیات الهی

حتى تفجر لنا .. حتى تنزل علينا كتابًا نقرؤه

1120- مشركان مكه و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - دخان - 44 - 36 - 2

2- مجادله مشركان مكه با مؤمنان ، در مسأله معاد

ص: 610

فأتوا بآبائنا إن كنتم صدقين

تعبیر «فأتوا» (با صیغه جمع) می رساند که مخاطب مشرکان، تنها پیامبر (صلی الله علیه و آله) نبوده؛ بلکه مؤمنان نیز مورد خطاب آنان بودند.

1121- مشرکان مکه و نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 7

7- مشرکان مکه ، مبعوث شدن انسان زوال پذیر را برای نبوت ، قبول نداشتند . *

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لايبعث الله من يموت

به قرینه آیات قبل - که درباره بعثت انبیا و مورد انکار قرار گرفتن آن از سوی مشرکان بود - احتمال دارد مراد آیه نکته یاد شده باشد؛ یعنی، منظور از «یبعث» برانگیختن برای نبوت باشد نه حشر اخروی.

1122- مشرکان مکه و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 5

5- مشرکان مکه ، نزول وحی به انسان را قبول نداشتند .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً نوحي إليهم

آیه درصدد تعریض به مشرکان و جواب گویی به آنان است که طبق قرینه ها و آیات دیگر قرآن کریم (سوره یونس ، آیه 2) آنها مبعوث شدن انسان را از جانب خداوند برای پیامبری قبول نداشتند. فعل «نوحی» در آیه قرینه و نشانه ای است بر نکته فوق.

1123- مشرکان مکه و نزول وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 4

4- اظهار شگفتی و ناباوری مشرکان مکه ، نسبت به نزول وحی بر فردی عادی و غیراشرافی

لولا نزل هذا القرآن على رجل من القريتين عظيم

با توجه به اعتراض مشرکان مکه که چرا پیامبر، از میان اشراف و ثروتمندان برگزیده نشد، فقر و تنگدستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دست می آید.

ص: 611

1124- مشرکان مکه و هشدارهای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 101 - 11

11 - مشرکان مکه ، گروهی بودند که زمینه ایمان به آیات الهی و هشدارهای پیامبران را ، از دست داده بودند .

أفأنت تکره الناس حتی یكونوا مؤمنین . . . و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لایؤمنون

1125- مشرکان ناقض معاهده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 1 - 8

8 - نقض شدن پیمان عدم تعرض ، از سوی اکثریت مشرکان صدر اسلام

الذین عهدتم من المشرکین

مقصود از «الذین عهدتم» - به دلیل آیات 4 و 7 - مشرکان معاهدی هستند که ملتزم به رعایت پیمانهای صلح نبودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 1,3,5,12

1 - اعطای چهار ماه مهلت به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام ، در پی ابطال پیمان عدم تعرض مسلمانان با آنان

براءه من اللّٰه ورسوله . . . فسیحوا فی الارض اربعه أشهر

3 - دستور خداوند مبنی بر منع تعرض مسلمانان به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام ، در مدت مهلت چهار ماهه

فسیحوا فی الارض اربعه أشهر

مهلت دادن به مشرکان و مجاز دانستن رفت و آمدشان در هر جای زمین در حقیقت دستوری است به مسلمانان که نباید در مدت مقرر متعرض آنان شوند.

5 - اعطای آزادی سیر و سیاحت به مشرکان پیمان شکن ، در چهار ماه حرام از سال (ذیقعد ، ذیحجه ، محرم و رجب)

فسیحوا فی الارض اربعه أشهر

توصیف «أربعة أشهر» به «الاشهر الحرم» (در آیه 5) می تواند قرینه باشد بر این که: مراد از «أربعة أشهر» همان چهار ماه حرام معروف (ذیقعد، ذیحجه، محرم و رجب) است؛ یعنی با الغای اعتبار پیمان صلح و برداشته شدن امان از مشرکان، آنان تنها در ماههای حرام، آزادی رفت و آمد و سیر و سیاحت خواهند داشت.

9 - تهدید خداوند به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، به شکست خفت بار و خوارکننده در صورت تسلیم نشدن و پای فشردن بر شرک و کفر

و اعلموا أنکم غیر معجزی اللّٰه و أن اللّٰه مخزی الکفرین

«اخزاء» (مصدر مخزی) به معنای خوار و خفیف کردن است. به کارگیری اسم فاعل به جای فعل در جمله «و أن اللّٰه مخزی الکفرین» بیانگر سنت قطعی خداوند درباره شکست کفر و کفرپیشگان بوده و تهدیدی برای مشرکان پیمان شکن می باشد.

12 - نوید خدا به مسلمانان صدر اسلام به امداد های غیبی و شکست ذلت بار شرک پیشگان پیمان شکن

و اعلموا .. أن اللّٰه مخزی الکفرین

ص: 612

تهدید مشرکان پیمان شکن صدر اسلام به شکست و خواری در واقع نویدی بود به مسلمانان به اینکه در صورت شروع جنگ، خداوند آنان را با امدادهای غیبی خود کمک فرموده و پیروز خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 2,7

2 - دستور خداوند مبنی بر ابلاغ لغو پیمان عدم تعرض مسلمانان با مشرکان پیمان شکن به عموم مردم حاضر در مراسم حج

و أذن من الله ورسوله إلى الناس يوم الحج الأكبر أن الله بريء من المشركين ورسو

برداشت فوق بر این اساس است که «برائت» در «أن الله بريء من المشركين ورسوله» کنایه از الغای پیمان صلح و عدم تعرض باشد. گفتنی است که جمله «أذن من الله ورسوله ...» جمله خبری است در مقام انشا و دستور؛ یعنی باید الغای پیمان عدم تعرض در روز «حج اکبر» به عموم مردم حاضر در مراسم حج، ابلاغ گردد.

7 - توصیه و تشویق الهی به عموم مشرکان عهدشکن، مبنی بر توبه و بازگشت به اسلام در ظرف چهار ماه مهلت داده شده به آنان

فسيحوا في الأرض أربعه أشهر... و أذن من الله... فإن تبتم فهو خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 8

8 - اماکن سکونت (شهرها، روستاها و...) مشرکان پیمان شکن صدر اسلام تنها مراکز امن اعلام شده از سوی خدا برای آنان

فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم... ثم أبلغه مأمنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 1

1 - نقض شدن پیمان عدم تعرض از سوی اکثریت مشرکان صدر اسلام

کیف یکون للمشرکین عهد

مراد از مشرکان در جمله «کیف یکون للمشرکین عهد» - به قرینه «إلا الذين عاهدتم عند المسجد الحرام» - مشرکان معاهدی هستند که بر پیمان خود با مسلمانان پایبند نماندند. ذیل آیه بعد (و اکثرهم فاسقون) بیانگر نقض پیمان از سوی اکثریت آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 15

15 - اکثریت مشرکان صدر اسلام بر پیمان عدم تعرض خود با مسلمانان پایبند نمانده و آن را نقض کردند .

و اکثرهم فسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 12، 2

2 - مشرکان صدر اسلام در رابطه با هیچ مؤمنی به عهد و پیمانی پایبند نبودند .

لا یرقبون فی مؤمن إلاّ و لاذمه

ص: 613

«ذمه» به معنای عهد و پیمان است. قابل ذکر است که کلمه «مؤمن» و «ذمه» هر دو نکره در سیاق نفی بوده و مفید عموم می باشند.

12 - جنگ مسلمانان با مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، جنگ دفاعی بود نه ابتدایی .

و أولئك هم المعتدون

از این آیه شریفه و آیات پیش استفاده می شود که: خداوند به منظور دفاع از حقوق مسلمانان و کوتاه شدن دست دشمن از تجاوز به حقوق ایشان، معاهده صلح با مشرکان را لغو و مسلمانان را به جنگ و نبرد با آنان فراخواند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 3

3 - شرک پیشگان صدر اسلام، مردمانی سست عهد و پیمان شکن بودند .

و إن نكثوا أيمانهم من بعد عهدهم .. إنهم لا أيمان لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 4

4 - نقض پیمان تعرض از سوی مشرکان معاهد صدر اسلام

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 8

8 - مرگ و ذلت مشرکان پیمان شکن صدر اسلام و پیروزی سپاه اسلام، شفا بخش سینه دردمند مؤمنان آسیب دیده از تجاوز

يعذبهم الله بأيديكم ويخزهم وينصركم عليهم ويشف صدور قوم مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 1

1 - دل های مؤمنان صدر اسلام نسبت به مشرکان پیمان شکن، آکنده از خشم بود .

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم .. ويشف صدور قوم مؤمنين. و يذهب غيظ قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 19 - 2

2- همسنگ قرار دادن كافر و مشرك نيك كردار با مؤمن مجاهد ، عملی ناصواب و شايسته ملامت و توبيخ است .

أجعلتم سقايه الحاجّ و عماره المسجد الحرام كمن ءامن بالله و اليوم الآخر و جهد في

ص: 614

1127- مشرکان و آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 60 - 3

3- مشرکان عصر جاهلی ، منکر عالم آخرت بودند .

للذین لایؤمنون بالأخره

این آیه، در سیاق آیاتی است که در مذمت مشرکان بود و این خود قرینه ای است بر اینکه مراد از «الذین»، مشرکانند.

1128- مشرکان و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 68 - 1

1 - برخی مشرکان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) با یاوه گویی در صدد مغالطه و ایجاد شبهه در مورد آیات قرآن و دیگر آیات الهی بودند.

وإذا رأیت الذین یخوضون فی ءایتنا

طبرسی (ره) درباره معنی خوض می گوید: «الخوض التخلیط فی المفاوضه علی سبیل اللعب و العبث و ترک التفهم و التبیین». یعنی خوض خلط کردن در گفتگو برای بازی و بیهوده گویی است، نه برای فهم و روشن شدن حقیقت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 20 - 11

11- کفرپیشگان ، مشرکان و آنان که به خدا دروغ می بندند ، از شنیدن و دیدن آیات الهی ناتوانند .

و من أظلم ممن افتری .. أولئک ... ما كانوا یستطیعون السمع و ما كانوا یبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 2 - 2

2- برخورد ناشایست و بازی گرانه مشرکان با آیات الهی ، نشانگر اوج غفلت و بی خبری آنان است .

و هم فی غفله معرضون . مایاتیهم من ذکر من ربهم

جمله «مایاتیهم من ذکر..» یا بیان برای جمله پیشین است و یا در حکم تعلیل برای آن. در هر صورت بیانگر چگونگی و چرایی غفلت و بی خبری عمیق مشرکان است.

1129- مشرکان و آیات قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 615

1 - برخی مشرکان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) با یاهو گویی در صدد مغالطه و ایجاد شبهه در مورد آیات قرآن و دیگر آیات الهی بودند.

و إذا رأيت الذين يخوضون في آياتنا

طبرسی (ره) درباره معنی خوض می گوید: «الخوض التخليط في المفروضه على سبيل اللعب و العبث و ترك التفهم و التبیین». یعنی خوض خلط کردن در گفتگو برای بازی و بیهوده گویی است، نه برای فهم و روشن شدن حقیقت.

1130- مشرکان و احکام ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 15

15 - مشرکان در مورد خوردن ذبیحه و احکام آن در اسلام با مسلمانان صدر اسلام به مجادله می پرداختند.

و لا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه . . . إن الشيطان ليوحون إلی ... و إن أطعتمو

1131- مشرکان و اخبار خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 5

5 - ممکن است مشرکان، با وجود صدق خبرهای خداوند در مورد تحریمها و علل آن، به تکذیب آن پردازند.

و إنا لصدقون. فإن كذبوك

1132- مشرکان و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 10

10 - افسانه خواندن قرآن، از شیوه های مبارزه کافران و مشرکان با اسلام

حتى إذا جاءوك يجدلونك يقول الذين كفروا إن هذا إلا أسطير الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 5

5 - مشرکان ، نسبت به حقیقت آیین توحیدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تردید بودند .

قل یاأیها الناس إن کنتم فی شک من دینی

ص: 616

1133- مشرکان و الوهیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 21

21 - اعتقاد مشرکان به الوهیت خداوند

قل أي شیء أكبر شهده قل الله

در آیه شریفه با وجود اینکه سؤال از جانب خداوند مطرح شده است و مشرکان باید پاسخگو باشند، ولی خداوند، خود، پاسخ داده است: «قل الله». این نوع پاسخگویی گواه اعتراف طرف مقابل به مضمون ارائه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 68 - 2

2 - مشرکان، معتقد به الوهیت خداوند بودند.

قالوا اتخذ الله

1134- مشرکان و امانت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 5، 1

1 - مردم، در برابر امانت الهی، به سه گروه منافق و مشرک و مؤمن صف بندی شدند.

إِنَّا عرضنا الأمانة .. ليعذب الله المنافقين والمنفقت والمشرکين والمشرکت

5 - منافقان و مشرکان، دارای موضع واحد در قبال امانت الهی بودند و در نتیجه، دارای سرنوشت یگانه اند.

إِنَّا عرضنا الأمانة .. ليعذب الله المنافقين والمنفقت والمشرکين والمشرکت

1135- مشرکان و انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 14

14- برخورد های مشرکان با انبیا و تعالیم آسمانی در طول تاریخ ، همسو و یکنواخت بوده است .

كذلك فعل الذين من قبلهم . . . وقال الذين أشركوا لو شاء الله ... كذلك فعل الذين م

ص: 617

1136- مشرکان و انکار شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 1,3

1 - مشرکان در قیامت برای شرک خویش چاره ای جز انکار آن ندارند.

ثم لم تکن فتنتهم إلا أن قالوا و الله ربنا ما كنا مشرکین

از جمله معانی فتنه، اعتذار است که در این آیه به معنی راهی برای گریز و نجات است.

3 - سوگند دروغ مشرکان در قیامت بر مشرک نبودنشان در دنیا

و الله ربنا ما كنا مشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 1,5

1 - مشرکان در قیامت به دروغ منکر شرک ورزی خویش در دنیا می شوند.

و الله ربنا ما كنا مشرکین. انظر كيف كذبوا على أنفسهم

5 - مشرکان، علی رغم اصرار بر شرک خویش در دنیا، در آخرت به شدت آنان را انکار می کنند.

قالوا و الله ربنا ما كنا مشرکین . . . و ضل عنهم ما كانوا یفترون

مفاد جمله «ما كانوا یفترون» ماضی استمراری است که دلالت بر تداوم و اصرار مشرکان بر عقاید خویش در دنیا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 7

7 - مشرکان در مرحله ای از قیامت منکر شرک خویش و در مرحله ای معترف به آن می شوند.

و الله ربنا ما كنا مشرکین . . . فقالوا یلیتنا نرد و لا نکذب بأیت ربنا و نکون من

برداشت فوق از ارتباط آیه 23 و 27 به دست می آید که مشرکان در آنجا مشرک بودن خودشان را منکر شدند، ولی در اینجا اعتراف کردند که آیات را تکذیب می کردند و مؤمن نبودند.

1137- مشرکان و بازگشت به دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 9

9- لجاجت پیشگان مشرک، پس از دیدن جهنم نیز اگر دنیا بازگردند اصلاح نمی شوند.

و لو تری إذ وقفوا علی النار . . . و لو ردوا لعادوا لما نهوا عنه

ص: 618

1138- مشرکان و بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 113 - 5

5 - تلاش بی ثمر برخی از مشرکان برای متقاعد کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در جهت تجویز ادامه بت پرستی به مدت یک سال

و لولا فضل الله... لهمت طائفه منهم ان یضلوك

برخی از مفسران با توجه به شأن نزول گفته اند مراد از «طائفه»، مشرکانی بودند که از پیامبر (صلی الله علیه و آله) تقاضای تجویز بت پرستی تا یک سال را داشتند.

1139- مشرکان و بتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 17 - 9

9 - توانایی بتها و معبودهای خیالی در دفع شر و رساندن خیر، پندار ناروای مشرکان

و إن یمسک الله بضر فلا کاشف له إلا هو و إن یمسک بخیر فهو علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 6

6 - مشرکان، به درگاه بت ها نیایش کرده، دست نیاز به سوی آنها برمی داشتند.

و ما یتبع الذین یدعون من دون الله شركاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 6

6 - مشرکان، بت های مورد پرستش خود را، موجوداتی با شعور می پنداشتند.

فلا أعبد الذین تعبدون من دون الله

«الذین» اسم موصول است و برای ذوی العقول استعمال می شود.

1140- مشرکان و بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 62 - 8

8- مشرکان مدعی بودند بهشت ، از آن آنان است .

و تصف ألسنتهم الكذب أن لهم الحسنى

احتمال دارد مراد از «أن لهم الحسنى»، به قرینه فراز بعدی (أن لهم النار) بهشت باشد.

ص: 619

1141- مشرکان و تحریم حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 59 - 5

5 - خداوند ، مشرکان را - که از پیش خود و بی اذن او ، بخشی از رزق حلال را بر خود حرام کرده بودند - مورد ملامت و سرزنش قرار داد .

قل أرءیتم ما أنزل اللّٰه .. فجعلتم منه حراماً و حللاً قل ءاللّٰه أذن لكم

1142- مشرکان و تعالیم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 1

1 - مشرکان ، مدعی قابل درک نبودن قرآن و پیام وحی برای آنان

و قالوا قلوبنا فی أکثه ممّا تدعونا إلیه

1143- مشرکان و تقرب به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 9

9 - شرک پیشگان عصر بعثت ، انسان را فاقد شایستگی برای دست یافتن به مقام قرب خدا و بار یافتن به پیشگاه او می انگاشتند .

و یعبدون من دون اللّٰه .. و یقولون هؤلاء شفیعونا

1144- مشرکان و تکذیب قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 1

1- تکذیب پیامبر از سوی مشرکان به خاطر مطرح کردن قیامت و نیز پیشنهاد های نابه جای ایشان ، آن حضرت را در خطر ترک و عدم ابلاغ برخی از آیات قرار داده بود .

فلعلک تارک بعض ما یوحی إلیک و ضائق به صدرک أن یقولوا لولا أنزل علیه کنز

روشن است که خوف و شکی که «لعلّ» دلالت بر آن می کند به لحاظ متکلم (خداوند) نیست؛ بلکه حاکی از خوف و تردید مخاطب (پیامبر) و یا موقعیت خاصی است که هر انسانی احتمال ترک برخی از آیات را دور از انتظار نمی بیند. بنابراین «لعلک

ص: 620

تارک ...» می‌رساند که پیامبر در شرایطی بود که این خوف و احتمال وجود داشت که در ابلاغ برخی از آیات به تردید بیفتد و مصلحت ببیند که آنها را موقتاً ابلاغ نکند تا شرایط و جو پیشامده تغییر کند. «أن یقولوا...» به تقدیر «لام» و «لا» ی نافیہ (لأن لا یقولوا...) بیانگر علت و ریشه پدید آمدن زمینه و شرایط آن خوف و احتمال است. تفریع «لعلک تارک...» بر آیه هفتم می‌رساند که تکذیب قیامت نیز می‌توانست در پدید آمدن آن شرایط مؤثر باشد.

1145- مشرکان و توجیه شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 5

5 - تلاش مشرکان در قیامت برای توجیه شرک خویش و گریز از پیامدهای آن

والله ربنا ما كنا مشرکین

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مشرکان این جمله را به دروغ به قصد نفی شرک خویش نگفته باشند، بلکه مقصودشان توجیه باشد که هدف ما حق بوده و بتها را مظهر حق می‌دانستیم، نه شریک خدا

1146- مشرکان و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 2,3

2 - عمق وجدان مشرکان در دنیا گواه بر حقانیت توحید و معاد می‌دهد.

بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

3 - مشرکان، علی‌رغم گواهی ضمیرشان بر حقانیت توحید و معاد، آن را پنهان می‌کنند.

بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

مراد از «ما یخفون»، به قرینه آیات پیشین، حقایق ایمانی، از قبیل توحید و معاد، است که مشرکان آن را در ضمیر خویش پنهان می‌ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 12

12 - اعراض مشرکان از توحید و حقایق آسمانی، با وجود بیان روشن و مستدل قرآن، امری شگفت‌انگیز

انظر كيف نصرف الآية ثم هم يصدفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 21

21 - شرک در پندار مشرکان، ایمان و باوری راستین؛ و توحید و یکتا پرستی، کفرورزی و انکار حقیقت است.

ص: 621

و شهدوا علی أنفسهم أنهم كانوا کفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 23

23- اکثر مشرکان ، ناآگاه به درستی و استواری توحید و سستی و نادرستی شرک

ما تعبدون من دونه . . . و لكنّ أكثر الناس لا یعلمون

برداشت فوق، بر این اساس است که مراد از «الناس» مشرکان باشد. بنابراین «ولکنّ أكثر الناس لا یعلمون» گویای این نکته است که: بیشتر مشرکان [حقیقت] را نمی دانند و برخی از آنان بدان آگاهند؛ ولی به خاطر عناد یا خوف از دست دادن ریاست و مانند اینها، به توحید نمی گرایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 14

14- مشرکان از پیمودن راه صحیح و منطقی (توحید) بازماندند .

و صدّوا عن السبیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 6

6- مشرکان ، به هنگام طرح وحدانیت پروردگار از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اساس آیات قرآن ، با نفرت بسیار از آن حضرت روی برمی گرداندند .

و إذا ذکرت ربّک فی القرآن وحده ولّوا علی أذبرهم نفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 11

11 - پیچیده بودن فهم توحید و روشنی آن حتی در نظر مشرکان ، شایسته حمد به درگاه خدا است .

ولئن سألتهم من خلق السموت والأرض ليقولنّ الله قل الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - آشکار نشدن حقیقت توحید برای مشرکان در عالم برزخ *

و یوم . . . و ظنّوا ما لهم من محیص

برداشت یاد شده بدین احتمال است که روشن شدن حقیقت توحید برای مشرکان در روز قیامت، اشعار به این دارد که حتی پس از مرگ و در برزخ نیز حقایق برای آنان روشن نمی شود.

ص: 622

1147- مشرکان و توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 9

9- توحید ربوبی ، از مهم ترین تعالیم قرآن کریم و مشرکان دارای حساسیتی شدید نسبت به آن

و إذا ذكرت ربك في القرآن وحده ولّوا على أذرهم نفورًا

ذکر صفت «رب» از میان دیگر اسما و صفات خداوند، به ضمیمه قید «وحده» (توحید ربوبی) بیانگر اهمیت آن در تعالیم دینی است و روی گردانی نفرت آلود مشرکان از طرح آن، نشانگر حساسیت شدید آنان به آن می باشد.

1148- مشرکان و جنیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 1

1 - برخی مشرکان خداوند را دارای شریکانی از جنیان می دانستند.

و جعلوا لله شركاء الجن

1149- مشرکان و حسن فرجام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 6,7,9

6- مشرکان علی رغم استناد امر ناخوشایند به خداوند ، مدعی عاقبتی نیکو برای خود بودند .

و يجعلون لله ما يكرهون و تصف ألسنتهم الكذب أن لهم الحسنى

7- ادعای خوش عاقبتی مشرکان برای خویش ، ادعایی دروغ و دور از واقعیت

و تصف ألسنتهم الكذب أن لهم الحسنى

«أن لهم الحسنى» بدل برای «الكذب» است.

9- مشرکان ، تداوم نسل خویش را از طریق داشتن پسر ، برای خود فرجامی نیک تلقی می کردند . *

و يجعلون لله ما يكرهون و تصف ألسنتهم الكذب أن لهم الحسنى

احتمال دارد مراد از «الحسنى» به قرينه «و يجعلون لله البنات .. و لهم ما يشتهون» و «يجعلون لله ما يكرهون» ادامه نسل مشركان از طريق پسرانى باشد كه آنان براى خویش مدعى بودند.

1150- مشركان و حشر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: 623

9- حدس و تخمین مشرکان درباره حشر و قیامت ، بسیار دور از واقعیت بوده است .

وقد كفروا به من قبل و يقذفون بالغيب من مكان بعيد

1151- مشرکان و حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 2

2 - مشرکان قریش پیش از جنگ بدر با نیایش به درگاه خداوند ، خواهان پیروزی حامیان دین حق شدند .

إن تستفتحوا فقد جاءكم الفتح

جمله «إن تستفتحوا» اشاره دارد به دعای مشرکان پیش از جنگ بدر که آنان با پندار حقانیت خویش از خداوند خواستند تا حامیان دین حق را در این نبرد پیروز گرداند.

1152- مشرکان و حقانیت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 1,2,6,9

1 - مشرکان ، خواهان گفتگوی مستقیم خداوند با آنان درباره حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الذين لا يعلمون لولا يكلمنا الله

آیه بعد (انا ارسلنا بالحق ..) دلالت بر آن دارد که پیشنهاد اعتراض آمیز مشرکان (لولا يكلمنا الله؛ چرا خدا با ما سخن نمی گوید) درباره حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

2 - مشرکان ، برای پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواهان نشانه و معجزه ای بر حقانیت او بودند .

وقال الذين لا يعلمون لولا .. أو تأتينا آیه

6 - مشرکان ، آیات و نشانه های رسالت پیامبر را نادیده گرفته مدعی نبودن هیچگونه نشانه ای بر حقانیت او بودند .

وقال الذين لا يعلمون لولا .. أو تأتينا آیه

9- یهود و نصارا نیز همانند مشرکان ، خواهان سخن گفتن خدا با آنان درباره راستی و درستی رسالت پیامبران بودند .

كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم

در آیه 113 مشرکان با تعبیر «الذین لایعلمون» در قبال یهود و نصارا مطرح شده اند و در آیه مورد بحث مشرکان با همان تعبیر در قبال «الذین من قبلهم» قرار گرفته اند. از این مقایسه معلوم می شود: مقصود از «الذین من قبلهم» یهود و نصارا است.

ص: 624

1153- مشرکان و خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 4

4 - در دید مشرکان ، خداوند دارای مرتبتی والاتر از بتان است .

و لم یکن لهم من شرکائهم شفعا

انتظار مشرکان از خدایان خود برای شفاعت در پیشگاه خداوند، نشان می دهد که آنها، خداوند را مقام تصمیم گیرنده و برتر می دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 4

4 - مشرکان نیز ، برای نجات خود از سختی ها و ناملایمات ، به خداوند روی می آورند و به درگاه او دعا می کنند .

المشركين .. و إذا مسّ الناس ضرّاً دعوا ربّهم

«ال» در «الناس» می تواند عهد باشد و مراد از آن، مشرکانی باشد که در آیات قبل از آنها سخن گفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 154 - 1

1 - داوری و دیدگاه مشرکان درباره خداوند ، بی اساس و شگفت آور است .

أصطفى البنات على البنين . ما لكم كيف تحكمون

استفهام در آیه شریفه، از نوع استفهام انکاری و تعجبی است.

1154- مشرکان و خویشاوندان مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 1

1 - شرک پیشگان صدر اسلام ، درباره هیچ مؤمنی به رعایت حق خویشاوندی ، ملتزم نبودند .

لا یرقبون فی مؤمن إلاّ

«رقيه» و «رُقبان» (مصدر یرقبون) به معنای حفظ و نگهداری و «إلّ» به معنای قرابت و خویشاوندی است. قابل ذکر است که لفظ «مؤمن» و «إلّ» هر دو نکره در سیاق نفی و مفید عمومند؛ یعنی، مشرکان درباره هیچ مؤمنی حرمت قرابت و خویشاوندی را نگه نمی دارند.

1155- مشرکان و دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 625

8- داشتن پسر ، مورد خوشایند مشرکان و دختر داشتن ، ناخوشایند آنان بود .

و يجعلون لله البنت . . . و لهم ما يشتهون

به قرینه مقابله، احتمال دارد مراد از «ما» فرزند پسر باشد. مشرکان با اسناد دادن دختر به خداوند، درصدد تنقیص او بودند و این، حاکی از نفرت آنان از دختر داشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- چهره مشرکان دوران جاهلی ، به هنگام دریافت خبر دختردار شدن ، از شدت غضب و ناراحتی ، دگرگون می شد .

و إذا بشر أحدهم بالأنثى ظل وجهه مسودًا

5- مشرکان ، با دریافت خبر دختردار شدن ، آکنده از اندوه می شدند و از شدت شرمندگی آن را بروز نمی دادند .

و إذا بشر أحدهم بالأنثى . . . و هو كظیم

«كظیم» در لغت، راه خروج نَفَس است و در حبس نفس و سکوت استعمال می شود و در آیه، مراد از «كظیم» کسی است که آکنده از اندوه است.

6- مشرکان ، علی رغم نفرت از دختردار شدن ، آن را به خداوند نسبت می دادند .

و يجعلون لله البنت . . . و إذا بشر أحدهم بالأنثى ظل وجهه مسودًا و هو كظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشرکان ، معتقد به برگزیدن دختر - به جای پسر - برای خود از سوی خداوند

أصطفى البنات على البنين

1156- مشرکان و دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- التزام به تبعیت از نیاکان و آداب و سنن آنان ، پاسخ مشرکان در برابر دعوت پیامبر به پیروی از احکام خدا

و إذا قيل لهم اتبعوا .. قالوا بل نتبع ما ألفينا عليه ءاباءنا

«ألفاء» (مصدر ألفينا) به معنای یافتن است.

1157- مشرکان و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 626

14- برخورد های مشرکان با انبیا و تعالیم آسمانی در طول تاریخ ، همسو و یکنواخت بوده است .

كذلك فعل الذين من قبلهم . . . وقال الذين أشركوا لو شاء الله ... كذلك فعل الذين م

1158- مشرکان و ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 6

6 - مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به همراه یاد دیگر معبود ها و نیز عبادت مشترک خدا و معبود ها ، حساس نبوده و مخالفت نمیورزیدند .

و إذا ذكر الله وحده اشمأزت . . . وإذا ذكر الذين من دونه إذا هم يستبشرون

از آیه شریفه به روشنی استفاده می شود که مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به تنهایی حساس بوده و از یاد شدن معبودهای خود بدون یاد شدن خدا خوشحال می شدند؛ ولی در این آیه از واکنش و حساسیت مشرکان در صورتی که نام خدا و معبودها با هم و مشترکاً یاد شوند، سخنی به میان نیامده است. بنابراین یاد نشدن آن، می تواند حاکی از مطلب بالا باشد.

1159- مشرکان و ذکر معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 6

6 - مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به همراه یاد دیگر معبود ها و نیز عبادت مشترک خدا و معبود ها ، حساس نبوده و مخالفت نمیورزیدند .

و إذا ذكر الله وحده اشمأزت . . . وإذا ذكر الذين من دونه إذا هم يستبشرون

از آیه شریفه به روشنی استفاده می شود که مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به تنهایی حساس بوده و از یاد شدن معبودهای خود بدون یاد شدن خدا خوشحال می شدند؛ ولی در این آیه از واکنش و حساسیت مشرکان در صورتی که نام خدا و معبودها با هم و مشترکاً یاد شوند، سخنی به میان نیامده است. بنابراین یاد نشدن آن، می تواند حاکی از مطلب بالا باشد.

1160- مشرکان و ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - کافران و مشرکان ، منکر ربوبیت مطلق خدا هستند و همواره در برابر آن ایستاده و در این راه پشتیبان یکدیگراند .

و يعبدون من دون الله . . . و كان الكافر على ربه ظهيرا

ص: 627

«الف و لام» در کلمه «الکافر» برای استغراق است و این کلمه شامل تمامی کافران می شود. «ظهیر» (فعیل به معنای فاعل) نیز به معنای معین و پشتیبان است. گفتنی است آمدن فعل «کان» در آغاز مبتدا و خبر، بیانگر استمرار خبر برای مبتدا است.

1161- مشرکان و رحمانیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 11

11 - حساسیت و نفرت شدید مشرکان نسبت به توصیف خداوند به وصف رحمانیت و نامیدن او به نام رحمان

اسجدوا للرحمن قالوا و ما الرحمن أنسجد لما تأمرنا و زادهم نفورًا

انکار رحمانیت خدا، تجاهل نسبت به شناخت نام رحمان از سوی مشرکان و ازدیاد نفرتشان از سجده بر خدای رحمان، نشانگر این حقیقت است که آنان اصولاً نسبت به این نام حساس بودند و از توصیف خدا به رحمان نفرت شدید داشتند.

1162- مشرکان و زندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 24 - 7

7 - زندگی و مرگ در نگاه مشرکان، پدیده ای طبیعی و بی ارتباط با اراده الهی و وجود خداوند

و ما يهلكنا إلا الدهر

1163- مشرکان و زندگی دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 96 - 5

5 - اشتیاق یهود به زندگی دنیا، حتی از مشرکان فروتر است.

و لتجدنهم أحرص الناس... و من الذين أشركوا

«من الذين» عطف بر «الناس» می باشد؛ یعنی: «و لتجدنهم أحرص من الذين أشركوا؛ می یابی آنها را که از مشرکان به زندگی در دنیا دلپسته ترند».

1164- مشرکان و سهم المال بتها

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 7,8,9,12

ص: 628

1 - قرار دادن سهمی از زراعت و چهارپایان برای خدا و سهمی از آن برای شریکان موهوم او (مانند بت، جن و ..) از سنتهای مشرکان در عصر جاهلیت

و جعلو الله مما ذراً .. فقالوا هذا لله

به قرینه آیه 100 همین سوره (و جعلوا لله شركاء الجن)، از جمله عقاید موهوم مشرکان، شریک بودن جنیان با خداوند بوده است.

2 - سنت جاهلی مشرکان در قرار دادن سهمی از زراعت و چهارپایان برای خدا و سهمی برای شریکان خیالی او، بی اساس و بر پایه گمان بوده است.

و جعلو الله مما ذراً .. هذا لله بزعمهم

«زعم» به گمان و سخن بی اساس اطلاق می شود. (مصباح اللغه).

7 - مشرکان، آنچه از اموال را که سهم خداوند می شمردند، برای شریکان (بتها) مصرف می کردند.

فما كان لله فهو يصل إلى شركائهم

8 - مشرکان، مصرف اموال سهم شریکان پنداری خداوند را در راه خدا غیر مجاز و ناروا می شمردند.

فما كان لشركائهم فلا يصل إلى الله و ما كان لله فهو يصل إلى شركائهم

9 - مصرف سهم خداوند برای بتها و دیگر شریکان خیالی و مصرف نکردن سهم بتها برای خداوند، از داوریهایی ناپسند مشرکان عصر جاهلی بوده است.

فما كان لشركائهم .. ساء ما يحكمون

مراد از فعلهای «یصل» و «لایصل»، آن گونه که مفسران گفته اند، در مقام خبر از انشای مشرکان است. یعنی مشرکان آنچه را سهم خداوند تلقی می نمودند، مصرفش را برای بتها (مانند مخارج بتکده و ...) مجاز می دانستند، ولی عکس آن را روا نمی شمردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 138 - 2,3

2 - اعتقاد بی اساس مشرکان به ممنوعیت خوردن از چهارپایان و کشتی (محصول زراعی) که برای خدا و بتها قرار می دادند.

و جعلو الله .. وقالوا هذه أنعم و حرث حجر لا يطعمها إلا من نشاء بزعمهم

«هذه» اشاره به سهامی است که مشرکان برای خدا و بتها قرار می دادند و در آیه 136 بیان گردیده است.

3 - مشرکان عصر جاهلی خوردن از حیوان و یا کشت وقف شده برای خدا و شریکان موهوم او را برای هر کس که می خواستند مجاز می شمردند.

وقالوا هذه أنعم و حرث حجر لا يطعمها إلا من نشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 139 - 1,2,3

1 - مشرکان عصر جاهلی خوردن جنین دامهای وقف شده برای خدا و یا بتها را در صورت زنده بر آمدن بر مردان مجاز و بر زنان حرام می شمردند.

وقالوا ما فی بطون هذه الأنعم خالصة لذكورنا و محرم علی أزوجنا

مراد از «ازواج» به قرینه تقابل آن با «ذکور» مطلق «زن» است نه خصوص همسران

2 - خوردن از دامهایی که به گمان مشرکان عصر جاهلی سهم خدا و یا سهم دیگر معبود بود، از نظر آنان غیر مجاز شمرده می شد.

ص: 629

وقالوا هذه الأنعم و حرث حجر لا يطعمها . . . وقالوا ما فى بطون هذه الأنعم خالصه

«هذه الأنعام» اشاره به چهارپایان خاصی است که در آیات پیشین مورد بحث قرار گرفته بود. از این آیه نیز که در مورد جواز خوردن جنین آن حیوانات است، تحریم اصل آن از دیدگاه مشرکان استفاده می شود.

3 - مشرکان عصر جاهلی استفاده از جنین مرده حیوانات وقف شده برای خدا و یا بتها را برای زنان و مردان مجاز می شمردند.

و محرم علی أزوجنا و إن یکن میتة فهم فیه شرکاء

1165- مشرکان و سهم المال خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 9، 8، 7، 3، 2، 1

1 - قرار دادن سهمی از زراعت و چهارپایان برای خدا و سهمی از آن برای شریکان موهوم او (مانند بت، جن و ..) از سنتهای مشرکان در عصر جاهلیت

و جعلو الله مما ذراً . . . فقالوا هذا لله

به قرینه آیه 100 همین سوره (و جعلوا لله شرکاء الجن)، از جمله عقاید موهوم مشرکان، شریک بودن جنیان با خداوند بوده است.

2 - سنت جاهلی مشرکان در قرار دادن سهمی از زراعت و چهارپایان برای خدا و سهمی برای شریکان خیالی او، بی اساس و بر پایه گمان بوده است.

و جعلو الله مما ذراً . . . هذا لله بزعمهم

«زعم» به گمان و سخن بی اساس اطلاق می شود. (مصباح اللغه).

3 - قرار دادن سهم برای خداوند، از آنچه خود آفریده، از پندارهای پوچ مشرکان

و جعلو الله مما ذراً من الحرث و الأنعم نصیباً فقالوا هذا لله بزعمهم

7 - مشرکان، آنچه از اموال را که سهم خداوند می شمردند، برای شریکان (بتها) مصرف می کردند.

فما کان لله فهو یصل إلی شرکائهم

8 - مشرکان، مصرف اموال سهم شریکان پنداری خداوند را در راه خدا غیر مجاز و ناروا می شمردند.

فما کان لشرکائهم فلا یصل إلی الله و ما کان لله فهو یصل إلی شرکائهم

9 - مصرف سهم خداوند برای بتها و دیگر شریکان خیالی و مصرف نکردن سهم بتها برای خداوند، از داوریه‌های ناپسند مشرکان عصر جاهلی بوده است.

فما كان لشركائهم .. ساء ما يحكمون

مراد از فعلهای «یصل» و «لایصل»، آن گونه که مفسران گفته اند، در مقام خبر از انشای مشرکان است. یعنی مشرکان آنچه را سهم خداوند تلقی می نمودند، مصرفش را برای بتها (مانند مخارج بتکده و ...) مجاز می دانستند، ولی عکس آن را روا نمی شمردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 138 - 2,3

2 - اعتقاد بی اساس مشرکان به ممنوعیت خوردن از چهارپایان و کشتی (محصول زراعی) که برای خدا و بتها قرار می دادند.

ص: 630

و جعلوا هذه الأنعم... وقالوا هذه الأنعم و حرث حجر لا يطعمها إلا من نشاء بزعمهم

«هذه» اشاره به سهامی است که مشرکان برای خدا و بتها قرار می دادند و در آیه 136 بیان گردیده است.

3 - مشرکان عصر جاهلی خوردن از حیوان و یا کشت وقف شده برای خدا و شریکان موهوم او را برای هر کس که می خواستند مجاز می شمردند.

وقالوا هذه الأنعم و حرث حجر لا يطعمها إلا من نشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 139 - 1,2,3

1 - مشرکان عصر جاهلی خوردن جنین دامهای وقف شده برای خدا و یا بتها را در صورت زنده بر آمدن بر مردان مجاز و بر زنان حرام می شمردند.

وقالوا ما فی بطون هذه الأنعم خالصه لذكورنا و محرم علی أزوجنا

مراد از «ازواج» به قرینه تقابل آن با «ذکور» مطلق «زن» است نه خصوص همسران

2 - خوردن از دامهایی که به گمان مشرکان عصر جاهلی سهم خدا و یا سهم دیگر معبود بود، از نظر آنان غیر مجاز شمرده می شد.

وقالوا هذه الأنعم و حرث حجر لا يطعمها... وقالوا ما فی بطون هذه الأنعم خالصه

«هذه الأنعم» اشاره به چهارپایان خاصی است که در آیات پیشین مورد بحث قرار گرفته بود. از این آیه نیز که در مورد جواز خوردن جنین آن حیوانات است، تحریم اصل آن از دیدگاه مشرکان استفاده می شود.

3 - مشرکان عصر جاهلی استفاده از جنین مرده حیوانات وقف شده برای خدا و یا بتها را برای زنان و مردان مجاز می شمردند.

و محرم علی أزوجنا و إن یکن میتة فهم فیه شرکاء

1166- مشرکان و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 21

21 - شرک در پندار مشرکان، ایمان و باوری راستین؛ و توحید و یکتا پرستی، کفرورزی و انکار حقیقت است.

و شهدوا علی أنفسهم أنهم كانوا کفرین

1167- مشرکان و شفاعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 94 - 4

4 - مشرکان می پنداشتند پس از مرگ مورد شفاعت معبودهای خویش قرار خواهند گرفت.

و ما نرى معكم شفعاءكم الذين زعمتم أنهم فيكم شركوا

ص: 631

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 4 - 16

16 - مشرکان ، به شفاعت و ولایت و سرپرستی غیر خدا ، اعتقاد داشتند .

أم یقولون . . . ما لکم من دونه من ولیّ و لاشفیع أفلاتتذکرون

1168- مشرکان و شفاعت بتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 10

10 - مشرکان به امید شفاعت بت ها ، آنها را می پرستیدند .

و یعبدون من دون الله . . . و یقولون هؤلاء شفیعونا عند الله

1169- مشرکان و شفاعت معبودان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 2

2 - مشرکان ، در انتظار شفاعت معبودان برگزیده خویش در پیشگاه خداوندند .

و لم یکن لهم من شرکائهم شفیعوا

نفی کردن شفاعت معبودان مشرکان، حاکی از این نکته است که مشرکان، چنین توقع و انتظاری داشته اند و گرنه نفی آن، چندان معنایی نداشت.

1170- مشرکان و صحابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 1

1 - مشرکان برای دور ساختن برخی مؤمنان از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن حضرت را تحت فشار قرار می دادند.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم

1171- مشركان و عبادت محمد (صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - جن - 72 - 19 - 4

ص: 632

4- ازدحام کافران و مشرکان در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای مشاهده عبادت و نماز آن حضرت

کادوا یکنونون علیه لبدًا

مفسران و اهل لغت، «لِیَد» را به ازدحام معنا کرده و درباره مرجع ضمیر فاعلی «کادوا» و «یکنونون» دو نظر ارائه داده اند. برخی آن را مشرکان و کافران مکه و برخی دیگر آن را مؤمنان جن دانسته اند که برای استماع قرآن کریم در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) ازدحام می کردند. برداشت یاد شده، مبتنی بر نظر نخست است.

1172- مشرکان و عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 6

6- مشرکان، پیش از نزول عذاب، بطور مستمر خواستار تسریع آن بودند.

أثم إذا ما وقع .. وقد كنتم به تستعجلون

1173- مشرکان و عذاب اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 53 - 2

2- مشرکان، تهدید به عذاب جاویدان قیامت را باور نکرده، آن را ادعای بی اساس می انگاشتند.

ثم قيل .. ذوقوا عذاب الخلد ... و يستنبئونك أحق هو

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر «هو» به «عذاب الخلد» (در آیه پیش) عاید باشد.

1174- مشرکان و عذاب استیصال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 48 - 2,3

2- مشرکان وعده عذاب استیصال را، به دلیل نامعلوم بودن زمان وقوع آن، دروغ و ادعای بی اساس پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان می پنداشتند.

و يقولون متى هذا الوعد إن كنتم صدقین

با توجه به اینکه استفهام در جمله «متی هذا الوعد» برای ریشخند و استهزاست، برداشت فوق از آن استفاده می شود.

3- نامشخص بودن زمان وقوع عذاب استیصال ، دستاویز مشرکان برای به استهزا گرفتن تهدید آن بود .

و يقولون متی هذا الوعد إن كنتم صدقین

پاسخ به این پرسش - که در آیه بعد آمده - مؤید برداشت فوق است.

ص: 633

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 50 - 4,5

4 - مشرکان ، خواستار تسریع نزول عذاب استیصال بودند .

إن أتیکم عذابه .. ماذا یتعجل منه المجرمون

5 - درخواست تسریع عذاب استیصال از سوی مشرکان ، خواسته ای نابخردانه و مایه شگفتی است .

إن أتیکم عذابه .. ماذا یتعجل منه المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 53 - 1

1 - مشرکان تهدید به عذاب استیصال را باور نکرده ، آن را ادعای بی اساس می انگاشتند .

و یتنبئونک أحق هو قل ای و ربی إنه لحق

جمله «ای و ربی إنه لحق» - که مرکب از قسم، جواب قسم، جمله اسمیه و تأکید است - بیانگر شدت انکار مشرکان در مورد عذاب می باشد.

1175- مشرکان و عمل صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 9

9 - دشنام به خدا برای دفاع از باورهای خویش، عملی شایسته و زیبا در نظر مشرکان است.

فیسبوا الله عدوا بغير علم کذلک زینا لکل أمه عملهم

1176- مشرکان و عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 7

7 - فهم نادرست و بیان مغالطه آمیز مشرکان ، از نظریه قرآن درباره عیسی بن مریم (ع)

بیان قرآن درباره تولد، زندگی و مرگ عیسی (ع)، شائبه الوهیت ندارد تا مشرکان او را با آلهه خود مقایسه کنند.

1177- مشرکان و فصاحت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 103 - 9

9- فصاحت عالی قرآن و بیان روشن آن ، مورد قبول همگان حتی کافران و مشرکان

و هذا لسان عربیّ مبین

استدلال خداوند در ردّ ادعای کافران، مبتنی است بر آنکه فصاحت قرآن مورد قبول آنها باشد.

1178- مشرکان و قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 16

16 - مشرکان به هنگام مواجه شدن با عذاب الهی ، به انحصار قدرت به خدا ، پی خواهند برد .

و لو یری الذین ظلموا إذ یرون العذاب أن القوه لله جميعاً

«اذ یرون» مفعول برای «یری» است و «أن القوه ..» با فعل مقدری جواب شرط می باشد؛ یعنی: «لو یری ... لعلموا أن القوه لله جميعاً؛ اگر مشرکان امروز می دیدند آن روزی را که با عذاب قیامت مواجه خواهند شد، همانا می فهمیدند که تمام قدرتها از آن خداوند است.»

1179- مشرکان و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 8

8 - استکبار و سخت دلی یهودیان و مشرکان موجب تأثرناپذیری آنان از قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول تری اعینهم تفیض من الدمع

بیان واکنش خاضعانه مسیحیان در برابر قرآن پس از توصیف آنان به فروتنی در آیه پیش گویای این است که دو گروه دیگر (یهودیان و مشرکان) به دلیل گردنفرازی و استکبار در برابر حق، از پذیرش قرآن سرباز زدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 8

8 - مشرکان به هنگام حضور در نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از سر لجاج و انکار به مجادله درباره قرآن و رسالت آن حضرت می پرداختند.

حتى إذا جاءوك يجدلونك يقول الذين كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 1

ص: 635

1 - مشرکان، مدعی نارسایی معجزات پیامبر (قرآن) برای اثبات رسالت آن حضرت.

وقالوا لو لا نزل علیه آیه من ربه

درخواست معجزه از سوی مشرکان، علی رغم معجزاتی مانند قرآن، حکایت از آن دارد که آنان معجزات آن حضرت را برای اثبات رسالت کافی نمی دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 203 - 5

5 - مشرکان آیات قرآن را مجموعه ای ساخته شده و گزینش شده به دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

لولا اجبتیها

«اجتباء» (مصدر اجتبت) به معنای جمع آوری کردن با گزینش و انتخاب است. (مفردات راغب). مشرکان با نسبت دادن «اجتباء» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) (اجتبت) این معنا را القا می کردند که او مطالب قرآن را از این سو و آن سو جمع آوری و گزینش می کند و به مردم ارائه می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 1

1 - مشرکان، آیاتی از قرآن را که حامل معارفی بلند بوده و در ظرف کوچک ذهن آنان جای نمی گرفت، انکار می کردند .

أم یقولون افتریه . . . بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه

برداشت فوق مبتنی بر این است که «ما» در «بما لم یحیطوا . . .» اشاره به دسته ای از آیات قرآن باشد و مای محذوف در «لما یأتهم تأویله» - که عطف بر «لم یحیطوا» و به تقدیر «و کذبوا بما لما یأتهم تأویله» است - اشاره به دسته ای دیگر از آیات باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 40 - 1, 2

1 - برخی مشرکان، با اینکه آسمانی بودن قرآن را باور داشتند، به تکذیب آن بر می خاستند .

بل کذبوا . . . و منهم من یؤمن به

این برداشت مبتنی بر این است که: ضمیر «هم» - با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیش - به تکذیب کنندگان قرآن برگردد و از «یؤمن» زمان حال اراده شده باشد.

2- برخی مشرکان، آسمانی بودن قرآن را باور نداشته، آن را تکذیب می کردند.

و منهم من لا یؤمن به

این برداشت نیز مبتنی بر این است که ضمیر «هم» به تکذیب کنندگان قرآن برگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 42 - 1

1- برخی از مشرکان با اینکه مکرراً به سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوش می سپردند و آیات الهی را از زبان او می شنیدند، به تکذیب آن برخاسته، انکارش می کردند.

و منهم من یستمعون إلیک . . . و لو کانوا لا یعقلون

ص: 636

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 13 - 5

5- مشرکان برای ساختن سوره هایی همانند قرآن ، به کمک خواهی از هرکس مجاز بودند .

وادعوا من استطعتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 14 - 10

10- خداوند ، با توجه دادن مشرکان به الهی بودن قرآن ، آنان را به پذیرش اسلام و قرآن دعوت کرد .

فإلّم يستجيبوا لكم فاعلموا... فهل أنتم مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 2 - 1

1- مشرکان ، نزول وحی و پیام جدید پروردگار (قرآن) را ، سرسری گرفته و بازی گرانه به آن گوش می سپارند .

ما يأتيهم من ذكر من ربهم... وهم يلعبون

بیشتر مفسران برآنند که مقصود از «ذکر» هر نوع وحی و یا خصوص قرآن کریم است و جمله «و هم یلعبون» حال برای فاعل «استمعوه» می باشد؛ یعنی، آنان در حالی که به لعب و بازی مشغول اند به آیات الهی گوش می دهند و به طور جدی و شایسته آن را استماع نمی کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 197 - 3

3- تویخ مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر نادیده گرفتن دلایل حقانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أولم يكن لهم آية أن يعلمه علموا بني إسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 3 - 4، 2، 1

1 - مشرکان ، منکر نزول قرآن کریم از جانب خداوند بودند .

تنزیل الکتب . . من رب العلمین . أم یقولون افتریه

«أم»، منقطعہ و بہ معنای «بل» است و معنای دو فراز دو آیہ چنین می شود: «قرآن، از جانب خداوند است و آنان، مدعی اند کہ ساختگی است».

2 - مشرکان ، قرآن را ساخته و پرداختہ پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) می دانستند .

أم یقولون افتریه

«فری» ریشہ «افترا» بہ آن دروغی گفته می شود کہ خود شخص آن را بسازد (لسان العرب).

4 - خداوند ، در مقابل تہمت مشرکان (ساختگی بودن قرآن) ایستادہ و از حقانیت قرآن ، دفاع کردہ است .

أم یقولون افتریه بل هو الحقّ

ص: 637

1180- مشرکان و قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 5

5- تکذیب و انکار قیامت، موضع گیری مشترک همه شرک پیشگان تاریخ

بل کذبوا بما لم يحيطوا بعلمه... کذلک کذب الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 9

9- حدس و تخمین مشرکان درباره حشر و قیامت، بسیار دور از واقعیت بوده است.

وقد كفروا به من قبل و يقذفون بالغيب من مكان بعيد

1181- مشرکان و کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 1

1 - مشرکان، فاقد دلیل و کتاب آسمانی، بر درستی عقایدشان

فأتوا بکتبکم إن کنتم صدقین

امر «فأتوا» برای تعجیز است؛ یعنی، مشرکان از آوردن کتاب آسمانی بر درستی عقاید خود ناتوان اند و چنین کتابی را ندارند.

1182- مشرکان و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 3

3 - مشرکان، علی رغم گواهی ضمیرشان بر حقانیت توحید و معاد، آن را پنهان می کنند.

بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

مراد از «ما یخفون»، به قرینه آیات پیشین، حقایق ایمانی، از قبیل توحید و معاد، است که مشرکان آن را در ضمیر خویش پنهان می

ساختند.

ص: 638

1183- مشرکان و کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 97 - 21

21 - ممنوعیت ورود مشرکان به خانه خدا ، سبب نامگذاری آن به بیت الله الحرام

جعل الله الكعبه البيت الحرام

از امام صادق(ع) نقل شده که در پاسخ سؤال از سبب نامگذاری خانه خدا به بیت الله الحرام فرمود: لانه حرم علی المشرکین ان یدخلوه.

علل الشرایع، ص 398، ح 1، ب 139؛ نورالثقلین، ج 1، ص 680، ح 401.

1184- مشرکان و کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 21

21 - شرک در پندار مشرکان، ایمان و باوری راستین؛ و توحید و یکتا پرستی، کفرورزی و انکار حقیقت است.

و شهدوا علی أنفسهم أنهم كانوا کفرین

1185- مشرکان و گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 6

6 - دست شستن از گرایش های شرک آلود و روی کردن به تعالیم پیامبران (همچون یگانه پرستی) و عقیده به قیامت ، در دیدگاه اهل شرک ، گمراهی و انحراف است .

إن کاد لیضلنا عن ءالہتنا

1186- مشرکان و گواهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- کافران و مشرکان، با رو به روشن شدن با گواهی شاهدان علیه خود، به عذرخواهی خواهند پرداخت .

و یوم یقوم الأشهد . یوم لاینفع الظلمین معذرتهم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که عبارت «یوم لاینفع . . .» بدل برای «یوم یقوم الأشهاد» می باشد.

ص: 639

1187- مشرکان و مالکیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 55 - 6

6 - بیشتر مشرکان ، نسبت به مالکیت مطلق خداوند بر جهان هستی و تحقق قطعی وعده های او ، جاهل و ناآگاهند .

ألا إن لله ما فی السموت .. ألا إن وعد الله حق و لكن أكثرهم لا یعلمون

1188- مشرکان و محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 19، 6

6 - مشرکان ، آیات و نشانه های رسالت پیامبر را نادیده گرفته مدعی نبودن هیچگونه نشانه ای بر حقانیت او بودند .

وقال الذین لا یعلمون لولا .. أو تأتینا آیه

19 - مشرکان بر اثر جهل و لجاجت ، آیات قرآن را نشانه ای بر حقانیت پیامبر نمی شمردند .

قال الذین لا یعلمون لولا .. تأتینا آیه ... قد بیّنا الآیت لقوم یوقنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 113 - 5

5 - تلاش بی ثمر برخی از مشرکان برای متقاعد کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در جهت تجویز ادامه بت پرستی به مدت یک سال

و لولا فضل الله .. لهمت طائفه منهم ان یضلوك

برخی از مفسران با توجه به شأن نزول گفته اند مراد از «طائفه»، مشرکانی بودند که از پیامبر(صلی الله علیه و آله) تقاضای تجویز بت پرستی تا یک سال را داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 7

7 - گواه طلبی مشرکان از پیامبر(صلی الله علیه و آله) در تأیید رسالت آن حضرت*

قل أى شىء أكبر شهده قل الله شهيد بينى وبينكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 25 - 8,9,1

1 - برخی مشركان، على رغم گوش فرادادن به كلام پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از فهم آن عاجزند.

و منهم من يستمع اليك و جعلنا على قلوبهم أكنه أن يفقهوه و فى آذانهم وقرا

ص: 640

مرجع ضمیر «منهم»، به قرینه آیات گذشته، مشرکان است.

8 - مشرکان به هنگام حضور در نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از سر لجاج و انکار به مجادله درباره قرآن و رسالت آن حضرت می پرداختند.

حتى إذا جاءوك يجدلونك يقول الذين كفروا

9 - مشرکانی که صرفاً برای مجادله در محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حاضر می شدند، در نهایت عناد و لجاجت قرار داشتند.

حتى إذا جاءوك يجدلونك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 33 - 14

14 - عن أبي عبد الله (ع) في قوله: «فإنهم لا يكذبونك» قال: لا يستطيعون إبطال قولك.

امام صادق (ع) درباره سخن خداوند «فإنهم لا يكذبونك» فرمود: مشرکان، توانایی باطل کردن سخن تو (ای رسول ما) را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 10، 3

3 - تبلیغات و جوسازی مشرکان برای تکذیب رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لولا نزل عليه آية من ربه

10 - تبلیغات مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم آگاهی به قدرت الهی و فلسفه نازل نشدن معجزات درخواستی

وقالوا لولا نزل عليه آية من ربه قل إن الله قادر .. و لكن أكثرهم لا يعلمون

اگر مشرکان اعتقاد به قدرت خدا نداشتند، جمله «قل إن الله قادر» ادعایی محض بود. بر این اساس آنان قدرت خداوند را بر نزول هرگونه معجزه قبول داشتند. گذشته از اینکه اقلیتی از آنان به تصریح آیه به علت عدم نزول معجزات مورد درخواست خود نیز آگاه بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 15، 7

7 - توقعات نابجا و درخواستهای غیر اصولی مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل لا أقول لكم .. إني ملك

نفی ملک بودن و ... بیانگر وجود چنین توقّعاتی در بین مردم است.

15 - توقّعات بیجای مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از نادانی

قل لا أقول لكم عندی خزائن الله و .. قل هل یتوی الأعمی و البصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 1

1 - مشرکان برای دور ساختن برخی مؤمنان از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن حضرت را تحت فشار قرار می دادند.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 641

1 - پرستش بتها و سازش در اصول اعتقادی، خواسته نابجای مشرکان صدر اسلام از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل لا أتبع أهواءكم قل إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مشرکان خواهان دریافت معجزه ای، جز آنچه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ارائه می نمود، بودند.

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن جاءتهم آية

بدیهی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) قطعاً معجزاتی را به آنان نمایانده است و با این وصف آنان از سر بهانه جویی معجزات دیگری را طلب می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - مشرکان مکه با وجود ایمان نیاوردن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با معجزات ارائه شده، مجدداً خواهان معجزات دیگری از پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند.

و أقسموا .. لئن جاءتهم آية .. إذا جاءت لا يؤمنون ... كما لم يؤمنوا به أول مره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خداوند با یادآوری همنشین پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مردم، مشرکان را به بطلان پندارشان (مجنون بودن پیامبر) رهنمون ساخت.

أو لم يتفكروا ما بصاحبهم من جنة

به کارگیری کلمه «صاحب» و اضافه آن به ضمیر (صاحبهم، یعنی همنشینان) اشاره به حقیقتی دارد که تفکر در آن کافی در بطلان ادعای مشرکان است. یعنی او همواره همنشین آنان بود و اگر اثری از جنون در او وجود داشت، آشکار می گشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - موضعگیری خصمانه کافران و مشرکان در قبال پیامبر ، علی رغم اعتقادشان به خدا

و إذ قالوا اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجارة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 7,8,9

7 - مشرکان ، در راستای مخالفت با قرآن ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیشنهاد می کردند : برای آنان به جای قرآن ، کتاب دیگری را - که موافق خواسته ها و تمایلاتشان باشد - بخواند .

و إذا تتلى عليهم آياتنا .. قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا

8 - شرک پیشگان عصر بعثت ، قرآن را ساخته و پرداخته ذهن حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند .

قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا أو بدله

ص: 642

9 - تبدیل و برگرداندن محتوای قرآن به موضوعاتی باب طبع - با حفظ نظام و ساختار ظاهری آن - یکی دیگر از پیشنهاد های مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در راستای مخالفت با قرآن

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قال الذين لا يرجون لقاءنا .. أو بدله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 4

4 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از اعمال و کردار مشرکان و مشرکان از اعمال و کردار پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ناراحت و بیزار بودند .

أنتم بريئون مما أعمل وأنا بريء مما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 48 - 4

4 - مشرکان ، با تمسخر و استهزا ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان خواستار تعیین زمان وقوع عذاب استیصال و تسریع در آن بودند .

و يقولون متى هذا الوعد إن كنتم صدقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 1

1 - تبلیغات سوء و سخنان ناروای مشرکان علیه رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به درجه ای بود که باعث اندوه و رنجش خاطر مبارک آن حضرت می شد .

ولا يحزنك قولهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 3

3 - مشرکان نسبت به پایداری و انعطاف پذیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در طرد آیین شرک و دعوت به توحید ، تردید داشتند .

قل يأيها الناس إن كنتم في شك من دینی

با توجه به اینکه روی سخن با مشرکانی است که از گرویدن به توحید امتناع می کردند، قهراً امتناع آنان یا به خاطر این است که هنوز ماهیت و حقیقت توحید برای آنان روشن نشده بود و یا اینکه هنوز امیدوار بودند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) دست از روش خود بردارد و به کیش آنان در آید. برداشت فوق بنابر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 7

7- « عن أبي جعفر (ع) قال : أخبرني جابر بن عبد الله أن المشركين كانوا إذا مروا برسول الله (صلى الله عليه وآله) حول البيت طأطأ أحدهم ظهره ورأسه هكذا و غطى رأسه بثوبه لئلا يراه رسول الله (صلى الله عليه وآله) فأنزل الله عز وجل : « ألا - إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما يعلنون » ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: جابر بن عبدالله به من خبر داد که مشرکان هرگاه در اطراف کعبه از کنار رسول خدا(صلی الله علیه و آله) می گذشتند، بعضی از آنان سر و پشت خود را خم می کرد بدین گونه - و جابر خود خم شد - و سر خود را با جامه اش می

ص: 643

پوشانید که آن حضرت او را نبیند. پس خدا این آیه را نازل کرد: «ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه ألا حين يستغشون ثيابهم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 8, 9, 7, 1

1- تکذیب پیامبر از سوی مشرکان به خاطر مطرح کردن قیامت و نیز پیشنهاد های نابه جای ایشان ، آن حضرت را در خطر ترک و عدم ابلاغ برخی از آیات قرار داده بود .

فلعلک تارک بعض ما یوحی إلیک و ضائق به صدرک أن یقولوا لولا أنزل علیه کنز

روشن است که خوف و شکی که «لعلّ» دلالت بر آن می کند به لحاظ متکلم (خداوند) نیست؛ بلکه حاکی از خوف و تردید مخاطب (پیامبر) و یا موقعیت خاصی است که هر انسانی احتمال ترک برخی از آیات را دور از انتظار نمی بیند. بنابراین «لعلک تارک...» می رساند که پیامبر در شرایطی بود که این خوف و احتمال وجود داشت که در ابلاغ برخی از آیات به تردید بیفتد و مصلحت ببیند که آنها را موقتاً ابلاغ نکند تا شرایط و جو پیشامده تغییر کند. «أن یقولوا...» به تقدیر «لام» و «لا» ی نافیّه (لأن لا یقولوا...) بیانگر علت و ریشه پدید آمدن زمینه و شرایط آن خوف و احتمال است. تفریع «لعلک تارک...» بر آیه هفتم می رساند که تکذیب قیامت نیز می توانست در پدید آمدن آن شرایط مؤثر باشد.

7- نازل شدن گنج و مال فراوان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از پیشنهاد ها و معجزه های درخواستی مشرکان برای باور کردن حقانیت رسالت آن حضرت

أن یقولوا لولا أنزل علیه کنز

8- نزول فرشته ای همراه و همگام با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از پیشنهاد های مشرکان برای اطمینان به حقانیت آن حضرت

أن یقولوا لولا... جاء معه ملک

9- پیشنهاد های نابه جای مشرکان و معجزه های درخواستی آنان ، موجب دلالتی و ناراحتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شد .

و ضائق به صدرک أن یقولوا لولا أنزل علیه کنز أو جاء معه ملک

برداشت فوق ، بر این اساس است که: ضمیر در «به» به «أن یقولوا...» برگردد و به تعبیری دیگر «أن یقولوا...» بدل برای ضمیر در «به» باشد؛ یعنی: و ضائق صدرک بأن یقولوا...»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نیمه نخست رسالت (دوران مکه) مورد تمسخر مشرکان و مواجه با مخالفت ها و آزار شدید روحی

آنان بود .

و أعرض عن المشركين. إنا كفيناك المستهزئين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 5

5- مؤمنان از برخورد های ناروا و غیر منطقی مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بسیار خشمگین بودند .

وقل لعبادی يقولوا التي هي أحسن

در شأن نزول آیه آمده است: مؤمنان، وقتی مشاهده می کردند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب مشرکان مورد آزار و اذیت قرار می گیرد، از آن حضرت اجازه جهاد و برخورد می خواستند که این آیه نازل شد (مجمع البیان).

ص: 644

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 1,3

1- تلاش پیگیر مشرکان ، برای به انعطاف کشاندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بخشی از مواضع رسالتی خویش

و إن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک

«فتن» در اصل به معنای داخل کردن طلا در آتش به منظور به دست آوردن خالصی آن است. این واژه به معنای افتادن شخص در بلا و سختی استعمال شده است. بنابراین، معنای عبارت چنین می شود: آنان نزدیک بود تو را به وضعیتی مبتلا کنند تا از آنچه برای ات وحی می شود تو را باز دارند.

3- روی آوردن مشرکان به ترفند های فریبنده برای واداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اتخاذ روش های غیر الهی

و إن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که مراد از «الذی أوحینا إلیک» روشها و دستوراتی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف بود طبق آنها عمل کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 197 - 3

3 - توییح مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر نادیده گرفتن دلایل حقانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أولم یکن لهم ءایه أن یعلمه علموا بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 2

2 - مشرکان ، در دنیا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافر بودند ؛ ولی در قیامت به آن حضرت اظهار ایمان می کنند .

ولو تری إذ فرعوا .. وقالوا ءامنا به ... وقد کفروا به من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 36 - 3

3 - مشرکان ، منکر رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و يقولون . . . لشاعر مجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 64 - 1

1 - درخواست تهدید آمیز و آمرانه مشرکان از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) به عبادت معبودهایی جز الله

قل أغير الله تأمرؤنی أعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 2

ص: 645

2 - صلح حدیبیه ، کاهش دهنده کینه مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در زمینه های مورد اختلاف آنان ، قبل از هجرت و پس از آن *

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا . لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ مَا تَأَخَّرَ

منظور از «ما تقدّم» و «ما تأخّر»، امور قبل از هجرت و پس از آن است.

1189- مشرکان و مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 3

3- مشرکان ، مرگ را به منزله نیستی و نابودی پنداشته و حیات پس از آن را مستبعد می شمردند .

أءِذَا كُنَّا عَظْمًا وَ رَفَتًا ءَأَنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 24 - 7

7- زندگی و مرگ در نگاه مشرکان ، پدیده ای طبیعی و بی ارتباط با اراده الهی و وجود خداوند

و ما يهلكنا إلا الدهر

1190- مشرکان و مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 15

15 - تنها پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، دارای صلاحیت و اهلیت برای مسجدالحرام هستند ; نه مشرکان و کفار *

و اخراج اهله منه اکبر عندالله

با توجه به اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان را اهل مسجدالحرام شمرده است; شاید کنایه از اهلیت آنان برای مسجدالحرام و نا اهلی کفار برای آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - تولیت مسجد الحرام (تعمیر و رسیدگی به امور آن) در صدر اسلام - تا پیش از فتح مکه - در دست مشرکان کفر پیشه بوده است .

ما کان للمشرکین أن یعمروا مسجد اللّٰه شهیدین علی أنفسمم بالکفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 646

7 - مشرکان ، دارای موسم سالانه برای آمدن به مسجدالحرام

فلا يقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا

تعبیر به «عامهم» - که عام را به مشرکان اسناد داده - مشعر به این معناست.

1191- مشرکان و مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 11

11 - موضعگیری مشترک عالمان یهود و مشرکان مکه علیه اهل ایمان

الم تر الى الذين... و يقولون للذين كفروا هؤلاء اهدى من الذين امنوا سيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 29, 30

25 - عداوت و دشمنی مشرکان با مسلمانان در صدر اسلام

و لايجرمنكم شئنان قوم

بنابر اینکه «شئنان» (بغض و عداوت)، اضافه به فاعل «قوم» شده باشد، نه به مفعول. به قرینه (ان صدوكم) که بیان دشمنی آن قوم است.

29 - جلوگیری مشرکان از ورود مسلمانان صدر اسلام به مسجدالحرام

ان صدوكم عن المسجد الحرام

30 - جلوگیری مشرکان از ورود مسلمانان به مسجدالحرام ، مایه خشم و کینه مؤمنان نسبت به آنان

و لايجرمنكم شئنان قوم ان صدوكم عن المسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 1, 3

1 - یهودیان و مشرکان سرسخت ترین دشمن برای مسلمانان

لتجدن اشد الناس عدوه للذين ءامنوا يهود و الذين اشركوا

3- دشمنی یهود با مسلمانان بیش از دشمنی مشرکان با آنان است .

لتجدن اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود و الذين اشركوا

تقديم ذكرى «يهود» بر «مشرکان» می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 8 - 11

11 - شرک پیشگان صدر اسلام تلاش می کردند تا با ظاهر سازی و خوش زبانی (رفتار منافقانه) افکار عمومی مسلمانان را فریب

ص: 647

داده و رضایت و خوشبینی آنان را نسبت به خود جلب کنند .

یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

1192- مشرکان و مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 15

15 - مشرکان در مورد خوردن ذبیحه و احکام آن در اسلام با مسلمانان صدر اسلام به مجادله می پرداختند.

و لا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه . . . إن الشیطن لیوحون إلی ... و إن أطعتمو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 12، 5

5 - دشمنی و کینه توزی شدید مشرکان صدر اسلام نسبت به مسلمانان

کیف و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاً و لاذمه

12 - رفتار های فریبکارانه (ظاهر سازی ها و خوش زبانی های) مشرکان صدر اسلام ، خوشبینی هایی را در میان مسلمانان نسبت به آنان به وجود آورده بود .

کیف یكون للمشرکین عهد . . . کیف ... یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

1193- مشرکان و مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 9

9 - جاهلان (مشرکان و صاحب های آیین های غیر الهی) دین یهود و نصارا را بی پایه و اساس می شمردند .

کذلک قال الذین لایعلمون مثل قولهم

مقصود از «الذین لایعلمون» [به گفته مفسران] مشرکان و معتقدان به ادیان غیر الهی هستند.

1194- مشرکان و مشیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 111 - 12

12 - برخی مشرکان و کافران عنود، با نقش مشیت الهی در تأثیر اسباب آشنا بودند.

ما كانوا لیؤمنوا إلا أن یشاء الله و لكن اکثرهم یجهلون

ص: 648

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 3،17

3 - مشرکان از مفهوم «مشیت الهی» برداشتی نادرست داشتند.

سيقول الذین أشركوا لو شاء الله ما أشركنا

17 - سخن و ادعاهای مشرکان در مورد مشیت الهی و نتیجه گیری جبر از آن، جز گمان و دروغپردازی نیست.

سيقول الذین أشركوا .. إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

1195- مشرکان و معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 2،3

2 - عمق وجدان مشرکان در دنیا گواه بر حقانیت توحید و معاد می دهد.

بل بدالهم ما كانوا يخفون من قبل

3 - مشرکان، علی رغم گواهی ضمیرشان بر حقانیت توحید و معاد، آن را پنهان می کنند.

بل بدالهم ما كانوا يخفون من قبل

مراد از «ما يخفون»، به قرینه آیات پیشین، حقایق ایمانی، از قبیل توحید و معاد، است که مشرکان آن را در ضمیر خویش پنهان می ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 45 - 8

8 - مشرکان ، منکر معاد بودند .

قد خسر الذین كذبوا بقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 40 - 10

10- مشرکان ، خداوند را قادر به احیای مجدد انسان ها پس از مرگ نمی دانستند .

و أقسموا بالله .. لا یبعث الله من یموت بلی وعداً علیه ... إنما قولنا لشیء إذا

ذکر «إنما قولنا لشیء..» - که برای اثبات قدرت مطلق خداوند است - پس از بیان دیدگاه مشرکان درباره عدم احیای دوباره انسانها می تواند تعریض به مشرکان باشد؛ چون آنان دارای چنین دیدگاهی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 3

3- مشرکان ، مرگ را به منزله نیستی و نابودی پنداشته و حیات پس از آن را مستبعد می شمردند .

ص: 649

أءذا كُنَّا عَظَمًا و رَفَتًا أءنَّا لَمبَعُوثُونَ خَلَقًا جَدِيدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 25 - 4,8

4 - بهانه جویی مشرکان ، در قبال دلایل روشن وحی بر معاد

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت ما كان حجتهم إلا أن قالوا اتوا

8 - حقانیت معاد از نظر مشرکان ، منوط به زنده شدن پدران آنان در برابر دیدگانشان

قالوا اتوا بابائنا إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 44 - 4

4 - معاد و رستاخیز مردگان ، موضوعی نو و بی سابقه در فرهنگ مشرکان

فذرني و من يكذب بهذا الحديث

1196- مشرکان و معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 18,19

18 - مشرکان ، خدایان دروغین را دارای قدرت می پندارند .

و لو یری الذین ظلموا إذ یرون العذاب أن القوه لله جميعاً

طرح مسأله قدرت خداوند و انحصار آن به او برای کسانی که غیر خدا را همتای خدا می پندارند، بیانگر این است که: مشرکان به توهم برخوردار میبودند از قدرت، آنها را همانند خداوند پنداشته و بر اساس آن به ایشان محبت میورزند.

19 - پنداشتن قدرت در معبودان دروغین ، عالم محبت مشرکان به آنهاست .

یحبونهم كحب الله .. و لو یری الذین ظلموا ... أن القوه لله جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 17 - 9

9 - توانایی بتها و معبودهای خیالی در دفع شر و رساندن خیر، پندار ناروای مشرکان
و إن یمسک اللہ بضر فلا کاشف له إلا هو و إن یمسک بخیر فهو علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 9

9 - مشرکان می پنداشتند که معبودهایشان توان نفع رسانی به آنان را دارد.

من إله غیر اللہ یأتیکم به

ص: 650

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 94 - 4

4 - مشرکان می پنداشتند پس از مرگ مورد شفاعت معبودهای خویش قرار خواهند گرفت.

و ما نری معکم شفعاء کم الذین زعمتم أنهم فیکم شرکوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 195 - 6,8

6 - مشرکان مکه بر این باور بودند که معبودانشان بر یاری آنها علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) توانا هستند .

قل ادعوا شرکاء کم ثم کیدون فلا تنظرون

8 - خداوند از مشرکان خواست اگر خدایانشان بر امری توانا هستند با کمک آنها علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) توطئه کنند و برای از میان بردن وی هیچ درنگی رواندارند .

قل ادعوا شرکاء کم ثم کیدون فلا تنظرون

«کیدون» مرکب از فعل امر «کیدوا» (از «کید»، به معنی فکر کردن و توطئه چیدن) و نون وقایه است. کسره نون دلالت بر حذف «یاء» متکلم دارد. بنابراین «کیدون» (کیدونی) یعنی علیه من توطئه کنید. «انظار» مصدر «لاتنظروا» به معنای مهلت دادن است. «لاتنظرون» نیز مرکب از فعل نهی و نون وقایه است؛ یعنی: فلا تنظرونی، مرا مهلت ندهید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 28 - 5

5 - حشر مشرکان در قیامت، به همراه معبود های مورد پرستش آنان خواهد بود .

ثم نقول للذین أشركوا مکانکم أنتم و شرکاءکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 15

15 - مشرکان به پندار فرمان خدا بر پرستش معبود های خویش، آنها را عبادت می کنند . *

أمر ألا تعبدوا إلا إياه

5- مشرکان، از معبود های ادعایی خویش به سختی دفاع کرده و با یکتاپرستان درباره آنها به منازعه می پرداختند .

این شرکاءى الذین کنتم تشقون فیهم

«تشافون» (از مصدر شقاق) به معنای مخالفت است به گونه ای که شخصی در یک طرف و شخص دیگری در طرف دیگر باشد. فعل «تشافون» از باب مفاعله است که برای فعلهای دو جانبه استفاده می شود و به قرینه مقام طرف درگیر با مشرکان، کسانی اند که معتقد به خدای واحد بودند و از آنها به موحدان تعبیر شده است.

ص: 651

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 3

3- مشرکان ، بخشی از درآمد خود را برای معبود های خود اختصاص می دادند .

و يجعلون لما لا يعلمون نصيبًا مما رزقنهم

برداشت فوق، مبتنی بر این اساس است که فاعل «لا يعلمون» «ما» بوده و مراد از آن بتها باشد که مفعول آن حذف شده است. بنابراین معنای عبارت چنین می شود: مشرکان قرار می دهند سهمی را بر موجوداتی که چیزی نمی دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 86 - 1

1- مشرکان ، هنگام مواجهه با معبود های دروغین خویش در قیامت ، به مشاجره با آنان بر می خیزند .

و إذا رءا الذين أشركوا شركاءهم قالوا ربنا هؤلاء شركاؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 7، 6، 12

6- در قیامت ، مشرکان ، از معبودان پنداری خویش جدا و دوراند .

و يوم يقول نادوا شركاءي

«نداء» به معنای «بلند کردن آواز و آشکار ساختن آن» است (مفردات راغب) و فعل «نادوا» نشانه زیاد بودن فاصله مشرکان و معبودان است.

7- مشرکان ، حتی در قیامت هم دل بسته یاری معبودان شان اند .

فدعوهم

12- خداوند ، در قیامت ، بین مشرکان و معبودان شان وادی هلاکت باری را قرار خواهد داد و هرگونه ارتباط میان آنها را ناممکن خواهد ساخت .

و جعلنا بينهم موبقًا

«وبوق» به معنای «هلاک شدن» است و «موبق» اسم مکان به معنای «مکان هلاکت» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 53 - 2

2- مكان هلاكت بارى كه بين مشركان و معبودان پندارى آنها فاصله مى شود ، آتش دوزخ است .

و جعلنا بينهم موبقاً . و رءا المجرمون النار

1197- مشركان و معبودان مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 12،13

ص: 652

12 - عدم دستیابی مشرکان به معبودان دروغین خویش به هنگام مرگ

قالوا این ما کنتم تدعون من دون الله قالوا ضلوا عنا

13 - مشرکان به هنگام مرگ، به سبب اعتقاد به توان و کارایی معبودان خویش، مورد ملامت فرشتگان قرار خواهند گرفت.

قالوا این ما کنتم تدعون من دون الله

استفهام در جمله «این ما کنتم ..»، استفهام تویخی است.

1198- مشرکان و معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 11

11 - برخی از مشرکان، علی رغم آگاهی به قدرت خداوند بر نزول هر معجزه و فلسفه نازل نشدن آن، خواهان نزول معجزات ویژه خود بودند.

وقالوا لولا نزل .. إن الله قادر ... ولكن أكثرهم لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 7

7- نازل شدن گنج و مال فراوان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از پیشنهادها و معجزه های درخواستی مشرکان برای باور کردن حقانیت رسالت آن حضرت

أن يقولوا لولا أنزل عليه كنز

1199- مشرکان و معجزه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 1

1 - مشرکان، مدعی نارسایی معجزات پیامبر (قرآن) برای اثبات رسالت آن حضرت.

وقالوا لولا أنزل عليه آية من ربه

درخواست معجزه از سوی مشرکان، علی رغم معجزاتی مانند قرآن، حکایت از آن دارد که آنان معجزات آن حضرت را برای اثبات رسالت کافی نمی دانستند.

1200- مشرکان و ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 653

5- اندیشه خرافی مشرکان در مورد فرشتگان، برخاسته از افق محدود دانش و بینش آنان

ليسمون الملئكة تسميه الأئشي . . . ذلك مبلغهم من العلم

با توجه به این که موضوع اصلی آیات پیشین، طرد و نقد اندیشه خرافی مشرکان درباره دختر انگاشتن فرشتگان برای خداوند بود؛ می توان استفاده کرد که عبارت «ذلک مبلغهم...»، فلسفه رواج این عقیده خرافی را در میان آنان تبیین می کند.

1201- مشرکان و موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 15

15- نابرابری مشرکان با موحدان بسان نابرابری انبوه تاریکی ها با روشنایی است .

أم هل تستوی الظلمت والنور

1202- مشرکان و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 2

2- هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد کینه توزی یهودیان و مشرکان نسبت به مؤمنان

لتجدن اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود و الذین اشركوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 3

3- دشمنی و کینه توزی سخت مشرکان صدر اسلام نسبت به مؤمنان

لا یرقبون فی مؤمن إلا و لاذمه

«إل» به معنای قرابت و خویشاوندی و «ذمه» به معنای عهد و پیمان است؛ یعنی، مشرکان درباره هیچ مؤمنی، نه رعایت حق خویشاوندی می کنند و نه بر عهد و میثاق خود با وی پایبند می مانند و این بیانگر دشمنی و کینه شدید مشرکان نسبت به مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 48 - 4

4 - مشرکان ، با تمسخر و استهزا ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان خواستار تعیین زمان وقوع عذاب استیصال و تسریع در آن بودند .

و يقولون متى هذا الوعد ان كنتم صدقين

ص: 654

1203- مشرکان و نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 9

9- اصل وجود خدا و نیاز به رسالت ، امری پذیرفته شده حتی در بینش مشرکان

أبعث الله بشراً رسولاً

از اینکه مشرکان به جای انکار اصل رسالت به استبعاد نبوت بشر پرداختند، می توان استفاده کرد که اصل رسالت و نبوت برای آنان، امری محرز بود.

1204- مشرکان و نزول ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 1

1 - روزی که خواسته مشرکان مجرم و منکران معاد مبنی بر نزول فرشتگان بر ایشان ، تحقق یابد ، روزی تلخ و ناخوشایند برای آنان خواهد بود .

وقال الذين لا يرجون لقاءنا لولا أنزل علينا الملائكة . . . يوم يرون الملائكة لا يبش

1205- مشرکان و نماز محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 19 - 4

4- ازدحام کافران و مشرکان در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای مشاهده عبادت و نماز آن حضرت

كادوا يكونون عليه لبدًا

مفسران و اهل لغت، «لَبَدًا» را به ازدحام معنا کرده و درباره مرجع ضمیر فاعلی «كادوا» و «یکونون» دو نظر ارائه داده اند. برخی آن را مشرکان و کافران مکه و برخی دیگر آن را مؤمنان جن دانسته اند که برای استماع قرآن کریم در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) ازدحام می کردند. برداشت یاد شده، مبتنی بر نظر نخست است.

1206- مشرکان و وعده های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 55 - 6

6 - بیشتر مشرکان ، نسبت به مالکیت مطلق خداوند بر جهان هستی و تحقق قطعی وعده های او ، جاهل و ناآگاهند .

ص: 655

ألا إن لله ما فى السموت . . . ألا إن وعد الله حق و لكن أكثرهم لا يعلمون

1207- مشركان و ولايت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - سجده - 32 - 4 - 16

16 - مشركان ، به شفاعت و ولايت و سرپرستى غير خدا ، اعتقاد داشتند .

أم يقولون . . . ما لكم من دونه من وليّ و لاشفيع أفلاتندكرون

1208- مشركان و يهوديت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 113 - 9

9 - جاهلان (مشركان و صاحب هاى آيين هاى غير الهى) دين يهود و نصارا را بى پايه و اساس مى شمردند .

كذلك قال الذين لا يعلمون مثل قولهم

مقصود از «الذين لا يعلمون» [به گفته مفسران] مشركان و معتقدان به اديان غير الهى هستند.

1209- مشركان و فادار به معاهده

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 7 - 7

7 - عموم مشركانى كه در کنار مسجدالحرام با مسلمانان پيمان عدم تعرض بسته بودند ، بر پيمان خویش پایبند نماندند .

إلا الذين عهدتم عند المسجدالحرام

1210- مشركان هدايت ناپذير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 109 - 6

6 - برخى مشركان ، حتى با مشاهده معجزه مورد درخواست خویش ، ايمان نخواهند آورد.

و ما يشعركم أنها إذا جاءت لا يؤمنون

«ما» در «ما يشعركم» برای استفهام انکاری است، لذا در عین استفهام معنی انکار نیز دارد.

ص: 656

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 8

8 - داوری خداوند به اینکه برخی مشرکان ایمان نخواهند آورد سزاوار اعتماد است، نه ادعای مشرکان در مورد نیاز به معجزات دیگر.

ما کانوا لیؤمنوا .. أفغیر الله أبتغی حکما و هو الذی

آیات قبل درباره ادعای مشرکان بود که «لئن جاءتهم آیه لیؤمنن بها»، و خدا حکم فرمود که «ما کانوا لیؤمنوا». لذا با توجه به اینکه ممکن است مخاطب در «و ما یشعرکم» در آیات قبل مسلمانان باشند، این آیه می خواهد مؤمنان را قانع سازد که در برخی از مشرکان هیچ معجزه ای اثر نمی کند.

1211- مشرکان هنگام تلاوت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 2

2 - تلاش مشرکان برای مقابله با قرآن، از طریق جنجال آفرینی و ایجاد سر و صدا، هنگام قرائت آیات آن به وسیله پیامبر و مؤمنان

و الغوا فیه

«لغو» (مصدر «ألغوا») در مورد کلام و سخن بی معنی اطلاق می شود و در این جا مراد، گفتن سخنان یاوه و ایجاد سر و صدا می باشد.

1212- مشرکان هنگام رفع سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 54 - 7

7- نجات یافتگان از ناگواری ها که به شرک روی می آورند - با وجود التماس به درگاه خداوند به هنگام گرفتاری - توحید ربوبی را قبول نداشته و عوامل دیگری را در نجات خود دخیل می دانند .

ثم إذا كشف الضر عنکم إذا فریق منکم برّبهم یشرکون

«برّبهم» متعلق به فعل «یشرکون» است. ذکر «ربّ» به جای مطلق آوردن کلام و یا ذکر سایر موارد توحید، حکایت از شرک ربوبی آنان می کند و خود همین می تواند قرینه باشد که روی آوردن به شرک ربوبی، احتمال دارد ناشی از عقیده به تأثیر عوامل دیگر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- هدف رهیدگان از ناگواری ها از گرایش به شرک ، انکار خدایی بودن نجاتشان است .

ص: 657

ثم إذا مسك الضرّ .. ليكفروا بما آتيناهم

لام «ليكفروا» احتمال دارد به معنای «کی» باشد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: آنان شرک ورزیدند تا اثبات کنند که نجاتشان از جانب خداوند نبوده است. در این برداشت مراد از «ما آتیناهم» رفع ناگواری و معنای «یکفروا» همان پوشاندن و انکار کردن است.

1213- مشرکان هنگام سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 54 - 7

7- نجات یافتگان از ناگواری ها که به شرک روی می آورند - با وجود التماس به درگاه خداوند به هنگام گرفتاری - توحید ربوبی را قبول نداشته و عوامل دیگری را در نجات خود دخیل می دانند .

ثم إذا كشف الضرّ عنكم إذا فریق منكم برّبهم يشركون

«برّبهم» متعلق به فعل «یشركون» است. ذکر «ربّ» به جای مطلق آوردن کلام و یا ذکر سایر موارد توحید، حکایت از شرک ربوبی آنان می کند و خود همین می تواند قرینه باشد که روی آوردن به شرک ربوبی، احتمال دارد ناشی از عقیده به تأثیر عوامل دیگر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 6

6 - نیایش خالصانه شرک پیشگان به درگاه خداوند ، هنگام گرفتاری و مصیبت ها ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت توحید ربوبی

و إذا مسّ الإنسن ضرّاً دعا ربّه منیباً إليه

روی سخن در این سوره، با مشرکان مکه است و آیه شریفه در مقام بیان یکی از دلایل روشن بر اثبات توحید الهی و پوچی اندیشه شرک است.

1214- مشرکان هنگام عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 7

7- مشرکان به هنگام نزول عذاب های الهی ، از بت ها و خدایان دروغین استمداد می کنند و برای رفع آن ، از آنها یاری می جویند .

فما أغنت عنهم آلهتهم التي يدعون من دون الله من شيء لما جاء أمر ربك

مراد از «أمر ربك» عذاب الهی است. اغناء (مصدر أًغنت) به معنای کفایت کردن و برطرف ساختن است. «من شیء» مفعول برای «ما أًغنت» می باشد و مقصود از آن عذاب است. بنابراین «فما أًغنت عنهم آلهتهم ... من شیء»؛ یعنی، خدایانشان آنان را کفایت

ص: 658

نکردند و حتی مقدار اندکی از عذاب را از ایشان، برطرف نساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 14

14 - مشرکان ، با مشاهده عذاب الهی ، از بی آبرویی و فضاحت خود در قیامت نگران خواهند بود

و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . إذ تأمرونا أن نكفر بالله ونجعل له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 52 - 1,2,3

1 - مشرکان ، به هنگام نزول عذاب بر آنان ، اظهار ایمان به خدا می کنند .

و لو تری إذ فرعوا . . . وقالوا ءامنا به

2 - اظهار ایمان مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، با مشاهده نزول عذاب بر آنان

و لو تری إذ فرعوا . . . قالوا ءامنا به

مرجع ضمیر «به»، به قرینه «ما بصاحبکم من جنّه» در آیه 46، می تواند پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

3 - مشرکان ، در قیامت و یا با مشاهده نزول عذاب ، اظهار می کنند که به قرآن ایمان دارند .

و لو تری إذ فرعوا . . . وقالوا ءامنا به

مرجع ضمیر «به»، به قرینه آیات پیشین - که درباره قرآن بود - می تواند قرآن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 177 - 2

2 - کافران و مشرکان ، به وقت نزول عذاب الهی بر آنان ، در وضعیت بسیار بد و اسفباری قرار خواهند گرفت .

فإذا نزل بساحتهم فساء صباح المنذرين

1215- مشرکان هنگام عذاب استیصال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مشرکان ، به هنگام وقوع عذاب استیصال ، از خداوند خواستار رفع آن خواهند شد .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالنن وقد كنتم به تستعجلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 8,9,10

8 - ستم پیشگان مشرک ، به هنگام مشاهده عذاب استیصال ، از فرط شرمساری ، پشیمانی خویش را پنهان می دارند .

ولو أن لكل نفس ظلمت . . . وأسروا الندامه لما رأوا العذاب

ص: 659

9 - ستم پیشگان مشرک ، به هنگام مشاهده عذاب ، زبانشان بند آمده ، توانایی اظهار ندامت از کرده های گذشته خویش را نخواهند داشت .

ولو أن لكل نفس ظلمت . . . و أسروا الندامه لما رأوا العذاب

10 - ستم پیشگان مشرک ، به هنگام مشاهده عذاب ، از کرده های خویش اظهار پشیمانی خواهند کرد .

ولو أن لكل نفس ظلمت . . . و أسروا الندامه لما رأوا العذاب

«أسر» هم به معنای «کتم» و هم به معنای «أظهر» می آید (لسان العرب). برداشت فوق مبتنی بر معنای دوم است.

1216- مشرکان هنگام مصیبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 6

6 - نیایش خالصانه شرک پیشگان به درگاه خداوند ، هنگام گرفتاری و مصیبت ها ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت توحید ربوبی

و إذا مسّ الإنسان ضرّاً دعا ربّه منيباً إليه

روی سخن در این سوره، با مشرکان مکه است و آیه شریفه در مقام بیان یکی از دلایل روشن بر اثبات توحید الهی و پوچی اندیشه شرک است.

1217- مشرکان پیرو در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 3, 7, 12

1 - بازگشت به دنیا برای تبری از سران شرک و مخالفت کردن با آنان ، آرزوی مشرکان پیرو در صحنه قیامت

وقال الذين اتبعوا لو أن لنا كره فنتبرأ منهم

«کر» به معنای رجوع و «کره» به معنای یکبار رجوع کردن است و مراد از آن، بازگشت به دنیا می باشد. بنابراین «لو أن لنا کره»؛ یعنی، ای کاش یکبار دیگر به دنیا باز می گشتیم!

2 - اظهار پشیمانی مشرکان پیرو در صحنه قیامت ، از دوستی با سران شرک و اطاعت از ایشان در دنیا

وقال الذين اتبعوا لو أن لنا كرة فنتبرأ منهم

3- ندامت مشرکان پیرو در قیامت از شرک‌ورزی و پشیمانی آنان از اطاعت سران، ثمری نداشته و موجب نجات آنان نخواهد شد.

وقال الذين اتبعوا لو أن لنا كرة فنتبرأ منهم

چنانچه ندامت از شرک و . . . در قیامت برای نجاتشان مؤثر می‌بود، مشرکان آرزوی بازگشت به دنیا را نمی‌کردند.

7- قیامت صحنه حسرت و اندوه مشرکان پیرو، از شرک‌ورزی و پیروی از سران شرک

كذلك يريهم الله أعمالهم حسرت عليهم

ص: 660

1218- مشکلات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 10

10 - دچار شدن مشرکان به ناگواری ، محصول دستاورد خود آنان است .

و إذا أذقتنا الناس رحمة .. و إن تصبهم سيئة بما قَدّمت أيدئهم

1219- مصونیت از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 2

2 - منت نهادن خداوند بر مؤمنان ، به خاطر مصون ماندن از گزند مشرکان ، با وجود حضور در قلب سرزمین آنان

و هو الذی کفّ أیدئهم عنکم .. ببطن مکّه

مراد از «بطن مکّه» محل صلح حدیبیه است که سرزمینی نزدیک به مکّه می باشد.

1220- مصونیت از مشرکان مکّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 5

5 - ورود مسلمانان به سرزمین مکّه و آسیب ندیدن از ناحیه دشمن ، ظفری الهی برای ایشان

و هو الذی کفّ .. من بعد أن أظفرکم علیهم

1221- مطالعه تاریخ مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 109 - 4

4- مطالعه در تاریخ اقوام مشرک و توجه به فرجام شوم آنان ، راهی برای پی بردن به بطلان شرک و نبود توان و نیرو در معبود های ساختگی است .

ڦلاتك فف مرله ممالل عبل هللاء

ص: 661

1222- مطالعه فرجام مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 175 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور به نظاره و دقت در سرانجام شوم و احوال مشرکان و کافران معاند

و أبصرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 179 - 1

1 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) مأمور به نظاره و دقت در سرانجام شوم و احوال مشرکان و کافران معاند

و أبصر

مفعول فعل «أبصر» - به قرینه آیه مشابه (175) - ضمیر «هم» است.

1223- معاهده با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 1 - 6

6 - وجود پیمان های صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

الذین عهدتم من المشركين

مقصود از «معاهده» در «عاهدتم» - به قرینه آیه 4 - معاهده صلح و عدم تعرض است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 2

2 - دستور خداوند مبنی بر ابلاغ لغو پیمان عدم تعرض مسلمانان با مشرکان پیمان شکن به عموم مردم حاضر در مراسم حج

و أذن من الله و رسوله إلى الناس يوم الحج الأكبر أن الله بريء من المشركين و رسو

برداشت فوق بر این اساس است که «برائت» در «أن الله بريء من المشركين و رسوله» کنایه از الغای پیمان صلح و عدم تعرض باشد.

گفتنی است که جمله «أذان من الله ورسوله...» جمله خبری است در مقام انشا و دستور؛ یعنی باید الغای پیمان عدم تعرض در روز «حج اکبر» به عموم مردم حاضر در مراسم حج، ابلاغ گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 10، 8، 9

8 - کمک و پشتیبانی طرف معاهده به دشمنان، علیه مسلمانان، نقض پیمان عدم تعرض است.

إلا الذين عهدتم من المشركين... ولم يظهروا عليكم أحداً

9 - توصیه مسلمانان صدر اسلام به ادامه پایبندی بر پیمان عدم تعرض خود با مشرکان وفادار، تا پایان یافتن مدت پیمان

إلا الذين عهدتم... فأتّموا إليهم عهدهم إلى مدتهم

ص: 662

10 - محترم شمرده شدن پیمان عدم تعرض مسلمانان صدر اسلام با دسته ای از مشرکان ، به خاطر پایبند ماندنشان بر آن و نقض نشدن پیمان از سوی آنان

إلا الذین عهدتم . . . فأتوا إلیهم عهدهم إلی مدتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 5,6,9

5 - انعقاد پیمان صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان در کنار مسجدالحرام

إلا الذین عهدتم عند المسجدالحرام

6 - وجود پیمان های صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

إلا الذین عهدتم عند المسجدالحرام

9 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را به ادامه پایبندی بر پیمان عدم تعرض خود با مشرکان ، مادامی که آنان بر پیمان خود پایبند بمانند ، توصیه فرمود .

فما استقموا لکم فاستقیموا لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 1,2

1 - انعقاد پیمان صلح ، میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان عصر بعثت

وإن نکثوا أیمنهم من بعد عهدهم

2 - شرک پیشگان عصر بعثت ، بر پیمان صلح خود با مسلمانان ، سوگند وفاداری یاد کرده بودند .

وإن نکثوا أیمنهم من بعد عهدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 3

3 - وجود پیمان صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

قوماً نكثوا أيمانهم

1224- معاهده با مشركان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 4 - 1

1 - وجود پيمان هاى عدم تعرض ميان مسلمانان صدر اسلام و مشركان

إلا الذين عهدتم من المشركين

ص: 663

1225- معاهده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 5

5- شرک پیشگان صدر اسلام ، بر پیمان خود با مسلمانان سوگند وفاداری یاد کرده بودند .

قوماً نکثوا أیمنهم

1226- معاهده مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 26 - 4

4- یهود بنی قریظه ، در غزوه احزاب ، هم پیمان مشرکان مکه بودند و از آنان پشتیبانی می کردند .

و أنزل الذین ظهروهم من أهل الكتب

مراد از «الذین ظاهروا» یهود بنی قریظه، و مرجع ضمیر «هم»، مشرکانی اند که سردمداری احزاب متحد علیه مسلمانان مدینه را بر عهده داشتند.

1227- معبودان باشعور مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 56 - 3,4

3- در میان خدایان متعدد مشرکان ، موجودات دارای شعور و حیات نیز وجود داشت .

قل ادعوا الذین زعمتم من دونه

«الذین» در ادبیات عرب برای ذوی العقول و صاحبان خرد به کار می رود. استعمال این اسم برای معبودان مشرکان، حکایت از نکته یاد شده می کند.

4- مشرکان ، همه معبود های مورد ستایش و عبادت خود را ، موجوداتی دارای شعور و حیات می پنداشتند .

قل ادعوا الذین زعمتم من دونه

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که «الذین» - که برای ذوی العقول استعمال می شود - در پندار و زعم مشرکان چنین بوده و آنان معبودهای خویش را دارای شعور می پنداشتند.

1228- معبودان باطل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 2

ص: 664

2- معبود های مشرکان در قیامت ، بطلان و بیهودگی عبادت های مشرکان را برملا کرده و از آن برائت خواهند جست .

سیکفرون بعبادتهم و یکنونون علیهم ضدًا

در مورد ضمیرهای موجود در آیه، احتمالاتی ذکر شده است؛ از جمله آن که ضمیر «یکفرون» و «یکنونون» به «ءالهه» بازمی گردد و ضمیر «بعبادتهم» و «علیهم» به مشرکان. برداشت یاد شده مبتنی بر این وجه است. گفتنی است که «کفر» در معانی مختلفی از جمله انکار و برائت استعمال شده است (لسان العرب). در این آیه نیز به قرینه «و یکنونون علیهم ضدًا» به معنای برائت جستن و سلب مسؤولیت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 21 - 1

1- اعتقاد مشرکان به خدایانی برگرفته شده از مواد و عناصر زمینی

أم اتّخذوا ءالهه من الأرض

«أم» در «أم اتّخذوا» منقطع و متضمن معنای «بل» است، که برای اضرب است می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 71 - 2

2- مشرکان ، جهان را تحت تدبیر و ربوبیت خدایان (ارباب ها) و خدا را خدای خدایان (رب الأرباب) می پنداشتند .

و یعبدون من دون الله ما لم ینزل به سلطًا

ضمیر فاعلی در «لم ینزل» به «الله» و ضمیر «به» به «ما» بازمی گردد. و «سلطان» به معنای تسلط و اقتدار می باشد. جمله یاد شده، بیانگر جهان بینی غلط مشرکان است؛ آنان جهان را تحت تدبیر و ربوبیت خدایان (ارباب ها) و خدا را ربّ الأرباب و خدای خدایان می پنداشتند. بنابراین به جای پرستش خدا، به عبادت آن خدایان خیالی می پرداختند. در آیه فوق، این پندار مردود شمرده شده و اعلام شده است که خداوند به هیچ موجودی، هیچ گونه سلطه و اقتداری که بتواند با آن به رتق و فتق امور جهان پردازد، عطا نکرده است؛ بلکه همه هستی در قبضیه قدرت و اقتدار او و تحت ربوبیت و تدبیر مستقیم او قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 3 - 1

1 - مشرکان ، به جای خدا ، معبود های دیگری برگرفته بودند .

و اتّخذوا من دونه ءالهه

«إله» (مفرد «آلهه») به معنای «معبود» است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 84 - 4

4 - اعتقاد مشرکان به تقسیم کارهای آسمان و زمین ، میان خدا و فرزندى که برای او تصویر کرده اند . *

قل إن كان للرحمن ولد . . . و هو الذى فى السماء إله و فى الأرض إله

برداشت بالا بدان احتمال است که میان این آیه و آیه «إن كان للرحمان ولد» (آیه 81) بدین گونه ارتباط باشد که مشرکان علاوه بر اعتقاد به فرزندداری خدا، بر این باور بوده اند که الوهیت آسمان و زمین میان او و فرزندش تقسیم شده است. گفتنی است که

ص: 665

این آیات ردی بر هر دو دیدگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 3

3 - توانمندی ها و امکانات مادی ، بت ها و خدایان ساختگی ، تکیه گاه مشرکان در دنیا

و لایغنی عنهم ما کسبوا شیءاً و لا ما اتّخذوا

تعبیر «ما کسبوا» - که اشاره به امکانات مادی دارد - و نیز «ما اتّخذوا. ..» - که ناظر به عقاید شرک آلود آنان است - نشان می دهد که آنان تمامی اتکا و امید خویش را به آن دو معطوف داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 20 - 3

3 - مشرکان ، معتقد به بهره مند بودن از سپاهی قدرت مند و نیرویی شکست ناپذیر معنوی همچون معبودان ادعایی در برابر دیگر قدرت ها

أمن هذا الذی هو جند لکم ینصرکم من دون الرحمن

1229- معبودان باطل و امدادهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 22 - 9

9 - خدایان ادعایی مشرکان ، هیچ گونه نقشی در پشتیبانی و امداد به خدا را ندارند .

و ما له منهم من ظهیر

1230- معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 9

9 - مشرکان می پنداشتند که معبودهایشان توان نفع رسانی به آنان را دارد.

من إله غير الله يأتيكم به

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 9

9 - مشرکان ، پرستشگر معبودانی اعتباری و متکی به خدایانی پوچ و واہی

اتجدلوننی فی أسماء سمیتموہا أنتم وءاباؤکم

ص: 666

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 191 - 3, 1

1 - مشرکان ، موجوداتی را شریک خدا می پنداشتند که از آفرینش کمترین چیزی ناتوان بودند .

ایشرکون ما لایخلق شیئا

کلمه «کمترین» در برداشت فوق از نکرده بودن «شیئا» استفاده شده است.

3 - مشرکان ، موجوداتی را شریک خدا می پنداشتند که خود مخلوق بودند .

ایشرکون ما .. هم یخلقون

ضمیر «هم»، هم می تواند به «ما»ی موصوله در «ما لایخلق» برگردد و هم می تواند به «مشرکان» ارجاع شود. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است. یعنی چیزی را شریک خدا می پندارند که خود آفریده شده است. آیه بعد این احتمال را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 192 - 4, 2, 1

1 - مشرکان موجوداتی را می پرستیدند و شریک خدا می پنداشتند که بر یاری رسانی به ایشان ناتوان بودند .

ایشرکون ما .. لایستطیعون لهم نصرا

ضمیر فاعلی در «لایستطیعون» به «ما»ی موصوله در «ما لایخلق» برمی گردد و «هم» در «لهم» به مشرکان ارجاع می شود. یعنی معبودان اهل شرک توانایی یاری رسانی به پرستش کنندگان خود را ندارند.

2 - معبودان مشرکان حتی قادر به دفاع از خویش نبودند .

ایشرکون ما .. لا أنفهم ینصرون

ضمیرهای «أنفهم» و «ینصرون» به «ما لایخلق»، که همان معبودان اهل شرک است، برمی گردد. یعنی معبودان، خود را یاری نمی کنند. یاری از خود به معنای دفاع از خویش است.

4 - عاجز بودن معبودان اهل شرک بر دفاع از خود و پرستشگران خویش ، دلیل عدم لیاقت آنها برای ربوبیت و پرستش

ایشرکون ما .. لایستطیعون لهم نصرا و لا أنفهم ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشرکان هر چند خواستار رهنمودی از معبودانشان شوند ، پاسخی از آنان دریافت نمی کنند .

وإن تدعوهم إلى الهدى لا يتبعوكم

برداشت فوق بر این اساس است که خطاب در «تدعوهم» متوجه مشرکان باشد. بر این مبنا ضمیر «هم» به معبودان برمی گردد و «إلى الهدى» به این معنا خواهد بود: «الی ان یهدیهم اصنامهم». بنابراین آیه چنین معنا می شود: اگر شما مشرکان از بتهای خویش بخواهید که شما را راهنمایی کنند، آنها از شما حرف شنوایی ندارند. جمله بعد، خصوصا کلمه «علیکم»، نه «علیهم»، مؤید این معنا می باشد.

2 - معبودان اهل شرک ، موجوداتی ناتوان از هدایتگری پرستش کنندگان خویش

وإن تدعوهم إلى الهدى لا يتبعوكم

4 - ناتوانی معبودان اهل شرک از هدایت آنان و اجابت خواسته هایشان ، دلیل بطلان شرک و شایسته نبودن آنها برای پرستش

وإن تدعوهم إلى الهدى لا يتبعوكم

6 - معبودان اهل شرک از بر آوردن خواسته های پرستندگان خویش عاجزند .

سواء علیکم ادعوتموهم أم أنتم صمتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 194 - 6,8,2

2 - مشرکان ، معبودان خویش را تواناتر از خود و مؤثر در امور خویش می پنداشتند .

إن الذین تدعون من دون الله عباد أمثالکم

6 - خداوند از مشرکان خواست تا برای آزمون توانایی معبودانشان ، نیاز های خود را از آنان درخواست کنند .

فادعوهم فلیستجیبوا لکم

8 - ناتوانی معبودان از اجابت خواسته های پرستشگران خویش ، افشاگر پندار باطل و دروغین مشرکان (پندار شریک برای خداوند)

فادعوهم فلیستجیبوا لکم إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 195 - 1,7

1 - مشرکان بت ها و معبودانشان را به صورت مجسمه هایی دارای پا ، دست ، چشم و گوش می ساختند .

ألهم أرجل یمشون بها .. أم لهم ءاذان یسمعون بها

جمله « یمشون بها » و مانند آن ، هم می تواند قید توضیحی باشد و هم می تواند قید احترازی گرفته شود. بنابر اول معنای جمله «ألهم أرجل ... » چنین است: آیا بتها پا دارند تا با آن راه روند ؛ یعنی پا ندارند. و بنابر فرض دوم معنا چنین خواهد بود: آیا بتها پایی که با آن راه روند دارند ؛ یعنی پاهایی دارند، ولی با آن نمی توانند راه بروند. برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است.

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خدا مأمور شد تا برای اثبات ناتوانی بت ها ، مشرکان را به تحدی و مبارزه علیه خویش دعوت کند .

قل ادعوا شرکاءکم ثم کیدون فلا تتظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 197 - 6، 3، 2

2 - معبودان اهل شرک ، هرگز توان یاری ایشان را ندارند .

و الذین تدعون من دونه لا یتطیعون نصرکم

3 - معبودان مشرکان در برابر حوادث قادر به دفاع از خویشان نیستند .

و لا أنفسم ینصرون

6 - ناتوانی معبودان اهل شرک در دفاع از خود و دیگران ، دلیلی بر بطلان شرک است .

و لا یتطیعون نصرکم و لا أنفسم ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 198 - 8، 3، 2، 1

ص: 668

1 - معبودان اهل شرک ناتوان از ارائه رهنمون به پرستشگران خود

وإن تدعوهم إلى الهدى لا يسمعوا

«تدعوا» جمع مخاطب از «یدعو» و خطاب در آن متوجه اهل شرک است. «هدی» مصدر و فاعل آن ضمیری است که به «الذین تدعون» در آیه قبل برمی گردد و مفعولش مشرکان می باشد. بنابراین «إلی الهدی» یعنی «إلی أن یهدوکم».

2 - معبودان اهل شرک عاجز از شنیدن سخنان عبادت کنندگان خویش

وإن تدعوهم .. لا یسمعوا

3 - مشرکان برای معبودانشان چشمهایی خیره گر تعبیه می کردند .

و تریهم ینظرون إلیک

ضمیرهای غایب در «تریهم» و «ینظرون» به «الذین تدعون» - که همان معبودان باشد - برمی گردد.

8 - ناتوانی معبودان اهل شرک از اجابت درخواست ها ، شنیدن سخنان و دیدن اشیا ، دلیل بطلان شرک و ناروایی پرستش غیر خدا

وإن تدعوهم إلى الهدى لا یسمعوا .. و هم لا یبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 20 - 5

5- مشرکان ، موجودات فاقد قدرت و دست ساز را خدای خویش قرار می دادند .

و الذین یدعون من دون الله لا یخلقون شیئاً و هم یخلقون

برداشت فوق، بر این اساس است که مراد از «یدعون» خواندن آن موجودات به عنوان خدا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 56 - 9

9- خدایان و معبود های مشرکان ، از دفع ضرر و نیز متوجه ساختن آن از فردی به فرد دیگر و یا تبدیل وضعیت محنت زا به حالت دیگر ، ناتوانند .

قل ادعوا الذین زعمتم من دونه فلا یملکون کشف الضر عنکم و لاتحولاً

مراد از «تحویلاً» می تواند رفع گرفتاری از کسی و متوجه ساختن آن به دیگری و یا تبدیل وضعیت ناگوار به وضعیت خوب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 1

1- معبود های مشرکان ، خود در جست و جوی وسیله و راهی برای تقرب بیشتر به خدا هستند .

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ

مشارالیه «أُولَئِكَ»، «الذین زعمتم» در آیه قبل است که مقصود از آن معبودهای مشرکان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 4

4 - معبود های مشرکان ، ناتوان از سودرساندن و یا دور کردن زیان از عبادت کنندگان خویش

ص: 669

و يعبدون من دون الله ما لا ينفعهم ولا يضرهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - سبأ - 34 - 27 - 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام الهی به مشرکان درباره باطل بودن خدایان ادعایی شان

قل أروني الذين أحقتم به شركاء

2 - خدایان شرک پیشگان ، موجوداتی اند که خود مشرکان آنها را شریک خدا تلقی کرده اند .

قل أروني الذين أحقتم به شركاء

1231- معبودان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - یونس - 10 - 104 - 4

4 - مشرکان صدر اسلام ، معبود های متعددی را می پرستیدند .

فلا أعبد الذين تعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 21 - 2

2- مشرکان در عصر بعثت ، چندگانه پرست و معتقد به خدایان و معبود ها متعدد بودند .

أم اتَّخذوا ءالهه من الأرض

«آلهه» جمع «إله» به معنای خدایان و معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 24 - 1

1- مشرکان در عصر بعثت ، معتقد به خدایان و معبود های متعدد بودند .

أم اتَّخذوا من دونه ءالهه

«الهی» جمع «إله» به معنای خدایان و معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 1

1 - مشرکان ، در عصر بعثت ، موجوداتی را می پرستیدند که از رساندن نفع و یا دفع ضرر ، ناتوان بودند .

و یعبدون من دون الله ما لاینفعهم ولا یضرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 670

1 - مشرکان صدر اسلام به جای الله معبود های دیگری برگزیدند .

و اتخذوا من دون الله ءالهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 12

12 - تعدد معبود های ادعایی و مورد پرستش مشرکان در عصر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

ما تدعون من دون الله .. هل هنّ کشفتم ضرّه ... هل هنّ ممسکت رحمته

بازگشت ضمیرهای جمع «هنّ»، «کاشفات» و «ممسکات» به «ما»، گویای تعدد معبودها است.

1232- معبودان مشرکان و شفاعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 8، 1

1 - معبودان مشرکان ، در روز قیامت توان شفاعت مشرکان را ندارند .

و لم یکن لهم من شرکائهم شفعا و كانوا بشرکائهم کفرین

8 - ناتوانی معبودان مشرکان از شفاعت آنها در پیشگاه خداوند ، از عوامل یأس و اندوه آنان در قیامت است .

و یوم تقوم الساعه یبلس المجرمون . و لم یکن لهم من شرکائهم شفعا

ذکر «و لم یکن لهم .. شفعا» پس از بیان ناامیدی مشرکان در قیامت، ممکن است برای اشاره به این نکته باشد که یأس آنان، ناشی از شفیع نداشتن شان است.

1233- معجزه اقتراحی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 2

2 - نازل نشدن معجزه ویژه و دلخواه مشرکان، بهانه کفرورزی آنان به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لو لا نزل عليه آية من ربه

درخواست معجزه از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم ارائه معجزات از سوی آن حضرت، حاکی است که آنان خواهان معجزه ویژه و دلخواه خود بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 9، 7

7- نازل شدن گنج و مال فراوان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از پیشنهادها و معجزه های درخواستی مشرکان برای باور کردن حقانیت

ص: 671

أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ كُنْزٌ

9- پیشنهاد های نابه جای مشرکان و معجزه های درخواستی آنان ، موجب دلتنگی و ناراحتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شد .

و ضائق به صدرک أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ كُنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ

برداشت فوق ، بر این اساس است که: ضمیر در «به» به «أَنْ يَقُولُوا . . .» برگردد و به تعبیری دیگر «أَنْ يَقُولُوا ...» بدل برای ضمیر در «به» باشد؛ یعنی: و ضائق صدرک بَأَنْ يَقُولُوا ....

1234- مغالطه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 7

7- فهم نادرست و بیان مغالطه آمیز مشرکان ، از نظریه قرآن درباره عیسی بن مریم (ع)

ما ضربوه لكِ إِلاَّ جَدلاً

بیان قرآن درباره تولد، زندگی و مرگ عیسی(ع)، شائبه الوهیت ندارد تا مشرکان او را با آلهه خود مقایسه کنند.

1235- مغالعه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 1

1 - برخی مشرکان و مخالفان پیامبر(صلی الله علیه و آله) با یاهو گویی در صدد مغالطه و ایجاد شبهه در مورد آیات قرآن و دیگر آیات الهی بودند.

و إِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا

طبرسی (ره) درباره معنی خوض می گوید: «الخوض التخليط في المفاوضه على سبيل اللعب و العبث و ترك التفهم و التبیین». یعنی خوض خلط کردن در گفتگو برای بازی و بیهوده گویی است، نه برای فهم و روشن شدن حقیقت.

1236- مغضوبیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - در امان نبودن مشرکان از خشم خداوند و امنیت داشتن موحدان از آن حقیقتی متکی بر علم و آگاهی است.

فأى الفریقین أحق بالأمن إن كنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 672

15 - خشم الهی بر مرتدان و بازگشت کنندگان به شرک و بت پرستی ، مقتضای ربوبیت او است .

أضلّهم السامريّ . . . أم أردتم أن يحلّ عليكم غضب من ربّكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 6

6 - مشرکان ناسپاس ، مورد غضب خداوندند .

ثمّ إذا أذاقهم منه رحمه . . . برّهم يشركون . . . فتمتّعوا فسوف تعلمون

التفات از غیبت به خطاب احتمال دارد به جهت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 12

12 - مشرکان و مجادله گران حق ستیز گرفتار غضب و عذاب سخت الهی

و الذين يحاجّون في الله . . . عليهم غضب و لهم عذاب شديد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 11

11 - منافقان و مشرکان ، مورد خشم و نفرین الهی و به دور از رحمت او

و غضب الله عليهم و لعنهم

1237- مقابله به مثل با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 15

15 - تقویت روحیه متقین از جانب خدا ، برای جنگ و مقابله به مثل با مشرکان

و اعلموا أن الله مع المتقين

1238- مکاری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 3

3- روی آوردن مشرکان به ترفند های فریبنده برای واداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اتخاذ روش های غیر الهی

وإن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک

ص: 673

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که مراد از «الذی أوحینا إلیک» روشها و دستوراتی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف بود طبق آنها عمل کند.

1239- مکر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 12، 15

12- مشرکان در پرستش خدایان دروغین ، خویشان را فریب داده بودند .

بل زین للذین کفروا مکرمهم

در اینکه فاعل محذوف از «زین» چیست؟ چند احتمال وجود دارد 1- شیطان 2- سران کفر و شرک 3 خود کافران. برداشت فوق بر اساس سومین احتمال است. بر این مبنا معنای جمله چنین می شود: «زین الکافرون لأنفسهم مکرمهم» و مفاد آن این است که کفرپیشگان با دلیلهایی واهی شرک را توجیه کردند و کم کم آنها را زیبا دیدند.

15- خودفریبی مشرکان و آراسته دیدن پندار شرک ، آنان را از گرایش به توحید باز داشت .

و صدّوا عن السبیل

«صدّ» (مصدر صدّوا) به معنای بازگرداندن است. به نظر می رسد فاعل محذوف از «صدّوا» مکر و حيله که مایه شرکورزی مشرکان شده است، باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 9، 10

9 - وعده های مشرکان به یک دیگر ، براساس فریب و مکر است .

بل إن یعد الظلمون بعضهم بعضاً إلاّ غروراً

10 - شرک ، متکی بر تبلیغات فریبکارانه است .

بل إن یعد الظلمون بعضهم بعضاً إلاّ غروراً

1240- مکر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - شرک پیشگان صدر اسلام تلاش می کردند تا با ظاهر سازی و خوش زبانی (رفتار منافقانه) افکار عمومی مسلمانان را فریب داده و رضایت و خوشبینی آنان را نسبت به خود جلب کنند .

یرضونکم بأفوههم و تأیی قلوبهم

ص: 674

1241- ملاک ارزیابی مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 3

3- ثروت و فرزندان ذکور، دو ملاک برای ارزیابی موقعیت انسان در پیشگاه خدا در دیدگاه مشرکان عصر بعثت

أیحسبون أنما نمدهم به من مال و بنین

1242- ملاک قضاوت مشرکان در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 3

3- داوری مشرکان صدراسلام، سطحی و براساس ملاک های مادی و غفلت آنان از معادلات فرا مادی بود.

أم یقولون نحن جمیع منتصر

اتکای مشرکان بر جمعیت خویش، نشانه سطحی نگری آنان در محاسبات است.

1243- ملاکهای غلط مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 4

4- مشرکان و کافران عصر بعثت دارای ملاک های غلط برای شناخت رسولان الهی

قالوا أبعث الله بشرًا رسولاً

1244- ملائکه پرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 40 - 3,4,5

3- خداوند در روز قیامت، از ملائکه خواهد پرسید که آیا از عبادت مشرکان برای آنان، رضایت داشته اند؟

و یوم یحشرهم جمیعاً ثم یقول للملائکه أهؤلاء إیاکم کانوا یعبدون

جوابی که در آیه بعد از قول ملائکه نقل شده، حکایت از این دارد که سؤال از اصل عبادت نبوده است؛ زیرا عبادت مشرکان در اختیار ملائکه نبوده تا آنان دستور به انجام آن داده باشند؛ بلکه سؤال از رضایت ملائکه از این کار است.

4 - پرستیده شدن ملائکه از سوی مشرکان در دنیا

و نجعل له أنداداً .. و یوم یحشرهم جمیعاً ثم یقول للملائکه أهؤلاء إیّاکم کانو

5 - پرسش خداوند از ملائکه درباره پرستیده شدنشان از سوی مشرکان ، با فاصله ای از بازآفرینی و گردآوری خواهد بود .

ص: 675

و یوم یحشرهم . . . ثم یقول للملائکه

«ثم» برای تراخی است و کاربرد آن در آیه، مفید نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 41 - 1

1 - جواب روشن ملائکه به خداوند ، درباره عدم رضایت آنان از پرستیده شدن از سوی مشرکان

و یوم یحشرهم . . . ثم یقول للملائکه أهؤلاء إیتاکم... یعبدون . قالوا سبحنک أنت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 20 - 2

2 - مشرکان با دستاویز قرار دادن مشیت الهی ، پرستش و کرنش نسبت به ملائکه را توجیه می کردند .

و قالوا لو شاء الرحمن ما عبدنهم

1245- ملائکه پرستی مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 20 - 1

1 - فرشتگان ، مورد پرستش و احترام مشرکان عرب جاهلی

و قالوا . . . ما عبدنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 22 - 4

4 - پرستش فرشتگان ، سنتی دیرینه و آیینی سابقه دار در تاریخ عرب جاهلی

بل قالوا إنا وجدنا آباءنا علی أئمه

واژه «أئمه»، بیانگر آیین و مذهب است.

1246- ممانعت از جنگ با مشرکان مکه

1 - رخداد صلح حدیبیه و باز نشدن دست مکیان و مؤمنان علیه یکدیگر ، تنها به تدبیر و اراده الهی

و هو الذی کفّ أیدیهم عنکم و أیدیکم عنهم ببطن مکّه

4 - درگیر نشدن مؤمنان و مکیان با یکدیگر در « عمره القضا » ، نعمتی مهم برای اهل ایمان *

و هو الذی کفّ ایدیهم عنکم و ایدیکم عنهم ببطن مکه

برداشت بالا- بدان احتمال است که تعبیر «بطن مکه» اشاره به «عمره القضا» داشته باشد که مسلمانان پس از پیروزی حدیبیه براساس قرارداد، سال بعد به شهر مکه وارد شدند و با آرامش کامل، مناسک عمره را به جا آوردند.

1247- ممانعت از سلطه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 4

4- جلوگیری از تسلط مشرکان و کافران حق ستیز بر مسلمانان، فلسفه فرمان الهی مبنی بر کشتن، اسارت، محاصره و کمین زدن به آنان

فإذا انسلخ... فاقتلوا المشرکین... کیف وإن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ

1248- ممانعت از ورود مشرکان به کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 29

29- از امام صادق (ع) روایت شده که درباره قول خدا «طهرا بیتی للطائفین... فرمود: یعنی نَحیا عنه المشرکین...»؛

مشرکان را از خانه من دور کنید...».

1249- مملوکیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 95 - 4

4- تنهایی و بی کسی موجودات شعورمند آفرینش (معبودهای پنداری و عبادت کنندگان آنها) در صحنه قیامت، تجلی مملوکیت همه آنها در برابر خداوند است.

إلاّ آتی الرحمن عبداً.. و کلّهم آتیه یوم القیمه فرداً

1250- ممنوعیت استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- استغفار برای مشرک، هر چند از خویشاوندان باشد، ممنوع و حرام است.

ص: 677

ما كان للنبی . . . أن یستغفروا للمشرکین و لو كانوا أولى قریبی

1251- ممنوعیت تعرض به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 3

3- دستور خداوند مبنی بر منع تعرض مسلمانان به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، در مدت مهلت چهار ماهه

فسیحوا فی الارض أربعه أشهر

مهلت دادن به مشرکان و مجاز دانستن رفت و آمدشان در هر جای زمین در حقیقت دستوری است به مسلمانان که نباید در مدت مقرر متعرض آنان شوند.

1252- ممنوعیت دوستی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 19

19 - عدم جواز اظهار ملاطفت با مشرکان، جز برای گرایش دادن آنان به ایمان *

و بدا بیننا و بینکم . . . حتی تؤمنوا... إلا قول إبرهیم

در صورتی که وعده استغفار به آزر از سوی ابراهیم(ع) نیز به عنوان اسوه مطرح شده باشد، از آیه شریفه استفاده می شود که مؤمنان، باید در برابر مشرکان آشتی ناپذیر باشند و به آنان روی خوش نشان ندهند؛ مگر در آن جا که امید دارند با سخن نرم، هدایت پذیراند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 6 - 11

11 - برنامه براءت از مشرکان و نهی از مودت با ایشان، در جهت مصالح خود مؤمنان و نه خداوند

و من یتولّ فإنّ اللّهُ هو الغنیّ الحمید

با توجه به این که این آیات، در ادامه نهی مؤمنان از مودت مشرکان است، تعبیر «و من یتولّ..» بیانگر مطلب یاد شده است.

1253- ممنوعیت ورود مشرکان به مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 19, 23, 4, 3

3 - ممانعت از نزدیک شدن مشرکان به مسجدالحرام، بر اهل ایمان واجب است .

ص: 678

يأيها الذين ءامنوا إنما المشركون نجس فلا يقربوا المسجد الحرام

4- اعلان ممنوعيت ورود مشركان به مسجدالحرام در سال نهم هجرت

فلا يقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا

آيات سوره برائت - بنابر گفته مفسران - در مراسم حج سال نهم هجرت بر مشركان خوانده شد.

19 - ممنوعيت مشركان از نزديك شدن به مسجدالحرام ، حكمى است مبتنى بر علم و حكمت گسترده خدا .

يأيها الذين ءامنوا إنما المشركون نجس فلا يقربوا المسجد الحرام .. . إنَّ اللهَ علِيم

23 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است : « لا یدخل المسجد الحرام مشرك بعد عامی هذا أبداً إلا أهل العهد و خدمكم ;

از این سال هیچ مشركی نباید داخل مسجدالحرام شود، مگر کسانی که با مسلمانان عهد بسته اند یا خدمتکار شما مسلمانان هستند».

1254- منازعه با مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 31 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مشركان و كافران به پیشگاه خداوند در قیامت ، به جدال و نزاع و دفاع از مواضع خویش خواهند پرداخت .

ثم إنكم يوم القيمة عند ربكم تختصمون

«اختصام» (مصدر «يختصمون») به معنای جدال و نزاع دو فرد یا دو گروه است که هر یک می کوشد، سخن دیگری را ابطال کند. گفتنی است در این که مقصود از دو گروه متخاصم کیانند، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد که بهترین آنها دو نظریه است: 1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) با کافران و مشركان; 2- دو گروه حق و باطل از هر ملت و امتی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 13

13 - وجود نزاع و اختلاف مستمر میان موحدان و مشركان در طول تاریخ

أنت تحکم بین عبادک فی ما كانوا فیه یختلفون

آمدن فعل «کانوا» و نیز کاربرد فعل «یختلفون» (به صیغه مضارع) دلالت بر استمرار دارد.

1255- منازعه مشرکان با موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 5

5- مشرکان ، از معبود های ادعایی خویش به سختی دفاع کرده و با یکتاپرستان درباره آنها به منازعه می پرداختند .

این شرکاءى الذین کنتم تشقون فیهم

«تشافون» (از مصدر شقاق) به معنای مخالفت است به گونه ای که شخصی در یک طرف و شخص دیگری در طرف دیگر باشد.

ص: 679

فعل «تشافقون» از باب مفاعله است که برای فعلهای دو جانبه استفاده می شود و به قرینه مقام طرف درگیر با مشرکان، کسانی اند که معتقد به خدای واحد بودند و از آنها به موحدان تعبیر شده است.

1256- منازعه مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 1

1 - سران کفر و شرک و پیروانشان پس از ورود به جهنم به مجادله و کشمکش خواهند پرداخت.

قالت أخرجهم لأولاهم... وقالت أليهم لأخرجهم فما كان

1257- منازعه مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 67 - 5

5 - خداوند، مشرکان را از درگیری و ستیزه جویی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) در امر قربانی به شدت برحذر داشت.

فلا ينزعتك في الأمر

1258- منافقان و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 9

9 - استهزای یهود و مشرکان به آیات الهی و شرکت منافقان در جمع آنان

إذا سمعتم آيات الله يكفر بها ويستهزأ بها فلا تقعدوا معهم

ابن عباس در شأن نزول آیه گفته است: منافقان، در مجالسی که از سوی یهود ترتیب می یافت و قرآن مورد تمسخر قرار می گرفت، شرکت می کردند و سدی گفته است: مشرکان آنگاه که با مسلمانان در یک مجلس می نشستند، قرآن را استهزا می کردند و به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) دشنام می دادند.

1259- منشأ افتراهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 680

9- افتراها و نسبت های ناروای مشرکان به خداوند ، برخاسته از اغوای شیطان بوده است .

و يجعلون لله البنت . . . و يجعلون لله ما يكرهون ... لقد أرسلنا إلى أمم من قبلك

ذکر قصه بعثت انبیا در میان امتهای پیشین و تحت تأثیر اغوای شیطان قرار گرفتن آنان، می تواند تعریضی باشد به مشرکان مکه که نسبتهای ناروا به خداوند می دادند.

1260- منشأ امکانات مادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 4

4 - امکانات موجود در دست مشرکان ، نعمت های خدادادی است .

برئهم یشرکون . . . بما ءاتینهم

1261- منشأ بت پرستی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 1

1- مشرکان مکه ، بت پرستی خود و پدرانیشان را برخاسته از مشیت خداوند می دانستند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لا ءاباؤنا

با توجه به مکی بودن سوره نحل و نیز قرینه «كذلك فعل الذین من قبلهم» مراد از «الذین أشركوا» مشرکان مکه است.

1262- منشأ بهانه جویی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 5

5 - غرور و سرمستی ، ریشه بهانه جویی های مشرکان عصر بعثت

و کم أهلکنا من قریه بطرت معیشتها

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که درباره بهانه جویی های مشرکان مکه است - برداشت یاد شده استفاده می شود.

1263- منشأ پاسخ به شبهات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 681

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در پاسخ گویی به شبهه های مشرکان، متکی به رهنمود های خدا بود.

قل لو كان في الأرض

1264- منشأ تغذیه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 6

6 - خداوند، آذوقه و مواد خوراکی را در اختیار غیر یکتاپرستان نیز قرار می دهد.

فليعبدوا .. الذي أطعمهم من جوع

امر به روی آوردن قریش به عبادت در «فليعبدوا»، بیانگر آن است که آنان خدا را عبادت نمی کردند.

1265- منشأ خرافه پرستی در مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 30 - 5

5 - اندیشه خرافی مشرکان در مورد فرشتگان، برخاسته از افق محدود دانش و بینش آنان

ليسمون الملئكة تسميه الأثني .. ذلك مبلغهم من العلم

با توجه به این که موضوع اصلی آیات پیشین، طرد و نقد اندیشه خرافی مشرکان درباره دختر انگاشتن فرشتگان برای خداوند بود؛ می توان استفاده کرد که عبارت «ذلک مبلغهم ..»، فلسفه رواج این عقیده خرافی را در میان آنان تبیین می کند.

1266- منشأ دشمنی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 15

15 - تضاد جبهه ایمان و شرک، تضادی عقیدتی است؛ نه طبقاتی، نژادی و ...

وبدا بيننا وبينكم .. حتى تؤمنوا بالله وحده

1267- منشأ دشمنی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 11

ص: 682

11 - مخالفت کافران و مشرکان صدر اسلام با پیامبر اسلام، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود.

كانوا أكثر منهم وأشدّ قوه وءاثراً فى الأرض

نکوهش مخالفان پیامبر اسلام، بر عبرت نگرفتن آنان از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، می رساند که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دلخوشی آنان به امکانات و اقتدار نسبی خود بوده است.

1268- منشأ شبهه افکنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 29 - 7

7- زیر سؤال بردن وقوع قیامت از سوی مشرکان، ناشی از جهل آنان بوده است.

ولكنّ أكثر الناس لا يعلمون . و يقولون متى هذا الوعد إن كنتم صدقین

برداشت یاد شده بنابر عطف «يقولون» بر عبارت قبل، از باب عطف مسبب بر سبب است؛ یعنی، بیشتر مردم نمی دانند و [به خاطر همین ندانستن]، معاد را زیر سؤال می برند.

1269- منشأ شك مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 2

2- غفلت از قدرت نامحدود خدا، منشأ شك و تردید مشرکان عصر بعثت در امکان معاد و حیات دوباره انسان

يأتها الناس إن كنتم فى ريب من البعث فإننا خلقنكم

جواب شرط در جمله «إن كنتم فى ريب من البعث» حذف شده است و تقدیر آن چنین می باشد: «إن كنتم فى ريب من البعث فانظروا إلى بدء خلقكم؛ اگر در امکان برپایی رستاخیز تردید دارید، به آغاز پیدایش خود بنگرید». مقصود از جمله یاد شده این است که: همان طور که خداوند توانست انسان ها را در این نشأه بیافریند مسلماً قدرت آن را دارد که دوباره و در نشأه دیگر آنان را زنده کند.

1270- منشأ شكست مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 6

6 - خداوند ، کافران و مشرکان ستیزه جوی صدر اسلام را از دست یافتن به هدف خود (ریاست و سروری بر مردم) مأیوس ساخت .

إِنَّ الَّذِينَ يَجِدُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ .. . إِنَّ فِي صَدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرًا مَا هُمْ بِبَلِغِيهِ

ص: 683

این فرموده خداوند که: «در دل کافران کبر و خودبرتر بینی وجود دارد؛ ولی به آن نمی رسند»؛ کنایه از این است که آنان نمی توانند با ریاست و سروری بر مردم، - که آرزوی آنها است - کبر و خودبرتر بینی خود را تحقق بخشند.

1271- منشأ عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 2، 1

1 - فقط خداوند توانا بر فرستادن و مسلط کردن عذابهای گوناگون بر مشرکان است.

قل هو القادر علی أن یبعث علیکم عذابا

2 - یادآور شدن قدرت اختصاصی خداوند بر فرستادن انواع عذاب بر مشرکان و کافران، از وظایف تبلیغی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل هو القادر علی أن یبعث علیکم عذابا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 10

10 - عذاب های نازل شده بر مشرکان ، برخاسته از فرمان خداوند است .

لما جاء أمر ربک

1272- منشأ عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 15

15 - عقاید مشرکان در مورد مشیت الهی و استفاده جبر از آن، بنیادی جز گمان ندارد.

إن تتبعون إلا الظن و إن أنتم إلا تخرصون

1273- منشأ عقیده مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 5 - 3

3- اعتقاد به وجود فرزند برای خدا ، معلول تقلید کورکورانه مشرکانِ عصر بعثت از نیاکان خویش بوده است .

قالوا اتخذ الله ولداً . ما لهم به من علم ولا لأبائهم

ص: 684

1274- منشأ قبول توبه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 17

17 - پذیرش توبه مشرکان، برخاسته از غفران و رحمت گسترده الهی است.

فإن تابوا... فخلوا سبيلهم إن الله غفور رحيم

1275- منشأ کيفر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، فقط تبلیغ کننده پیام وحی بود؛ نه مجازات کننده مشرکان و تحقق بخشنده به انذارها.

وقالوا... فاعمل إتنا عملون. قل إنما أنا بشر مثلکم یوحى إلیّ

یکی از احتمالها در تفسیر «فاعمل»، این است که مشرکان، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اعلام کردند که او می تواند به وعیدهای خود جامه عمل بپوشاند؛ ولی خداوند در مقابل آنان اعلام می دارد که کار پیامبر، تبلیغ رسالت است؛ نه مجازات مشرکان.

1276- منشأ گرایشهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 7

7- گرایش های مشرکان مبتنی بر خواهش های نفسانی بوده است.

ولهم ما یشتھون

1277- منشأ گمراهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 16

16- خداوند گمراه کننده مشرکان است.

و من یضلل الله فما له من هاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 17 - 3

3 - خداوند ، به روز رستاخیز ، خواهان توضیح و پاسخ گویی معبود های باطل در باره نقش خود مشرکان در گمراهی خویش

ص: 685

فيقول ءأنتم أضللتم عبادى هولاء أم هم ضلّوا السبيل

1278- منشأ لجاجت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 61 - 9

9- پافشاری برخی از مشرکان بر شرک، معلول تعصب یا اهداف خائنانه است، نه ناشی از نادانی صرف.

بل أكثرهم لا يعلمون

قید «أكثر» بیانگر این واقعیت است که در میان مشرکان، کسانی وجود دارند که علی رغم آگاهی به بطلان شرک، به خاطر اهداف نادرستی از آن حمایت می کنند.

1279- منشأ مجادله مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 5

5- کبر و خودبرتربینی، عامل جدال و ستیزه جویی کافران و مشرکان با آیات الهی و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

إنّ الذین یجدلون فی ءایت اللّهِ .. . إن فی صدورهم إلاّ کبر

1280- منشأ یأس مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 162 - 3

3- خداوند در صدد مایوس کردن مشرکان، از پیشرفت و نفوذ آیینشان

ما أنتم علیه بفتنین

اخبار خداوند به ناتوانی مشرکان - که به صورت روشن و قاطع بیان گردیده است - می تواند برای ایجاد یأس و ناامیدی در میان آنان از هرگونه پیشرفت و نفوذ در میان مردم باشد.

1281- منشأ یأس مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 37 - 5

5 - خداوند ، مشرکان و کافران صدر اسلام را از گمراه کردن مؤمنان هدایت یافته ، مأیوس ساخت .

ص: 686

و من يهد الله فما له من مضلّ

یادآوری گمراه نشدن هدایت یافتگان (مؤمنان)، می تواند به منظور مایوس ساختن کافران و مشرکان در تبلیغات و تلاش هایشان علیه اسلام و مسلمین باشد.

1282- منفعت طلبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 5

5- مشرکان به امید جلب منفعت و دفع ضرر از خویش، به بت پرستی روی آورده بودند.

و يعبدون من دون الله ما لا ينفعهم ولا يضرهم

یادآوری بی تأثیر بودن معبودها از سودرسانی و دفع ضرر از پرستندگانشان، می تواند گویای این حقیقت باشد که مشرکان، به همین انگیزه به بت پرستی و شرک روی آورده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 9

9- مشرکان، مردمی خودبین، هواپرست و منفعت طلب

ألكم الذّكر وله الأنتى .. إن يتبعون إلا الظنّ و ما تهوى الأنفس

با توجه بدین نکته که حتی شرک مشرکان، برخاسته از هواپرستی و منفعت خواهی آنان است، مطلب بالا استفاده می شود. گفتنی است که در آیه «ألكم الذّكر...»، نمودی از این خودبینی ارائه شده است.

1283- منفعت طلبی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 9 - 6

6- شرک پیشگان صدر اسلام، به خاطر تأمین و حفظ منافع مادی خود، مردم را از گرویدن به اسلام و سلوک راه خدا باز می داشتند.

اشتروا بأيت الله ثمناً قليلاً فصدوا عن سبيله

آیه فوق - به قرینه آیات قبل درباره مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 3

3 - جلب سود و دفع زیان ، انگیزه شرک پیشگان عصر بعثت در پرستش خدایان پنداری خود

و يعبدون من دون الله ما لا يضرهم ولا ينفعهم

ص: 687

1284- منفعت طلبی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 3

3- مشرکان مکه ، با درخواست معجزه ، درصدد بهانه جویی و دستیابی به منافع خویش بودند نه کشف حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لقد صرّفنا للناس فی هذا القرآن من کلّ مثل فأبى أكثر الناس إلاّ کفورًا . و قا

از اینکه مشرکان برای شناخت حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله) راههای گوناگون موجود را رها کرده و ایمان خود را منحصر به برآوردن پیشنهادهای محدودی، کردند که بیشتر منافع مادی اشان را تأمین می کرد، مطلب فوق قابل استفاده است.

1285- مواجهه مشرکان با عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 16

16 - مشرکان به هنگام مواجه شدن با عذاب الهی ، به انحصار قدرت به خدا ، پی خواهند برد .

و لو یری الذین ظلموا إذ یرون العذاب أن القوه لله جميعاً

«إذ یرون» مفعول برای «یری» است و «أن القوه ..» با فعل مقدری جواب شرط می باشد؛ یعنی: «لو یری ... لعلموا أن القوه لله جميعاً؛ اگر مشرکان امروز می دیدند آن روزی را که با عذاب قیامت مواجه خواهند شد، همانا می فهمیدند که تمام قدرتها از آن خداوند است.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 3

3 - سران شرک به هنگام مواجه شدن با عذاب قیامت ، از پیروانشان فاصله گرفته و از آنان بیزار می شوند .

إذ تبرأ الذین اتبعوا من الذین اتبعوا و رأوا العذاب

جمله «و رأوا العذاب» جمله حالیه است؛ یعنی، تبرّی و بیزاری سران شرک از پیروانشان در آن حال است که با عذاب مواجه می شوند.

1286- موانع اطاعت از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توجه دادن مؤمنان به حیات معنوی خود و برخورداری از نور الهی، بازدارنده آنان از اطاعت مشرکان و گمراهان

ص: 688

وإن أظعنموهم إنكم لمشركون. أو من كان ميتا فأحيينه و جعلنا له نورا يمشى به في آل

تمثيل مذکور برای بر حذر داشتن مسلمانان از اطاعت مشرکان است.

1287- موانع ایمان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 5

5 - کفر اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، بهانه مشرکان صدر اسلام برای گریز از ایمان

لتشهدون أن مع الله آلهة أخرى . . . الذين آتینهم الكتب يعرفونه

روی اصلی سخن در این آیه با مشرکان و علل ایمان نیاوردن آنان است. مطرح کردن اهل کتاب می تواند برای پاسخگویی به سؤالی باشد که برای مشرکان مطرح بوده و آن اینکه اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق است، چرا اهل کتاب - که آنان نیز دین آسمانی دارند - به او ایمان نیاورده اند.

1288- موانع بهانه جویی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 14

14 - تلاش برای ایجاد امنیت، پیش از تبلیغ خداپرستی، کاری الهی و از بین برنده بهانه مشرکان در ترک عبادت است.

فلیعبدوا . . . وءامنهم من خوف

1289- موانع دوستی با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 12

12 - هجرت از مکه به مدینه برای جلب رضای الهی، ناسازگار با مودت نسبت به مشرکان مکه

لا تتخذوا عدوی و عدوكم اولیاء . . . إن كنتم خرجتم جهاداً

آیه شریفه در مرحله نخست، نظر به موضوعی دارد که در صدر اسلام رخ داده است. مخاطب اولیه آیه مهاجری به نام حاطب بن ابی بلتعنه است که برای خدا هجرت کرده؛ ولی گام در مسیر دوستی با مشرکان نهاده بود (غافل از این که آن هجرت و این حرکت با هم سازگار

نیستند).

ص: 689

1290- موانع عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 12

12 - خویشاوندی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) مانع از عذاب و دوزخی شدن فرد مشرک نیست .

ما كان للنبي . . . أن يستغفروا للمشرکین و لو كانوا أولى قریبی . . . أنهم أصحاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 6

6- حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مشرکان ، مانع نزول عذاب الهی بر آنان

و إذا لا یلبثون خلفک إلا قليلاً

تهدید خداوند به هلاکت مشرکان در صورت اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه، می تواند اشاره به این حقیقت باشد که حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان آنان، مانع هلاکتشان بوده است.

1291- موانع قبول عذر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 1

1 - کفر و گرایش به شرک ، سبب پذیرفته نشدن عذرخواهی و درخواست کافران و مشرکان برای رهایی خویش از عذاب الهی

ذلکم بآنه إذا دعی اللّٰه وحده کفرتم و إن یشرک به تؤمنوا

«ذلکم» اشاره به مطلب گذشته (عذاب شدن) دارد؛ یعنی، «ذلکم الذی أنتم فیه من العذاب». گفتنی است که «باء» در «بآنه» برای سببیت می باشد.

1292- موانع هدایت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 3

3- لجاجت و روح حق ناپذیری مشرکان ، مانع از تأثیر نهایی دعوت و هدایت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آنان بود .

إن كاد ليضلننا عن الهتتنا لولا أن صبرنا عليها

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که صبر و مقاومت در برابر دعوت به حق پیامبر (صلی الله علیه و آله)، معنایی جز لجاجت و عناد ندارد و نشانه وجود روح حق ناپذیری است.

ص: 690

1293- موجبات عذاب اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 75 - 1

1 - شادمانی ناحق و سر مستی گسترده در جامعه از سوی کافران و مشرکان ، سبب گرفتار شدن آنان به انواع عذاب ها در قیامت

ذلکم بما کنتم تفرحون فی الأرض بغير الحقّ و بما کنتم تمرحون

«با» در «بما کنتم» برای سببیت است. «فرح» (مصدر «تفرحون») به معنای سرور و شادمانی است و «مرح» (مصدر «تمرحون») به معنای سرور و شادمانی افراطی و بیش از حد است آن گونه که سبب غرور و سر مستی می گردد. گفتنی است در این برداشت ، مشار الیه «ذلکم» عذاب های یاد شده در آیات پیشین، دانسته شده است.

1294- موجبات عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 1

1 - روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان ، موجب مستحق بودن آنان به عذاب الهی (دوزخ) در نظر سران شرک

بل کنتم قومًا طغین . فحقّ علینا قول ربّنا إنّنا لذائقون

1295- موضعگیری مشترک مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 5

5 - تکذیب و انکار قیامت ، موضع گیری مشترک همه شرک پیشگان تاریخ

بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه . . . کذلک کذب الذین من قبلهم

1296- موضعگیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 7

7 - موضعگیری خصمانه کافران و مشرکان در قبال پیامبر، علی رغم اعتقادشان به خدا

و إذ قالوا اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 5

ص: 691

5- خداوند ، آگاه به توطئه های محرمانه و سرّی مشرکان و مطلع از مواضع علنی و آشکار آنان

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما يعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 68 - 1

1 - موضع گیری ناباورانه مشرکان در قبال وعده برپایی قیامت

لقد وعدنا هذا . . . إن هذا إلا أسطير الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 4

4 - مشرکان ، به بهانه حفظ سنت های دینی به یادگار مانده از پدرانشان ، در مقابل آیات روشن الهی موضع گیری کردند .

إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل يريد أن يصدكم عما كان يعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 88 - 4

4 - نظارت الهی بر موضع گیری مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پشتوانه مجازات و محاکمه آنان

و عنده علم الساعة و إليه ترجعون . . . و قيله يربّ إنّ هؤلاء قوم لا يؤمنون

عطف «قیله» بر «الساعة» در دو آیه قبل گویای ارتباط این آیه با «إليه ترجعون» در آن آیه است و از مجموع دو آیه، برآشت یاد شده استفاده می شود.

1297- موضعگیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 4

4 - مشرکان ، در برخورد با سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای موضعی لجوجانه بودند .

أفأنت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

1298- موضوعگیری مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 4

4- مشرکان مکه ، دارای مواضع علنی و آشکار علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه های سرّی و محرمانه علیه آن حضرت

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما يعلنون

ص: 692

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 16

16- موضع منفی مشرکان مکه در برابر تعالیم پیامبران پیشین

و إذ لم يهتدوا به فسيقولون هذا إفك قديم

تعبیر به «إفک قدیم»، نمایانگر باور کافران مکه به دیرینه بودن پیام وحی و کذب بودن آن از ابتدای تاریخی آن است. به دیگر بیان قرآن در نظر ایشان، همچون تعالیم دیگر پیامبران تاریخ، افترا است.

1299- موضعگیریهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 5 - 5

5 - موضع گیری ناباورانه مشرکان صدر اسلام ، درباره وعده قیامت

إنّما توعدون لصادق

1300- موعظه ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 4 - 17

17 - مشرکان ، به دلیل پند نگرفتن از مواعظ خداوند ، از سوی او سرزنش شدند .

أم یقولون . . . أفلاتتذکرون

استفهام در «أفلا» توییحی است و به قرینه نفی شفیع در آیه، می تواند که مشرکان مورد خطاب آیه باشند.

1301- موعظه ناپذیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 13 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، مردمی پندناپذیر بودند .

وإذا ذكروا لا يذكرون

ص: 693

1302- مولای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبا - 34 - 41 - 5

5 - ملائکه ، بین خود و مشرکان به موالاتی قائل نیستند .

قالوا .. أنت ولینا من دونهم

1303- موهومات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 5

5 - مشرکان در اسارت اوهام شرک آلود ، و موحدان رهیده از آن

بعد إذ نجنا الله منها

به کارگیری واژه «نجات» (نجینا الله)، برای دست کشیدن از آیینی و روی آوری به آیینی دیگر، اشاره به این دارد که آیین نخست مایه اسارت و گرفتاری بوده و آیین جدید فرحبخش و باعث آزادی است.

1304- مؤاخذه اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 9، 7، 3، 2

2- مشرکان ، به خاطر عقیده شرک آلود خود ، در قیامت مورد بازخواست قرار خواهند گرفت .

ثم يوم القيمة .. و يقول این شرکاءى

3- خداوند ، خود بازخواست کننده مشرکان در قیامت

و يقول این شرکاءى

7- مشرکان در قیامت ، جوابی در برابر بازخواست خداوند نخواهند داشت .

این شرکاءى الذين کنتم تشقون فيهم قال الذين أوتوا العلم

از اینکه در آیه به جای پرداختن به جواب مشرکان، سخن اشخاص دیگری را به میان آورده است، به دست می آید که مشرکان در برابر مؤاخذه خداوند جوابی برای گفتن نخواهند داشت.

9- بازخواست مشرکان در قیامت درباره خدایان ادعایی شان، نمودی از خواری و ذلت اخروی آنان است .

ثم يوم القيمة يخزيهم و يقول أين شركاء الذين كنتم تشقون فيهم

«واو» در «و يقول» عاطفه است و می تواند عطف تفسیری باشد. بنابراین «مورد مؤاخذه قرار گرفتن مشرکان» نمودی از ذلت و تحقیر آنان است.

11- محاکمه مشرکان در قیامت ، با حضور عالمان انجام می شود .

و يقول أين شركاءى . . قال الذين أوتوا العلم

ص: 694

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 1

1 - سران و پیشوایان شرک ، به هنگام بازخواست پیروانشان از سوی خداوند در قیامت حاضر خواهند شد .

و یوم ینادیهم .. قال الذین حقّ علیهم القول

مراد از «الذین حقّ علیهم القول» (آنان که سخن خدا درباره آنان مصداق یافت)، پیشوایان گمراهی و شرک اند. گفتنی است که برداشت یاد شده با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 9

9 - مؤاخذه شدن مشرکان در پیشگاه خداوند در قیامت

وقال الذین کفروا .. و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 40 - 1

1 - در روز قیامت ، همه مشرکان به منظور مؤاخذه و روشن شدن حقایق گردآوری خواهند شد .

و یوم یحشرهم جمیعاً ثمّ یقول للملئکه أهؤلاء إیتکم کانوا یعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 24 - 1

1 - فرمان خداوند به توقف مشرکان بر سر راه دوزخ به منظور بازخواست از آنان

وقفوهم إنهم مسئولون

1305- مؤاخذه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 9

9- سوگند خداوند به ذات خود ، برای تهدید و مورد مؤاخذه قرار دادن مشرکان

تالله لتسئلنَّ عما كنتم تفترون

1306- مؤاخذه مشرکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 695

6 - خداوند مشرکان را در قیامت مؤاخذه می کند و کیفر می دهد .

أفتهلکنا بما فعل المبطلون

1307- مؤمنان و استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، حق استغفار کردن برای مشرکان را ندارند .

ما کان للنبی و الذین ءامنوا أن یتستغفروا للمشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 115 - 7,8

7 - نگرانی برخی از مؤمنان ، در رابطه با استغفار خویش برای بعضی از مشرکان در گذشته ، پس از بیان حرمت آن از سوی خداوند

ما کان للنبی و الذین ءامنوا أن یتستغفروا للمشرکین . . . و ما کان اللّٰه لیضلّ قوماً

با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل و نیز شأن نزول آن، استفاده می شود که آیه شریفه در مورد رفع نگرانی کسانی است که قبل از علم به حرمت، برای مشرکان استغفار کرده بودند.

8 - استغفار برای مشرکان ، قبل از بیان حرمت آن از سوی خداوند ، گناهی برای مؤمنان به شمار نمی رود .

ما کان للنبی و الذین ءامنوا . . . و ما کان اللّٰه لیضلّ قوماً . . . حتی یبین لهم ما ی

با توجه به شأن نزول این آیه که برخی از مؤمنان نسبت به مشرکان استغفار نموده بودند، برداشت فوق استفاده می گردد.

1308- مؤمنان و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 115 - 7

7 - نگرانی برخی از مؤمنان ، در رابطه با استغفار خویش برای بعضی از مشرکان در گذشته ، پس از بیان حرمت آن از سوی خداوند

ما كان للنبي والذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين . . . و ما كان الله ليضل قوماً

با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل و نیز شأن نزول آن، استفاده می شود که آیه شریفه در مورد رفع نگرانی کسانی است که قبل از علم به حرمت، برای مشرکان استغفار کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 696

5- مؤمنان از برخورد های ناروا و غیر منطقی مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بسیار خشمگین بودند .

وقل لعبادی یقولوا التی هی أحسن

در شأن نزول آیه آمده است: مؤمنان، وقتی مشاهده می کردند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب مشرکان مورد آزار و اذیت قرار می گیرد، از آن حضرت اجازه جهاد و برخورد می خواستند که این آیه نازل شد (مجمع البیان).

1309- مهلت به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 6

6 - خداوند در عین قدرت بر فرستادن انواع عذاب بر مشرکان و کافران، به آنان مهلت می دهد.

قل هو القادر علی أن یبعث علیکم

چون در آیات گذشته سخن از نزول عذاب و درخواست مشرکان در این زمینه بود، این آیه با بیان قدرت خداوند بر عذاب به طور ضمنی دلالت بر مهلت دادن به مشرکان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 3 - 9 - 7

7 - توصیه و تشویق الهی به عموم مشرکان عهدشکن ، مبنی بر توبه و بازگشت به اسلام در ظرف چهار ماه مهلت داده شده به آنان

فسیحوا فی الأرض أربعه أشهر . . . و أذن من الله . . . فإن تبتم فهو خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 1

1 - فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر به حضور پذیرفتن مشرکانی که پس از انقضای مهلت چهار ماهه ، به منظور شنیدن پیام وحی ، درخواست ملاقات کنند .

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشرکین . . . و إن أحد من المشرکین استجارک فأجره

«استجاره» به معنای درخواست جوار و همسایگی است. درخواست جوار از سوی مشرکان پس از انقضای مهلت چهار ماهه - به قرینه

«حتى يسمع كلام الله» - درخواست رسیدن به حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) به منظور استماع دعوت آن حضرت و تحقیق پیرامون وحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 19 - 11، 6

6 - امهال جوامع شرک پیشه و تأخیر افتادن کیفر آنان به جهان آخرت ، قانون الهی حاکم بر نشئه دنیا

و لو لا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

خداوند هنگام هبوط آدم و حوا به زمین، فرمود: «و لکم فی الأرض مستقر و متاع إلى حین ; شما - خطاب به عموم انسانها و از

ص: 697

جمله آدم و حواست - تا مدتی معین در زمین خواهید ماند و از نعمتهای آن بهره خواهید گرفت» (بقره / 36) ; یعنی، قانون الهی حاکم بر نشئه دنیا این است که هر جامعه ای دارای مدت و زمانی معین است و پیش از فرارسیدن اجل، از میان نمی رود. جمله «و لولا کلمه سبقت من ربک» اشاره به این قانون دارد.

11 - امهال جوامع شرک پیشه در دنیا و تأخیر انداختن کیفر آنان به جهان آخرت ، مقتضای ربوبیت و پروردگاری خدا نسبت به انسانها

و لولا کلمه سبقت من ربک لفضی بینهم فیما فیه یختلفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 46 - 3

3 - مشرکان ، کافران و دین ستیزان ، چون از بازگشت به سوی خدا و گرفتار شدن به عذاب جهنم مقری ندارند ، مهلت دادن خداوند به آنان نباید نگران کننده باشد .

و إما نرینک بعض الذی نعدهم أو نتوفینک فإلینا مرجعهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 55 - 5

5- مشرکان ناسپاس ، علی رغم کفران نعمت های الهی ، از آنها برخوردار بوده و به آنان مهلت حیات داده می شود .

برئهم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم فتمتعوا فسوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 52 - 1

1- خداوند ، در قیامت ، به مشرکان فرصت خواهد داد تا از معبود های پنداری خویش استمداد کنند .

نادوا شرکاء الذین زعمتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 6

6 - مشرکان و کافران حق ستیز ، چون از بازگشت به سوی خدا و گرفتار شدن به عذاب جهنم راه فراری ندارند ، مهلت دادن خداوند به آنان نگران کننده نیست .

فإِذَا نُرِيكَ بِعَظْمِ الذِّمِّيِّ نَعْدَهُمْ أَوْ نَتَوَقَّعُكَ فإِلَيْنَا يَرْجِعُونَ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 7

7- داوری درباره مشرکان و عذاب آنان ، براساس سنت امہال تا قیامت به تأخیر افتاده است .

و لولا کلمہ الفصل لقضى بينهم

ص: 698

1310- مهلت به مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 10, 3, 4

1 - اعطای چهار ماه مهلت به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، در پی ابطال پیمان عدم تعرض مسلمانان با آنان

براه من الله ورسوله... فسیحوا فی الارض اربعه أشهر

3 - دستور خداوند مبنی بر منع تعرض مسلمانان به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، در مدت مهلت چهار ماهه

فسیحوا فی الارض اربعه أشهر

مهلت دادن به مشرکان و مجاز دانستن رفت و آمدشان در هر جای زمین در حقیقت دستوری است به مسلمانان که نباید در مدت مقرر متعرض آنان شوند.

4 - اعطای آزادی رفت و آمد و سیر و سیاحت به مشرکان صدر اسلام، در ظرف مهلت چهار ماهه

فسیحوا فی الارض اربعه أشهر

«سَیْحٌ» و «سیاحت» (مصدر سیحوا) به معنای سیر کردن است و امر در «سیحوا» به معنای اباحه و اعطای آزادی سیر و سیاحت می باشد.

10 - خداوند در پی اعطای مهلت چهار ماهه به مشرکان، آنان را به رها کردن شرک و گرویدن به آیین توحید، سفارش کرد.

فسیحوا فی الأرض اربعه أشهر واعلموا أنکم غیر معجزی الله و أن الله مخزی الکفرین

اعلام حاکمیت گسترده خداوند به مشرکان پیمان شکن و عدم امکان مقاومت در برابر او و فرار از حاکمیت او (اعلموا أنکم غیر معجزی الله) و نیز هشدار به فرجام شوم و ذلت بار مستکبران کفرپیشه (و أن الله مخزی الکافرین) در حقیقت توصیه و اندرز است از جانب خداوند به اینکه از فرصت داده شده استفاده کنند و به دامن توحید و اسلام بازگردند و خود را گرفتار عاقبت شوم خواری و ذلت شکست نسازند.

1311- مهلت به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 61 - 6

6- مشرکان مکه، علی رغم اسناد سخنان ناروا به خداوند، مورد عقوبت دنیوی قرار نگرفتند و مهلت حیات پیدا کردند.

کنتم تقترون . و يجعلون لله البنت ... و لو يؤاخذ الله الناس بظلمهم ما ترك عليها

1312- ناخشنودی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 2

2- کفرپیشگان (یهود ، نصارا و مشرکان) ناخشنود از نزول کمترین خیر ، بر مسلمانان

ما یوّد الذین کفروا . . . أن ینزل علیکم من خیر

ص: 699

نکره آوردن «خیر» به همراه «من» زایده در آیه، حکایت از آن دارد که: مشرکان کمترین خیری را برای مسلمانان نمی پسندیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 8

8 - تعلق اراده الهی در غلبه یافتن دین حق (اسلام) بر دیگر ادیان جهان، علی رغم کراهت مشرکان

و دین الحق لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 4

4 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از اعمال و کردار مشرکان و مشرکان از اعمال و کردار پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناراحت و بیزار بودند.

أنتم بریئون مما عمل و أنا بریء مما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 7,8

7 - لزوم یکتاپرستی و دوری از شرک در عبادت و نیایش، در عین ناخوشایندی کافران و مشرکان از این عمل

فادعوا الله مخلصین له الدین و لو کره الکفرون

8 - کافران و مشرکان از عبادت خالصانه خداوند و یکتاپرستی، ناخوشنود بوده و آن را بر نمی تابند.

فادعوا الله مخلصین له الدین و لو کره الکفرون

1313- ناکامی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 87 - 3

3- دست نیافتن مشرکان در قیامت به بافته های دروغین خویش درباره شریک داشتن خداوند

و ضلّ عنهم ما كانوا یفترون

1314- نامه عمل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 84 - 8

8- خداوند ، پرونده کردار کافران و مشرکان را مورد حسابرسی دقیق قرار خواهد داد .

إِنَّمَا نَعِدُّ لَهُمْ عَذَابًا

ص: 700

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 25 - 6

6 - « عن أبي جعفر (ع) قال : ... و أنزل في الحاقه ، « و أمّا من أوتى كتابه بشماله فيقول يا ليتنى لم أوت كتابيه ... » فهذا مشرك ؛

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: ... خداوند در سوره «الحاقه» می فرماید: (و أمّا من أوتى كتابه بشماله فيقول يا ليتنى لم أوت كتابيه...) این [کسی که کتابش را به دست چپش می دهند] مشرک است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشفاق - 84 - 10 - 6

6 - « عن أبي جعفر (ع) قال : ... ان الله ... أنزل في « إذا السماء انشقت » « و أمّا من أوتى كتابه وراء ظهره ... » فهذا مشرك ... ؛

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: ... خداوند... در سوره «إذا السماء انشقت» فرمود: «و أمّا من أوتى كتابه وراء ظهره...». این شخص [که نامه عملش از پشت سر به او داده می شود] مشرک است».

1315- نجات مشرکان از هلاکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 7

7 - خداوند در عین قدرت بر عذاب و نابودی مشرکان، آنان را از مهلکه ها نجات می دهد.

قل الله ينجيكم ممنها و من كل كرب .. قل هو القادر على أن يبعث عليكم عذابا

1316- نجات مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 3

3 - پیروان شرک و کفر برای رهایی از عذاب مضاعف هیچ مزیتی بر سران خویش ندارند.

فما كان لكم علينا من فضل

1317- نجوای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 701

1- مشرکان عصر بعثت ، به منظور مخفی ماندن سخنانشان از خداوند ، سر به گریبان فرو می بردند و با نجوا ، توطئه های طرح شده علیه پیامبر را مبادله می کردند .

ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه

از معانی «ثنی» (مصدر یثنون) تا کردن و خم نمودن است. «إستخفاء» به معنای مخفی ساختن خویش است و ضمیر در «منه» به «الله» باز می گردد. چون غرض مشرکان از خم کردن سینه ها (سر در گریبان کردن) پنهان ساختن خویش از خدا بوده است، معلوم می شود در آن حال علیه پیامبر سخن می گفتند و توطئه های خویش را مبادله می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 9

9- بشر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) محتوای نجوای توطئه آمیز مشرکان و دستاویز آنان علیه اسلام و قرآن

و أسروا النجوى الذين ظلموا هل هذا إلا بشر مثلكم

1318- نزول عذاب بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 2

2 - نزول عذاب بر کافران و مشرکان در اختیار پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیست.

قل لو أن عندي ما تستعجلون

1319- نشانه های تبری از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 12

12 - تجلی برائت از مشرکان ، در انکار شخصیت آنان و دشمنی علنی با ایشان

إنا برءوا منكم .. كفرنا بكم و بدا بيننا وبينكم العدو

برداشت یاد شده در صورتی است که «کفرنا بکم» و «بدا بیننا»، بیان تفصیلی و تفسیری «إنا برءوا» باشد.

1320- نشانه های جهل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 8

ص: 702

8- ادعای مشرکان بر نبود آیه و معجزه ای برای رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه جهل آنان است .

وقال الذين لا يعلمون لولا .. أو تأتينا آیه

1321- نشانه های حق ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 2

2- اصرار و لجاجت مشرکان در مخالفت با دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نمودی از حق گریزی آنان

أكثرکم للحقّ کرهون . أم أبرموا أمراً

1322- نشانه های زیانکاری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 16

16- هلاکت و نابودی جوامع شرک پیشه، نمودی از زیانباری و خسران آنان

و حقّ علیهم القول... إنهم كانوا خسرين

1323- نشانه های عدم تعقل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 8

8- گریزان بودن مشرکان از توحید، نمونه ای است از عدم تأمل و تعمق آنان در آیات قرآن

و جعلنا علی قلوبهم أکنه أن یفقهوه... و إذا ذکرنا ربک فی القراءان وحده ولّوا عل

1324- نشانه های غفلت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 2 - 2

2- برخورد ناشایست و بازی گرانه مشرکان با آیات الهی، نشانگر اوج غفلت و بی خبری آنان است .

و هم فی غفله معرضون . مایاتیهم من ذکر من ربهم

جمله «مایاتیهم من ذکر. ..» یا بیان برای جمله پیشین است و یا در حکم تعلیل برای آن. در هر صورت بیانگر چگونگی و چرایی غفلت و بی خبری عمیق مشرکان است.

ص: 703

1325- نشانه های گمراهی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 2

2- تردید و ناباوری مشرکان به معاد ، نمونه بارزی از گمراهی آنان است .

فضّلوا .. و قالوا أءذا كُنّا ... أءنّا لمبعوثون خلقاً جديداً

1326- نعمت رفع دشمنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 8

8 - زدایش عداوت های مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نعمتی والا از سوی خداوند برای آن حضرت

لیغفر لک .. و یتّم نعمته علیک

«و یتّم ..» ممکن است تفسیر «لیغفر...» باشد؛ یعنی، نفس غفران، نعمت خداوندی است.

1327- نعمتهای دنیوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 55 - 8

8- گرفتاری مشرکان به عذاب الهی ، پس از برخورداری از نعمت ها و لذت های دنیوی

فتمتّعوا فسوف تعلمون

1328- نعمتهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 1

1- عمر طولانی همراه با بهره مندی جوامع شرک پیشه از نعمت های الهی ، موجب دل بستگی آنان به معبود ها و توهم کارساز بودن آنها

بل هم عن ذکر ربهم معرضون .. بل متّعنا هؤلاء و ءاباءهم حتّی طال علیهم العمر

«بل» در جمله «بل متّعنا..» برای اضراب از موضوع پیش (أَمْ لَهِمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا) است؛ یعنی، توهم این که معبودها از آنان حمایت می کنند، بر اثر زندگی پر نعمت، همراه با مهلت و عمر طولانی است.

ص: 704

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 9

9 - مشرکان ، به رغم کفران نعمت های الهی ، از آن نعمت ها ، برخوردار می شوند و مهلت زندگی می یابند .

فتمتّعوا فسوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 13

13 - خداوند ، برای غیر موحدان نیز از نعمت امنیت دریغ نمیورزد .

فلیعبدوا .. وءامنهم من خوف

1329- نعمتهای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 1

1 - بهره مندی مشرکان مکه از موهبت های الهی ، به رغم بی اعتنائی آنان به آیین توحیدی ابراهیم (ع)

وإذ قال إبراهيم .. لعلهم يرجعون . بل متّعت هؤلاء وءاباءهم

از آن جا که در آیات پیشین سخن از ابراهیم(ع) و نسل آن حضرت بود و با توجه به این که مشرکان مکه از نسل او به شمار می آمدند، می توان گفت که «هؤلاء» اشاره به مشرکان مکه دارد.

1330- نفرت از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 6

6 - حق ناپذیری مشرکان ، پس از اقامه دلیل های گوناگون برای آنان ، عامل منفور شدن شان در پیشگاه خداوند است .

هل لكم من ما ملكت .. بل اتّبع الذين ظلموا أهواءهم

التفات از خطاب «هل لكم من ما ملكت..» به غیبت «اتّبع الذين...» می تواند گویای این حقیقت باشد که آنان، به دلیل تداوم عقیده

شرک، از مخاطب خدا شدن محروم شدند. این، نشانه منفور شدن است.

1331- نفرت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 705

11 - حساسیت و نفرت شدید مشرکان نسبت به توصیف خداوند به وصف رحمانیت و نامیدن او به نام رحمان

اسجدوا للرحمن قالوا و ما الرحمن أنسجد لما تأمرنا و زادهم نفورًا

انکار رحمانیت خدا، تجاهل نسبت به شناخت نام رحمان از سوی مشرکان و ازدیاد نفرتشان از سجده بر خدای رحمان، نشانگر این حقیقت است که آنان اصولاً نسبت به این نام حساس بودند و از توصیف خدا به رحمان نفرت شدید داشتند.

1332- نفرت مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 8

8 - نفرت شدید مشرکان از بعثت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، به رغم سوگند مؤکد قبلی خود مبنی بر ایمان به پیامبر برخاسته از میان نژاد آنان

و أقسموا بالله .. فلما جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفورًا

1333- نقش رهبران مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 8

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند.

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرًا و أحلّوا قومهم دار البوار

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذین بدلّوا .. و أحلّوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

1334- نقش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 93 - 5

5- باور مشرکان، به یاری رسانی معبودهایشان در سختی ها و هلاکت ها

أین ما کنتم تعبدون . من دون الله هل ینصرونکم أو ینتصرون

زیر سؤال رفتن توانایی معبودها بر یاری رسانی، حاکی از این است که مشرکان بر این باور بودند که معبودهایشان به آنان یاری خواهند رساند.

ص: 706

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 6

6 - مشرکان فریب خورده و پیشوایان شان در قیامت ، یکدیگر را به دست داشتن در گمراهی و انحراف از مسیر حق ، متهم خواهند کرد .

و أقبل بعضهم علی بعض یتساءلون . قالوا إنکم کنتم تأتوننا ... قالوا ... و ما کان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 5

5 - خطر منافقان برای اسلام و گناه آنان نزد خداوند ، بیش از مشرکان *

و یعدّب المنفقین و المنفقت و المشرکین و المشرکت

تقدم «المنافقین و المنافقات» بر «المشرکین و المشرکات»، ممکن است اشاره به مطلب بالا داشته باشد.

1335- نقش معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 22 - 9

9 - خدایان ادعایی مشرکان ، هیچ گونه نقشی در پشتیبانی و امداد به خدا را ندارند .

و ما له منهم من ظهیر

1336- نگرانی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 14

14 - مشرکان ، با مشاهده عذاب الهی ، از بی آبرویی و فضاحت خود در قیامت نگران خواهند بود

و لو ترى إذ الظالمون موقوفون عند ربّهم . . . إذ تأمروننا أن نکفر باللّٰه و نجعل له

1337- نگرانی از فرجام شوم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- نوح (ع)، پیامبری دلسوز برای مردم و نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و کافران قوم خویش بود.

إني أخاف عليكم

ص: 707

1338- واژگونی قلب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 22 - 6

6 - «عن أبي جعفر (ع) قال: إنّ القلوب أربعة: ... و أمّا المنكوس فقلبُ المشرك ثمّ قرء هذه الآية: «أفمن يمشى مكباً على وجهه أهدى أمن يمشى سوياً على صراط مستقيم» ...»

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: قلب ها چهارگونه اند .. اما قلب وارونه، قلب مشرک است. سپس این آیه را تلاوت فرمود: «أفمن يمشى مكباً على وجهه أهدى أمن يمشى على صراط مستقيم»...».

1339- وجدان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 3

2 - عمق وجدان مشرکان در دنیا گواه بر حقانیت توحید و معاد می دهد.

بل بدالهم ما كانوا يخفون من قبل

3 - مشرکان، علی رغم گواهی ضمیرشان بر حقانیت توحید و معاد، آن را پنهان می کنند.

بل بدالهم ما كانوا يخفون من قبل

مراد از «ما يخفون»، به قرینه آیات پیشین، حقایق ایمانی، از قبیل توحید و معاد، است که مشرکان آن را در ضمیر خویش پنهان می ساختند.

1340- ورود مشرکان به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 8

8 - فرمان رفتن مشرکان به دوزخ پس از گرد آمدن آنان ، با سرعت و بدون درنگ صادر خواهد شد .

فاهدوهم إلى صراط الجحيم

برداشت یاد شده از «فاء» در «فاهدوهم ..» - که برای تفریع این جمله بر جمله «احشروا...» می باشد - به دست می آید.

1341- وضوح تفاوت مؤمنان با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 708

11 - برابر نبودن زندگی و سرنوشت مشرکان با مؤمنان ، امری روشن در عقل و فطرت آدمی

ضرب الله مثلاً رجلاً... و رجلاً سلماً لرجل هل یستویان مثلاً

از آمدن «هل» استفهامیه - که برای طلب تصدیق وضع شده و بیشتر در مواردی به کار می رود که مورد تصدیق مخاطب قرار دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

1342- وعده به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 29 - 2

2 - وعده پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مشرکان مبنی بر وقوع قیامت در آینده

و یقولون متی هذا الوعد

1343- وعده شکست مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 174 - 2

2 - پیروزی قریب الوقوع پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت بر مشرکان ، وعده خداوند به آنان

فتولّ عنهم حتی حین

توصیه خداوند به اعراض موقت از مشرکان، دلیل پیروزی قریب الوقوع پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 178 - 2

2 - پیروزی قریب الوقوع پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت بر مشرکان ، وعده خداوند به آنان

و تولّ عنهم حتی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - وعده الهی ، به فروپاشی جماعت مشرکان و ناپایداری آنان در برابر جبهه ایمان

سیهزم الجمع و یولون الدبر

ص: 709

1344- وعده عذاب به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 55 - 5

5 - وعده خداوند به عذاب مشرکان ستمگر ، حق و تخلف ناپذیر است .

يقولون متى هذا الوعد . . . ألا إن وعد الله حق

1345- وعده معجزه به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 7

7 - وعده نزول معجزه از سوی خدا به شرک پیشگان بهانه جوی عصر بعثت

و يقولون لو لا أنزل عليه آية من ربه فقل إنما الغيب لله فانتظروا

1346- وعده هلاکت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 3

3 - خداوند ، شکست و هلاکت کافران و مشرکان حاکم و جایگزین آنان شدن را ، به مؤمنان نیکوکار صدر اسلام ، وعده کرده است .

وعد الله الذين آمنوا منكم و عملوا الصلحت ليستخلفنهم في الأرض

1347- وقت اعلام تبری از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 3

3 - دهم ذیحجه سال نهم هجرت ، روز ابلاغ پیام برائت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عموم مردم حاضر در مراسم حج

و أذن من الله ورسوله إلى الناس يوم الحج الأكبر

بر اساس نظر مفسران، سال نهم هجرت، سال اعلام برائت است و بر پایه روایاتی که از ائمه معصومین (ع) رسیده است، روز حج اکبر،

دهم ذیحجه است.

ص: 710

1348- وقت شکست مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 1

1- آزمایش کافران و مشرکان حق ناپذیر صدراسلام ، فلسفه به تأخیر افتادن عذاب آنان و نامعلوم بودن زمان شکست آنها است .

وإن أدری لعلّه فتنه لکم

ضمیر «لعلّه» به نکته ای بر می گردد که از دو آیه قبل استفاده می شود. آن نکته، مسأله تأخیر عذاب کافران و مشرکان و یا نامعلوم بودن زمان شکست آنان و پیروزی مسلمین است.

1349- وقت عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 12،13

12- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آگاه نبودن خود از زمان دقیق وقوع عذاب الهی بر مشرکان و کافران لجوج و پیروزی قطعی مسلمانان بر آنان را به مردم اعلام کرد .

وإن أدری أقریب أم بعید ماتوعدون

«إن» در «إن أدری» نافی است.

13- محدودیت علم پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به زمان وقوع عذاب بر مشرکان و کافران حق ناپذیر و زمان دقیق پیروزی قطعی مسلمانان بر آنان

إن أدری أقریب أم بعید ماتوعدون

1350- ولایت بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 7

7- مشرکان با وجود دلایل روشن بر ولایت خداوند ، دیگران را ولیّ و سرپرست خویش می پنداشتند و به آنان روی می آوردند .

أفاتخذتم من دونه أولیاء

تفریح جمله «اتخذتم . . .» به وسیله حرف «فاء» بر بیان کارها و شؤونی که برای خداوند برشمرده شد- که مشرکان نیز آنها را باور دارند - می رساند که ولایت بر انسانها تنها از آن خداست و پندار ولایت غیر او ، پنداری ناموجه و بدون دلیل است.

1351- ولایت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 711

1 - بسیاری از بنی اسرائیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای روابط دوستانه با مشرکان مکه و پذیرای ولایت آنان بودند .

تری کثیراً منهم يتولون الذين كفروا

بنا به گفته برخی از مفسران مراد از «الذین کفروا» مشرکان مکه می باشد.

2 - روابط دوستانه و ولایی بنی اسرائیل با کافران مشرک رابطه ای مداوم، علنی و آشکار

تری کثیراً منهم يتولون الذين كفروا

کلمه «تری» می رساند که روابط دوستانه بنی اسرائیل با مشرکان علنی بوده و فعل مضارع «یتولون» حاکی از استمرار و تداوم آن روابط می باشد.

1352- ولی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 7

7- مشرکان با وجود دلایل روشن بر ولایت خداوند، دیگران را ولیّ و سرپرست خویش می پنداشتند و به آنان روی می آوردند .

أفأخذتم من دونه أولياء

تفریع جمله «اتخذتم...» به وسیله حرف «فاء» بر بیان کارها و شؤونی که برای خداوند برشمرده شد- که مشرکان نیز آنها را باور دارند - می رساند که ولایت بر انسانها تنها از آن خداست و پندار ولایت غیر او، پنداری ناموجه و بدون دلیل است.

1353- ویژگیهای حشر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 95 - 3

3- معبود های باطل (فرزند پنداشته شدگان خداوند) و پرستندگان آنها، همه یکه و تنها در صحنه قیامت حضور خواهند یافت .

دعوا للرحمن ولداً .. و کلّهم ءاتیه يوم القیمه فرداً

«کلّهم» شامل تمامی موجودات ذی شعور آفرینش (من فی السموات والأرض) می گردد و از جمله آنها کسانی اند که برخی از مردم; آنان را فرزند خدا می پنداشتند (مانند: ملانکه، حضرت عیسی و عزیر(ع)).

1354- ویژگیهای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 28 - 1

1 - مشرکان ، مردمانی بد کردارند .

ص: 712

و الذین کسبوا السيئات . . . و یوم نحشروهم

ضمیر «هم» در «نحشروهم» به «الذین احسنوا» و «الذین کسبوا السيئات» برمی گردد. جمله «ثم نقول للذین أشركوا ...» قرینه است بر اینکه مشرکان یکی از مصداقهای مورد نظر در جمله «الذین کسبوا السيئات ...» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 1

1 - پرداخت نکردن زکات ، از ویژگی های مشرکان

و ویل للمشركین . الذین لایؤتون الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 3

3 - مشرکان ، تنها تسلیم و متواضع در برابر قدرت سیاسی و نظامی و نه منطق و برهان *

إِنَّا فَتَحْنَا . . . لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ

مراد از «غفران ذنب»، می تواند زدایش بدگمانی ها و بدخواهی ها از سینه دشمنان باشد. با توجه به این نکته، از مجموع دو آیه استفاده می شود که دل های سخت مشرکان با منطق وحی، رام نگشته ولی با پیروزی سیاسی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صلح حدیبیه، به تسلیم و تواضع واداشته شده است.

1355- ویژگیهای مشرکان دوران جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 9

9 - وضع مقررات جاهلانه و انتساب به خدا، ویژگی مشرکان عصر جاهلی

و جعلوا لله . . . و حرموا ما رزقهم الله افتراء علی الله

1356- ویژگیهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 6

6- انکار جهان آخرت ، از ویژگی های برجسته جامعه شرک پیشه دوران بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وویل للمشرکین . . . وهم بالأخره هم کفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 2

ص: 713

2- حق پوشی ، کارشکنی در طریق دین و پیامبرستیزی ، ویژگی مشرکان عصر نزول

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقَّوْا الرَّسُولَ

1357- ویژگیهای وعده های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 9

9- وعده های مشرکان به یک دیگر ، براساس فریب و مکر است .

بَلْ إِنَّ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا

1358- هتک آبروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 14

14 - مشرکان ، با مشاهده عذاب الهی ، از بی آبرویی و فضاحت خود در قیامت نگران خواهند بود

و لو ترى إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ . . . إِذِ تَأْمُرُونَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ

1359- هدایت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 17

17 - نگرانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از هدایت نیافتن مشرکان و اعلام خداوند ، به اینکه هدایت به دست اوست ، نه پیامبر (صلی الله علیه و آله) .

ليس لك من الامر شيء

رسول الله (صلی الله علیه و آله) در پی شکست دندان مبارکش توسط مشرکان در جنگ احد فرمود: كيف يفلح قوم فعلوا هذا بنبيهم؟ در این هنگام آیه فوق نازل شد.

الدر المنثور، ج 2، ص 312.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 11

11- دلسوزی شدید و خودخوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای هدایت کافران و مشرکان

لا تملدنّ عینیک . . . و لاتحزن علیهم

ص: 714

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 37 - 1

1- حرص و علاقه شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر هدایت کردن مشرکان

و قال الذین أشركوا .. حَقَّتْ علیه الضلله ... إن تحرص علی هدهم

1360- هدایت ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 68 - 2

2- ردّ دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) (دعوت به یکتاپرستی) ، از سوی مشرکان و پافشاری آنان بر شرک و بت پرستی

و ادع إلی ربّک .. و إن جدلوك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 15، 11

11 - هرگونه تلاشی برای هدایت مشرکان تابع هوای نفس ، نافرجام است .

الذین ظلموا .. فمن یهدی من أضلّ الله

15 - هیچ کس ، نمی تواند مشرکان هواپرست را از اضلال الهی نجات بدهد .

فمن یهدی من أضلّ الله و ما لهم من نصیرین

مراد از «نصیرین» به قرینه سیاق و فراز قبلی، می تواند «نجات دهنده» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 41 - 19

19 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر حق ستیزی و هدایت ناپذیری کافران و مشرکان

و ما أنت علیهم بوکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یاس پیامبر (صلی الله علیه و آله) از هدایت مشرکان و کافران ، در نیمه نخست رسالت (دوره مکه)

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیه یختلفون

درخواست داوری خداوند - که به معنای دخالت خداوند با شکست مشرکان در دنیا و یا کیفر دادن در آخرت است - می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

ص: 715

1361- هدایت ناپذیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 22 - 8

8 - کارساز نبودن تبلیغ و هدایت گری های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برخی از کافران و مشرکان صدر اسلام

و ما أنت بمسمع من فی القبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 4

4 - لجاجت در برابر ایمان و حق گریزی ، زمینه ساز آمدن عذاب الهی است .

لقد حقّ القول علی أكثرهم فهم لا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 14

14 - هدایت کردن مشرکان و کافران در صدر اسلام (نیمه نخست رسالت) ، عملی مشکل و ناامیدانه بود .

و من یضلل الله فما له من هاد

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیه در مکه نازل گردیده بود و در آن زمان مشرکان دست از مواضع شرک آلود خود برنمی داشتند. از این رو آیه شریفه درصدد بیان این حقیقت است که ایمان آوردن آنان، بسیار مشکل و مأیوسانه است و پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید بیش از این، غم آنها را بخورد و خود را به زحمت بیاندازد.

1362- هدایت ناپذیری مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 4

4- گمراهی مشرکان مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه ، به حدی بود که آنان زمینه هدایت را از دست داده بودند .

فضّلوا فلا یستطیعون سبیلاً

«فلا یستطیعون» تفریح بر «ضلّوا» است و مراد از آن، بسته شدن تمامی راههای هدایت برای آنان است.

1363- هشدار به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 2

2- یاد آوری رخداد قیامت هشداری به مشرکان و افترا زندگان به خداوند

و یوم نحشرهم جمیعاً ثم نقول للذین أشركوا

ص: 716

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 7,9

7 - اعلام قدرتِ بی انت های خداوند به مشرکان صدر اسلام و تذکر به بیهوده بودن مقاومت در برابر او

و اعلّموا أنّکم غیر معجزی اللّٰه

«عجز» مقابل «قدرت» و «اعجاز» (مصدر معجزین) به معنای ناتوان کردن و به زانو درآوردن است. هشدار به مشرکان نسبت به ناتوانیشان در به زانو درآوردن خدا، اعلام قدرت بی انتهای خداوند و بی نتیجه بودن مقاومت در برابر اوست.

9 - تهدید خداوند به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، به شکست خفت بار و خوارکننده در صورت تسلیم نشدن و پای فشردن بر شرک و کفر

و اعلّموا أنّکم غیر معجزی اللّٰه و أنّ اللّٰه مخزی الکفرین

«اخزاء» (مصدر مخزی) به معنای خوار و خفیف کردن است. به کارگیری اسم فاعل به جای فعل در جمله «و أنّ اللّٰه مخزی الکفرین» بیانگر سنت قطعی خداوند درباره شکست کفر و کفرپیشگان بوده و تهدیدی برای مشرکان پیمان شکن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 5

5 - خداوند، مشرکان را از پافشاری بر کفر برحذر داشته و به آنان هشدار داد که تا پیش از نزول عذاب استیصال، متنبه شده و ایمان بیاورند.

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 19 - 8

8 - هشدار خداوند به مشرکان مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اینکه در صورت لزوم آنان را به هلاکت خواهد رساند و گروه جدیدی را جایگزینشان خواهد کرد.

إن یشأ یدهبکم و یأت بخلق جدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 47 - 6

6- حشر بدون استثنای همه انسان ها ، هشدار برای مشرکان و دنیاگرایان است .

و حشرنهم فلم نغادر منهم أحدًا

با توجه به این که آیات قبل در مورد دنیاگرایان مشرک صفت بود، تصریح به استثنای پذیرنده حشر، تعریضی است به آنان که به دنیا دل خوش کردند و به آخرت بها ندادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 4

4- بی نتیجه بودن کمک خواهی مشرکان از معبودان خویش ، هشدار خداوند به اهل شرک و پذیرندگان ولایت شیاطین است .

ص: 717

و یوم یقول نادوا شرکاءى . . . فلم یستجیبوا لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 2

2- کافران و مشرکان حق ناپذیر، به عذاب و کیفر الهی تهدید شدند .

إِنَّهٗ یَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَ یَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ

تذکر به این که خداوند به سخنان آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران آگاه است، در حقیقت تهدید آنان و هشدارى به کیفر و عذاب شدن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 3

3 - هشدار خداوند به مشرکان، در مورد توطئه های پنهانی آنان

أَمْ یَحْسَبُونَ أَنَّا لَنَسْمَعَ سُرُّهَمْ وَ نَجْوِیهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 2

2- هلاکت قوم عاد، به رغم داشتن توان و نیروی قوی و گسترده، هشدارى است به تمامی مشرکان .

وَ لَقَدْ مَكَرَ - هَمْ فِیْمَا إِنْ مَكَرَ - كَمْ فِیْهِ

گرچه مورد آیه، مشرکان مکه است؛ ولی در هشدار الهی، دیگر مشرکان نیز با آنها تفاوتی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 7 - 8

8 - حاکمیت مطلق خداوند بر قوای هستی، نویدی به مؤمنان و هشدارى به منافقان و مشرکان

وَ لِلّٰهِ جُنُودَ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ

یادآوری قدرت، پس از وعده و وعید، بیانگر مطلب یاد شده است.

1364- هشدار به مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 10

10 - اعلام قدرت بی انت های خداوند به عموم مشرکان صدر اسلام و هشدار به بی نتیجه بودن مقاومت در برابر او

وإن تولیتکم فاعلموا أنکم غیر معجزی اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 718

4- هشدار خداوند به مشرکان ستم پیشه در باره توطئه های پنهانی و گفت وگو های محرمانه آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

أسروا النجوى الذين ظلموا... قال ربى يعلم القول فى السماء والأرض

تذکر به مشرکان نجواگر و توطئه کننده، مبنی بر آگاهی خداوند از هر نوع سخنی در آسمان و زمین، هشدارى است به آنان در باره سرانجام شوم توطئه هایشان.

1365- هشدار به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت تا سرگذشت نوح (ع) و قومش را، به عنوان هشدار برای مشرکان مکه، بازگو کند.

و اتل عليهم نبأ نوح إذ قال لقومه

«نبأ» خبری است که برای شنونده دارای فائده عظیم باشد. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 42 - 3

3- هشدار خداوند، مشرکان مکه را به فرجامی مانند فرجام مشرکان پیشین

قل سیروا فى الأرض فانظروا کیف کان عقبه الذین من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 56 - 2

2- بیان فرجام فرعونیان، هشدارى به مستکبران و اشراف مشرک مکه

فجعلنهم سلفاً و مثلاً للآخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- مکيان ستيزه گر ، به سرنوشت عبرت آموز فرعونيان هشدار داده شدند .

بل هم في شكّ يلعبون ... كذلک

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1- سرنوشت قوم « تبع » و اقوام قبل از آن ، پیامدار عبرت و هشدار برای مشرکان مکه

أهم خير أم قوم تبع و الذين من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 11، 12، 13

11 - شریکان موهوم خداوند با تزئین اعمال ناروا موجبات هلاکت و سردرگمی و اشتباه در دین را برای مشرکان فراهم می سازند.

و کذلک زین . . . لیردوهم و لیلبسوا علیهم دینهم

«ردی» به معنای هلاکت و «لبس» به معنای اشتباه است.

12 - شریکان پنداری به اذن خداوند مشرکان را به هلاکت و سردرگمی می اندازند.

و لو شاء الله ما فعلوه فذرهم

13 - گمراه شدن مشرکان و به هلاکت افکندن آنان از سوی شریکان موهوم خداوند (جنیان و بتها) در قلمرو مشیت الهی است.

و لو شاء الله ما فعلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 17، 18

17 - هلاکت اقوام مشرک و فسادگر پیشین و رهایی موحدان آن اقوام از عذاب های دنیوی ، دلیلی روشنگر فراسوی قوم شعیب

قد جاء تکم بینه من ربکم

برخی به قرینه آیات گذشته، برآند که مراد از «بینه» در آیه مورد بحث سرگذشت اقوامی است که مشرکانشان بر اثر شرکورزی، تکذیب انبیا و ابتلا به فسادهای اجتماعی، به عذاب گرفتار آمدند و موحدان صلاح پیشه از آن عذابها رهایی یافتند.

18 - نابودی اقوام مشرک و فسادگر پیشین ، روشنگر حقانیت توحید و رسالت پیامبران الهی است .

قد جاء تکم بینه من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 14

14- پرستش کنندگانِ خدایان دروغین ، مردمانی تباه شده و خسارت دیده اند .

و ما زادوهم غير تتيب

«تتیب» در لغت به معانی خسارت دیدن، خسارت زدن، هلاکت ساختن و نیز نفرین و درخواست هلاکت و خسارت، آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 19 - 8

8- هشدار خداوند به مشرکان مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اینکه در صورت لزوم آنان را به هلاکت خواهد رساند و گروه جدیدی را جایگزینشان خواهد کرد.

إن یشأ یدهبکم ویأت بخلق جدید

ص: 720

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 12

12- افکنده شدن مشرکان در دوزخ ، همراه با ملامت ، طرد و اهانت است .

فتلقى في جهنم ملوماً مدحوراً

«مدحوراً» به معنای «مطرود» است که در آن معنای اهانت و استخفاف اشراب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 4

4- تهدید خداوند به هلاکت حتمی و قریب الوقوع مشرکان ، در صورت اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه

وإذا لا يلبثون خلفك إلا قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 42 - 15

15 - هلاکت و نابودی اقوام مشرک ، در اثر عذاب الهی ، بخشی از کیفر عمل آنان بوده است .

ليذيقهم بعض الذي عملوا... فانظروا كيف كان عقبه الذين من قبل

چون این آیه، در مقام استشهاد برای مفاد آیه پیش است، این نکته به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 16

16 - هلاکت و نابودی جوامع شرک پیشه ، نمودی از زیانباری و خسران آنان

و حقّ عليهم القول... إنهم كانوا خسرين

1367- هلاکت مشرکان اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 52 - 2

2- موسی (ع) در پاسخ فرعون، آگاهی دقیق خداوند از مشرکان نابود شده را، دلیل امکان پذیر بودن عذاب آنان خواند.

قال فما بال القرون الأولى . قال علمها عند ربّي

1368- هلاکت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 17 - 2

ص: 721

2- هشدار خداوند به مشرکان و کافران لجوج صدراسلام، مبنی بر به نابودی کامل آنان و جایگزین کردن مردمی دیگر به جای آنها

إن یشاء یدهبکم .. ما ذلک علی اللّٰه بعزیز

1369- هلاکت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 12

12 - هلاکت و نابودی مشرکان مکه در کارزار بدر، پیامد گناهان و کفرشان به آیات الهی بود.

ذلک بأن اللّٰه لم یک مغیرا نعمه أنعمها علی قوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

«ذلک» علاوه بر اینکه اشاره به فرجام شوم فرعونیان و کافران پیش از آنان است، می تواند اشاره به قضایای جنگ بدر و نابودی مشرکان مکه نیز داشته باشد.

1370- هماهنگی اهل کتاب با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 5

5- همسویی اهل کتاب، با مشرکان در عصر بعثت، در امتناع از پذیرش اسلام

الذین کفروا من أهل الکتاب و المشرکین

1371- هماهنگی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 9

9- مشرکان و کافران طول تاریخ، دارای جبهه ای واحد و انگیزه و عملکردی همگون در برخورد با آیات الهی و معجزه های انبیا

و ما منعنا أن نرسل بالآیت إلا أن کذب بها الأولون

تعبیر «الأولون» نشان می دهد که مشرکان دوره های بعد، دنباله رو اسلاف خویشند و سرایت دادن حکم پیشینیان به نسلهای بعدی، بیانگر انگیزه و عملکرد واحد آنان است.

1372- هماهنگی مشركان مكه و فرعونيان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 722

3- وجود نوعی مشابهت در عملکرد، میان مشرکان مکه و فرعونیان در حق ستیزی و مقابله با رسول الهی

و لقد فتنا قبلهم قوم فرعون و جاءهم رسول کریم

تعبیر «قبلهم»، نوعی ارتباط و همگونی میان مشرکان مکه و فرعونیان را می‌رساند.

1373- هماهنگی منافقان و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 5

5 - منافقان و مشرکان، دارای موضع واحد در قبال امانت الهی بودند و در نتیجه، دارای سرنوشت یگانه اند.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ لِلَّهِ الْمُنْفِقِينَ وَالْمُنْكَرِينَ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ

1374- همدم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 27 - 1

1- هر کافر و مشرک، دارای قرین و همراهی از شیاطین

قال قرینه

«قرین» در این آیه، به قرینه محتوای «ما أظغیته» و نیز «قدّمت إلیکم بالوعید» در آیه بعد، قرینی است شیطانی و گمراه‌گر.

1375- همنشینی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 8

8 - گفتگو و مجالست با مشرکان و مخالفان، در صورتی که به یاوه‌گویی و مغالطه‌گری در دین نپردازند، ممنوع نیست.

فأعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

ظاهراً «حتی» غایت برای حکم «اعراض» است؛ یعنی تا زمانی از مشرکان اعراض کن که در آیات الهی خوض می‌کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 6،7

6 - همنشینی با کافران و مشرکانی که به استهزا و مغالطه در قرآن و اسلام نپردازند، حرام نیست.*

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء

ص: 723

در این آیه فاعل «یتقون» کافران، و مرجع ضمیر «حسابهم» خوض کنندگان فرض شده است؛ یعنی حساب کافرانی که از خوض پرهیز می کنند، از حساب خوض کنندگان جدا و همنشینی با آنان بی اشکال است.

7- مسلمانان در همنشینی با کافران و مشرکان بی طرف باید با تذکر آنان را از مغلظه و استهزای در اسلام و قرآن بر حذر دارند. *

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یتقون

1376- هواپرستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 56 - 5,6

5- لغزیدن در دام هوسها و تمایلات مشرکان و منحرفان، خطری برای رهبران دین و همه موحدان

الذین تدعون من دون الله قل لا أتبع أهواءکم

6- پیروی از هواها و تمایلات نفسانی مشرکان، موجب ضلالت و محروم ماندن از هدایت می شود.

قل لا أتبع أهواءکم قد ضللت إذا و ما أنا من المهتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 150 - 7

7- تحریمهای بی جای مشرکان برخاسته از هواپرستی و فاقد ارزش و اعتبار است.

فإن شهدوا فلا تشهد معهم ولا تتبع أهواء الذین کذبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 57 - 7

7- گرایش های مشرکان مبتنی بر خواهش های نفسانی بوده است .

و لهم ما یشتهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- فرقان - 25 - 43 - 1

1 - مشرکان و بت پرستان ، مردمانی هواپرست

أرءیت من اتخذ إلهه هویه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 15، 13، 11، 7، 4، 1

1 - مشرکان ، از تمایلات و هوا های نفسانی خویش پیروی جاهلانه می کنند .

هل لكم .. من شركاء ... بل اتبع الذين ظلموا أهواءهم بغير علم

با توجه به این که آیه، در سیاق آیاتی آمده که در اثبات توحید و رد عقیده مشرکان است، مراد از «الذين ظلموا» مشرکان است.

ص: 724

4- مشرکان ، در انکار وحدانیت خداوند و گزینش معبودان خویش ، دلیل و منطقی نداشته و از هوای نفس خویش تبعیت کردند .

بل اتبع الذين ظلموا أهواءهم بغير علم

مراد از ظلم - که در آیه، به عنوان صفت مشرکان ذکر شده است - عقیده شرک آلود است.

7- مشرکان ، مردمانی هواپرست ، گمراه و محروم از هدایت خداوند

بل اتبع الذين ظلموا أهواءهم... فمن يهدي من أضلّ الله

11 - هرگونه تلاشی برای هدایت مشرکان تابع هوای نفس ، نافرجام است .

الذين ظلموا... فمن يهدي من أضلّ الله

13 - مشرکان هواپرست ، از داشتن هرگونه یابوری ، در برابر اراده الهی ، محروم اند .

فمن يهدي من أضلّ الله و ما لهم من نصيرين

15 - هیچ کس ، نمی تواند مشرکان هواپرست را از اضلال الهی نجات بدهد .

فمن يهدي من أضلّ الله و ما لهم من نصيرين

مراد از «نصیرین» به قرینه سیاق و فراز قبلی، می تواند «نجات دهنده» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 12، 9

9- مشرکان ، مردمی خودبین ، هواپرست و منفعت طلب

ألكم الذّكر و له الأنتى... إن يتبعون إلا الظنّ و ما تهوى الأنفس

با توجه بدین نکته که حتی شرک مشرکان، برخاسته از هواپرستی و منفعت خواهی آنان است، مطلب بالا استفاده می شود. گفتنی است که در آیه «ألكم الذّكر...»، نمودی از این خودبینی ارائه شده است.

12 - مشرکان ، گرفتار هواپرستی و پیروی از حدس و گمان ، به رغم تجلی انوار هدایت الهی در حق ایشان

إن يتبعون إلا الظنّ و ما تهوى الأنفس و لقد جاءهم من ربّهم الهدى

1377- هواپرستی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 9

9- برخورد کافران و مشرکان مکه با قرآن ، اساس علمی و عقلانی نداشت ؛ بلکه برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود .

و لقد صرفنا فی هذا القرآن لیذکروا و ما یزیدهم إلا نفورا

خداوند، حاصل تبیین تنوع و گوناگونی آیات خویش را برای مشرکان، نفرت آنان معرفی می کند و این، نشان می دهد که آنان، به جای برخورد منطقی با آیات الهی، برخورد روانی - نفسانی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 10

10- برخورد منکرانه کافران و مشرکان مکه با قرآن ، برخاسته از منطق و عقل نبود ؛ بلکه انگیزه نفسانی - روانی داشت .

ص: 725

وإذا ذكرت ربك في القرآن وحده ولّوا على أذنه نفورًا

«نفرت» از مقولات نفسانی - روانی است. بنابراین موضع نفرت آلود مشرکان با قرآن، برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود.

1378- هود(ع) و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 17

17 - هود (ع) ، قوم مشرک خویش را به نزول عذابی از جانب خداوند آگاه ساخت .

فانتظروا إني معكم من المنتظرين

متعلق «انتظروا» به دلیل آیه بعد، عذاب الهی است.

1379- هوشیاری در برابر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 1

1- مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند برای نگرشی کنجکاوانه و دقیق به اتهامات و شگرد های تبلیغی مشرکان و دشمنان خویش

انظر كيف ضربوا لك الأمثال

جمله «ضربوا لك الأمثال» در زبان عرب به معنای «شبهوک بالأشیاء» استعمال می شود؛ یعنی، تو را به چیزهایی تشبیه می کنند و مراد از آن - به قرینه آیه قبل - نسبت دادن صفات ناپسند چون: مجنون، مسحور و ... به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

1380- یاس اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 7

7 - روبه روشن شدن مشرکان با عذاب الهی در قیامت ، همراه با یاس کامل آنان از وجود یاری دهنده ای برای خود

قیل ادعوا شركاءكم ... فلم يستجيبوا لهم و رأوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 8

8 - ناتوانی معبودان مشرکان از شفاعت آنها در پیشگاه خداوند ، از عوامل یأس و اندوه آنان در قیامت است .

ص: 726

و یوم تقوم الساعة یبلس المجرمون . ولم یکن لهم من شرکائهم شفعاؤا

ذکر «و لم یکن لهم.. شفعوا» پس از بیان ناامیدی مشرکان در قیامت، ممکن است برای اشاره به این نکته باشد که یأس آنان، ناشی از شفیع نداشتن شان است.

1381- یأس از ایمان مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 88 - 2

2- یأس و ناامیدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از ایمان آوردن مشرکان مکه

و قیلہ یربّ إنّ هؤلاء قوم لا یؤمنون

1382- یأس از هدایت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 102 - 7

7 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت یأس و نومیدی خود را نسبت به هدایت یافتن مشرکان ابلاغ کرده و اعلان کند که در انتظار نزول عذاب بر آنان به سر می برد .

فهل ینتظرون .. قل فانظروا انی معکم من المنتظرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 15 - 2

2 - یأس و ناامیدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از هدایت مشرکان در مرحله نخست رسالت خویش

فاعبدوا ما شئتم من دونه

برداشت یاد شده با توجه به امر تهدیدی «فاعبدوا..» و مکی بودن این سوره و آیات مورد بحث است.

1383- یاور مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- مشركان ، معبود ها را يار و ياور خود مي دانستند .

والذين اتّخذوا من دونه أولياء

«ولی» (مفرد «أولياء») در لغت به سه معنا آمده است: محب، صديق و نصير (قاموس المحيط و مفردات راغب). در آیه شریفه - به

ص: 727

قرینه جمله بعد (ما نعبدهم إلا ليقربونا إلى الله) در معنای سوم به کاررفته است.

1384- یقین اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 48 - 6

6 - یقین مشرکان در قیامت ، به نبودن هیچ راه فراری از عذاب الهی

و ظنّوا ما لهم من محیص

«ظنّ» در لغت هم به معنای گمان آمده و هم به معنای یقین. طبق گفته برخی از مفسران این کلمه در آیه شریفه به معنای یقین است.

مشرکان مدینه

1385- شرایط ایمان مشرکان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 6

6 - اهل کتاب و مشرکان مکه و مدینه ، خود را منتظر فرستاده ویژه خداوند می دانستند و ترک مرام خویش را به آن مشروط ساخته بودند .

لم یکن . . . منفکین حتی تأتیهم البینه . رسول من الله

برداشت یاد شده، ناظر به احتمال اراده «منفکین عن الکفر» است که در برداشت های آیه پیشین توضیح داده شد.

مشرکان مکه

1386- {مشرکان مکه}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 67 - 4

4 - مشرکان مکه به زودی حقانی وعده های عذاب الهی را درخواهند یافت.

علی أن یبعث . . . لکل نیا مستقر و سوف تعلمون

پس از تهدید مشرکان مکه در آیات قبل به عذاب الهی، گویا از سوی آنان سؤالی مطرح شد که چرا عذاب تحقق نمی یابد. این آیه بدین

گونه پاسخ می دهد که وقوع عذاب، حتمی، ولی منوط به زمان مناسب و شرایط خاص است.

ص: 728

1387- آثار تعصب مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 1

1 - تعصب جاهلی و غرور مشرکان مکه ، مایه بستن راه مسجدالحرام بر مؤمنان در حدیبیه هم الذین کفروا و صدوکم عن المسجدالحرام. .. إذ جعل الذین کفروا فی قلوبهم الحمیّه «إذ» ظرف برای «صدوا» است.

1388- آثار تکبر مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 1

1 - تعصب جاهلی و غرور مشرکان مکه ، مایه بستن راه مسجدالحرام بر مؤمنان در حدیبیه هم الذین کفروا و صدوکم عن المسجدالحرام. .. إذ جعل الذین کفروا فی قلوبهم الحمیّه «إذ» ظرف برای «صدوا» است.

1389- آثار جنگ با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 14، 17

14- آسیب دیدن مؤمنان ناشناخته شهر مکه ، در صورت وقوع جنگ میان مسلمانان و مکیان در حدیبیه و لولا رجال مؤمنون. .. أن تطوهم

17- پایمال شدن حرمت مردان و زنان مؤمن در صورت جنگ در حدیبیه ، مایه ننگ برای مسلمانان

و لولا رجال مؤمنون و نساء مؤمنت. .. فتصییکم منهم معرّه

1390- آثار جهل اکثریت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - جهل بیشتر مشرکان مکه به خاستگاه الهی امنیت و رفاه اقتصادی آن شهر، عامل روی گردانی آنان از پذیرش هدایت الهی (اسلام) بود.

وقالوا إن تتبع الهدى... ولكن أكثرهم لا يعلمون

ص: 729

1391- آثار ختم قلب مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 2

2- مشرکان مکه ، در اثر مستوری قلب و سنگینی گوشه‌هایشان ، از ادراک صحیح آیات خدا ، محروم بودند .

و جعلنا بینک و بین الذین لایؤمنون بالأخره حجاباً مستوراً و جعلنا علی قلوبهم أکنّ

1392- آثار سلطه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 1

1 - اقدام مشرکان مکه به کینه توزی و آزار مسلمانان ، در صورت دست یافتن بر ایشان

إن یتفقوکم یکونوا لکم أعداء و یبسطوا إلیکم أیدیهم و ألسنتهم بالسوء

«تقف» (مصدر «یتفقون») به معنای رسیدن به چیزی و دست یافتن به آن است.

1393- آثار سنگینی گوش مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 2

2- مشرکان مکه ، در اثر مستوری قلب و سنگینی گوشه‌هایشان ، از ادراک صحیح آیات خدا ، محروم بودند .

و جعلنا بینک و بین الذین لایؤمنون بالأخره حجاباً مستوراً و جعلنا علی قلوبهم أکنّ

1394- آثار گمراهی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 4

4- گمراهی مشرکان مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه ، به حدی بود که آنان زمینه هدایت را از دست داده بودند .

فضّلوا فلا یستطیعون سیلاً

«فلاستطيعون» تفریح بر «ضلّوا» است و مراد از آن، بسته شدن تمامی راههای هدایت برای آنان است.

ص: 730

1395- آثار هواپرستی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 14 - 11

11- مبارزه مشرکان مکه با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناشی از هواپرستی آنان و نه دلایل منطقی

قریتک الّتی أخرجتک . . . و اتّبعوا أهواءهم

1396- اتحاد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 3

3- همدلی مشرکان مکه، در خالی ساختن سرزمین مکه، از وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

قریتک الّتی أخرجتک

نسبت دادن «إخراج» به قریه، می تواند از آن جهت باشد که همه مردم شهر و یا بیشتر آنان، بر اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) مصمم و همدل بوده اند.

1397- اتمام حجت بر مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 1

1 - نزول قرآن اتمام حجتی است برای مشرکان مکه و سایر انسانها

هذا کتب أنزل نه . . . أن تقولوا إنما أنزل الکتب علی طائفین

«أن تقولوا» به تقدیر «لام» و «لا» نافیه متعلق به «أنزلناه» در آیه قبل است؛ یعنی: «أنزلنا القرآن لئلا تقولوا . . .» مخاطبان آیه همه انسانها، بجز یهود و نصارا، هستند و مشرکان مکه نیز به دلیل آیات گذشته و نیز مکی بودن سوره، مصداق مورد نظر هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 2

2- نزول قرآن موجب اتمام حجت خدا بر مشركان مكه و ساير انسانها

أنزل نه . . . أو تقولوا لو أنا أنزل علينا الكتب لكننا أهدى منهم

ص: 731

1398- اختلاف مشرکان مکه با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 35 - 2

2- مسأله معاد ، از محور های اختلاف مشرکان مکه با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ هَؤُلَاءَ لَيَقُولُونَ . إِن هِيَ إِلَّا مَوْتُنَا الْأُولَى

1399- ادعاهای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 1

1 - مجادله مشرکان مکه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در مقایسه معبود های خویش با عیسی (ع)

و قالوا ألهتنا خیر أم هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 14 - 4

4- مشرکان مکه ، مدعی تأثیر پذیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از عوامل مرموز

و قالوا معلّم مجنون

واژه مجنون ممکن است به معنای جن زده و متأثر از عوامل مرموز و ناپیدا باشد.

1400- ادعای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 23

23 - ادعای تازگی و پیشینه نداشتن معارف اسلام ، از بهانه های مشرکان مکه

شرع لكم . . . کبر علی المشرکین ما تدعوهم إلیه

با توجه به این که آیات پیشین در مورد مشرکان بوده است، ذکر سابقه معارف توحیدی در شریعت های پیشین؛ می تواند ناظر به این نکته

باشد که مشرکان مکه به بهانه تازگی معارف اسلامی تلاش در انکار آن داشتند.

1401- اذیت‌های مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 96 - 3

ص: 732

3- مسلمانان صدراسلام (در مکه) از سوی کافران و مشرکان گرفتار فشارهای روحی و تنگناهای روانی بودند.

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ

با توجه به نزول این آیات در مکه، جمله «سَيَجْعَلُ . . .» باید وعده ای نزدیک به مسلمانان صدراسلام باشد. این نوید حکایت از آن دارد که مسلمانان در زمان نزول آیات، در شرایط سختی از نظر روحی و روانی و مقبولیت اجتماعی قرار داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 1

1 - اقدام مشرکان مکه به کینه توزی و آزار مسلمانان، در صورت دست یافتن بر ایشان

إِنَّ يَتَقَفَّوْكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم بِالسُّوءِ

«ثقف» (مصدر «يتقفون») به معنای رسیدن به چیزی و دست یافتن به آن است.

1402- استبعاد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 61 - 4

4 - تردید و استبعاد مشرکان مکه، در امکان وقوع قیامت

وإِنَّهُ لَعَلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرْنَ بِهَا

1403- استکبار مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 10

10- موضع تکبر آمیز و مستکبرانه مشرکان مکه در برابر قرآن

و استکبرتم

1404- استهزاهای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- کافران و مشرکان مکہ ، به هنگام رو به رو شدن با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آن حضرت را مورد تمسخر و استهزا قرار می دادند .

وإذا رءاك الذين كفروا إن يتخذونك إلهزواً

2- تمسخر و استهزا ، تنها شیوه برخورد مشرکان و کافران مکہ با شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

ص: 733

وإذا رءاك الذين كفروا إن يتخذونك إلا هزواً

حرف نفی «إن» و حرف استثنا «إلا» پس از آن - که بر قصر دلالت می کند - و نیز آمدن «هزواً» به صورت مصدر، همگی بیانگر استمرار و شدت در کار استهزا و تمسخر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 4

4 - مشرکان مکه ، با درخواست تحقق معجزه از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدد تمسخر او بودند .

و قالوا لولا أنزل عليه

تعبیر «و قالوا لولا أنزل عليه آیات من ربّه» به جای «لولا یأتینا» و یا «لولا أنزل علینا»، می تواند برای استهزا و مسخره کردن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 3

3 - موضع گیری استهزاآمیز مشرکان مکه ، نسبت به بیان قرآن درباره تولد و زندگی عیسی بن مریم (ع)

و لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مِثْلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ

«صدید» (مصدر «یصدون») به معنای خندیدن و فریاد کشیدن و سر و صدا راه انداختن است. این امور معمولاً به هنگام استهزا، تحقق پیدا می کند.

1405- اعتراض اخروی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 4

4 - نازل نشدن قرآن موجب اعتراض گمراهان و مشرکان در قیامت به سبب نداشتن کتاب آسمانی و دور ماندن از هدایت‌های الهی

أو تقولوا لو أنزل علينا الكتب لکننا أهدي منهم

1406- اعراض مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- توبیخ مشرکان مکه از سوی خداوند، به خاطر روی گردانی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، به رغم دلایل آشکار آن حضرت

وقد جاءهم رسول مبين . ثم تولّوا عنه وقالوا معلّم مجنون

ص: 734

1407- افتراهای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 61 - 6

6- مشرکان مکه ، علی رغم اسناد سخنان ناروا به خداوند ، مورد عقوبت دنیوی قرار نگرفتند و مهلت حیات پیدا کردند .

کنتم تقفرون . و يجعلون لله البنت ... و لو يؤاخذ الله الناس بظلمهم ما ترك علیها

1408- افساد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 8

8 - فتنه انگیزی مشرکان مکه علیه مسلمانان صدر اسلام

أخرجوكم و الفتنه أشد من القتل

1409- اقرار مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 4

4 - اعتراف ناخودآگاه مشرکان مکه ، به تأثیر خارق العاده قرآن در مخاطبان خود

قالوا هذا سحر

اگر مشرکان مکه شاهد چنین تأثیری نبودند، دلیلی نداشت که آن را سحر معرفی کنند.

1410- اکثریت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 4

4 - بیشتر مشرکان مکه ، مردمانی حق نشنو و نابخرد

إذا رأوك إن يتخذونك .. أم تحسب أن أكثرهم يسمعون أو يعقلون

برداشت فوق، با توجه به نزول آیه شریفه در مکه است؛ چرا که بیشتر مشرکان آن شهر در نیمه نخست بعثت دارای چنین خصلتی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 47 - 10

ص: 735

10 - اکثر مشرکان مکّه ، کافر بوده و به آیات خدا ، ایمان نیاوردند .

و من هؤلاء من يؤمن به و ما يجحد بآيتنا إلا الكفرون

به قرينه «و من هؤلاء من يؤمن به»، «الكافرون»، اكثر مشرکان مكّه را تشكيل می دهند.

1411- امکانات مادی مشرکان مکّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 5

5 - مشرکان مکّه (قریش) ، اندازه یک دهم برخورداری ملت های پیشین را نداشته اند .

و ما بلغوا معشار ما آتینهم

«معشار» یک دهم چیزی را می گویند (مفردات راغب).

1412- امکانات مشرکان مکّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 1

1- قوم عاد ، برخوردار از قدرت و امکانات بس فزون تر از مشرکان مکّه

و لقد مکّنّهم فیما ان مکّنّکم فیہ

حرف «ان» نافیه است.

1413- انتقاد مشرکان مکّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 2

2 - انتقاد جاهلانّه مشرکان مکّه به نزول وحی بر محمد (صلی الله علیه و آله) و نه فردی از اشراف

وقالوا لولا نزل هذا القرآن علی رجل من القریتین عظیم

1414- انتقام از مشرکان مکّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 16 - 5

5- جنگ بدر ، میدان انتقام الهی از مشرکان و ضربه ای سخت و شکننده بر جبهه شرک *

ص: 736

یوم نبطش البطشه الكبرى إنا منتقمون

طبق نظر مفسران، ممکن است این آیه نظر به جنگ بدر داشته باشد. این در صورتی است که عذاب ذکر شده در آیات پیشین را عذاب دنیوی بدانیم.

1415- انذار مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 63 - 15

15- هشدار خداوند به مشرکان مکه برای اجتناب از اغواها و ظاهرسازی های شیطان

تالله لقد أرسلنا إلى أمم من قبلك فزین لهم الشیطن أعمالهم ... و لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 3

3- تهدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مشرکان مکه ، در امکان نزول عذاب با سقوط قطعاتی از آسمان بر سر آنان

أو تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 7

7- تهدید سران مشرک و ستیزه جوی مکه از سوی خداوند

ذق إنك أنت العزيز الكريم

چنان که از لحن آیات و برخی از تفاسیر استفاده می شود، این آیات تعریضی به سردمداران شرک مکه دارد.

1416- انگیزه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 10

10- برخورد منکرانه کافران و مشرکان مکه با قرآن ، برخاسته از منطق و عقل نبود ؛ بلکه انگیزه نفسانی - روانی داشت .

وإذا ذكرت ربك في القرآن وحده ولّوا على أذنهـم نفورًا

«نفرت» از مقولات نفسانی - روانی است. بنابراین موضع نفرت آلود مشرکان با قرآن، برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود.

ص: 737

1417- ایمان مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 47 - 8

8 - تعداد کمی از مشرکان مکه ، به قرآن ، ایمان آوردند .

و من هؤلاء من يؤمن به

«من» در «من هؤلاء» تبعیض است و «هؤلاء» اشاره به مشرکان مکه دارد. گفتنی است که تعبیر «من هؤلاء» - همان گونه که برخی گفته اند - دلالت بر قلت می کند.

1418- بت پرستی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 19 - 1

1 - سرزنش مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر پرستش خدایان (لات ، عزی ، و منات) بدون هیچ برهان و پشتوانه علمی

أفرء یتم اللّٰت و العزّٰی . و منوه الثالثه الأخری

آیات پیشین - به ضمیمه استفهام انکاری در «أرأیتم» - اشاره به آن دارد که رهنمودهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) متکی به شهود بود؛ اما مشرکان در دعاوی خویش از هرگونه دلیل و برهان بی بهره بودند.

1419- بنی اسرائیل و مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 1

1 - بسیاری از بنی اسرائیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای روابط دوستانه با مشرکان مکه و پذیرای ولایت آنان بودند .

تری کثیراً منهم یتولون الذین کفروا

بنا به گفته برخی از مفسران مراد از «الذین کفروا» مشرکان مکه می باشد.

1420- بهانه جویی مشرکان مکه

3- مشرکان مکه ، با درخواست معجزه ، درصدد بهانه جویی و دستیابی به منافع خویش بودند نه کشف حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لقد صرفنا للناس فی هذا القراءان من کلّ مثل فلبی أكثر الناس إلا کفورًا . و قا

از اینکه مشرکان برای شناخت حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) راههای گوناگون موجود را رها کرده و ایمان خود را منحصر به برآوردن

پیشنهادهای محدودی، کردند که بیشتر منافع مادی اشان را تأمین می کرد، مطلب فوق قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 3

3- تنها دستاویز مشرکان مکه برای ایمان نیاوردن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، بشر بودن آن حضرت بود.

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 8

8- درخواست معجزه از سوی مشرکان ستم پیشه مکه، در جهت بهانه جویی بود؛ نه حقیقت طلبی.

فلیأتنا.. أفهم يؤمنون

خداوند، درخواست معجزه از طرف مشرکان را به این دلیل رد فرمود که آنان مانند مشرکان اقوام گذشته، قصد ایمان آوردن نداشتند. بنابراین چنین درخواستی بهانه و دست آویزی بیش نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 22، 8

8 - رد شدن ادعای مشرکان مکه (ربوده شدن آنان در صورت گرویدن به آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)) از سوی خداوند

وقالوا... نتخطف من أرضنا أولم نمکن لهم حرماً آمناً

22 - « عن زین العابدین (ع) إته اجتمعت قریش إلی ابی طالب و رسول الله عنده... و قالت و الله لو سمعت بهذا فارس و الروم لأختطفتنا من أرضنا و لقلعت الكعبه حجراً حجراً، فنزل « و قالوا إن تتبع الهدی معک... »؛

از امام سجاده (ع) روایت شده: همانا قریش نزد ابی طالب جمع شدند، در حالی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نزد وی بود... و گفتند به خدا سوگند اگر این پیروی از محمد (صلی الله علیه و آله) را اهل فارس و روم بشنوند، ما را از سرزمینمان می ربایند و کعبه را سنگ به سنگ از جا خواهند کند پس این آیه نازل شد: « و قالوا إن تتبع الهدی معک نتخطف من أرضنا... ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 44 - 2

2 - مشرکان مکه ، مردمی عناد پیشه و بهانه جو بودند .

و لو جعلنه قرءاناً أعجمياً لقالوا لولا فصلت آياته أعجمی و عربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 23

23 - ادعای تازگی و پیشینه نداشتن معارف اسلام ، از بهانه های مشرکان مکه

شرع لكم . . . کبر علی المشرکین ما تدعوهم إليه

با توجه به این که آیات پیشین در مورد مشرکان بوده است، ذکر سابقه معارف توحیدی در شرایعت های پیشین؛ می تواند ناظر به این نکته باشد که مشرکان مکه به بهانه تازگی معارف اسلامی تلاش در انکار آن داشتند.

ص: 739

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 5

5- بهانه جویی های پیاپی و گوناگون مشرکان مکه ، در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

قالوا هذا سحر . . . وقالوا لولا نزل هذا القرآن

از این که مشرکان مکه گاهی قرآن را به سحر متهم می کردند و گاهی فقر و تنگدستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بهانه قرار می دادند، مطلب بالا استفاده می شود.

1421- بی اعتنایی به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 21

21 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به مبارزه منفی با مشرکان مکه از راه بی اعتنایی به شبهات و دروغپردازیهای آنان است.

ولو شاء ربك ما فعلوه فذرهم وما يفترون

رها کردن مشرکان و اعتنا نکردن به گفته های آنان نوعی مبارزه منفی است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به آن فرمان می دهد.

1422- بی ایمانی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 4

4- ناباوری مشرکان مکه در نزول عذاب ، با فرو ریختن اجرام و قطعه هایی از آسمان بر آنان

أو تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً

«الزعم» به معنای حکایت سخنی است که در مظنه دروغ باشد (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 9

9- مشرکان مکه ، نسبت به آسمانی بودن قرآن و رسالت الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بی اعتقاد بودند .

أوترقى فى السماء ولن نؤمن لرقىك حتى تنزل علينا كتبًا نقرؤه

از اینکه آنان، نامه و کتابی را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستند که خود از آسمان آورده باشد، حکایت از آن دارد که: قرآن را - که به صورت وحی بر آن حضرت نازل می شده است - قبول نداشتند.

ص: 740

1423- بی عقلی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 4

4- بیشتر مشرکان مکه ، مردمانی حق نشنو و نابخرد

إذا رأوك إن يتخذونك .. أم تحسب أن أكثرهم يسمعون أو يعقلون

برداشت فوق، با توجه به نزول آیه شریفه در مکه است؛ چرا که بیشتر مشرکان آن شهر در نیمه نخست بعثت دارای چنین خصلتی بودند.

1424- بی منطقی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 9

9- برخورد کافران و مشرکان مکه با قرآن ، اساس علمی و عقلانی نداشت ؛ بلکه برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود .

ولقد صرفنا فی هذا القرآن لیذکروا و ما یزیدهم إلا نفورا

خداوند، حاصل تبیین تنوع و گوناگونی آیات خویش را برای مشرکان، نفرت آنان معرفی می کند و این، نشان می دهد که آنان، به جای برخورد منطقی با آیات الهی، برخورد روانی - نفسانی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 10

10 - مشرکان مکه ، پذیرای هیچ سخن حق و منطقی در جهت مخالفت با عقیده شان نبودند .

إن کاد لیضلننا عن ءالہتنا .. و سوف یعلمون حین یرون العذاب من أضلّ سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 5

5 - اقدام مشرکان مکه به جنگ تبلیغاتی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به دلیل ناتوانی از مقابله منطقی با آن حضرت

ولما جاءهم الحقّ قالوا هذا سحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 8

8 - مشرکان مکہ ، مردمانی ستیزه جو و بی منطق

بل ہم قوم خصمون

ص: 741

1425- بینش مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 5

5 - مشرکان و گمراهان مکه، در صورت نازل نشدن قرآن، خویشان را در قیامت معذور می دانستند و دوری از رحمت خدا را بی عدالتی می شمردند.

أن تقولوا إنما أنزل الكتب على طائفتين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 3

3 - مشرکان مکه خویشان را شایسته تر از دیگران برای دریافت حقایق می پنداشتند.

لو أنا أنزل علينا الكتب لكننا أهدى منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 2

2- مشرکان مکه، سرگذشت نوح و قوم او را، داستانی ساختگی و بافته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند.

و لقد أرسلنا نوحًا . . . أم يقولون افتريه

برداشت فوق، براین اساس است که ضمیر مفعولی در «إفترأه» به داستان نوح(ع) و قوم او که در آیات پیشین آمده، باز گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 1,2

1- مشرکان مکه، بت پرستی خود و پدرانشان را برخاسته از مشیت خداوند می دانستند.

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء نحن ولا آباؤنا

با توجه به مکی بودن سوره نحل و نیز قرینه «كذلك فعل الذين من قبلهم» مراد از «الذين أشركوا» مشرکان مکه است.

2- مشرکان مکه، جبری مسلک بوده و عمل خود را بر اساس مشیت خداوند می دانستند.

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 7

7- مشرکان مکہ ، مبعوث شدن انسان زوال پذیر را برای نبوت ، قبول نداشتند . *

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لایبعث الله من یموت

به قرینه آیات قبل - که درباره بعثت انبیا و مورد انکار قرار گرفتن آن از سوی مشرکان بود - احتمال دارد مراد آیه نکته یاد شده باشد؛ یعنی، منظور از «یبعث» برانگیختن برای نبوت باشد نه حشر اخروی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 5

ص: 742

5- مشرکان مکه ، نزول وحی به انسان را قبول نداشتند .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً نوحی إليهم

آیه در صدد تعریض به مشرکان و جواب گویی به آنان است که طبق قرینه ها و آیات دیگر قرآن کریم (سوره یونس ، آیه 2) آنها مبعوث شدن انسان را از جانب خداوند برای پیامبری قبول نداشتند. فعل «نوحی» در آیه قرینه و نشانه ای است بر نکته فوق.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 7

7- مشرکان مکه ، جنس مذکر را بسی ارزشمندتر و با اهمیت تر از زن می دانستند .

أفأصفيكم ربكم بالبنين واتخذ من الملائكة إنثاً

از اینکه از واژه «إنث» (زنان) به جای هر واژه دیگری مثل «بنات» (دختران) برای بیان مقصود استفاده شده است، می تواند به منظور اشاره به این واقعیت داشته باشد که مشرکان با ادعای مؤنث بودن ملائکه در صدد عیب جویی از خدا بودند و چنین امری، حکایت می کند که آنان، ذهنیت منفی در باره زن داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 5

5- مشرکان مکه ، قرآن را علی رغم بی ماندی اش ، معجزه نمی دانستند .

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ . . . وقالوا لن نؤمن لك

از اینکه خداوند، پس از توصیف قرآن به معجزه و بی ماند بودن، درخواست معجزه حسی آنان را نقل می کند، می تواند به نکته فوق إشعار داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 91 - 2

2- توانایی مادی و امکانات سرشار دنیوی ، ملاک پیامبری و پیشوایی در دید مشرکان مکه

لن نؤمن لك حتى . . . تكون لك جنة من نخيل و عنب

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که خواسته مشرکان مکه، داشتن مال، مکت و باغ بوده است نه معجزه اقتراحی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 9

9- مشرکان مکه ، دارای تصویری مادی و جسمانی از خدا و ملائکه

تأتی بالله و الملئکه قبیلاً

«قبیلاً» به معنای رو در رو شدن و مشاهده آمده است و از آن نکته فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 1

1- مشرکان مکه ، برگزیده شدن نوع بشر برای پیامبری را منکر بودند و آن را امری امکان ناپذیر و ناشدنی تلقی می کردند .

ص: 743

و ما منع الناس . . . إلا أن قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

«ال» در «الناس» عهد است و با توجه به آیات سابق مراد از آن، مشرکان مکه هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 5

5- زیبایی و گیرایی قرآن، پذیرفته شده و مسلم در نظر مشرکان مکه

بل هو شاعر

از آن جایی که شعر از زیبایی و گیرایی خاصی برخوردار است؛ بدین سبب مشرکان، پیامبر(صلی الله علیه و آله) را شاعر می دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 13

13- عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی، دارای منزلت و جایگاه اجتماعی نزد مشرکان مکه

فسلوا أهل الذکر

ارجاع مشرکان به عالمان دینی و آگاهان به تاریخ انبیا، بیانگر این نکته است که این عالمان، از جایگاهی خاص در میان مشرکان برخوردار بودند و سخنان این قشر نزد آنان مورد پذیرش بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 7,9

7- کافران و مشرکان مکه، نسبت به نام «رحمان» برای خداوند، بسیار حساس و منکر رحمانیت او بودند.

و هم بذکر الرحمن هم کفرون

اختصاص به ذکر یافتن نام «رحمان» از میان دیگر نام های مقدس پروردگار و نیز تکرار «هم»، بیانگر برداشت یاد شده است.

9- آسمانی بودن قرآن، مورد انکار کافران و مشرکان مکه بود.

و هم بذکر الرحمن هم کفرون

برداشت یاد شده مبتنی براین است که مقصود از «ذکر» قرآن کریم باشد، چنان که در موارد متعدد در قرآن - از جمله آیه دوم همین سوره

- از قرآن به «ذکر» یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 4

4 - در دیدگاه مشرکان مکه فرشتگان ، دختران خدا و همانند او در صفات

و إذا بشر أحدهم بما ضرب للرحمن مثلاً

با توجه به این که «مَثَل» در آیه به معنای شبیه است، می توان گفت که مشرکان مکه معتقد به همسانی فرشتگان با خدا بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 3

ص: 744

3- ثروت و اشرافیت ، ملاک تمامی ارزش ها - حتی ارزش های دینی - در نگاه مشرکان مکه

لولا نَزَلَ هذا القرآن . . . عظیم

مشرکان در مقام اعتراض به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اظهار می داشتند: اگر وحی اصالت داشت، می بایست بر اشراف نازل می شد. از این نکته استفاده می شود که ملاک ارزش برای آنان، مال و مقام بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 35 - 1

1- مرگ ، پایانی ابدی بر حیات انسان ، در بینش مشرکان مکه

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ . إِن هِيَ إِلَّا مَوْتَتْنَا الْأُولَىٰ وَ مَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 12

12 - « قال الرضا (ع) : لم يكن أحد عند مشركي أهل مكة أعظم ذنباً من رسول الله (صلى الله عليه وآله) لأنهم كانوا يعبدون من دون الله ثلاثمائة وستين صنماً ، فلما جاءهم (صلى الله عليه وآله) بالدعوة إلى كلمة الإخلاص ، كبر ذلك عليهم وعظم . . . فلما فتح الله عز وجل على نبيه (صلى الله عليه وآله) مكة قال له يا محمد : « إنا فتحنا لك [مكة] فتحاً مبيناً ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك و ما تأخر » عند مشركي أهل مكة ;

امام رضا(ع) فرمود: هیچ کس در نزد مشرکان عرب، گناهِش از گناه رسول خدا(صلی الله علیه و آله) بزرگ تر نبود؛ زیرا مشرکان 360 بت را می پرستیدند و چون پیامبر(صلی الله علیه و آله) آنان را به کلمه توحید و اخلاص دعوت کرد، در نظر آنان [گناه] بزرگ و عظیم بود . . . پس چون خدای عزوجل، مکه را برای پیامبرش فتح کرد؛ به آن حضرت فرمود: ای محمد! ما مکه را با فتح آشکاری برای تو فتح کردیم، تا خدا گناهان گذشته و آینده تو در نزد مشرکان اهل مکه را بپوشاند».

1426- پسر دوستی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 7

7- مشرکان مکه ، جنس مذکر را بسی ارزشمندتر و با اهمیت تر از زن می دانستند .

أفأصفيكم ربكم بالبنين و اتخذ من الملائكة إناثاً

از اینکه از واژه «إناث» (زنان) به جای هر واژه دیگری مثل «بنات» (دختران) برای بیان مقصود استفاده شده است، می تواند به منظور اشاره به این واقعیت داشته باشد که مشرکان با ادعای مؤنث بودن ملائکه در صدد عیب جویی از خدا بودند و چنین امری، حکایت می کند که آنان، ذهنیت منفی در باره زن داشته اند.

ص: 745

1427- پیشگویی ارتداد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 15 - 2

2- اخبار خداوند از رفع محدود عذاب دنیوی مشرکان مکه و بازگشت دوباره آنان به کفر و شرک

إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابَ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ

برداشت یادشده بر این اساس است که عذابی که در آیات پیشین از آن یاد شده، عذاب دنیوی باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: ما عذاب دنیوی را برای زمانی اندک بر خواهیم داشت؛ یعنی، در دنیا که اصولاً مجالی اندک است عذاب را از شما برمی داریم؛ اما انتقام به قیامت موکول خواهد شد.

1428- تبلیغ مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 21

21 - اتهام بدعتگذاری و تجاوز به احکام دین الهی به اسلام و مسلمانان در تبلیغات مشرکان مکه

إِنَّ رِيكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ

کاربرد فعل تفضیل «أعلم» و تأکید و حصر آن با «إِنَّ» و ضمیر فصل «هو» در مواردی است که مدعیان و منکرانی در برابر وجود داشته باشند. بدین معنی که چه بسا مشرکان، مسلمانان را به سبب پایبندی به احکام اسلام به بدعتگذاری متهم می ساختند.

1429- تجاهل مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 12

12- تجاهل مشرکان مکه ، نسبت به بشر بودن پیامبران گذشته

فَسَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

قید «إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» اشاره به علم و آگاهی مشرکان دارد؛ زیرا اگر آنان واقعاً نمی دانستند، قید یاد شده (اگر نمی دانید) لغو و زاید می شد.

1430- ترک مجادلہ با مشرکان مکہ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 2

ص: 746

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ترک مناظره و منازعه با مشرکان لجوج مکه و دعوت ایشان به مسالمت اجتماعی با مسلمانان

فاصفح عنهم و قل سلم

با توجه به مفهوم «سلام» که به معنای مسالمت است، برداشت یاد شده استفاده می شود.

1431- تعدد معبودان مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 2

2 - مشرکان مکه ، دارای معبودهایی متعدد

ءألھتنا خیر

1432- تعصب مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 11

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 11

11- کافران و مشرکان مکه مردمی تنگ نظر ، متعصب و ناتوان در تحمل افکار مخالفان بودند .

أھذا الذی یذکر ءألھتکم و ہم بذکر الرحمن ہم کفرون

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که کافران مکه، حتی تحمّل شنیدن نام خدای رحمان را نداشتند، و با پیامبر اسلام، همواره با تمسخر و استهزا برخورد می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 10، 9، 7

7 - نزول آرامش بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان از سوی خدا ، در قبال تعصب ورزی جاهلانه مشرکان در حدیبیه

فأنزل اللّٰه سکینته علی رسوله و علی المؤمنین

9 - تحمل تعصب های جاهلانه مشرکان در حدیبیه ، امری دشوار برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

فأنزل الله سکینته علی رسوله و علی المؤمنین

از نزول «آرامش» استفاده می شود که دستکم زمینه نگرانی و دشواری برای مؤمنان وجود داشته است.

10 - اصرار تعصب آمیز مشرکان مکه ، بر نیامدن « بسمله » و عنوان « رسول الله » در متن صلحنامه حدیبیه *

إذ جعل الذین کفروا فی قلوبهم الحمیه الجهلیه

با توجه به شأن نزول آیه شریفه، استفاده می شود که خشم و عصبیت مشرکان در زمینه یادشده بود.

ص: 747

1433- تقویت عقیده مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 3

3- مشرکان مکه ، در صدد تقویت پایگاه عقیدتی خویش با استناد به ریشه تاریخی داشتن آن

و قال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لا ءاباؤنا

ذکر «ولا ءاباؤنا» در کلام مشرکان در حالی که بحثی از آنها در میان نبوده است، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

1434- تکذیبگری مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 49 - 9

9 - مشرکان مکه ، مردمی ستم پیشه و منکر آیات الهی بودند .

ما یجحد بآیتنا إلا الکفرون . . . و ما یجحد بآیتنا إلا الظلمون

«ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الکافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 1

1 - ملت های قبل از مشرکان مکه نیز ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

و کذب الذین من قبلهم . . . فکذبوا رسلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 34 - 2، 1

1- موضع گیری انکار آمیز مشرکان صدر اسلام در برابر مسأله معاد

إن هؤلاء لیقولون

«إن هؤلاء . . .» جمله مستأنفه و «هؤلاء» اشاره به مشرکان مکه است. گفته انکار آمیز آنان (مفعول «یقولون») در آیه بعد آمده است.

2- مشرکان مکہ بر موضع انکار آمیز خود در باره معاد پافشاری کرده و بر آن اصرار میورزیدند .

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ

به کارگیری فعل مضارع (يقولون) - که مفید استمرار است - بیانگر مطلب فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 748

2- مشرکان مکه ، معتقد به وجود خداوند و در تلاش برای انکار رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

أم یقولون افتریه

اتهام افترا و کذب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زمینه آیات از سوی کافران، نمایانگر این حقیقت است که آنان، در بخشی از ادعاهای و جوسازی های خویش، بر وجود خداوند صحه گذاشته بودند؛ لیکن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیات وحی را انکار می نمودند.

1435- تلاش مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 3

3- مشرکان مکه ، در صدد تقویت پایگاه عقیدتی خویش با استناد به ریشه تاریخی داشتن آن

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لا ءاباؤنا

ذکر «و لا ءاباؤنا» در کلام مشرکان در حالی که بحثی از آنها در میان نبوده است، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

1436- توصیه به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 8

8 - توصیه خداوند به مشرکان مکه بر عبرت گرفتن از سرنوشت جوامع هلاک شده پیشین

وقالوا إن نتبع الهدی . . . و کم أهلکنا من قریه بطرت معیشتها

1437- توطئه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 4, 3

3- مشرکان مکه در عصر بعثت ، دارای جلسات مخفی برای توطئه چینی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ألا حین یتغشون ثیابهم یعلم مایسرون و مایعلنون

«إستغشى ثيابه» یعنی با جامه هایش خود را مخفی ساخت تا دیده نشود (لسان العرب) «حین» متعلق به «یعلم» است و لذا جمله «ألا حین یستغشون ثیابهم یعلم . . .» می رساند که مشرکان در همان هنگامی که خود را مخفی و مستور می کردند مسایلی را مطرح می کردند برخی از آنها را پنهان می داشتند (ما یسرّون) و برخی را آشکار می نمودند (و ما یعلنون) این معنا گویای آن است که مراد از «یستغشون ثیابهم . . .» این است که مشرکان برای توطئه علیه پیامبر جلسات مخفی تشکیل می دادند نه مجرد پنهان ساختن خویش.

ص: 749

4- مشرکان مکه ، دارای مواضع علنی و آشکار علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه های سرّی و محرمانه علیه آن حضرت

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما يعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 6

6- تهدید مشرکان مکه از سوی خداوند ، در برابر توطئه چینی آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم أبرموا أمراً فإنا مبرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 3

3- همدلی مشرکان مکه ، در خالی ساختن سرزمین مکه ، از وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

قریتک الّتی أخرجتک

نسبت دادن «إخراج» به قریه، می تواند از آن جهت باشد که همه مردم شهر و یا بیشتر آنان، بر اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) مصمم و همدل بوده اند.

1438- توطئه های پنهانی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 5

5- توطئه های مخفیانه مشرکان مکه ، علیه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

أم یحسبون أنا لانسع سرهم و نجویهم

1439- توقعات بیجای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 1

1 - توقع بی جای مشرکان مکه در لزوم انتخاب پیامبر ، از میان اشراف « مکه » و « طائف »

وقالوا لولا نزل هذا القرآن على رجل من القريتين عظيم

عموم مفسران مراد از «قريتين» را مكه و طائف دانسته اند.

ص: 750

1440- تهدید مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 17

17- مشرکان مکه ، مورد تهدید خداوند به فرجامی شوم

وقال الذين أشركوا .. فسيروا في الأرض فانظروا كيف كان عقبه المكذبين

بنابراین احتمال که مخاطبان امر «سیروا» مشرکان مکه اند استفاده می شود که دعوت از آنان برای سیر و سفر در زمین جهت مطالعه سرانجام تکذیب کنندگان انبیا پس از بازگویی دیدگاه آن مشرکان در باره خداوند، هشدار می است به آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 11

11 - خداوند ، مشرکان بهانه جوی مکه را به عذاب استیصال تهدید کرد .

وقالوا إن نتبع الهدى .. و كم أهلکنا من قرية بطرت معيشتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 12

12 - خداوند ، مشرکان مکه را به عذاب استیصال تهدید کرد .

وما كان ربك مهلك القرى حتى يبعث في أمها رسولا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 7

7- تهدید شدید مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر تن در ندادن به تعالیم پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وإذا تتلى عليهم آياتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل .. وكذب الذين من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 6

6- تهدید مشرکان مکه از سوی خداوند ، در برابر توطئه چینی آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم ابرموا أمرًا فإنا مبرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 10 - 3

3- تهدید مشرکان حق ستیز مکه ، از سوی خداوند به عذابی دنیوی و تیره کننده زندگی

فارتقب یوم تأتی السماء بدخان مبین

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «دخان مبین»، کنایه از تیره روزی و عذاب دنیوی باشد، چه این که برخی از مفسران این آیه را پاسخی به دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته اند که از خداوند خواست تا برای بیدار شدن مشرکان، آنان را به قحطی ای همچون دوران یوسف مبتلا کند.

ص: 751

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 1

1- تبعیدکنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از شهر مکه، مورد تهدید خداوند به هلاکت و نابودی

و کائین من قریه هی أشدّ قوّه من قریتک .. . أهلکنهم

با این که خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از مکه و هجرت ایشان به سوی مدینه ظاهراً به انتخاب خود حضرت صورت گرفته بود؛ ولی شرایط سختی که مشرکان برای آن حضرت پدید آورده بودند، منتهی به تصمیم هجرت شد. از این رو خداوند خروج آن حضرت را به منزله تبعید شمرده و فعل را به صورت متعدی به همه مشرکان مکه نسبت داده است.

1441- نهتهای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 21

21 - اتهام بدعتگذاری و تجاوز به احکام دین الهی به اسلام و مسلمانان در تبلیغات مشرکان مکه

إن ربک هو أعلم بالمعتدین

کاربرد فعل تفضیل «أعلم» و تأکید و حصر آن با «إن» و ضمیر فصل «هو» در مواردی است که مدعیان و منکرانی در برابر وجود داشته باشند. بدین معنی که چه بسا مشرکان، مسلمانان را به سبب پایبندی به احکام اسلام به بدعتگذاری متهم می ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 2

2- مشرکان مکه، سرگذشت نوح و قوم او را، داستانی ساختگی و بافته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند.

و لقد أرسلنا نوحًا .. أم یقولون افتریه

برداشت فوق، براین اساس است که ضمیر مفعولی در «إفتراه» به داستان نوح (ع) و قوم او که در آیات پیشین آمده، باز گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 14 - 3,2

2- اتهام مشرکان مکه به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درباره الهی نبودن سخنان آن حضرت و دریافت و آموزش مطالب از دیگران

وقالوا معلّم

3- اتهام جنون به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی مشرکان مکه

ثمّ تولّوا عنه وقالوا معلّم مجنون

ص: 752

1442- جبرگرایي مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 35 - 17، 2، 1

1- مشرکان مکه، بت پرستی خود و پدرانشان را برخاسته از مشیت خداوند می دانستند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لاء اباؤنا

با توجه به مکی بودن سوره نحل و نیز قرینه «کذلک فعل الذین من قبلهم» مراد از «الذین أشركوا» مشرکان مکه است.

2- مشرکان مکه، جبری مسلک بوده و عمل خود را بر اساس مشیت خداوند می دانستند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء

17- مشرکان مکه، با اشاعه فکر جبرگرایي، در صدد اثبات عبث بودن بعثت انبیا بودند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء... فهل علی الرسل إلا

عبارت «فهل علی الرسل إلا البلاغ المبین» پس از بیان اعتقادات مشرکان، می تواند جوابی برای آنان باشد؛ با این توضیح که مشرکان می خواستند با استناد ایمان و کفر به خداوند، بیان کنند که با چنین امری، جایی برای آمدن انبیا نیست و خداوند با «فهل علی الرسل...» جواب آنان را می دهد که آمدن پیامبران، بیهوده نیست و برای ابلاغ پیام الهی است.

1443- جلسات مخفی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 5 - 3

3- مشرکان مکه در عصر بعثت، دارای جلسات مخفی برای توطئه چینی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ألا حین یستغشون ثیابهم یعلم ما یسرّون وما یعلنون

«استغشی ثیابه» یعنی با جامه هایش خود را مخفی ساخت تا دیده نشود (لسان العرب) «حین» متعلق به «یعلم» است و لذا جمله «ألا حین یستغشون ثیابهم یعلم...» می رساند که مشرکان در همان هنگامی که خود را مخفی و مستور می کردند مسایلی را مطرح می کردند برخی از آنها را پنهان می داشتند (ما یسرّون) و برخی را آشکار می نمودند (و ما یعلنون) این معنا گویای آن است که مراد از «یستغشون ثیابهم...» این است که مشرکان برای توطئه علیه پیامبر جلسات مخفی تشکیل می دادند نه مجرد پنهان ساختن خویش.

1444- جنگ با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 6

6 - خداوند خواهان رویارویی مسلمانان با سپاه مسلح قریش و مشرکان مکه

تودون أن . . . ویرید الله أن یحق الحق بکلمته

از مقابله دو جمله «تودون . . .» و «یرید الله . . .» به دست می آید که اراده خداوند بر خلاف خواسته مسلمانان در انتخاب یکی از

ص: 753

دو گروه (کاروان تجاری و سپاه مسلح مشرکان) بوده است.

1445- جوسازی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 5

5- هوچی گری و تبلیغات منفی ، از ابزار های مقابله مشرکان مکه با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

و لَمَّا ضُرِبَ .. إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ

1446- جهاد با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 3

3 - مسلمانان صدر اسلام به نبرد با مشرکان مکه و بیرون راندن آنان از آن سرزمین موظف شدند .

و أَخْرَجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكَم

مراد از «من حیث أَخْرَجُوكَم» بنا به گفته مفسران، مکه است و به مجبور شدن مسلمانان به ترک مکه و هجرت به مدینه و حبشه اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 5 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نبرد با مشرکان مکه از مدینه به سوی بدر حرکت کرد .

أَخْرَجَكَ رَبِّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ

با توجه به آیات بعد معلوم می شود مراد از جمله «أَخْرَجَكَ ..» ، خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جنگ بدر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 8

8 - پیاده شدن حق و ریشه کن شدن بنیان کافران ، هدف از فرمان خداوند به نبرد با مشرکان مکه در بدر

و یرید الله أن یحق الحق بکلمته و یقطع دابر الکفرین

1447- جهل اکثریت مشرکان مکہ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 754

10- اکثر مشرکان مکه، از قدرت خداوند بر احیای مجدد انسان‌ها بی‌خبر بودند.

بلی وعداً علیه حقاً و لکنّ اکثر الناس لا یعلمون

برداشت فوق، بر اساس این نکته است که «ال» در «الناس» عهد ذکری بوده و مراد از آن مشرکانی باشند که در آیات قبل از آنها سخن به میان آمده است.

1448- حاطب ابن ابی بلتعہ و مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 13

13 - اقدام حاطب ابن ابی بلتعہ به ارتباط مخفیانه با مشرکان، در آستانه آمادگی مسلمانان برای فتح مکه

لا تتخذوا... إن كنتم خرجتم جهداً في سبيلي

با توجه به شأن نزول آیه، عبارت «إن كنتم خرجتم...» نظر به آمادگی مسلمانان برای فتح مکه دارد.

1449- حس گرایی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 4

4- مشرکان مکه، علی‌رغم مشاهده آیات گوناگون الهی، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسّی کردند.

ولقد صرّفنا... من كلّ مثل فأبی... وقالوا لن نؤمن لك حتى تقجر لنا من الأرض ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 10

10- انکای مشرکان مکه در عقاید و جهان بینی خود، تنها بر محسوسات و دریافت‌های حسّی بود.

تأتی بالله و الملئکه قبلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مشركان مكه ، على رغم مشاهده آيات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

ولقد صرّفنا .. من كلّ مثل فإبی ... وقالوا لن نؤمن لك حتی ... یكون لك بیت من

8- اتكای مشركان مكه به ملاك های مادی و حسی ، در شناخت معجزات و آیات الهی

حتى تفجر لنا .. حتى تنزل علينا كتبًا تقرؤه

ص: 755

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 2

2- مشرکان مکه ، نزول وحی را ، به عنوان آیه ای از جانب خدا قبول نکرده و خواستار معجزه حسی شدند .

و كذلك أنزلنا إليك الكتب . . . و ما يجحد بآيتنا ... وقالوا لولا أنزل عليه آءى -

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 36 - 3

3- مشرکان مکه ، خواهان شهود حسی برای ایمان به حقایق غیبی

فأتوا بابائنا إن كنتم صدقین

با این که معاد اخروی از امور غیبی به حساب می آید، مشرکان با پیشنهاد زنده شدن پدرانشان، خواهان محسوس شدن آن بودند.

1450- حق ستیزی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 17 - 3

3- وجود نوعی مشابهت در عملکرد ، میان مشرکان مکه و فرعونیان در حق ستیزی و مقابله با رسول الهی

و لقد فتنا قبلهم قوم فرعون و جاءهم رسول کریم

تعبیر «قبلهم»، نوعی ارتباط و همگونی میان مشرکان مکه و فرعونیان را می رساند.

1451- حق ناپذیری مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 10

10 - مشرکان مکه ، پذیرای هیچ سخن حق و منطقی در جهت مخالفت با عقیده شان نبودند .

إن كاد لیضلننا عن ءالھتنا . . و سوف یعلمون حین یرون العذاب من أضلّ سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - انکار قرآن از سوی مشرکان مکه ، از سر لجاجت و حق ناپذیری بود .

ما یجحد بآیتنا إلاّ الکفرون . . و ما یجحد بآیتنا إلاّ الظلمون

«جحد» در لغت نفی چیزی است که دل آن را اثبات می کند و اثبات چیزی است که دل نفی می کند. (مفردات راغب). «جحد» طبق معنای لغوی منطبق بر لجاجت است. گفتمنی است: «ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الکافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

ص: 756

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 7

7- تهدید شدید مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر تن در ندادن به تعالیم پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا تتلى عليهم آيتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل.. و كذب الذين من قبلهم

1452- حق ناشنوایی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 4

4- بیشتر مشرکان مکه ، مردمانی حق نشنو و نابخرد

إذا رأوك إن يتخذونك .. أم تحسب أن أكثرهم يسمعون أو يعقلون

برداشت فوق، با توجه به نزول آیه شریفه در مکه است؛ چرا که بیشتر مشرکان آن شهر در نیمه نخست بعثت دارای چنین خصلتی بودند.

1453- خداشناسی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 7

7- مشرکان مکه ، علی رغم عقیده به خدایان متعدد ، اظهار عقیده به خداوند کرده و قضای او را در عالم نافذ می دانستند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 2

2- مشرکان مکه ، معتقد به وجود خداوند بودند .

و أقسموا بالله جهد أيمانهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 52 - 10

إن كان من عند الله

از ظاهر جمله شرطیه بر می آید که اصل وجود خداوند برای مشرکان، مسلم بوده است.

ص: 757

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 2

2 - مشرکان مکه ، با نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیام توحیدی آن حضرت در ستیز بودند ، نه منکر وجود آفریدگار عزیز و دانای جهان .

و لئن سألتهم .. ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

با توجه به آیات پیشین - که نوعی خطاب و عتاب نسبت به منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 7

7 - مشرکان مکه ، خداوند را با نام «رحمان» می شناختند و یاد می کردند .

بما ضرب للرحمن مثلاً

بنابراین که واژه «رحمان» در آیه شریفه، به خاطر بار معنایی آن نیامده باشد؛ بلکه صرفاً نقل قول ساده ای از کلام عرب جاهلی باشد که به جای «الله» - یا هر صفت دیگر برای خداوند - کلمه «رحمان» را به کار می بردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 1

1 - اعتقاد مشرکان مکه ، به خالقیت خداوند و توحید در آفرینش

و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنّ الله فأنّی یؤفکون

از آیه شریفه استفاده می شود که شرک مشرکان، در ناحیه خالقیت خداوند نبوده است؛ بلکه آنان در ربوبیت، تدبیر، کارگشایی امور و وساطت برای تقرب به خدا، گرفتار شرک بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 2

2- مشرکان مکه ، معتقد به وجود خداوند و در تلاش برای انکار رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

أم يقولون افتريه

اتهام افترا و کذب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زمینه آیات از سوی کافران، نمایانگر این حقیقت است که آنان، در بخشی از ادعاهای جوسازی‌های خویش، بر وجود خداوند صحه گذاشته بودند؛ لیکن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیات وحی را انکار می نمودند.

1454- خطای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 14 - 1

1 - خداوند مؤمنان مکه را به صبر در برابر حرکات ناشایست مشرکان و عفو از خطاکاری آنان فرمان داد .

قل للذین ءامنوا یغفروا للذین لایرجون اّیام اللّٰه

با توجه به این که این آیات در مکه نازل شده، به دست می آید که این فرمان در مقطع قبل از هجرت بوده است و منظور از

ص: 758

«الذین لایرجون...» مشرکان اند.

1455- خواسته های مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 3

3- مشرکان مکه خواهان تحقق سریع عذاب موعود پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر خویش بودند.

قل لو أن عندی ما تستعجلون به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 6

6- مشرکان مکه با وجود ایمان نیاوردن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با معجزات ارائه شده، مجدداً خواهان معجزات دیگری از پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند.

و أقسموا... لئن جاءتهم آیه... إذا جاءت لایؤمنون... كما لم یؤمنوا به أول مره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 4, 2, 1

1- ایجاد چشمه ای پر آب و جوشان در مکه توسط پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مشرکان، پیش شرط آنان در ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لن نؤمن لك حتی تفجر لنا من الأرض ينبوعاً

2- ایجاد چشمه ای جوشان برای مشرکان مکه، معجزه درخواستی (اقتراحی) آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لن نؤمن لك حتی تفجر لنا من الأرض ينبوعاً

4- مشرکان مکه، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند.

ولقد صرفنا... من كل مثل فابی... وقالوا لن نؤمن لك حتی تفجر لنا من الأرض ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- مشركان مكه ، على رغم مشاهده آيات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

و لقد صرفنا .. من كل مثل فلبی ... وقالوا لن نؤمن لك حتى ... تكون لك جنه من

نکته یاد شده با این احتمال در آیه قابل استفاده است که: آنان ایجاد باغی با صفات یاد شده را به وسیله معجزه درخواست کرده باشند.

4- ایجاد باغ بزرگ خرما و انگور با نهر های آب جاری ، معجزه درخواستی (اقتراحی) مشركان مكه از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لن نؤمن لك حتى .. تكون لك جنه من نخيل و عنب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 1,6,8

ص: 759

1- فرود آوردن قطعاتی از آسمان ، از معجزات اقتراحی و مورد درخواست مشرکان مکه از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أو تسقط السماء .. علينا كسفاً

«كِسْفٌ» جمع «كَسَفٌ» به معنای قطعه است (لسان العرب).

6- مشرکان مکه ، خواهان حضور یافتن خدا و ملائکه نزد آنان ، برای گواهی دادن به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أو تأتي بالله و الملكة قبلاً

«قبلاً» به معنای «مقابله» (رو در رو شدن) آمده است و در این آیه، می تواند به منظور افاده مطلب فوق باشد.

8- آوردن خداوند و ملائکه به صورت دسته دسته در نزد مشرکان مکه ، معجزه درخواستی (اقتراحی) آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لن نؤمن لك حتى .. أو تأتي بالله و الملكة قبلاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «قبلاً» جمع «قبیله» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 1,4,5,10,15

1- ایجاد خانه ای از طلا برای خود ، معجزه مورد درخواست (معجزه اقتراحی) مشرکان مکه ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أو يكون لك بيت من زخرف

به قرینه سیاق آیات که در آنها معجزه های درخواستی مشرکان مطرح شده است مراد از «أو يكون لك بيت من زخرف» ایجاد خانه ای طلایی از طریق معجزه است.

4- مشرکان مکه ، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

و لقد صرفنا .. من كل مثل فابی ... وقالوا لن نؤمن لك حتى ... يكون لك بيت من

5- صعود پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آسمان و آوردن دستخطی قابل خواندن و گواه بر صعود واقعی خویش ، معجزه درخواستی مشرکان مکه از آن حضرت

أو ترقى في السماء و لن نؤمن لرقبك حتى تنزل علينا كتاباً نقرؤه

10- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به معجزه های درخواستی بیجای مشرکان مکه و تنزیه خداوند از برآوردن چنین خواسته هایی

وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا .. قل سبحان ربّي

15- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به اعلام محدوده مسؤولیت خویش و بیان ناتوانی خود از ارائه معجزات درخواستی مشرکان

قالوا .. قل ... هل كنت إلا بشراً رسولاً

پاسخ «هل كنت..» در قبال درخواستهای مشرکان، می تواند گویای این معنا باشد که: درخواستهای آنان، ربطی به رسالت و مسؤولیتهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) نداشته و یا در توان او نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 2، 1

1 - مشرکان مکه، خواستار تحقق معجزاتی چند به دست پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بودند .

وقالوا لولا أنزل عليه آیت من ربّه

2 - مشرکان مکه، نزول وحی را، به عنوان آیه ای از جانب خدا قبول نکرده و خواستار معجزه حسّی شدند .

و كذلك أنزلنا إليك الكتب .. و ما يجحد بآيتنا ... وقالوا لولا أنزل عليه آءى -

ص: 760

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 36 - 1,3

1- مشرکان برای پذیرش درستی معاد، زنده شدن نیاکانشان را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار شدند.

فأتوا بآبائنا إن كنتم صدقین

3- مشرکان مکه، خواهان شهود حسی برای ایمان به حقایق غیبی

فأتوا بآبائنا إن كنتم صدقین

با این که معاد اخروی از امور غیبی به حساب می آید، مشرکان با پیشنهاد زنده شدن پدرانشان، خواهان محسوس شدن آن بودند.

1456- دروغجویی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 21

21 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به مبارزه منفی با مشرکان مکه از راه بی اعتنایی به شبهات و دروغپردازیهای آنان است.

ولو شاء ربك ما فعلوه فذرهم وما يفترون

رها کردن مشرکان و اعتنا نکردن به گفته های آنان نوعی مبارزه منفی است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به آن فرمان می دهد.

1457- دشمنی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 2

2 - مخالفت و دشمنی مشرکان مکه با خدا و رسول او مایه فرمان الهی به سرکوبی و نابودی آنان

ذلک بأنهم شاقوا الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 17

17- مشرکان مکه، با اشاعه فکر جبرگرایی، درصدد اثبات عبث بودن بعثت انبیا بودند.

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء . . . فهل على الرسل إلا

عبارت «فهل على الرسل إلا البلاغ المبين» پس از بیان اعتقادات مشرکان، می تواند جوابی برای آنان باشد؛ با این توضیح که مشرکان می خواستند با استناد ایمان و کفر به خداوند، بیان کنند که با چنین امری، جایی برای آمدن انبیا نیست و خداوند با «فهل على الرسل . . .» جواب آنان را می دهد که آمدن پیامبران، بیهوده نیست و برای ابلاغ پیام الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 761

2 - مشرکان مکه ، مردمی عناد پیشه و بهانه جو بودند .

و لو جعلنه قرءاناً أعجمياً لقالوا لولا فصلت آيته أعجمي و عربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مشرکان مکه ، با نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیام توحیدی آن حضرت در ستیز بودند ، نه منکر وجود آفریدگار عزیز و دانای جهان .

ولئن سألتهم .. ليقولن خلقهنّ العزيز العليم

با توجه به آیات پیشین - که نوعی خطاب و عتاب نسبت به منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - مشرکان مکه ، مردمانی ستیزه جو و بی منطق

بل هم قوم خصمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اقدام مشرکان مکه به کینه توزی و آزار مسلمانان ، در صورت دست یافتن بر ایشان

إن یتفقوکم یكونوا لکم أعداء و یسطوا إلیکم أیدیهم و ألسنتهم بالسوء

«ثقف» (مصدر «یتقفون») به معنای رسیدن به چیزی و دست یافتن به آن است.

1458 - دعوت از مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- دعوت خداوند از مشرکان مکه برای تفحص و تحقیق از عالمان ، جهت به دست آوردن حقانیت وحی به انسان

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجلاً... فسئلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

مخاطب فعل «فسئلوا» به قرینه آیات قبل - که درباره مشرکان بود - می تواند مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 8

8- دعوت خداوند از مشرکان مکه ، مبنی بر پرسش از آگاهان در زمینه بشر بودن پیامبران پیشین

فسئلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

ص: 762

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ترک مناظره و منازعه با مشرکان لجوج مکه و دعوت ایشان به مسالمت اجتماعی با مسلمانان

فاصفح عنهم و قل سلم

با توجه به مفهوم «سلام» که به معنای مسالمت است، برداشت یاد شده استفاده می شود.

1459- دلایل کفر مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 3

3- تنها دستاویز مشرکان مکه برای ایمان نیاوردن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، بشر بودن آن حضرت بود .

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

1460- دنیاطلبی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 29 - 1

1 - مشرکان لجاجت پیشه مکه، منکر قیامت و هر گونه زندگی جز زندگانی دنیا بودند.

وقالوا إن هی إلا حیاتنا الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 3

3- مشرکان مکه ، از مفاهیم عالی قرآن غافل بوده و به زخارف دنیا چشم دوخته بودند .

ولقد صرفنا فی هذا القرآن من کلّ مثل فأبی . . . وقالوا لن نؤمن لک حتی ... أو

1461- دوستی با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - اقدام برخی از مهاجران ، به برقراری رابطه سرّی و دوستانه با مشرکان مکه

تسرون إلیهم بالموّده

با توجه به شأن نزول آیه شریفه، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 763

1462- ذلت دنیوی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 2

2- پیشگویی خداوند، از حقارت و ذلت سران مشرک مکه در دنیا *

لهم عذاب مهین . من ورائهم جهنم

برداشت بالا بدان احتمال است که تعبیر «لهم عذاب مهین» ناظر به دنیا و «من ورائهم...» ناظر به آخرت باشد.

1463- رد ادعای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 8

8 - رد شدن ادعای مشرکان مکه (ربنده شدن آنان در صورت گرویدن به آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)) از سوی خداوند

وقالوا... نتخطف من أرضنا أولم نمکن لهم حرماً آمناً

1464- رفع عذاب دنیوی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 15 - 2

2- اخبار خداوند از رفع محدود عذاب دنیوی مشرکان مکه و بازگشت دوباره آنان به کفر و شرک

إنا كاشفوا العذاب قليلاً إنكم عائدون

برداشت یادشده بر این اساس است که عذابی که در آیات پیشین از آن یاد شده، عذاب دنیوی باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: ما عذاب دنیوی را برای زمانی اندک بر خواهیم داشت؛ یعنی، در دنیا که اصولاً مجالی اندک است عذاب را از شما برمی داریم؛ اما انتقام به قیامت موکول خواهد شد.

1465- روش برخورد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - اتهام بدعتگذاری و تجاوز به احکام دین الهی به اسلام و مسلمانان در تبلیغات مشرکان مکه

إن ربك هو أعلم بالمعتدين

ص: 764

کاربرد فعل تفضیل «أعلم» و تأکید و حصر آن با «إن» و ضمیر فصل «هو» در مواردی است که مدعیان و منکرانی در برابر وجود داشته باشند. بدین معنی که چه بسا مشرکان، مسلمانان را به سبب پابندی به احکام اسلام به بدعتگذاری متهم می ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 9

9- برخورد کافران و مشرکان مکه با قرآن، اساس علمی و عقلانی نداشت؛ بلکه برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود.

و لقد صرفنا فی هذا القرآن لیذکروا و ما یزیدهم إلا نفورا

خداوند، حاصل تبیین تنوع و گوناگونی آیات خویش را برای مشرکان، نفرت آنان معرفی می کند و این، نشان می دهد که آنان، به جای برخورد منطقی با آیات الهی، برخورد روانی - نفسانی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 6

6- موضع گیری مشرکان مکه در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، استمرار موضع گیری فرعون در برابر موسی (ع) بود.

و قالوا لن نؤمن لک .. و لقد ءاتینا موسی ... فقال له فرعون إنی لأظنک یموسی مس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 2، 1

1- کافران و مشرکان مکه، به هنگام رو به رو شدن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را مورد تمسخر و استهزا قرار می دادند.

و إذا رءاک الذین کفروا إن یتخذونک إلا هزوا

2- تمسخر و استهزا، تنها شیوه برخورد مشرکان و کافران مکه با شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

و إذا رءاک الذین کفروا إن یتخذونک إلا هزوا

حرف نفی «إن» و حرف استثنا «إلا» پس از آن - که بر قصر دلالت می کند - و نیز آمدن «هزوا» به صورت مصدر، همگی بیانگر استمرار و شدت در کار استهزا و تمسخر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 5

5- اقدام مشرکان مکه به جنگ تبلیغاتی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به دلیل ناتوانی از مقابله منطقی با آن حضرت

و لَمَّا جَاءَهُم الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ

1466- روش مبارزه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 5

ص: 765

5- هوچی گری و تبلیغات منفی ، از ابزار های مقابله مشرکان مکه با پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله)

و لَمَّا ضَرَبَ .. إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ

1467- زمینه اسلام مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 13

13 - بهره گیری از عواطف خویشاوندی برای ترغیب مشرکان مکه به گرویدن به اسلام

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج ملةً أبیکم ابرهیم

1468- سرزنش مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 13

13 - توبیخ مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر انحراف آنان از حق و نادیده گرفتن دلایل روشن توحید

أَمْ نَخْلُقُ السَّمَوَاتِ .. أَمْ نَخْلُقُ السَّمَوَاتِ .. أَمْ نَخْلُقُ السَّمَوَاتِ .. أَمْ نَخْلُقُ السَّمَوَاتِ .. أَمْ نَخْلُقُ السَّمَوَاتِ ..

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مخاطبان نخستین آیه، مشرکان مکه بوده اند. گفتنی است که واژه «عدول» (مصدر «یعدلون») به معنای میل و انحراف است؛ یعنی، «بل هم قوم عادتهم العدول عن طریق الحق و الإنحراف عنها».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 67 - 10، 5

5- مشرکان مکه ، به خاطر ایمان به باطل ، از سوی خداوند سرزنش شدند .

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا مَّأْمُونًا .. أَفَبِالْبَطْلِ يُؤْمِنُونَ

10 - مشرکان مکه ، به خاطر ناسپاسی نعمت های الهی ، از سوی خداوند سرزنش شدند .

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا مَّأْمُونًا .. أَفَبِالْبَطْلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- توبیخ مشرکان مکه از سوی خداوند، به خاطر روی گردانی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، به رغم دلایل آشکار آن حضرت

وقد جاءهم رسول مبين . ثم تولّوا عنه وقالوا معلّم مجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 11

ص: 766

11- سرزنش مشرکان عرب از سوی خداوند ، به سبب کفرورزی به قرآن ، علی رغم ایمان برخی غیر عرب به حقانیت آن *

و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن و استکبرتم

این احتمال در آیه وجود دارد که تذکر قرآن به ایمان فردی از بنی اسرائیل؛ از آن جهت برای مشرکان عرب سرزنش بار باشد که بنی اسرائیل در اصل عرب نبودند و عوامل نژادی و زبانی، مقتضی آن بوده تا در برابر قرآن خاضع نشوند. با این وصف برخی از آنان به قرآن ایمان آوردند؛ در حالی که مشرکان عرب - که قرآن به لغت آنان نازل شده - از پذیرش آن امتناع ورزیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 19 - 1

1 - سرزنش مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر پرستش خدایان (لات ، عزی ، و منات) بدون هیچ برهان و پشتوانه علمی

أفریتم اللّٰت و العزّٰی . و منوه الثالثه الأخری

آیات پیشین - به ضمیمه استفهام انکاری در «أرأیتم» - اشاره به آن دارد که رهنمودهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) متکی به شهود بود؛ اما مشرکان در دعاوی خویش از هرگونه دلیل و برهان بی بهره بودند.

1469- سرکوبی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 14 - 1

1 - سرکوبی و شکست مشرکان در بدر ، عقوبت دنیوی آنان

ذلکم فذوقوه و أن للکفرین عذاب النار

«کم» در «ذلکم» خطاب به مشرکان و «ذا» اشاره به شکست و سرکوبی آنان دارد. و «ذلکم» مبتدا و خبر آن به قرینه فراز بعد - «و أن للکافرین ...» - «عقابکم فی الدنیا» است.

1470- سوگند مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 1

1 - مشرکان مکه سوگند اکید یاد کردند که در صورت مشاهده معجزه مورد نظر خود ایمان می آورند.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءَتْهُمْ آيَةٌ

1471- شرايط ايمان مشركان مكه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 767

1- ایجاد چشمه ای پر آب و جوشان در مکه توسط پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مشرکان ، پیش شرط آنان در ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الأرض ينبوعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- برخورداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از باغستانی بزرگ با درخت های خرما و انگور و جاری ساختن نهر های آب فراوان در لابه لای آنها ، پیش شرط مشرکان مکه برای ایمان آوردن به آن حضرت

وقالوا لن نؤمن لك حتى . . . أو تكون لك جنة من نخيل وعنب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- فرود آوردن قطعاتی از آسمان بر مشرکان مکه ، پیش شرط آنان در ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لن نؤمن لك . . . أو تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً

7- مشرکان مکه ، ایمان خود را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) منوط به آوردن خدا و فرشتگان ، به صورتی قابل مشاهده کردند .

قالوا لن نؤمن لك حتى . . . أو تأتي بالله والملائكة قبلاً

برداشت فوق ، مبتنی بر این است که «قبلاً» به معنای مشاهده رو در رو باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- مشرکان مکه ، ایمان خود را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) منوط به ایجاد خانه ای از طلا به صورت معجزه آسا کردند .

قالوا لن نؤمن لك حتى . . . أو يكون لك بيت من زخرف

6- صعود پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آسمان و آوردن نامه ای برای حقانیت خویش ، پیش شرط مشرکان مکه برای ایمان آوردن به آن حضرت

وقالوا لن نؤمن لك حتى .. أو ترقى في السماء ولن نؤمن لرقيك حتى تنزل علينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 36 - 1,3

1- مشرکان برای پذیرش درستی معاد ، زنده شدن نیاکانشان را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار شدند .

فأتوا بابائنا إن كنتم صدقین

3- مشرکان مکه ، خواهان شهود حسی برای ایمان به حقایق غیبی

فأتوا بابائنا إن كنتم صدقین

با این که معاد اخروی از امور غیبی به حساب می آید، مشرکان با پیشنهاد زنده شدن پدرانشان، خواهان محسوس شدن آن بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 768

6- اهل کتاب و مشرکان مکه و مدینه ، خود را منتظر فرستاده ویژه خداوند می دانستند و ترک مرام خویش را به آن مشروط ساخته بودند .

لم یکن ... منفکین حتی تأتیهم البینه . رسول من الله

برداشت یاد شده، ناظر به احتمال اراده «منفکین عن الکفر» است که در برداشت های آیه پیشین توضیح داده شد.

1472- شرک مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 3

3- مشرکان مکه ، به وجود خدایانی متعدد در کنار پروردگار جهان معتقد بودند .

قل لو کان معه ءالهه کما یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 4

4 - مشرکان مکه ، گرفتار شرک در زمینه هایی غیر از زمینه خالقیت خداوند

ولئن سألتهم من خلق

1473- شک مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 61 - 4

4 - تردید و استبعاد مشرکان مکه ، در امکان وقوع قیامت

وإنه لعلم للساعه فلا تمترن بها

1474- شکست مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 2

2- فرجام بهود بنی نصیر در موضع گیری علیه اسلام، منتهی به شکست آنان، همچون فرجام مشرکان مکه در بدر *

کمثل الذین من قبلهم قریباً

برخی برآند که مراد از «الذین من قبلهم قریباً»، مشرکان مکه در بدر است.

ص: 769

1475- شگفتی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 4

4- اظهار شگفتی و ناباوری مشرکان مکه ، نسبت به نزول وحی بر فردی عادی و غیراشرافی

لولا نزل هذا القرآن على رجل من القريتين عظيم

با توجه به اعتراض مشرکان مکه که چرا پیامبر، از میان اشراف و ثروتمندان برگزیده نشد، فقر و تنگدستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دست می آید.

1476- صبر بر ظلم مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 42 - 1

1- مسلمانان مهاجر از ستم مشرکان مکه ، مردمانی صبور بودند که در برابر ستم ظالمان شکیبایی پیشه کردند .

والذین هاجروا فی الله .. الذین صبروا

«الذین» عطف بیان برای «الذین» در آیه سابق است.

1477- ضیق صدر مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 11

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 11

11- کافران و مشرکان مکه مردمی تنگ نظر ، متعصب و ناتوان در تحمل افکار مخالفان بودند .

أهذا الذی یذکر ءالہتکم و ہم بذکر الرحمن ہم کفرون

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که کافران مکه، حتی تحمّل شنیدن نام خدای رحمان را نداشتند، و با پیامبر اسلام، همواره با

تمسخر و استهزا برخورد می کردند.

ص: 770

1478- ظلم مشرکان مکہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 41 - 2,3

2- عده ای از مسلمانان صدر اسلام برای رهایی از ظلم و ستم مشرکان مکہ ، از آن شهر هجرت کردند .

و الذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا

به دلیل اینکه سوره نحل در مکہ نازل شده است، احتمال دارد مراد از «الذین هاجروا» مسلمانانی باشد که از مکہ هجرت کرده و به حبشه یا مدینه رفتند.

3- مسلمانان در مکہ ، مورد ظلم و ستم مشرکان بودند .

و الذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 15

15 - مشرکان مکہ ، مردمانی ستم پیشه

و ما کنا مهلکی القرى إلاّ و أهلها ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 49 - 9

9- مشرکان مکہ ، مردمی ستم پیشه و منکر آیات الهی بودند .

ما یجحد بآیتنا إلاّ الکفرون . . و ما یجحد بآیتنا إلاّ الظلمون

«ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الکافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 2

2- دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در قبال ستم مشرکان و ناگزیری آن حضرت به ترک سرزمین خویش

و كَأَينَ من قريه هي أَشدَّ قوّه من قريتك الّتي أخرجتك أهلكنهم

يادآوری خداوند به فرجام هلاکت بار مشرکان، در حقیقت مرهمی بر آلام پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ستم مشرکان است.

1479- عجز مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 3

3- ناتوانی و در ماندگی کافران و مشرکان مکه ، در مبارزه با اسلام و منطق پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا رءاك الذین كفروا إن یتخذونك إلهزوا

از این که کافران و مشرکان، به گونه ای مستمر به استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پرداختند، بر می آید که آنان در توسل به منطق و

دلیل

ص: 771

و برهان ناتوان بودند و هیچ راهی جز این نداشتند.

1480- عذاب استیصال مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 102 - 2

2- مشرکان مکه، به دلیل از دست دادن زمینه ایمان به آیات الهی و هشدار های پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مستحق عذاب استیصال بودند.

و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لایؤمنون. فهل ینتظرون إلا مثل آیام الذین خلوا من

با توجه به اینکه یکی از مصادیق «قوم لایؤمنون» در آیه قبل، مشرکان مکه می باشد، برداشت فوق استفاده می شود.

1481- عذاب دنیوی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 10 - 3

3- تهدید مشرکان حق ستیز مکه، از سوی خداوند به عذابی دنیوی و تیره کننده زندگی

فارتقب یوم تأتی السماء بدخان مبین

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «دخان مبین»، کنایه از تیره روزی و عذاب دنیوی باشد، چه این که برخی از مفسران این آیه را پاسخی به دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته اند که از خداوند خواست تا برای بیدار شدن مشرکان، آنان را به قحطی ای همچون دوران یوسف مبتلا کند.

1482- عذاب مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 66 - 3

3- پیشگویی قرآن در مورد عملی شدن وعده های عذاب بر مشرکان مکه و قبیله پیامبر*

و کذب به قومک و هو الحق

از معانی حق، «ثابت» و «واجب» است و در مورد آیه به دلیل اینکه خبر از وقوع حادثه ای در آینده است، یعنی چیزی که تثبیت شده و

واقع خواهد شد. لذا اگر مرجع ضمیر «به»، «عذاب» در آیه قبل باشد، جمله «و هو الحق» تأکید بر وقوع حتمی آن در آینده خواهد بود. همان گونه که تاریخ نیز این نکته را به وضوح تأیید کرد.

ص: 772

1483- عفو از مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 14 - 1

1 - خداوند مؤمنان مکه را به صبر در برابر حرکات ناشایست مشرکان و عفو از خطاکاری آنان فرمان داد .

قل للذین ءامنوا یغفروا للذین لایرجون ایّام اللّٰه

با توجه به این که این آیات در مکه نازل شده، به دست می آید که این فرمان در مقطع قبل از هجرت بوده است و منظور از «الذین لایرجون...» مشرکان اند.

1484- عقیده مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 195 - 6

6 - مشرکان مکه بر این باور بودند که معبودانشان بر یاری آنها علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) توانا هستند .

قل ادعوا شرکاءکم ثم کیدون فلا تنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 4,7

4- مشرکان مکه ، باورمند به مشیت خداوند بودند و تفسیر نادرستی از آن داشتند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء

7- مشرکان مکه ، علی رغم عقیده به خدایان متعدد ، اظهار عقیده به خداوند کرده و قضای او را در عالم نافذ می دانستند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 2

2- مشرکان مکه ، معتقد به وجود خداوند بودند .

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 3

3- مشركان مكه ، معتقد بودند كه ملائكه از جنس زن هستند .

وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنْتًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 10

ص: 773

10- اتکای مشرکان مکه در عقاید و جهان بینی خود ، تنها بر محسوسات و دریافت های حسی بود .

تأتی بالله و الملئکه قبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 3

3- مشرکان مکه ، ربوبیت خداوند را بر همه قبول نداشتند .

لولا أنزل علیه آیت من ربّه

تعبیر «ربّه» و اضافه «ربّ» به ضمیر مفرد مذکر غایب - که مرجع اش پیامبر است - حکایت از نکته فوق می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 32 - 3

3- مشرکان مکه ، دارای گرایش ها و آیین های مذهبی مختلف بودند .

و لا تکنونوا من المشرکین . من الذین فرقوا دینهم

«المشرکین» به قرینه آیات قبل و سیاق ، ممکن است مشرکان مکه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 52 - 10

10 - اعتقاد مشرکان مکه به وجود خداوند

إن کان من عند اللّٰه

از ظاهر جمله شرطیه بر می آید که اصل وجود خداوند برای مشرکان ، مسلم بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 4

4- مشرکان مکه ، گرفتار شرک در زمینه هایی غیر از زمینه خالقیت خداوند

و لئن سألتهم من خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 7

7 - مشرکان مکه ، خداوند را با نام « رحمان » می شناختند و یاد می کردند .

بما ضرب للرحمن مثلاً

بنابراین که واژه «رحمان» در آیه شریفه، به خاطر بار معنایی آن نیامده باشد؛ بلکه صرفاً نقل قول ساده ای از کلام عرب جاهلی باشد که به جای «الله» - یا هر صفت دیگر برای خداوند - کلمه «رحمان» را به کار می بردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 4

ص: 774

4- مشرکان مکه ، معتقد به برتری فرشتگان بر عیسی (ع) *

و جعلوا الملائكة .. وقالوا لو شاء الرحمن ما عبدناهم ... ءأللهتنا خير أم هو

از آیه نوزده و بیست همین سوره استفاده می شود که مصداق مورد نظر مشرکان از «الهه» ملائکه بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 1

1 - اعتقاد مشرکان مکه ، به خالقیت خداوند و توحید در آفرینش

و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنَّ الله فأنى يؤفكون

از آیه شریفه استفاده می شود که شرک مشرکان، در ناحیه خالقیت خداوند نبوده است؛ بلکه آنان در ربوبیت، تدبیر، کارگشایی امور و وساطت برای تقرب به خدا، گرفتار شرک بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 24 - 6

6 - وجود اعتقاد به تناسخ ، در میان مشرکان مکه *

نموت و نحیا

تقدم «نموت» بر «نحیا» - با این که انسان نخست باید زنده باشد تا بمیرد - این احتمال را به ذهن می آورد که برخی از مشرکان، معتقد به تناسخ و حیات پس از مرگ در دنیا بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 2

2- مشرکان مکه ، معتقد به وجود خداوند و در تلاش برای انکار رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

أم يقولون افتريه

اتهام افترا و کذب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زمینه آیات از سوی کافران، نمایانگر این حقیقت است که آنان، در بخشی از ادعاهای و جوسازی های خویش، بر وجود خداوند صحه گذاشته بودند؛ لیکن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیات وحی را انکار می نمودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 3

3- مشرکان مکه ، به وجود خدایانی متعدد در کنار پروردگار جهان معتقد بودند .

قل لو كان معه ءالهه كما يقولون

ص: 775

1486- علائق مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 7

7- مشرکان مکه ، به عقاید شرک آلود خویش شدیداً علاقه مند و دلبسته بودند .

و إذا ذكرت ربك... ولوا على أذرهم

1487- عواطف خویشاوندی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 13

13 - بهره گیری از عواطف خویشاوندی برای ترغیب مشرکان مکه به گرویدن به اسلام

و ما جعل عليكم في الدين من حرج مله أياكم إبراهيم

1488- عوامل سرور مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 14 - 10

10- مشرکان مکه ، سرخوش از بیرون راندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرزمین خویش

قریتک الّتی أخرجتک... زین له سوء عمله

مورد «سوء عمله» در آیه شریفه، همان اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرزمین مکه است.

1489- عوامل هدایت ناپذیری مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 21

21 - جهل بیشتر مشرکان مکه به خاستگاه الهی امنیت و رفاه اقتصادی آن شهر ، عامل روی گردانی آنان از پذیرش هدایت الهی (اسلام)

بود .

وقالوا إن نتَّبِع الهدى... ولكنَّ أكثرهم لا يعلمون

ص: 776

1490- عهد مشرکان مکہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 1

1 - مشرکان مکہ سوگند اکید یاد کردند که در صورت مشاهده معجزه مورد نظر خود ایمان می آورند.

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن جاءتهم آية

1491- غفلت مشرکان مکہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 3,7

3- مشرکان مکہ ، از مفاهیم عالی قرآن غافل بوده و به زخارف دنیا چشم دوخته بودند .

و لقد صرفنا في هذا القرآن من كلِّ مثل فآبى . . . وقالوا لن نؤمن لك حتى ... أو

7- غفلت مشرکان مکہ از نقش اصلی اراده خدا در تحقق معجزات

تفجر لنا . . . تسقط السماء ... تأتي بالله ... تنزل علينا كتبًا نقرؤه

از اینکه آنان، تمامی معجزات درخواستی خود، حتی آمدن خدا را از شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) می خواستند، نشان دهنده نکته یاد شده است.

1492- فرجام شوم مشرکان مکہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 17

17- مشرکان مکہ ، مورد تهدید خداوند به فرجامی شوم

وقال الذين أشركوا . . . فسيروا في الأرض فانظروا كيف كان عقبه المكذبين

بنابراین احتمال که مخاطبان امر «سیروا» مشرکان مکہ اند استفاده می شود که دعوت از آنان برای سیر و سفر در زمین جهت مطالعه سرانجام تکذیب کنندگان انبیا پس از بازگویی دیدگاه آن مشرکان در باره خداوند، هشدار می است به آنان.

1493- فرجام مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 2

2- فرجام یهود بنی نضیر در موضع گیری علیه اسلام ، منتهی به شکست آنان ، همچون فرجام مشرکان مکه در بدر *

کمثل الذین من قبلهم قریباً

ص: 777

برخی برآنند که مراد از «الذین من قبلهم قریباً»، مشرکان مکه در بدر است.

1494- فلسفه خواسته های مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 8

8- درخواست معجزه از سوی مشرکان ستم پیشه مکه ، در جهت بهانه جویی بود ؛ نه حقیقت طلبی .

فلیأتنا. .. أفهم یؤمنون

خداوند، درخواست معجزه از طرف مشرکان را به این دلیل ردّ فرمود که آنان مانند مشرکان اقوام گذشته، قصد ایمان آوردن نداشتند. بنابراین چنین درخواستی بهانه و دست آویزی بیش نبود.

1495- قدرت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 1

1- قوم عاد ، برخوردار از قدرت و امکانات بس فزون تر از مشرکان مکه

و لقد مکّنّهم فیما إن مکّنّکم فیہ

حرف «إن» نافیه است.

1496- قیاس مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 6

6 - مقایسه میان بت ها و عیسی بن مریم (ع) ، حرکتی جدلی از سوی مشرکان مکه

ما ضربوه لک إلاّ جدلاً

در مکتب پیامبر (صلی الله علیه و آله) سخن از الوهیت عیسی (ع) به میان نیامده بود تا مشرکان او را با آلهه خود مقایسه کنند.

1497- کفر مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 11، 9

9 - مشرکان مکہ به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و انبیای پیشین کفر میورزیدند.

ص: 778

أولئك الذين ءاتينهم . . . فإن يكفر بها هؤلاء

«هؤلاء» اشاره به مشرکان مکه است.

11 - خداوند تسلی دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) با بشارت به پدیدار شدن مؤمنانی پایدار، علی رغم کفر مشرکان مکه

فإن يكفر بها هؤلاء فقد و كلنا بها قوما ليسوا بها بكفرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 12

12 - هلاکت و نابودی مشرکان مکه در کارزار بدر ، پیامد گناهان و کفرشان به آیات الهی بود .

ذلك بأن الله لم يك مغيرا نعمه أنعمها على قوم حتى يغيروا ما بأنفسهم

«ذلك» علاوه بر اینکه اشاره به فرجام شوم فرعونیان و کافران پیش از آنان است، می تواند اشاره به قضایای جنگ بدر و نابودی مشرکان مکه نیز داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 1

1- مشرکان مکه ، ناباوری و بی اعتقادی خود را به امکان حیات مجدد پس از تبدیل شدن به استخوان خُرد و ریز ریز شده ، اعلام داشتند .

وقالوا أءذا كنا عظماً و رفئاً أءنآ لمبعوثون خلقاً جدیداً

«رفات» از ریشه «رَفَت» به معنای شکستن و خُرد و ریز ریز شدن است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 7

7- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال کفر مشرکان مکه به معجزه آن حضرت (قرآن)

وقالوا لن نؤمن لك . . . و لقد ءاتينا موسى تسع ءايت بينت . . . فقال له فرعون إني

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 11

11- سرزنش مشرکان عرب از سوی خداوند ، به سبب کفرورزی به قرآن ، علی رغم ایمان برخی غیر عرب به حقانیت آن *

و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن و استکبرتم

این احتمال در آیه وجود دارد که تذکر قرآن به ایمان فردی از بنی اسرائیل؛ از آن جهت برای مشرکان عرب سرزنش بار باشد که بنی اسرائیل در اصل عرب نبودند و عوامل نژادی و زبانی، مقتضی آن بوده تا در برابر قرآن خاضع نشوند. با این وصف برخی از آنان به قرآن ایمان آوردند؛ در حالی که مشرکان عرب - که قرآن به لغت آنان نازل شده - از پذیرش آن امتناع ورزیدند.

ص: 779

1498- کفران مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 1

1 - بهره مندی مشرکان مکه از موهبت های الهی ، به رغم بی اعتنائی آنان به آیین توحیدی ابراهیم (ع)

و إذ قال إبراهيم .. لعلهم يرجعون . بل متعت هؤلاء و عاباءهم

از آن جا که در آیات پیشین سخن از ابراهیم(ع) و نسل آن حضرت بود و با توجه به این که مشرکان مکه از نسل او به شمار می آمدند، می توان گفت که «هؤلاء» اشاره به مشرکان مکه دارد.

1499- کفران نعمت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 67 - 8

8 - مشرکان مکه ، به نعمت های خداوند ، کفر ورزیدند .

هم یشرکون .. و بنعمه الله یکفرون

1500- کیفر دنیوی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 14 - 1

1 - سرکوبی و شکست مشرکان در بدر ، عقوبت دنیوی آنان

ذلکم فذوقوه و أن للکفرین عذاب النار

«کم» در «ذلکم» خطاب به مشرکان و «ذا» اشاره به شکست و سرکوبی آنان دارد. و «ذلکم» مبتدا و خبر آن به قرینه فراز بعد - «و أن للکافرین ...» - «عقابکم فی الدنيا» است.

1501- کیفر مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- سرکوبی و شکست مشرکان در جنگ بدر ، عقاب شدید الهی برای آنان

فاضربوا فوق الأعناق . . . فإن الله شديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 780

3- مشرکان حاضر در کارزار بدر ، مردمی کفرپیشه و مستحق عذاب با آتش دوزخ

و أن للكفرین عذاب النار

از مصادیق مورد نظر برای «للكفرین» مشرکان حاضر در کارزار بدر می باشد.

1502- گناه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 12

12 - هلاکت و نابودی مشرکان مکه در کارزار بدر ، پیامد گناهان و کفرشان به آیات الهی بود .

ذلك بأن الله لم یک مغیرا نعمه أنعمها علی قوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

«ذلک» علاوه بر اینکه اشاره به فرجام شوم فرعونیان و کافران پیش از آنان است، می تواند اشاره به قضایای جنگ بدر و نابودی مشرکان مکه نیز داشته باشد.

1503- لجاجت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 29 - 1

1 - مشرکان لجاجت پیشه مکه، منکر قیامت و هر گونه زندگی جز زندگانی دنیا بودند.

وقالوا إن هی إلا حیاتنا الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 4

4- مشرکان مکه ، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

ولقد صرّفنا .. من کلّ مثل فأبی ... وقالوا لن نؤمن لک حتی تعجر لنا من الأرض ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- مشركان مكه ، على رغم مشاهده آيات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

ولقد صرفنا .. من كلّ مثل فلبی ... وقالوا لن نؤمن لك حتى ... تكون لك جنّه من

نکته یاد شده با این احتمال در آیه قابل استفاده است که: آنان ایجاد باغی با صفات یاد شده را به وسیله معجزه درخواست کرده باشند.

ص: 781

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 5

5- سرسختی و لجاجت مشرکان مکه در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم بر حق او

لن نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى... تَسْقُطَ السَّمَاءُ كَمَا زَعَمَتْ عَلَيْنَا كُفْرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 4

4- مشرکان مکه، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند.

و لقد صرّفنا... من كلّ مثل فأبى... وقالوا لن نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى... یكون لك بیت من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 47 - 12

12 - مشرکان مکه، از سر لجاجت، قرآن را نپذیرفتند و به آن ایمان نیاوردند.

و كذلك أنزلنا إليك الكتب... و ما یجحد بآیتنا إلاّ الکفرون

«جحد» نفی کردن چیزی است که دل، اثبات می کند و اثبات چیزی است که دل، نفی کرده است (مفردات راغب) بنا بر معنای لغوی، «جحد»، منطبق بر لجاجت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 49 - 10

10 - انکار قرآن از سوی مشرکان مکه، از سر لجاجت و حق ناپذیری بود.

ما یجحد بآیتنا إلاّ الکفرون... و ما یجحد بآیتنا إلاّ الظالمون

«جحد» در لغت نفی چیزی است که دل آن را اثبات می کند و اثبات چیزی است که دل نفی می کند. (مفردات راغب). «جحد» طبق معنای لغوی منطبق بر لجاجت است. گفتنی است: «ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الکافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 2

2- انکار لجاجت آمیز وحی و قرآن ، از سوی مشرکان مکه

و رسول مبین . و لَمَّا جَاءَهُم الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَفِرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 34 - 2

2- مشرکان مکه بر موضع انکار آمیز خود در باره معاد پافشاری کرده و بر آن اصرار میورزیدند .

إِنَّ هَؤُلَاءَ لَيَقُولُونَ

به کارگیری فعل مضارع (یقولون) - که مفید استمرار است - بیانگر مطلب فوق می باشد.

ص: 782

1504- ماده گرایی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 9

9- مشرکان مکه ، دارای تصویری مادی و جسمانی از خدا و ملائکه

تأتی بالله و الملئکه قبیلاً

«قبیلاً» به معنای رو در رو شدن و مشاهده آمده است و از آن نکته فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 8

8- اتکای مشرکان مکه به ملاک های مادی و حسی ، در شناخت معجزات و آیات الهی

حتى تفجر لنا .. حتى تنزل علينا كتباً نقرؤه

1505- مادیگرایی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 3

3- ثروت و اشرافیت ، ملاک تمامی ارزش ها - حتی ارزش های دینی - در نگاه مشرکان مکه

لولا نزل هذا القرآن .. عظیم

مشرکان در مقام اعتراض به پیامبر(صلی الله علیه و آله) اظهار می داشتند: اگر وحی اصالت داشت، می بایست بر اشراف نازل می شد. از این نکته استفاده می شود که ملاک ارزش برای آنان، مال و مقام بوده است.

1506- ماههای مهلت به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 14

14 - از امیرالمؤمنین (ع) درباره قول خدای عز و جل « فسیحوا فی الأرض أربعه أشهر » روایت شده است : « هی عشرون من ذی

الحججه و المحرم و صفر و شهر ربيع الأول و عشر من ربيع الآخر . . . ;

آن چهار ماه، بیست روز از آخر ذیحجه و تمام محرم و صفر و ماه ربيع الاول و ده روز اول ربيع الآخر است . . . «.

ص: 783

1507- مبارزه با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 21

21 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به مبارزه منفی با مشرکان مکه از راه بی اعتنایی به شبهات و دروغپردازیهای آنان است.

و لو شاء ربک ما فعلوه فذرهم و ما یفترون

رها کردن مشرکان و اعتنا نکردن به گفته های آنان نوعی مبارزه منفی است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به آن فرمان می دهد.

1508- مبارزه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 3

3- ناتوانی و درماندگی کافران و مشرکان مکه ، در مبارزه با اسلام و منطق پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا رءاک الذین کفروا إن یتخذونک إلهزواً

از این که کافران و مشرکان، به گونه ای مستمر به استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پرداختند، برمی آید که آنان در توسل به منطق و دلیل و برهان ناتوان بودند و هیچ راهی جز این نداشتند.

1509- مبانی عقیدتی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 3

3- مشرکان مکه ، در صدد تقویت پایگاه عقیدتی خویش با استناد به ریشه تاریخی داشتن آن

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لاءاباؤنا

ذکر «ولاءاباؤنا» در کلام مشرکان در حالی که بحثی از آنها در میان نبوده است، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

1510- مجادله بامشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- مجادله قرآن با مشرکان ، با بهره گیری از باور های ایشان در رد عقاید شرک آلودشان

أفأصنمکم ربکم بالبنین و اتخذ من المملئکه إنثاً

ص: 784

1511- مجادله مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 1

1 - مجادله مشرکان مکه درباره عیسی (ع)، اقدامی در جهت تخطئه آیات قرآن

و لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا

تأمل در آیات بعد، نشان می دهد که مَثَل مذکور در این آیه، از ناحیه مشرکان و برای توجیه روی آوری آنان به پرستش بت ها و انکار مورد عذاب واقع شدن معبودهای شرک بوده است؛ چنان که در آیه بعد می فرماید: «ما ضربوه إلاّ جدلاً...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 6، 1

1 - مجادله مشرکان مکه با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در مقایسه معبود های خویش با عیسی (ع)

وقالوا آللهتنا خیر أم هو

6 - مقایسه میان بت ها و عیسی بن مریم (ع)، حرکتی جدلی از سوی مشرکان مکه

ما ضربوه لك إلاّ جدلاً

در مکتب پیامبر (صلی الله علیه و آله) سخن از الوهیت عیسی (ع) به میان نیامده بود تا مشرکان او را با آلهه خود مقایسه کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 36 - 2

2- مجادله مشرکان مکه با مؤمنان، در مسأله معاد

فأتوا بابائنا إن كنتم صدقین

تعبیر «فأتوا» (با صیغه جمع) می رساند که مخاطب مشرکان، تنها پیامبر (صلی الله علیه و آله) نبوده؛ بلکه مؤمنان نیز مورد خطاب آنان بودند.

1512- محرومیت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 101 - 11

11 - مشرکان مکه ، گروهی بودند که زمینه ایمان به آیات الهی و هشدار های پیامبران را ، از دست داده بودند .

أفأنت تکره الناس حتی یكونوا مؤمنین . . . و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 2

2- مشرکان مکه ، در اثر مستوری قلب و سنگینی گوشه‌هایشان ، از ادراک صحیح آیات خدا ، محروم بودند .

و جعلنا بینک و بین الذین لایؤمنون بالأخره حجاباً مستوراً و جعلنا علی قلوبهم أکنّ

ص: 785

1513- محمد(صلی الله علیه و آله) و مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 21

21 - پیامبر(صلی الله علیه و آله) موظف به مبارزه منفی با مشرکان مکه از راه بی اعتنایی به شبهات و دروغپردازیهای آنان است.

و لو شاء ربک ما فعلوه فذرهم و ما یفترون

رها کردن مشرکان و اعتنا نکردن به گفته های آنان نوعی مبارزه منفی است که خداوند پیامبر(صلی الله علیه و آله) را به آن فرمان می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 1, 2

1- پیامبر(صلی الله علیه و آله)، موظف به ابلاغ رهنمود خداوند به مشرکان، در اثبات توحید و نفی شرک

قل لو کان معه ءالہہ کما یقولون إذا لآبتغوا إلی ذی العرش سبیلاً

2- پیامبر(صلی الله علیه و آله)، موظف شد تا به مشرکان اعلام کند: اگر با خدای واحد، خدایان دیگری وجود دارد، باید آنان برای گرفتن عرش چاره اندیشی نموده و وسیله ای فراهم آورند.

قل لو کان معه ءالہہ کما یقولون إذا لآبتغوا إلی ذی العرش سبیلاً

1514- مدت مهلت به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 15

15 - از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: «خطب علی(ع) الناس... فقال:... من کانت له مدہ فهو إلی مدته و من لم یکن له مدہ فمدته أربعه أشهر و کان خطب یوم النحر...»؛

علی(ع) [هنگام اعلام براءت] برای مردم سخنرانی کرد... و فرمود:... هر کس برای او مدت تعیین شده تا همان مدت، و کسی که برای او مدت تعیین نشده تا چهار ماه مهلت دارد و این سخنرانی روز عید قربان بود...».

1515- مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - مشرکان مکہ ، مردمانی کفر پیشه و بازدارندگان از راه خداوند و مسجدالحرام

و صدّ عن سبیل اللّٰه و کفر به و المسجدالحرام و اخراج اهله

37 - تبعید و بیرون راندن اهل مسجدالحرام (پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان) ، از سوی مشرکان مکہ

ص: 786

و المسجد الحرام و اخراج اهله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت اهل کتاب و مشرکان مکه و درس نخوانندگان فاقد کتاب به تسلیم در برابر خدا

و قل للذین اوتوا الکتاب و الامیین ءاسلمتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 11، 9

9 - برخی از اهل کتاب ، مشرکان مکه را هدایت یافته تر از مسلمانان قلمداد می کردند .

و یقولون للذین کفروا هؤلاء اهدی من الذین امنوا سبیلاً

11 - موضعگیری مشترک عالمان یهود و مشرکان مکه علیه اهل ایمان

الم تر الی الذین .. و یقولون للذین کفروا هؤلاء اهدی من الذین امنوا سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 8

8 - وعده خداوند به مصونیت جامعه ایمانی از آسیب مشرکان مکه در صورت شرکت مسلمانان در جنگ بدر (بدر صغرا)

فقاتل .. و حرّض المؤمنین عسی الله ان یکفّ بأس الذین کفروا

1516 - مشرکان مکه در غزوه احزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 10 - 4

4 - یهود بنی نضیر و بنی قریظه و غطفان ، با مشرکان مکه ، علیه مسلمانان ، ائتلاف کردند .

إذ جاءوكم من فوقکم و من أسفل منکم

طبق شواهد تاریخی، غزوه احزاب، با ائتلاف یهودیان بنی نضیر و بنی قریظه و غطفان و مشرکان مکه به وجود آمد. «من فوقکم» اشاره به

یهودیانی دارد که از بخش شرقی مدینه هجوم آوردند و «من أسفل منکم» اشاره به مشرکانی دارد که از بخش غربی مدینه به آن دیار هجوم آورده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 26 - 4

4 - یهود بنی قریظه ، در غزوه احزاب ، هم پیمان مشرکان مکه بودند و از آنان پشتیبانی می کردند .

و أنزل الذین ظهروهم من أهل الکتب

مراد از «الذین ظاهروا» یهود بنی قریظه، و مرجع ضمیر «هم»، مشرکانی اند که سردمداری احزاب متحد علیه مسلمانان مدینه را

ص: 787

1517- مشرکان مکه در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 1،5

1 - مشرکان مکه به دلیل حضورشان در کارزار بدر، از دشمنان و مخالفان خدا و رسول او بودند.

ذلک بأنهم شاقوا اللّٰه ورسوله

5 - سرکوبی و شکست مشرکان در جنگ بدر، عقاب شدید الهی برای آنان

فاضربوا فوق الأعناق . . . فإن اللّٰه شدید العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 14 - 1،3

1 - سرکوبی و شکست مشرکان در بدر، عقوبت دنیوی آنان

ذلکم فذوقوه و أن للکفرین عذاب النار

«کم» در «ذلکم» خطاب به مشرکان و «ذا» اشاره به شکست و سرکوبی آنان دارد. و «ذلکم» مبتدا و خبر آن به قرینه فراز بعد - «و أن للکافرین ...» - «عقابکم فی الدنیا» است.

3 - مشرکان حاضر در کارزار بدر، مردمی کفرپیشه و مستحق عذاب با آتش دوزخ

و أن للکفرین عذاب النار

از مصادیق مورد نظر برای «للکفرین» مشرکان حاضر در کارزار بدر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 2

2 - فرجام یهود بنی نضیر در موضع گیری علیه اسلام، منتهی به شکست آنان، همچون فرجام مشرکان مکه در بدر *

کمثل الذین من قبلهم قریبًا

برخی برآند که مراد از «الذین من قبلهم قریباً»، مشرکان مکه در بدر است.

1518- مشرکان مکه و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 101 - 11

11 - مشرکان مکه ، گروهی بودند که زمینه ایمان به آیات الهی و هشدار های پیامبران را ، از دست داده بودند .

أفأنت تکره الناس حتی یكونوا مؤمنین . . . و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لایؤمنون

ص: 788

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 8

8- اتکای مشرکان مکه به ملاک های مادی و حسی ، در شناخت معجزات و آیات الهی

حتی تفجر لنا .. حتی تنزل علينا کتبًا نقرؤه

1519- مشرکان مکه و احکام ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 7

7- واکنش شدید مشرکان مکه در قبال احکام ذبیحه و شرایط حلیت آن در اسلام

فکلوا مما ذکر اسم الله .. و ما لکم الا تأکلوا ... و ذروا ظهر الإثم ... و لا تأ

از تأکید خداوند بر این حکم استفاده می شود که مشرکان در قبال آن واکنش شدیدی نشان می دادند.

1520- مشرکان مکه و پیروان انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 1

1- اعتراف مشرکان مکه به هدایت یافتگی پیروان تورات و انجیل

لو أنا أنزل علينا الكتب لکننا أهدی منهم

1521- مشرکان مکه و پیروان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 1

1- اعتراف مشرکان مکه به هدایت یافتگی پیروان تورات و انجیل

لو أنا أنزل علينا الكتب لکننا أهدی منهم

1522- مشرکان مکه و قرآن

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 5

ص: 789

5- مشرکان و گمراهان مکه، در صورت نازل نشدن قرآن، خویشتن را در قیامت معذور می دانستند و دوری از رحمت خدا را بی عدالتی می شمردند.

أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَنْزَلَ الْكِتَابَ عَلَي طَائِفَتَيْنِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 5,9

5- بهره کفرپیشگان مکه از آیه های بیدارگر قرآن ، تنها تنفر و فرار از آنها بود .

و لَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا

9- برخورد کافران و مشرکان مکه با قرآن ، اساس علمی و عقلانی نداشت ؛ بلکه برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود .

و لَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا

خداوند، حاصل تبیین تنوع و گوناگونی آیات خویش را برای مشرکان، نفرت آنان معرفی می کند و این، نشان می دهد که آنان، به جای برخورد منطقی با آیات الهی، برخورد روانی - نفسانی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 5

5- مشرکان مکه ، قرآن را علی رغم بی مانندی اش ، معجزه نمی دانستند .

قُلْ لئن اجتمعت الإنس والجنّ . . . وقالوا لن نؤمن لك

از اینکه خداوند، پس از توصیف قرآن به معجزه و بی مانند بودن، درخواست معجزه حسی آنان را نقل می کند، می تواند به نکته فوق اشعار داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 3

3- مشرکان مکه ، از مفاهیم عالی قرآن غافل بوده و به زخارف دنیا چشم دوخته بودند .

و لَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَى . . . وقالوا لن نؤمن لك حتى . . . أو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مشرکان مکہ ، از سر لجاجت ، قرآن را نپذیرفتند و به آن ایمان نیاوردند .

و كذلك أنزلنا إليك الكتب . . . و ما يجحد بآيتنا إلا الكفرون

«جحد» نفی کردن چیزی است که دل، اثبات می کند و اثبات چیزی است که دل، نفی کرده است (مفردات راغب) بنابراین معنای لغوی، «جحد»، منطبق بر لجاجت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 5

5 - بهانه جویی های پیاپی و گوناگون مشرکان مکہ ، در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

ص: 790

قالوا هذا سحر . . . وقالوا لولا نزل هذا القرآن

از این که مشرکان مکه گاهی قرآن را به سحر متهم می کردند و گاهی فقر و تنگدستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بهانه قرار می دادند، مطلب بالا استفاده می شود.

1523- مشرکان مکه و قصه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 2

2- مشرکان مکه ، سرگذشت نوح و قوم او را ، داستانی ساختگی و بافته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند .

و لقد أرسلنا نوحًا . . . أم يقولون افتريه

برداشت فوق ، براین اساس است که ضمیر مفعولی در «إفتراه» به داستان نوح(ع) و قوم او که در آیات پیشین آمده ، باز گردد.

1524- مشرکان مکه و محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 4, 3

3- مشرکان مکه در عصر بعثت ، دارای جلسات مخفی برای توطئه چینی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم مايسرون ومايعلمون

«استغشی ثیابه» یعنی با جامه هایش خود را مخفی ساخت تا دیده نشود(لسان العرب) «حين» متعلق به «يعلم» است و لذا جمله «ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم...» می رساند که مشرکان در همان هنگامی که خود را مخفی و مستور می کردند مسایلی را مطرح می کردند برخی از آنها را پنهان می داشتند (ما یسرون) و برخی را آشکار می نمودند (و ما یعلنون) این معنا گویای آن است که مراد از «یستغشون ثیابهم...» این است که مشرکان برای توطئه علیه پیامبر جلسات مخفی تشکیل می دادند نه مجرد پنهان ساختن خویش.

4- مشرکان مکه ، دارای مواضع علنی و آشکار علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه های سرّی و محرمانه علیه آن حضرت

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما یعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 5

5- سرسختی و لجاجت مشرکان مکہ در برابر پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) و تعالیم بر حق او

لن نُؤمن لک حتی . . . تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 11

ص: 791

11 - مشرکان ، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تحقق معجزه ، نقشی چشمگیر قائل بودند .

وقالوا لولا أنزل عليه آيت .. قل إنما الآيت عند الله وإنا نذیر

مشرکان، اگرچه در معجزه خواهی خود، منشأ معجزه را ذکر کرده اند، اما پاسخی که خداوند می دهد (قل .. . إنما أنا نذیر...) حاکی است که آنان، برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) نقش اساسی قائل بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 2

2- مشرکان مکه ، با نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیام توحیدی آن حضرت در ستیز بودند ، نه منکر وجود آفریدگار عزیز و دانای جهان .

ولئن سألتهم .. ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

با توجه به آیات پیشین - که نوعی خطاب و عتاب نسبت به منکران پیامبر(صلی الله علیه و آله) دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 5

5- بهانه جویی های پیاپی و گوناگون مشرکان مکه ، در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

قالوا هذا سحر .. وقالوا لولا نزل هذا القرآن

از این که مشرکان مکه گاهی قرآن را به سحر متهم می کردند و گاهی فقر و تنگدستی پیامبر(صلی الله علیه و آله) را بهانه قرار می دادند، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 36 - 1

1- مشرکان برای پذیرش درستی معاد ، زنده شدن نیاکانشان را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار شدند .

فأتوا بابائنا إن كنتم صدقين

1525- مشرکان مکه و مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مشركان مكه ، مسلمانان صدر اسلام را از مكه اخراج و آنان را به هجرت وادار كردند .

و آخر جوهم من حيث اخرجوكم

1526 - مشركان مكه و مشيت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 792

4- مشرکان مکہ ، باورمند به مشیت خداوند بودند و تفسیر نادرستی از آن داشتند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء

7- مشرکان مکہ ، علی رغم عقیده به خدایان متعدد ، اظهار عقیده به خداوند کرده و قضای او را در عالم نافذ می دانستند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء

1527- مشرکان مکة و معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 1

1 - مشرکان مکة سوگند اکید یاد کردند که در صورت مشاهده معجزه مورد نظر خود ایمان می آورند.

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن جاءتهم آية

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 8

8- اتکای مشرکان مکة به ملاک های مادی و حسی ، در شناخت معجزات و آیات الهی

حتی تفجر لنا .. حتی تنزل علينا کتابًا نقرؤه

1528- مشرکان مکة و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 36 - 2

2- مجادله مشرکان مکة با مؤمنان ، در مسأله معاد

فأتوا بابائنا إن كنتم صدقین

تعبیر «فأتوا» (با صیغه جمع) می رساند که مخاطب مشرکان، تنها پیامبر (صلی الله علیه و آله) نبوده؛ بلکه مؤمنان نیز مورد خطاب آنان بودند.

1529- مشركان مکه و نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 38 - 7

7- مشركان مکه ، مبعوث شدن انسان زوال پذیر را برای نبوت ، قبول نداشتند . *

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لايبعث الله من يموت

ص: 793

به قرینه آیات قبل - که درباره بعثت انبیا و مورد انکار قرار گرفتن آن از سوی مشرکان بود - احتمال دارد مراد آیه نکته یاد شده باشد؛ یعنی، منظور از «بیعت» برانگیختن برای نبوت باشد نه حشر اخروی.

1530- مشرکان مکه و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 43 - 5

5- مشرکان مکه ، نزول وحی به انسان را قبول نداشتند .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً نوحی إليهم

آیه درصدد تعریض به مشرکان و جواب گویی به آنان است که طبق قرینه ها و آیات دیگر قرآن کریم (سوره یونس ، آیه 2) آنها مبعوث شدن انسان را از جانب خداوند برای پیامبری قبول نداشتند. فعل «نوحی» در آیه قرینه و نشانه ای است بر نکته فوق.

1531- مشرکان مکه و نزول وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 4

4- اظهار شگفتی و ناباوری مشرکان مکه ، نسبت به نزول وحی بر فردی عادی و غیراشرافی

لولا نزل هذا القرآن على رجل من القريتين عظيم

با توجه به اعتراض مشرکان مکه که چرا پیامبر، از میان اشراف و ثروتمندان برگزیده نشد، فقر و تنگدستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دست می آید.

1532- مشرکان مکه و هشدارهای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 101 - 11

11 - مشرکان مکه ، گروهی بودند که زمینه ایمان به آیات الهی و هشدارهای پیامبران را ، از دست داده بودند .

أفأنت تكفر الناس حتى يكونوا مؤمنين . . . و ما تغني الآيت و النذر عن قوم لا يؤمنون

1533- مصونیت از مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 5

ص: 794

5- ورود مسلمانان به سرزمین مکه و آسیب ندیدن از ناحیه دشمن ، ظفری الهی برای ایشان

و هو الذی کفّ . . . من بعد أن أظفرکم علیهم

1534- معاهده مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 26 - 4

4- یهود بنی قریظه ، در غزوه احزاب ، هم پیمان مشرکان مکه بودند و از آنان پشتیبانی می کردند .

و أنزل الذین ظهروهم من أهل الکتب

مراد از «الذین ظاهروا» یهود بنی قریظه، و مرجع ضمیر «هم»، مشرکانی اند که سردمداری احزاب متحد علیه مسلمانان مدینه را بر عهده داشتند.

1535- ممانعت از جنگ با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 4، 1

1- رخداد صلح حدیبیه و باز نشدن دست مکیان و مؤمنان علیه یکدیگر ، تنها به تدبیر و اراده الهی

و هو الذی کفّ أیدیهم عنکم و أیدیکم عنهم ببطن مکه

4- درگیر نشدن مؤمنان و مکیان با یکدیگر در «عمره القضا» ، نعمتی مهم برای اهل ایمان*

و هو الذی کفّ أیدیهم عنکم و أیدیکم عنهم ببطن مکه

برداشت بالا- بدان احتمال است که تعبیر «ببطن مکه» اشاره به «عمره القضا» داشته باشد که مسلمانان پس از پیروزی حدیبیه براساس قرارداد، سال بعد به شهر مکه وارد شدند و با آرامش کامل، مناسک عمره را به جا آوردند.

1536- منشأ بت پرستی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 35 - 1

1- مشرکان مکہ ، بت پرستی خود و پدرانشان را برخاسته از مشیت خداوند می دانستند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لاء اباؤنا

با توجه به مکی بودن سورهء نحل و نیز قرینه «کذلک فعل الذین من قبلهم» مراد از «الذین أشركوا» مشرکان مکة است.

ص: 795

1537- منشأ بهانه جویی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 5

5- غرور و سرمستی، ریشه بهانه جویی های مشرکان عصر بعثت

و کم أهلکنا من قریه بطرت معیشتها

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که درباره بهانه جویی های مشرکان مکه است - برداشت یاد شده استفاده می شود.

1538- منفعت طلبی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 3

3- مشرکان مکه، با درخواست معجزه، درصدد بهانه جویی و دستیابی به منافع خویش بودند نه کشف حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لقد صرفنا للناس فی هذا القراءان من کلّ مثل فلی اکثر الناس إلا کفورًا . و قا

از اینکه مشرکان برای شناخت حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله) راههای گوناگون موجود را رها کرده و ایمان خود را منحصر به برآوردن پیشنهادهای محدودی، کردند که بیشتر منافع مادی اشان را تأمین می کرد، مطلب فوق قابل استفاده است.

1539- موانع دوستی با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 12

12 - هجرت از مکه به مدینه برای جلب رضای الهی، ناسازگار با مودت نسبت به مشرکان مکه

لا تتخذوا عدوی و عدوکم اولیاء .. . إن کنتم خرجتم جهادًا

آیه شریفه در مرحله نخست، نظر به موضوعی دارد که در صدر اسلام رخ داده است. مخاطب اولیه آیه مهاجری به نام حاطب بن ابی بلتعنه است که برای خدا هجرت کرده؛ ولی گام در مسیر دوستی با مشرکان نهاده بود (غافل از این که آن هجرت و این حرکت با هم سازگار نیستند).

1540- موضوعگیری مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 4

4- مشرکان مکه ، دارای مواضع علنی و آشکار علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه های سرّی و محرمانه علیه آن حضرت

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما يعلنون

ص: 796

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 16

16- موضع منفی مشرکان مکه در برابر تعالیم پیامبران پیشین

و إذ لم يهتدوا به فسيقولون هذا إفك قديم

تعبیر به «افک قدیم»، نمایانگر باور کافران مکه به دیرینه بودن پیام وحی و کذب بودن آن از ابتدای تاریخی آن است. به دیگر بیان قرآن در نظر ایشان، همچون تعالیم دیگر پیامبران تاریخ، افترا است.

1541- مهلت به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 61 - 6

6- مشرکان مکه، علی رغم اسناد سخنان ناروا به خداوند، مورد عقوبت دنیوی قرار نگرفتند و مهلت حیات پیدا کردند.

کنتم تقفرون . و يجعلون لله البنت ... و لو يؤاخذ الله الناس بظلمهم ما ترک علیها

1542- نعمتهای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 1

1 - بهره مندی مشرکان مکه از موهبت های الهی، به رغم بی اعتنائی آنان به آیین توحیدی ابراهیم (ع)

و إذ قال إبرهیم . . . لعلهم يرجعون . بل متّعت هؤلاء و ءاباءهم

از آن جا که در آیات پیشین سخن از ابراهیم(ع) و نسل آن حضرت بود و با توجه به این که مشرکان مکه از نسل او به شمار می آمدند، می توان گفت که «هؤلاء» اشاره به مشرکان مکه دارد.

1543- نقش رهبران مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 8

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند.

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرًا و أحلّوا قومهم دار البوار

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذین بدّلوا .. و أحلّوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

ص: 797

1544- هدایت ناپذیری مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 4

4- گمراهی مشرکان مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه ، به حدی بود که آنان زمینه هدایت را از دست داده بودند .

فضلاً فلا يستطيعون سبيلاً

«فلا يستطيعون» تفریع بر «ضلاً» است و مراد از آن، بسته شدن تمامی راههای هدایت برای آنان است.

1545- هشدار به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت تا سرگذشت نوح (ع) و قومش را ، به عنوان هشدار برای مشرکان مکه ، بازگو کند .

واتل عليهم نبأ نوح إذ قال لقومه

«نبأ» خبری است که برای شنونده دارای فائده عظیم باشد. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 42 - 3

3 - هشدار خداوند ، مشرکان مکه را به فرجامی مانند فرجام مشرکان پیشین

قل سيروا في الأرض فانظروا كيف كان عقبة الذين من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 56 - 2

2 - بیان فرجام فرعونیان ، هشداری به مستکبران و اشراف مشرک مکه

فجعلنهم سلفاً و مثلاً للأخريين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 28 - 2

2- مکيان ستيزه گر ، به سرنوشت عبرت آموز فرعونيان هشدار داده شدند .

بل هم في شكّ يلعبون . . . كذلک

ص: 798

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 1

1- سرنوشت قوم «تبع» و اقوام قبل از آن ، پیامدار عبرت و هشدار برای مشرکان مکه

أهم خير أم قوم تبع و الذين من قبلهم

1546- هلاکت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 12

12 - هلاکت و نابودی مشرکان مکه در کارزار بدر ، پیامد گناهان و کفرشان به آیات الهی بود .

ذلک بأن اللّٰه لم یک مغیرا نعمه أنعمها علی قوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

«ذلک» علاوه بر اینکه اشاره به فرجام شوم فرعونیان و کافران پیش از آنان است، می تواند اشاره به قضایای جنگ بدر و نابودی مشرکان مکه نیز داشته باشد.

1547- هماهنگی مشرکان مکه و فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 17 - 3

3- وجود نوعی مشابهت در عملکرد ، میان مشرکان مکه و فرعونیان در حق ستیزی و مقابله با رسول الهی

و لقد فتنا قبلهم قوم فرعون و جاءهم رسول کریم

تعبیر «قبلهم»، نوعی ارتباط و همگونی میان مشرکان مکه و فرعونیان را می رساند.

1548- هواپرستی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 9

9- برخورد کافران و مشرکان مکه با قرآن ، اساس علمی و عقلانی نداشت ؛ بلکه برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود .

و لقد صرّفنا في هذا القرآن ليدّكروا و ما يزيدهم إلا نفورًا

خداوند، حاصل تبیین تنوع و گوناگونی آیات خویش را برای مشرکان، نفرت آنان معرفی می کند و این، نشان می دهد که آنان، به جای برخورد منطقی با آیات الهی، برخورد روانی - نفسانی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 799

10- برخورد منکرانه کافران و مشرکان مکه با قرآن ، برخاسته از منطق و عقل نبود ؛ بلکه انگیزه نفسانی - روانی داشت .

وإذا ذکرت ربک فی القرآن وحده ولّوا علی أدبرهم نفورًا

«نفرت» از مقولات نفسانی - روانی است. بنابراین موضع نفرت آلود مشرکان با قرآن، برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود.

1549- یأس از ایمان مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 88 - 2

2- یأس و ناامیدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از ایمان آوردن مشرکان مکه

وقبله یربّ إنّ هؤلاء قوم لا یؤمنون

ص: 800

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

